POLIROM

Stejărel Olaru

Agentul nostru Victor

© 2018 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: © nuvolanevicata/Depositphotos.com (prelucrare)

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

OLARU, STEJĂREL

Agentul nostru Victor / Stejărel Olaru; postf. de Marius Oprea. – Iași: Polirom, 2018

Index

ISBN print: 978-973-46-6673-7
ISBN ePub: 978-973-46-7334-6
ISBN PDF: 978-973-46-7335-3

I. Oprea, Marius (postf.)

94

Printed in ROMANIA

Stejărel Olaru

Agentul nostru Victor

Postfață de Marius Oprea

POLIROM
2018

Cuprins

Capitolul 1. Scurt portret de tinereţe 7
Capitolul 2. Prima misiune 31
Capitolul 3. Din nou acasă, din nou în închisoare 70
Capitolul 4. A doua misiune 98
Capitolul 5. Istoria secretă a unui bestseller uitat 197
Capitolul 6. Mult iubita tanti Viorica 247
Capitolul 7. Ultimii ani din viaţă 273

Agentul nostru Victor, sau *Adevărul a înviat din morţi* (Marius Oprea) 281
Nota autorului 291
Note 293
Index 307

Capitolul 1

Scurt portret de tinerețe

La sfârșitul lunii noiembrie a anului 1962, un tânăr maior de Securitate a sosit la Londra. Plănuia să rămână în capitala britanică doar câteva zile, timp în care avea de îndeplinit o misiune secretă. Numele lui era Gheorghe Ion Vîlceleanu*, era ofițer de contraspionaj și avea 36 de ani.

Vîlceleanu era de fapt un curier, chiar dacă nu transporta nimic altceva în afara propriului său bagaj. Nu aducea în Marea Britanie documente secrete sau aparatură specială, ci un mesaj ce trebuia transmis pe cale orală lui Victor, unul dintre cei mai bine infiltrați și valoroși agenți secreți ai Securității. Întrevederea cu acesta nu a fost aranjată în prealabil, de fapt Victor nici nu știa de întâlnirea pe care urma să o aibă cu Vîlceleanu. Maiorul trebuia să se descurce singur sau aproape singur, pentru că de la București nu se ceruse decât sprijinul a doi ofițeri ai Direcției I Informații Externe (DIE), care lucrau la Londra sub acoperirea de diplomați.

Pregătirea întâlnirii dintre cei doi a fost la fel de importantă ca întâlnirea însăși, întrucât Vîlceleanu trebuia să se asigure că prezența sa la Londra nu trezește suspiciunile serviciilor de contrainformații britanice și că nu va fi urmărit de acestea. În același timp, trebuia să observe cu atenție, dintr-un loc ferit, locuința agentului Victor, iar la momentul oportun să-l abordeze prin surprindere.

Maiorul a aterizat la Londra pe 24 noiembrie și și-a contactat colegii, pe Aurel Florea și Gheorghe Angelescu, în aceeași zi. Au discutat și decis împreună planul de misiune, pe care l-au pus imediat în practică. În prima zi, însoțit de Ilie Stanciu, unul dintre curierii Securității, și de un alt diplomat al ambasadei, Vîlceleanu a făcut o plimbare obișnuită prin Londra pentru a determina dacă MI5,

---

* Gheorghe Ion Vîlceleanu (1926-2002), colonel de Securitate. A lucrat la Direcția I (1950-1955), apoi a absolvit un curs de specializare cu durata de un an în URSS, în 1955-1956. A mai lucrat în cadrul Direcției a II-a (1956-1970) și Direcției a III-a (1970-1973). În 1973-1974 a revenit în Direcția a II-a, iar în 1974 a fost din nou transferat în Direcția a III-a. A fost trecut în rezervă cu grad de colonel în 1979.

serviciul de contrainformații al Marii Britanii, i-a detectat prezența și organizează proceduri de filaj asupra sa. Neobservând nimic care să-l alarmeze, a doua zi, pe 25 noiembrie, Vîlceleanu s-a plimbat în jurul locuinței agentului Victor de pe strada Harrington Gardens. Încă nu avea de gând să-l abordeze, deocamdată căuta să recunoască clădirea în care locuia acesta și străzile din vecinătate, pe unde intenționa să-și stabilească mai multe trasee. Pe 26 noiembrie, simțind că este pregătit și că nu există nicio amenințare care să-l deconspire sau să pună misiunea în pericol, a făcut primul „post" în fața casei lui Victor, poziționându-se discret, la o distanță rezonabilă, astfel încât să aibă vizibilitate asupra intrării, dar prezența lui să nu fie observată de vecini. A așteptat mai bine de o oră, între 17.20 și 18.30, însă Victor nu și-a făcut apariția. A doua zi, marți, Vîlceleanu a hotărât să facă două „posturi". Primul a avut loc dimineața, între 8.40 și 10.20. Același rezultat. Al doilea era programat pentru seară, când se simțea mai confortabil pentru că vizibilitatea era mult redusă. La 17.10 s-a instalat în „post" împreună cu Florea, care avea misiunea să-l protejeze prin măsuri de contrafilaj. După aproximativ 35 de minute, Victor a ieșit din casă, îndreptându-se către o stradă îngustă unde se afla garajul în care își ținea mașina. Vîlceleanu și Florea nu s-au grăbit. La distanță unul de celălalt, cei doi au așteptat până s-au convins că nimeni nu-l urmărește și nici nu apare vreo altă persoană cunoscută care să-l însoțească la mașină. Vîlceleanu s-a îndreptat apoi către garajul lui Victor, pe care l-a găsit aplecat în spatele mașinii, căutând ceva în portbagaj.

Iuțindu-și ultimii pași, s-a apropiat de Victor, care era preocupat și nu bănuia nimic, și l-a atins ușor cu mâna pe spate. Întorcându-se, agentul a rămas atât de surprins de prezența maiorului, pe care l-a recunoscut imediat, încât nu și-a mai putut controla mimica feței. S-au salutat reciproc, iar Vîlceleanu l-a informat că au de discutat.

— Sunt în papuci și cămașă, să mă îmbrac și apoi să facem o plimbare cu mașina prin oraș și vom putea discuta mai lejer, a spus Victor.

Vîlceleanu, încordat și păstrându-și prezența de spirit, n-a acceptat ca Victor să se întoarcă în casă de teamă că acesta, în situația în care ar fi trădat, va folosi răgazul de timp obținut pentru a anunța MI5 sau Scotland Yard de prezența sa în fața locuinței agentului.

— Dacă nu vă este frig, să mergem puțin pe jos câteva străzi și să vă comunic ce am de spus. Vedeți bine că avem această întâlnire din cauza unor condiții nefavorabile ce s-au creat în jurul dumneavoastră.

— Într-adevăr, întâlnirea este foarte riscantă și ați avut mare curaj să veniți aici, la mine, i-a răspuns Victor, în continuare tulburat.

Potrivindu-și pașii cu cei ai maiorului, Victor l-a luat de braț ca și cum ar fi vrut să-i arate drumul. O clipă, Vîlceleanu l-a compătimit,

văzând cât de ușor abandonase intenția de a riposta și cât de vulnerabil se simțea, în papuci de casă și îmbrăcat neglijent. În momentul când Victor i-a atins brațul, maiorul a înțeles că agentul căuta de fapt un sprijin. Era atât de uluit de prezența ofițerului de Securitate, încât n-ar fi putut să facă singur primii pași. S-au plimbat câteva străzi pe un traseu prestabilit de Vîlceleanu, care, în timp ce îl asculta pe Victor, nu îl scăpa din ochi pe Florea, responsabil de contrafilaj.

Încercând să-și regăsească stăpânirea de sine, Victor a preluat inițiativa. I-a spus maiorului că tocmai făcea planuri pentru o nouă întâlnire conspirativă cu ofițerii de Securitate și pregătea un material în acest sens, inclusiv un plan de afaceri care să-i consolideze statutul în exil și pe care să-l predea Securității spre a fi studiat și aprobat. Fără să-l lase să termine, Vîlceleanu i-a dat vestea neașteptată și nedorită:

— Nu mai este nevoie de astfel de planuri deoarece conducerea a hotărât să vă întoarceți acasă. Conducerea apreciază mult munca desfășurată de dumneavoastră în străinătate în folosul statului și de aceea am fost trimis, în condițiile acestea, să vă previn de eventualele neplăceri în cazul în care s-ar întâmpla cu dumneavoastră ceea ce s-a întâmplat și cu alții.

— Într-adevăr, ceea ce au făcut englezii cu Vassall* este o adevărată porcărie, a spus Victor, repetând de câteva ori ultimul cuvânt.

— V-am spus, conducerea apreciază munca dumneavoastră și o situație ca cea despre care vorbiți nu este de dorit din niciun punct de vedere, nici în ce privește statul nostru, nici în ce privește libertatea dumneavoastră.

— Desigur, a spus Victor, eu vă mulțumesc!

— Ca să vă întoarceți acasă trebuie să găsiți un motiv plauzibil de a pleca pe continent, fie afaceri, fie boală, pentru că o dispariție inopinată de aici s-ar putea să trezească suspiciuni, urmând să fiți arestat.

— Da, desigur.

— Faceți în așa fel încât să nu știe nimeni, iar deplasarea dumneavoastră pe continent să se desfășoare în condiții cât mai normale și cât mai repede. După ce ați ajuns pe continent, să vă duceți la legația noastră din Viena și să vă prezentați la consulat. Acolo aveți pregătit certificatul de repatriere și, după ce l-ați luat, în aceeași zi să plecați spre țară. În esență, cam acestea sunt problemele pe care trebuie să vi le comunic.

---

* John W.C. Vassall, agent recrutat de KGB în 1955, în timp ce era funcționar în cadrul biroului ataşatului naval al Ambasadei Marii Britanii la Moscova. Homosexual, Vassall a fost şantajat de sovietici după ce a fost fotografiat în timp ce întreținea relații sexuale cu mai mulți parteneri. A fost arestat în 1962 de Scotland Yard (Special Branch) și condamnat la 18 ani de închisoare.

— Tovarăşe, am înţeles şi, dacă aşa a hotărât conducerea superioară, atunci am să vin acasă, însă cred că vă daţi seama că nu pot pleca în 24 de ore.

— Desigur, v-am spus de la început cum să procedaţi ca să nu atrageţi suspiciuni asupra dumneavoastră, dar, în orice caz, să vă grăbiţi, pentru că nu putem şti ce fel de surprize vă pot aştepta şi când anume.

— Da, voi avea grijă ca totul să iasă bine şi voi veni acasă, deşi aranjasem unele planuri de afaceri şi doream să vi le prezint, însă acum, desigur, nu mai are rost.

Discuţia dintre cei doi s-a oprit. Vîlceleanu nu mai avea nimic de spus, iar Victor pierduse orice iniţiativă de a dezvolta subiectul afacerilor la care visase în ultimii ani. Fără să se privească, Victor i-a întins mâna maiorului şi a rostit cuvintele de despărţire:

— La revedere şi ne vedem acasă!

Cei doi s-au îndepărtat unul de celălalt. Vîlceleanu s-a uitat la ceas pentru a memora când s-a terminat discuţia şi cât timp a durat. Pentru a se proteja, urmărise ca întâlnirea să fie cât mai scurtă posibil, doar câteva minute, şi aşa a fost. S-a despărţit de agent şi nici nu a mai privit în urmă. Ştia că Florea asigură contrafilajul şi are grijă de el. În plus, avea satisfacţia îndeplinirii misiunii. Deja analiza circumstanţele întâlnirii, faptul că îşi dominase interlocutorul şi că, din fericire, Victor nu se opusese nicio clipă deciziei luate la Bucureşti. Misiunea lui luase sfârşit şi trebuia să se întoarcă acasă. Vîlceleanu va scrie în raport că discuţia a avut loc „într-un climat favorabil", că Victor nu a obiectat, nu a pus întrebări şi că, după părerea lui, agentul se va repatria în curând. După şase ani petrecuţi în clandestinitate la Londra, Victor se va întoarce acasă[1].

Într-adevăr, imediat ce a revenit la Bucureşti, Vîlceleanu a raportat îndeplinirea misiunii, considerând că agentul ar trebui să ajungă în România probabil până la sfârşitul lunii decembrie sau, cel mai târziu, în luna ianuarie a anului 1963. La rândul lor, superiorii lui Vîlceleanu din cadrul Securităţii au făcut observaţii pe raportul maiorului, consemnând că „ofiţerul a îndeplinit misiunea conform planului stabilit în Centrală"[2]. Însă, pentru că aşteptarea era apăsătoare, DIE a căutat să determine starea de spirit a lui Victor în urma întâlnirii cu ofiţerul de Securitate şi dacă agentul urma să deconspire, voit sau din greşeală, întâlnirea avută sau intenţia de a părăsi definitiv Londra. Astfel, pe 8 decembrie 1962, DIE a trimis un alt agent să-l monitorizeze pe Victor în timpul unei petreceri cu ocazia sărbătorilor ce băteau la uşă. De la acesta Securitatea a aflat că:

> Victor, care a luat parte la această serbare împreună cu Sanda Stătescu, s-a arătat a fi mai vesel şi mai bine dispus ca oricând, căutând să fie admirat de lumea prezentă. Sursa noastră explică acest lucru prin faptul

că, după mai mulți ani de mizerie, prin publicarea cărții sale Victor a câștigat ceva bani. Însăși din afirmațiile lui rezultă că BBC-ul a regizat cartea [scrisă] de el pentru postul de radio și că în curând va apare un rezumat al aceleiași cărți sub formă de broșură, editată de editura Penguin, iar acest lucru îi va aduce venituri mari[3].

Primele semne erau totuși neclare. Victor fie disimula impecabil pregătirile pentru revenirea în țară, fie nu avea nicio intenție să părăsească Londra. Securitatea nu mai avea nimic altceva de făcut decât să aștepte. Și a așteptat, însă agentul nu s-a mai întors în România. Niciodată.

***

În realitate, cine era Victor, ce misiune avea de îndeplinit la Londra și de ce îl dorea dintr-odată Securitatea acasă? Numele real al agentului era Silviu Crăciunaș, Victor fiind numele său conspirativ. De fapt, Victor Andrei, dar ofițerii de Securitate care îl coordonau obișnuiau să-și înceapă rapoartele despre activitatea lui cu următoarele cuvinte: „Agentul nostru Victor..."*.

La vârsta de aproape 50 de ani și în ciuda încercărilor grele prin care trecuse, agentul se ținea bine, fiind considerat un bărbat viguros. Era înalt de aproape 1,80 metri, cu păr castaniu, ușor ondulat, pe care îl purta dat pe spate. Avea ochi căprui, care luminau într-un mod nefiresc și puternic pe fața sa mare și plină. Fruntea lată, nasul mare și buzele cărnoase dădeau totuși proporții firești chipului său. Aranjat și cu o ținută distinsă, avea mâini mici, feminine chiar, atent îngrijite, și o voce deosebită, cu un sunet particular. Crăciunaș era un bărbat lent în mișcări, căruia îi plăcea să discute tacticos, rostind cuvintele rar. Uneori purta mustață, alteori barbă olandeză, cum se spunea atunci, pe care le îngrijea cu o răbdare ieșită din comun. Alături de ochelari, acestea erau accesoriile studiate ale ținutei de dandy. Era fără îndoială inteligent, potrivit pentru rolul agentului secret într-un mediu atât de ostil. Nu avea niciun viciu ce l-ar fi putut face vulnerabil. Dimpotrivă, îi plăcea să se considere cumpătat, însă, în realitate, era lipsit de generozitate, zgârcit chiar.

Deși prezența fizică ar fi trebuit să-l ajute, Crăciunaș nu era un personaj impozant, nu impresiona și nici nu câștiga ușor admirația celor din jur. Se plângea deseori de sănătatea sa șubredă, exagerând gravitatea bolilor, probabil și pentru că îi plăcea să se victimizeze, afișând permanent un aer de „mironosiță", cum l-a caracterizat un

* Silviu Crăciunaș a primit mai multe nume conspirative de-a lungul timpului, precum Neagoe, Păsculescu, inginerul Grigore, S.K. și Andrei Victor, însă numele conspirativ Victor a fost cel mai des folosit de Securitate.

prieten. Simula cu ușurință modestia, uneori chiar o smerenie afectată, dând impresia că este incapabil de a comite ceva rău. Nu-i plăcea să se implice în conflicte și încerca să se apropie de oricine prezenta interes sau era o potențială victimă. Cu siguranță Victor nu semăna cu James Bond, iar Securitatea nici nu și-a dorit acest lucru de la agentul său. Dimpotrivă, discreția și modestia erau calitățile importante care urmau să-l ajute să nu atragă atenția.

Ardelean la origine, Crăciunaș a menționat în autobiografiile scrise în timpul anchetelor de la Securitate că s-a născut la 13 februarie 1914* în satul Miluani, situat cam la jumătatea distanței dintre Cluj și Zalău. Tatăl său, Augustin, a fost preot ortodox, iar mama, Rozalia, casnică. Părinții aveau oarecare stare și, pe lângă Silviu, au mai avut doi copii, Lucian și Viorica. Lucian, ca și Silviu, s-a implicat în politică, simpatizând cu social-democrații, dar a decedat în 1945, la doar 24 de ani. Viorica, cea mai mică dintre cei trei, a studiat Literele, dar a fost casnică toată viața, căsătorindu-se mai târziu cu doctorul Eugen Marinca, viitor medic celebru în Cluj.

Silviu a absolvit primele patru clase primare în comuna Oprișani, iar următoarele patru clase la Liceul „Regele Ferdinand" din Turda. În clasa a cincea s-a mutat la Liceul „Al. Papiu Ilarian" din Târgu-Mureș, de unde s-a transferat din nou, ultimii doi ani de studii absolvindu-i la Liceul Seminar Pedagogic din Cluj, unde a obținut și bacalaureatul. Între 1933 și 1934 a urmat cursurile Facultății de Medicină din Cluj, după care s-a transferat la cea de Drept, tot în Cluj, pe care a absolvit-o cu licență în anul 1938. În 1940 a obținut și titlul de doctor în drept, dar nu a fost niciodată membru al Baroului.

Crăciunaș a fost extrem de priceput în a-și ascunde biografia. Desigur, nu a falsificat informațiile referitoare la copilărie, adolescență și prima etapă a tinereții, la membrii familiei și la școlile absolvite. Dimpotrivă, le-a păstrat conforme cu adevărul tocmai pentru a contura profilul și legenda pe care le-a creat împreună cu Securitatea. Așadar, datele sale biografice de la naștere și până în 1948, când a devenit agent secret, nu au fost denaturate, cu excepția celor referitoare la activitatea politică din perioada interbelică. Dar acest lucru nu a fost făcut la îndemnul Securității, ci din inițiativa lui, fiind mai degrabă o încercare personală de cosmetizare a acestui episod biografic care, cel mai probabil, îl stânjenea.

În tinerețe Crăciunaș a fost legionar. În *The Lost Footsteps*, cartea sa autobiografică de succes, publicată la Londra în 1961, Crăciunaș

* În alte surse, inclusiv în unele autobiografii scrise de Silviu Crăciunaș în timpul anchetelor, anul nașterii indicat este 1916. Nu se poate spune exact care este anul corect, însă având în vedere faptul că în perioada 1920-1924 a urmat cursurile școlii elementare din Oprișani, Turda, unde nu ar fi putut fi înscris la doar 4 ani, putem considera că anul corect al nașterii sale este 1914.

a expediat subiectul apartenenței la această mișcare extremistă în doar câteva rânduri, menționând că, timp de patru ani, a fost membru al unei mișcări creștine și patriotice, intitulată Garda de Fier, care avea drept obiectiv lupta împotriva comunismului. S-ar fi retras din această organizație în anul 1940, după ce a înțeles că este totalitară și fascistă[4].

Cu siguranță Crăciunaș ar fi preferat să nu scrie niciun rând despre tinerețea sa legionară și probabil că n-ar fi făcut-o dacă nu ar fi insistat Ion Rațiu, prietenul său la vremea când își structura manuscrisul ce urma să fie publicat de Collins and Harvill Press. Rațiu a observat în repetate rânduri că tăinuirea acestor informații este mai gravă decât mărturisirea lor[5]. Iar Crăciunaș a înțeles compromisul descris mai sus, astfel încât nu a putut fi niciodată acuzat că și-a ascuns cu bună știință trecutul legionar. În orice caz, nimeni nu avea să-i reproșeze că l-ar fi descris în mod deliberat de mântuială.

În realitate, Crăciunaș s-a dedicat Mișcării Legionare mai mult de patru ani, ajungând chiar unul dintre liderii organizației. S-a hotărât să facă acest pas în 1936*, în timp ce era student în anul II la Facultatea de Drept, rugându-l pe Dumitru Dincă, coleg și prieten, să-l primească în cuibul de legionari pe care îl coordona. Cuibul era cea mai mică formă de organizare legionară, cu un cerc restrâns de membri, iar cel în care tocmai fusese primit Crăciunaș nu era diferit de altele, fiind format din 5-6 tineri care își țineau ședințele într-o cameră a învățătorilor din căminul studențesc. Până în 1937, Crăciunaș și camarazii săi au parcurs clasica perioadă romantică a luptătorului legionar: au participat regulat la ședințele de cuib, au ajutat la organizarea taberelor de muncă, au pregătit șezători culturale la care invitau și alți colegi din facultate, au inițiat un proiect de construcție a unui cămin legionar în Cluj. Crăciunaș, care primise deja în cadrul cuibului gradul de ajutor de comandant, se pregătea pentru tot ceea ce credea că este mai drept, mai bun și mai frumos, visând la zorii marelui viitor legionar.

Curând însă, a simțit pe propria piele că idealurile legionare nu se împlinesc fără sacrificii personale. Începuse „marea prigoană", perioadă numită astfel de legionari pentru că, între 1938 și 1940, autoritățile regale i-au vânat în toată țara pentru a-i aresta. La sfârșitul anului 1937 s-a implicat în diferitele campanii electorale care au avut loc în acea perioadă, făcând marșuri de zeci de kilometri pe jos pentru a răspândi materiale de propagandă în județul Cluj. A început să-i cunoască pe coordonatorii mișcării de la nivelul

* În diversele autobiografii, Crăciunaș menționează 1937 drept anul aderării sale la Mișcarea Legionară, însă o parte din documentele întocmite de Securitate indică anul 1936, iar uneori anul 1935.

regiunii, oameni ca Ion Banea, Ovidiu Comșa, Coriolan Bucur sau Aurel Hodrea. La scurt timp, în aprilie 1938, o parte dintre aceștia au fost arestați, iar Crăciunaș s-a ascuns o perioadă, conștient că și el este căutat de autorități. La un moment dat, curios să afle cum decurge procesul camarazilor săi, Crăciunaș s-a strecurat în sala de judecată a Curții Marțiale din Cluj, însă a fost zărit de unul dintre comisarii Siguranței. A reușit să profite de învălmășeala creată și să fugă, ascunzându-se din nou.

În iulie 1938 s-a stabilit la Mediaș, unde a lucrat la fabrica de sticlărie Vitrometan. Nu a fost nicio clipă tentat de viața liniștită și simplă de funcționar, ci a căutat aventura, riscul și acțiunea, reușind să intre în legătură cu alți legionari din localitate. Unul dintre ei a fost doctorul Mureșanu, medic primar la spitalul din localitate. Un altul, mult mai important, a fost Virgil Noaghea, însărcinat de Horia Sima să refacă rețeaua organizației în regiunea Sighișoara. Noaghea și Crăciunaș s-au împrietenit repede, mai ales după ce Noaghea l-a verificat pe acesta prin intermediul camarazilor din Cluj, unde Crăciunaș avea deja o bună reputație. Convins că în el avântul legionar este încă viu, Noaghea l-a invitat la o întâlnire la Sibiu, unde s-a discutat problema reorganizării Mișcării Legionare. Acolo și-a lărgit și mai mult cercul de relații, apropiindu-se de Alexandru Popovici, un alt om de încredere al lui Sima. În fiecare a doua duminică a lunii, Crăciunaș avea întâlniri conspirative cu Noaghea și Popovici, în timpul cărora trebuia să-i informeze despre progresul activității sale, pentru că la Sibiu a primit noi responsabilități: reorganizarea Mișcării Legionare în județele Târnava Mare și Târnava Mică.

În toamna anului 1938, Silviu Crăciunaș era deja prețuit de camarazii săi. A intrat în contact cu numeroși militanți legionari din zonă, a primit și distribuit manifeste legionare și a adunat cotizații, fiind apreciat în mod special de către Popovici. De la coordonatorii săi a primit chiar și instrucțiuni scrise referitoare la metodele de asamblare și de instalare ale unei bombe, pentru a se pregăti în vederea aruncării în aer a unor clădiri și magazine aparținând evreilor. Se îngrijea de camarazi, în special de cei din județele pe care le coordona, de starea lor de spirit în acele vremuri periculoase, explicându-le că apartenența la Mișcarea Legionară nu este doar o activitate politică, ci o datorie sfântă și un sacrificiu.

Iar exemplul acestui sacrificiu s-a văzut obligat să-l ofere el însuși, în noaptea de 14 spre 15 noiembrie 1938. Aflat la Sibiu, imediat după o întâlnire cu Alexandru Popovici, Crăciunaș a fost arestat de câțiva polițiști care îl așteptau într-o mașină nu departe de locul întâlnirii. După percheziția de la domiciliu, unde s-au găsit manifeste legionare și un revolver Browning, a fost anchetat de Siguranță, apoi trimis în judecată și condamnat la 9 luni de închisoare. A revenit acasă pe 20 iulie 1939.

Aflat pentru prima dată în închisoare, Silviu Crăciunaș și-a petrecut detenția în compania altor legionari, cu care a strâns legăturile, dar după eliberare, întors la părinții săi, a preferat să-și întrerupă pentru câteva luni activitatea politică, iar între mai și august 1940 a urmat cursurile școlii de aviație de la Someșeni, de lângă Cluj. În perioada respectivă s-a dedicat cu totul acestei pasiuni, sperând că brevetul pe care urma să-l obțină îi va folosi vreodată și în activitatea politică.

Cu toate acestea, în septembrie 1940, când vremurile s-au schimbat în mod radical, iar legionarii au ajuns chiar să facă parte din noul guvern condus de generalul Ion Antonescu, Crăciunaș și-a căutat prietenul, pe Alexandru Popovici, despre care inițial crezuse că a fugit în Germania. Popovici era însă la București, fiind unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Nicolae Petrașcu, secretarul general al Mișcării Legionare. Se instalase în sediul organizației din strada Gutenberg nr. 3, construit pe terenul donat de generalul Gheorghe Cantacuzino, zis și Grănicerul. Crăciunaș i-a cerut lui Popovici bani, pe care nu i-a primit. Apoi i-a solicitat sprijinul pentru a fi numit într-o funcție de conducere a Mișcării Legionare, aflată acum la putere, amintindu-i de rolul jucat în ultimii ani și de sacrificiile făcute, inclusiv de comportamentul ireproșabil pe care îl avusese în închisoare. Astfel că, la începutul lunii septembrie 1940, cu sprijinul lui Popovici și al lui Petrașcu, Crăciunaș a fost numit comandant al Mișcării Legionare din județul Neamț și s-a deplasat de îndată la Piatra Neamț.

Pentru prima dată, a început să simtă gustul puterii. Acum nu mai era un simplu ajutor de comandant de cuib studențesc din Cluj, ci conducea întreaga activitate a organizației din județul Neamț, a tuturor garnizoanelor și plășilor, și nicio acțiune politică din județ nu putea avea loc fără știrea și aprobarea lui. Invoca faptul că este reprezentantul lui Horia Sima în județ, ceea ce era adevărat, pentru că fusese numit tocmai pentru a pondera influența susținătorilor lui Corneliu Zelea Codreanu în organizație. În curând, spera el, ar putea ajunge comandantul regionalei Iași dacă va dovedi mai multă destoinicie legionară. Și nimic nu-l mai putea împiedica să o facă, pentru că acum nu mai activa în mod clandestin, fugărit de comisarii Siguranței, ci la lumina zilei, cu sprijinul poliției legionare.

Cei care au lucrat cu el la Piatra Neamț l-au descris ca pe un personaj care își construia atent imaginea de om politic de mare anvergură, îmbrăcându-se elegant, cu o haină de blană cu guler alb și purtând pe cap o căciulă țărănească albă. Obișnuia să se plimbe înarmat cu două pistoale, pe care le purta la vedere, și îi plăcea să se prezinte la întâlniri cu titlul de doctor și comandant legionar. De asemenea, era foarte preocupat de bunăstarea personală. Sub pretextul strângerii de fonduri pentru „ajutorul legionar", Crăciunaș a fost acuzat mai târziu că acumulase venituri importante, folosind

mijloacele de presiune obișnuite în acele timpuri față de oamenii de afaceri evrei din județ. A făcut echipă cu mai mulți legionari care erau comisari de românizare sau șefi ai biroului „Evrei" din cadrul poliției legionare, iar o parte din banii obținuți de aceștia prin șantaj, se afirmă într-un raport al Securității, nu ar fi fost predați organizației legionare, ci însușiți. Crăciunaș obișnuia să le spună celor care încercau să-i reproșeze ceva că „acționez la ordinele lui Horia Sima, nimeni n-are dreptul să se amestece în acțiunile ce le întreprind"[6].

S-a bucurat de aceste privilegii doar trei luni, fiind înlocuit în zilele de 15-17 decembrie 1940 cu Toma Simion, ceea ce l-a pus în situația de a se întoarce la București, la vechiul său prieten Alexandru Popovici. Mai târziu, a fost acuzat și că a subtilizat o sumă importantă de bani din seiful Mișcării Legionare înainte de a pleca de la Piatra Neamț. Înlăturarea din funcție a fost motivată de aceste grave reproșuri, ce au ajuns repede la urechea legionarilor de la București, dar mai ales de scandalurile amoroase în care a fost implicat, pentru că, în acele câteva luni de comandă la nivel județean, doctorul în drept și comandantul legionar a reușit să facă și așa ceva. Iar pentru un legionar adevărat, care trebuia să critice și să combată degenerarea vieții moderne și a senzualismului, acest fapt era de neiertat. Relațiile sale amoroase nu au rămas necunoscute nici serviciilor secrete, mai târziu menționându-se într-o notă a Securității că „înlocuirea [lui Silviu Crăciunaș] s-a făcut datorită faptului că a trăit în concubinaj cu numita Andrei Aurora care era atunci [soția] inspector[ului] șef al învățământului pe întreaga Moldovă"[7]. Profesorul Andrei, soțul Aurorei Andrei, fost conducător legionar al județului și primar al orașului, era un om influent în mișcare, însă Crăciunaș nu s-a gândit la acest lucru. A profitat de lipsa acestuia din oraș, pentru că Andrei fusese numit șef al învățământului pe regiunea Moldova și era obligat să locuiască mai mult la Iași, trăind în acest timp cu soția acestuia, pe care o numise șefa organizației „Doamnele legionare".

După război, când orice critică adusă legionarilor era mai mult decât bine-venită, Crăciunaș a încercat să prezinte o altă versiune a activității sale de la Piatra Neamț, inclusiv ofițerilor de Securitate cărora le câștigase încrederea la un moment dat, afirmând că schimbarea din funcție a avut loc tocmai pentru că s-a aflat în conflict cu poliția legionară. Neînțelegerile s-ar fi născut în momentul când Crăciunaș a denunțat președintelui Tribunalului local, precum și conducerii organizației de la București, abuzurile comise de membrii poliției legionare în județul Neamț. Dezamăgit de cele întâmplate, mai spunea Crăciunaș, în decembrie 1940 a luat decizia să se retragă definitiv din activitatea legionară.

În realitate, până la momentul arestării lui din 1948, căzut de această dată în mâna comuniștilor, Silviu Crăciunaș nu s-a retras

din activitatea legionară. Este adevărat însă că nu a participat activ la rebeliunea legionară din ianuarie 1941, deși unele surse îi menționează prezența în sediul organizației din strada Gutenberg, în perioada aceea fiind găzduit în locuința cumnatului său, inginerul Victor Chirulescu, din strada Vasile Lascăr nr. 220. După rebeliune a încercat să se ascundă de autorități, iar într-una din fișele Securității referitoare la el, se menționează că, la 24 ianuarie 1941, a fost arestat laolaltă cu alți legionari și anchetat timp de 10 zile, după care a fost eliberat[8], nefiind identificate probe care să dovedească implicarea sa în sângeroasele evenimente din ianuarie.

De-a lungul anului 1941 a continuat să întrețină legături cu Alexandru Popovici și cu alți legionari, implicându-se în reorganizarea Mișcării Legionare, aflată în acel moment în clandestinitate, dar și în sprijinirea unor membri marcanți ai mișcării care doreau să părăsească ilegal țara[9]. În același timp, își căuta o slujbă care să-l ajute să se stabilească la București sau măcar în Ardeal, locul său de origine. Este adevărat că în timpul războiului, oricât de fanatic ai fi fost ca legionar, era imposibil să te mai implici în activități politice reale. Vânați de autorități, legionarilor nu le mai rămânea decât să fugă din țară, urmându-și liderul refugiat în Germania, și mulți dintre ei chiar au făcut-o. Cei rămași în România și care încă nu se aflau în închisoare erau trimiși cu predilecție pe front de guvernul Antonescu, ca o măsură represivă față de conduita avută în timpul cât s-au aflat la guvernare. Alexandru Popovici, care primise de la Horia Sima misiunea de a reorganiza Mișcarea Legionară, îi predase comanda avocatului Iosif Costea, legionar cunoscut în întreaga mișcare, la sugestia lui Victor Chirulescu, după cum a mărturisit mai târziu Crăciunaș în timpul anchetelor. Popovici a reușit apoi să fugă din România cu ajutorul contactelor pe care le avea în Gestapo, iar Crăciunaș, deși l-a cunoscut pe Costea, a preferat să se retragă din activitate o perioadă, căutând mai degrabă soluții care să-l țină departe de închisoare și de front.

În octombrie 1942 a fost încorporat în Batalionul I Instrucție și Reparații Auto din Sibiu, dar, după numai câteva luni, a fost scutit de serviciul militar din cauza unei boli de ochi. Vestea a fost primită cu bucurie și de Eugenia Iordache, prima sa soție, cu care se căsătorise nu cu mult timp în urmă, pe 14 ianuarie 1941*. Aceasta provenea din Nicorești, un sat din județul Galați, dintr-o familie cu puternice sentimente legionare. Unul dintre frații ei, Nicolae Iordache Nicoară, pe care oamenii din sat îl strigau Bădița, fusese asistent la Facultatea de Chimie din București. O altă soră, Marieta Iordache, își luase licența la Academia Națională de Educație Fizică. Cei doi, plecați

* Unele documente menționează în mod eronat că evenimentul ar fi avut loc în noiembrie 1940.

de acasă și cu o altă viziune asupra lumii, au adus cu ei la Nicorești morbul legionarismului, amândoi devenind mai târziu victime ale cauzei în care au crezut cu atâta tărie. Bădița, ajuns comandant legionar, a fost ucis în lagărul de la Miercurea Ciuc, în septembrie 1939, iar Marieta Iordache a ales în 1942 viața monahală, deprimată de situația dezastruoasă în care se afla în acel moment Mișcarea Legionară. S-a călugărit la Mănăstirea Vladimirești, unde a devenit cunoscută drept maica Mihaela, dar trecutul a ajuns-o din urmă și mai târziu, în timpul regimului comunist, a fost condamnată la închisoare. O altă soră a Eugeniei, Ana, considerată cea mai frumoasă dintre ele, s-a implicat și ea în activitatea politică legionară, fără a milita însă în vreo organizație. S-a căsătorit totuși cu Victor Chirulescu, comandant legionar și fost secretar general la Ministerul Agriculturii și Domeniilor[10] în timpul guvernării legionare, iar nașul lor de cununie a fost însuși Corneliu Zelea Codreanu. Mai târziu, în 1949, va fi închisă timp de doi ani pentru că a fost auzită cântând cântece legionare în timp ce culegea via familiei Iordache.

Soția lui Crăciunaș, Eugenia, pe care a considerat-o iubirea vieții lui, după cum a afirmat adesea în discuțiile cu ofițerii de Securitate, a fost o femeie de mică statură, cu ochi mari, verzi, veșnic îndrăgostită de muzică și dans. Nu exista petrecere sau nuntă în Nicorești la care fata cea mică a lui Iordache să nu cânte și să nu danseze. A cunoscut-o la sfârșitul anului 1940, dar nu în Nicorești, ci în județul Neamț, unde Eugenia se afla într-o campanie de colectare a postavului pentru legionari. I-a dăruit repede singurul lor copil, pe Lilioara, născută în februarie 1942.

Preocupat de responsabilitățile căsniciei, Crăciunaș și-a căutat un serviciu încă de dinainte de a se naște Lilioara, în decembrie 1941 angajându-se în industria zahărului, la București, pe un post de funcționar în cadrul Societății Anonime Române Ripiceni, care își avea birourile în Piața Amzei nr. 2. A fost numit administrator de control după ce l-a rugat pe Grigore P. Carp, președintele Băncii de Credit Român, să intervină pentru el, lucru ușor de realizat întrucât banca lui Carp deținea un număr important de acțiuni la diferite companii din industria română, precum SAR Ripiceni sau fabrica de sticlă de la Mediaș. În primăvara anului 1942 a fost avansat procurist, cu un salariu mai bun. Mai târziu, după ce se va stabili la Londra, Crăciunaș va pretinde că și-a dat demisia de la SAR Ripiceni pentru că societatea se lichidase, fabricile fuseseră parțial distruse de război, iar utilajele rămase în stare de funcționare fuseseră preluate de sovietici. Ceea ce într-adevăr s-a întâmplat, dar după ce Crăciunaș a fost obligat să-și dea demisia în martie 1945 din cauza plângerilor făcute de foștii angajați evrei, care fuseseră destituiți în timpul războiului și care acum reîncercau să-și ocupe vechile locuri de muncă. În reclamațiile adresate Camerei de Muncă, aceștia îl acuzau pe legionarul Silviu Crăciunaș că le blochează reangajarea.

Rămas fără loc de muncă și cu un viitor incert, a încercat să-și întrețină familia ocupându-se „cu diverse afaceri și escrocherii”[11], cum vor nota ofițerii de Securitate în fișele sale biografice, menținând totodată legătura cu foștii lideri legionari care se aflau în situația lui. Între 1941 și 1943, fără să desfășoare o activitate politică propriu-zisă, continuase să se întâlnească cu diverși legionari, inclusiv cu avocatul Costea, care între timp fugise din țară de frica arestării. Însă, înainte să plece, acesta îi făcuse cunoștință cu Horia Comaniciu, fost comandant legionar și unul dintre șefii cancelariei lui Horia Sima, iar Comaniciu îl va readuce în miezul activității politice legionare clandestine.

În timpul anchetelor de mai târziu va declara că, începând cu anul 1943, s-a decis să se alăture grupului Comaniciu, participând la mai multe întâlniri ale legionarilor: „Am participat la consfătuiri și în luna august 1944, împreună cu tot grupul, am participat la o întrevedere cu Iuliu Maniu cu scopul alăturării grupului Comaniciu la PNȚ-Maniu”[12]. Comaniciu formase un grup al legionarilor moderați, care se îndepărtase de Horia Sima și care urmărea recunoașterea din partea celorlalte partide politice. După rebeliune, Mișcarea Legionară nu a mai avut un centru unic de comandă. Organizația s-a scindat repede, iar în cadrul ei s-au format mai multe astfel de grupuri de influență, în funcție de obiectivele politice pe care le îmbrățișau. Comaniciu a încercat inițial să se apropie de guvernul Antonescu, dar fără succes. În 1943, Comaniciu a reușit să inițieze un dialog politic cu Partidul Național Țărănesc, fiind acceptat în acest sens chiar de Iuliu Maniu. În 1944, Maniu va declara că legionarii care nu sunt vinovați de crime sau de acte de dezordine sunt bine-veniți în rândurile partidelor democratice, iar această schimbare de conduită a fost îmbrățișată și de Silviu Crăciunaș, apropiat acum de liderul grupului, Horațiu Comaniciu.

Începând din toamna anului 1943, când l-a cunoscut pe Comaniciu, Crăciunaș a primit sarcina să contacteze alți legionari sau grupuri izolate de legionari pentru a tatona orientarea lor față de evenimentele politice radicale ce se desfășurau în acel moment și pentru a-i atrage în grupul Comaniciu. Astfel, Crăciunaș a fost în contact cu Ion Pădureanu, Ion Iliu, Victor Pintilie, Alexandru Claudian, Iosif Veselovschi, Gelu Cosma, George Manu și alții. Nu în ultimul rând, Crăciunaș a primit misiunea de a asigura fondurile necesare întreținerii grupului, în condițiile în care acesta acționa în continuare în clandestinitate, iar o parte dintre membrii lui urmau să fugă din țară. Deși s-a dovedit eficient, Comaniciu nu i-a permis să joace un rol la fel de important ca al lui, ținându-l de obicei la ușă, în anticameră, atunci când se întâlnea cu liderii politici din opoziție.

Activitățile derulate pentru a obține astfel de fonduri au fost catalogate de Securitate drept „escrocherii”, referindu-se probabil și

la faptul că, prin mijlocirea altor legionari, a reușit să obțină un credit de 10.000.000 de lei de la Banca Agrară din Cluj, pe care i-a folosit, pe de o parte, pentru a desfășura activități speculative până în 1948, iar pe de altă parte, pentru a finanța acțiunile grupului Comaniciu. Banii au fost returnați parțial, după ce a fost arestat și anchetatorii i-au găsit sumele necheltuite.

Aceste activități l-au pus pe Crăciunaș în legătură cu mulți lideri politici, nu doar legionari, hăituiți acum de autoritățile comuniste. Aceștia îi vor recunoaște mai târziu meritele. În plus, pe unii dintre ei i-a sprijinit în mod direct, salvându-le chiar viața, prin organizarea unei rețele clandestine de călăuze, gazde și puncte de sprijin ce îi scotea din România. Unul dintre ei a fost chiar Horațiu Comaniciu, care mai târziu va fi condamnat în lipsă la 25 de ani de muncă silnică. În toamna anului 1947 Comaniciu a părăsit țara în mod ilegal împreună cu Sabin Mănuilă, iar pentru a organiza fuga celor doi, Crăciunaș a apelat la contrabandistul Leon Leibovici din Cluj și la rabinul Tobias Gross din Satu Mare. După cum remarcaseră și ofițerii de Securitate, a făcut-o „cu o precizie și meticulozitate până în cele mai mici amănunte – vădind o mare capacitate de organizare a acțiunilor clandestine”[13]. Competența și valoarea sa deveniseră indiscutabile printre cei care se ascundeau de autorități, iar serviciile i-au fost solicitate ori de câte ori un politician prigonit de regimul comunist găsea resursele financiare necesare organizării fugii din țară. În următoarele luni, mai multe persoane au apelat cu succes la Crăciunaș și au reușit să părăsească România, printre ei numărându-se Virgil Veniamin, Romulus Boilă, Ion Iliu, Ștefan Chendi și alții. De această dată însă, Crăciunaș a apelat la alte călăuze, precum Hell Anton sau Liviu Bodolea. Despre cel din urmă, toți cei care l-au cunoscut sau au fost salvați de el își amintesc că era un om curajos, darnic, fără a fi interesat să câștige bani de pe urma celor pe care îi aducea în mod clandestin în Austria. Bodolea lucra și pentru structurile de informații franceze, cu misiunea de a obține de la diverse persoane, precum Crăciunaș, câte o notă informativă referitoare la situația politică internă la fiecare trecere clandestină a frontierei.

Fugar în propria țară, urmărit de autorități pentru activitatea legionară desfășurată în trecut și în pericol de a fi arestat, Crăciunaș încă nu era convins că venise și momentul organizării propriei sale fugi. În vara anului 1945 s-a mutat la Sibiu împreună cu familia. Au închiriat o casă pe care au avut grijă să o ferească de rechiziționare falsificând fișa de imobil astfel încât să figureze că locuiau în ea mai multe familii. Eugenia a obținut un document de identitate cu numele său de naștere, pentru a evita o legătură directă cu Silviu, iar el a reușit să obțină de la Turda un nou document de identitate pe numele unui unchi de-al său, Septimiu. Până în 1948 va schimba

mai multe acte de identitate, devenind specialist în a obține astfel de documente pe diverse nume ale rudelor. A confecționat acte false și cu ajutorul mai multor ștampile realizate la Monetăria Națională și obținute de Horia Comaniciu. S-a lansat în diverse întreprinderi, folosind banii împrumutați de la Banca Agrară pentru a cumpăra și revinde mărfuri sau case, încercând astfel să pornească o afacere imobiliară, care însă nu a reușit din cauza devalorizării monedei.

Însă într-o țară ce se transformase ea însăși într-o închisoare, libertatea de care încă se mai bucura era de fapt iluzorie. Era doar o chestiune de timp până când urma să fie prins, iar acest lucru s-a întâmplat în ziua de 7 aprilie 1948. A fost arestat în timp ce se afla în locuința unei femei care nu avea habar că în casa ei se adăpostește un fugar, fiind plecată din București: „În timp ce se ascundea la numita Munteanu din strada Minotaurului a fost arestat de organele noastre"[14], se va menționa mai târziu în rapoartele Securității. Acea zi de aprilie va deveni prima lui taină din legenda creată de Securitate mai târziu. Viața lui Crăciunaș în clandestinitate se încheiase.

Cu excepția lunilor din anul 1940 în care a condus Mișcarea Legionară din județul Neamț și când s-a bucurat în mod discreționar de putere, Crăciunaș a fost un om hăituit de autorități timp de zece ani. Desigur, alegerea făcută în perioada studenției, aceea de a îmbrățișa doctrina legionară, îi aparținuse în totalitate. Dar această alegere a anticipat drumul riscant pe care l-a parcurs în următorii zece ani, când a trecut prin „marea prigoană", a evitat trimiterea pe front și a ajuns în situația de a-i salva pe alții de represivul regim comunist care tocmai se instala la putere și care îl urmărea și pe el. În ultimele luni de libertate se hotărâse să plece la Viena împreună cu Liviu Bodolea, când acesta urma să revină în țară. Probabil că nu mai găsea în el resurse pentru a-și continua aventuroasa viață în clandestinitate. Sau poate își pierduse speranța văzând că până și ultimul obstacol în fața acaparării totale a puterii de către comuniști, regele Mihai I, tocmai fusese forțat să abdice, iar regatul se transformase peste noapte într-o republică populară. Însă a fost prea târziu.

***

Când a fost arestat, Silviu Crăciunaș a căzut în mâinile ofițerilor Serviciului Special de Informații (SSI), structură informativă moștenită de la vechiul regim și coordonată de Consiliul de Miniștri, de fapt chiar de către prim-ministru prin intermediul secretarului general al Guvernului. În acel moment Direcția Generală a Securității Poporului nu exista, urmând să se înființeze peste puțin timp, la sfârșitul lunii august 1948. Însă, chiar și după apariția Securității, Crăciunaș nu a fost transferat noului serviciu secret comunist, ci a

continuat să fie coordonat de ofiţerii SSI până în martie 1951, când SSI a devenit parte a Securităţii sub denumirea de Direcţia I Informaţii Externe.

Cazul Crăciunaş a fost preluat de Piotr Goncearuc, zis şi Petea*. Acest lucru demonstrează importanţa acordată arestatului, căci Petea era însuşi şeful structurii de contraspionaj a SSI. Pentru Crăciunaş însă a fost o neşansă. Recrutat de bolşevici la începutul anilor 1930, Goncearuc era considerat cel mai odios personaj al serviciului secret, sadic din fire şi „o brută vicleană"[15]. În 1936, agentul NKVD Goncearuc, întors de la Moscova cu diverse misiuni de spionaj pe care le avea de executat pe teritoriul României, a fost arestat şi condamnat la 15 ani de închisoare. Eliberat în 1944, a lucrat iniţial într-o grupă de informaţii pentru sovietici de pe lângă Comisia Aliată de Control, iar din 1947 a fost transferat la SSI, devenind repede celebru pentru anchetele dure pe care le coordona personal, abuzurile sexuale faţă de agentele SSI şi beţiile organizate în casele conspirative.

Însă în acele vremuri tocmai această conduită îl făcea să fie considerat „un element capabil şi inteligent şi cu mare putere de muncă"[16], fiind probabil cea mai influentă persoană din SSI după directorul general al instituţiei. Deşi în direcţia de contraspionaj pe care o coordona avea în subordine 35 de oameni, Goncearuc a preferat să se implice personal în anchetarea lui Crăciunaş, hotărât să-l „frângă" pe cel care avea o binemeritată reputaţie de luptător împotriva regimului comunist, mai ales că îl vânase timp de „o lună şi jumătate", cum avea să mărturisească mai târziu, căutându-l „din casă conspirativă în casă conspirativă"[17]. Dar, spre surpriza lui, victima nu-şi propusese să reziste. Tactica lui Crăciunaş a fost aceea de a se abandona în mâinile anchetatorilor şi de a le îndeplini orice solicitare. De altfel, nici nu era uşor să rezişti în timpul unor astfel de interogatorii. Iar atunci când te simţeai răspunzător nu doar pentru faptele tale, ci şi pentru arestarea soţiei şi a părinţilor, căci şi aceştia au ajuns în arestul lui Goncearuc la foarte scurt timp, era aproape imposibil să rezişti. De dragul libertăţii lor şi sperând la o anchetă lipsită de tortură, care i-ar fi putut aduce şi moartea, Crăciunaş a decis să fie sincer, să regrete activitatea politică desfăşurată până atunci şi să sprijine prin declaraţiile sale operaţiunile autorităţilor comuniste ce vizau arestarea prietenilor şi cunoştinţelor sale.

---

* De naţionalitate rusă şi de etnie evreu, şeful Direcţiei de Contraspionaj din SSI a folosit mai multe nume şi prenume, precum Petre Gonciariuc (numele înregistrat la Evidenţa Populaţiei), Piotr Gancearіuc, Petea Gonceruk sau Petre Petrescu (nume conspirative). Uneori, în documentele Securităţii s-au făcut referiri la el folosindu-se doar „tov. Petea". Goncearuc, varianta latină a numelui Gonciaruk, a fost folosită cu predilecţie de cei care l-au cunoscut şi care l-au amintit în diferitele scrieri memorialistice.

Declarațiile amănunțite ale lui Crăciunaș au făcut repede primele victime, persoanele invocate de el fiind arestate rând pe rând, dacă nu cumva nu se aflau deja în beciurile SSI-ului. Prima declarație, dată chiar în seara arestării, pe 7 aprilie, a fost dactilografiată pe 19 pagini și s-a referit aproape exclusiv la rețelele de trecere ilegală a frontierei, la călăuzele și gazdele implicate, la mijloacele de transport folosite, la costuri, precum și la persoanele care au apelat la Crăciunaș pentru a folosi aceste rețele sau la cele care urmau să o facă. În felul acesta, SSI a obținut o primă și importantă victorie, anihilând rețeaua lui Crăciunaș atât pe teritoriul României, cât și pe teritoriul Ungariei, întrucât partenerii maghiari au fost imediat informați că la Budapesta există gazde ale acestui traseu și călăuze din România care apelează la ele.

Au urmat apoi declarațiile autobiografice, întinse pe sute de pagini, în care Crăciunaș a povestit în detaliu activitatea pe care a desfășurat-o din studenție și până la momentul arestării. Nu i-a scăpat nimic important, nicio întâlnire, nicio discuție, nicio activitate clandestină. Crăciunaș nu a relatat doar ceea ce făcuse în cei zece ani de activitate, ci a povestit și ce intenționa să facă în perioada următoare, discuțiile cu diverși politicieni care acum erau fugari și plănuiau să reziste în continuare sau, dimpotrivă, să părăsească ilegal țara. Această conduită din timpul arestului, o surpriză plăcută pentru anchetatorii lui Goncearuc, care nu întâmpinau niciun fel de rezistență din partea lui, i-a asigurat nu doar salvarea familiei și un tratament decent, fără suferințe fizice, ci și o pedeapsă mică și posibilitatea unei colaborări pe termen lung cu Securitatea. Silviu Crăciunaș a petrecut doar 7 luni în închisoare, fiind eliberat pe 12 noiembrie 1948 și evitând astfel o pedeapsă mult mai cumplită. Acele câteva luni de anchetă au oglindit disponibilitatea de colaborare a lui Crăciunaș, care purta acum numele conspirativ Neagoe:

> În timpul anchetei, sus-numitul a declarat, în mod sincer, activitatea și legăturile sale din țară și străinătate, în urma cărui fapt organele noastre au reușit să descopere și să aresteze o serie de elemente legionare și organizații subversive. De asemenea, în timpul arestului, sus-numitul, declarând că regretă activitatea sa legionară, și-a manifestat dorința de a se încadra în noua orânduire socială și a ajuta organele noastre. Din arest, Neagoe a adresat organelor noastre declarații în care arăta că își dă seama de obscurantismul de care au dat dovadă legionarii.
> Având ca bază materialul dat în legătură cu elementele legionare și dorința sa de a ajuta organele noastre, s-a trecut la pregătirea susnumitului în vederea recrutării. Pregătirea lui a început prin a i se da să citească material ideologic marxist-leninist, discuții libere, aplicarea unui tratament modest, permiterea soției sale, care era de asemenea arestată, să fie examinată la un spital, fiind suferindă. De asemenea, s-au luat măsuri ca soția și fiica sa să fie trimise la o stațiune climaterică.

> În luna mai 1948 i s-a spus că, datorită sincerității sale, poate să iasă singur la plimbare. [...] În închisoare i s-a dat să citească în continuare material ideologic. De asemenea, i s-a cerut să scrie două lucrări: una privind modul cum ar putea organiza un fir de trecere clandestin frontiera folosind posibilitățile de care dispunea înainte de arestare, iar a doua lucrare în legătură cu acțiunile fugarilor național-țărăniști – care au ajuns în străinătate cu ajutorul său – și cum ar putea face o legătură cu aceștia. [...]
> La 12 noiembrie 1948, lui Neagoe i s-a comunicat că este pus în libertate și a fost trimis să locuiască în casa unui om al nostru din București, cartierul Mântuleasa, punându-i-se în vedere să lase să-i crească barbă. De asemenea, sus-numitul, împreună cu omul nostru, puteau să vizioneze spectacole de teatru și cinema și să studieze materiale politice[18].

Inițial, Petea Goncearuc, recrutorul său, a vrut să-l folosească pe Crăciunaș ca martor denunțător în diversele procese penale ale unor inculpați la arestul cărora contribuiseră și denunțurile lui. Era vorba în special de procesul lotului Popp-Bujoiu, acțiune în instanță folosită excesiv de propaganda comunistă, care o intitulase „procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori"*. Crăciunaș îl cunoscuse pe inginerul Alex Popp, director general al societății Uzinele de Fier și Domeniile Reșița, în februarie 1948, cu câteva săptămâni înainte să fie arestat. Aflase că Popp are legături cu diplomați americani și, potrivit zvonurilor care ajunseseră la urechea lui, dispunea de sume de bani cu care dorea să finanțeze mișcarea de rezistență anticomunistă. „L-am asigurat că legionarii, despre care se știe că sunt elemente hotărâte, capabile de luptă și jertfă, sunt dornici să participe la acțiunea de rezistență inițiată în țară și l-am rugat să înscrie în planurile pe care le fac la Misiunea Americană această hotărâre"[19], a recunoscut Crăciunaș în timpul anchetei. În afară de Popp, Crăciunaș îi cunoscuse și pe unii dintre ceilalți 12 inculpați (dintre care doar unul lipsea de la proces pentru că reușise să fugă peste hotare), iar în declarațiile sale a făcut ample referiri la aceștia, de pildă, la fizicianul legionar George Manu. Numele lui însă nu va mai apărea pe lista martorilor, nici măcar nu va fi menționat în timpul procesului de către acuzați sau acuzatori. Goncearuc a considerat că Silviu Crăciunaș ar fi putut aduce servicii mult mai importante regimului dacă, odată recrutat ca agent, era trimis în străinătate „într-unul din centrele de spionaj imperialiste".

---

* Procesul, o înscenare ipocrită a regimului comunist, a avut loc la Tribunalul Militar din București în 1948. Lotul celor care urmau să fie condamnați era compus din persoane cu orientări politice radical opuse, precum Max Aușnit, mare industriaș evreu, și Nicolae Petrașcu, fost secretar general al Mișcării Legionare. Vezi dezbaterile procesului în lucrarea *Procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori*, publicată de Editura de Stat, București, accesibilă la adresa http://www.cnsas.ro/documente/materiale_didactice/Procesul%20grupului%20de%20complotisti.pdf.

Astfel au intrat în viața lui Crăciunaș colegii lui Goncearuc de la Direcția I Informații Externe a SSI: Mircea Țigoiu, Ionel Munteanu și Ervin Hulubei. Țigoiu, șeful Direcției, era la origine evreu „mic-burghez", cu studii în domeniul ingineriei. Își schimbase numele, Moise Weissmann, încă din 1936, adoptând numele soției, iar din momentul când a intrat în SSI, în 1945, a folosit adesea nume conspirative. Când l-a cunoscut pe Crăciunaș i s-a prezentat acestuia drept „consilierul N. Zaharia". De altfel, pretindea că pune mare preț pe conspirativitate și compartimentarea în muncă, impunându-le subordonaților reguli de conduită excesive, „întrucât la Direcția I-a, unde conducea Țigoiu, oamenii din aceeași clădire nu aveau drept să se întâlnească pe coridoare și nu aveau dreptul să meargă de la un etaj la altul"[20]. Țigoiu, în sarcina căruia cădeau coordonarea recrutărilor și dirijarea agenților SSI, a fost numit director al acestei Direcții în 1949, cu misiunea de a reorganiza unitatea: „folosind experiența căpătată în patru ani de muncă specială, am reușit să pun în scurtă vreme baza primelor rezidențe în străinătate și primei rețele de informații externe"[21], va mărturisi așa-zisul consilier Zaharia mai târziu.

Alături de Goncearuc, Țigoiu a coordonat cazul Crăciunaș prin intermediul subsecției H.A., condusă în acea perioadă de Ionel Munteanu, mai exact din luna septembrie a anului 1947 până în martie 1950. Munteanu intrase în SSI în anul 1945, dar cu numele lui adevărat, Aizic Goldstein, pe care l-a schimbat un an mai târziu în Munteanu. Tehnician dentar de meserie, Munteanu se dedicase activismului comunist, trecând prin toate etapele și participând inclusiv la evenimentele militare ale vremii: membru UTC din 1928, membru de partid din 1938, membru în brigăzile internaționale din Spania, internat în lagărele din Franța și Algeria pentru ca, într-un final, să ajungă acolo unde își dorea cel mai mult, în Uniunea Sovietică, unde a primit și cetățenie. După ce s-a înscris voluntar în Armata Roșie, în 1944 a fost trimis în România cu misiuni de sabotaj în regiunea Brașov. Întrucât 23 august 1944 l-a surprins în anturajul lui Emil Bodnăraș, conducătorul real al SSI, a fost numit subinspector special în SSI, dar cu sarcini importante pe linie de partid, îndeplinind și funcția de secretar al organizației PCM II*, denumirea conspirativă a organizației comuniste din cadrul SSI[22].

Ervin Hulubei era numele conspirativ al unui alt ofițer SSI, pe care îl chema în realitate Holtzer** și care avea responsabilități pe linia cadrelor. Acesta a fost implicat în recrutarea și reeducarea lui Silviu Crăciunaș sub directa coordonare a lui Munteanu și Țigoiu. Cu toții vor dispărea însă destul de repede din viața lui Crăciunaș.

---

* Președinția Consiliului de Miniștri II.

** Uneori numele acestuia apare și în varianta Holtier.

În vara anului 1948, în timp ce era pregătit pentru a da declarații în procesul Popp-Bujoiu într-o casă conspirativă a SSI-ului de la Snagov, lui Crăciunaș i s-a cerut să scrie o lucrare despre modalitățile de a lua legătura cu politicienii țărăniști refugiați la Paris dacă ar fi în libertate. La începutul lunii septembrie a predat materialul, însoțit de o inițiativă proprie, „o lucrare suplimentară, mai dezvoltată, despre trimiterea la Paris a unui om de încredere a SSI-ului și alte două lucrări în problema legionară"[23]. Impresionați de „agerimea minții lui", fără să-l informeze, ofițerii SSI au decis să-l folosească pe Crăciunaș ca agent extern. Aveau în mâinile lor candidatul perfect. Nu era doar inteligent, ci părea să aibă și alte calități necesare unei astfel de activități. Dăduse dovadă de sinceritate în anchetă, de o mare capacitate de organizare, precum și de o largă experiență în activitatea clandestină.

La jumătatea lunii noiembrie, eliberat, dar supravegheat permanent, Crăciunaș a fost găzduit în casa lui Ervin Hulubei, unde a locuit timp de mai multe săptămâni. Încă nu știa ce urma să facă, dar bănuia că este pe cale să devină agent infiltrat al SSI. Hulubei i-a cerut să-și lase barba să crească, pentru a nu fi recunoscut din întâmplare, iar Crăciunaș își va aminti în autobiografia sa de mai târziu că arăta ca un rabin atunci când a încercat să-și schimbe fizionomia în timp ce se „ascundea" în București. La sfârșitul lunii noiembrie 1948, Ionel Munteanu l-a anunțat că va pleca la Paris ca „să intre în legătură cu reacționarii români fugiți în străinătate"[24], iar Crăciunaș i-a răspuns că este gata să execute misiunea.

Parisul devenise obiectiv de misiune pentru că în capitala Franței se forma în acea perioadă centrul exilului românesc. Acolo poposeau tot mai mulți politicieni țărăniști și liberali fugiți din România, foști ofițeri și chiar și o parte dintre legionarii care evitau Germania, Spania, Portugalia sau America de Sud. De asemenea, cei care fugiseră din țară cu sprijinul lui Crăciunaș se stabiliseră tot la Paris, astfel că agentul Victor își putea desfășura misiunea cu mai multă ușurință odată ajuns acolo, căci se afla printre vechi prieteni. În plus, viza franceză se putea obține mult mai repede, Marea Britanie și SUA optând să nu mai acorde vize pentru refugiații din țările comuniste decât după ce îi supuneau unei lungi și epuizante perioade de evaluare informativă care avea loc în Austria, pentru a se asigura că nu erau agenți secreți comuniști. Serviciile de informații franceze procedau la fel, dar impresia Serviciului Special de Informații în acel moment era că procesul de verificare făcut de francezi era mai superficial.

Țigoiu și Munteanu i-au explicat lui Crăciunaș că aveau temeri în a-l trimite în această misiune, nu pentru că își pierduseră încrederea în el, ci pentru că unele informații culese din țară confirmau faptul că se bănuia arestarea lui Crăciunaș în aprilie 1948, ceea ce

compromitea viitoarea sa legendă. Aceste îndoieli s-au risipit însă după capturarea unor agenți francezi de origine română, trimiși din Franța pentru a culege informații. Aceștia au recunoscut că aveau, printre altele, misiunea de a lua contact cu Silviu Crăciunaș, despre care nu aflaseră că este arestat. De altfel, motivele ce au convins SSI să inițieze această operațiune au fost expuse în mai multe materiale din dosarul Crăciunaș, fiind aduse și la cunoștința agentului, pentru ca aceștia să înțeleagă complexitatea cazului:

> În intervalul decembrie 1948 – februarie 1949, Silviu Crăciunaș a fost pregătit și instruit de către cons[ilierul]. Tigoiu și dir[ectorul]. Munteanu, care i-au comunicat motivele în urma cărora s-au hotărât să-l trimită în străinătate:
> a). capturarea spionilor Gherman și Șimandău* trimiși în august 1948 de serviciul de spionaj francez și maiorul român Basil Rațiu și printre alte sarcini ce aveau aceștia, aveau și misiunea de a lua legătura cu Silviu Crăciunaș, ceea ce dovedea că străinătatea nu cunoștea faptul arestării sale;
> b). trecutul politic și legăturile cu PNȚ, cu legionarii și cu alți reacționari din străinătate, precum și activitatea lui din țară care justifica necesitatea de a fugi în străinătate;
> c). trecerile clandestine din trecut, care justificau posibilitatea de a fugi în străinătate;
> d). creditul de 10 000 000 de lei care justifica cheltuielile de drum și altele;
> e). spiritul de inițiativă și orientarea în munca ilegală, având simțul de răspundere corespunzător faptelor sale[25].

Imediat ce contextul a devenit favorabil, Crăciunaș a intrat într-o perioadă de pregătire intensivă ce a durat doar câteva luni. Reeducarea începută în timpul detenției a continuat, agentului fiindu-i oferite spre studiu materiale de propagandă comunistă și literatură sovietică,

---

* Coriolan Gherman, student la medicină, a fost călăuza care l-a trecut ilegal granița pe Wilhelm Filderman, președintele comunității evreiești din România, în 1949. S-a întors în România cu scopul de a ajuta mai multe persoane să fugă din țară, inclusiv pe copiii lui Rică Georgescu, dar a fost capturat de Securitate. A devenit unul dintre torționarii de temut în timpul reeducării deținuților din închisori. Iuliu Șimandan (numele său este transcris eronat în document), tipograf, a fugit din țară în februarie 1948, dar s-a întors în mod clandestin în același an, pe 4 octombrie, „intenționând să treacă peste frontieră pe soția sa, pe soția lui Micu Virgil, soția lui Costea Michel și alte persoane" (Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității [ACNSAS], fond M FI, dosar 108 465, Cluj, vol. 1, f. 236). Șimandan a fost și el arestat și condamnat la închisoare. Înainte de a se întoarce în România, Basil Rațiu le-a solicitat fiecăruia dintre ei să încerce să-l contacteze pe Silviu Crăciunaș, care ar fi putut să îi pună la curent cu situația politică internă din România.

participând chiar și la un „curs de filosofie materialistă". În paralel, Țigoiu și Munteanu au început să-i construiască legenda, precum și planul călătoriei și infiltrării în exilul românesc de la Paris, iar Crăciunaș a participat la aceste activități operative, venind cu idei pertinente, apreciate de cei doi ofițeri.

Pentru ca legenda să funcționeze, trebuia „neutralizat faptul arestării sale"[26]. Cu alte cuvinte, trebuiau identificate și izolate persoanele din România care erau la curent cu arestarea și cele 7 luni în închisoare și care ar fi putut trimite informația în străinătate. Silviu Crăciunaș însuși „a cerut ca toate persoanele arestate în legătură cu cazul său să fie izolate"[27], astfel încât să nu poată comunica nimănui vreo informație despre el. Potrivit legendei, odată ajuns la Paris, trebuia să spună adevărul despre activitatea sa de până la 7 aprilie 1948, ziua arestării. Trebuia, în schimb, să prezinte drept adevărate situații prin care nu trecuse după acea dată, să omită arestarea și să susțină că, începând cu luna aprilie, s-ar fi ascuns în diverse locuri din țară, la Brașov, Făgăraș și apoi în satul Șomârtin, aflat la 35 de kilometri de Făgăraș, unde s-ar fi refugiat în casa unui țăran. Mai târziu, în autobiografia sa devenită bestseller, va povesti pe scurt acest episod imaginar, invocând nevoia de a ascunde numele satului și al țăranului pentru a-și proteja prietenul care l-a salvat: „Din fericire, prevăzusem asta cu ani în urmă și îmi pregătisem un loc ascuns într-un sat de munte, departe de București. Cu ajutorul actelor false și a unui șofer de camion care mergea în direcția aceea am reușit să părăsesc Capitala. După două zile pline de pericole am ajuns în sat, în plină noapte. Lumea dormea și am putut să mă strecor în casă fără să mă vadă nimeni. Prietenul meu, țăran, mă întâmpină de parcă aș fi fost fratele lui: Bine că te-a adus Dumnezeu în casa noastră. Să nu-ți fie frică. O să te ascundem după grinzile din podul șurii și n-o să te găsească nimeni"[28].

În pregătirile dinaintea plecării a fost implicată și soția sa. Însoțit de ofițerii SSI, Crăciunaș s-a deplasat la Sibiu pe 28 decembrie 1948, unde s-a întâlnit cu Eugenia. I-a spus că „i s-a dat posibilitatea să se reabiliteze printr-o misiune ce urmează să o execute în străinătate. Soția sa a fost de acord și i-a promis ajutorul său"[29]. În misiunea soțului ei, Eugenia Crăciunaș avea să joace un rol esențial, corespondența lor personală fiind unul din canalele de transmitere a unor informații către Securitate. Totodată, faptul că Eugenia și fiica lor, Lilioara, rămâneau în țară era considerat o garanție că agentul nu va trăda și își va îndeplini misiunea.

Așa-zisa fugă din țară a fost organizată cu ajutorul unui „martor însoțitor", o persoană care nu știa că participă la o operațiune secretă a Serviciului Special de Informații și care dorea să părăsească ilegal țara împreună cu Crăciunaș. În cazul în care, odată ajunși în străinătate, cineva ar fi avut suspiciuni în legătură cu Crăciunaș, acesta

urma să apeleze la sprijinul persoanei însoțitoare, aceasta depunând mărturie sinceră asupra faptelor invocate de agent. Ideea a fost tot a lui Crăciunaș, care continua să-i impresioneze pe ofițerii de informații prin inventivitate. De altfel, în perioada pregătirii, Țigoiu și Munteanu plănuiseră să-l trimită în misiune singur, cu un pașaport de serviciu cu care să călătorească confortabil până în Ungaria, iar de acolo să apeleze la rețeaua de călăuze pe care o cunoștea pentru a trece frontiera în Austria. Crăciunaș însă a cerut „să fie însoțit de un martor care să garanteze autenticitatea trecerii clandestine", ceea ce a arătat cu câtă minuțiozitate se pregătea. Tot el a solicitat acordul ca din Ungaria până în Austria „să se construiască un drum clandestin autentic, prin posibilitățile și relațiile pe care le avea el în străinătate"[30], și nu unul aranjat de ofițerii de Securitate în colaborare cu partenerii lor din Ungaria. SSI a aprobat aceste propuneri, iar persoana aleasă ca martor însoțitor a fost Maria Leibovici, care dorea să fugă din România împreună cu copilul ei. Maria era soția lui Alex Leibovici, călăuză și contrabandist aflat în străinătate împreună cu fratele său, Leon Leibovici, iar Crăciunaș a folosit-o pe aceasta pentru a intra în contact cu soțul și cumnatul ei. La sfârșitul lunii ianuarie 1949, cei doi bărbați au confirmat că vor organiza trecerea clandestină a Mariei și a lui Crăciunaș pe ruta Budapesta-Viena dacă vor reuși să ajungă în Ungaria.

În seara zilei de 17 februarie 1949, Crăciunaș a plecat din Gara de Nord spre Cluj, unde urma să le întâlnească pe Maria Leibovici și pe fetița ei. În memoriile sale, va povesti că a fost încântat de tovărășia lor, „chiar dacă un copil ne-ar fi făcut să înaintăm ceva mai încet, dezavantajul acesta era înlăturat de imaginea pașnică pe care o prezentam. Cine își putea închipui, văzându-ne călătorind în timpul zilei – pe mine cu un copil în brațe și cu o plasă cu păpuși și ursuleți –, că noaptea ne furișam pe câmp, cu riscul de a fi împușcați în orice clipă"[31]. În realitate, Maria Leibovici și fetița sa erau în pericol și pentru că agentul Victor obținuse dreptul de a dispune de viața lor. Înainte de plecare, Țigoiu i-a spus lui Crăciunaș că, „dacă nevoile cer, martorul de drum va trebui suprimat pentru a asigura secretul [operațiunii]"[32].

Împreună s-au deplasat de la Cluj la Oradea, unde au fost „găzduiți de evreul Aron, gazda Securității din Oradea"[33], un ceasornicar din oraș. În noaptea de 21 spre 22 februarie, cei trei, ajutați de două călăuze ale SSI, au trecut ilegal frontiera dintre România și Ungaria în zona localităților Borș și Biharkeresztes, printr-un loc indicat în prealabil de Securitate, și au călătorit cu trenul la Budapesta, unde au fost găzduiți de prietenele mătușii Mariei Leibovici, Ștefania Winer și Betty Guttentag. În anturajul acestora se afla și Lola Roth, gazda pe care Liviu Bodolea obișnuia să o folosească la Budapesta. În capitala Ungariei, Crăciunaș a ținut legătura în mod conspirat, pentru

a nu fi observat de însoțitoarea sa, cu ofițerii SSI și ÁVO (serviciul secret comunist maghiar) aflați pe teren pentru a-l sprijini în caz de nevoie: un anume Vasilescu, rezidentul SSI de la Budapesta, și maiorul Zoltán, desemnat de ÁVO drept ofițerul de legătură maghiar. În noaptea de 26 spre 27 martie, ajutați de călăuzele trimise de frații Leibovici, cei trei au trecut ilegal frontiera dintre Ungaria și Austria.

Crăciunaș își începea astfel prima misiune. Înainte de a pleca, agentul SSI a pretins că își asumă cu responsabilitate această complicată și periculoasă însărcinare, dăruindu-se cu totul îndeplinirii ei. Când a fost informat că urmează să fie trimis în străinătate „ca un fel de agent informator", Crăciunaș, nemulțumit, le-a spus celor de la SSI că nu este de acord cu acest statut. A cerut să i se confirme că „este trimis în străinătate ca un om care luptă pe linia muncii informative pentru cauza comunismului, având astfel suportul moral, elanul și tăria care să-l ajute să-și ducă la bun sfârșit misiunea"[34]. Înaintea plecării, în februarie, a primit această confirmare. În străinătate, pe teritoriul dușmanului, fostul legionar urma să lupte pentru cauza comunistă, nu doar pentru serviciul de spionaj, iar prin faptele sale avea să se reabiliteze de infamul său trecut. Cât de sincer a fost în 1948, când și-a abandonat vechea tabără pășind pe calea trădării, doar timpul avea să o dovedească. Deocamdată, Serviciul Special de Informații era convins de devotamentul său.

Capitolul 2

Prima misiune

La începutul anului 1949, când Silviu Crăciunaș pleca în misiune în Franța, Serviciul Special de Informații trecea printr-o nouă reorganizare, începută cu câteva luni mai devreme, în septembrie 1948. Până la sfârșitul războiului, SSI fusese un serviciu de informații puternic, valoros, însă, din cauza dezertărilor și a epurărilor interne ale ofițerilor și agenților, în acel moment se afla într-o criză de resurse umane competente. Angajații serviciului, cu predilecție conducătorii de departamente, erau arestați, anchetați și condamnați de noul regim politic. Locul lor era ocupat de diferite personaje sinistre, fără experiența reală a muncii informative, dar cu meritul de a fi agenți ai serviciilor secrete sovietice. În afara țării, ofițerii rezidenți sau funcționarii civili aflați în misiune în diverse capitale ale lumii, sesizând pericolul în care se află, au refuzat să se mai întoarcă în România, punându-se la dispoziția serviciilor de informații occidentale pentru că simpatizau cu Aliații. SSI era într-o stare de profundă dezorganizare și confuzie.

În aceste condiții, rețeaua externă a SSI pur și simplu dispăruse. Vechile rezidențe nu mai funcționau, iar în unele părți ale lumii, în care organizația ar fi avut obiective de îndeplinit, nu existau nici măcar agenți izolați la care să apeleze. Din acest motiv, în 1948, când regimul comunist s-a instalat definitiv la putere prin eliminarea brutală a oricărui obstacol politic, activitatea de spionaj a României era lipsită de importanță și la bunul-plac al Uniunii Sovietice, SSI fiind uneori numit de propriii ofițeri „serviciul secret ruso-român".

În același timp, comuniștii erau preocupați de faptul că nu aveau prea multe informații despre cum se organizează membrii de marcă ai exilului românesc și despre activitățile lor politice. Unul dintre cele mai importante obiective din acea perioadă era „pătrunderea în sânul reacțiunii românești din străinătate și depistarea activității, intențiilor și legăturilor ei cu serviciile de spionaj imperialiste"[1], iar acest obiectiv era tocmai sarcina instituției care își diminuase drastic capacitatea informativă: SSI.

Pentru a-l atinge, serviciul de spionaj comunist avea la dispoziție două metode de lucru. În primul rând, ar fi trebuit să recruteze agenți printre românii care fugiseră din țară, lucru imposibil de pus în practică într-un termen atât de scurt. În al doilea rând, avea nevoie să recruteze agenți din rândul celor care aveau deja reputația de anticomuniști, aflați în continuare în România și care, odată trimiși în străinătate, s-ar fi putut infiltra în diferitele organizații politice ale exilului. Această a doua opțiune era realizabilă, dar prezenta totuși un risc: eventualitatea ca, odată ajuns în Occident, agentul să trădeze, nefiind dispus să-și rişte viața pentru un regim represiv și pentru o ideologie în care nu credea. Erau posibile chiar și scenarii mult mai periculoase, în care agentul trădător să fie „răsturnat și folosit împotriva RPR-ului"[2], cum bine intuiau ofițerii SSI. De aceea, s-au folosit măsurile de constrângere disponibile în astfel de cazuri, ce presupuneau rămânerea familiei în captivitatea serviciului de spionaj, precum și declarațiile compromițătoare făcute de agent în timpul anchetelor.

Astfel, începând cu anul 1948, SSI a început să trimită în Occident o serie de agenți recrutați în grabă și prin constrângere, cu scopul de a pătrunde în rețeaua de spionaj „imperialistă". Mulți dintre ei nu aveau o înțelegere profundă a ceea ce înseamnă munca de culegere a informațiilor și tehnicile de infiltrare pentru că nu fuseseră cu adevărat pregătiți înainte de a fi trimiși în misiune. Prin urmare, au fost identificați ușor sau, mai grav, s-au deconspirat între ei odată ajunși la Viena sau la Paris, iar serviciile de informații occidentale i-au arestat sau i-au recrutat la rândul lor, cu scopul de a-i trimite înapoi în România.

Silviu Crăciunaș a făcut și el parte din acest prim val al agenților externi comuniști. Spre deosebire de cei mai mulți dintre aceștia, el avea profilul ideal pentru o astfel de activitate, dar și perspectiva de a deveni cu adevărat valoros regimului. Când a fost trimis în misiune i s-au trasat mai multe obiective, foarte generale și extrem de ambițioase, ceea ce confirmă lipsa de înțelegere a realităților de pe teren a coordonatorilor săi. În primul rând trebuia să ajungă la Paris, iar pentru un refugiat dintr-o țară comunistă, la sfârșitul anilor 1940, acest lucru nu era tocmai simplu. Ajuns în capitala Franței, trebuia să intre în legătură cu foștii politicieni români care își găsiseră refugiu acolo și care se implicau în activități împotriva regimului comunist din România, precum și cu orice personalitate politică străină care ar fi prezentat interes, din punct de vedere informativ. De asemenea, trebuia să stabilească un nou traseu clandestin de trecere a frontierelor, pe care să-l pună la dispoziția reprezentanților serviciilor de informații occidentale, a Comitetului Național Român* sau a altor organizații politice ale românilor ce ar fi fost

---

* Comitetul Național Român (CNR), organizație politică ce s-a dorit a fi un guvern al României în exil. CNR s-a format la 6 aprilie 1949 sub

interesate să-l folosească pentru a trimite agenți în România. Acest traseu clandestin avea să fie controlat de SSI în așa fel încât cei care urmau să păşească pe el să fie imediat arestați sau să fie monitorizați și atrași în diferite combinații operative de serviciul secret comunist. Nu în ultimul rând, Crăciunaș avea misiunea să se întâlnească cu maiorul Basil Rațiu, să-i câștige încrederea și să obțină informații despre viitoarele operațiuni ale serviciilor secrete dușmane, în special ale celor americane, care vizau România și în care acesta era implicat.

Cu o astfel de misiune, care apăsa greu pe umerii lui, Crăciunaș a ajuns la Viena la sfârșitul lunii martie 1949. Peste câteva săptămâni, după ce se va familiariza cu orașul și își va face prieteni printre localnici, va înțelege că Viena era, în acel moment, locul din Europa cel mai înțesat de spioni. Ocupată de Aliați, capitala Austriei era împărțită în patru zone, controlate de SUA, URSS, Marea Britanie și Franța, iar agenții secreți ai fiecăreia dintre aceste țări se furișau dintr-o zonă într-alta, într-o goană neobosită după informații sau pentru a se vâna unii pe alții. Printre ei, desigur, se aflau și câțiva români. Crăciunaș, jucând rolul refugiatului politic, urma să îngroașe numărul lor. Va descoperi însă că atmosfera plină de suspiciune se extindea și asupra transfugilor sosiți din Est. Chiar și localnicii îi priveau cu neîncredere, bănuind că, din moment ce se ascund de autorități, se aflau acolo tot pentru a face spionaj.

Agentul SSI și-a găsit imediat un acoperiș deasupra capului, fiind găzduit în apartamentul lui Alois Ortmayer jr. timp de mai multe săptămâni, până pe 12 mai. Tocmai îl cunoscuse pe Ortmayer, care îndeplinea rolul de „cercetaș" pe drumul de la granița dintre Ungaria și Austria până la Viena, folosind o motocicletă pentru a se deplasa înaintea transfugilor și a depista eventualele controale pe care sovieticii le instalau pe șosea.

Cum era și firesc, primul lucru făcut de agent a fost să ia contact cu Misiunea Militară Franceză, folosindu-se de relația pe care o construise în trecut cu Liviu Bodolea, angajat al acestei misiuni. Însă acesta dispăruse în România încă din primăvara anului 1948, lucru pe care Crăciunaș îl aflase abia la Budapesta. Pe 30 martie a trimis o scrisoare șefului comandamentului francez din Viena, colonelul Lafaille, al cărui nume îl cunoștea din povestirile lui Bodolea și care l-a primit în aceeași zi. A susținut că este prieten cu Bodolea, Comaniciu, Veniamin și Boilă, cerându-i sprijinul pentru a ajunge

---

președinția generalului Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru aflat în fruntea unui guvern democratic român, și cuprindea reprezentanți politici ai partidelor istorice din România refugiați în exil. Conform statutului, regele Mihai a aprobat structura de conducere, iar la 10 mai 1949 a anunțat oficial crearea Comitetului. Misiunea CNR era aceea de a apăra interesele națiunii române până la restabilirea democrației în țară.

la Paris, unde acești oameni s-ar fi bucurat să-l revadă. După ce l-a întrebat dacă știe ceva despre soarta lui Bodolea și dacă Lola Roth, gazda sa din Budapesta, este în libertate, Lafaille l-a îndemnat pe Crăciunaș să aștepte la noul său domiciliu vizita unui reprezentant al misiunii care îl va sprijini mai departe.

Într-adevăr, la 1 aprilie a bătut la ușa agentului căpitanul Fabre, care l-a îmbrățișat călduros, fericit că-l cunoaște pe omul despre care auzise deja atâtea. În realitate, Fabre nu era francez, ci român, pe numele adevărat Gelu Belu. Fiu de preot, se născuse în 1916 și absolvise Facultatea de Chimie din Cluj, dar nu a apucat să practice meseria de inginer chimist pentru că a fost trimis pe Frontul de Est. După război a încercat, fără succes, să facă afaceri, iar în noiembrie 1947 a fugit din România cu ajutorul lui Liviu Bodolea. Stabilit la Viena și încadrat la Misiunea Militară franceză, Belu a primit sarcina de a fi punctul de sprijin și de legătură al lui Bodolea. De asemenea, era folosit pentru a interoga românii transfugi care ajungeau la Viena și intenționau să se stabilească în Franța. Se specializase în crearea de legături cu lucrătorii din transportul naval internațional, marinari de pe diverse vase cu mărfuri ce soseau din România. Securitatea, după ce a aflat de la Crăciunaș de rostul lui Belu în capitala Austriei, a avut grijă să-i infiltreze în această rețea cel puțin un agent, pe marinarul Florea Ardeleanu[3].

Timp de aproape șase săptămâni, cât a stat la Viena, Crăciunaș l-a exploatat în orb pe Belu cu o dibăcie remarcabilă, obținând de la el nenumărate informații. Dacă ar fi fost arestat de SSI la București, probabil că pe durata anchetelor Belu nu ar fi dezvăluit atât de multe câte i-a povestit lui Crăciunaș în timpul discuțiilor avute în diferite cafenele vieneze. Agent de ispravă, Crăciunaș a fost interesat să afle de la el cum funcționează structura informativă franceză din Viena: sistemul de comandă și control, militarii implicați, agenții de origine română trimiși pe teren, tipul de acoperire folosită și orice alt detaliu de interes. Și a aflat, nu doar despre sistemul organizat la Viena, ci și despre felul în care era subordonat cartierului general din Paris, precum și mijloacele de colaborare cu americanii.

Potrivit lui Belu, colonelul Lafaille era șeful Statului-Major al Comandamentului Francez din Viena. Lafaille, la fel ca alți militari francezi, considera detașarea la Viena mai degrabă o „pedeapsă", „căci toți cei trimiși în Viena se consideră «parașutați» în zona sovietică din Austria și «tremură» la gândul zilei de mâine"[4]. Căpitanii De Ravegnel și Maurice Manjan* lucrau direct cu Lafaille, la rândul

---

* Nu au fost identificate alte informații biografice despre cele două persoane menționate de Silviu Crăciunaș. În raportul său, numele lor apar uneori în diferite variante, cum ar fi Ravenel sau Mangan.

lor coordonându-i pe Gelu Belu, alias căpitanul Fabre, și pe Liviu Bodolea, alias Etan Serge. Pierre Boullen, sub acoperirea de diplomat, avea în coordonare serviciul „de captare a refugiaților din Est" și de interogare a lor. Românii care reușeau să treacă prin aceste filtre de interogare și investigare primeau apoi acte de identitate austriece de la o secție de poliție din sectorul controlat de francezi. Cu aceste acte false, refugiații treceau prin zonele controlate de sovietici în drumul spre Paris, dar nu ajungeau acolo decât după o nouă oprire în orașul Innsbruck, unde administrația era controlată tot de francezi.

Gelu Belu a avut grijă să-l protejeze pe Crăciunaș de o anchetă mai amănunțită desfășurată de investigatorii militari francezi, dar pe 6 aprilie l-a condus la Bureau de Documentation*, pe strada Hirschengasse nr. 25. Aici l-a cunoscut pe Pierre Boullen, fostul agent consular al Franței la Timișoara. Acesta a fost ușor păcălit de Crăciunaș, care avea o înfățișare modestă, de rabin prigonit, și nu mai contenea cu grozăviile despre țara din care tocmai fugise: „Barba, legenda din țară, însoțitoarea și fetița ei, urmăriri în țară etc., și momeala: «elita din închisori» – «mișcarea de rezistență din munți» – «restabilirea legăturii cu țara» pentru a-i ajuta de la o bază din străinătate au fost subiectele pe care le-am discutat"[5], spune Crăciunaș în raportul său.

A contat și faptul că legenda lui începea să se confirme. La Viena s-a dovedit cât de inspirat a fost agentul Victor când a insistat ca trecerea ilegală a granițelor dintre România și Ungaria și dintre Ungaria și Austria să se realizeze în mod autentic, cu implicarea unor călăuze și a unui martor însoțitor care nu aveau habar că participă la o operațiune clandestină a serviciului de spionaj comunist din România. Francezii au verificat acest aspect prin intermediul a două persoane (una dintre acestea fiind Gelu Belu) care au fost trimise, împreună cu călăuzele, exact la locul în care Crăciunaș și însoțitorii săi trecuseră frontiera cu Austria. De asemenea, Belu a chestionat-o de mai multe ori pe Maria Leibovici. Între timp, de la Paris sosiseră deja numeroasele recomandări pozitive ale celor care fugiseră din țară cu sprijinul lui Crăciunaș și care confirmau mărturisirile lui. Aflase acest lucru de la așa-zisul căpitan Fabre: „Gelu Belu mi-a confirmat că «tabloul» pe care mi l-au făcut Liviu Bodolea și absolut toți fugarii politici pe care i-am ajutat să fugă din România a fost «extraordinar»"[6].

Prin urmare, Pierre Boullen era pe jumătate convins de autenticitatea istorisirilor lui înainte să-l cunoască personal. Când s-au

* Potrivit Securității, serviciul secret militar francez era împărțit în sectoare, iar filialele din zonele de ocupație franceză de pe teritoriul Germaniei și Austriei erau conspirate sub denumirea de Birouri de Documentare.

întâlnit, Crăciunaș a înțeles repede că se afla în fața unuia dintre cei mai buni cunoscători ai României, care avea și o impresionantă experiență în munca de informații. Pierre Boullen se născuse în România, la Buftea, în 1895, fiul lui Sénateur Boullen, intendentul domeniilor Știrbey. A studiat științele comerciale la Paris, dar s-a întors în România în anul 1918, înrolându-se în armata franceză și servind sub comanda generalului Henri Berthelot. Ca membru al comunității franceze din România, a fost martor al transformărilor politice și sociale din țară. Încă din 1923 a fost numit agent consular al Franței pentru regiunile Timișoara, Arad și Craiova, cu reședința la Timișoara, desfășurând în paralel cu afacerile comerciale activități informative pentru Paris. A iubit România la fel de mult ca Franța, dar acest lucru nu a contat pentru serviciile secrete de la București, care l-au pus sub urmărire pentru că, în timpul războiului, odată cu căderea Franței din iunie 1940, s-a alăturat rețelei informative a MI6, condusă de Alexander Eck. A făcut-o pentru a servi în continuare cauzei Aliaților, devenind chiar principalul colaborator al lui Eck la București[7]. La sfârșitul războiului, Boullen a continuat să desfășoare o intensă activitate de spionaj în domeniul militar și politic, obiectivul său principal fiind acela de a urmări deplasările și dislocările de trupe ale armatei sovietice pe teritoriul României, monitorizând aerodromurile și în general toate localitățile de unde putea afla câte ceva despre mișcările sovieticilor. Reușise să-și construiască chiar și o mică rețea în care activau jurnaliști, directori de depozite de materiale sau șefi de stație din gările aflate în zona Banatului. Însă a părăsit România în decembrie 1947, după ce rețeaua sa de agenți a fost desființată de SSI, care i-a arestat toți colaboratorii. După o scurtă și binemeritată perioadă petrecută la Paris, Boullen a fost trimis la Viena, unde lucra în acel moment la Ambasada Franței din Austria ca atașat de presă și informații.

Prezența lui Boullen la Viena sub acoperirea de diplomat era de înțeles, căci era persoana potrivită pentru a participa în mod direct la trierea refugiaților români ajunși în Austria, precum și la procesul de evaluare a acestora cu scopul identificării celor suspecți. Potrivit lui Crăciunaș, biroul său din Hirschengasse era „primul baraj și prima capcană pentru refugiații din Est”[8], iar Boullen, spre a nu fi descoperit de agenții comuniști care s-ar fi putut strecura printre refugiați, își schimbase identitatea, folosind acum numele Pierre Bissot. De asemenea, Crăciunaș a aflat că biroul lui Boullen evalua emigranții nu doar pentru a-i descoperi pe posibilii agenți, ci și pentru a-i identifica și recruta pe cei care se dovedeau „elemente potențiale pentru a fi trimise înapoi, în țările de origine, pentru spionaj, sabotaj etc.”[9].

Gelu Belu l-a sfătuit pe Crăciunaș să se împrietenească cu Boullen, șeful său, dacă voia să ajungă mai repede la Paris, iar agentul a

făcut întocmai. L-a apreciat pe Boullen drept o persoană bine instruită „pentru a trage de limbă pe refugiaţi", care ştia „să tacă, să vorbească puţin, să pună întrebări"[10]. Cu toate acestea, Boullen nu l-a chestionat pe Crăciunaş aşa cum ar fi trebuit să o facă. În timpul numeroaselor conversaţii ale celor doi – Boullen l-a invitat şi la masă împreună cu Lia, iubita lui, la Hotelul Kummer unde locuiau cei doi –, interogatul era cel care culegea, de fapt, informaţiile. Fostul consul i-a vorbit despre americani cu „dispreţ, că sunt negustori, veniţi în Europa să nimicească totul în calea lor, ca ruşii, şi că nu se deosebesc cu nimic de sovietici", însă despre englezi i-a vorbit „cu respect, ca despre oameni sobri, disciplinaţi"[11]. Crăciunaş a notat mai târziu, pe mai multe pagini, şi opiniile politice ale lui Boullen referitoare la situaţia politică internă a Franţei, la politica ei în Europa de Est, la relaţiile cu americanii, britanicii şi sovieticii, diverse planuri de „luptă pentru eliberarea ţărilor de sub dominaţia bolşevică"[12], suspiciunile avute faţă de unii români din Viena şi, bineînţeles, părerea lui şi a altor diplomaţi francezi despre românii care se refugiaseră până în acel moment la Paris:

> Consulul Boullen mi-a „mărturisit" că Franţa este „decepţionată" de vechii politicieni români, care vorbesc mult şi nu au forţa de a lupta în mod real pentru eliberarea ţării lor, care trăiesc numai într-o „intrigă politică" care i-a situat la nivelul de jos în comparaţie cu grupul din Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria şi Iugoslavia, care sunt mult mai uniţi şi nu se ceartă ca politicienii români. Consulul Boullen mi-a arătat însă că Franţa a fost „impresionată" de calitatea şi energia legionarilor, pe care nu i-a apreciat cum trebuia în trecut, care în comparaţie cu vechii politicieni sunt „luptători de valoare" pe care francezii doresc să-i sprijinească, atât în prezent, cât şi în viitor, mai ales pentru caz de război, acţiuni în ţara românească, paraşutări etc.[13].

Toate acestea şi multe alte informaţii erau extrem de folositoare pentru SSI, care va intra în posesia lor la întoarcerea lui Crăciunaş acasă. Evaluările de acest gen erau revelatoare şi aveau să permită SSI-ului şi Securităţii să construiască mai târziu strategia de combatere a acţiunilor politice ale exilului şi de întreţinere şi dezvoltare a disensiunilor deja existente între politicienii refugiaţi, cu scopul de a-i împiedica să acţioneze unitar. Crăciunaş, care a realizat repede că Boullen, spre deosebire de Gelu Belu, este „rezervat şi prudent"[14], i-a dat acestuia impresia că îi face dezvăluiri despre România, iar francezul s-a lăsat repede convins. În discuţia cu românul fugar, a trecut uşor de la un subiect la altul, de la chestiuni politice la evenimente personale, precum fuga iubitei sale Lia din România în anul 1948.

După ce Boullen i-a prezentat-o, Crăciunaş a notat câteva detalii despre Lia, avertizând SSI-ul că „serviciile noastre trebuie să stabilească

identitatea femeii Lia, fost căsătorită cu Andrei [A.] Corteanu; trebuie supravegheată «familia» Liei din țară cu care consulul Boullen este în legătură prin valiza diplomatică și Legația Franței la București. A nu se lua măsuri de nimicire etc. Consulul Boullen nu trebuie să simtă nimic, numai măsuri de supraveghere și de identificare a legăturilor pe acest fir"[15].

Identitatea femeii nu era greu de stabilit, mai ales că Petea Goncearuc și Mircea Țigoiu o cunoșteau prea bine. Lia, ca orice român care fugise din țară în acele vremuri atât de periculoase, ascundea și ea un secret: un angajament de colaboratoare semnat în fața ofițerilor SSI în anul 1948. În realitate, femeia plecase din România cu acordul autorităților și se angajase ca, odată ajunsă la Viena, să-și spioneze iubitul, printre alte activități. Făcuse acest lucru și până atunci. Într-o notă informativă nedatată, scrisă probabil în anul 1947, Lia (alias Clara) le povestea ofițerilor SSI că viitorul ei soț, consulul Boullen, îi face curte intensiv: „cred că ar fi vrut să renunț la soțul meu și să devin soția lui. Mi-a declarat că se va muta unde vreau eu, va munci, se va face la nevoie șofeur numai să poată avea pentru toată viața (cam puțină) o soție ca mine. Cred că a fost neserios complect, nu-mi inspiră încredere deloc acest om, este un farseur"[16].

Emilia Corteanu, căci acesta era numele ei, se născuse în anul 1921. Când a menționat, în nota sa informativă, că viața ce îi mai rămăsese de trăit lui Boullen era „cam puțină", se referea la faptul că avea jumătate din vârsta lui Boullen. Dar Lia era obișnuită să trăiască cu bărbați mult mai în vârstă decât ea. Era cazul fostului ei iubit, cu care se căsătorise, e drept, împotriva voinței sale, cel puțin așa reiese din fișele biografice aflate în dosarul întocmit de SSI: „De la vârsta de 8 ani Corteanu Emilia rămâne orfană de mamă, iar tatăl ei o dă la un internat pentru a fi crescută. În timp ce era în clasa a VII-a primară, tatăl său, pentru a nu mai avea obligații, o forțează să se căsătorească cu numitul Corteanu Andrei, avocat, mult mai în vârstă decât ea, lucru pe care până la urmă l-a reușit deși era contravoinței fiicei sale"[17]. În 1947, fiind funcționară la Legația Franței de la București și subalternă a lui Boullen, va fi remarcată de SSI, care o recrutează și îi permite mai târziu, în 1948, să divorțeze de Corteanu și să părăsească țara, cu garanția rudelor rămase în România. Lia se va căsători cu Pierre Boullen, după ce acesta va divorța la rândul său de a doua sa soție, căci diplomatul francez avea într-adevăr această vulnerabilitate: era sedus cu ușurință de femeile frumoase. Lia va deveni a treia sa soție. Cu mult timp în urmă, prima lui soție se sinucisese „în urma atitudinii sale necuviincioase"[18], iar de cea de-a doua s-a despărțit pentru că Boullen era „o fire sentimentală nestatornică"[19]. Așadar, le înșelase pe amândouă și nu e de mirare că era considerat de SSI un „om neserios, cu veșnice complicații sentimentale, nu prea inteligent și căruia îi plac mult banii"[20]. Prin urmare, victima perfectă pentru agenta Clara.

Probabil că Emilia Corteanu și-a asumat acest joc operativ cu SSI-ul pentru a scăpa pur și simplu din România, neavând de gând să-și trădeze iubitul, chiar dacă îl catalogase neserios și farsor în discuțiile cu ofițerii SSI. Acest lucru este dovedit de lipsa notelor informative și a rapoartelor care să demonstreze că a continuat să colaboreze cu serviciul de spionaj comunist și după 1948. Este drept că și SSI a uitat de ea, deși Silviu Crăciunaș le-a sugerat la un moment dat celor de la București să o identifice pe această femeie. Abia în a doua jumătate a anilor 1950, când SSI nu mai exista, Direcția I Informații Externe a Securității a descoperit că moștenise o agentă externă căsătorită cu un cunoscut reprezentant al serviciilor de informații franceze, care încă se mai afla la post în Viena. Pe 30 aprilie 1958, într-un raport al Direcției s-a menționat că trebuie luate măsuri pentru a fi contactată deoarece, „datorită fiziculuí și abilității de care e înzestrată, poate să intre în anturajul diplomaților francezi (și-ai altor țări capitaliste) de la care să obțină informații sau să nii [sic!] sesizeze ca elemente ce se vor preta muncii noastre"[21]. I-au schimbat și numele conspirativ din Clara în Erika, uneori Ericha, în funcție de nivelul de educație al persoanei care dactilografia rapoartele secrete ale Securității, dar tot nu au avut succes. Ofițerii DIE de la Viena, deși au încercat timp de aproape doi ani, pur și simplu nu s-au descurcat să o contacteze. Lia și Pierre Boullen nu mai locuiau în camera 52 din celebrul Hotel Kummer, poziționat atât de impunător pe Mariahilferstrasse și pe ale cărui holuri generoase un agent al Securității s-ar fi putut strecura cu ușurință. Se mutaseră într-un bloc, la etajul 4, și un ofițer sub acoperire al DIE a avut curajul să meargă până la ușa apartamentului și să observe că pe ea scrie „locuința particulară a lui P. Boullen". Însă, pentru că în aceeași clădire se mai aflau birourile secției de presă a ambasadei franceze, precum și cele ale agenției de presă AFP*, nimeni nu a avut curajul să bată la ușa Liei. Atunci când îi telefonau, știind că Pierre Boullen este plecat la birou, Lia le vorbea ofițerilor DIE în franceză, spunându-le că este femeia de serviciu care lucrează pentru familia Boullen și că persoana pe care o căutau nu este acasă, deși ofițerul de Securitate știa că tocmai vorbise cu Erika. În mai 1959, DIE l-a trimis la Viena chiar pe locotenent-colonelul Petre Bodor să facă un „post" în fața clădirii cu scopul de a o aborda pe neașteptate, însă șeful serviciului operativ al DIE nu a avut nici el noroc să o întâlnească. Oricum, ultimele informații culese despre ea de la o altă agentă a Securității de la Viena nu au fost prea încurajatoare: „fiind mai tânără decât Pierre Boullen îl înșeală pe acesta, că în general este o femeie ușuratică, Pierre Boullen care o bănuiește și se ceartă foarte des cu ea. Este foarte mândră și îi place să umble

* Agence France Presse, cea mai veche agenție de știri din lume.

luxos şi foarte modern îmbrăcată. În cercurile pe care le frecventează se fereşte să spună că e din RPR, iar cu cei care o cunosc nu discută româneşte, spunând că a uitat să mai vorbească această limbă. Este avidă după bani. Îl terorizează pe soţ de a-i da cât mai mulţi bani"[22]. În aceste condiţii, în februarie 1960, DIE a abandonat-o pe Lia, întrucât, potrivit spionajului comunist, „nu există posibilităţi de apropiere"[23].

Crăciunaş va propune SSI-ului chiar şi o operaţiune de răpire. Nu a Liei, ci a lui Pierre Boullen şi a lui Gelu Belu, considerând că astfel se va da o lovitură serioasă francezilor: „Dacă se consideră necesar, în viitor, în cadrul ansamblului acţiunii noastre, putem organiza identificarea lui Boullen şi a lui Gelu Belu la Viena; se poate organiza şi «dispariţia» lor de pe strada puţin circulată unde este situat biroul lor, fără a se lăsa urme"[24]. Belu, care nu bănuia planurile lui Crăciunaş în ceea ce-l priveşte, a continuat să se lase exploatat, mulţumit că acesta îi plătea mesele la restaurant. I-a povestit agentului SSI, printre altele, diverse istorii petrecute la Viena şi puţin cunoscute în acea vreme la Bucureşti. Unele nu sunt cu adevărat cunoscute nici astăzi, motiv pentru a ne opri măcar asupra a două dintre ele. Prima este a tânărului ofiţer Liviu Bodolea, care şi-a impresionat prietenii prin onoare, curaj excepţional şi abnegaţie, dovedite în împrejurări deosebit de grele. A doua, a prinţesei Alexandra Caragea, femeie ademenitoare, vicleană şi fără scrupule.

Aşadar, Belu i-a povestit agentului, printre altele, despre sărmanul Liviu Bodolea, care dispăruse în timpul ultimei misiuni în România, din aprilie 1948, şi de a cărui moarte era vinovat fără îndoială Crăciunaş. Născut în 1920 la Fălticeni*, Liviu Bodolea era cunoscut de prieteni ca o persoană extrem de vioaie şi activă. Mic de statură, cu păr castaniu şi ochi albaştri, avea nasul coroiat şi suferea „de un tic nervos, îi tremura maxilarul inferior în mod aproape continu"[25]; îşi amintea despre el un informator al Securităţii care îl cunoscuse la Viena. Fusese locotenent în armata română, iar acum lucra pentru Biroul 2 al Statului-Major Francez, acesta procurându-i un paşaport în care se menţiona că este ziarist francez, cu ajutorul căruia Bodolea călătorea în Austria şi Ungaria.

De câte ori traversa ilegal graniţele pentru a ajunge în România, cu scopul de a salva oameni şi de a culege informaţii, Bodolea nu doar că îşi risca viaţa, ci făcea şi un efort impresionant. De regulă, când ajungea la Arad era deja epuizat, cu picioarele umflate, pline de bătături sau de răni sângerânde, urmare a zecilor de kilometri parcurşi pe jos, dar şi bolnav, pentru că avea puţine gazde pe traseu şi era obligat să doarmă adesea pe câmp. Una dintre aceste treceri ilegale ale frontierelor dintre România şi Austria a fost descrisă de

* În dosarul său întocmit de Securitate se menţionează uneori că Bodolea s-ar fi născut la Braşov.

un participant la aventuri, scriitorul Theodor Cazaban, fost coleg de școală al lui Liviu Bodolea, salvat de acesta împreună cu Gelu Belu în 1947:

...era a doua lui călătorie. Avea să revină și a treia oară, când a scos un grup de vreo șase, șapte persoane, și a patra oară, când a scos un alt grup important, în care se afla Romulus Boilă. Nu-i pot aminti pe toți cei salvați de Liviu Bodolea. Venea incognito de la Viena. Singur. [...] Sunt adesea furios împotriva celor care nu realizează ce înseamnă să treci cu piciorul peste graniță. E drept că încă nu erau prea multe miradoare pe frontiera româno-ungară, nici pe cea ungaro-austriacă. Dar, spre deosebire, să zic, de iugoslavi, care n-aveau de trecut decât o singură frontieră, ca să ajungă în Italia, sau de unguri, care n-aveau, nici ei, decât o singură frontieră ca să ajungă în Austria, românii trebuiau să treacă două frontiere: Ungaria și Austria. Cum să străbați o țară din limba căreia nu cunoști o boabă? Nu știam o boabă de maghiară, și nici Bodolea. Noroc de un prieten, Gelu Belu, care știa ungurește și vorbea în locul nostru. [...] La Curtici, când am coborât, a trebuit să ne lipim imediat de zidul bisericii, pentru că era un proiector uriaș, care mătura cu lumina lui trenul și călătorii. Proiectorul se oprea la un metru de locul unde ne aflam noi și rămâneam în umbră. [...] Am sărit peste linii și am intrat pe câmp. Și am mers așa, frumușel, spre un sat unde Bodolea reușise dinainte să găsească un loc de odihnă. Și cum mergeam noi printr-un noroi înspăimântător, care ne umplea bocancii cu kilogramele, la un moment dat, apropiindu-ne de un rambleu de linie ferată, ne pomenim prinși de o lanternă-proiector. Eram toți trei văzuți ca ziua. Asta-i aventura! Trebuie să-ți spun că Bodolea era puțin mai îndrăzneț decât trebuie. El venea cu niște documente din țară. [...] Eu îl sfătuisem: „Dragă Liviu, leagă pachetul cu o sfoară, îl târîi pe pământ și dacă ne opresc grănicerii lași sfoara din mână". Pentru că noi mergeam numai noaptea. Dar el a zis: „Nu, nu-i nimica". Și a pus în buzunarul de la haină, la piept, plicul cu aceste documente cu care, dacă am fi fost prinși, ajungeam la NKVD. Asta se întâmpla în decembrie '47. Deci ne-am pomenit luminați ca ziua de acest far. Eu atunci – o singură dată mi s-a întâmplat în viața mea să aud o voce interioară; nu cred că e doar reacția unui instinct de pază, de speranță – am auzit realmente spunându-mi-se: „Nu se va întâmpla nimic". Prins în lumina farului, Bodolea a dus mâna la buzunarul de la piept, ca să arunce documentele. Grănicerul – nu putea fi decât un grănicer ungur – a crezut că el duce mâna la o armă. Și a stins lanterna. Apoi l-am auzit fugind. Auzeam pietrișul pe rambleu. I-a fost frică... Să nu fie împușcat. Da. A crezut că Bodolea scoate un revolver. Nu era destul de bine organizată paza, pentru că de obicei grănicerii patrulează cîte doi. Unul te prindea cu farul, și al doilea supraveghea situația. [...]

Am ajuns la Viena, la Ostbahnhof, adică tot sub stăpînire rusească. Apoi, de aici, cu tramvaiul, în zona internațională, una din cele patru zone de ocupație la Viena. În zona internațională ne-am dus direct la secția comandamentului francez. Mi-aduc aminte de Liviu Bodolea. Când am ajuns a spus: „Să sărutăm pământul sfânt al Austriei". Și-am făcut-o.

Apoi, la un hotel ținut de francezi, când au auzit cum și de unde am venit, ne-au adus niște pachete mari cu mâncare. Nu mai mâncasem sardine de ani de zile, șocolată[26].

S-a lansat în a cincea sa misiune, care i-a fost fatală, la cererea lui Crăciunaș. Gelu Belu i-a confirmat că Bodolea primise sarcina să-l întâlnească pe „inginerul Grigore", numele conspirativ folosit de Crăciunaș, cu care discutase în timpul ultimei întrevederi, din februarie 1948, „problema unei legături prin t.f.f.*"[27]. Francezii i-au indicat lui Bodolea maniera prin care să-i transmită lui Crăciunaș această aparatură, neștiind că, la momentul plecării în misiune, Crăciunaș era arestat și relatase deja în detaliu despre Bodolea și rețeaua lui, chiar la prima anchetă a SSI-ului, cea din 7 aprilie 1948. Tânărul Bodolea, pe care Crăciunaș l-a descris în timpul discuțiilor cu anchetatorii SSI ca fiind inimos și curajos, îi promisese că oricum se va întoarce în țară pentru a-l trece și pe el granița. „Mi-a promis și a subliniat că pentru mine va veni, orice piedică ar avea de înfruntat"[28], a mărturisit Crăciunaș în timpul anchetei, iar Bodolea, din nefericire, s-a ținut de cuvânt. Însă în aprilie dispăruse fără urmă și nimeni nu reușea să afle ce s-a întâmplat cu el. Murise împușcat de grăniceri printre sârmele ghimpate ale vreunei frontiere? Fusese arestat de poliția politică din Ungaria sau de cea din România?

Dispariția lui Bodolea a rămas un mister timp de mai multe decenii. Scriitorul Pavel Chihaia, de exemplu, scria în 1999 că Bodolea îi promisese că-l va trece și pe el granița, iar în 1948 „îl așteptasem pe Liviu Bodolea zile și nopți, până când o prietenă din Fălticeni mi-a relatat că fusese împușcat pe graniță sau, prins de sovietici, înghițise pastila de cianură pe care o păstra în căptușeala hainei". Impresionat de caracterul generos și de devotamentul lui Bodolea, Chihaia își mai amintește că, „după Revoluția din 1989, am făcut cercetări pentru a relata despre eroismul lui Liviu Bodolea [...], dar nu am primit de nicăieri nicio informație, niciun răspuns"[29].

Ultimul semn de viață din partea fostului locotenent a fost la jumătatea lunii aprilie 1948, când i-a scris o telegramă Lolei Roth la Budapesta, în care îi transmitea „multe urări pentru ziua onomastică"[30], ceea ce însemna că a ajuns cu bine la București și se pregătește să se înapoieze în Ungaria. Îl căutase în țară pe Crăciunaș, „la care se pare că ținea mult"[31], pentru a-l trece granița, dar nu-l găsise. Din dosarul său întocmit de Securitate, o singură frază, scrisă rece și aspru pe o fișă din noiembrie 1949, ne lămurește care i-a fost sfârșitul: „A fost împușcat în ziua de 24 aprilie 1948 pe când încerca să treacă fraudulos frontiera în Ungaria, în raza comunei Sânmărtin"[32]. Nimic însă despre locul unde i-au îngropat trupul.

---

* Telegrafie fără fir.

Regimul comunist a ținut să-l sfideze pe locotenentul Liviu Bodolea chiar și după moarte. Pe 27 iulie 1950, după mai bine de doi ani de la asasinarea sa, Tribunalul Militar București l-a condamnat pe „dispărutul" Bodolea în contumacie la 25 de ani de muncă silnică pentru uneltire și trecere frauduloasă a frontierei.

În timp ce Belu îi povestea despre cazul Bodolea, Crăciunaș și-a amintit că unul dintre ofițerii SSI cu care s-a întâlnit la Budapesta i-a recomandat să o evite pe Lola Roth, gazda folosită în trecut de Bodolea, realizând acum că Roth fusese de fapt recrutată de ofițerii ÁVO cu ajutorul românilor. Crăciunaș, bănuind că Bodolea se afla într-o celulă a SSI de unde nu mai avea cum să scape, s-a simțit confortabil și nu a ezitat chiar să-l critice, spunând că s-a dovedit a fi lipsit de seriozitate, întrucât multe obiective ar fi putut fi atinse dacă acesta ar fi ascultat sfaturile și indicațiile lui: „Astfel am trecut răspunderea asupra lui pentru încurcăturile grave pe care le-a cauzat"[33]. Însă Bodolea nu mai reprezenta o problemă. Crăciunaș a reținut informațiile despre prietenul său dispărut în misiune fără nicio emoție, doar pentru a le raporta mai târziu la București.

Nu același lucru s-a întâmplat când Belu i-a povestit un alt caz care a stârnit rumoare printre românii refugiați, dar și printre ofițerii de informații francezi și americani din Viena. Se întâmplase doar cu câteva luni în urmă:

> Gelu Belu mi-a vorbit despre „cazul" Puiu Dumitrescu și Tanda Caragea. În vara anului 1948 a fost semnalat la CIC* american din Viena că un român, Dumitrescu, telefonează „des" la București unui domn „Munteanu", de la un hotel din zona engleză. Semnalarea convorbirilor s-a făcut de la serviciul american de „cenzură telefonică". George Neagoe și Gelu Belu au făcut „descindere" neoficială imediat la acest hotel, au „arestat" pe Dumitrescu, au ridicat din coșul de hârtii tot ce era aruncat acolo, au percheziționat camera și apoi l-au condus pe Dumitrescu la o închisoare din zona americană. Au reconstituit din hârtiile aruncate la coș o serie de „însemnări de cheltuieli" făcute la Viena etc. Anchetat, Dumitrescu a declarat că numele lui este Ruja, de origine țigan din apropierea orașului Blaj, trimis ca „agent" de serviciul român de spionaj să culeagă informații din grupul emigranților români. Plecarea și instruirea i-a fost făcută de „domnii Z. și M.", și o doamnă Tanda a fost mijlocitoarea firului de legătură pe care a plecat spre Viena. Aici s-a oprit oarecum firul cazului Puiu Dumitrescu.
> În cursul lunii (?) oct. 1948, a sosit la Viena Tanda Caragea, însoțită de vărul ei**. A fost semnalată plecarea ei din București de ambasadorul

* Counter Intelligence Corps (CIC), structură de informații a armatei americane care a funcționat până în primii ai Războiului Rece, precursoarea United States Army Intelligence and Security Command, serviciul de informații militar din prezent.

** Referire la Paul Constantin Laptew.

american şi a fost primită la Viena ca „cetăţeană americană", care în timpul războiului a ajutat atâţia aviatori americani, căsătorită cu un ofiţer american etc., etc. Ambii călători au fost găzduiţi de un hotel ocupat de americani la Viena; ambii au fost invitaţi la masă şi acasă la diverşi generali, colonei, personal diplomatic american etc., şi între timp li se pregăteau hârtii de plecare înspre Paris şi USA.

Într-o zi, George Neagoe şi Gelu Belu, auzind numele de Tanda, printr-o asociaţie de idei şi-au adus aminte că acest nume l-au auzit prima dată de la Puiu Dumitrescu. Bănuiala s-a trezit imediat, deşi totul le părea ca ceva „imposibil". Au stat de vorbă cu Tanda Caragea şi au întrebat-o asupra „firului de legătură" pe care a venit la Viena. Tanda C. le-a spus că a fost ajutată să plece de un domn „Liviu"*, printr-o călăuză care a condus-o la Budapesta, unde a fost găzduită la Lola Roth, iar din Ungaria a plecat la Viena prin altă călăuză etc.

George Neagoe şi Gelu Belu s-au dus la închisoare la Puiu Dumitrescu, i-au cerut să le „descrie" cum arată „Tanda" şi l-au pregătit pentru confruntare. În biroul unui colonel american de la CIC a fost invitată Tanda C. singură. Colonelul Neagoe, Gelu Belu, căpitanul Walter Popan şi alţi câţiva ofiţeri americani erau concentraţi în birou. Au reluat cu Tanda convorbirea asupra călătoriei clandestine la Viena, au introdus pe Puiu Dumitrescu care a „recunoscut-o", cu tot „semnul" pe care Tanda i l-a făcut. Din cauza acestui „semn", căpitanul Walter Popan a „lovit-o", Tanda a căzut jos etc. Între timp, vărul ei a fost arestat în cameră la hotel.

La anchetă au declarat că au fost trecuţi din România în Ungaria prin „paşapoarte de serviciu", la Budapesta au fost găzduiţi la Lola Roth, cu care serviciul român de spionaj avea legătură. La Bucureşti a fost pregătită de plecare de „domnii Z. şi M.". A descris adresele unde au avut loc întâlnirile, numerele de telefon şi „înfăţişarea" domnilor „M. şi Z.". Pe „domnul Z." l-a descris ca fiind un „evreu inteligent", care conduce serviciul de spionaj român.

În străinătate, Tanda Caragea urma să treacă peste Elveţia şi să ridice suma de 100 000 – una sută mii – franci elveţieni (aceşti bani – au bănuit americanii şi francezii – urmau să fie ridicaţi de la Viţianu**, din Elveţia). Cu aceşti bani urma să deschidă la Paris o casă de modă la care să atragă „personalităţi" din emigraţia românească şi să culeagă astfel informaţiuni. La Paris urma să fie „vizitată" de un „domn Munteanu" din partea serviciului român de spionaj etc.

Americanii şi francezii au fost „înspăimântaţi" de faptul că „aristocraţia românească" este atât de „decăzută", iar un element ca Tanda Caragea

---

* Referire la Eugen Titeanu, fost ziarist şi politician, recrutat agent de SSI (mulţumiri lui Claudiu Secaşiu pentru indicarea identităţii agentului Liviu).

** Solvan Viţianu (nume anterior Solomon Witzman), trimis iniţial într-o delegaţie comercială, a rămas sub acoperirea de diplomat (consilier economic, nerecunoscut însă de Consiliul Federal Elveţian) în cadrul Legaţiei României din Elveţia. În octombrie 1948, când Tanda Caragea era arestată la Viena, Viţianu era şi el arestat de autorităţile de la Berna pentru spionaj economic, fiind personajul principal în cadrul unui mare scandal diplomatic între cele două ţări.

„capabilă" să devină „agentul Cominformului", prin care putea să „atingă" însăși vârfurile reacțiunii românești: Rădescu, Gafencu, Caranfil și multe alte personalități cunoscute direct de Tanda C.; plus pericolul de a intra în USA ca cetățeană americană, soție de ofițer american, și astfel să-și facă legături până la „vârfurile" americane etc. Explicația dată de Tanda că a fost „constrânsă" de faptul că și-a pierdut toată averea în România, că a fost învățată să ducă o viață luxoasă, că a fost „constrânsă" de domnul Z. să intre în serviciul român de spionaj nu au servit spre a-i ușura situația[34].

Deși conținea câteva mici erori, povestea relatată de Crăciunaș era adevărată. Agentul SSI nu o cunoscuse pe Alexandra Caragea. Nici nu prea avea cum, căci făceau parte din lumi diferite. Prințesa se născuse în 1920 la București. Constantin și Ecaterina Caragea, părinții săi, au botezat-o în religia ortodoxă, numind-o Alexandra Ileana Dora. I-au oferit o copilărie lipsită de probleme, iar Alexandra, sau Tanda, cum a ajuns să fie cunoscută de toată lumea bună din oraș, s-a deprins repede cu viața comodă și bunăstarea. În timpul războiului, în 1942, s-a căsătorit cu Dumitru D. Bragadiru, pe care-l alinta Mitu, mai în vârstă decât ea cu aproape zece ani. Diferența de vârstă nu a fost un impediment, Mitu fiind ceea ce își dorea Tanda, un bogat industriaș și baronul berii în România, coproprietar al întreprinderii „Bragadiru".

Tânărul Bragadiru știuse și el, fără îndoială, cu cine se căsătorise. De altfel, nu era un secret pentru nimeni din protipendada bucureșteană faptul că Tanda iubea viața și adunase nenumărate povești de amor încă de la vârsta de 14 ani. Avea un farmec aparte, „bucurându-se de un fizic frumos"[35], cum spuneau ofițerii SSI, și bărbații pur și simplu nu-i rezistau, înghesuindu-se la ușile saloanelor ei atunci când organiza serate dansante. Mitu însă prefera viața retrasă, departe de București, ceea ce pentru Tanda era insuportabil. Până la urmă au divorțat în ianuarie 1947, probabil pentru că libertina sa soție, „în timpul când se aflau germanii în țară, deși căsătorită, a întreținut relațiuni intime cu un maior german din antiaeriană"[36], aventură care trebuie să fi ajuns și la urechile industriașului. În 1946 oricum nu mai trăiau împreună, Dumitru Bragadiru se îndrăgostise deja de altă femeie, dar au păstrat totuși o relație civilizată, chiar dacă Tanda pretindea adesea că motivul divorțului au fost desele neînțelegeri cu soacra sa, care i-ar fi făcut „o viață de infern", ajungând „bolnavă de inimă și cu 47 de kg."[37].

Eliberată de presiunea căsniciei, prințesa Caragea a deschis larg ușa bărbaților din anturajul său. Însă, pentru că cei mai mulți dintre aceștia erau persoane monitorizate de serviciile secrete din România, Tanda a devenit, fără să știe, o carte deschisă pentru ofițerii SSI, ale căror rapoarte începeau să conțină cele mai ascunse secrete ale prințesei, care sfidau orice regulă a decenței și moralei: „fire ușuratecă

și vicioasă (se pretează la excrocherii, furt și prostituție)"[38], notau aceștia, printre altele. Nemții plecaseră din București, este adevărat, însă acum erau prezenți americanii, englezii și rușii. Prin patul Tandei treceau rând pe rând învingătorii războiului, influenți oameni de afaceri și înalți militari, pentru că de căldura așternuturilor ei nu se bucura oricine, doar cei bogați și puternici. Unele dintre petrecerile organizate de ea se încheiau, se spune, cu povești de amor ce nici măcar nu pot fi descrise în paginile acestei cărți, iar Tanda trebuie să fi înțeles deja că era prea târziu să mai scape cu fața curată, odată ajunsă subiectul clevetirilor invidioase ale bucureștenilor.

În primele săptămâni după evenimentele de la 23 august 1944, ofițerii de informații americani ai OSS* sosiți la București au acceptat oferta generoasă de a fi găzduiți în casa boierească a lui Mitu și a Tandei din Aleea Modrogan nr. 5, preferând conacul Bragadiru Hotelului Ambasador, acum plin până la refuz de foștii prizonieri de război americani și de bădăranii soldați sovietici. Nu după mult timp, ofițerii OSS s-au mutat din casa Tandei, unde spațiul devenise prea mic, în locuința lui Mihai Antonescu din strada Batiștei nr. 33, pe care fostul ministru al Afacerilor Externe o construise chiar în timpul războiului. Tanda însă se conectase deja la noua ambianță militară și politică a capitalei. În martie 1945 l-a cunoscut pe Robert Moevs, locotenent aviator american, mai tânăr decât ea. S-a căsătorit cu el abia în aprilie 1947, dar SSI, motivând că prințesa „întreține relațiuni suspecte cu ofițeri anglo-americani"[39], i-a deschis un dosar de urmărire informativă. Așadar, au fost desemnați câțiva agenți care să alerge prin oraș după mașina ei, să-i pândească locuința din strada Aurel Cosma nr. 47 (actualmente Bulevardul Primăverii), unde se mutase cu Moevs după ce s-a despărțit de Mitu Bragadiru, sau să-l tragă de limbă pe șoferul Ion Scarlat, care în trecut fusese și șoferul Mariei Antonescu, soția fostului conducător al statului. Agenții SSI au aflat că, atunci când tânărul locotenent american lipsește de la domiciliu, plecat în misiuni în afara țării, Tanda își cheamă vechii prieteni, cu care organizează „jocuri de poker, bridge și ruletă, precum și chefuri care se prelungesc până dimineața. [...] Când soțul său se află acasă, Alexandra duce o viață regulată și morală"[40].

S-a aflat și de tragedia nefericitei doamne Racotă, una dintre bunele ei prietene, episod despre care au scris și ziarele, nu doar agenții secreți din jurul Tandei. Alexandra Racotă, spuneau informatorii SSI, a fost surprinsă de Tanda în pat cu locotenentul ei

---

* Office of Strategic Services (OSS), structură de informații a guvernului american înființată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, precursoarea CIA.

american, motiv evident de dușmănie. Se dovedea astfel că nici domnul Moevs nu era ușă de biserică sau, cine știe, poate se săturase să fie credincios unei iubite desfrânate. Doamna Racotă era de fapt rusoaică, născută în familia Certcov, dar rusoaică albă, care nu-i suferea pe comuniști. Se despărțise de soțul ei, inginerul Nicolae Racotă, director economic la Societatea Română de Telefoane, care o amenința în mod repetat că o va denunța sovieticilor ca spioană. SSI avea deja suspiciuni în privința ei pentru simplul motiv că era funcționară în cadrul Misiunii Americane de la București. Pe 22 mai 1946 doamna Racotă s-a sinucis, aruncându-se de la etajul cinci, de pe terasa locuinței surorii ei din strada Dionisie Lupu nr. 65. Dacă a făcut-o pentru că nu a suportat rușinea față de Tanda sau pentru că a cedat presiunilor fostului ei soț, astăzi nu se mai poate ști. Nici ziarele de scandal ale vremii nu au deslușit misterul, „zguduitoarea dramă din piața Lahovary", cum titra ziarul *Momentul* pe 24 mai 1946, rămânând veșnic „nelămurită și bizară"[41]. Agenții SSI însă au aplecat urechea la bârfele bucureștenilor, potrivit cărora Tanda, când doamna Racotă încă mai zăcea pe caldarâmul însângerat, îi controla locuința din Calea Victoriei unde se afla numai servitoarea, „de unde a ridicat un pachet cu corespondență care avea antet american, o cutie în care se afla[u] 17 medalii de aur, un țigaret aurit, un medalion, precum și o mașină de scris portativ pe care le-a transportat imediat la domiciliul său"[42].

Toate acestea și nenumărate alte scandaluri și relații ale Tandei Caragea cu diplomații străini și cu membri ai burgheziei, considerate suspecte, au convins SSI că nu mai putea fi lăsată să umble de capul ei prin București, mai ales că prințesa a ajuns repede la fundul sacului și a început să caute soluții pentru a părăsi România. La 23 iunie 1947, într-un referat ce nu poartă nicio semnătură, SSI trage nimerita concluzie că, „prin firea și caracterul pretabil la excrocherii, furt, prostituție, afaceri de bursa neagră etc., Alexandra Moevs este un mediu bun pentru misiuni de spionaj, la aceasta contribuind și vastele sale relațiuni care constituie sursele de informare". Prin urmare, se menționează în raport, se vor lua măsuri operative care să ducă la „compromiterea și recrutarea Alexandrei Moevs"[43].

Cu o astfel de reputație pătată, nu prea mai rămăsese nimic de compromis la Tanda Caragea. Operațiunea de recrutare în sine se pare că a durat un an, pentru că angajamentul ce se află în dosarul agentei Tanda Caragea a fost semnat în ziua de 26 iunie 1948. A fost ziua în care ofițerii SSI au ținut să demonstreze că așa-zisul sânge albastru al prințesei este de fapt roșu. Cazul ei a ajuns la aceeași subsecție H.A. din cadrul Direcției I a SSI, care a lucrat și complicatul dosar al agentului Victor. Crăciunaș i-a menționat în raportul său referitor la Tanda Caragea pe domnii Z. și M., aceiași care o recrutaseră și o trimiseseră în străinătate pe prințesă, după

cum recunoscuse chiar ea în timpul anchetei de la Viena. Crăciunaș știa cu siguranță despre cine era vorba: domnul Z., *acel evreu inteligent care conduce serviciul de spionaj român*, era de fapt Moise Weissmann sau Mircea Țigoiu, alias consilierul Zaharia, șeful Direcției I a SSI, iar domnul M. era Aizic Goldstein sau Ionel Munteanu, șeful subsecției H.A.

Între timp, Tanda a rămas singură în București. Moevs a părăsit definitiv România în septembrie 1947, stabilindu-se la Paris, dar o lăsase în grija diplomaților americani, care încercau să-i înlesnească drumul către Occident. Însă, odată intrată în vizorul SSI, acest lucru era imposibil. Dacă l-a fermecat sau nu și pe Țigoiu, *evreul inteligent* din SSI, într-una din casele conspirative ale instituției, nu avem de unde să știm, dar este clar că într-un fel sau altul a reușit să-l convingă că este o agentă sinceră și că nu va trăda cauza comunistă după ce va ajunge în străinătate. Pe 28 septembrie 1948, cu câteva zile înainte să părăsească România, chiar în locuința ei din centrul orașului, Tanda a semnat al doilea angajament, în care și-a dat cuvântul de onoare că va „furniza RPR-ului oriunde aș fi informațiile care mi se vor cere"[44].

În aceeași seară de 28 septembrie, la 1.000 de kilometri de casa Tandei, Puiu Dumitrescu era arestat de ofițerii de informații ai armatei americane. Mai avea doar câteva ore de petrecut la Viena, a doua zi dimineața urmând să se repatrieze în România. Americanii erau la curent și au preferat să nu-l scape printre degete pe individul suspect, care umbla prin Viena pretinzând că este refugiat, dar dădea telefoane dese la București. Într-adevăr, Dumitrescu suna la SSI folosind telefoanele din zona engleză, după cum i-a povestit Belu lui Crăciunaș, dar asta pentru că Legația României de la Viena, pe care o vizita des, se afla în aceeași zonă, iar lui Dumitrescu îi era prea lene să se deplaseze până în zona controlată de sovietici. Francezii, nu americanii, au fost cei care au sesizat acest lucru. Counter Intelligence Corps a reușit în schimb să obțină confirmarea că Dumitrescu este agent secret de la un informator, Panait Stojanov, om de serviciu al misiunii diplomatice a României. Stojanov a sustras și le-a dat americanilor chiar și o copie a actului său de repatriere, iar aceștia au decis să nu-l lase să părăsească Austria, ridicându-l din camera lui de hotel sub pretextul că ar fi fost suspectat de tentativă de furt auto.

După ce masiva poartă de fier a închisorii Rossauerlände din Viena s-a închis în urma sa, iar anchetatorii CIC români și americani l-au izbit de toți pereții celulei, Dumitrescu a recunoscut totul. Numele lui era de fapt Augustin Ruja. Până în 1945 fusese șofer la Întreprinderea de Transport București, iar în toamna acelui an a fost angajat la SSI, fiind repartizat la echipa de filaj și investigații. În 1948 l-au trimis la Viena, dar nu pentru a se stabili acolo. SSI dorea să afle cum funcționează rețelele de trecere frauduloasă a frontierelor ca să

le poată folosi şi agenţii săi, dar şi să identifice grănicerii români care colaborau cu călăuzele. Au apelat la Tanda, devenită între timp agenta lor, cerându-i să-l introducă în lumea interlopă a vremii pentru a-i cunoaşte pe cei care jucau rolul călăuzelor şi al contrabandiştilor. Tanda l-a prezentat drept un vechi prieten, fost director la fabrica „Bragadiru", care vrea să fugă din ţară împreună cu un alt amic, Ardeleanu. Evident, acesta era tot informator al SSI şi se numea în realitate Gheorghe Popescu. Astfel, cei doi au ajuns la Viena înaintea Tandei Caragea, Ruja având misiunea să se întoarcă imediat acasă, iar Gheorghe Popescu fiind instruit să se infiltreze într-unul din lagărele cu refugiaţi români.

Cei trei ani de experienţă în activitatea de filaj şi investigaţii nu au fost suficienţi pentru fostul şofer de autobuz, care nu doar că nu a sesizat că este urmărit în Viena, dar s-a şi comportat neglijent. Se ducea des la consulatul României, unde căuta să pară „un om important cu misiune specială"[45], purtând la el legitimaţia de comisar şi pistolul, deşi primise ordin în Centrală să le arunce înainte de a trece ilegal frontiera dintre România şi Ungaria.

Sperând la o soartă mai bună, în timpul anchetei Ruja a răspuns la toate întrebările americanilor referitoare la România: care este starea de spirit a populaţiei, care sunt sentimentele românilor faţă de regele Mihai I, care este situaţia economică, unde domiciliază miniştrii comunişti şi cum este asigurată paza lor, care este protocolul SSI atunci când au loc vizite ale delegaţiilor străine ş.a.m.d. 18 octombrie 1948 a fost ziua în care a trădat-o şi pe Tanda, dar nu a fost eliberat din arest. Acest lucru s-a întâmplat abia în august 1949, dar americanii nu l-au trimis acasă înainte de a finaliza procedura de recrutare. Avea misiunea să obţină informaţii despre situaţia funcţionarilor superiori din toate ministerele, să sustragă documente etc., urmând a preda materialul informativ legaţiei SUA de la Bucureşti. Probabil că CIC nu şi-a pus nicio speranţă în noul lor agent, iar recrutarea a fost mai degrabă o amăgire. Poate tocmai de aceea nici n-au investit în el, Ruja mărturisindu-i mai târziu lui Ţigoiu că „pentru activitatea mea trădătoare mi s-a dat un pachet de ţigări şi 200 [de] şilingi"[46].

Această mărturisire a avut loc însă un an mai târziu, în vara anului 1950, când a fost arestat. Până atunci reuşise să ascundă adevărata sa aventură de la Viena. Ţigoiu l-a suspectat la întoarcere, în 1949, că nu spune adevărul şi „a fost îndemnat să vorbească sincer, arătându-i-se că Serviciul înţelege situaţia grea în care s-a aflat, care l-a determinat eventual să se lase recrutat. Ruja a negat orice încercare de recrutare, susţinând că el a făcut pe bolnavul (nebun) şi astfel a fost eliberat. De asemenea, a susţinut că Tanda Caragea l-a deconspirat, cu ocazia unei confruntări". Dar în 1950 urma să se întoarcă acasă Silviu Crăciunaş, care îşi va scrie raportul şi

va istorisi şi acest episod, aşa cum a fost prezentat mai sus, dezvăluind astfel pentru SSI întreaga poveste, mai precis că nu Tanda Caragea l-a deconspirat pe Ruja, ci invers, şi în acest fel pecetluind soarta fostului şofer. „În toamna anului 1950 Ruja Augustin a fost preluat de către DGSS*. Nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu el de atunci"[47], le-a spus Ţigoiu ofiţerilor de Securitate în 1957, când a fost întrebat despre fostul său coleg de la filaj.

Când Tanda Caragea a plecat la Viena, a fost însoţită de unul dintre amanţii ei, inginerul Paul Laptew, recrutat la repezeală de SSI, şi de Ionel Munteanu, care i-a condus până în Ungaria. Au ajuns la Budapesta pe 2 octombrie şi s-au cazat iniţial la Hotelul Astoria, apoi la gazda lui Liviu Bodolea, Lola Roth, pentru a-şi confirma legenda de transfugi odată ajunşi la Viena. Nimeni nu ştia însă că Ruja trădase deja şi că misiunea Tandei era sortită eşecului. De altfel, este greu de precizat când s-a aflat cu exactitate la Bucureşti despre încurcătura în care a intrat Tanda Caragea la Viena. Este cert însă că Ţigoiu i-a luat apărarea, era creaţia lui şi se mândrise cu ea în SSI. Chiar şi mai târziu, în 1953, când nu mai lucra în spionajul comunist, le-a spus foştilor săi colegi că Tanda „s-a purtat cinstit cu noi în ţară" şi că nu se îndoia că fosta sa agentă aristocrată „ar fi rezistat cinci zile la bătăi şi torturi înainte de a mărturisi ceva [americanilor]"[48]. Sigur, Ţigoiu se amăgea singur crezând că o femeie ca Tanda putea să reziste la mai mult de două palme ale căpitanului Walter Popan, pe numele lui adevărat Valeriu Pop, cadru al CIC, şi că în timpul anchetei ar fi mărturisit doar „ceva". În realitate, un document al Central Intelligence Agency (CIA) din 1952 ne indică faptul că agenta SSI a recunoscut totul, inclusiv că „fusese informator pentru comunişti în ultimii doi ani în România"[49].

În ceea ce îl priveşte pe Paul Laptew, Securitatea a fost de părere mai târziu că, drept răsplată pentru trădarea sa, „a fost încadrat ca funcţionar la forţele de ocupaţie americane din Salzburg unde a lucrat până în anul 1950 când a plecat în Canada şi s-a angajat la o fabrică de instalaţii electrice"[50]. Devenit cetăţean canadian, Laptew a vizitat România în 1965, iar Securitatea a profitat de această oportunitate pentru a relua legătura cu fostul agent, pe care îl botezase Lovinescu: „în august 1965, cu ocazia vizitei lui în ţară, Laptew Paul a fost contactat direct de organele noastre, efectuându-se cu el mai multe întâlniri. [...] De menţionat este faptul că la primele discuţii Laptew Paul a avut o atitudine refractară şi a căutat să justifice din punctul lui de vedere motivele rămânerii lui în străinătate în anul 1948. Ulterior, şi-a schimbat poziţia, angajându-se să sprijine organele de Securitate, solicitând în schimb să fie ajutat în rezolvarea unor probleme legate de mama sa"[51]. Într-adevăr, în schimbul

* Direcţia Generală a Securităţii Statului.

unui pașaport pentru mama sa aflată la București, în 1965 Laptew a acceptat să ofere Securității informații despre compania General Electric, la a cărei filială din Londra era angajat, și despre românii aflați în exil în Anglia. Atunci, în vara anului 1965, Laptew i-a povestit locotenent-colonelului de Securitate C. Diaconescu că în 1948 el și Tanda au fost arestați „după 5-7 zile" de la sosirea la Viena, că a fost izolat de amanta sa cât timp a fost anchetat, recunoscând totodată că declarase tot ceea ce știa despre Tanda Caragea, despre misiunea pe care o aveau de îndeplinit, precum și despre situația politică din România. De asemenea, Laptew a informat Securitatea că, după finalizarea anchetei, americanii nu l-au angajat, dimpotrivă. „După punerea sa în libertate a rămas la Viena aproximativ un an de zile, timp în care nu a lucrat, fiind ajutat de rude și prieteni."[52]

Deși fusese arestată, Tanda s-a descurcat până la urmă și a ajuns la Paris, folosind arma cu ajutorul căreia obișnuia să își rezolve problemele: favorurile sexuale. A fost eliberată din închisoare în urma eforturilor locotenentului Moevs, de care însă a divorțat mai târziu, dar, cât timp a rămas în Austria, a continuat să facă victime. De exemplu, dintr-un raport al Securității aflăm că Tanda Caragea, neprimind încă dreptul de a pleca în Franța, a fost mutată într-o vilă de lângă Salzburg cu ajutorul maiorului Beaumont, care lucra în cadrul serviciului de informații militar francez și făcea naveta de la Paris „special pentru a vizita pe amanta sa"[53]; Tanda obișnuia să spună pe atunci că „cine se atinge de mine are de-a face cu Beaumont"[54]. Un alt document, de această dată al CIA, afirmă că Tanda îl cucerise și pe maiorul Neagoe, care a lucrat mulți ani în cadrul CIA și căruia i-ar fi sustras niște documente de pe birou[55]. Până și Frank G. Wisner, devenit mai târziu o adevărată legendă a spionajului american, a avut de îndurat o anchetă internă din cauza ei, după ce americanii au aflat că fusese recrutată de comuniști. Ca șef al biroului OSS din București în perioada august 1944 – ianuarie 1945, Wisner o cunoscuse pe Tanda în casa ei din Aleea Modrogan, unde poposise adesea, iar directorul FBI J. Edgar Hoover și senatorul republican Joseph McCarthy l-au acuzat la începutul anilor 1950 că fusese implicat într-o relație romantică cu prințesa de la București, viitoare agentă a comuniștilor. Concluzia anchetei biroului de securitate al CIA a subliniat însă că Wisner nu fusese implicat în niciun joc operativ al comuniștilor.

În august 1955, DIE a renunțat în mod oficial la agenta Tanda Caragea pentru că „susnumita a fost trădată de un trădător a însăși Serviciului [Special] de Informații care a trimis-o afară, lucru de care ea știe deoarece a fost confruntată cu persoana care a trădat-o, în prezent nu i se mai poate pune problema colaborării cu același serviciu de informații și de aceea propune[m] abandonarea cazului"[56]. Dar cinci ani mai târziu, aflată la Paris, Tanda a bătut singură la

ușa DIE, prezentându-se la Consulatul României din capitala Franței în februarie 1960. În timpul întâlnirii cu diplomații români, în realitate ofițeri de Securitate, le-a explicat că nu ea purta vina celor întâmplate cu mai bine de zece ani în urmă, ci Ruja, trădătorul, căruia îi făcuse semn să tacă, cu degetul la gură, în timpul confruntării. A continuat discuția menționând că în prezent avea un anturaj interesant la Paris, cu politicieni și militari francezi, inclusiv generali, astfel încât șeful rezidenței DIE, după ce a condus-o politicos la ieșire, a scris imediat o telegramă Centralei afirmând că, acum, Tanda „ar putea fi de un real folos". Colonelul DIE Aurel Moiș, un individ brutal, despre care se spunea că răsfoia superficial telegramele și scrisorile operative ce îi ajungeau pe birou, a citit de această dată cu atenție informarea și a semnat o telegramă de răspuns chiar în aceeași zi, indicând rezidenței să se potolească: Tanda Caragea „nu va fi folosită în scopuri informative", iar rezidența „trebuie să aibă cu Caragea numai relații oficiale"[57]. La București se considera, pe bună dreptate, că Tanda fusese trimisă de contraspionajul francez să întindă o capcană Securității.

Prințesa nu va reuși niciodată să-și reabiliteze numele. O telegramă a rezidenței DIE de la Paris datată octombrie 1970 menționează faptul că „toți românii refugiați în Franța știu că Tanda Bragadiru, născută Caragea, este informatoarea securității statului român"[58], ceea ce, bineînțeles, nu era adevărat. Dacă Tanda raporta cuiva bârfele care îi treceau pe la ureche, o făcea probabil celor de la Direction de la Surveillance du Territoire sau poate chiar americanilor, dar despre acest lucru numai ea ne-ar fi putut lămuri dacă ar mai fi trăit. Însă viața ei vicioasă și coruptă a așternut în mod nedrept peste numele Caragea o umbră apăsătoare, iar destinul ei l-a acoperit zgomotos pe cel al mamei sale, care reușise să păstreze integru numele familiei.

Tanda semăna mai degrabă cu tatăl său, Constantin Caragea, care odată cu venirea comuniștilor la putere își trecuse în biografie că este agricultor, deși ofițerii de Securitate știau că era de fapt „fost prinț". Mai aflaseră că „a dus o viață destrăbălată, imorală, având diferite vicii ca afemeiat, jucător de cărți și curse etc."[59], precum și că soția sa, Ecaterina, a divorțat de el în 1947, după ce Constantin i-a mâncat averea și i-a făcut viața un „infern", cum obișnuia să spună Tanda referindu-se la fosta ei soacră.

Însă Ecaterina a fost ceea ce fiica sa Tanda nu a știut să fie: o femeie generoasă și devotată oamenilor. Mama ei, bunica Tandei, s-a numărat printre fondatoarele Leagănului pentru copii Sfânta Ecaterina de lângă Arcul de Triumf, iar Ecaterina a început să se îngrijească de acest așezământ social, care ajunsese să găzduiască mii de copii, încă din tinerețe, pe când avea doar 27 de ani. În 1925 a construit un dispensar pe care l-a pus la dispoziția copiilor în mod gratuit. Apoi a construit o școală de meserii, o cooperativă și un alt

dispensar în comuna Nedelea, localitate aflată la aproximativ 20 de kilometri de orașul Ploiești, unde se afla una dintre moșiile familiei Caragea.

În august 1947, după ce a divorțat de soțul său, s-a mutat chiar în clădirea leagănului de copii, unde a locuit doar până în 1949, când a fost înlăturată din funcția de administrator și evacuată de comuniști, deși era bine cunoscută pentru activitatea ei caritabilă, fiind și membră permanentă în Comitetul Internațional de Asistență a Copilului. Lucra oricum ca voluntar. Comuniștii știau că „este cunoscută ca o femeie a cărei modestie întrece absurdul, luând masa regulat de la cazanul leagănului"[60], dar simplul fapt că provenea dintr-o categorie socială dușmănită o făcea indezirabilă regimului. De fapt, Ecaterina avea toate șansele să sfârșească într-o celulă a vreunei închisori de femei, căci în noiembrie 1949 s-au cerut referințe despre ea chiar de la angajatele instituției pe care o patronase cu atâta demnitate și sacrificiu de sine. Conduita sa timp de decenii a salvat-o probabil de la moarte, căci nici măcar comunistele care lucrau la leagănul de copii n-au putut să-i reproșeze altceva decât că, dacă a ajutat pe cineva, a făcut-o din filantropie, și nu pentru că ar fi avut convingeri comuniste:

> Tov. Olga Feder, responsabilă cu agitația* de la Leagănul Sf. Ecaterina, afirmă că în timpul regimului antonescian, când Olga Feder urma să fie condamnată de Tribunalul Militar pentru activitate comunistă, Caragea Ecaterina a intervenit pentru achitarea ei, reușind să obțină amânări până la 23 august 1944. De asemenea, tov. Oteteleșanu Marcela, de la spitalul de urgență din str. Arh. I Mincu, responsabilă culturală și cu cercul de studii literare în organizația de bază [a partidului comunist], afirmă că Ecaterina Caragea, la sărbători mari (Paște, Crăciun), trimitea printr-o delegație de copii pachete cu alimente deținutelor politice comuniste la închisoarea Mislea**. De asemenea, mai afirmă că a scăpat de la închisoare și lagăr pe tov. Maria Sârbu, deputată de Hunedoara, luând-o pe cauțiune morală și trimisă la conacul ei din comuna Nedelea – Prahova. Tot în timpul regimului antonescian, numita a adăpostit 10 evrei (doi funcționari și opt muncitori) în interiorul Leagănului Sf. Ecaterina, până la 23 august 1944.
>
> Tot tov. Olga Feder afirmă că după 23 august 1944 nu s-a manifestat cu nimic contra regimului, făcând aceasta însă din spirit de precauție, fiind extrem de inteligentă. Crede că dacă a făcut ceva pentru comuniști, a făcut-o mai mult din spirit de filantropie și nicidecum din convingere.

---

* Termen specific în limbajul de lemn bolșevic care desemnează persoana care, într-o organizație comunistă, are sarcina organizării activităților propagandistice.

** În timpul regimului Antonescu, o aripă a Mănăstirii Mislea, aflată între localitățile Câmpina și Ploiești, a funcționat ca închisoare pentru deținute comuniste și legionare.

Din convorbirea avută cu Ecaterina Caragea rezultă că nu simpatizează cu regimul actual pentru că i-a luat toată moșia, ea înțelegând să-i fi lăsat măcar 100 [de] pogoane, nu să-i ia și „cămașa", așa după cum s-a exprimat. De asemenea, își manifestă o mare nemulțumire pentru că nu are voie să se ducă în comuna Nedelea, Prahova, să-și vadă mormântul celor două fiice*, dar afirmă: „Noi suntem tari, răbdăm, mai ales că sunt jumătate româncă, jumătate englezoaică"[61].

Numai Dumnezeu cunoaște întregul șir al faptelor bune făcute de Ecaterina Caragea. Cu siguranță copiii de la orfelinat nu au uitat-o toată viața. Așa cum n-au uitat-o nici militarii americani luați prizonieri în România în timpul războiului. „Princess Catherine", cum i se adresau aceștia, îi salvase pe unii dintre ei de la moarte, adăpostindu-i și îngrijindu-i la orfelinatul de lângă Arcul de Triumf, iar militarii americani au numit-o „îngerul din Ploiești". Această femeie remarcabilă, care s-a dăruit copiilor orfani și oamenilor aflați în nevoi, indiferent de etnie, clasă socială sau convingeri politice, va reuși să părăsească până la urmă România, continuând să o sprijine financiar pe singura sa fiică rămasă în viață, Tanda. Dacă raiul există cu adevărat, sufletul Ecaterinei ar trebui să se odihnească acolo. Sufletul Tandei probabil e și astăzi fugărit de cel al lui Țigoiu.

***

Un an mai târziu, revenit în România, Crăciunaș va povesti că, atunci când Gelu Belu îi relata prin ce trecuse Tanda Caragea, i s-a „zbârlit părul în cap", sesizând că există pericolul să fie deconspirat la rândul lui. Și-a amintit cum colonelul Lafaille, un „vulpoi șiret", îl chestionase cu doar câteva zile înainte despre Liviu Bodolea și Lola Roth și abia acum înțelegea motivul. În plus, a realizat că cine ar investiga mai adânc detaliile călătoriei sale ar putea face conexiuni periculoase: Crăciunaș trecuse ilegal granița prin aceeași zonă prin care trecuse și Caragea, la Budapesta intrase și el în legătură cu Lola Roth și, în prima zi a sosirii sale la Viena, trimisese o scrisoare „tovarășilor din țară" în care îl amintise pe „domnul Munty"[62], deja bine-cunoscutul Munteanu. Grijile erau însă de prisos, reputația lui era respectată prea mult pentru a fi trecut prin verificări atât de amănunțite.

A realizat de asemenea că episodul Tanda Caragea îi determinase pe francezi să schimbe regulile și să înăsprească tratamentul refugiaților români din toamna anului 1948. Acum nu mai erau găzduiți la

* Referire la Irina și Maria Caragea, surorile Tandei. Potrivit unei note informative elaborate de SSI pe 2 noiembrie 1949, Irina Caragea a decedat în timpul cutremurului din 1940, iar Maria Caragea a murit de tuberculoză în 1926 (ACNSAS, fond SIE, dosar 5729, f. 81).

hotelurile închiriate de francezi, tratați cu sardine și „șocolată", cum își amintea Theodor Cazaban, ci trimiși într-un lagăr sau lăsați să se descurce singuri prin oraș, pentru ca refugiatul, în cazul în care era agent secret, să nu poată avea contact nemijlocit cu francezii din hotelurile vieneze, militari sau civili.

„Deși «cazul» Tandei a fost o «lovitură» care m-a clătinat câteva ore, am luat hotărârea să continui «înaintarea» spre Paris", le-a povestit Crăciunaș ofițerilor SSI în 1950. „Voiam să dovedesc Partidului că am făcut totul pentru a executa misiunea încredințată."[63] Dar trebuia să aibă răbdare, decizia în privința lui încă nu era luată. Crăciunaș s-a folosit de acest răgaz pentru a scrie lungi scrisori la Paris lui Horațiu Comaniciu și lui Ion Iliu, trimise prin intermediul lui Pierre Boullen. Lui Comaniciu i-a povestit toate suferințele și „primejdiile" prin care a trecut până a ajuns la Viena, iar Boullen s-a îngrijit să o expedieze imediat. „Știam sigur că scrisoarea va fi copiată pentru «interes de serviciu» de către Boullen și voiam să-mi scriu singur, în modul acesta, un certificat de bună purtate"[64], își amintea Crăciunaș.

S-a împrietenit atât cu gazda sa, Alois Ortmayer, cât și cu sora acestuia, Margarete Grosschopf*, o tânără de 27 de ani de care s-a folosit ca însoțitoare prin oraș. Margarete își făcuse studiile la Praga între 1939 și 1943, unde s-a căsătorit cu Alois Grosschopf, conferențiar la Universitatea Germană din Praga și național-socialist convins. A divorțat în 1946, dar a preferat să păstreze numele soțului. În 1948 s-a mutat la Viena și s-a angajat la spitalul Rothschild. Prietenia cu românul găzduit de fratele său s-a transformat repede în concubinaj, Margarete având deja o reputație de femeie ușoară. Greta, cum o alinta Crăciunaș, începuse să întâlnească tot mai mulți bărbați interesanți, unii dintre ei având legături sau chiar lucrând cu diferite servicii secrete, inclusiv cu cele comuniste. Printre aceștia, Hubert Glasser, membru al partidului comunist și director al USIA** în Viena, care o va introduce în anturajul său periculos, format din militari sovietici sau ofițeri de informații. Relația cu Greta îi va crea serioase probleme mai târziu, dar Crăciunaș nu avea cum să-și dea seama în acel moment. A crezut că este suficient dacă își protejează

---

* Numele acesteia apare în diferite variante în documentele vremii. În rapoartele sale, Silviu Crăciunaș l-a notat uneori Margaretha Groszschoff, în timp ce în documentele elaborate de CIA apare consemnat Margarete Grosschopf.

** Administrația Proprietăților Sovietice în Austria (Upravlenie sovetskim imuşcesvtom v Avstrii, USIA), companie aflată în coordonarea Consiliului de Miniștri al URSS, înființată în iunie 1946 și care controla peste 400 de firme din Austria. Acestea aparţinuseră oamenilor de afaceri germani și austrieci sau guvernelor celor două ţări și fuseseră confiscate de URSS în timpul ocupației.

identitatea față de ea, de frații ei sau de alte noi cunoștințe, recomandându-se cu mai multe nume, printre care Feldman sau Lotzi Bacsi.

A reușit să părăsească Viena abia în seara zilei de 12 mai 1949, după ce a primit acordul francezilor și s-a urcat în acceleratul de ora 21.00 cu destinația Innsbruck, împreună cu iubita sa, Margarete. Au mers toată noaptea, odihnindu-se în vagonul de dormit. Rolul lui Margarete era, în cazul în care militarii sovietici l-ar fi chestionat pe Crăciunaș, să vorbească în limba germană în locul lui în timp ce el pretindea că este foarte bolnav și răgușit. Nu mai arăta ca un rabin, își răsese parțial barba la cererea lui Gelu Belu, care i-a recomandat să-și facă mai multe fotografii pentru noile documente de identitate. Solicitarea lui Belu l-a încurcat puțin, căci nu purta barba de plăcere. Țigoiu și Munteanu îi comunicaseră la București că, odată ajuns la Paris, barba va fi consemnul pentru restabilirea legăturii cu un reprezentant al serviciului de spionaj comunist aflat în Franța. Astfel că agentul a decis să poarte totuși un cioc și mustață, care îi dădeau un aer de tinerețe și prospețime.

A doua zi după-amiaza, când a coborât în gara din Innsbruck, Pierre Boullen îl aștepta pentru a-l prezenta lui Blondell, reprezentantul Ministerului Francez de Interne pe care românii îl botezaseră „Nae", pentru că era „un francez care face pe românul"[65]. Nu bănuia atunci că va fi reținut în Innsbruck timp de trei luni, până pe 12 august 1949, mai mult decât a stat la Viena. I s-a făcut o fișă personală, a fost amprentat, a dat o scurtă declarație, a primit o legitimație de refugiat, după care a fost cazat la un hotel modest. Pentru a-i dovedi că are parte de un tratament preferențial, Pierre Boullen l-a informat că „în mod obișnuit, refugiații sunt internați în lagăre, unde timp de cel puțin 15 zile sunt supravegheați"[66] de agenții francezi care intră în contact cu ei. După aceea Boullen s-a întors la Viena, lăsându-l pe mâna celor din Innsbruck.

Blondell l-a invitat pe Crăciunaș la masă de mai multe ori, ocazii cu care i-a explicat că „are încredere mai ales în elementul legionar", element dinamic și cu spirit de sacrificiu, spre deosebire de „vechii politicieni, care sunt lipsiți de combativitate, ajunși la Paris nu mai continuă să lupte pentru eliberarea României, ci își văd de interesele lor particulare"[67]. Apoi, timp de câteva zile, a fost lăsat singur și nu l-a deranjat nimeni, probabil pentru a se identifica, prin măsuri de filaj, dacă are un comportament suspect. În jurul datei de 18 mai Blondell l-a condus într-un lagăr și i-a spus că va sta de vorbă „cu un preot și fost legionar, în care trebuie să am toată încrederea și să-i vorbesc deschis"[68]. Acesta se numea Nicolae Tănase. Însă agentul avea deja experiența unor astfel de interogatorii prezentate drept interviuri și l-a amețit pe Tănase cu un șir de povești despre prieteni legionari comuni, despre aventurile din timpul guvernării legionare, despre rebeliune sau despre lupta camarazilor lor împotriva comuniștilor.

Tănase l-a informat imediat că va rămâne acolo „cel puțin trei luni", iar când Crăciunaș l-a întrebat revoltat „de ce?", i-a explicat: încă este ca „o foaie albă" pentru francezi.

Însă această foaie albă s-a umplut repede. Informațiile furnizate de agent, reale până la 7 aprilie 1948, ziua când a fost arestat de SSI, false după acea dată, s-au întins pe vreo 40 de pagini, bătute la mașină cu dificultate de preotul interogator, căci, pe de o parte, încă nu se obișnuise cu tehnica modernă, iar pe de altă parte învățase franceza la locul de muncă și era nevoit să consulte des dicționarul pentru a construi frazele. Crăciunaș profita cu dibăcie de pauzele lungi ale lui Tănase pentru a-și ordona în minte informația pe care urma să o ofere. Apoi a venit rândul lui și a făcut cu Tănase ceea ce se pricepea mai bine. În acele zile, Crăciunaș a aflat de la el cele mai relevante informații despre diferitele persoane interogate de preot în trecut. Când s-a întors acasă, raportul lui Crăciunaș cu informațiile obținute de la Nicolae Tănase a fost dactilografiat pe aproximativ 12 pagini. Convins de sinceritatea lui, Tănase le-a recomandat francezilor eliberarea vizei pentru agent și l-a pus în legătură cu o parte din legionarii stabiliți în Austria, cu care a avut nenumărate întâlniri în acea perioadă.

L-a cunoscut și pe maiorul Beaumont, pe care SSI îl bănuia a fi directorul sectorului „Europa Centrală și de Sud-Est" în cadrul Biroului 2, serviciul secret al armatei franceze. Beaumont, un tip jovial, care fuma țigară după țigară, i-a spus că Franța dorește „să organizeze lupta de eliberare și mișcări de rezistență împotriva regimului comunist", iar pentru atingerea acestui scop, emigranții români trebuie ajutați „să se organizeze, ca astfel să poată acționa împotriva RPR. Văzând certurile din emigrația română, Franța, care dorește să mijlocească din punct de vedere politic și să ajute din punct de vedere material în această luptă, a fost nevoită să i-a în mână organizarea". Această organizare s-a concretizat prin constituirea unui comitet de acțiune franco-român la Paris, un fel de stat-major militar, cei selectați să lucreze în cadrul său fiind obligați „să renunțe la orice poziție politică de partid". După eliberarea României, întorși acasă, membrii acestui stat-major vor avea „posibilitatea să joace un rol politic". Beaumont i-a propus agentului Victor să colaboreze cu această organizație, iar Crăciunaș a acceptat într-un final și fără tragere de inimă, decis să facă orice pentru a ajunge cât mai repede la Paris. Întors în România, va informa SSI că, după părerea sa, „francezii nu au reușit să pună în funcțiune" acest comitet, iar Franța nu are în România „legături clandestine bine organizate și nu au informații reale despre situația din țară"[69].

Pe 6 august francezii i-au acordat viza. Ajuns la Paris în dimineața zilei de 12 august, după aproape cinci luni de când plecase din România, Crăciunaș își vedea în sfârșit unul dintre obiective atins.

Durase mai mult decât își imaginase la începutul călătoriei, în februarie 1949, și mai mult decât estimase Mircea Țigoiu, care preconizase că agentul va ajunge la Paris în aproximativ trei săptămâni. Dar nu era vina agentului. Dimpotrivă, având în vedere climatul de neîncredere din jurul transfugilor, efortul lui Crăciunaș a fost notabil, căci a depășit toate obstacolele pe care ofițerii de informații francezi i le-au pus în față din momentul când a ajuns la Viena, iar bagajul de informații obținut până în acel moment era impresionant. La ora 7.30 dimineața, când a coborât din tren în Gara de Nord, știa că misiunea sa intra într-o nouă etapă. Pentru el, Parisul nu era orașul luminilor, ci orașul surselor pe care trebuia să le identifice și al secretelor pe care trebuia să le afle. În săptămânile ce au urmat a alergat neîntrerupt de la un emigrant român la altul, primit cu entuziasm de toți prietenii săi, în frunte cu Horațiu Comaniciu. Ba chiar unii dintre ei se supărau că îi neglijează în detrimentul altora. S-a pus la curent cu toate noutățile referitoare la Romulus Boilă, Augustin Popa, Sabin Mănuilă, Virgil Veniamin, Emil Ghilezan și mulți alții, precum și cu acțiunile organizațiilor politice românești care vizau regimul comunist de la București.

Pe Crăciunaș îl interesa în mod special maiorul Vasile Rațiu sau Basil, cum îl știa toată lumea. Născut în 1906, cu mai bine de un deceniu mai în vârstă decât Crăciunaș, Rațiu fusese maior în armata română și în 1944 a fost numit adjunct al atașatului militar în Turcia, de unde a refuzat să se întoarcă în țară. A activat în cadrul Comitetului Național Român, fiind persoana de legătură a acestei organizații cu CIA. Militar experimentat, Rațiu făcea parte în acel moment dintre românii care beneficiau de încrederea deplină a serviciilor de informații franceze și americane.

Crăciunaș l-a cunoscut pe 15 august și a petrecut cu el câteva zile. Maiorul l-a primit foarte cordial, fiind încredințat că stă de vorbă cu un respectabil luptător anticomunist, despre care avea deja referințe excelente. Maiorul Beaumont îl informase despre sosirea lui în Austria încă din luna iunie. Rațiu va povesti mai târziu cum îi comunicase Beaumont că la Innsbruck se află un refugiat român „foarte bine informat asupra stărilor de lucruri din România și are posibilități extraordinare de a realiza legătura cu România, dar că nu vrea să dea detalii decât numai unei persoane de mare încredere din emigrația românească", ceea ce îl irita pe Beaumont. Prin urmare, maiorul francez l-a rugat pe cel român să-l însoțească la Innsbruck, dar Basil Rațiu, care era pe punctul să renunțe la colaborarea cu francezii în favoarea ofertelor primite de la CIA, nu s-a deranjat să se deplaseze în Austria, invocând tot felul de pretexte, și a făcut demersuri ca misteriosul român „foarte bine informat" să scape din mâinile lui Beaumont și să ajungă totuși la Paris: „Pentru a nu mă angaja în niciun fel față de francezi, am refuzat să plec în Austria,

pretextând lui Beaumont că subiectul nu mă interesează și că eu sunt foarte ocupat cu afacerile fermei. În același timp, am rugat pe profesorul Veniamin și inginerul Boilă să se ocupe personal de aducerea lui Crăciunaș în Franța prin legăturile lor [de] la Ministerul de Externe"[70].

Rațiu nu s-a bazat doar pe Veniamin și pe Boilă, ci i-a informat imediat și pe americani, considerând cazul interesant și demn de a fi adus la cunoștința celor de la CIA. Toate acestea i le povestea acum lui Crăciunaș, în timpul întâlnirii lor din august, căci Rațiu s-a arătat extrem de deschis cu agentul Victor, care abia acum înțelegea că reușise să ajungă la Paris și datorită sprijinului discret al însești persoanei cu care Serviciul Special de Informații îi indicase că trebuie să se întâlnească. Rațiu i-a mărturisit că este pe punctul de a pleca în Germania, unde va lucra cu ofițerii de informații americani, pentru că francezii sunt „neserioși", „nu știu să păstreze niciun secret, nu au metodă conspirativă și folosesc elemente slab pregătite, fără experiență, pe care le plătesc cu totul insuficient". Avea misiunea, mărturisea el, să recruteze „elemente potențiale pentru a restabili legătura cu România pe mai multe fire de drum clandestine". În țară urma „să organizeze mai multe rețele pentru culegerea de informații, pe regiuni, fiecare rețea fiind, de la început, independentă de celelalte rețele [...], adică fiecare rețea își are oamenii săi, aparatele sale de transmisiune, curierii săi, drumul său clandestin spre străinătate, separat și independent de celelalte rețele". Crăciunaș nimerise, așadar, în miezul problemei. În momentul când Rațiu l-a întrebat dacă dorește să colaboreze cu el, a avut puterea să ridice miza, ca un agent experimentat, spunându-i că nu îl interesează doar o „simplă" acțiune de organizare a rețelelor de culegere de informații, în care să devină „un simplu agent al unui serviciu de informații străin". El, Silviu Crăciunaș, era om politic, acum membru al Partidului Național Țărănesc, căci la Paris fusese primit în această organizație politică, scuturându-se definitiv de Mișcarea Legionară. Desigur, îl va ajuta, dar obiectivul său are o altă anvergură, căci în viitor el avea să fie unul dintre coordonatorii unor astfel de operațiuni informative, integrându-le rezultatele în acțiunile politice ale exilului. „Am acceptat imediat propunerea făcută de (34)* pentru că îmi deschidea un drum important în direcția cunoașterii planurilor de acțiune ale dușmanilor imperialiști cei mai înverșunați"[71], le-a povestit câteva luni mai târziu Crăciunaș lui Țigoiu și Munteanu.

---

* În raportul său, din motive de conspirativitate, Crăciunaș nu a transcris de regulă numele persoanelor, organizațiilor, orașelor sau țărilor, folosind o legendă formată din numere pe care o schimba după un anumit număr de pagini. În acest fragment al raportului, lui Basil Rațiu i-a desemnat numărul 34.

Maiorul l-a pus în legătură cu anumite contacte de la Paris, care urmau să-l ajute să-şi procure actele necesare, dându-i termen să se pregătească de drum până la sfârşitul lunii septembrie, moment în care acordul celor de la CIA avea să fie deja asigurat.

La începutul lunii octombrie, Crăciunaş a primit veşti de la Raţiu: era aşteptat în Bavaria. Mesajul a fost transmis de un ofiţer american din Paris, cu care s-a întâlnit într-un bar din apropierea bulevardului Champs-Élysées. Acesta i-a dat 100 de dolari şi l-a întrebat, din partea lui Raţiu, „dacă doreşte să plece să-şi vadă soţia”[72], de unde a tras concluzia că CIA şi-a dat acordul recrutării şi implicării lui într-o operaţiune de trimitere clandestină în România. După o discuţie cu Augustin Popa şi Virgil Veniamin, în timpul căreia le-a cerut – şi a obţinut – acordul să plece în Germania în calitate de reprezentant al Comitetului Executiv al PNŢ de la Paris, Crăciunaş a obţinut actele necesare drumului cu ajutorul mesagerului american şi, pe 11 noiembrie, seara, s-a îndreptat spre Germania, presat de ofiţerul american, care îi cerea să plece cât mai „urgent”.

Cu doar câteva zile înainte, agentul realizase un alt obiectiv remarcabil: o întâlnire secretă cu şeful Mişcării Legionare, Horia Sima. Fostul vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri îl cunoscuse vremelnic în România, iar Crăciunaş îl reprezentase energic la conducerea organizaţiei din judeţul Neamţ, în 1940. Acum, „cel mai mare revoluţionar al Europei de azi”, cum îl numeau pe Horia Sima colaboratorii săi apropiaţi, se afla printre cei mai vânaţi transfugi de pe lista neagră a regimului comunist. Întors în România, Crăciunaş le-a povestit ofiţerilor SSI cum şi unde s-a organizat întâlnirea, precum şi temele de discuţie:

> După o săptămână, (5) [Georgel Demetrescu] m-a anunţat că a doua zi la ora 8.30 să fiu la Gara de Est, cu una mie franci în buzunar; la gară biletele au fost cumpărate de (6) [Ştefan Chendi]; am plecat cu expresul de Bruxelles; am coborât în gara (26) [Compiègne]; eram aşteptaţi de un legionar, al cărui nume l-am cunoscut mai târziu, anume (27) [Vasile Buzeu] [...]; (5) şi (6) mi-au spus că în (8) [Paris] s-a ţinut un „consiliul” care a hotărât că pot să-l văd pe „Comandant”; mi-au cerut să „jur” că nu voi spune nimănui unde l-am văzut şi în ce condiţiuni; de asemenea, mi-au spus că (7) [Horaţiu Comaniciu] nu a fost „admis” să-l vadă pe (17) [Horia Sima] pentru că nu există „încredere” în el. Din (26) am plecat cu un autobuz spre şoseaua principală spre (8); după aproximativ 20 de km. am ajuns într-un sat, unde am coborât. (27) ne-a condus acasă la el. [...] (17) ne aştepta împreună cu (9) [Protopopescu]; mi-a cerut să-l scuz pentru faptul că au trecut atâtea luni până când am ajuns să ne vedem, dar „circulă greu”, în special la trecerea dintr-o ţară în alta[73].

După ce l-a întrebat ce îi face familia rămasă în ţară, în special rudele soţiei, familia legionară Iordache din Nicoreşti, Comandantul

a trecut în revistă situația în care se afla în acel moment organizația, sau ce mai rămăsese din ea. Până la ora două dimineața, cât timp au stat de vorbă, Crăciunaș a aflat de la Sima „planurile lui de acțiune și elementele pe care se sprijinește pentru realizarea lor". Va trage concluzia că în grupul lui Horia Sima „sunt multe frământări și diferențieri, sunt elemente care trăiesc în condițiuni grele, împrăștiați în multe țări, pe două continente". Sima i-a reproșat că s-a apropiat prea mult de PNȚ, partid care nu va face decât să se folosească de el: „mi-a demonstrat că în străinătate grupul său este «cel mai numeros»; că dispune de peste șase sute de legionari «organizați» în Austria, Germania, Spania, Franța, Italia, America de Sud, Anglia și USA, că fiind «organizat» grupul său este cel mai puternic din toate grupurile din emigrația românească". O colaborare între legionarii din grupul său și „lumea veche", cea a partidelor istorice, era imposibilă, i-a spus Sima, sfătuindu-l să se decidă pe ce drum politic vrea să meargă. Totuși, în anumite condiții, ar fi fost dispus să susțină crearea unui nou partid politic:

> I-am propus lui (17) să iasă o singură dată din clandestinitate, să trateze direct și personal aceste probleme cu reprezentanții partidelor politice istorice care îi aduc acuze pentru faptul că trăiește ascuns, (17) a fost inițial de acord, dar a intervenit prof. (9), care i-a psus că în calitate de „Comandant" el nu poate avea întrevederi cu acești reprezentanți, care sunt sub nivelul poziției sale politice (cu alte cuvinte, (17) are o poziție politică mult mai înaltă și mai reprezentativă, ca șef al partidului celui mai puternic și fost vice președinte al Consiliului de Miniștri, decât reprezentanții partidelor politice istorice, care au o poziție inferioară și, astfel, nu au capacitatea de a duce tratative direct cu (17), ci numai cu „mandatarii" acestuia etc.); în urma intervenției prof. (9), (17) mi-a dat și mie un „mandat" și m-a autorizat să duc tratavite în numele lui cu (19) [Partidul Național Țărănesc] pentru constituirea unui partid politic nou[74].

Sima ar fi dorit să pătrundă și să controleze conducerea acestei noi structuri politice, prin intermediul câtorva persoane, precum Silviu Crăciunaș, folosite „drept paravan". Doar în astfel de condiții, i-a spus el lui Crăciunaș, putea fi acceptat noul său statut de membru în Comitetul Executiv al PNȚ. De asemenea, Horia Sima continua să urmărească activ obținerea recunoașterii politice a SUA. Potrivit lui Crăciunaș, strategia sa urmărea confirmarea faptului că „numai grupul legionar este capabil de acțiuni pe terenul din România" și era „ferm hotărât ca problema acțiunilor din țară, în caz de război, să nu o lase pe seama celorlalte partide", cu scopul de a primi mult dorita recunoaștere politică din partea Aliaților: „nu va renunța la această condițiune în niciun caz, și nici nu va accepta să se subordoneze nimănui, așa ca alții să culeagă efectele politice și legionarii

să moară; (17) mi-a spus că în această problemă scopul său este: «Singuri în țară pe terenul de acțiune»".

Crăciunaș a prezentat în raportul său situația grupului Horia Sima la acel moment, făcând atât aprecieri politice, cât și operative. De exemplu, a transmis SSI-ului informații despre modalitățile de comunicare ale celor aproximativ 600 de legionari din toată lumea, despre rolul curierilor și al căsuțelor poștale folosite, despre rețeaua de treceri clandestine ale granițelor în Europa și adăposturile pe care le aveau la dispoziție, despre cum sunt recrutați și în ce baze ajung legionarii pregătiți pentru a fi paraşutați în România sau despre cum este organizat așa-zisul serviciu de informații legionar din exil. În această structură se adunau informații de la „fiecare legionar, din fiecare punct al continentului european sau american", dar în special de la cei care fuseseră între timp racolați de serviciile de informații străine, pentru că „legionarii își urmăresc întotdeauna numai interesele proprii de grup, chiar dacă sunt angajați în serviciile străine de informațiuni"[75]. Crăciunaș a obținut astfel informații despre rețelele legionare, despre coordonatorii acestora, precum și despre metodele de acțiune și despre strângerea de fonduri necesare activității lor. SSI urma să primească unul dintre cele mai amănunțite rapoarte despre această organizație.

Întors la Paris, a avut grijă să-l contacteze pe ofițerul american de la ambasadă care juca rolul de intermediar al lui Basil Rațiu pentru a-i povesti câte ceva din ceea ce aflase de la Horia Sima: „am avut cu el o conversație specială asupra legionarilor pătrunși în serviciile americane și care «sustrag» documente, scrisori, lucrări"[76], materiale ce ajungeau astfel în posesia lui Horia Sima. În felul acesta și-a consolidat capitalul de încredere pe care americanii erau pe punctul să i-l acorde.

După vizita secretă la Horia Sima, Crăciunaș s-a pregătit de plecarea în Germania. Pe 12 noiembrie a ajuns în gara din München, unde era așteptat de maiorul Rațiu. Au luat un taxi care i-a dus în satul Berg, în preajma orașului bavarez Starnberg, aproape de granița cu Austria, unde maiorul l-a găzduit până pe 8 decembrie. În timp ce se apropiau de mica așezare formată din mai puțin de 100 de case, maiorul i-a arătat din mașină vila nouă în care locuia, prima care se vedea de pe șosea, pe partea dreaptă. Locul atât de liniștit și pădurea de la marginea satului l-au făcut pe Crăciunaș să se teamă că tocmai căzuse într-o cursă: „Eram încordat și neliniștit; în (2) [Germania] nu aveam absolut nicio posibilitate de a mă ajuta, nu cunoșteam țara, nu cunoșteam pe nimeni; îmi era teamă că sunt atras într-o capcană, gândeam că probabil serviciul CIC din (8) [Salzburg] a reușit să dispună de informațiuni care mă pot demasca"[77]. Nu era cazul însă, deși Crăciunaș era extrem de precaut și încordat. Dimpotrivă, agentul tocmai își îndeplinea cu succes ultima etapă a misiunii primite la București.

Aflat în căminul lui Rațiu, i-a cunoscut soția, pe Aneta, o femeie de vreo 40 de ani, scundă, foarte grasă și autoritară, despre care se spunea că îl ține pe maior sub papuc. Nici Basil nu era tipul de bărbat cu fizic seducător. Având o înălțime de aproximativ 1,65 m, era și el corpolent, cu părul încărunțit, dar îi plăcea să se îmbrace chiar și în casă cu „haine de oraș". Crăciunaș s-a mai liniștit văzând că maiorul „a încercat să mă câștige chiar din prima zi de partea lui, mi-a cerut să-i spun pe nume, «tu» etc.", și i-a continuat confidențele începute la Paris despre „viața sa, de la naștere până când a ajuns în (1) [Bavaria]"[78]. Dezvăluirile lui Rațiu erau mai valoroase decât cele ale lui Gelu Belu, date fiind poziția și legăturile sale cu ofițerii de informații americani. Rațiu i-a relatat, printre altele, activitatea sa din Turcia din cadrul biroului atașatului militar al României, legăturile cu generalul Nicolae Rădescu și Alexandru Cretzianu, relațiile stabilite cu serviciile franceze de informații, precum și cu cele elvețiene, prin intermediul prietenului său, colonelul Robert Frick, locțiitor al Șefului Marelui Stat-Major de la Berna. I-a explicat împrejurările în care a ajuns în Bavaria, cu ajutorul lui Cretzianu, care intervenise pe lângă autoritățile americane, la Washington și New York, cerând sprijin pentru înființarea unui stat-major româno-american în Germania. De asemenea, i-a descris amănunte referitoare la proiectul de organizare a acțiunilor subversive împotriva regimului comunist de la București, acțiuni ce urmau să fie coordonate de acest stat-major româno-american prin reprezentanții lui de la Salzburg, Viena, Roma, Belgrad, Atena și Istanbul. În următorii ani, i-a mărturisit maiorul, vor fi trimiși în România, cu avionul sau cu submarinul, cu vase pe Dunăre sau pe Marea Neagră, agenți de origine română antrenați în culegere de informații, acțiuni de sabotaj și operațiuni de creare a unor rețele de sprijin. Informațiile oferite de Basil Rațiu erau atât de multe și atât de detaliate, încât ofițerii SSI care au citit raportul lui Crăciunaș au trasat cu un creion numeroase linii pe marginea documentului pentru a scoate în evidență cât mai multe date relevante.

În zilele următoare, Silviu Crăciunaș i-a cunoscut și pe americani, căci la locuința lui Rațiu au sosit „dl George, de pe lângă autoritățile Statelor Unite din Germania, și dl. Frank Wild, venit special de la Marele Cartier General de la Washington pentru punerea la punct a acțiunii proiectate în direcția țării noastre"[79]. Au sosit pe rând, acțiunea fiind regizată în prealabil. Primul care a venit a fost „dl George", pe 15 noiembrie. Ofițerul american s-a recomandat cu un nume care probabil nu era cel real, George Schortt*, menționând că

* Întrucât Silviu Crăciunaș nu știa atunci limba engleză, iar personalul SSI nici atât, numele ofițerului american a fost transcris în mai multe variante în documentele Securității: George Schort/Schortt/Schrot.

este reprezentantul serviciului de informații american din Bavaria. Acesta i-a cerut lui Crăciunaș să-i expună posibilitățile pentru „restabilirea legăturilor clandestine cu România".

Toată noaptea, Crăciunaș a descris în amănunt, pe aproximativ 10 pagini, acest plan de acțiune, îndeplinind în realitate una dintre misiunile primite de la SSI înainte de a pleca, aceea de a stabili o nouă rută clandestină pe care s-o pună la dispoziția americanilor. Crăciunaș a elaborat-o parțial pe baza informațiilor reale, obținute de pe teren în primăvara anului 1949, când făcuse drumul Budapesta-Viena, însă pentru distanța București-Budapesta a imaginat pur și simplu detaliile, căutând să dea credibilitate informațiilor false pe care le avansa. A descris locurile de trecere a frontierelor, călăuzele, gazdele, precum și persoanele pe care le-ar putea recruta din România în cadrul acestei noi rețele clandestine de culegere de informații ce urma să lucreze pentru americani. A afirmat că, potrivit calculelor sale, realizarea unei astfel de rețele ar avea nevoie de 9.500-11.000 de dolari. Schortt a trimis documentul la Washington, iar în următoarele zile au discutat detaliile aparent incerte, indicate de la Washington lui Schrott prin telegrame radio. Pe 1 decembrie, Crăciunaș a înțeles că americanii fuseseră trași pe sfoară, pentru că la locuința lui Rațiu a descins superiorul lui Schortt, Frank Wild, pe care Basil Rațiu l-a adus cu mașina de la München. De față cu acesta, Rațiu i-a spus lui Crăciunaș că îl cunoaște pe ofițerul american încă din toamna anului 1944, de când lucra la Ankara. Wild vorbea foarte bine românește, cu un ușor accent american; i-a explicat lui Crăciunaș că se născuse în România pentru că părinții săi lucrau „în acel timp în industria de petrol"[80]. De asemenea, l-a informat „că planul de drum prezentat de mine a fost studiat și acceptat de Marele Cartier General"[81] și că fusese el însuși trimis pentru a finaliza discuțiile referitoare la misiune.

Frank Wild însă se prefăcea doar că este american; în realitate era român și se numea Teodor Manicatide. Americanii îl strigau Teddy, iar Basil Rațiu îl alinta Toto, căci se cunoșteau încă din timpul războiului, nu de la Ankara, ci de la București, Manicatide fiindu-i subordonat în cadrul Secției a II-a a Marelui Stat-Major. În septembrie 1944, maiorul Virgil Plesnilă, ofițer de informații al Secției a II-a a Marelui Stat-Major, i-a propus lui Frank Wisner, șeful OSS de la București, ca printre ofițerii români de legătură să-l introducă și pe sergentul Teodor Manicatide, cu misiunea de a aduce zilnic ordinea de bătaie a trupelor românești, astfel încât aviația americană să poată colabora eficient pe front cu armata română. Wisner a acceptat, iar Manicatide a devenit repede sursă a OSS-ului, cu numele de cod Tonsillitis, fiind demobilizat la începutul anului 1945 și angajat apoi translator în cadrul Misiunii Militare Americane. Pe cei de la OSS i-a cucerit repede prin loialitate și probitate, iar SSI a vrut

să-l aresteze și aproape a reușit să o facă, pe 26 mai 1946. Când ofițerii SSI băteau violent la ușa casei sergentului, cineva din familia sa a avut inspirația să telefoneze la Misiunea Militară Americană. În câteva minute, maiorul Thomas Hall, însoțit de alți trei ofițeri americani și de translatoarea Silvia Placa, a ajuns la locul faptei și l-a preluat pe Manicatide din mâinile agenților români încremeniți de uimire, care n-au mai apucat astfel să-și aresteze victima. Inițial americanii l-au adăpostit în incinta misiunii. Dar, pentru că nu doreau să aducă o ofensă atât de gravă autorităților române, aceeași echipă americană l-a însoțit pe Manicatide la sediul guvernului, informând reprezentanții SSI aflați în clădire, acum mult mai numeroși, că sergentul poate fi interogat, însă numai în prezența lor, ceea ce SSI nu a acceptat. Manicatide, „un angajat de lungă durată, demn de toată încrederea", cum îl considera generalul Cortlandt V.R. Schuyler, reprezentantul SUA în Comisia Aliată de Control de la București, a fost salvat a doua oară, de această dată după o altercație și mai multe îmbrânceli serioase între agenții români și cei americani, scandalul producându-se chiar în sediul Consiliului de Miniștri. Scăpase, fără îndoială, de la moarte, pentru că este greu de crezut că, odată intrat într-o pușcărie comunistă, ar mai fi văzut lumina zilei. „Se află acum în custodia noastră"[82], nota Schuyler într-o telegramă secretă trimisă Departamentului de Stat două zile mai târziu, satisfăcut că, odată cu salvarea vieții lui Manicatide, protejase și informațiile pe care acesta le-ar fi putut dezvălui comuniștilor români și sovietici sub tortură. Manicatide și familia sa au fost găzduiți inițial în incinta Misiunii, apoi la Hotelul Stănescu de pe strada Ion Câmpineanu, ce aparținea Misiunii și unde mulți dintre angajații români erau cazați sub supravegherea armatei americane. În noiembrie Manicatide a dispărut din hotel și se zvonea că fusese mutat într-o vilă. În realitate, a părăsit clandestin țara împreună cu familia lui; a fost condamnat în contumacie pentru „participare la complotare întru distrugerea unității statului".

Se pare că Manicatide nu venea de la Washington, așa cum îi spusese lui Crăciunaș, ci de la Istanbul, unde lucra în cadrul bazei americane de la Șișli. Când călătorea în Germania, folosea și alte nume, dar aceste informații nu îi erau cunoscute agentului SSI în acel moment, căci Basil nu i le-a dezvăluit decât mulți ani mai târziu, în februarie 1958, când s-a declarat dezamăgit de americani, care erau „fanteziști, lipsiți de experiență, copilăroși", agenții recrutați de ei fiind „elemente mediocre, frizeri, pantofari, intelectuali ratați". Atunci, în 1958, l-a asigurat pe Crăciunaș că îi dă aceste detalii, precum cele referitoare la Wild, ca să-și dea seama „cu ce mijloace și cu ce oameni acționează americanii, că acești români se prefac că vorbesc românește cu accent englez pentru a mă induce în eroare pe mine, dar că eu îi sunt lui (lui Basil Rațiu) prea scump și că vrea să mă scape definitiv de aceștia"[83].

Deocamdată Manicatide, jucând rolul unui ofițer american care cunoștea bine limba română, i-a făcut lui Crăciunaș o expunere a situației politice internaționale, explicându-i că în acel moment contextul se schimbase, SUA fiind foarte interesate să dezvolte operațiuni informative clandestine pe teritoriul României, spre deosebire de anii anteriori. În 1948, afirma Manicatide, citise un raport primit de la Legația SUA din București potrivit căruia un inginer, membru al PNȚ din Mediaș, se oferea să organizeze o rețea pentru culegerea de informații și cerea să i se pună la dispoziție aparate de emisie-recepție. Nu se dăduse curs propunerii acelui inginer întrucât în acea perioadă americanii nu erau pregătiți să acționeze pe teren. Acum însă condițiile erau prielnice și Wild i-a prezentat agentului SSI o informare de natură tehnică pentru a-l ajuta la executarea misiunii.

I-a explicat care vor fi „semnele de viață" pe care trebuia să le trimită periodic pentru ca ei să fie la curent cu evoluția misiunii. Urma să trimită cărți poștale la mai multe adrese cu diferite semnături (Karl, Carol), în funcție de situația în care se afla, iar dacă se pregătea să plece din țară sau era blocat în România, să publice în ziarul *Universul* de la București diferite anunțuri referitoare la bijuterii sau la faptul că vinde „serviciu porțelan Rosenthal-Parzival de 24 de persoane" sau de „12 persoane". Manicatide l-a informat că trebuie să fie „econom" cu fiecare ban cheltuit „pentru că Statele Unite au obligații mondiale prea mari" din acest punct de vedere. Americanii i-au dat mai mult decât un pachet de țigări și 200 de șilingi, cât primise Ruja la Viena, dar nu i-au aprobat toată suma cerută, ci doar 7.500 de dolari: 1.200 pentru recrutarea a doi radiotelegrafiști și a unui curier și pentru întreținerea lor timp de trei luni, iar 6.300 pentru călătoria sa în România și constituirea rețelei. Crăciunaș a reușit să negocieze, insistând să obțină dreptul de a cheltui până la 9.500 de dolari, restul de 2.000 urmând să-i fie decontați la întoarcere: „Nu am voit să mă las ușor pe chestiunea banilor și a cheltuielilor ca să nu simtă artificialitatea care exista în planul meu de drum"[84], le-a explicat Crăciunaș celor de la SSI odată ajuns acasă.

Spre deosebire de Serviciul Special de Informații, americanii i-au stabilit obiective ale misiunii. SSI le-a notat și analizat pe fiecare dintre acestea, descoperind că avea de îndeplinit un număr de 14 sarcini. Pe lângă stabilirea unui traseu clandestin de trecere a frontierelor și a unei rețele de agenți în interiorul țării, mai avea de realizat, prin intermediul agenților noii rețele, următoarele obiective: monitorizarea situației de la granițe, restabilirea legăturilor cu partizanii din munți, identificarea unor zone sigure pentru parașutarea agenților trimiși de americani, organizarea unor aerodromuri clandestine și a unor căsuțe poștale pentru scrisori și bani și identificarea,

recrutarea și trecerea clandestină în Austria a unui curier și a doi radiotelegrafiști care urmau să fie antrenați de americani și retrimiși în România. Manicatide părea să fie totuși rupt de realitatea politică din România, deși fugise din țară în urmă cu aproximativ doi ani, pentru că a avut pretenții ca cei doi radiotelegrafiști și curierul să fie recrutați în funcție de anumite trăsături fizice și intelectuale. Curierul, „ca sănătate", trebuia „să fie robust, să știe limba maghiară", iar radiotelegrafiștii „slabi, bolnăvicioși, cocoșați eventual, ca să fie scutiți de mobilizare în caz de război"[85].

I-a mai cerut să monitorizeze permanent situația în portul Constanța și pe Dunăre, la Turnu Severin, să stabilească legături de afaceri cu o firmă din București, „autorizată să facă import-export, ca prin mijlocirea acesteia, să poată fi scos materialul informativ din RPR și de transmis instrucțiuni, directive etc."[86], să sustragă un act de identitate nou și să-l aducă în Germania pentru „a se confecționa, după acest model, buletine false"[87], să stabilească o legătură cu un membru al partidului comunist dispus să accepte o colaborare cu el și, nu în ultimul rând, să identifice cartea cea mai citită de comuniști. Această ultimă misiune era necesară „pentru a se confecționa, pe baza acestei cărți, un cod cifrat, care să poată fi ușor și sigur păstrat pe teritoriul RPR"[88]. După îndeplinirea misiunilor și întoarcerea în Germania, Crăciunaș urma să fie recompensat cu o poziție importantă în cadrul statului-major româno-american care coordona acțiunile subversive în România.

În ziua de 8 decembrie 1949 Crăciunaș a părăsit locuința lui Rațiu din satul bavarez Berg, de unde a fost condus cu mașina de George Schortt în Austria, la Linz, pentru a-i ușura drumul. Semnase un angajament în fața americanilor în care menționa suma de bani primită și se obliga să execute sarcinile primite și să ofere informațiile exclusiv americanilor. Manicatide și Schortt i-au cerut lui Crăciunaș să se ferească, în perioada petrecută în Occident, de reprezentanții oricărui serviciu de informații, inclusiv de ofițerii americani de la Counter Intelligence Corps, serviciul de informații militar al SUA, urmând să fie contactat, în caz de nevoie, numai de anumiți ofițeri ai CIC indicați de ei: „Cu această ocazie mi-au spus că nu au încredere în CIC, care este încadrat cu militari lipsiți de experiență și care pot face încurcături"[89], a povestit Crăciunaș mai târziu în România, ceea ce poate fi un indiciu al faptului că Manicatide, Schortt și Basil Rațiu reprezentau de fapt CIA.

Acum trebuia să-și pregătească întoarcerea în țară. Când Crăciunaș s-a despărțit de Schortt, la Linz, cei doi trebuie să fi avut sentimente diferite. Schortt îl plăcuse pe Crăciunaș, dar probabil se întreba dacă îl va mai revedea vreodată. Noul lor agent, care primise numele conspirativ Charles, avea de făcut un drum periculos către casă, trecând ilegal nu una, ci două frontiere, traversând o țară comunistă,

Ungaria, pentru ca apoi să ajungă într-o alta, România, unde era deja urmărit de autorități. Crăciunaș, dimpotrivă, cu un sentiment ascuns de satisfacție, era probabil convins că se vor reîntâlni curând.

La Linz a fost găzduit de Alois Ortmayer senior, care l-a chemat și pe fiul său din Viena la rugămintea lui Crăciunaș. Ortmayer fiul i-a refăcut legătura cu vechile călăuze, care au acceptat să-l treacă clandestin granița cu Ungaria după ce Crăciunaș a inventat o legendă plauzibilă, și anume că doar din Budapesta putea să transfere suma de 10.000 de dolari lăsată în România. Călăuzele preferau să fie angajate în activități de contrabandă mai degrabă decât în operațiuni secrete, din simplul motiv că pedepsele erau mai mici în cazul în care erau prinse cu un rucsac plin de țigări decât atunci când ajutau un refugiat politic suspectat că este agent secret. În același timp, pentru a nu periclita succesul misiunii și siguranța sa, Crăciunaș a fost sfătuit de americani să nu divulge faptul că urmează să se întoarcă în România nici gazdei sale și nici călăuzelor din Austria. În cursul lunii ianuarie, întors la Viena, Crăciunaș a făcut planul de drum împreună cu aceștia, însă a amânat plecarea din cauza ninsorilor abundente.

Din banii primiți de la americani a cheltuit aproximativ 2.700 de dolari, dintre care 1.000 de dolari pentru plata celor două călăuze. A lăsat actele false procurate în Austria și suma de 3.750 de dolari în păstrare lui Alois Ortmayer senior, pentru a le folosi la întoarcere. După ce a trimis o ultimă carte poștală la München, informându-i pe americani că pornise la drum, Crăciunaș și cele două călăuze au plecat spre satul de graniță Kleinmutschen. Prima încercare de trecere a frontierei au făcut-o în noaptea de 28 februarie, dar după 5 kilometri s-au întors din drum din cauză că era lună plină. Au reușit la a doua încercare, în noaptea de 8 spre 9 martie. S-au strecurat pe sub sârma ghimpată și printre minele explozive, preferând un loc ales în câmp deschis, pe coama unui deal unde nu era pădure, pentru a evita zgomotul crengilor uscate ce se rupeau ușor sub greutatea pașilor lor, dar și pentru a avea spațiu liber ca să fugă în cazul în care ar fi întâlnit o patrulă de grăniceri maghiari. Odată îndepărtați de graniță, s-au ascuns la gazdele de încredere ale călăuzelor, cu locuințe poziționate strategic, în diferite sate aflate pe drumul spre Budapesta.

Pe 10 martie a ajuns în capitala Ungariei, după ce se despărțise cu o zi înainte de călăuze, care l-au încredințat unor însoțitori maghiari și apoi s-au întors în Austria. Câteva zile mai târziu Crăciunaș s-a despărțit și de aceștia, urmând să aștepte singur călăuzele din România. Conform raportului, pe acestea le anunțase încă din februarie, printr-o carte poștală, că se pregătește de un drum spre casă, solicitându-le să vină în Ungaria pentru a-l trece granița. În realitate, lucrurile s-au petrecut altfel, iar din acest moment povestea lui

Crăciunaș redevine neguroasă, căci, deși a relatat mai târziu, în cartea *Urme pierdute*, cum a decurs călătoria spre casă, cu tensiunea firească a unei treceri ilegale de frontieră, se pare că lucrurile au fost mult mai simple. Când a ajuns la Budapesta, Crăciunaș i-a sunat pe Țigoiu și pe Munteanu, dar aceștia nu au răspuns la telefon. Abia a doua zi i-a auzit vocea lui Țigoiu în receptor și l-a putut informa că se întoarce acasă, „în Patrie". Țigoiu l-a rugat să rămână la Budapesta până când el și Munteanu vor ajunge în capitala Ungariei. Bănuind că era posibil ca SSI să-l trimită după doar câteva zile înapoi la Viena, a solicitat printr-o telegramă ca și Petea Goncearuc să-i însoțească pe aceștia, „ca să se poată hotărî în comun dacă pot veni în Patrie și ce este de făcut pentru viitor"[90]. Propunerea sa a fost acceptată, astfel că, în seara zilei de 16 martie, șeful Direcției de Informații Externe și cel al Direcției de Contraspionaj din cadrul SSI, Țigoiu și Goncearuc, au ajuns la Budapesta, unde și-au îmbrățișat călduros agentul. Victor a petrecut câteva zile cu cei doi, povestindu-le cu entuziasm despre succesul misiunii sale. Pe 20 martie s-a luat decizia întoarcerii celor trei la București, cu autoturismul cu care veniseră la Budapesta reprezentanții SSI. Erau prea multe informații de analizat, prea multe jocuri și combinații operative de organizat. Două zile mai târziu, mândru de realizările sale, Crăciunaș revenea acasă. Trecuse mai bine un an de când plecase din țară.

Capitolul 3

Din nou acasă, din nou în închisoare

Când a ajuns la București, SSI l-a cazat pe Crăciunaș într-o fermă din Săftica aflată în proprietatea Serviciului Secret. Pentru confortul său psihologic, i-au adus și familia, pe Eugenia și Lilioara. Apoi a intrat într-un lung proces de evaluare, cerându-i-se să consemneze toate informațiile obținute, acestea urmând să fie analizate cu atenție de Direcția I a SSI. Crăciunaș și-a adus aminte că, înainte să plece din țară, Țigoiu îi ceruse, pentru succesul acestei misiuni, să facă un efort prin care să-și „reîmprospăteze mentalitatea burgheză" din trecut. În 1948, în timpul celor 7 luni de închisoare, trecuse printr-un proces de reeducare menit să-i dezvolte „conștiința comunistă", dar în 1949 i s-a explicat că trebuie să-și refacă „în creier modul de gândire burghez"[1], pentru a nu se deconspira în Occident.

Prin urmare, la fermă, departe de zgomotul orașului, în timpul discuțiilor avute cu Țigoiu până târziu în noapte, agentul SSI s-a simțit obligat să îl asigure că, la finalul acestei misiuni, conștiința sa comunistă rămăsese intactă. În raport a menționat pe aproape trei pagini cum, în realitate, conștiința era „și mai mult întărită de viața în descompunere totală pe care am văzut-o desfășurându-se sub ochii mei în lumea burgheză blestemată din Vest, cu tot putregaiul și cu toate contrazicerile fundamentale care o agită"[2]. Trecuse printr-un proces de „dedublare", spunea Crăciunaș: „să caut să apar în exterior, față de lumea din străinătate, exact cum eram până în aprilie 1948, un burghez cu tendințe capitaliste"[3], însă procesul de reeducare l-a ajutat să revină la starea de spirit avută înainte de a pleca în misiune. Romanul *Așa s-a călit oțelul* de N. Ostrovski fusese una dintre lecturile obligatorii în timpul reeducării din 1948, iar Crăciunaș i-a asigurat pe ofițerii SSI că nu l-a uitat pe eroul cărții, Pavel Korceaghin, care continuase să lupte pentru cauza bolșevică, deși era paralizat și orb, și care îi întărise voința cât timp lipsise din țară. Sau aviatorul sovietic din *Povestea unui om adevărat* a lui Boris Polevoi, care își pilota avionul deși avea picioarele amputate, un alt exemplu de voință care l-a inspirat pe Crăciunaș în timp ce lupta împotriva inamicului de clasă la Viena sau la Paris. Iar când

a trecut prin momente în care s-a simțit departe de casă și de tovarăși, a știut să fredoneze „refrenul din «Imnul Partizanilor» pe care îl cântam încet, când eram singur în Munții Alpilor, sau îl cântam numai în minte, pe neauzite, peste tot pe unde am umblat în acest timp"[4].

Odată depășită această chestiune importantă, Crăciunaș a început să scrie despre activitatea sa din ultimele 13 luni. A intitulat materialul „Raport către Partid", nu către SSI, și a avut nevoie de aproximativ două luni pentru a-l finaliza. Scris de mână, documentul avea aproape 800 de pagini, dar, chiar și după ce a fost dactilografiat și și-a micșorat dimensiunile, a continuat să fie impresionant: 583 de pagini. Cu excepția primelor file, în care povestea cum obișnuia să cânte în gând *Imnul Partizanilor*, raportul era spectaculos. Nu doar prin dimensiuni, ci mai ales prin conținut. Orice ofițer de informații cu experiență ar fi înțeles repede că ținea în mână o adevărată comoară, care costase aproximativ 2.000 de dolari, 1.000 de forinți și 15.000 de lei, căci doar atât îi dăduse Serviciul Special de Informații în misiunea din 1949-1950.

În raport a descris cu precizie călătoria și felul în care și-a îndeplinit sarcinile primite în țară. A reprodus imaginea exilului românesc de la Paris, a situației românilor transfugi, le-a descris starea de spirit, maniera dezorganizată de a acționa politic și felul în care țineau legătura cu membrii familiilor rămași acasă. A făcut inclusiv o listă cu aceia dintre ei care în Occident ar fi suspectați că ar fi agenți secreți ai regimului comunist din România, cu explicații amănunțite scrise pe zece pagini. A furnizat informații despre aproximativ „120 [de] persoane care desfășurau acțiuni pe linia unor grupări politice, cât și în calitate de agenți ai diferitelor organe de informații existente în zona de ocupație din Austria"[5]. A explicat situația partidelor politice istorice care funcționau în acel moment la Paris, a menționat contactele și discuțiile cu francmasoneria, cu legionarii și cu organizațiile militare precum Centrul Informativ de la Paris, coordonat de generalul Dumitru Petrescu și de căpitanul-comandor Mihail Opran, pomenind și relația acestora cu serviciile secrete occidentale. A descris traseele de trecere ilegală a frontierelor, împreună cu desene amănunțite ale configurației minelor explozive dintre gardurile de sârmă ghimpată, dând indicații de repoziționare a acestora în așa fel încât călăuzele și transfugii să nu le mai poată evita. După ce a scris raportul, pe 22 mai a finalizat un alt text ce cuprindea în 126 de pagini planul de acțiune pentru viitorul apropiat din perspectiva sa, iar SSI a făcut propria sinteză de 92 de pagini a raportului scris de agent, scoțând în evidență anumite aspecte informative. Crăciunaș a scris mult și fără întrerupere, rămânând pe parcursul acelor săptămâni în interiorul fermei; doar soția sa a făcut câteva ieșiri în oraș. Cei de la SSI nu au ezitat să o chestioneze pe Eugenia,

care le-a mărturisit că în acea perioadă, în timpul discuțiilor cu el, „i-a spus în mai multe rânduri că noi nu avem încredere în el, că pentru aceasta trebuie să scrie cât mai mult asupra celor ce a făcut”[6]. Fără doar și poate, informațiile erau atât de numeroase, de precise și de variate, încât este greu de crezut că, începând din 6 martie 1945, momentul când comuniștii români și sovietici și-au extins controlul total asupra acestui serviciu de informații, și până în 1950, SSI primise vreodată un raport atât de valoros.

Pe lângă acest fapt, realizările lui Crăciunaș erau impresionante și pentru că devenise un agent dublu clasic, infiltrându-se tocmai în tabăra americanilor, inamicii principali ai comuniștilor. Iar în timpul următoarei sale misiuni, dacă lucrurile mergeau bine, urma să fie introdus într-o structură operativă de comandă a SUA din Germania, ceea ce însemna că, timp de câțiva ani, va deveni una dintre cele mai valoroase surse de informații ale comuniștilor români și sovietici. Mai avea oare vreun alt agent al SSI astfel de performanțe?

Ofițerii SSI i-au recunoscut inițial aceste merite lui Crăciunaș, admițând în primul raport de evaluare a agentului că misiunea lui din 1949 fusese prea amplă:

> Cu toate că obiectivele erau foarte largi pentru un singur informator – după cum se vede din raportul lui (Victor) el le-a acoperit și chiar a depășit așteptările noastre, pătrunzând în toate grupările importante ale reacțiunii române din străinătate, precum și destul de bine în rândul serviciilor informative imperialiste. [...] După raportul lui Păsculescu (N.R. Victor) putem aprecia că, în general, el și-a îndeplinit cu multă îndemânare sarcinile primite, arătând că știe să se orienteze just în situații foarte dificile; are inițiativă, este prudent și, în același timp, îndrăzneț atunci când trebuie[7].

După ce a primit raportul lui Crăciunaș, Mircea Țigoiu i-a mulțumit acestuia, asigurându-l de recunoștința lui și a conducerii de partid pentru modul în care își executase misiunea în străinătate și pentru faptul că o făcuse „de bunăvoie și din convingere”[8]. Mai târziu, peste aproximativ trei ani, Securitatea, celălalt serviciu secret comunist, care se poziționase atunci într-o invidioasă competiție cu SSI-ul și care îl va prelua pe agentul Victor, va remarca efortul și rezultatele acestuia, constatând că, în 1950, la întoarcerea din misiune, agentul elaborase un document „de peste 700 de pagini, care conține un material informativ foarte vast și variat, bine organizat, redat cu cele mai mici amănunte concrete, care permitea pe deplin verificarea activității sale în străinătate, deschiderea de mari posibilități”[9]. Petea Goncearuc își va aminti și el, peste decenii, în 1978, că agentul pe care îl recrutase în 1948 și cu care se mândrea „a adus materiale foarte bune”[10].

O problemă ce trebuia depăşită era scurta perioadă avută la dispoziţie pentru a îndeplini misiunea încredinţată de CIA. Crăciunaş ar fi trebuit să se întoarcă în Germania în vara aceluiaşi an, le promisese lui Manicatide, Schortt şi Raţiu că îşi va atinge obiectivele în aproximativ 90 de zile, iar două luni trecuseră deja. Pentru CIA va justifica timpul mort petrecut la fermă, în care şi-a scris rapoartele, ca pe o perioadă în care s-a îngrijit de soţia sa bolnavă şi a făcut eforturi să procure actele de identitate cerute, în condiţiile în care deplasarea prin ţară se realiza cu dificultate, numai noaptea. Direcţia I a SSI studiase între timp materialele şi analizase cele 14 sarcini primite de Crăciunaş de la americani. În scurta perioadă rămasă la dispoziţie, cea de-a doua misiune a lui Crăciunaş trebuia gândită pe două planuri, în ţară şi în străinătate. Pe de o parte, agentul Victor trebuia să ducă la bun sfârşit măcar unele din sarcinile primite de la CIA, sub controlul şi la indicaţiile SSI-ului, iar pe de altă parte, avea să primească noi însărcinări de la spionajul comunist, de această dată mult mai concrete, pe care să le ducă la îndeplinire odată ajuns în Occident. Acestea din urmă au fost împărţite de SSI în două categorii, informative şi politice:

1. Pe linie informativă.
Păsculescu urmează a îndeplini, ca principală sarcină pe linie informativă, consolidarea poziţiei lui pe lângă maiorul Raţiu, şeful Serviciului American de Informaţii pe linie românească şi consilierul militar al Comitetului Naţional Român de la New York. Îndeplinirea acestei sarcini îi va permite să cunoască toate planurile de acţiune ale Serviciului American şi Comitetului Naţional Român îndreptate împotriva RPR-ului.
Dacă va fi posibil, el va căuta să ajungă înlocuitorul lui Raţiu şi pe această linie să intre în contact cu generalul Puiu Petrescu*, şeful serviciului român de informaţii pe linie franceză. El va evita să se mai angajeze, ca în trecut, direct, pe mai multe linii (cu Serviciul Francez de Informaţii, cu Serviciul Englez etc.) pentru a evita, ca la un moment dat să fie descoperit că joacă pe mai multe tablouri.
Totuşi, pentru a para încercările de lovire din partea celorlalte servicii, el va căuta să menţină relaţii prieteneşti cu vechii lui cunoscuţi, pe linie franceză sau engleză, putând astfel chiar, fără să insiste, să obţină informaţii şi pe aceste linii.

---

* Dumitru (Puiu) Petrescu, general al armatei române. A fugit din ţară după ce a fost trecut în rezervă, stabilindu-se la Paris, unde a avut iniţiativa constituirii unui Centru Informativ cu misiunea de a trimite în România agenţi specializaţi în acte de sabotaj şi diversiune. Membrii acestei organizaţii, foşti militari români, aveau şi misiuni de identificare şi deconspirare a agenţilor comunişti care s-ar fi infiltrat în exil. Maiorul Basil Raţiu a fost membru al Centrului Informativ şi reprezentantul lui în Germania Federală, iar căpitanul-comandor Mihail Opran a coordonat activitatea militarilor români aflaţi în Franţa, ca şef al sectorului defensiv din cadrul Centrului Informativ.

2. Pe linie politică.
Păsculescu va căuta să consolideze poziția lui în Comitetul Executiv al Partidului Național Țărănesc, și prin aceasta, poziția lui față de Comitetul Național Român. Va evita pe viitor să se angajeze și cu alte grupări politice, așa cum a făcut în trecut.
Totuși, pentru a evita încercările de discreditare din partea celorlalte grupări politice, el va menține relații prietenești cu vechile lui legături din aceste grupări, arătând că el „este pentru unificarea din străinătate a tuturor grupărilor politice".
Pe această cale va proceda în special față de grupul Horia Sima, pe care va căuta să-l convingă că el a intrat în PNȚ pentru a ajuta la legalizarea legionarilor. Din această poziție, el va putea cunoaște toate manevrele politice care se fac în străinătate de către reacțiunea română.
Va înceta, în viitor, orice manevră directă de a pune în contrazicere un grup cu altul, pentru a nu fi demascat. Acest lucru, dacă va fi posibil de a fi făcut indirect, îl va face numai după o prealabilă consultare cu noi[11].

În ceea ce privește misiunea primită de la americani, ea urma să fie îndeplinită doar parțial pentru a nu stârni suspiciunile CIA. Conducerea SSI a aprobat executarea unora dintre sarcini și îndeplinirea parțială a altora. „Noi am ținut seama", spuneau ofițerii SSI în raportul lor, „de greutățile reale pe care un ilegal le întâlnește în RPR datorită actualei situații politice, datorită creșterii vigilenței aparatului de securitate și datorită timorării, în urma măsurilor severe luate, a elementelor reacționare existente în țară"[12].

Una dintre sarcinile cele mai importante, rețeaua de trecere clandestină a frontierei, urma să se realizeze, dar cu informatori ai SSI. Nu i-au permis agentului să scoată din țară un curier, așa cum ceruseră americanii, și nici pe cei doi radiotelegrafiști, care ar fi trebuit antrenați în Austria. Crăciunaș trebuia în schimb să-i convingă pe americani să trimită instructorul în țară. L-au învățat cum să raporteze despre situația de la graniță, „căutând să exagereze chiar puțin măsurile stricte de pază și greutățile excepționale prin care trece un om care traversează cele două granițe". SSI nu a fost de acord ca agentul să intre în legătură cu partizanii din munți, dar a imaginat posibilitatea creării unui nou grup de rezistență anticomunist, format din aproximativ 30 de persoane, care ar fi fost localizat în munții din regiunea Bistrița-Năsăud. „Persoanele există, sunt reacționare, însă nu li s-a transmis nimic"[13], se arată în același raport al SSI-ului, care cunoștea intențiile acestora și preconiza să le transmită semnalul de organizare prin intermediul lui Crăciunaș.

Punctele unde ar fi putut fi parașutați agenții și aerodromurile improvizate pentru avioanele americane de mici dimensiuni au fost stabilite tot în regiunea Bistrița-Năsăud. Firma comercială particulară nu a putut fi identificată din simplul motiv că toate companiile

private fuseseră desființate sau naționalizate. În schimb, i s-a permis să scoată din țară un model nou de carte de identitate și să le spună americanilor că a reușit să o sustragă cu sprijinul unui funcționar de la Sfatul Popular din Cluj. Legătura cu partidul comunist urma să se realizeze prin profesorul universitar Dumitru Iacob, geolog de la Cluj, „fost reacționar", devenit membru de partid. De asemenea, i s-a permis să ducă americanilor nu una, ci două dintre cărțile comuniste considerate a fi cele mai citite în țară, *Istoria Partidului* și *Problemele leninismului*. Prima era probabil *Istoria Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice*, o scurtă istorie a bolșevicilor despre care se spunea că a fost scrisă de o comisie coordonată de I.V. Stalin, iar a doua era semnată chiar de Stalin. Amândouă apăruseră deja în mai multe ediții și erau citite, menționate și comentate cu înflăcărare de activiștii comuniști.

În același timp, SSI s-a preocupat să pună la punct cel mai important obiectiv al misiunii încredințate de CIA, rețeaua informativă de pe teritoriul României. A fost un joc operativ interesant, care, dacă ar fi fost pus în practică, ar fi păcălit probabil mulți ofițeri de informații americani. Desigur, Crăciunaș urma să le explice reprezentanților CIA cât de dificil de organizat era o astfel de rețea, câte măsuri de precauție erau necesare în prealabil pentru a se convinge că persoana pe care urma să o contacteze nu devenise loială regimului comunist și deci periculoasă pentru el. Sau cât de timorați erau oamenii contactați de el, care refuzau să participe la astfel de discuții de teama ca nu cumva Crăciunaș să fie un provocator. Depășind toate aceste piedici, ar fi realizat până la urmă ceea ce ofițerii SSI au numit „rețeaua Pupeza".

Pentru ca operațiunea să pară veridică, iar americanii să nu simtă că prin intermediul ei li se vând gogoși, lui Crăciunaș i s-a cerut să identifice oamenii care ar fi putut face parte din rețea și să-i contacteze singur, spre a-i convinge să desfășoare o astfel de activitate informativă extrem de periculoasă, pedepsită pe măsură. Rețeaua urma să funcționeze în mod real, însă printre persoanele implicate ar fi fost infiltrați și câțiva informatori ai SSI care să-i țină activitatea sub control. La conducerea rețelei, Crăciunaș a optat pentru Ion Pupeza, un legionar care se ascundea de autorități, pentru că atât SSI, cât și Securitatea îl căutau de prin 1947. Acesta urma să fie rezidentul, fără să aibă habar că SSI veghează, de undeva, asupra activității sale. De fapt, controlul asupra lui Pupeza s-ar fi desfășurat prin intermediul celor trei adjuncți ai săi, toți agenți ai SSI, care ar fi avut rolul de a coordona rețeaua, fiecare dintre ei fiind responsabil de una din cele trei zone: București și zona de sud a țării, Cluj și zona Ardealului, și Turnu Severin – Constanța.

Crăciunaș a luat contact cu Pupeza pe 23 iunie 1950 prin intermediul mamei sale, care a aflat repede, de la prieteni, că viitorul

rezident al fiului ei se ascunde în satul Salva din județul Bistrița-Năsăud. Economist, Pupeza fusese în trecut specialist în domeniul politicilor sociale, ocupând funcția de director al Casei de Asigurări Sociale din Cluj din 1937 și până la ocuparea Ardealului. A lucrat apoi la București și la Cernăuți, dar în 1945 a fost dat afară din Ministerul Asigurărilor Sociale, și-a pierdut apartamentul și a încercat să supraviețuiască implicându-se în activități economice speculative, atât de obișnuite în acea perioadă. Crăciunaș îl cunoștea încă din 1945. Pupeza și Comaniciu fuseseră buni prieteni și foști colegi de clasă în timpul gimnaziului. Legionar moderat încă de la începutul anilor 1930, Pupeza s-a alăturat și el grupului Comaniciu, dar relația cu Crăciunaș era mai degrabă de natură economică, căci Pupeza devenise contactul său în zona Ardealului, de la care Crăciunaș procura alimente, pe care le vindea la București cu prețuri speculative. Din 1948 nu se mai întâlniseră.

În primele clipe ale întrevederii cu Crăciunaș, Pupeza a fost reticent, dar a cedat repede pentru că agentul a fost abil și i-a oferit 10.000 de lei. Pupeza era căsătorit cu sora lui Vasile Mailat, legionar fugit din țară și credincios lui Horia Sima. Soția sa, profesoară, era exclusă din învățământ și împreună aveau trei copii mici, dintre care unul în vârstă de doar 7 luni. Nu e așadar de mirare că a renunțat ușor la poziția sa intransigentă și a acceptat banii imediat; de altfel, în timpul întâlnirii, Crăciunaș a constatat că „nu mai aveau alimente nici pentru ziua aceea”[14].

Timp de două sau trei nopți, începând cu 26 iunie, Crăciunaș i-a povestit câte-n lună și în stele în timp ce se plimbau pe aleile întunecate din parcul central al orașului Cluj sau se ascundeau de priviri indiscrete în casa geologului Iacob. I-a adus aminte de activitatea lor în grupul Comaniciu, i-a explicat cât de greu i-a fost să se ascundă, apoi să fugă din țară, terminând cu istoria spectaculoasă a misiunii secrete primite de la americani: „Ion Pupeza mi-a declarat că acceptă propunerea mea de a fi corespondentul meu în țară și șeful organizației clandestine «statice» pe care trebuie să o facem în România; mi-a spus că acceptarea lui se datorește aproape exclusiv încrederii pe care o are în mine și în priceperea conspirativă de care am dat dovadă în acțiunile de până acuma”[15], va comunica imediat Crăciunaș celor de la SSI. Pupeza nu numai că a acceptat, dar a indicat și un număr semnificativ de oameni de încredere care puteau fi implicați și care, la fel ca el, se ascundeau de autorități de câțiva ani. Lista s-a mărit la 26 de persoane. Nu erau doar legionari, ci și foști militari, profesori universitari, ingineri, cu toții oameni în suferință. Cu toate că erau căutați de autorități, niciunul dintre aceștia nu avea reale posibilități informative, dar, într-un context regizat de SSI, ar fi putut intra în legătură cu diferiți funcționari sau militari, prieteni din trecut, de la care să obțină informații interesante pe care însă astăzi le-am considera banale și nevinovate.

În acea perioadă, orice ştire măruntă nepublicată în presa oficială se putea transforma într-o informaţie interesantă. Astfel de informaţii erau mai degrabă negative şi, pentru că discuţiile defavorabile referitoare la autorităţi erau atât de sever pedepsite, oamenii refuzau adesea să participe la ele de frica închisorii, chiar dacă era vorba de conversaţii între vechi prieteni. Într-o astfel de atmosferă ameninţătoare, mulţi dintre cei contactaţi de Pupeza au refuzat să se implice în viitoarea sa reţea, deşi se cunoşteau de zeci de ani, împărtăşeau aceleaşi opinii politice şi suferiseră împreună. De exemplu, profesorul universitar Nicolae Mayer de la Cluj, fost legionar, care încercase şi o carieră în partidul comunist, de unde fusese dat afară în 1949, „a fost cuprins de panică şi era pe punctul să denunţe la Securitate faptul că a venit cineva din străinătate"[16]. Un alt legionar, Victor Pintilie, profesor de literatură, a refuzat să-l vadă pe Crăciunaş pentru că îl considera un „aventurier" şi un „om periculos". Profesorul Gheorghe Dragoş de la Academia Comercială din Braşov, fost politician ţărănist şi membru al Parlamentului, care se ascundea încă din 1947 la sora lui din Cluj, s-a supărat pe Pupeza şi i-a reproşat în mai multe rânduri că i l-a „scos în cale pe Crăciunaş"[17].

Pupeza, plătit în continuare de Crăciunaş, a cutreierat prin Bucureşti şi Cluj căutându-i pe cei în care avea încredere ca să le propună o astfel de colaborare periculoasă; pe unii dintre ei, aflaţi în ascunzători, doar el putea să-i găsească. Reţeaua era bine structurată pe hârtie, dar prindea greu contur pe teren. Crăciunaş nu a stat deoparte, s-a implicat şi el, şi până la jumătatea lunii iulie 1950 a reuşit să intre în legătură, în mod direct, cu o parte dintre persoanele de pe lista lui Pupeza. Până la urmă Gheorghe Dragoş nu a respins categoric propunerea lui Crăciunaş, care îl asigurase că doreşte să-l scoată ilegal din România pentru a întări rândurile politicienilor ţărănişti de la Paris, urmând să acţioneze ca un liant între liderii partidului care se certau între ei în exil. La fel şi preotul unit Leon Manu, care se ascundea în casa unui ardelean din cartierul bucureştean Apărătorii Patriei, sau canonicul Avram Cosma, căutat de Securitatea din Cluj, despre care Crăciunaş a aflat că se ascundea în Timişoara. De altfel, SSI a sesizat cât de uşor se pot afla informaţii despre aceşti fugari atunci când se caută conspirativ unii pe alţii şi l-a îndemnat pe Crăciunaş să întrebe cum se poate întâlni cu o parte dintre ei, după cum îşi aminteşte Pupeza: „Crăciunaş a întrebat-o pe dna Veţeleanu de adresa lui Predescu Şt. [...] Pe drum, Crăciunaş nu mi-a spus pentru ce anume îl căuta pe Predescu, fapt pe care nu-l ştiu nici astăzi. M-a mai rugat să-l caut pe Manole Stroici. De asemenea, fără să-mi spună pentru ce anume"[18].

Toate aceste activităţi au avut loc în vara anului 1950, când Crăciunaş se grăbea să pună pe roate maşinăria informativă pe care să le-o ofere reprezentanţilor CIA. Credea că va pleca în a doua misiune

în august, iar timpul era deja prea scurt. Stabilise că următoarea sa trecere ilegală a frontierei urma să aibă loc între 10 și 20 august, acelea fiind nopțile cele mai întunecate, fără lună plină. Dacă trecerea nu se făcea atunci, trebuia să aștepte până la sfârșitul lunii septembrie pentru următoarele nopți lipsite de lumina lunii. Însă pe cât de grăbit era Crăciunaș, pe atât de temerați începuseră să fie ofițerii SSI. Odată cu trecerea săptămânilor, atitudinea lor față de el se schimbase, afecțiunea pe care i-o purtaseră dispăruse, iar Crăciunaș, prins în vârtejul activităților clandestine, nici măcar nu bănuia acest lucru.

Probabil că una dintre greșelile agentului Victor a fost legată de atitudinea față de Mircea Țigoiu și echipa sa. Întors în România, încărcat de glorie, Crăciunaș renunțase la modestia arătată în 1948, în celula din arestul SSI, când se ruga de Petea Goncearuc și de anchetatorii lui să-l reeduce și să-l redea societății comuniste. Acum, în 1950, conștient de valoarea sa ca agent secret, îi plăcea să impresioneze, fără să bage de seamă că încrederea în sine se transformase repede în trufie. Adesea le făcea observații ofițerilor SSI, se opunea ideilor și inițiativelor acestora, afirmând că sunt neinspirate și îl vor deconspira și că indicațiile sale sunt mult mai potrivite, pentru că el e agentul de pe teren care dă piept cu aceste provocări, nu ei. Poate că înfumurarea i-ar fi fost trecută cu vederea până la urmă, dacă Victor nu ar fi făcut un reproș grav echipei lui Țigoiu încă de pe vremea când se afla la Budapesta, în februarie-martie 1949, reproș pe care l-a reluat când s-a întors acasă, în martie 1950.

La plecarea din țară, în 1949, agentul a primit din partea SSI o sumă de bani relativ modestă având în vedere durata și amploarea misiunii sale: 1.000 de dolari. De asemenea, s-a stabilit că îi vor fi transferați la Paris alți 1.000 de dolari, după ce va ajunge cu bine acolo. Cu banii primiți la București, Crăciunaș trebuia să-și cumpere îmbrăcăminte, să-și repare dantura și să plătească cheltuielile de drum pentru el și pentru însoțitoarele lui, Maria Leibovici și fetița ei. Le-a explicat coordonatorilor săi că „suma aceasta este insuficientă", dar SSI nu a cedat rugăminților sale, oferindu-i în plus doar 1.000 de forinți și 15.000 de lei. „Suma i-a fost predată de către Dir. Munteanu în felul următor: o șapcă, în cozorocul căreia i s-a spus că este ascuns[ă suma de] 500 [de] dolari, un carnet în care, de asemenea, i s-a spus că e ascuns[ă suma de] 300 [de] dolari, 200 [de] dolari, o mie [de] forinți și 15 000 [de] lei românești i s-au dat în mână."[19]

Crăciunaș, îmbrăcat cu noul său pardesiu albastru și purtând pe cap o șapcă de fetru, a avut pe drum mare grijă de obiectele în care erau ascunși banii cu care trebuia să supraviețuiască. Ajuns în Ungaria, a descoperit însă că îi lipsesc o parte din bani: „În Budapesta am constatat lipsa sumei de 100 – una sută – [de] dolari din coperta de

carton din carnetul în care erau ascunși banii/devize"[20] și, pentru a acoperi o parte din cheltuielile necesare drumului, la 24 martie 1949, i-a solicitat rezidentului SSI din Budapesta „suma de 200 [de] dolari și 3 000 [de] forinți"[21] pentru plata călăuzelor care urmau să-i treacă frontiera cu Austria. Banii i-a primit a doua zi, dar se pare că Vasilescu, rezidentul SSI, s-a comportat arogant cu agentul Victor, deja nedumerit și supărat din cauza lipsei celor 100 de dolari, și i-a solicitat să mai treacă o persoană în mod ilegal în Austria, împreună cu el și familia Leibovici, ceea ce agentul a refuzat. În replică, Vasilescu „i-a spus că nu merită să cheltuim pentru el 2 000 de dolari"[22]. Crăciunaș nu a menționat acest incident în rapoartele sale, dar i l-a povestit lui Țigoiu când a revenit acasă, afirmând că, din pricina lui, „starea morală" pe care o avea la sosirea în Viena era deplorabilă.

Acesta trebuie să fi fost motivul pentru care Crăciunaș l-a evitat pe rezidentul SSI în ultimele zile cât s-a aflat la Budapesta, în raport menționând doar că legătura cu el „a fost destul de greu de ținut, fiindcă în mod obișnuit nu circulam decât extrem de puțin în oraș și întotdeauna însoțit de Maria Leibovici și de copil"[23]. A trebuit să se întâlnească cu Vasilescu nu doar pentru a primi banii, ci și pentru a-i preda rapoartele întocmite până atunci, care conțineau informații despre „fugarii români trecuți pe acolo" sau sugestii pentru viitoarele legende ale agenților SSI în urma datelor observate de el pe drumul către Budapesta. Într-unul din aceste rapoarte predate lui Vasilescu la Budapesta, „Silviu Crăciunaș semnalează lipsa unei hârtii de 100 [de] dolari din carnetul primit de la Directorul Munteanu. Crăciunaș a primit confirmarea că rapoartele au fost predate, n-a primit însă nici instrucțiuni și nici răspuns privitor la lipsa semnalată"[24]. După patru zile însă a descoperit cu stupoare că alți bani lipseau din ascunzătoare:

> La 28 martie 1949, ajuns în Viena, trebuia să plătesc călăuzelor mele restul prețului de trecere a graniței. Am descusut cozorocul de la șapcă și am găsit numai 300 – trei sute – [de] dolari în loc de 500 – cinci sute – [de] dolari cât mi-a spus tov. M.[unteanu] înainte de plecarea din țară că sunt ascunși acolo. Această lipsă m-a „demoralizat" pentru că îmi era „teamă" că comuniștii, tovarășii mei, nu sunt vigilenți și mă trimit în spatele frontului inamic folosind metode pe care, în trecut, le-au folosit *serviciile burghezilor*. Am și scris, *enervat*, scrisorile amintite în paginile anterioare. Eram *enervat* pentru că lipsa de mijloace materiale, de multe ori, paralizează posibilitățile de acțiune, cu consecințe grave pentru planul proiectat. La acea dată, bineînțeles, nu aveam nicio confirmare că transferul de bani București – Paris s-a efectuat în realitate și că pot conta pe acel fond[25].

Aceste rânduri au fost scrise de Crăciunaș în primăvara anului 1950, când s-a întors acasă. Cu toată experiența lui de agent dublu,

nu a înțeles că cel mai bine ar fi fost să tacă. După cum amintește și el, scrisese deja o scrisoare de la Viena în martie 1949 către „domnul Munty", adică Ionel Munteanu, în care semnalase lipsa banilor, însă acum era extrem de critic, convins probabil că nu i se poate întâmpla nimic dacă aduce astfel de acuzații. În momentul când și-a predat raportul, Țigoiu, Munteanu, Hulubei și ceilalți ofițeri din jurul său au preferat să ignore aceste rânduri, dar legătura dintre ei și agent era pe cale să devină precară tocmai din această cauză. Dacă banii într-adevăr nu se aflaseră în ascunzătoare, așa cum a declarat de atâtea ori Crăciunaș, situația s-ar fi putut dovedi extrem de gravă pentru ofițerii SSI ai Direcției I, mai ales că agentul lor îndrăznise să menționeze, în raportul ce urma să ajungă pe masa lui Serghei Nicolau, directorul general al SSI, că ofițerii de spionaj ai regimului comunist practicau *metode ale serviciilor burghezilor*. În realitate, Crăciunaș se plângea că fusese furat de un angajat al SSI și că ofițerii nu fuseseră suficient de *vigilenți* pentru a observa la timp acest lucru. Dovedită, o astfel de afirmație ar fi însemnat atunci acuzații de „necinste în serviciu", cum spuneau comuniștii, ceea ce ar fi dus nu doar la excluderea din SSI, ci și la arestarea celor vinovați. În plus, o anchetă internă ar fi putut demonstra ușor că lipsa acestor fonduri îl împiedicase pe agent să-și ducă la capăt misiunea, blocând posibile călătorii în Europa, la Londra, Madrid sau Roma, unde fusese invitat și de unde ar fi putut culege și mai multe informații „pentru Patrie", și obligându-l să se împrumute cu aproximativ 400 de dolari până când a ajuns în posesia fondurilor modeste ale SSI, cei 1.000 de dolari primiți la Paris, și a celor generoase ale CIA, cei 7.500 de dolari primiți în Germania.

În aceste condiții, nu ne surprinde o frază introdusă strategic în sinteza făcută raportului lui Crăciunaș, întocmită de Direcția I la 10 iunie 1950: „Din raportul lui și din verificările făcute până acum, noi nu putem spune cu toată siguranța că Păsculescu nu a fost eventual pus să facă un joc dublu. Numai atenta lui supraveghere în viitor, verificările pe alte linii și rezultatele muncii sale ne vor putea lămuri asupra acestei probleme"[26]. Un alt document, programul „privind pregătirea celei de a doua plecări în misiune", conține o rezoluție a directorului general al SSI, Serghei Nicolau, care, deși pretindea că și-a făcut studiile în Belgia, la Școala Politehnică a Universității din Gand, se exprima în scris ca un copil de clasa a doua. Nicolau nu a exclus nici el posibilitatea ca agentul Victor să lucreze în realitate pentru americani, dimpotrivă, a menționat următoarele: „de a avut în vedere desinformare (fin) în caz dacă (ei lucrează pe dublu triplu)"[27]. Așadar, în luna iulie a anului 1950, în timp ce era ocupat cu exploatarea lui Ion Pupeza și cu constituirea rețelei informative cerute de americani, agentul Victor era vânat de propriii lui tovarăși, care căutau pretextul potrivit ca să-l retrimită în fața

vestitului Petea Goncearuc, la Direcția de Contraspionaj a SSI. Iar acest pretext a venit la timp, în aceeași lună iulie, în persoana unui alt agent al SSI, Mihail V. Țanțu, alias Voicu.

Țanțu era un fost ofițer al armatei române, căpitan aviator-parașutist, născut în același an cu Silviu Crăciunaș, 1914. Basarabean de origine, din Ghermănești, județul Orhei, teritoriu ocupat acum de sovietici și rupt de România, se trăgea dintr-o familie cu puternice sentimente românești, care suferise mult în urma ocupației sovietice. Tatăl său, Vasile Țanțu, fusese președintele Blocului Moldovenesc și deputat în Sfatul Țării, prefect al Chișinăului și artizan al Unirii Basarabiei cu România în martie 1918. A murit în 1937 și nu a mai apucat să vadă cum sovieticii, după ce au ocupat Basarabia în 1940, i-au omorât doi dintre cei trei fii doar pentru că tatăl lor participase la realizarea Unirii. Mihail, cel de-al treilea copil, a scăpat pentru că era ofițer în armata română, dar a fost arestat mai târziu de comuniștii români, în 1946, și condamnat la 20 de ani de muncă silnică.

În închisoare Țanțu a fost recrutat de SSI, care l-a considerat un candidat potrivit pentru rolul de agent extern, tot la Paris și tot în anul 1949. Țigoiu și cei din Direcția I a SSI i-au construit o legendă spectaculoasă, organizându-i „evadarea" din închisoarea Aiud în ziua de 13 noiembrie 1948; ulterior a fost ținut ascuns timp de câteva luni și pregătit în vederea misiunii. În realitate, în aceeași perioadă de la sfârșitul anului 1948, Țigoiu s-a ocupat de ambii agenți, Voicu și Victor. Ambii au trecut frontiera în Ungaria în același interval de timp: Țanțu pe 9 ianuarie 1949, iar Crăciunaș pe 21 februarie 1949. Din întâmplare, ar fi putut să se întâlnească la Budapesta și acest lucru s-ar fi petrecut dacă agentul Victor ar fi făcut greșeala să accepte solicitarea diletantului rezident al SSI, Vasilescu, căci tocmai la Țanțu se referea acesta când l-a rugat pe Crăciunaș să-l ajute să treacă pe cineva ilegal granița dintre Ungaria și Austria[28].

Refuzat de agentul Victor, Vasilescu l-a trimis pe agentul Voicu la Viena prin Cehoslovacia, unde acesta a sosit în luna mai. Odată ajunși în Austria, cei doi agenți au avut un parcurs similar. Țanțu a petrecut câteva luni la Viena și Innsbruck, iar în perioada august 1949 – mai 1950 a poposit la Paris. Aflase câte ceva despre Crăciunaș încă de la Viena, de la guralivul Gelu Belu, care l-a ademenit în viitorul serviciu de informații franco-român argumentând că „din emigrația românească este pe punctul de a se naște un organism central, cu sediul la Paris, sprijinit îndeosebi de francezi, care să centralizeze și să coordoneze activitatea emigrației și îndeosebi cea subterană. Tratativele sunt în curs și că la Innsbruck voi găsi pe Silviu Crăciunaș, recent venit și el din țară și care participă la aceste tratative"[29]. Neștiind că sunt agenți ai aceluiași serviciu de informații, Țanțu și Crăciunaș s-au cunoscut până la urmă la Innsbruck, dar nu prin intermediul unui ofițer SSI care i-ar fi putut deconspira

unul față de celălalt, ci prin mijlocirea lui Jean Teodorescu-Făget, fost ziarist și om politic țărănist, alt român salvat de Liviu Bodolea în 1947, stabilit la Paris în 1949.

Crăciunaș a declarat mai târziu că l-ar fi suspectat pe Țanțu că „este trimis" de SSI în Occident: „m-am ferit de el, fiindcă îl bănuiam că este omul S.[erviciului] R.[omân] de Inf.[ormații]"[30], dar nici nu l-a evitat atunci când se mai întâlneau prin capitala Franței. Fostul aviator i-a povestit că lucrează la un centru francez de pregătire a paraşutiştilor aflat în comuna Longjumeau, la 18 kilometri de Paris. Amândoi s-au întors din misiune în 1950, Crăciunaș primul, în martie, iar Țanțu în iunie. Însă Țanțu nu a revenit cu informații atât de multe și de valoroase precum Crăciunaș și, în luna iulie, SSI îl arestase deja. Direcția I a tras concluzia că există „contraziceri, impreziciuni și nepotriviri"[31] în declarațiile sale și l-a predat ofițerilor de la contraspionaj și anchete penale pentru a scoate adevărul de la el cu forța. Torturat, Țanțu a recunoscut că fusese recrutat de francezi prin intermediul căpitanului-comandor Mihail Opran încă de la Innsbruck și revenise acasă pentru a îndeplini diverse misiuni: să intre în contact cu grupurile de rezistență din Apuseni și Banat, să transmită informații din România, să înființeze o rețea informativă, să scoată ilegal din țară câteva persoane și să organizeze chiar și acțiuni de sabotaj, precum distrugerea pilonilor de susținere ai stației de emisie radio de la Bod, lângă Brașov, singura stație de emisie pe unde lungi din România[32].

Pentru Țigoiu și Munteanu, identificarea și obținerea mărturiei unui agent „răsturnat" de serviciile secrete dușmane au fost oportunitatea de care aveau nevoie pentru a-l compromite pe Crăciunaș. Începând cu luna august 1950, Direcția I a SSI a căutat să identifice probe pe baza cărora să-l aresteze pe agentul Victor, care nu avea, în realitate, nicio vină. Prin urmare, l-au obligat pe Țanțu să declare că Silviu Crăciunaș a trădat și că este unul dintre cei doi agenți trimiși în România. Acesta nu a afirmat decât că, aflat în Franța, a răsfoit la un moment dat un „registru ofensiv" al comandorului Opran, în care erau trecute numele conspirative ale agenților români ce urmau să plece în misiune. La poziția A.28 figura numele „Barbă", care ar fi putut fi Silviu Crăciunaș, căci în acea perioadă purta într-adevăr barbă, în registru fiind menționat doar că „Barbă a plecat înaintea lui Miki", iar „Miki" era chiar Țanțu. Însă paraşutistul basarabean și-a păstrat atitudinea demnă în timpul anchetei și nu a pretins că știe precis că „Barbă" este Crăciunaș: „am ascuns faptul că unul din ceilalți 2 trimiși ar putea fi Crăciunaș Silviu", totodată adăugând: „Nu eram și nu sunt sigur"[33]. *Ar putea* și *nu sunt sigur* nu au constituit obstacole pentru Țigoiu, care a considerat că mărturia lui Țanțu, luată oricum sub tortură, este mai mult decât satisfăcătoare, iar agentul „Barbă" este trădătorul Silviu Crăciunaș.

Până la jumătatea lunii septembrie, Mircea Ţigoiu a întocmit toată documentaţia necesară arestării lui Crăciunaş. Aceasta urma să aibă loc pe baza aşa-zisei mărturii a căpitanului Ţanţu, a indiciilor că anumite acţiuni ale agentului nu fuseseră declarate în raportul său iniţial, precum şi pe baza faptului că, în timp ce se afla în misiune, trecuseră două perioade de aproximativ trei luni în care nu a trimis „semnele de viaţă" convenite cu SSI-ul.

În acelaşi timp, l-au lăsat să creadă că totul se desfăşoară normal. S-a organizat chiar şi o nouă deplasare la Budapesta, între 11 şi 19 august, unde Crăciunaş şi-a perfecţionat legenda şi a pregătit următoarea trecere ilegală în Austria. A poposit la Ethel Israel, mătuşa lui Leon Leibovici, pe care o cunoscuse în februarie 1949; oamenii SSI-ului care îl însoţeau, printre care Ervin Hulubei, au fost prezentaţi gazdei drept oameni de încredere şi călăuze.

La sfârşitul lunii august s-a imaginat un joc operativ menit să dovedească trădarea lui Crăciunaş, dar acesta nu a avut rezultatul dorit decât în viziunea celor de la SSI: arestarea lui Pupeza, de care oricum nu mai aveau nevoie deoarece agentul Victor nu mai pleca în cea de-a doua misiune. După arestarea acestuia, SSI urma să-l monitorizeze pe Crăciunaş pentru a-i urmări reacţia. Acţiunea a fost descrisă, pe 12 septembrie 1950, într-un document elaborat de Direcţia I şi intitulat „Referat privind revizuirea problemei informatorului Păsculescu". La începutul textului s-a amintit, preventiv, că „prin raportul nostru din 10 iunie a.c. noi am arătat, după reîntoarcerea lui în ţară, că deşi el a adus numeroase informaţii, în parte verificate, în parte verosimile, totuşi [...] «noi nu putem spune cu toată siguranţa, că Păsculescu nu a putut să facă, eventual, un joc dublu»". În continuare urmează descrierea jocului operativ în care a fost atras agentul:

> Pentru a pregăti aceste măsuri, noi am început să-l facem treptat pe Păsculescu să creadă că DGSP-ul* a depistat prezenţa lui în ţară şi că organe provinciale ale Securităţii au început să-l caute. Ca urmare, trebuiau luate anumite măsuri. În primul rând, el trebuia să se mute din casa pe care-o locuia într-o casă mai sigură, organizată de noi (prevăzută cu aparatul de ascultare necesar) şi, în al doilea rând, să nu se mai deplaseze deloc, făcând legătura cu oamenii lui printr-un om de-al nostru, acoperit de el ca om de legătură, reacţionar.
> La acest atac psihologic întreprins de noi, Păsculescu a reacţionat cu totul suspect:
> - În loc să considere ca o măsură strict necesară pentru ducerea la bun sfârşit a sarcinilor lui mutarea într-o casă sigură, el a încercat, prin diferite motivări puerile, să evite această mutare, cu toate că i se spusese că casa pe care o locuieşte este suspectată de Securitate.
> - Nu a admis, în niciun caz, ca altcineva decât el să facă legăturile cu rezidentul** spre a-l aduce în noua locuinţă, unde trebuia să primească

* Direcţia Generală a Securităţii Poporului.
** Referire la Ion Pupeza.

instrucțiuni din partea lui. El a căutat să ne sperie că, în cazul când altcineva decât el îl va căuta pe rezident, acesta se va da „la fund" [...]. Acest fel de a reacționa al lui Păsculescu, atunci când noi căutam să-i asigurăm munca, a întărit suspiciunile noastre. Era clar că nu-i convine să fie imobilizat, și mai ales să i se controleze convorbirile cu elemente contactate de el.

Noi am procedat atunci la o mutare inopinată a lui în casa pregătită dinainte, unde i-am dat dispoziții să nu se mai deplaseze, dându-i și un om de legătură care locuia cu el. Omul de legătură, înarmat cu o scrisoare de recomandare dată în mod silit de Păsculescu s-a prezentat la gazda rezidentului, și după 2-3 vizite, a reușit să facă contactul cu rezidentul, care l-a primit cu încredere și a acceptat să vie la întâlnire cu Păsculescu în casa organizată de noi. Acest fapt ne-a făcut să ne dăm seama că Păsculescu ne-a mințit când a spus că rezidentul se va da la fund.

Bănuind că există o înelegere între Păsculescu și rezident, peste capul nostru, [...] noi l-am arestat pe rezident pentru a-l cerceta. Păsculescu nu știe nimic din faptul că noi l-am arestat pe rezident, spunându-i-se că acesta nu a venit la întâlnire. Faptele de mai sus au întărit încă o dată suspiciunile noastre cu toate că, *din anchetarea rezidentului, a reieșit că Păsculescu nu ne-a ascuns nimic din cele discutate cu el* [sublinierea noastră]. Rămânea în picioare supoziția noastră că Păsculescu este foarte încurcat de imobilizarea lui și lipsa de posibilitate de a lua direct contactul[34].

Într-adevăr, Silviu Crăciunaș era „foarte încurcat" și nici nu putea fi altfel având în vedere „atacul psihologic" asupra lui, în termenii ofițerilor SSI, adică schimbarea bruscă de atitudine din partea echipei lui Țigoiu. După cum menționează referatul SSI, în acea zi de 12 septembrie Crăciunaș era încă liber, dar fără posibilitatea de a se deplasa prin oraș și fără să știe că Pupeza fusese deja arestat. Preda, un agent trimis de SSI, l-a căutat pe „rezident" în repetate rânduri la domiciliul socrilor săi din București, dar l-a găsit abia în ziua de 30 august. I-a spus că-l conduce la vărul său, Silviu Crăciunaș, și „să lase vorbă că va lipsi toată noaptea"[35], iar Pupeza s-a conformat. Împreună au luat un taxi până în locul unde i se pregătea arestarea. Probabil că în timpul primei anchete, în seara de 30 august, Pupeza a încercat să ascundă unele informații despre planurile lui Crăciunaș, pentru că a doua zi, pe 31 august, a declarat următoarele: „recunosc că am încercat să induc în eroare prin declarații mincinoase în anchetă spre a înfățișa în mod denaturat activitatea mea clandestină și a lui Silviu Crăciunaș. [...] De data aceasta, în mod solemn, îmi i-au angajamentul să spun întregul adevăr și numai adevărul"[36]. S-a ținut de cuvânt, recunoscând „activitatea dușmănoasă" pe care o susținuse împotriva regimului comunist și explicând în detaliu toate întâlnirile și discuțiile referitoare la rețeaua clandestină pe care încercase să o dezvolte la solicitarea lui Crăciunaș. Nu a realizat în acel moment că fusese atras într-o capcană chiar de către

prietenul său, care la rândul lui era pe punctul să-i împărtășească soarta. Însă a înțeles repede că suferințele îndurate până în acel moment în clandestinitate erau infinit mai mici în comparație cu ceea ce urma să pătimească și ar fi restituit bucuros micile sume de bani oferite de Crăciunaș, cu care își hrănise copiii înfometați, dacă acest lucru l-ar fi scăpat de nenorociri: „Toată viața mea am fugit de aventură. Am fost un om liniștit, aplecat spre studierea problemelor sociale, fapt ce m-a determinat să scriu câteva lucrări în acest domeniu. [...] Este o întâmplare nenorocită faptul că am avut legături cu Crăciunaș pentru că, cu oameni de felul lui, nu mi-a plăcut să am niciodată, niciun fel de legătură"[37].

Tot astfel trebuie să fi simțit și ceilalți care s-au lăsat amăgiți de Crăciunaș, pentru că SSI i-a arestat rând pe rând, anihilând astfel rețeaua Pupeza, care nici măcar nu apucase să funcționeze. Unii dintre ei și-au găsit sfârșitul în detenție, cum a fost cazul preotului Leon Manu, decedat în închisoare în februarie 1959. Alții au făcut compromisuri pentru a supraviețui, cum e cazul fostului parlamentar Gheorghe Dragoș, trimis la închisoare și mai târziu recrutat agent de Securitate pentru a fi folosit în „problema PNȚ Maniu". Cum era și firesc, aceste tragedii vor fi trecute de Securitate în categoria „meritelor" lui Crăciunaș:

> Victor, după reîntoarcerea în țară, a mai dat în plus informații prețioase care au ajutat organele de securitate să aresteze o serie de elemente dușmănoase care stăteau ilegal pe teritoriul țării, așa de exemplu despre:
> - Ing. Predescu*, căutat de organele de securitate din 1948.
> - Fruntașul PNȚ Ghiță Dragoș, căutat de organele de securitate din 1947.
> - Episcopul Cosma Avram, căutat de organele de securitate din 1949.
> - Fruntașul legionar Ion Pupeza, căutat de organele de securitate din 1947.
> - Preotul Man**, conducătorul acțiunii ilegale a preoților greco-catolici, căutat de organele de securitate din 1949[38].

Pe la jumătatea lunii septembrie, SSI l-a informat pe Crăciunaș că Pupeza a dispărut pentru că l-a arestat Securitatea, iar planul celei de-a doua lui misiuni în Occident trebuie refăcut. Apoi l-au arestat, nemaiavând răbdare să-l monitorizeze pentru a dovedi așazisa lui trădare. Crăciunaș nu va uita niciodată ziua când a fost arestat a doua oară de SSI, așa cum nu uitase nici prima arestare,

---

* Ștefan Predescu, inginer și important om politic legionar, apreciat de Horia Sima în timpul guvernării legionare. A coordonat Mișcarea Legionară din București și a fost prefect de Tulcea în 1940-1941. Mai târziu, a devenit membru al grupului Comaniciu.

** Nume ortografiat greșit, fiind vorba de preotul Leon Iulian Manu, care a refuzat trecerea forțată la Biserica Ortodoxă Română în 1948.

cea din 7 aprilie 1948. Despre ziua de 7 aprilie nu va vorbi niciodată, fiind obligat să o țină sub tăcere pentru a nu-și deconspira statutul de agent. Însă despre a doua arestare nu va conteni să amintească în discuțiile de mai târziu cu prietenii sau în cartea *The Lost Footsteps*, căci îi confirma celălalt statut, de luptător anticomunist. În memorii va pretinde că, în timpul sechestrării în București, în seara zilei de 18 septembrie, a îndrăznit să facă o plimbare la lăsarea întunericului, pentru că „adierea proaspătă în amurgul serii de toamnă părea miraculoasă". Credea că în curând se va întoarce la Paris și, în timp ce se plimba pe cenușiul bulevard Ștefan cel Mare din București, visa de fapt la cafenelele strălucitoare de pe bulevardul Saint-Michel din Paris: „Deodată, am văzut două siluete venind spre mine pe aceeași parte a străzii", va scrie Crăciunaș, iar cei doi l-au prins de mâini și l-au încătușat „cu mișcări sigure, de profesioniști"[39]. Astfel imobilizat, l-au târât câțiva zeci de metri către un Ford nou, negru, parcat pe o stradă laterală.

În memoriile sale, nu a mințit în legătură cu ziua arestării. S-a petrecut într-adevăr pe 18 septembrie 1950, seara, pe una din străzile centrale ale capitalei. Însă ofițerii SSI n-au avut nevoie să folosească forța, atrăgându-l în schimb în mașină cu promisiunea de a-l duce să-și vadă soția și fetița. De îndată ce a urcat în Fordul negru, a fost încătușat, legat la ochi și dus la sediul de cercetări penale al SSI. A fost atât de tulburat, încât s-a gândit la tot felul de scenarii. A crezut că trece printr-o probă regizată de SSI chiar înaintea plecării în cea de-a doua misiune, menită să-i testeze tăria. În celulă, în timp ce discuta cu Țigoiu, își imagina că la un moment dat acesta îi va strânge mâna, îl va felicita pentru felul în care reacționase și-l va elibera, deoarece nu-i venea să creadă că arestarea era reală și că era considerat un trădător.

A înțeles situația abia când Țigoiu i-a cerut să recunoască faptele, căci, odată intrat la anchetă, nu mai putea scăpa fără să spună adevărul și, în plus, procedând altfel, și-ar fi distrus familia. Țigoiu i-a explicat că ajunsese în această situație pentru că s-a contrazis în declarații; se presupunea că în noiembrie 1949 fusese recrutat de Basil Rațiu și de americani, fiind apoi „trimis spre țară cu misiunea de a se prezenta la DI*, de a ne desinforma și în spatele și cu sprijinul nostru să lucreze pentru serviciile de spionaj imperialiste"[40].

La început, cum era și firesc, Crăciunaș a negat totul, dar în subsolurile Direcției de Anchete Penale a SSI nu aveau loc doar discuții între arestat și anchetator. A început să fie torturat, fapt recunoscut până și în documentele Securității, care, trei ani mai târziu, a menționat acest lucru într-un referat privitor la situația lui: „Crăciunaș Silviu a fost crunt bătut și pus în manej cinci zile

* Direcția I a SSI.

şi cinci nopţi, după care a făcut declaraţii false în care a arătat că a trădat"[41]. După cinci zile chinuitoare, când agentul începuse deja să inventeze detaliile presupusei trădări, comisia de anchetă condusă de Goncearuc şi Ţigoiu a găsit că era timpul să-l întrebe despre cei 300 de dolari pe care pretinsese că nu i-a mai găsit în ascunzători – adevăratul motiv pentru care se afla acum în celulele SSI, şi nu în drum spre Paris:

> După câteva zile, după ce a fost bătut şi pus la manej şi dăduse declaraţii false în sensul că a trădat, i se pune la anchetă problema lipsei celor 300 [de] dolari despre care a raportat atât în străinătate, cât şi după întoarcerea sa. Cu toate insistenţele comisiei de anchetă, care îi cerea să recunoască că a minţit în rapoarte în ceea ce priveşte lipsa celor 300 de dolari, Crăciunaş Silviu susţine cele raportate anterior. Imediat după ce a fost dus de la anchetă în celulă, a venit la el Ervin Hulubei care i-a spus:
> — Ce măi, Crăciunaş, te-am crezut om mai deştept. Să ştii că dolarii au fost puşi de mine în carnet şi în cozorocul şepcii, că i-am fotografiat înainte şi că am avut martori, deoarece aşa procedăm noi. De ce nu vrei să recunoşti că nu a fost nicio lipsă, în faţa biroului de anchetă?[42].

Dacă a „recunoscut" sau nu şi acest lucru nu avem de unde să ştim. Probabil că da. Oricum se declarase că este trădător, pentru el totul părea că se sfârşise. Torturile au continuat, spre satisfacţia lui Ţigoiu, iar din documente tragem concluzia că metoda preferată de anchetatori a fost manejul, procedură prin care arestatul era obligat să alerge în jurul unei camere goale zi şi noapte, sub ameninţarea bâtelor sau a câinilor dresaţi, până se prăbuşea. Uneori manejul era întrerupt pentru a i se administra celui anchetat bătăi la tălpi şi apoi reluat, astfel încât să alerge cu tălpile tumefiate. Mai târziu, Crăciunaş a povestit că, pe lângă orele lungi de manej îndurate, a fost silit să stea în genunchi, sub o ploaie de lovituri de bici, şi să mănânce propriile excremente, iar atunci când vomita să mănânce vărsătura până când leşina[43]. Pe 3 octombrie 1950, după un manej terminat între orele 3 şi 4 dimineaţa, Crăciunaş implora ori moartea, ori iertarea într-o declaraţie pe opt pagini care, printre detaliile aşa-zisei sale trădări, conţinea următoarele: „rog Onor. Comisia de Anchetă să nu mă mai chinuiască pentru că nu ştiu ce să mai fac cu capul meu; sunt atât de zdrobit, ticăloşit, nemernic şi trădător încât mi-a fost ruşine să mai scriu despre toată josnicia mea. Dar vă rog să nu mă mai chinuiţi. Condamnaţi-mă, executaţi-mă. Sunt complet distrus, capul nu mai gândeşte, mi se învârte ca o moară"[44]. Apoi a fost lăsat la „ora de somn". Pe 6 octombrie Ţigoiu considera că „Păsculescu încă nu a spus adevărul, că minte şi în ultimele declaraţii ale lui [...]. Credem că trebuie continuată ancheta [...]. Referitor la soţia şi fetiţa lui Păsculescu, suntem de părere că

trebuiesc luate măsuri de izolare până la lămurirea acestui caz (fetița cunoaște de la mama ei unele chestiuni din problema Păsculescu)", pentru ca, la finalul materialului, să constate că „deoarece, de acum înainte, această problemă nu mai este de competența direcției noastre, propunem să fie preluată de autoritatea care se ocupă și de cazul Voicu, pentru a lămuri ambele probleme deodată"[45].

Într-adevăr, Eugenia și fiica ei, Lilioara, au rămas izolate la ferma din Săftica și monitorizate de SSI timp de mai multe luni. Lilioara avea doar opt ani și poate nu înțelegea tot ceea ce se petrecea cu părinții ei, însă Eugenia știa destule. Pe 26 septembrie 1950, subofițerul Popovici, care locuia împreună cu ele, și-a informat superiorii că „până în prezent totul decurge normal. [...] O singură dată a plâns. În majoritatea timpului cântă. Spune că îi place mult muzica. Avea speranță că i se va aduce acordeonul ei"[46]. Pe 15 octombrie, Ioana (numele conspirativ al Eugeniei Crăciunaș) a finalizat declarațiile în care i se ceruse să relateze ce îi spusese soțul ei în timpul verii, în intimitate. Cu câteva zile înainte le-a declarat că „și-a alungat gândul funebru de a se sinucide", căci hotărâse să se înece în lacul de lângă fermă, precum și că a renunțat să mai scrie „scrisoarea adresată Tovarășului Stalin"[47], primind în schimb lemne pentru a-și face focul în cameră. Eugenia voia să se sinucidă pentru că cei de la SSI au informat-o că Silviu Crăciunaș fusese arestat și executat, ca pedeapsă pentru că trădase. Nu i-au dat prea multe detalii, dar au îndemnat-o să nu-i pară rău după el, fiindcă oricum o înșelase în timpul misiunii. La începutul lunii noiembrie, „situația s-a încordat", raporta subofițerul SSI: Eugenia intrase în greva foamei pentru că a „ajuns la limită", iar Lilioara nu avea voie să se înscrie la școală. „În seara zilei de 9.XI. a.c. a venit fetița în cameră la noi și a început să plângă cu hohote, rugându-mă să-i vorbesc mamei ca să mănânce pentru că numai ea știe cât e de bolnavă și slăbită." Se putea muri și de foame, nu doar prin înec, i-a spus Eugenia subofițerului SSI, iar „soției tov. Popovici de la fermă i-a spus într-una din zile că: «fir-ar al naibii de viață, că unii pleacă cu amantele în străinătate, iar alții pleacă singuri și își găsesc amante acolo și se laudă că ei se luptă, iar noi suferim aici din cauza lor»"[48]. Pe 6 decembrie au fost transportate acasă, la Sibiu, cu o mașină a ambulanței și însoțite de doctorul Lerescu, numele conspirativ al lui Penchas Leibovici, șeful cabinetului medical al SSI. I-au dat „instrucțiuni să păstreze secretul asupra tuturor celor ce cunoaște în legătură cu soțul ei, fiind pusă să iscălească și un angajament în acest sens"[49]. Doctorul Lerescu i-a lăsat câteva medicamente și 10.000 de lei, apoi a plecat.

Chiar dacă l-a predat în mod oficial lui Petea Goncearuc, autoritatea la care făcea referire Țigoiu și care ancheta și cazul Voicu

(Mihail Țanțu), șeful Direcției I a SSI a continuat să fie implicat în acest caz în calitate de membru al comisiei de anchetă. Din păcate pentru Silviu Crăciunaș, câteva mici detalii sprijineau, în parte, scenariul lui Țigoiu potrivit căruia agentul fusese „răsturnat" sau făcuse „cotitura în direcția imperialiștilor". La unul dintre acestea făcea referire chiar soția lui, Eugenia, atunci când îi reproșa, prin interpuși, că „unii își găsesc amante și se laudă că se luptă". Eugenia făcea aluzie la relația dintre soțul ei și Margarete Grosschopf, care îi devenise concubină în Austria, iar cei de la SSI îi spuseseră chiar și că soțul ei avea „un copil în străinătate cu altă femeie"[50]. SSI n-ar fi considerat acest lucru o problemă, un agent secret are voie să seducă o femeie dacă misiunea i-o cere, dar Crăciunaș a recunoscut în raportul său doar că „legătura aceasta am camuflat-o destul de bine, în așa fel încât a rămas cunoscută numai ca aventură sentimentală"[51]. A tăinuit însă altceva: „în anchetă, verbal, a recunoscut că ne-a ascuns faptul că are un copil cu Greta Ortmayer și că i-a promis căsătoria, afirmând totodată că legătura cu Greta a făcut-o numai din interesul muncii. S-a contrazis imediat prin faptul că în primul moment a spus că ar fi aflat numai în august [1]950 că Greta este gravidă. Cerându-i-se să precizeze a modificat, spunând că știa încă din martie 1950 despre sarcina lui Greta. Tot în legătură cu Greta nu a știut să aducă preciziuni în legătură cu banii și cu promisiunile făcute ei"[52]. Astfel de detalii au părut să îndreptățească bănuielile anchetatorilor. Convinși că detenția grea și tortura vor scoate în final totul la lumină, l-au supus pe Crăciunaș acestui supliciu timp de mai multe luni.

Destinul agentului fusese oricum pecetluit cu câteva luni în urmă. În vara anului 1950 Tribunalul Militar București l-a condamnat în contumacie, fiind dat dispărut, deși se afla în București, pregătind împreună cu Mircea Țigoiu cea de-a doua misiune. Sentința tribunalului din 27 iulie 1950 menționează că Silviu Crăciunaș a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale, complicitate la delictul de trecere frauduloasă a frontierei și crimă de înaltă trădare. Așadar, locul lui Crăciunaș era în închisoare, fie că trădase sau nu, iar Țigoiu și echipa sa nu puteau decât să se declare satisfăcuți de felul în care se rezolvase această problemă.

Însă în aprilie 1951, probabil pentru că nu se resemnase cu această soartă, Crăciunaș a făcut un memoriu în care a retractat declarațiile anterioare și a afirmat că nu este trădător, fără să acuze pe nimeni din SSI de situația grea în care ajunsese. Despre Mircea Țigoiu a spus chiar că i-a vorbit uman, binevoitor, și i-a dat puterea să spună adevărul. Era o strategie, bineînțeles, pentru că nu fusese nimic uman în vorbele lui Țigoiu, care îl amenințase de nenumărate ori că nu mai vede lumina zilei până nu își recunoaște trădarea și că familia lui va avea parte de o soartă asemănătoare.

Derulându-şi amintirile, Petea Goncearuc va pretinde, în timpul unei discuţii cu Alexandru Şiperco din anul 1978, că arestarea lui Crăciunaş s-a făcut peste capul lui, „Serghei cu Rangheţ" fiind autorii deciziei. Trebuie să fi fost adevărat, căci nu Mircea Ţigoiu, ci Serghei Nicolau, directorul general al SSI, şi Iosif Rangheţ, membru în Comitetul Central al PMR şi coordonator al activităţilor de informaţii externe ale României, erau persoanele în măsură să hotărască soarta agentului. „L-a arestat Serghei şi a stricat totul", se va lamenta Goncearuc lui Şiperco, adăugând că agentul a fost „bătut groaznic de Holtzer*"[53]. Însă, oricâte regrete a avut în 1978, ele nu s-au manifestat şi în 1950, căci Goncearuc a participat direct la anchetarea lui Crăciunaş, jucând rolul poliţistului bun, căruia victima îi făcea mărturisiri. De altfel, Crăciunaş a încercat să-l manipuleze pe Petea Goncearuc, inventând un joc al sincerităţii prin care spera să-l câştige de partea lui în războiul purtat cu Ţigoiu. În anul 1952 mărturisea că, în timpul anchetelor anterioare, „faţă de domnul Petea, care a venit să vadă cum scriu, mi-am manifestat teama că Dl. C[onsilier] Zaharia** este un om din vechea poliţie, şi că îmi este teamă că nu voi fi înţeles şi judecat just din cauza aceasta, Dl. Petea mi-a spus că locul unde mă aflu este o instituţie unde sunt numai membrii de partid, că Dl. C[onsilier] Zaharia este inginer, că n-a avut de a face cu poliţia din trecut, că trebuie să am perfectă încredere în dânsul fiind un om drept, care a făcut multe pentru partid în ilegalitate, că a fost bolnav de tuberculoză din cauza muncii încordate"[54]. Crăciunaş va rămâne toată viaţa cu impresia că cei care i-au schimbat destinul în 1950 au fost Mircea Ţigoiu şi Ervin Hulubei, probabil aceiaşi care sustrăseseră dolarii, în timp ce Petea Goncearuc s-a purtat omeneşte cu el.

În vara anului 1951 anchetatorii au sperat că vor obţine noi probe privind trădarea lui Crăciunaş după ce Securitatea a răpit-o pe Constanţa Magoş, una dintre colaboratoarele apropiate ale comandorului Mihail Opran la Paris. Magoş a fost răpită în luna august, după ce au ademenit-o în Berlinul de Est. Ajunsă în ţară, a fost imediat încarcerată şi interogată[55]. În septembrie Constanţa Magoş scria deja declaraţii despre Crăciunaş, dar niciuna incriminatoare în sensul dorit de anchetatori. Românii din exil, spunea Magoş, îl considerau un „element de valoare, că este un om capabil şi corect", iar ea găsea că „era om serios şi f. muncitor"[56]. Nimic altceva din care să reiasă că în perioada 1949-1950 agentul SSI ar fi divulgat în Occident că a fost recrutat de comunişti şi că intenţiona să-i trădeze.

Regimul de detenţie al lui Crăciunaş s-a mai îmbunătăţit începând cu anul 1951. Foştii săi coordonatori din SSI începuseră deja să aibă

---

* Referire la Ervin Hulubei.

** Numele conspirativ al lui Mircea Ţigoiu.

probleme şi se preocupau mai degrabă de situaţia lor decât de cea a lui Crăciunaş. De exemplu, Ionel Munteanu, care îşi începuse cariera în SSI ca secretar de partid al organizaţiei, fusese dat afară nu numai din serviciul de informaţii, ci şi din partid, încă din martie 1950. La anchetă s-a descoperit, dintr-odată, că a săvârşit „abateri grave de la vigilenţa şi morala de Partid". În spatele acestei sintagme se ascundea o realitate tristă, des întâlnită atunci. Era un fapt cunoscut că Munteanu, la fel ca alţi conducători ai SSI şi ai Securităţii, agresa sexual agentele SSI în casele conspirative ale instituţiei. Însă la sfârşitul anchetei nu a fost trimis într-o celulă, vecin cu Silviu Crăciunaş, ci a fost numit inspector general pe lângă cabinetul ministrului învăţământului[57]. Odată cu trecerea lunilor, şi ceilalţi vor părăsi instituţia sub o formă sau alta. În realitate făceau parte dintr-un joc politic desfăşurat deasupra lor, pe care nu puteau să-l influenţeze, ci doar să asiste neputincioşi la felul în care le afecta cariera.

La începutul anului 1951 SSI se desfiinţase. Formal, acest lucru s-a întâmplat în ziua de 2 aprilie, prin Decretul nr. 264, ce stipula că SSI intră în componenţa Direcţiei Generale a Securităţii Statului, în cadrul Direcţiei A Informaţii Externe. Organigrama se modificase cu doar câteva zile înainte, pe 30 martie, făcând brusc loc acestei noi direcţii „A", mai târziu „I-a", care urma să desfăşoare aceeaşi activitate cu cea a Serviciului Special de Informaţii. Practic, pe 30 martie se pregătise terenul, din punct de vedere legal, pentru ca SSI să fie înghiţit de Securitate pe 2 aprilie. Decizia fusese luată la nivel politic de ceva vreme, însă nu la Bucureşti, ci la Moscova, care solicitase ţărilor din lagărul comunist, încă din ianuarie, să-şi unifice cât mai curând structurile informative, preluând modelul sovietic. Astfel, pe 2 aprilie 1951 se încheia o dată pentru totdeauna competiţia deloc frăţească dintre Securitate şi SSI. Această rivalitate începuse chiar pe 30 august 1948, data înfiinţării Securităţii, instituţie ce a devenit repede geloasă pe succesele SSI de pe frontul nevăzut. SSI trebuia să dispară şi pentru că Teohari Georgescu, ministrul de Interne, şi Gheorghe Pintilie, primul şef al Securităţii, nu erau în relaţii cordiale cu Serghei Nicolau, directorul general al SSI, la rândul lui agent al serviciilor secrete sovietice, dar care în 1950 căzuse deja în dizgraţie. Teohari Georgescu râvnise controlul SSI-ului încă din 1945, când a devenit ministru de Interne, însă a fost împiedicat de Emil Bodnăraş, secretarul general al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri. SSI se afla sub coordonarea sa, nu a Ministerului de Interne, iar Bodnăraş, înţelegând repede avantajul unui serviciu secret aflat la dispoziţia sa şi a lui Gheorghiu-Dej, a susţinut continuitatea instituţională a acestei organizaţii secrete.

Prin urmare, destructurarea SSI a început gradual, încă din 1948. La începutul anului 1951, angajaţii Serviciului Special de Informaţii

ştiau că lucrează, de fapt, pentru Securitate, nu pentru muribundul SSI. Mircea Ţigoiu, de exemplu, a primit gradul militar de colonel în cadrul Direcţiei Generale a Securităţii Poporului la 1 ianuarie 1951. În februarie a fost numit şef de serviciu operativ, dar cariera lui în acest domeniu s-a sfârşit un an mai târziu, în ianuarie 1952, când a fost trimis în câmpul muncii ca inginer constructor la Ministerul Gospodăriei Comunale şi Industriei Locale. Şi Petea Goncearuc fusese transferat la Securitate, la sfârşitul anului 1950, cu gradul de colonel, dar nici el nu se simţea prea confortabil în acel moment, căci o comisie de anchetă care investiga activitatea SSI în perioada 1945-1951 a descoperit lucruri grave în ceea ce priveşte echipa lui Serghei Nicolau. În ianuarie 1952, membrii acestei comisii au tras concluzia că Mircea Ţigoiu „este un intrigant, îngâmfat şi carierist. Pe oamenii care sunt în jurul lui îi compromite. Este un element anarhic şi antipartinic". Iar despre Petea Goncearuc au spus că „a dat dovadă de laşitate", este „un element orgolios, îngâmfat şi foarte impulsiv [...], are o atitudine duşmănoasă şi obraznică" şi este „un element imoral şi aventurier. [...] A făcut abuzuri încălcând legile ţării, arestând oameni, confiscând locuinţe şi bunuri pe care le împărţea după bunul său plac"[58].

Drept urmare, directorul general al SSI va fi în curând „scos din muncă", în ianuarie 1953. Mircea Ţigoiu a fost şi el dat afară, inclusiv din rândurile partidului comunist, în noiembrie 1952, iar Petea Goncearuc a fost exclus din partid şi scos „din munca de răspundere pe care o are"[59] în august 1952. În toamna acelui an a părăsit la rândul lui Securitatea, dar după o perioadă a fost recuperat de bunul său prieten şi colaborator Serghei Nicolau, care între timp primise sarcina să conducă Direcţia de Informaţii a Armatei. Iar Ervin Hulubei, deşi nu a fost dat afară, ca Ionel Munteanu, a fost mai târziu trecut pe linie moartă; în 1957 era maior şi şef al Secţiei a 6-a din Serviciul „T". Nu mai coordona agenţi ai spionajului, ci confecţiona şi livra celor de la contraspionaj cutii cu mulaje de chei. Se zvoneşte că la pensie a devenit artist plastic.

Atât Ţigoiu, cât şi Goncearuc au fost reabilitaţi odată cu trecerea anilor, aşa cum a fost reabilitată şi victima lor, Silviu Crăciunaş. În 1952, când torţionarii săi treceau prin cele mai complicate momente ale carierei lor, fostul agent al SSI primea o alimentaţie mai bună în închisoare şi cărţi de citit. În plus, devenise deja informator de cameră. A acceptat solicitarea ofiţerilor de Securitate, care l-au folosit din nou în cadrul mai multor anchete prin care încercau, fără succes, să afle informaţii de la diverşi deţinuţi. Din toamna anului 1952 şi până în primăvara anului 1954 a dat declaraţii ce au vizat 13 deţinuţi cu care a împărţit celula. El însuşi a trecut printr-o astfel de procedură, pentru că ancheta asupra lui a continuat. În

ianuarie 1953, unul dintre informatorii trimiși în celula lui din închisoarea Malmaison, Ștefan Tomescu, a scris 20 de pagini despre el. Dar Crăciunaș s-a încăpățânat să-și susțină nevinovăția și să declare că încă mai are încredere în partid: „Conștiința mea nu a luat altă direcție, ci a rămas tot în direcția lumii comuniste, tot devotat Partidului și Republicii. Dacă eram supărat pe cineva, eram supărat pe oamenii care au determinat arestarea mea, căci ca un om nevinovat ce eram știam că aceștia au făcut în cazul meu o greșeală. Dar nu eram supărat pe Partid și pe Republică"[60].

În aceste condiții, partidul, dar mai ales Securitatea l-au absolvit de vină în mod oficial în ziua de 19 august 1953. Direcția Anchete a Securității a redactat un raport semnat de locotenent-colonelul Francisc Butyka, în care s-a menționat în repetate rânduri că nu există niciun fel de probe care să confirme trădarea lui Silviu Crăciunaș. Fostul agent ar trebui eliberat și folosit „în diverse probleme", mai spunea Butyka, iar activitatea lui Țigoiu, Munteanu și Hulubei din perioada în care au lucrat la SSI ar trebui reinvestigată, pentru a se descoperi dacă nu cumva mai erau și alții în situația lui Silviu Crăciunaș. Bineînțeles, se propunea și tragerea la răspundere a cadrelor SSI pentru arestarea lui și pentru „sistarea acestei acțiuni importante"[61]. Una dintre concluziile anchetei subliniază că SSI a ignorat valorosul raport scris de agent în primăvara anului 1950, document „abandonat imediat după arestarea lui Crăciunaș în dulapul organelor de cercetări unde stă din 1950 până astăzi"[62]. L-a folosit în schimb Securitatea. La sfârșitul anului 1954, după ce a fost studiat cu atenție, ofițerii de Securitate au elaborat mai multe „materiale de orientare" care aveau la bază vechiul raport al agentului Victor. Aceste sinteze făceau ample descrieri ale activității serviciului de spionaj francez împotriva României sau ale activității „centrelor de spionaj inamice și a unor formațiuni de spionaj ale emigrației" împotriva regimului comunist[63]. Mai mult decât atât, Securitatea a constatat cum anumite informații culese de el în 1949 deveniseră realitate în perioada 1950-1953, când Crăciunaș se afla în detenție. Un exemplu îngrijorător erau repetatele cazuri de agenți străini de origine română parașutați în România, despre care Basil Rațiu îi vorbise cu atâta convingere agentului în casa sa din Bavaria.

Prin urmare, Butyka și echipa lui au realizat repede că situația lui Crăciunaș nu era nimic altceva decât un caz de mușamalizare care „ascunde lucruri mai grave"[64]. Pentru a acoperi un furt de 300 de dolari, Serviciul Special de Informații și-a sacrificat un agent foarte prețios și a distrus una dintre cele mai de succes operațiuni externe. Așadar, reieșea că Silviu Crăciunaș își păstrase conștiința comunistă, pe când ofițerii SSI care l-au coordonat dăduseră dovadă de *mentalitate de burghezi*. Sau, cum îi va spune Petea Goncearuc lui

Alexandru Șiperco în 1978, „Crăciunaș era în stare de orice pentru o atitudine corectă”[65].

***

Silviu Crăciunaș a fost eliberat abia după un an de la redactarea raportului șefului Direcției de Anchete Penale a Securității. S-a întâmplat în seara zilei de 23 septembrie 1954, dar fostul deținut nu putea să iasă pur și simplu pe poarta închisorii, din moment ce era condamnat la 25 de ani de detenție. Pentru că Securitatea l-a preluat de la SSI, declarându-l nevinovat și demn de a fi reînvestit cu încredere, l-a recrutat agent și i-a construit o nouă legendă. De acest lucru s-au ocupat ofițerii de la Direcția a II-a Contraspionaj, care nu au mai avut încredere să-l lase pe mâna celor de la Direcția I Informații Externe, fostul SSI. S-au propus noului șef al Securității, Alexandru Drăghici, organizarea evadării și retrimiterea lui Crăciunaș în străinătate ca agent extern al contraspionajului, după ce urma să trăiască o perioadă în „ilegalitate”. Drăghici a aprobat măsura.

Evadarea lui Silviu Crăciunaș chiar a avut loc, pusă în scenă de Securitate spre a-i întări legenda. Agentul trebuia să participe efectiv la ea pentru a fi credibil mai târziu, când avea să o povestească. Felul în care s-a desfășurat, locul unde s-a petrecut, fiecare detaliu aparent nesemnificativ urma să-i fie extrem de util lui Crăciunaș când va fi chestionat de americani, odată ajuns în Occident. Va trebui să povestească despre cum arăta poarta închisorii din care a evadat, despre dimensiunile celulei sale, despre zăbrelele pe care le strângea cu mâinile asudate sau despre cadența monotonă și apăsătoare a bocancilor gardienilor care îl vegheau. Aceste amănunte reale, trăite și simțite consolidau credibilitatea legendei sale.

Pentru a nu complica scenariul, căci nimeni nu avea de gând să-l pună pe Crăciunaș să joace rolul contelui de Monte Cristo, Securitatea a decis că era mai plauzibil ca evadarea să aibă loc nu din închisoare, ci din spital, unde măsurile de securitate erau minime. Bolile agentului Victor, care nici măcar nu trebuiau inventate, erau pretextul perfect pentru transferul lui din închisoarea de la Suceava la spitalul Burdujeni, doar pentru câteva zile, însoțit de doi gardieni. De acolo urma să evadeze.

Șase ani mai târziu, Crăciunaș a povestit momentul evadării în cartea *The Lost Footsteps*, iar cititorul trebuie să fi fost pe bună dreptate emoționat de aceste rânduri. Scena a fost descrisă cu măiestrie în capitolul XIV:

> Gardianul trecea să mă verifice din două în două minute, la lumina becului de pe coridor care cădea direct pe patul meu, și se întorcea pe coridor, tropăind cu cizmele pe ciment. Calculasem intervalul vizitelor sale, numărând secundele. După o oră, am cerut să fiu dus la closet.

Gardianul mi-a făcut semn să-l urmez, fără să scoată o vorbă. M-am ridicat din pat şi am pornit pe coridor, desculţ şi în pijama. Gardianul a deschis uşa unei săli mici de baie din faţa camerei mele şi a aprins lumina. Prin uşa întredeschisă mă supraveghea, dornic să mă vadă mai repede la loc în pat. Încăperea mirosea puternic a urină, excremente şi sudoare, drept pentru care fusese lăsată deschisă o fereastră pentru aerisire. Când am ieşit, m-am prefăcut că închid uşa, dar am tras-o doar după mine, lucru pe care gardianul nu a părut să-l bage de seamă.
Înapoiat în pat m-am prefăcut că dorm. Gardienii îşi făceau rondul acum la intervale ceva mai lungi, cam de patru minute, în loc de două; probabil că, atunci când vor crede că am adormit se vor aşeza la o partidă de zaruri, ca şi în noaptea precedentă. Am mai aşteptat o vreme. Se făcuse ora zece, după calculele mele. Trebuia să mă hotărăsc repede, căci după ce terminau jocul îşi reluau patrularea prin faţa uşii mele. Iar a doua zi urma să fiu dus înapoi la închisoare. Voi fi supus la un interogatoriu şi mai sever, şi aş fi putut chiar fi confruntat cu paraşutişti sau cu persoane care fuseseră scoase din ţară. În cazul acesta nu-mi mai rămânea altă speranţă decât moartea, şi aceea doar atunci când mi-o vor permite anchetatorii. Evident, dacă eram prins evadând aş fi fost împuşcat, dar exista totuşi o şansă... Fereastra camerei mele era bătută în cuie, dar clădirea spitalului nu era păzită, căci din câte am dedus din sporovăiala gardienilor, deţinuţilor politici le erau rezervate doar una sau două cămăruţe. Din celelalte saloane răzbăteau glasuri de copii. Când s-au depărtat paşii gardianului, m-am dat jos din pat pe furiş. Atingerea podelei, reci ca gheaţa, cu picioarele goale, mi-a limpezit mintea. În colţul camerei, pe o masă, se aflau hainele; i se ordonase magazionerului să le lase acolo, pentru cazul în care maşina închisorii ar veni să mă ia mai repede. Îmi bătea inima atât de tare, încât a trebuit să-mi apăs mâna pe piept, să se mai domolească. Am traversat iute încăperea, am apucat cu o mână hainele şi cu cealaltă pantofii.
M-am oprit o clipă în faţa uşii, am tras adânc aer în piept şi m-am uitat în dreapta şi în stânga. Gardianul care tocmai mă verificase, se sprijinea de uşa verandei, cu spatele la mine; vocile celorlalţi gardieni şi ale surorilor de noapte se auzeau de la capătul celălalt al culoarului. Am traversat coridorul din trei paşi. Uşa băii s-a deschis uşor, la o simplă atingere, iar scârţâitul ei a fost acoperit de vocile gardienilor. M-am strecurat înăuntru, împingând uşa la loc, ca şi cum ar fi fost închisă.
În încăpere nu era întuneric de tot, căci se vedea flăcăruia de la boiler. Într-un colţ se zărea o pată alburie, un morman de rufe lăsate acolo la spălat, pe care-l observasem mai demult. Zgomotul apei pe ţevi era îndeajuns să acopere foşnetul hainelor mele, în timp ce mă strecuram pe ferestruica deschisă.
Până la pământ erau vreo doi metri, dar eu mă concentram numai asupra mişcărilor pe care trebuia să le fac cu iuţeală şi precizie, căci fiecare secundă era preţioasă. Nici nu mă gândeam la riscurile la care mă expuneam, ci eram atent doar la trecerea secundelor.
De când părăsisem patul şi până când am ajuns sub pomii de jos, trecuse cam un minut şi jumătate. Cerul era înnorat şi, luând-o la fugă prin iarbă, am auzit primele picături de ploaie pe frunzele de deasupra capului. Am ajuns la gardul grădinii, ghidându-mă după conturul alb al vechii

capele de lângă morgă. Mi-am azvârlit hainele şi pantofii peste gard şi am sărit în drum. Nu erau felinare, dar se putea distinge conturul caselor. Mi-am tras costumul la iuţeală peste pijamaua albă. Cele trei minute pe care contasem se scurseseră deja: dintr-o clipă într-alta gardianul se va uita din nou în camera mea.
Îmi calculasem fiecare mişcare, dar de acum încolo terenul îmi era total necunoscut. Nu ştiam decât că spitalul se afla pe un deal la marginea Burdujenilor; deci tot ce puteam face era să merg pe lângă gard. Cuprins de o energie extraordinară, am ajuns la colţul grădinii, din câţiva paşi. Acolo drumul cotea spre apus, la vale. Eu dedusesem că linia ferată trebuia să treacă prin vale, cam la doi kilometri şi jumătate de acolo. Când treceam pe lângă zidul mănăstirii pe care o văzusem din grădina spitalului, am auzit pornindu-se alarma[66].

Raportul locotenentului de Securitate Petre Lenghel de la Direcţia de Contraspionaj, participant la această acţiune în rolul gardianului neglijent care îl supraveghea „tropăind cu cizmele pe ciment", cum îşi amintea evadatul, nu se ridică din punct de vedere literar la nivelul naraţiunii lui Crăciunaş. Lenghel, supărat pe comandantul penitenciarului din Suceava pentru că îl cazase împreună cu Silviu Crăciunaş în secţia de boli contagioase a spitalului, unde ar fi putut să se îmbolnăvească, şi-a intitulat documentul „Raport privind acţiunea Victor" şi l-a redactat pe 9 octombrie 1954. Din el aflăm cum s-au desfăşurat în realitate evenimentele:

Conform planului de acţiune stabilit şi instrucţiunilor primite în ziua de 10 septembrie a.c. orele 12.00 am preluat împreună cu Lt. Erdoş Rudolf de la „B.J." pe deţinutul Victor după care ne-am îmbarcat toţi trei în trenul de Suceava. Am sosit la Suceava la orele 03.31 după care l-am predat pe deţinut Penitenciarului local.
A doua zi 11.IX.a.c. dimineaţa m-am prezentat [la] tov. maior Roşca cu care am mai stabilit unele amănunte privind „evadarea". Din cauza unor lucrări urgente pe care le avea în acea perioadă, Regiunea M.A.I Suceava a întârziat cu „anchetarea" lui Victor ceea ce implicit a dus la întârzierea acţiunii cu 5 zile. De abia în ziua de 17 septembrie a.c. tov. maior Roşca a dat dispoziţii pentru a se începe ancheta cu cel în cauză, iar internarea sa în spital s-a făcut în ziua de 21.IX. seara, când totodată am preluat din nou paza împreună cu Lt. Erdoş Rudolf.
În seara zilei de 23.IX.a.c. pe la orele 21.40 conform planului prestabilit am organizat şi efectuat „evadarea" din spitalul Burdujeni a deţinutului Victor. La orele 22.00 când s-a constatat lipsa lui din camera în care era internat, sub pretextul că merg să dau telefon la tov. comandant, am părăsit şi eu spitalul, întâlnindu-mă cu „evadatul" într-un loc prestabilit după care am luat trenul de Bucureşti coborând în gara Roman. Aici am aşteptat până ce s-a făcut ziuă după care Victor s-a dus la fosta adresă a familiei Ciudin din oraşul Roman, str. Cuza Vodă No. 63. Din relatările actualilor chiriaşi de la adresa de mai sus Victor a stabilit că familia Ciudin nu mai locuieşte acolo din 1944 – bătrâna se află la Focşani,

iar soţul ei a decedat. La orele 13.30 a sosit şi Lt. Erdoş Rudolf de la Burdujeni, relatându-ne cele petrecute acolo după „evadare" şi care corespundeau cu legenda[67].

Lenghel a mai relatat în raportul său cum, după o scurtă oprire la Bacău, s-au deplasat cu toţii la Cluj, iar Crăciunaş a fost primit în gazdă de mama şi bunica Mariei Leibovici, care l-au recunoscut şi au „acceptat să-l găzduiască clandestin până ce-şi va face rost de acte şi bani". Agentul le-a spus femeilor că venise ilegal în ţară pentru a-şi scoate soţia şi copilul din România. Din acest moment, va căuta să intre în legătură cu foştii săi prieteni din ţară şi cu rudele prietenilor săi aflaţi în Occident pentru a difuza legenda cu care va pleca în a doua misiune secretă. Pe scurt, povestea sa era următoarea: în septembrie 1950, după ce a fost arestat, a fost confruntat în timpul anchetei cu Ion Pupeza şi a fost nevoit să recunoască faptele declarate de acesta. Noi mărturisiri nu a făcut, nimic referitor la alte persoane din ţară, iar investigaţiile s-au prelungit „întrucât organele de anchetă erau nemulţumite de rezultatele obţinute din declaraţii"[68]. După ce a evadat, s-a ascuns o perioadă îndelungată la prieteni, încercând să ia legătura cu amicii săi din Paris, cerându-le ajutor financiar pentru a-şi pregăti fuga din ţară.

Capitolul 4

A doua misiune

Silviu Crăciunaș începuse o lungă și intensivă etapă de pregătire pentru cea de-a doua misiune secretă. Agentul aparținea acum Direcției a II-a Contraspionaj a Securității. Aceasta intenționa să-l retrimită în Occident în viitorul apropiat, imediat ce condițiile o vor permite, dar înainte de toate trebuia să-i consolideze legenda aprobată de conducerea Ministerului de Interne în iulie 1954, astfel încât să nu existe indicii care să-l deconspire. De la „evadarea" lui din septembrie 1954, vor trece mai bine de doi ani până ce Direcția de Contraspionaj va găsi că legenda este suficient de credibilă ca să poată pleca din nou în misiune.

Această structură era una dintre cele mai puternice din cadrul Securității. Atribuțiile contraspionajului erau identificarea și anihilarea agenților și ofițerilor serviciilor de spionaj străine care acționau pe teritoriul României, dar și în străinătate, în cazul în care acțiunile lor vizau regimul comunist de la București. Pentru a-și atinge obiectivul, ofițerii Direcției de Contraspionaj îi urmăreau în special pe diplomații aflați la București și pe oamenii de afaceri străini care aveau interese comerciale în România, atâtea câte mai existau în acea perioadă. În vizorul Direcției intrau și anumite categorii de români: cei repatriați, considerați de regulă agenți ai serviciilor secrete străine, cei care călătoreau în străinătate în vederea îndeplinirii atribuțiilor de serviciu, precum marinarii, piloții sau reprezentanții companiilor de comerț exterior, sau cei care aveau relații cu cetățenii străini aflați în România. De multe ori, activitatea contraspionajului se intersecta cu cea a Direcției I Informații Externe, în special atunci când Direcția a II-a recruta agenți printre românii stabiliți în străinătate sau când trimitea agenți români pentru a se stabili în Occident – cum a fost cazul lui Silviu Crăciunaș –, iar acest fapt genera tensiune și sentimente de frustrare în rândul ofițerilor celor două direcții rivale.

În acea perioadă, șeful contraspionajului era colonelul Eugen Szabo, secondat de doi adjuncți, locotenent-colonelul Isidor Holingher* și

* În documentele Securității numele ofițerului apare uneori și în varianta Hollingher.

maiorul Nicolae Bucur. „Acțiunea Victor" a fost încredințată Serviciului XII, ce avea atribuții de supraveghere operativă a diplomaților străini și a românilor care aveau legături cu aceștia la București. Șeful acestui serviciu era căpitanul Tiberiu Hida, care a devenit principalul coordonator al lui Crăciunaș, ajutat de Petre Lenghel. În 1956, întors la București de la un curs de specializare absolvit la Moscova, tânărul ofițer Gheorghe Vîlceleanu îl va cunoaște și el pe agentul Victor odată ce va deveni parte din Direcția a II-a care îl coordona.

Szabo se numea de fapt Salzberger și era urmașul lui Petea Goncearuc la șefia direcției încă din 1952; în vara anului 1956 va fi mutat în cadrul Direcției I de unde va fi trecut în rezervă în 1962. Holingher, adjunctul său, născut în anul 1920 la Suceava, va ajunge șeful Direcției în anul 1957 și își va pune amprenta pe acest dosar, numele lui regăsindu-se în mai toate documentele ce l-au vizat pe Silviu Crăciunaș în acea perioadă. La origine ofițer SSI, unde a fost încadrat în 1948, a lucrat toată viața în contraspionaj, iar din Securitate va fi trecut în rezervă în 1960 cu gradul de colonel. A fost unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Goncearuc, de la care a învățat meseria de vânător de agenți străini, dar toată viața a fost urmărit de originea nesănătoasă: „Despre tov. maior Holingher se știe la Direcția noastră că a fost fiu de fabricant și obiceiurile ce le are (îngâmfare, acaparare, sectarism, răceală față de subordonați) de aicea provin"[1], spunea despre el tânărul său subordonat, locotenentul Tiberiu Hida, într-un raport din octombrie 1951.

Hida și Vîlceleanu vor fi însă cei mai apropiați colaboratori ai agentului Victor. Acesta nu le-a cunoscut adevărata identitate, căci Hida i s-a prezentat cu numele Ardeleanu, iar Vîlceleanu drept Voicu. Amândoi se aflau la începutul carierei. S-au angajat în structurile informative comuniste în același an, 1950. Spre deosebire de Holingher, Hida avea un dosar mai bun, căci fusese electrician, deci avea origine sănătoasă. Se putea mândri și cu o condamnare pentru apartenența la partidul comunist și activități ilegale în 1942; după război a fost activist în organizația PCR Cluj. Numele său adevărat era Hirsch. În aprilie 1950 Alexandru Rogojinschi, care în acel moment conducea Secția de Cadre a Partidului Comunist, l-a repartizat la SSI, fiind angajat la Serviciul Rezidențe. Goncearuc nu-l prea plăcea, considerându-l un „idealist" care duce „Serviciul la râpă"[2], ceea ce nu l-a împiedicat pe Hida să-i facă și lui rapoarte, adresate șefului Securității, generalul Alexandru Drăghici, unul în octombrie și altul în noiembrie 1951. Hida l-a acuzat pe șeful său din SSI de „gâtuire a criticii"[3] și de faptul că promovează intelectuali mic-burghezi, nu muncitori adevărați. Cele două rapoarte au contribuit la ancheta nemiloasă privind activitatea SSI, finalizată în ianuarie 1952.

Această nouă echipă de ofițeri de contraspionaj s-a ocupat de „combinația Victor", organizându-i „evadarea" și premisele celei de-a

doua treceri ilegale a frontierei. S-a restricționat accesul altor direcții ale Securității la dosarul său din arhivă, căpitanul Hida solicitând ca, „în cazul în care este căutat în rețeaua informativă să ni se comunice nouă imediat, iar organului care caută să se răspundă că nu e cunoscut”[4], ceea ce însemna că participarea Direcției I Informații Externe nu era bine-venită în cadrul operațiunii. Primul pas era reluarea legăturii cu amicii săi din Occident, cărora urma să le dea de veste că a evadat, că se ascunde prin țară, la diferiți prieteni sau la rude, dar că intenționează să părăsească ilegal România cât mai curând posibil. Pentru a realiza acest lucru avea nevoie de sprijinul lor financiar. Securitatea căuta astfel să sondeze interesul celor din străinătate față de agent și mai ales să determine dacă americanii intenționau să facă vreun efort pentru a-l salva, căci semnele de viață primite de la Crăciunaș urmau să ajungă fără îndoială și la CIA.

Agentul a locuit clandestin mai întâi la Cluj, apoi la București, cu un buletin de identitate pe numele Vasile Grigorescu primit de la Securitate. De regulă era însoțit de Lenghel, pe care l-a introdus în anturajul său prezentându-l drept Victor Mureșan, „omul său de încredere” care îl găzduiește în București. Direcția a II-a îl remunera lunar cu 1.000 de lei, în timp ce el pretindea că deocamdată trăia de pe urma câștigului obținut din vânzarea unor ceasuri lăsate unui prieten din București înainte de a fi arestat. Ceasurile existau, fuseseră achiziționate de ofițerii de Securitate din Serviciul C, iar Victor le comercializase pe piața neagră prin intermediul diferitelor gazde, ca să fie cât mai convingător.

Și-a vizitat părinții, soția și sora, care au rămas înmărmuriți, ca la vederea unui strigoi. Erau convinși că decedase în 1950 și apariția lui bruscă le-a produs spaimă, uimire și bucurie în același timp. Erau la curent cu trecutul său de informator din perioada 1948-1950, dar Crăciunaș nu le-a mărturisit adevărul despre activitatea sa din prezent, ci legenda, spunându-le că a evadat, că „a terminat cu comuniștii și că va fugi în străinătate”[5]. Hida va nota într-un raport din decembrie 1954 că „legenda sa a fost crezută și a avut un efect mare, deoarece părinții săi, îngroziți fiind de situația fiului lor, au hotărât să facă un memoriu adresat Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej în care să solicite grațierea lui Victor”[6]. Eugenia a fost atât de speriată, încât, după ce s-a convins că într-adevăr trăiește, i s-a făcut rău și la început a refuzat să se întâlnească cu fostul ei soț, care o chema de la Sibiu la Cluj. Se obișnuise cu gândul că a dispărut din viața lor, vorbea foarte rar despre el și doar atunci când era întrebată, spunându-le tuturor că „ar fi auzit de la niște necunoscuți că a decedat în provincie, după ce a divorțat de el”[7]. Lilioara, fiica sa, care acum avea 12 ani, își amintea mai târziu că în 1954, când a aflat că tatăl ei trăiește, a început să plângă de fericire: „Când l-am revăzut, m-am

cutremurat de milă. Era atât de slab, de prăpădit, de înstrăinat de noi"[8].

Tentativele de a contacta serviciile de informații occidentale au demarat în ianuarie 1955, când Crăciunaș, la indicațiile Securității, a început să viziteze rudele celor pe care îi ajutase în trecut să părăsească ilegal țara, precum Horațiu Comaniciu sau Ion Iliu. S-a ajuns astfel la concluzia că merită cultivate mai multe canale de comunicații, dintre care două rămâneau cele principale, familia lui Ion Iliu și cea a Sandei Stătescu. Iliu, stabilit acum la Paris, a fost contactat în ianuarie 1955, iar Sanda Stătescu, aflată în acel moment la München, câteva luni mai târziu, în aprilie. Veștile au fost transmise prin mesaje criptice conținute în scrisori trimise de rudele acestora la rugămintea lui Crăciunaș. Așa cum era și firesc, semnele de viață primite din țară i-au bulversat pe toți la Paris; era de necrezut că Charles, cum îi spuneau americanii lui Silviu Crăciunaș, trăiește și este liber.

Deși se afla la Paris, departe de România comunistă, Ion Iliu s-a speriat când a primit primul semn de viață de la prietenul său. Tremura la gândul că fugarul care îl salvase în urmă cu șase ani îi punea acum familia în pericol, chiar mai mult decât era deja, având în vedere că regimul comunist îl condamnase în contumacie. Iliu, deși trecuse prin adevărate aventuri în ultimii săi ani petrecuți în România, avea la Paris reputația unei persoane lăudăroase și lipsite de curaj.

Fost legionar, adept al grupării Comaniciu, devenit țărănist odată ajuns în Franța, Iliu fusese urmărit în țară, fiind unul dintre inculpați în procesul Sumanelor Negre din 1946. A trăit clandestin până la arestarea lui în 1947, când a fost prins cu acte de identitate false, procurate de la Horațiu Comaniciu. A reușit să-l mituiască pe judecătorul Iorgu Popescu de la Curtea Marțială, care l-a eliberat. În timpul arestului însă, a devenit informator SSI, dar nu cunoaștem amploarea colaborării sale, întrucât în dosar nu s-au păstrat documente din acea perioadă. Câteva luni mai târziu a fugit din țară cu sprijinul lui Crăciunaș și al lui Liviu Bodolea și ulterior a fost condamnat în contumacie la 7 ani de închisoare. A stat o perioadă în Franța, dar în 1958 s-a stabilit la München; Securitatea îl considera „agent al spionajului vest-german". Între foști prieteni și colaboratori stabiliți la Paris l-au acuzat pe Iliu de trădare, susținând că deconspirase autorităților adresa unde își găsiseră refugiu sau organizau întâlniri în clandestinitate politicieni urmăriți de poliție pentru a fi arestați. Cel mai vehement în acest sens a fost țărănistul Emil Ghilezan, fugit și el din țară la sfârșitul anului 1947.

Dacă a sprijinit sau nu autoritățile comuniste nu se mai știe. Dar la începutul anilor 1960 a dat semne că ar vrea să acționeze în acest sens. În 1962, Direcția de Contraspionaj a Securității a aflat că Iliu

se plângea că dorește să-și viziteze familia din țară, dar se temea că o astfel de vizită ar fi periculoasă. A fost contactat prin intermediul unor informatori cu scopul „atragerii la munca informativă". Se pare însă că Iliu se codea să redevină informator, căci trimișii Securității nu au reușit „să-l determine să dea materiale scrise" despre românii din exil. Iliu a acceptat totuși să se pună la dispoziția serviciului secret comunist doar „pe teren tehnic, comercial și artistic". Nici Securitatea nu a insistat foarte mult în privința lui pentru că era „un om afacerist, leneș, care nu-i place [sic!] să muncească". În 1966 a început să dea din nou semnale că ar fi dispus să colaboreze cu autoritățile comuniste, dar a ratat cariera de agent comunist pentru că era considerat inconsecvent și neserios. A fost totuși adesea exploatat în orb de diferiți agenți ai Securității, care aflau de la el cu multă ușurință detalii despre românii din exil, pentru că Iliu era veșnic critic și nemulțumit[9].

Începând cu luna ianuarie 1955, Crăciunaș i-a trimis din România o serie de scrisori ce conțineau mesaje codificate. Scrisorile au sosit la Paris una după alta, în martie, aprilie, mai și iulie, părând că nu se mai opresc, ceea ce l-a neliniștit și l-a făcut să se comporte ca un copil înfricoșat. Inițial nu a știut cui să împărtășească aceste vești în așa fel încât informația să nu circule și să nu ajungă la urechile vreunui agent al Securității din exil: „Nu am voit să vorbesc cu nimeni despre acest lucru, în primul rând pentru că îmi puneam familia în primejdie, iar în al doilea rând pentru că aș fi periclitat viața lui Charles", a povestit Iliu în vara anului 1955. „Am spus Dlui. Prof. Veniamin îndată ce am avut primul semn de viață și l-am ținut de atuncea la curent."[10] Profesorul universitar Virgil Veniamin l-a autorizat pe Iliu să ia legătura cu Basil Rațiu pentru ca acesta să găsească o soluție. Rațiu, la rândul lui, a informat imediat CIA, iar americanii au supus subiectul unei analize atente, exact cum prevăzuse Securitatea. În plus, Rațiu le-a transmis americanilor că Iliu solicită 1.000 de dolari pentru a-și continua serviciile de intermediar cu agentul lor din România, ceea ce a produs o „impresie groaznică"[11] agenților CIA. Mai târziu, în 1958, când Basil Rațiu și Silviu Crăciunaș se vor reîntâlni, maiorul îi va povesti că Iliu „nu a voit nici să le arate măcar primul semn de viață de la mine până nu a obținut în schimb o sută [de] mii fr. fr. de la americani, ceea ce i-a înfuriat pe aceștia"[12].

Sosit de la Washington la Paris pe 19 august 1955, maiorul american Weston a convocat în aceeași seară, la 18.30, o întâlnire cu cei care erau informați despre cazul Charles: Ion Iliu, Basil Rațiu și Virgil Veniamin. Întâlnirea a avut loc la locuința lui Veniamin din Rue Chanez. Acolo, în apartamentul nr. 245, de fapt o garsonieră formată dintr-o cameră mare cu un alcov închis cu o perdea și cu o mulțime de dulapuri montate pe pereți, cei patru s-au așezat în jurul

mesei de lucru și au dezbătut timp de mai multe ore problema Charles. Weston l-a rugat pe Iliu să povestească tot, întrebând „cine a căutat contactul", Iliu sau Charles, iar Iliu i-a arătat scrisorile, explicând că nu făcuse niciun gest din proprie inițiativă până în acel moment.

— Știu că se vorbesc mult lucruri despre mine aici, în exil, mai mult defavorabile, a spus Iliu, dar am preferat să nu răspund scrisorilor, astfel încât regimul comunist să nu ridice pretexte, sub orice formă ar fi ele, pentru a le face neplăceri membrilor familiei. Un semn din partea mea, sub semnătura mea, îi poate duce la dezastru, deoarece eu sunt condamnat.

Weston i-a dat dreptate și cei patru au analizat pe rând fiecare mesaj al lui Crăciunaș. Informațiile traduse din acele scrisori, deși sumare, erau importante. Cazul Charles rămăsese o enigmă pentru CIA încă din 1950, căci ultimele veşti de la agent veniseră printr-o carte poștală în vara acelui an, pe 18 august, când Crăciunaș și-a anunțat plecarea spre Viena. Așadar, situația lui fusese „învăluită de un complet mister"[13], cum spunea Basil Rațiu, iar acum, credeau ei, misterul începea să se risipească. În toți acești ani, CIA lucrase doar pe baza unor ipoteze: Charles fusese fie împușcat, probabil în momentul trecerii frontierei, fie arestat în timp ce acționa în cadrul misiunii primite, fie se ascundea în țară, căutând un moment prielnic pentru a trece graniţa. Până în ianuarie 1955, când a sosit la Paris întâia lui scrisoare, primul scenariu părea cel mai plauzibil. Tocmai de aceea semnele de viață primite de la el i-au emoționat pe prietenii săi din Franța. Deocamdată nimeni nu lua în calcul o a patra ipoteză, aceea că Charles era de fapt agent comunist și că se pregătea să revină în Occident.

Cu doar câteva săptămâni înainte, în iunie 1955, Crăciunaș le schiţase celor de la Direcția de Contraspionaj portretul unui alt participant la întâlnirea de pe Rue Chanez, Virgil Veniamin, insistând că acesta nu trebuie ignorat, ci urmărit cu atenție sporită:

> Este un om căruia îi place să se îmbrace foarte elegant, să ia masa în localuri de lux, îi plac femeile frumoase, îi place bogăția. Cred că, prin promisiuni că va fi ajutat cu bani în străinătate, iar soţia, copiii și fratele lui, inginer arhitect cu familia, rămași în RPR, vor fi ocrotiți și ajutați cu bani, iar soția arestată va avea situația ușurată, vor determina pe Virgil Veniamin să accepte să colaboreze cu Securitatea din RPR. [...] Virgil Veniamin nu este un caracter puternic, este un egoist, ține la interesele lui și ale familiei lui mult mai mult decât la interesele grupurilor din care face parte. [...] Este o trăsătură de caracter care va ușura atragerea lui Virgil Veniamin pe linia de interese a Securității[14].

Agentul Victor nu se înșela, intuind bine vulnerabilitățile ușor de speculat ale lui Virgil Veniamin. În perioada 1949-1950, la Paris, cei doi legaseră o relație specială. Veniamin fugise din România la

începutul anului 1948 cu sprijinul lui Crăciunaș, dar își lăsase în urmă soția, Elena Vasilescu-Karpen, și cei trei copii, Marina, Lascăr și Nicolae. Despărțirea îl marcase, durerea lui nefiind un secret pentru nimeni, în special pentru Securitate, care în 1952 considera că Veniamin, „deși cât timp a stat lângă familie nu a manifestat un atașament deosebit față de ea, totuși la plecare este frământat de soarta soției și a copiilor lui”[15]. Este adevărat că în 1947, înainte să fugă din țară, divorțase, dar Securitatea știa că fusese un gest formal, „de comun acord, crezând că în felul acesta va avea posibilitatea să evite anumite consecințe”[16]. Era în continuare chinuit și amărât, așa cum îl descria Basil Rațiu în septembrie 1951: „Veniamin pare complet transformat și moralicește distrus. Îmbătrânit, distrat, rămâne visător și cu ochii plini de lacrămi. Face eforturi supraomenești ca să pară atent la discuțiuni”, remarcând totodată că își povestește „drama familiară”[17] ori de câte ori are ocazia.

În 1949, din proprie inițiativă, Crăciunaș a căutat să-l introducă pe Veniamin în combinația sa operativă, încurajându-l să creadă că i-ar putea scoate familia din țară. „Fără doamna Veniamin eu nu mă înapoiez”[18], îi spunea Crăciunaș în vremea când se pregătea să revină în România, iar în sufletul lui Veniamin se năștea speranța; acesta i-a mărturisit agentului că „numai în dta am încredere, căci dacă dta îți pui ceva în minte sunt sigur că vei duce totul la bun sfârșit”[19]. Întors în țară, la ferma SSI-ului de la Săftica, Crăciunaș a pledat în fața lui Mircea Țigoiu pentru eliberarea familiei lui Veniamin, încercând să-l convingă că era în interesul celei de-a doua misiuni să fie acompaniat de soția și copiii profesorului universitar ca martori autentici ai fugii sale, căci astfel trecerea ilegală a frontierei va căpăta o serioasă „greutate politică”. Statutul său la Paris nu va avea decât de câștigat, spunea Crăciunaș, căci urma să beneficieze de susținerea necondiționată a lui Veniamin.

Deși în acel moment Țigoiu nu a părut interesat de scenariul propus de agentul Victor, SSI era preocupat de activitatea lui Veniamin. În 1948 Securitatea îl arestase deja pe Gheorghe Veniamin, fratele lui, repunându-l în libertate doar după ce l-a recrutat ca informator. Acesta „a dat o serie de informații în legătură cu fratele său”, dar în iunie 1951, „constatându-se nesinceritatea sa”, a fost arestat din nou[20]. Nici Elena nu a avut o soartă mai bună – în vara anului 1950 a fost acuzată de tentativă de fugă din țară și internată în lagăr timp de 8 luni. Începând cu ianuarie 1951, la rândul ei, „a dat o serie de informațiuni” despre soțul ei, iar apoi a semnat „și un angajament”[21]. Mircea Țigoiu știa toate acestea, căci un exemplar din informările referitoare la familia Veniamin ajungea pe biroul său. Probabil că nu acceptase varianta de lucru propusă de Crăciunaș în primăvara anului 1950 pentru că i se părea o eroare eliberarea familiei unei persoane atât de importante. Virgil și Elena continuau să țină legătura

prin intermediul diplomaților francezi de la București, ceea ce confirma că Veniamin era o persoană de interes.

După desființarea SSI, dosarul a fost preluat de Direcția I a Securității, care a continuat monitorizarea. Profesor universitar și doctor în drept, cu studii absolvite la București, Paris și Haga, Veniamin se număra printre cei mai influenți români din exil. Era membru marcant al Partidului Național Țărănesc, a cărui organizație muncitorească o condusese pe vremea când se afla în țară. Va deveni reprezentantul Comitetului Național Român în Franța, legăturile sale la nivel înalt cu guvernul francez fiind deja cunoscute de toată lumea. Securitatea îl considera „teoretician al PNȚ, el fiind acela care impune linia politică a PNȚ"[22], și era iritată că Veniamin adresa ONU memorii „pline de calomnii la adresa regimului nostru", că „are legături directe cu serviciul de informații american", unde trimitea rapoarte periodice, precum și cu „serviciul de contrainformații francez (DST), unde este chemat să identifice și să dea relații asupra diferitelor persoane sau personalități din țara noastră"[23]. Avusese inițiativa înființării Fundației universitare „Carol I" la Paris și era într-o relație apropiată cu adjutantul regal Constantin Petre-Lazăr, cea mai influentă persoană din anturajul regelui Mihai I. La rândul lui, fostul monarh îl considera pe Veniamin o persoană de încredere. Constanța Magoș, răpită în 1951 din Berlinul de Est, îl va caracteriza în timpul anchetelor de la Securitate ca pe „un mare sforar"[24], probabil pentru că „este omul care știe cele mai multe informații despre ceea ce se petrece între fugarii români din lumea întreagă"[25].

Toate acestea erau argumente suficiente pentru ca Direcția de Informații Externe, înflăcărată de ambiție, să încerce să-l recruteze pe Mina, cum fusese botezat Veniamin de ofițerii de spionaj, folosind metoda șantajului. Pe 10 ianuarie 1953 colonelul Protopopov și-a abordat victima la Paris, raportând la întoarcerea acasă următoarele: „i-am explicat situația nevestei care stă de trei ani în închisoare; copii sunt la bătrânii Karpen, care n-au grijă de ei, dar această situație este încă bună deoarece autoritățile au hotărât să ia măsuri împotriva familiilor și rudelor fugarilor dușmani care uneltesc împotriva țării. Și aceste măsuri vor fi severe, vor fi evacuați din centrele populate și internate în anumite regiuni fără drept de a primi ajutoare. [...] De dta depinde soarta familiei dtale". Protopopov i-a arătat și câteva fotografii recente ale copiilor, iar Veniamin, deși i se rupea sufletul, „a luat fotografiile, s-a uitat, aparent cu destulă indiferență, pe fața lui nu s-a văzut nicio schimbare, și a spus că nu prea le recunoaște, deoarece când a plecat erau mici, așa că poate sunt ei, dar poate și nu"[26]. Însă în timpul convorbirii, care a durat o oră, Veniamin a fost de acord, în principiu, să colaboreze cu Securitatea. I-a spus lui Protopopov: „da, eu pot să vă dau multe, pot să vă dau cheia de la arhivă unde sunt lucruri importante, pot să vă lucrez și

pe linie politică și pe linie militară"[27], dar „numai să-i dăm familia"[28]. Protopopov nu a fost de acord. Soția a fost eliberată peste doar câteva săptămâni, pe 28 februarie 1953, însă nici ei, nici copiilor nu li s-a permis să părăsească țara în acel moment. Acest joc operativ a continuat, DIE reușind să finalizeze recrutarea lui Veniamin abia în februarie 1960, după mai multe discuții ce au avut loc la Paris și la Berna. La întâlnirea organizată în Elveția a fost prezent însuși Vasile Vîlcu, generalul aflat la conducerea DIE, ceea ce indică importanța acordată de Securitate recrutării lui Veniamin. Profesorul a lucrat pentru DIE timp de un deceniu. A fost abandonat în 1970, în urma unui scandal internațional care, după ce s-a aflat secretul, a șocat întreg exilul românesc, dar și Direction de la Surveillance du Territoire[29].

Deocamdată, în august 1955, când în garsoniera lui se aflau Weston, Rațiu și Iliu, Veniamin încă nu lucra ca agent al spionajului comunist, dar avusese deja trei întâlniri cu Protopopov, căruia îi confirmase că este pregătit să devină agent cu condiția ca familia să îi fie trimisă în străinătate. Dacă DIE ar fi insistat și ar fi finalizat procedura de recrutare, ar fi primit cu siguranță un raport semnat de Mina despre discuțiile din seara zilei de 19 august 1955. Nu o făcuse pentru că nu voia să-i lase profesorului universitar impresia că este nerăbdătoare și atât de interesată de el.

Prin urmare, cu excepția lui Weston, fiecare dintre participanții la întâlnirea din garsoniera lui Veniamin era, într-un fel sau altul, legat de cazul Crăciunaș și de instituția care îl controla, Securitatea. Dar nimeni nu putea cu adevărat „să despice orizontul nebulos al acestui caz atât de complex", cum spunea Basil Rațiu. Au încercat chiar să înțeleagă dacă exista o legătură între Crăciunaș și situația soției lui Veniamin, însă Rațiu a fost de părere că „nici cazul arestării doamnei Veniamin și nici cel al «kidnapării» doamnei Maria Magoș nu au vreun raport direct cu afacerea Charles"[30]. Weston i-a informat pe toți că e nevoie de mai mult timp pentru o analiză aprofundată la Washington și, bineînțeles, de discreție, solicitându-le să nu împărtășească nimănui veștile sosite din țară.

Între timp, la București, agentul Victor continua demersurile pentru deschiderea canalelor de comunicare cu CIA. Neștiind ce se întâmplă la Paris și neînțelegând de ce nu primește răspuns de la Ion Iliu, a propus o altă variantă de lucru: Sanda Stătescu. Iar Securitatea a acceptat propunerea lui Crăciunaș, care nu bănuia că, din acel moment, destinul acestei femei se va lega în mod irevocabil de al său. Peste câțiva ani îi va deveni soție, marcându-i profund viața, motiv pentru care zăbovim asupra ei în paginile următoare.

Securitatea a considerat oportun s-o atragă pe Sanda Stătescu în această combinație din mai multe motive. În primul rând, pentru că o considera „agenta imperialiștilor", ceea ce era adevărat, deși

informația nu mai era confidențială, cunoscută doar ofițerilor de Securitate. În exil, toată lumea știa că Sanda „lucrează cu serviciul de informații englez", iar acest lucru nici măcar nu se mai spunea șoptit, ci în gura mare. Într-adevăr, Sanda Stătescu avea statutul de „observator în slujba Serviciului de Informații britanic"[31], potrivit americanilor de la Counter Intelligence Corps din Trieste, care au menționat-o astfel într-un document elaborat la 16 ianuarie 1950. Statutul de observator era similar cu cel al informatorului, în sensul că serviciile de informații britanice apelau la Sanda Stătescu cu scopul de a obține date despre situația politică internă din România sau despre comunitățile de români pe care le frecventa, la Londra sau în alte țări din Europa. Erau cazuri când observatorii formau o adevărată rețea, coordonată de un „chief observer", responsabil să culeagă rapoartele acestora și să le predea ofițerilor de legătură. În general, acest rol le revenea numeroșilor exilați din țările ocupate de sovietici, pe care englezii și americanii îi contactaseră în acest scop imediat după război. Relația lor de colaborare cu serviciile de informații continua sau era întreruptă în funcție de valoarea informațiilor oferite.

În al doilea rând, Sanda Stătescu fusese a doua amantă a lui Crăciunaș în timpul misiunii de la Paris, în anul 1949, iar agentul nu le-a ascuns acest lucru ofițerilor de Securitate. O cunoscuse în vara acelui an, iar pe 21 august, pretinzând că „nu-i plăcea amestecul acela de români", Crăciunaș a hotărât să se mute de la Hotelul Anglo-Latin în care se cazase inițial la Hotel du Brésil, aflat tot în Cartierul Latin, pe Rue le Goff, unde era cazată și Sanda Stătescu, adevăratul motiv pentru care agentul Victor își muta valizele dintr-un hotel într-altul. Nu știm dacă i-a vorbit despre prietena lui de la Viena, Greta, sau despre Eugenia, soția care îl aștepta acasă, dar Sanda Stătescu nu era o femeie care să respingă un bărbat doar pentru că era însurat sau pentru că avea o altă amantă la sute de kilometri distanță. Românii din exil știau despre ea nu numai că lucrase pentru britanici, ci și că este „rea de muscă și rea de gură"[32], că are numeroși „amanți pe care îi schimbă încontinuu" și că este o adevărată „intrigantă"[33]. Fără îndoială, când l-a cunoscut, Sanda și-a propus să-l cucerească pe tânărul de 35 de ani, fugit din România și care desfășura o intensă și misterioasă activitate la Paris. Crăciunaș îi cunoștea reputația, inclusiv detaliile indecente, de la Comaniciu și Iliu, care poposiseră prin patul ei la un moment dat; n-a respins-o când, într-o seară, Sanda a apărut pe neașteptate în camera lui într-o ținută foarte lejeră, ducându-l în păcat. A doua zi a crezut că va scăpa repede de ea, dar s-a înșelat, căci femeia nu avea de gând să renunțe la noul ei iubit. Îi strecura bilețele de amor pe sub ușă, dimineața îi lăsa câte o cană cu cafea în fața camerei sau făcea alte gesturi mărunte menite să-l cucerească definitiv. Fără să vrea, Crăciunaș

s-a trezit în situația „să răspundă la protestele celorlalți «amici» ai Sandei, care frustrați și-o revendicau"[34], dar nu mai aveau acces la ea, căci Sanda, absorbită de noua ei idilă, devenise subit fidelă și îndrăgostită. Se purta minunat cu el, dar nu ezita să se plângă de conduita iubitului ei prietenilor lor comuni. Cât timp s-a aflat la Paris, agentul le-a făcut o impresie bună tuturor, fiind considerat o persoană capabilă și corectă. Numai Sanda cea rea de gură le spunea acestora că Silviu „venea la ea la miezul nopții să-i dea de mâncare sau să-i spele câte ceva" și că „nu avea nicio considerație pentru ea"[35].

Sanda Stătescu părăsise România încă din anul 1936. Se născuse la Bârlad în anul 1919, dar ofițerii de Securitate au notat în dosarul ei, în mod eronat, că locul nașterii ar fi fost Câmpulung-Muscel, iar anul 1914. Tatăl ei, Ion Stătescu, a murit la începutul anilor 1930, lăsând-o în grija financiară a unui unchi, consulul Victor Stătescu, care a trimis-o la Bruxelles să-și continue studiile. Se spune că a făcut-o și la insistențele cumnatei sale, mama Sandei, căci mama și fiica se certau adesea, pentru că pur și simplu nu se suportau una pe cealaltă. Un an mai târziu, în 1937, s-a mutat în Anglia, unde a absolvit facultatea de horticultură, luându-și licența la University of Reading. Războiul a prins-o la Londra, unde s-a manifestat activ în cadrul micii comunități de români din Anglia, devenind membră a Mișcării Române Libere, înființată de fostul ambasador Viorel Tilea, precum și membră fondatoare a Asociației Femeilor Ortodoxe Române din Marea Britanie. A lucrat la secțiile de limbă română de la Radio Londra* și Radio Europa Liberă, dar peste tot a creat „situații ambarasante" prin „curvăsăria și intrigile"[36] ce au făcut-o faimoasă. În ciuda reputației, a reușit să se căsătorească, dar nu cu un român, ci cu un american, pe nume Longo, despre care nu se știu prea multe, în afară de faptul că Sanda i-a purtat numele, Stătescu-Longo, până în anul 1949, când cei doi s-ar fi despărțit[37]. Securitatea l-a identificat pe acesta ca fiind John Longo, colonel în armata americană[38]. Nu se cunosc detalii nici despre circumstanțele sau momentul în care i s-a propus colaborarea cu serviciile de informații britanice; adevărata biografie a acestei femei cu viață tumultuoasă rămâne și astăzi învăluită în mister.

Din punct de vedere financiar, Sanda Stătescu nu trăia o poveste de succes în Occident. Uneori câștiga mai bine și se bucura de mici privilegii materiale, cum se întâmplase la începutul anilor 1950, când renunțase la Londra și la Paris pentru a se muta la München, unde lucra în cadrul unei organizații internaționale bisericești. I se pusese la dispoziție un apartament confortabil cu cinci camere, a cărui

* Numele postului de radio British Broadcasting Company (BBC) la înființare.

întreținere era suportată de angajator, singurul inconvenient fiind acela că trebuia să-l împartă cu o americancă, angajată și ea în cadrul aceleiași organizații. În aprilie 1952, Securitatea a interceptat o scrisoare a Cleopatrei Sepianu, româncă stabilită la Londra, din care aflăm astăzi, așa cum a aflat Securitatea atunci, mai multe informații despre viitoarea soție a lui Silviu Crăciunaș.

Cleo, cum îi spuneau prietenii, scrisese această scrisoare pe 27 martie părinților săi aflați în România. Absolvise Literele și Filosofia la Universitatea din București și plecase din România în 1938 pentru a-și susține doctoratul la Oxford. Nu s-a mai întors acasă, iar în timpul războiului s-a angajat translatoră și crainică la Radio Londra, unde probabil a cunoscut-o și pe Sanda Stătescu. SSI a încercat să o recruteze în 1949-1950, dar Cleo a respins propunerea. În anul 1954 spionajul comunist a făcut noi demersuri în acest sens. Cleo, din nou, „a refuzat categoric acest lucru"[39]. Însă din când în când obișnuia să le scrie părinților aflați în România scrisori lungi, sincere și frumoase, în care le oferea vești nu numai despre ea, ci și despre prietenii și cunoscuții ei din Anglia. Iar unii dintre aceștia erau în vizorul Securității, ceea ce însemna că scrisorile lui Cleo erau la fel de valoroase ca notele informative pe care le-ar fi scris dacă Securitatea ar fi reușit să o recruteze. Cleo, în naivitatea ei, nu realiza că secretul corespondenței nu mai făcea de mult parte din drepturile românilor. Securitatea nu trebuia decât să-i intercepteze scrisorile, așa cum a făcut-o cu cea din care reproducem acum un fragment, căreia i-a făcut o copie și a anexat-o la dosarul Sandei Stătescu:

> Stătescu Sanda a fost pe aici o săptămână. [...] Acum are un alt post, mai bun și mai bine plătit, are trei sute [de] dolari lunar (eu cred că e și mai mult, dar nu vrea ea să spună). Nu știu ce face, dar cade ca o pisică tot în picioare. Divorțase de soțul ei, acum zice că o să se împace cu el, probabil pentru că el a recomandat-o în noul post și are nevoie de cuvintele lui care să o sprijine și ajute să-și refie postul. Toată lumea crede că i-a venit mintea la cap, să se împace cu ex-soțul ei, eu cred că toate vorbele astea sunt datorită interesului de moment. A călătorit mult prin Elveția, Italia etc. A venit cu un ceas, inel cu diamante luate din Elveția etc. Arată mult mai bine căci se mănâncă foarte bine acolo, carne destulă, proaspătă, nu congelată ca aici, și nimic nu e rațional acolo. Sanda e mare șmecheră și știe să fie bine cu toată lumea și manevrează de așa fel încât toată lumea să aibe milă de ea și să caute să o ajute. Mai ales bărbații se simt foarte puternici și „cavaleri medievali", ajutând pe o biată fată slabă și neajutată! Se spune că tipul de femeie „vampă" cel mai primejdios nu e acel al vampei clasice din romanele senzaționale, ci al femeii care pare slabă, neajutorată, „une demoiselle en détrasse" cum spun americanii*, care se bat să sară să o ajute. Sanda e foarte tare

* Referire la musicalul *A Damsel in Distress*, regizat de George Stevens în anul 1937 după romanul lui P.G. Wodehouse, cu Fred Astaire și Gracie Allen în rolurile principale.

şi ştie prea bine ce vrea, dar faţă de toată lumea se poartă ca o mieluşică şi dă impresia că e tristă să acţioneze în viaţă numai aşa cum vor alţii, şi că ea se resemnează cu multă blândeţe şi delicateţe sufletească la această îmbrâncire din colţ în colţ şi la toată recunoştinţa altora faţă de sacrificiile ei. E o mare pisicuţă şi văd că-i merge nespus de bine. Mă întreb cât timp o să mai pretindă ca să se împace cu soţul ei, prin a cărui intervenţie şi recomandaţie probabil a căpătat acest post. Când nu va mai avea nevoie de protecţia lui va anunţa, desigur, că el nu vrea să se împace cu ea (căci totdeauna nu ea e aceea ce nu vrea un lucru, ci invers, cealaltă persoană)[40].

Fără îndoială, Cleo era puţin geloasă pe Sanda şi pe oportunităţile de care se bucura în acel moment, dar acest lucru nu înseamnă că nu a descris-o corect. Sanda Stătescu părea şi o „pisicuţă", şi o „vampă", determinată să guste toate plăcerile vieţii, gata să profite de pe urma bărbaţilor dacă se putea. Securitatea îi făcuse deja un fel de profil psihologic. Aflase detalii despre aventurile ei amoroase şi de la Constanţa Magoş, răpită din Berlinul de Est în 1951, care în timpul anchetelor a scris 7.000 de pagini despre românii din exil. Despre Sanda a povestit, printre altele, că „este o femeie căreia îi plac bărbaţii. Ultima ei legătură sentimentală a fost cu căpitanul Oancea. Acesta a întrebat-o câţi prieteni a avut de când este la Paris. I-a înşirat acestuia 25 de bărbaţi, împreună cu cei de la Londra. Pe listă figura şi Silviu Crăciunaş, care a avut relaţii cu Sanda Stătescu"[41].

La începutul anilor 1950 Sanda se mutase de la Paris la München şi probabil numărul amanţilor ei crescuse, dar acest lucru nu o împiedica să se gândească adesea, cu nelinişte şi dragoste, la familia rămasă în ţară. Mama ei, Eufrosina Stătescu, pe care toată lumea o striga Puica, surorile ei, Gabriela Stănescu şi Mioara Stătescu, şi mătuşa ei, Viorica Călinescu, rămase la Bucureşti, se amăgeau că lucrurile se vor îmbunătăţi curând, fără să ştie că erau urmărite de Securitate, care le-ar fi arestat fără nicio ezitare dacă n-ar fi fost familia unei agente de care aveau nevoie în „acţiunea Victor".

Silviu Crăciunaş a intrat brusc în viaţa lor în anul 1955 şi va petrece cu ele următorii doi ani, ajungând să fie considerat membru al familiei. Le cunoscuse în 1950, când s-a întors din prima misiune de la Paris şi le-a contactat în numele Sandei Stătescu. Pentru că erau o familie „reacţionară", nu au anunţat Securitatea de prezenţa lui în Bucureşti, aşa cum cerea datoria unui cetăţean model al Republicii Populare Române. Peste aproape cinci ani, în 1955, când le-a contactat din nou, Crăciunaş le-a dezvăluit că evadase din închisoare, că este fugar şi că are nevoie de sprijin din partea Sandei pentru a fugi din ţară. Nici de această dată femeile nu l-au denunţat, ci i-au întins o mână de ajutor, găzduindu-l uneori, în condiţiile în care nu aveau spaţiu sau mâncare suficientă pentru a-l hrăni.

Membrii familiei Stătescu din București locuiau într-un mic univers plin de haos și incertitudine, ascuns într-o clădire impunătoare prin dimensiuni, cândva strălucitoare, însă acum în paragină, situată pe strada Popa Nan nr. 8, într-unul dintre cele mai vechi cartiere bucureștene. Nu ocupau decât un mic apartament la etajul 1, înghesuindu-se într-un spațiu de câțiva metri pătrați. Din când în când, în capătul străzii, Securitatea își posta câte un agent care să le urmărească, atât pe ele, cât și pe Silviu Crăciunaș.

Familia Stătescu era cel puțin burlescă, membrii ei petrecându-și viața într-un amestec de situații absurde, caraghioase și serioase în același timp. Pentru a-și îndeplini obiectivul, Crăciunaș trebuia să le accepte așa cum erau, dar a preferat să-și concentreze eforturile pe Viorica Călinescu și Gabriela Stănescu, mătușa și sora Sandei, care păreau cele mai potrivite canale de comunicare cu Sanda. Cealaltă soră, Mioara, nu avea o relație apropiată cu familia. Crăciunaș le-a relatat ofițerilor de Securitate că, în copilărie, mama ei o alungase de acasă pentru că era extrem de urâtă. Mioara s-a adăpostit în satul Borlești de lângă Pitești, la bunica sa, care a crescut-o și a ajutat-o, în condiții grele, să meargă la școală și, mai târziu, să-și ia licența în medicină. Mioara era de fapt singura dintre ele care reușise să-și construiască o carieră; era medic într-un spital din București și a preferat acum să evite familia care o desconsiderase în copilărie. Direcția a II-a a continuat să o monitorizeze și pe aceasta, nedorind să riște vreo surpriză. Cealaltă soră a Sandei, Gabriela, rămăsese casnică și se măritase cu Victor Stănescu, un inginer lipsit de maniere, pe care Gabriela îl numea adesea „canalie", pentru că o înșela cu vecina de apartament din clădirea unde locuiau, de care nu îi despărțea decât o ușă de sticlă mată. Viața Gabrielei se consuma intens în jurul acestui eveniment; lupta împotriva rivalei cu toate armele pe care le avea la dispoziție. Puica, mama celor trei surori, era în vârstă, arțăgoasă și mai mult decât indiscretă. Crăciunaș o evita, considerând că este „foarte ușuratecă la gură, că citește scrisorile venite de la Sanda vecinilor din casă și altora"[42].

Dintre toate, Viorica, mătușa Sandei, era cea mai „reacționară", cea mai înverșunată împotriva regimului comunist, care o adusese la sapă de lemn. De ani de zile trăia din lucrurile agonisite de-a lungul timpului, vânzând la talcioc diverse obiecte: bocanci, truse de voiaj, parfumuri, îmbrăcăminte, mobilă etc. Viorica se trăgea din familia fostului ministru Grigore Iunian. Îi plăcea să discute politică, să bârfească cu prietenele, fără să realizeze cât de periculos era acest lucru pe atunci. Crăciunaș o câștigase definitiv de partea lui, așa că îl mai lua uneori la câte o partidă de pinacle pe care o organiza împreună cu Gabriela Iunian, soția fostului ministru, și Ana Lobey, soția generalului Constantin Lobey și rudă cu fostul prim-ministru Armand Călinescu. L-a prezentat acestora drept „un prieten

al Gabrielei". Așezați în jurul mesei de cărți, comentau toți patru situația politică din țară. Crăciunaș dădea impresia că este galant și intervenea doar atunci când i se cerea opinia, ceea ce Viorica făcea adesea, căci era cea mai comunicativă dintre toate și îi furniza informații din belșug agentului Securității. Vorbeau despre orice. Despre Biserică, remarcând cât de mulți credincioși participau la slujbele de la Patriarhie și mirându-se cum de guvernul acceptă o astfel de stare de lucruri. Sau despre politică, întrebându-se cum se făcea că reprezentanții burgheziei, care trăiau în continuare în mizerie, începeau totuși să primească pensii din partea statului. Nu găseau altă explicație decât că era vorba de „o încercare tardivă a guvernului de a se pune bine cu burghezia până nu e prea târziu". Apoi analizau „evenimentele din lume", uitând pentru o clipă de cărțile de joc răsfirate pe masă, căci subiectul era prea important. Situația internațională ajunsese să fie pe „muchie de cuțit", războiul era iminent, americanii nu mai așteptau decât alegerea noului președinte ca să-l pornească, iar comuniștii „au făcut atâtea încât nu se mai poate trăi decât dacă vor fi distruși, ceea ce vor face americanii"[43].

Alteori, Viorica Călinescu îi pomenea lui Crăciunaș despre un prieten de-al ei, inginerul Nicolau, care făcea parte dintr-un cerc de spiritism „la care participanții sunt în majoritate evrei și restul sunt câțiva creștini". Inginerul Nicolau i-a spus că a aflat „tot felul de lucruri care s-au adeverit și i-a descris cum mediumul le-a spus, la ultima ședință, că vara aceasta va fi decisivă și va aduce lămurirea finală în lume"[44]. Mediumul i-ar fi făcut un mare serviciu Vioricăi dacă i-ar fi șoptit că prietenul ei Silviu Crăciunaș este de fapt agent al Securității, obișnuind ca după întâlnirile cu ea să se retragă într-o grădiniță din strada Luigi Cazzavillan, de lângă parcul Cișmigiu, unde servea liniștit masa și petrecea apoi câteva ore scriind rapoartele în care le menționa pe fiecare dintre femeile Stătescu, rapoarte pe care le preda în aceeași zi, fie lui Hida, fie lui Vîlceleanu.

Prin urmare, bine infiltrat în mijlocul „babelor", cum le spunea Crăciunaș, a inițiat comunicarea cu Sanda. Cu ajutorul Gabrielei i-a scris pentru prima dată iubitei sale de la Paris în aprilie 1955. Textul era în realitate redactat de Securitate și trebuia să fie un semn de viață din partea lui Victor, dispărut de aproape cinci ani. În plus, Puica Stătescu i-a scris fiicei sale din proprie inițiativă, fără știrea lui Crăciunaș, ceea ce nu prea i-a convenit agentului, menționându-i Sandei că fusese vizitată acasă de „Silviu". Răspunsul a sosit pe 1 iunie. Din el reiese că Sanda nu a înțeles inițial despre cine era vorba: „Te rog spune-mi de care Silviu scrii în ultima ta scrisoare, căci nu știu la cine te referi. Îl cunosc și eu? Răspunde-mi neapărat"[45]. Pentru a lămuri misterul, Securitatea a ticluit un alt text cu ajutorul lui Victor, care l-a oferit mamei Sandei pentru a fi introdus în corespondență: „Ne-am bucurat că întrebi de Silvia, prietena lui

Brencica*. Știi, este prietena aceea bună, care îți dăruia garoafe albe și crizanteme pentru care Galița era invidios. Ea a fost mult timp imobilizată la pat, dar s-a făcut bine prin propria sa voință, contrar tratamentului prescris care nu era indicat pentru ea și pe care, dacă l-ar fi urmat, i-ar fi mers foarte rău. Acum Silvia ar vrea să plece la Romică să-și petreacă acolo convalescența, însă deocamdată nu are posibilități. Silvia îți transmite multe sărutări, ție, lui Jenică și lui Traian"[46]. Cu siguranță Sanda înțelesese acum despre cine era vorba. În 1949, la Paris, Silviu Crăciunaș i-a oferit la un moment dat un buchet de garoafe și crizanteme albe, provocând o criză de gelozie căpitanului Galea, ofițer român fugit din țară și stabilit în Franța, un alt iubit de-al Sandei, pe care doar ea îl dezmierda „Galița". Din scrisoarea primită ar mai fi trebuit să priceapă și că Silviu a fost mult timp arestat („imobilizat la pat"), dar că a reușit să evadeze („s-a făcut bine prin propria voință") și intenționează să fugă în străinătate („ar vrea să plece la Romică", adică la Romulus Boilă, aflat la Paris). De asemenea, Jenică era Ion Iliu, iar prin Traian se referea de fapt la Horațiu Comaniciu.

Astfel a petrecut Silviu Crăciunaș următorii doi ani în România, așteptând ca americanii să cadă în capcana Securității. Cea mai mare parte a timpului a petrecut-o în București, fără să-i fie ușor, căci capitala era totuși un oraș închis, iar el, un evadat căutat de Miliție, care nu avea habar de operațiunea secretă a Securității. În acei ani, micul Paris își pierduse farmecul și strălucirea, era acum proletar și republican. Este adevărat că rănile războiului aproape dispăruseră, dar locuitorii orașului sufereau mai abitir în prezent, trăind într-o cetate cenușie, ocupată în continuare de armata sovietică. Oamenii erau speriați și arătau îmbătrâniți, mergeau pe stradă cu privirea-n pământ, uneori furișându-se, evitând străzile unde se aflau sediile oficiale ale partidului, ale Miliției sau ale Securității. Nimeni nu se mai îmbrăca elegant, pentru a nu atrage atenția. Acum se purtau hainele ieftine, de molton, în culori stinse. „Apar pufoaicele și căciulile rusești cu urechi", iar femeile poartă batic și „nu se mai rujează, nu se mai parfumează"[47]. Bucureștenii nici măcar nu se mai puteau deplasa în voie, fiind obligați să-și justifice prezența pe străzi ori de câte ori erau opriți de o razie a Miliției. Crăciunaș se folosea de noul buletin de identitate pe numele Vasile Grigorescu, așa cum o făcea și locotenentul de Securitate Lenghel, care solicitase la rândul lui un buletin de identitate nou, pe numele Victor Mureșan, pentru că avea misiunea să-l însoțească uneori pe Crăciunaș. Pentru a nu se deconspira în fața milițienilor, Lenghel și-a procurat și o

* Brencica era numele de cod pe care Sanda Stătescu îl stabilise împreună cu Silviu Crăciunaș în 1949, la Paris, pentru a fi folosit în timpul vizitelor la familia Sandei din București.

falsă delegație de la o întreprindere bucureșteană, cu care să demonstreze că se deplasează în interes de serviciu, în București sau în țară, în cazul în care era luat la întrebări pe stradă.

În memoriile sale, Crăciunaș a zăbovit asupra acestei perioade, pretinzând că a trăit tot felul de aventuri riscante în timp ce se ascundea de Miliție și de Securitate. Deși le-a descris cu pasiune, aceste aventuri au fost în realitate produsele imaginației lui. De exemplu, a istorisit cum într-o seară „liniștită și senină de noiembrie", în timp ce se plimba pe bulevardul Basarab, s-a adăpostit într-un depozit părăsit, simțind pe urmele sale o mașină a Securității. A rămas acolo mai multe ore, în timp ce doi indivizi așteptau pe trotuarul de lângă clădire. La un moment dat, în jurul orei trei dimineața, povestește autorul cărții *The Lost Footsteps*, alte două mașini s-au oprit precipitat în fața clădirii. Din ele au coborât mai multe persoane și cu toții au intrat în depozitul întunecat în care se ascundea Silviu Crăciunaș, acum martor al evenimentului, căci nu pe el îl căutau. Printre ei, o persoană încătușată:

> — Înțelegi? Vei fi eliberat într-un sfert de oră și te vei putea întoarce acasă la familie. Îți mai repet ordinele încă o dată: nu ai voie să sufli o vorbă nimănui despre închisoarea unde ai fost și nici despre întrebările de la anchete. Jură!
> — Jur! a răspuns o voce plină de emoție.
> — Nu trebuie să vezi mașinile care te-au adus aici. Rămâi cu fața la perete, păzit de cei doi milițieni, până când ți se va scoate masca. Numai atunci vei putea să pleci. Ai să te descurci tu să ieși din cartier; să te duci drept acasă!
> Ofițerul a plecat și s-a făcut liniște în gang, tulburată doar de respirația celor trei. După colț, în stradă, s-au pornit motoarele mașinilor, au fost băgate în viteză și-au plecat, după cum spusese ofițerul. Eram, prin urmare, martor fără voie al eliberării unui deținut, în maniera obișnuită a Securității. Deci nu pe mine mă urmăriseră pe stradă, ca suspect. Poliția căuta un loc liniștit, nebântuit de lume, unde să elibereze un deținut. [...]
> — Să nu te miști, acum o să-ți scoatem masca...
> Milițianul s-a dat doi pași îndărăt, a ridicat mâna dreaptă și-a tras un singur glonț în ceafa deținutului[48].

Autorul bestsellerului descrie adesea astfel de întâmplări dramatice. Deși erau inventate, căci în realitate agentul Securității nu asistase la asasinarea unui nevinovat într-un depozit de pe bulevardul Basarab, Crăciunaș a avut inteligența de a zugrăvi aceste episoade în culori verosimile. Într-adevăr, în acea perioadă aveau loc execuții sumare în plină stradă, zguduind viața bucureștenilor, care uneori întâlneau cadavrele acestor nevinovați, „lăsate acolo de milițieni" pentru ca oamenii să știe „că sunt bandiți care au fugit de sub escortă"[49]. Știa așadar că nimeni nu ar fi pus la îndoială

comportamentul criminal al Securității contestând veridicitatea unor astfel de istorii.

În acest oraș ostil, la sfârșitul anului 1956 „babele" Stătescu o duceau atât de greu, încât își vindeau adesea în piață lucrurile din casă. Talciocul le devenise familiar. Era lumea foștilor moșieri, a artiștilor, a profesorilor, a scriitorilor și a negustorilor. Viorica și Gabriela vindeau câte o pereche de pantofi, vreo stofă de lână sau covorul persan, pentru care căutau clienți de ceva vreme, dar fără succes. Nu era ușor să le vinzi, căci nimeni nu mai era interesat de astfel de obiecte, bucureștenii preferând să-și investească micile economii în zahăr, ulei, orez, făină sau carne, dacă le găseau prin magazinele alimentare.

Nici Sanda nu o ducea prea bine în lumea liberă. Din scrisorile trimise acasă și interceptate de Securitate aflăm că renunțase la apartamentul în care locuise aproape trei ani și cu care i se lăudase lui Cleo la Londra: „Acum însă am o cameră mobilată la niște nemțoi care se culcă la 8, așa că trebuie să merg în vârful picioarelor și să mă comport ca la pension aproape". Codificat, transmitea mesaje de dragoste și către „băiețelul" ei Silviu Crăciunaș, mesaje care aveau darul de a spori nerăbdarea acestuia în privința plecării: „tot mai natural este pentru o femeie să fie măritată, la căminul ei, chiar dacă își are o carieră. [...] Nici nu îți poți închipui cât sunt de invidioși bărbații atunci când văd concurente într-o femeie în orice profesie și mai ales când femeia are și o doză serioasă de ambiție. Poate că tot am să decid să mă mărit din nou ca să mă pun sub scutul sacru al căsniciei. Dar este foarte greu atunci când nu ții într-adevăr la cineva sau, mai bine zis, când ți-ai dăruit toată inima unei alte ființe, pe care nu încetezi să ți-o dorești ca partener de viață"[50]. Gabriela, sora ei și destinatara scrisorii, avea propriile probleme în căsnicie și numai la rolul femeii de carieră în societate nu se gândea, căci cu câteva săptămâni în urmă o bătuse zdravăn pe amanta soțului său după ce o pândise în drumul ei spre măcelărie, scandal potolit de Miliție. I-a dat scrisoarea lui Silviu Crăciunaș pentru că la el făceau referire aceste rânduri, iar agentul trebuie să fi înțeles că Sanda îl iubește și că nu-l va abandona.

Deși lipsită de venituri și trăind în condiții precare, familia Sandei s-a bucurat sincer când Silviu Crăciunaș a primit prin intermediul ei un prim ajutor financiar din Occident. Suma nu a fost foarte mare, doar 10.000 de lei, dar era un pas încurajator, căci Securitatea obținea astfel confirmarea interesului CIA pentru agentul ei. În scrisorile trimise Sandei Stătescu sau lui Ion Iliu, Crăciunaș ceruse o sumă considerabilă, între 4.000 și 4.500 de dolari, bani necesari pentru a-și pregăti fuga din țară. Cei 10.000 de lei nu reprezentau nici o treime din suma cerută, dar ofițerii de contraspionaj au considerat că, cel mai probabil, CIA a preferat să trimită o sumă mai

mică pentru a testa canalul folosit în vederea unui viitor transfer, asigurându-se astfel că cei 4.000 de dolari vor ajunge într-adevăr în mâinile lui Crăciunaș.

Banii au sosit la București în luna noiembrie a anului 1955, surprinzând pe toată lumea. Un domn în jur de 60-65 de ani, însoțit de o femeie mult mai tânără, a bătut într-o seară la ușa familiei Stătescu, cerând să vorbească cu Viorica Călinescu. I-a spus acesteia că are să-i comunice ceva confidențial din partea unei rude aflate la Paris, precum și că are de făcut un comision. A scos 10.000 de lei din buzunar, reținând 100 de lei pentru că „a avut diverse speze" de rezolvat, după care el și însoțitoarea sa au plecat, urcându-se „într-un automobil mare, care-i aștepta în apropiere". Când agentul Victor a rugat-o pe Viorica să-i povestească în detaliu despre individ, aceasta n-a știut să-i spună prea multe, doar că i-a părut a fi „mai mult evreu decât român", iar femeia avea „aspect vizibil de evreică"[51]. Fusese extrem de emoționată, îngrijorată ca nu cumva să fi intrat într-o capcană a Securității. Persoana respectivă se numea Sigmund Schuman, fusese agent la bursa care funcționase până în 1947 într-o clădire din Galeriile Blanduziei și era bine cunoscut și monitorizat de Securitate pentru că realiza astfel de activități, contra cost, la solicitarea românilor din exil. Metoda era simplă. Un alt evreu, contactul său de la Paris, îi trimitea lui Schuman o carte poștală prin care îl instruia, într-un limbaj cifrat, să lase o anumită sumă de bani la o adresă din București, după ce suma respectivă fusese însușită de contactul de la Paris. „Persoanele care au adus banii sunt cunoscute serviciului nostru"[52], afirma Tiberiu Hida în raportul său; în interes operativ nu s-a luat pe moment nicio măsură împotriva lui Schuman.

Spre dezamăgirea lui Crăciunaș, cei 10.000 de lei nu au ajuns în portofelul lui, ci au fost preluați de Petre Lenghel de la agent și vărsați la secretariatul Direcției a II-a în ziua de 3 decembrie 1955. Banii urmau a fi folosiți tot în „acțiunea Victor", sumele din acest fond putând fi ridicate „numai cu probarea Tov. Cpt. Hida T."[53]. Îi trimisese Virgil Veniamin, apelând la Schuman, canal pe care îl considera sigur și prin care obișnuia să trimită aproape în fiecare lună bani familiei sale captive în București. Dar nu erau banii lui, ci ai CIA. Tot Veniamin a primit confirmarea de la București că banii au ajuns la Viorica Stătescu și, prin urmare, la Silviu Crăciunaș. Corespondența dintre Weston și Basil Rațiu confirmă că suma a fost oferită de CIA. În septembrie 1955 ofițerul american i-a scris lui Rațiu următoarele: „Considerăm că această operațiune are potențial și, cu precauția de rigoare, intenționăm să o ducem la capăt [...]. Plănuim să-i trimitem o mică sumă de bani lui S.C. pentru folosul personal, până când operațiunea va fi elaborată suficient pentru a permite o acțiune mai consistentă"[54]. În noiembrie, același Weston

îi scria lui Rațiu că „vă asigurăm că facem tot posibilul pentru ca sprijinul nostru să ajungă la S.C. sub o formă sau alta”[55], ceea ce însemna că CIA era dispusă să se implice în salvarea agentului.

Însă în 1956 situația s-a schimbat în mod radical. Agenția de spionaj a SUA a preferat să nu se mai implice în mod direct, ci mai degrabă să asiste la desfășurarea acestui joc operativ. Prin urmare, nici vorbă să trimită suma de dolari solicitată de Crăciunaș. Neagu Djuvara își amintește și el că

> francezii, din capul locului, se declară incompetenți, dat fiind că operațiunea a fost pornită numai de americani [...]. Totuși, datorită argumentărilor colonelului Beaumont, americanii acceptă să-i trimitem lui Crăciunaș echivalentul în lei a 1 000 de dolari [...]. În schimb, americanii vor să-i cerem lui Crăciunaș o nouă scrisoare, mai lungă, pentru analiza scrisului. Această nouă exigență m-a exasperat și indignat, fiindcă agrava în mod absolut inutil riscurile de descoperire a lui Crăciunaș. [...] Au urmat luni de zile de discuții cu americanii, pentru a-i convinge că încercarea de a-l scoate din țară pe Crăciunaș nu prezenta niciun risc, în afară de sacrificarea a 4 000 sau 5 000 de dolari – dar nu cheltuiseră oare zeci de mii de dolari cu operațiuni de parașutare nereușite? Chiar dacă omul era acum sub controlul Securității, încercarea de a-l salva era o datorie morală. Din aprilie ’56 amenințam cu demisia mea dacă nu obțineam un răspuns pozitiv. În septembrie ’56, mi s-a comunicat o lungă analiză a Centralei CIA privind întreaga „afacere Crăciunaș”, examinată punct cu punct, de la început, adică din 1949, concluzia ei fiind că nu se putea ca acesta să nu fie sub controlul Securității și se refuza deci trimiterea unei sume de bani a cărei folosire li se părea că ar fi exclus să poată servi la o eventuală evadare[56].

Prin urmare, Crăciunaș, care alături de ofițerii de Securitate aștepta înfrigurat ca CIA să transfere restul banilor solicitați, va începe să primească astfel de semnale descurajatoare. În februarie 1956, Sanda i-a scris că „medicii nu s-au pus de acord asupra tratamentului nou”, iar ea continuă să facă tot felul de „analize și radiografii”[57], ceea ce însemna că încă nu a găsit banii necesari, că la Paris și Washington se discută cazul său și că ea va continua să facă eforturi pentru a-l salva. Următoarea scrisoare a Sandei, scrisă pe 29 iulie, trebuie să-i fi dezamăgit și pe Crăciunaș, și pe Hida. Basil Rațiu, spunea Sanda, îi transmitea că „medicii specialiști pe care i-a consultat” în toată această perioadă „i-au declarat în mod destul de brutal că nu mai pot face nimic pentru bietul băiat”[58]. Se părea că toată lumea îl părăsise, iar singurul care i-a rămas „devotat până la sacrificiu” era Basil Rațiu, care nu mai știa ce să facă pentru a-l ajuta.

Așa cum își amintea și Neagu Djuvara, în ciuda protestelor lui, ale lui Basil Rațiu și ale lui Virgil Veniamin, suspectând o capcană, CIA preferase să suspende orice acțiune, chiar dacă risca astfel sacrificarea unui agent, condamnându-l la moarte. Niciun argument nu mai părea

să-i convingă pe americani, nici măcar faptul că pretenţiile lui Crăciunaş se micşoraseră între timp, căci solicita acum doar 2.000 de dolari. Simţind că plecarea îi este pusă în pericol, agentul Victor a încercat să le explice ofiţerilor de Securitate că îşi poate îndeplini misiunea şi fără sprijinul financiar al americanilor. Direcţia de contraspionaj analiza în continuare motivele impasului în care se afla şi căuta soluţia potrivită. Aceasta însă a venit de la Sanda Stătescu, care i-a scris că îi va trimite în curând „pachetul cerut", având promisiuni de la un misterios prieten în acest sens. La Bucureşti, a rămas necunoscută identitatea acestuia timp de mai multe luni.

În realitate, cel care manifestase bunăvoinţa de a-l sprijini pe Crăciunaş nu avea nicio legătură cu serviciile secrete occidentale. Era un tânăr român aflat în exil la Londra încă din 1940. Se numea Ion Raţiu, dar prietenii şi cunoscuţii îl strigau Iancu. Mai târziu a devenit unul dintre cei mai cunoscuţi membri ai exilului, reuşind atât în afaceri la Londra, cât şi în politică la Bucureşti, pentru că Ion Raţiu s-a întors acasă, în România, în ianuarie 1990. A ajuns vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor, a fost candidatul Partidului Naţional Ţărănesc Creştin Democrat la alegerile prezidenţiale din 1990 şi a fondat ziarul *Cotidianul* în 1991. Ion Raţiu a avut răbdare să ţină un jurnal până la sfârşitul vieţii sale, jurnal pe care l-a început încă din anul 1940, când a părăsit România. Astăzi a devenit una dintre cele mai interesante surse memorialistice referitoare la istoria exilului românesc. Din acest jurnal aflăm cum a ajuns să cunoască situaţia aparent fără ieşire în care se afla Crăciunaş: „Miercuri, 24 octombrie 1956. Primesc o scrisoare alarmantă, aproape disperată, de la Sanda, în care îmi cere să-i dau $2.000 ca să salveze pe un român extrem de important, actualmente în ţară"[59]. Impresionat, Ion Raţiu s-a arătat imediat interesat să ofere o mână de ajutor, iar pe 31 octombrie, aflat la Paris, a luat masa cu tizul său, Basil Raţiu, pe care abia atunci îl cunoscuse*. Basil i-a povestit lui Iancu, „în mare detaliu, toată afacerea Silviu Crăciunaş, căci el este omul în pericol astăzi în România". Ion Raţiu a relatat discuţia în jurnal:

> Sosit în Franţa în 1949, face un raport la americani despre felul cum trebuie organizată rezistenţa. Americanii, impresionaţi, îl trimit înapoi în România (Crăciunaş este cel care a organizat fuga lui Romi, Virgil Veniamin etc.). Acum 14 luni, în septembrie 1955, Crăciunaş cere să i se trimită bani să iasă din România. De atunci şi până acum chestiunea se tergiversează. Nimeni nu vrea să scoată banii. Americanii refuză îndărătnic. Vişoianu promite, promite, dar nu face nimic. Crăciunaş şi-a făcut o reţea de legături, căci circulă liber în toată ţara. Periclitează însă o serie întreagă de oameni şi mai ales familia Sandei Stătescu, care-l

* Deşi au avut acelaşi patronim, între Ion Raţiu şi Basil Raţiu nu au existat legături de rudenie, contrar sugestiilor din unele documente ale Securităţii sau chiar din unele lucrări sau studii de specialitate.

acoperă. Corespondența între Sanda și familia ei continuă, neîntreruptă, și cu toții scriu în cod. Omul, evident, devine din ce în ce mai disperat. Îmi cere să fac tot posibilul să-l ajut eu. Să trimit $2 000 pe adresa dnei Viorica Călinescu, strada Popa Nan nr. 8, București, pentru Brencica, numele lui în cod. Îi promit că voi face ce voi putea[60].

Ceea ce nu reușiseră Basil Rațiu, Virgil Veniamin, Sanda Stătescu sau Neagu Djuvara timp de mai bine de un an, Ion Rațiu a rezolvat într-o singură zi. Tânărul Iancu nu se dădea în lături de la a participa la organizarea unei acțiuni clandestine împotriva comuniștilor. Prin urmare, deși nu îl cunoștea personal pe Crăciunaș, a considerat că merită ajutat, dat fiind sacrificiul său în lupta împotriva regimului comunist. A găsit banii chiar a doua zi, împrumutându-se de la o prietenă bogată, baroneasa Gabrielle Bentinck, soția ambasadorului Olandei în Franța. Tot atunci, pe 1 noiembrie 1956, un grup al românilor din exil format din cei doi Rațiu și Sanda Stătescu, cărora li s-au alăturat Romi Boilă și Augustin Popa, s-a adunat acasă la Veniamin. Acolo s-a discutat situația lui Crăciunaș, așa cum își amintește Ion Rațiu:

Sanda explică totul în mare detaliu. Arată scrisorile din țară în original. Cazul e clar. Omul e în mare pericol. Veniamin spune că nu poate să facă nimic, că s-ar duce în America și va vorbi din nou cu Vișoianu. Atât Sanda, cât și Basil arată cât de imposibilă e situația. Că au pe conștiință nu numai viața acestui om, dar și soarta a cel puțin 20 de persoane din familia Sandei. Comitetul l-a trimis, Comitetul să-l scoată. Basil adaugă că a cerut lui Cretzianu, care l-a refuzat categoric – un om complet americanizat. Popa spune că problema de conștiință se pune altfel: dacă nu se face rău lui Crăciunaș, dacă e ajutat să iasă. Argumentul, evident, cade de la sine, căci, cu cât stă mai mult, cu atât situația lui Crăciunaș e mai periclitată. Trimiterea banilor nu poate fi interceptată căci i s-au trimis bani deja o dată, o sumă mică, de către Veniamin pentru a verifica mecanismul de predare a banilor, și totul a mers strună. Eu am spus că pentru mine există două semne de întrebare: a. Nu-mi pot închipui că americanii refuză să-l ajute pe Crăciunaș, pe care ei l-au trimis, fără ca să aibă un motiv bun. Care este acest motiv? b. Nu văd cum românii, care au fost responsabili de trimiterea lui în țară, pot să-l abandoneze acum și să tergiverseze chestiunea.
Basil intervine și spune că eu sunt gata să ofer acești bani cu condiția ca să mi se dea o garanție. Eu adaug, „o garanție mai de *morală*". Popa răspunde că și în mintea lui există o mulțime de îndoieli. Americanii trebuie să fie convinși, fie că a colaborat cu comuniștii, fie că e mai periclitat dacă încercăm să-l scoatem. Basil încearcă să explice că americanii nu mai vor să facă un efort actual în România. Popa îl taie scurt. Nu vrea să intre în fondul chestiunii, n-are timp. El e convins că americanii n-au abandonat poziția românească. El este gata să-și ia garanția financiară. Veniamin adaugă că și el își ia răspunderea pentru replătirea unei părți din această sumă. Niciunul nu vrea să-și ia răspunderea morală.

— Eu nu pot să o fac, spune Popa. Am îndoieli. Să o facă cei care sunt convinşi că e bine ca să fie ajutat acum. Uite, dumneata doamnă Stătescu şi dumneata domnule Basil Raţiu. Eu îmi iau garanţia materială pentru restituirea sumei.
— Pe mine mă interesează să ştiu precis, înainte de a avansa banii, dacă nu este ceva *împotriva* acestui om. Eu nu-l cunosc. Eu nu ştiu ce a făcut decât din auzite. Poate omul acesta este compromis şi chiar dăunător cauzei româneşti.
Toţi m-au asigurat că Silviu Crăciunaş e absolut de toată încrederea şi că a adus mari servicii cauzei româneşti. „Din punctul acesta de vedere, mi-a spus Popa, n-ai nicio grijă."
— Cum se poate atunci că românii n-au găsit mijlocul de a-l ajuta de 14 luni?
— Cine să-l ajute? Eu n-am bani, mi-a spus Popa.
— Nu dumneata, ştiu că dumneata n-ai bani, dar ceilalţi. Comitetul.
— Comitetul n-are bani pentru astfel de lucruri. Avem un buget precis. Toţi banii care se utilizează...
— Dle Popa, pe mine nu m-a interesat niciodată chestiunea banilor Comitetului. Nu mă interesează nici acum. De ce nu-i dă domnul Vişoianu? Nu puteţi să-mi spuneţi că Vişoianu n-are $2 000 sau nu poate să găsească o astfel de sumă?
— Eu nu ştiu ce bani are Vişoianu. Eu nu discut astfel de lucruri cu el (păcat că n-a făcut-o toţi aceşti ani!!!).
N-am mai insistat. Am fost mulţumit că am fixat responsabilitatea *nedescărcată* în ce priveşte soarta lui Crăciunaş. [...] Ne aşezăm în fotolii, Basil, Sanda şi cu mine. Amândoi mă copleşesc cu mulţumiri. Caut să-mi ascund emoţia. [..] Discutăm amănuntele tehnice ale plăţii şi ofer 8 500 de franci elveţieni[61].

Astfel, cei 2.000 de dolari ceruţi de Securitate CIA-ului prin intermediul lui Crăciunaş, motiv de reproş şi scandal pentru românii din exil, au ajuns într-un final la Bucureşti prin acelaşi canal, considerat sigur, folosit pentru transferul celor 10.000 de lei. Securitatea credea în continuare că banii fuseseră trimişi de spionajul american, nefiind la curent cu discuţiile aprinse ce au avut loc în casa lui Veniamin şi nici cu decizia CIA de a-şi retrage sprijinul. Din nou, agentul nu s-a bucurat de ei, căci au fost depuşi la casieria Securităţii. Schuman, intermediarul, va fi arestat câteva luni mai târziu, pe 9 august 1957, împreună cu Haim Brüll, care se ocupa cu acelaşi lucru, amândoi fiind acuzaţi că transferă ilegal valută pentru CIA. Şi contactul lor de la Paris, care iniţia transferurile de bani la Bucureşti, a avut de suferit. În noiembrie 1957 un anume Katz a fost arestat de Direction de la Surveillance du Territoire „pentru a-l sili să declare că banii i-a transferat unei căsuţe poştale controlată de Securitatea comunistă din Bucureşti", un alt indiciu că Silviu Crăciunaş trezea suspiciunile profesioniştilor serviciilor de informaţii din Occident. Însă Veniamin „a luat măsuri imediate la Ministerul de Interne din Paris şi evreul a fost eliberat"[62].

Odată depășită această problemă, Securitatea s-a convins că agentul Victor nu și-a pierdut credibilitatea în fața americanilor și astfel au fost demarate ultimele pregătiri pentru plecarea lui Silviu Crăciunaș în cea de-a doua misiune. S-a întâmplat în martie 1957, după ce Direcția de Contraspionaj i-a trasat obiectivele de îndeplinit. Trebuia, bineînțeles, „să pătrundă în centrul de spionaj american", să descopere agenții pe care CIA îi recruta și îi pregătea pentru misiuni în România și să culeagă date despre structura serviciilor de informații occidentale, cum ar fi: „elemente care le încadrează, dislocarea sediilor cu adresele exacte, școlile unde se pregătesc spionii, date despre elevii acestor școli, planurile de acționare ale acestor servicii de spionaj împotriva RPR și a altor țări din lagărul socialist, obiectivele ce le urmăresc, mijloacele și metodele prin care caută să atingă scopurile urmărite"[63].

Crăciunaș a făcut o listă cu opt deținuți cu care se intersectase în perioada 1953-1954 în închisoare și a căror eliberare l-ar fi putut pune în pericol. Aceștia realizaseră încă din timpul detenției că „a trecut de partea comuniștilor", astfel că agentul a cerut Securității izolarea lor, iar în caz de eliberare, aplicarea pedepsei domiciliului obligatoriu.

Înainte de a pleca, Tiberiu Hida a ținut să-l convingă pe Victor că va avea grijă de familia sa rămasă în România. Măsura era menită să-i consolideze sentimentul de loialitate față de Securitate și să asigure performanța misiunii, întrucât Crăciunaș afirmase deseori cât de mult le iubește pe Eugenia și pe Lilioara. Hida i-a explicat agentului că ceea ce s-a întâmplat în 1950 nu se va mai repeta. Atunci, SSI a abandonat-o pe Eugenia la Sibiu, după ce a mințit-o că fostul ei soț a fost executat, iar femeia s-a descurcat greu, căci nu își făcuse niciun rost. Pentru că iubea atât de mult muzica, se înscrisese la Conservatorul din oraș la secția canto, dar în 1952 facultatea s-a desființat. S-a angajat la o întreprindere de stat, dar după câteva luni a fost dată afară în urma unui denunț anonim. Pentru a se întreține, Eugenia și Lilioara au vândut lucruri din casă, apoi casa, în care următorul proprietar le-a închiriat apoi o cameră.

În urma „dispozițiunilor" SSI, cei doi divorțaseră încă din februarie 1950. Divorțul a fost pronunțat în lipsa lui, în timp ce se afla în misiune, acesta fiind și motivul invocat în instanță, care constatase că „pârâtul a părăsit domiciliul conjugal de vreo doi ani" și „are o atitudine de complectă indiferență de familia sa"[64]. Ulterior nu s-a putut recăsători, întrucât Crăciunaș a intrat în închisoare, iar dacă ar fi făcut-o în perioada cât s-a ascuns în București, și-ar fi pus în pericol legenda. După ce au depășit șocul revederii, fosta soție și fiica sa, precum și părinții și sora agentului au bănuit că totuși situația lui reală este „ca cea din trecut", iar el le-a mărturisit-o fără să ceară acordul Securității. Căpitanul Hida a aflat repede, în urma unei acțiuni de monitorizare a agentului, dar a închis ochii binevoitor și a propus conducerii „să i se permită lui Victor să comunice

soției și părinților săi faptul că este colaboratorul nostru", mai ales că acestea „sunt persoane care știu să țină secretul"[65]. De altfel, Securitatea le-a folosit pe Eugenia și pe Lilioara ca informatoare în acțiunea operativă de mai târziu. Odată plecat, Crăciunaș urma să comunice o parte din veşti prin intermediul scrisorilor adresate familiei sale, printr-un cod prestabilit.

Agentul l-a rugat pe Hida să aibă grijă de familia sa și din punct de vedere financiar. Mama lui a primit o mașină de cusut, iar Eugeniei i s-a stabilit o sumă lunară de 1.000 de lei, mai târziu 1.500 de lei. A fost sprijinită să se mute într-o casă mult mai confortabilă din Cluj, iar vara, în timpul vacanțelor, i se asigura câte un sejur pe litoral. De asemenea, „încă înainte de plecare îi vom comunica lui Victor că banii primiți de el de la americani prin Viorica Călinescu vor fi predați în mod treptat soției sale și ca o primă rată îi vom da 5 000 de lei pentru a-i preda personal soției când se va întâlni cu ea la Cluj pentru a-și lua rămas bun"[66].

Pentru el însuși, Crăciunaș a solicitat 2.275 de dolari, bani necesari în prima etapă a misiunii, adică pentru primele 12 luni. Securitatea nu-i va permite să plece cu atât de mulți bani pentru a nu se deconspira, căci era greu să-i justifice. Va pretinde că a cheltuit pe drum cei 2.000 de dolari primiți de la Ion Rațiu, dar care n-au ajuns în realitate la el, ceea ce însemna că la Viena va sosi cu buzunarele aproape goale. În plus, potrivit legendei, va susține că suma primită de la Sanda Stătescu nu fusese suficientă și că obținuse restul banilor de la doctorul Ion Goia din Cluj, unchiul lui Eugen Marinca, cumnatul său. Acesta ar fi vândut o casă pentru a-l sprijini să fugă din țară, căci era doctor și avea reputația de om bogat. Doctorul Goia avea mai multe apartamente în Cluj pe numele unor rude sau prieteni pentru a ascunde faptul că el era adevăratul proprietar. În realitate, nu a vândut niciunul cu scopul de a-l ajuta pe Silviu Crăciunaș și nici măcar nu a știut că numele lui fusese folosit de Securitate în legenda agentului.

Așa cum făcuse și în 1949, înainte să plece în prima misiune, Crăciunaș a solicitat să nu fie considerat un simplu „agent comunist", ci să fie consemnat faptul că este trimis să lupte pentru cauza și apărarea comunismului:

> Nu din spirit de aventură, căci sunt sătul de tot ce am văzut în străinătate, nu spiritul de aventură mă îndeamnă să plec acolo. Nu ca infractor scos de la închisoare, care să scape de consecințe, acceptă o plecare în străinătate în orice condiții. De bunăvoie și din convingere că pot fi folositor Partidului și Republicii am consimțit să execut prezenta misiune, după care să mă pot înapoia în Patrie, să mă pot stabili lângă familia mea, lângă părinții mei[67].

Atât Holingher, cât și Hida l-au crezut, mulțumiți că au un agent atât de dedicat, în care pot avea deplină încredere. Crăciunaș dovedise

cu prisosință că nu trădase, ba mai mult, nevinovat fiind, suferise îngrozitor din cauza celor din SSI. Câștigase, așadar, o anumită autoritate morală asupra ofițerilor de Securitate, care nu mai aveau motive să se îndoiască de el. Iar dacă ar fi avut, le-ar fi desconsiderat, așa cum au făcut-o la sfârșitul anului 1956.

Cu câteva săptămâni înainte ca agentul să plece, căpitanul Tiberiu Hida a semnat și înaintat conducerii Direcției de Contraspionaj un „referat privitor la contradicțiile care au apărut în activitatea agentului nostru Victor, între afirmațiile ce le face și între materialele obținute de noi prin verificările făcute". Documentul, la fel ca titlul său, este lung, întinzându-se pe 14 pagini. Hida subliniază că, începând cu anul 1955, în perioada în care a fost lăsat să circule în libertate pentru a-și construi legenda, agentul Victor a făcut unele afirmații mincinoase, încercând să-i inducă în eroare pe ofițerii de Securitate care îl coordonau. Dovezile erau irefutabile și importante, mai ales că agentul, fără să știe, fusese filat și înregistrat în timpul unor discuții. Nu era vorba despre o eventuală neglijență, ci despre informații ascunse sau transmise trunchiat Securității. Însă Hida își încheie raportul în felul următor: „după părerea mea, contradicțiile care au apărut în activitatea lui Victor nu sunt așa de mari încât pentru ele să renunțăm la planul nostru cu privire la trimiterea lui în străinătate", considerând totodată că „discutându-le cu el putem clarifica motivele care l-au determinat să procedeze în acest fel"[68]. Ceea ce Hida numea „contradicții" erau adevărate minciuni care ar fi putut determina cu ușurință amânarea și, eventual, anularea misiunii. Dacă ar mai fi lucrat în Securitate, Petea Goncearuc ar fi făcut-o cu siguranță. Hida era însă nerăbdător să demareze a doua etapă a operațiunii și și-a asumat conduita bizară a agentului. În calitate de coordonator, a propus trimiterea lui Silviu Crăciunaș în străinătate. Goncearuc părea să fi avut dreptate în 1951, când îl găsea pe tânărul Hida cam „idealist". În realitate agentul Victor avea propriul său plan, neștiut de nimeni, sătul să fie „folositor Partidului și Republicii", așa cum convingător clama în fața ofițerilor de contraspionaj, și dornic să scape cât mai repede din mâinile Securității și să profite de orice oportunitate oferită de noua sa viață.

În această a doua misiune, Silviu Crăciunaș urma să acționeze, din punct de vedere informativ, pe două paliere care se intersectau adesea. Ofițerii de contraspionaj ai Securității urmăreau în principal reintegrarea agentului în rețeaua CIA, în care pătrunsese cu succes la sfârșitul anului 1949, operațiune întreruptă lamentabil de fostul SSI. Dacă agentul ar fi reușit acest lucru și ar fi obținut informații despre activitățile clandestine ale americanilor care vizau România – primul său palier de acțiune –, misiunea ar fi reprezentat un succes remarcabil. În același timp, Securitatea nu ignora nici exilul politic, întrucât la București se considera că românii refugiați în Occident

erau de regulă agenți ai serviciilor de informații dușmane, iar activitatea lor politică era concepută și coordonată în laboratoarele acestora. Odată pătruns în conducerea Partidului Național Țărănesc, a Comitetului Național Român sau a altor organizații politice ale românilor aflați în exil, Crăciunaș ar fi făcut mari servicii regimului comunist informând Securitatea despre activitățile și planurile acestor organizații. Acesta trebuia să fie al doilea palier de acțiune.

Într-adevăr, agentul Victor a acționat așa cum s-a preconizat la București, iar informațiile din rapoartele sale au acoperit aceste obiective. Datele obținute despre românii din exil și raportate la București vor fi considerate, uneori pe bună dreptate, valoroase și actuale, căci agentul nu a ascuns Securității nimic din ce afla despre organizațiile românești din exil. Însă informațiile despre planurile și activitatea guvernului de la Londra în privința României – căci în final agentul se va stabili în capitala britanică –, respectiv ale celor două servicii britanice de informații, MI6 și MI5, și cele referitoare la activitatea CIA vor fi adesea exagerate sau false. Securității, mai exact Direcției de Informații Externe, îi va lua ceva timp până să înțeleagă acest lucru. Vreme de mai bine de patru ani, la București materialele agentului Victor vor fi remarcate și apreciate ca excepționale, iar conducătorii Securității vor trimite liderilor partidului comunist, spre informare, sinteze ale acestor materiale. Crăciunaș își justifica astfel prezența în lumea liberă și continuarea misiunii. Tot astfel reușea să-și protejeze familia rămasă în țară. Nu în ultimul rând, continua să profite cât mai mult din punct de vedere financiar de pe urma Securității, solicitând recompense exagerate la fiecare întâlnire cu ofițerii de legătură care veneau de la București.

Nu știm dacă odată ajuns în Occident Silviu Crăciunaș a fost curios să citească romanul lui Graham Greene *Omul nostru din Havana*. Sau dacă s-a dus într-o seară la cinema să urmărească ecranizarea cărții, realizată în anul 1959. Ar fi înțeles atunci cât de evidentă era asemănarea dintre el și James Wormold, personajul principal al cărții lui Greene, vânzător de aspiratoare în Havana anilor 1950, racolat de MI6 și transformat în spion. Wormold, care nu avea posibilități reale de a se implica în misiuni de spionaj, a început să inventeze întâmplări și să descrie agenți imaginari, iar rapoartele sale au fost luate în serios la Londra.

Astfel de cazuri nu sunt rare în lumea spionajului, dar pot fi depistate destul de ușor de ofițerii de informații inteligenți și experimentați. Nu se poate ști câți informatori cu talentul de a inventa fapte și chiar personaje a avut Securitatea de-a lungul istoriei sale, dar este greu de crezut că printre aceștia a existat unul atât de competitiv și cu o imaginație atât de bogată ca agentul Victor. Spre deosebire de Wormold, agentul Securității înțelesese că, oricât de

mult va încărca, va amplifica sau va denatura o informație, trebuie să se bazeze pe un fapt real, minciuna trebuie construită pe un fundament de adevăr. Altfel spus, să ofere un fapt real împănat cu minciuni. Ceea ce a făcut timp de mai mulți ani, uneori cu pricepere și rafinament. Alteori însă a fost rudimentar, iar minciunile sale au luat proporții atât de mari, încât ne putem întreba dacă nu cumva i se tulburase mintea și pierduse contactul cu realitatea.

***

În dimineața zilei de 23 martie 1957, ajuns în Austria, pe agentul Victor îl încercau sentimente contradictorii. Pe de o parte, era conștient că începe a doua misiune în Occident, mult mai grea decât prima. Trebuia să disimuleze perfect, să susțină cât mai convingător în fața CIA-ului legenda celor șapte ani în care dispăruse, în speranța că va pătrunde din nou în rețeaua spionajului american. Pe de altă parte, cu cât se îndepărta de România, cu atât mai profund devenea sentimentul de libertate, pe care nu-l mai trăise de atâția ani. Privind înainte, spre apus, cu razele răsăritului de soare încălzindu-i spatele, agentul a intrat în satul de graniță austriac Kleinmutschen la ora 7 dimineața. Trecuse ilegal frontiera și nu văzuse niciun jandarm, niciun grănicer. Întâlnise pe drum un singur om, înainte de a intra în sat, un țăran care ieșise la semănat pământul și care, pentru Crăciunaș, simboliza o nouă viață. „Tot ce am văzut în acea zi, parcurgând Austria și Viena, m-a uimit profund. Veneam dintr-o lume îngrozită, sărăcită și asuprită sălbatic și am intrat în altă lume, însorită, zâmbitoare, binevoitoare, liberă, cu o bogăție de lucruri și automobile care-mi amețeau ochii"[69], le va mărturisi mai târziu ofițerilor CIA.

În aceeași zi, în jurul orei 16.00, Crăciunaș a ajuns la Viena călătorind cu autobuzul. Prima persoană căutată a fost Alois Ortmayer jr., care locuia la aceeași adresă, Fünfhausgasse nr. 5, și care a acceptat să-l găzduiască până în luna iunie într-una din camerele soacrei sale. Ortmayer l-a recunoscut imediat, bucurându-se că trăiește, și cei doi au petrecut ore în șir povestind despre tot ceea ce li se întâmplase timp de șapte ani de când se despărțiseră. De la Ortmayer a aflat că sora acestuia, Margarete Grosschopf, fosta amantă a lui Crăciunaș, renunțase la gândul că iubitul ei din România se va mai întoarce vreodată la Viena și se măritase cu un comerciant ceh, František Macháček, cu care se mutase la Paris și care îi acceptase copilul din flori. Trecuse și ea printr-o serie de evenimente neplăcute, ce acum păreau să-i fie favorabile lui Crăciunaș. În aprilie 1951, americanii de la CIC o arestaseră și o anchetaseră timp de 18 zile. Una dintre acuzații fusese că și-a trădat iubitul sovieticilor, care ar fi anunțat autoritățile din România despre revenirea lui Crăciunaș în țară, i-a povestit Ortmayer agentului.

Într-adevăr, CIA a suspectat-o pe Margarete Grosschopf că lucrează pentru sovietici. Un document din arhiva agenției de spionaj a SUA ne dezvăluie motivul imaginat de americani atunci când au încercat să-și explice dispariția subită a lui Crăciunaș în 1950, precum și rolul pe care credeau că l-a jucat iubita sa, Greta, în acest scenariu: „La Viena, Grosschopf l-a cunoscut pe un anume Dr. Silviu Crăciunaș, care a devenit mai târziu tatăl copilului ei. În martie [19]50, un serviciu de informații american l-a trimis pe Crăciunaș într-o misiune de spionaj în România. Nu s-a mai întors. Numeroase rapoarte CIC afirmă că Crăciunaș a fost probabil trădat fie de Glasser, fie de Grosschoph, de vreme ce acestea erau singurele persoane la curent cu misiunea lui, cu excepția lui Gertrude Sturm, colega de cameră a lui Grosschopf la Viena"[70]. Câteva zile mai târziu, aflând de reîntoarcerea lui, Margarete Grosschopf l-a sunat pe Silviu Crăciunaș ca să-i relateze aventurile prin care a trecut după plecarea sa și să-l informeze că nu se mai află în posesia actelor și banilor, confiscate de americani.

Odată ajuns în Austria, Crăciunaș a acționat respectând instrucțiunile precise primite înainte să părăsească țara. Temându-se, pe bună dreptate, că va fi temeinic verificat, Securitatea a decis să nu organizeze nicio întâlnire cu el în primele luni. Agentul trecea prin „perioada legalizării", în care trebuia să convingă ofițerii de informații americani că legenda sa este adevărată. Trebuiau evitate contactele cu ofițerii de Securitate sau orice alte gesturi ce ar fi trezit vreo suspiciune în privința sa. Pentru a păstra un canal de comunicare cu el, Direcția de Contraspionaj l-a instruit să scrie acasă, în fiecare lună, o scrisoare în care să folosească un cod secret și din care Centrala să îi înțeleagă situația: dacă era liber, dacă era blocat în oraș, dacă era filat, dacă era supus unei anchete etc. Scrisorile urmau să fie trimise pe adresa unor persoane din România care oricum purtau corespondență cu rude aflate în străinătate, făceau parte din cercul de prieteni ai soției sale și, bineînțeles, erau deja recrutate ca informatori ai Securității. Astfel, scrisorile nu ar fi părut suspecte serviciilor de informații occidentale. Dimpotrivă, Securitatea conta pe faptul că CIA va aprecia prudența justificată de care Victor dădea dovadă încercând să ascundă corespondența sa directă cu familia de serviciul secret comunist.

Agentul trebuia să transmită „semne de viață" folosind un cod prestabilit, simplu și ingenios în același timp. De exemplu, dacă scria liber, nesilit de nimeni, atunci majusculele folosite în formula de început a scrisorii și în primul alineat trebuiau scrise sub forma literelor de tipar. În cazul în care scrisoarea era scrisă sub presiune sau era chiar un text dictat de altcineva, atunci aceleași majuscule urmau să fie scrise ca litere de mână, caligrafice. Pentru a-și comunica situația, Victor trebuia să se folosească de formula de început

a scrisorilor. Astfel, situația lui era bună dacă scrisoarea începea cu „iubita mea", era neclară dacă folosea titlul „scumpa mea" și nefavorabilă dacă folosea „draga mea". Victor urma să explice situațiile nefavorabile în felul următor: dacă era blocat și nu putea părăsi orașul, folosea formula „dragele mele" în titlul scrisorii, dacă se afla sub filaj, trebuia să menționeze numele Enia (diminutivul cu care o alinta pe fosta sa soție, Eugenia), dacă era supus unei anchete, dar în stare de libertate, introducea în textul scrisorii numele Zorinel (prenumele surorii lui), iar dacă era arestat, folosea în scrisoare cuvântul „mama" (altfel, se referea la mama sa folosind substantivul „Mamiți", după cum obișnuia acasă). Același cod presupunea folosirea numelor unor rude sau prieteni pentru a se referi la serviciile secrete dușmane: americanii erau „Ionică", englezii erau „Gaby", francezii erau „Tanica", iar vest-germanii erau „Lizi". Dacă Victor considera că CIA inițiase în ce-l privea procedurile de recrutare, strecura în scrisoarea către soție la un moment dat faptul că „Ionică este bolnav", iar dacă urma să fie trimis la o școală de spionaj, atunci introducea în text cuvântul „carte". Regulile codului presupuneau o anumită modalitate de a utiliza cuvintele, inclusiv punctuația, astfel încât să acopere toate situațiile de interes pentru Securitate, situații pe care agentul Victor era obligat să le raporteze.

După aproximativ șase luni, cât se presupunea că durează perioada de legalizare, după ce era sigur că nu mai este verificat sau bănuit, Victor urma să comunice la București că poate începe să transmită informațiile culese. Și acest lucru trebuia comunicat prin corespondența cu soția, folosind următorul cod: în timpul perioadei de legalizare, Victor își data scrisorile folosind cifre arabe pentru zi și an și litere pentru lună (de exemplu, 3 mai 1957). Când considera că situația lui s-a clarificat și poate trimite informații fără a fi suspectat, trebuia să-și dateze scrisorile într-un alt mod, folosind tot cifrele arabe pentru zi și an, dar cifre romane pentru lună (de exemplu, 3.V.1957). Din acel moment, Securitatea știa că în scrisorile sale urmau să fie introduse microfilme ce conțineau primele rapoarte informative. Începând cu data în care Victor începea să transmită aceste informații, un ofițer de Securitate îl aștepta, o dată pe lună și într-o zi prestabilită, la ora 9.15, la poșta centrală a orașului, în fața ghișeului unde agentul se presupunea că ar intenționa să trimită o scrisoare acasă. La prima întâlnire, care trebuia să fie cât mai scurtă și la care se foloseau parole și anumite semne distincte de identificare (precum revista *Life* ținută astfel încât titlul să fie vizibil), ofițerul urma să-i comunice agentului locația căsuței poștale pe care o va folosi din acel moment.

În timp ce Victor trecea prin perioada legalizării, ofițerii Direcției de Informații Externe care lucrau sub acoperirea de diplomați la Ambasada României din Viena au primit ordin să sprijine pe teren

„acțiunea Victor" a Direcției de Contraspionaj. Trebuiau să caute căsuțele poștale cele mai potrivite de unde urmau să fie ridicate rapoartele agentului sau să îi lase acestuia instrucțiuni. Și atunci, ca și astăzi, căsuța poștală era unul dintre cele mai importante sisteme tradiționale de legătură impersonală folosite în spionaj, fiind un loc ascuns, cunoscut doar de agent și de ofițerul de informații, în care se pot depozita materialele informative secrete. La rândul ei, căsuța poștală era atribuită unui „semafor", un loc aflat într-o altă zonă, în care persoana care a depus materialele în căsuța poștală semnalizează că acestea trebuie ridicate cât mai curând.

Lui Victor, prima căsuță poștală i-a fost identificată și stabilită pe 24 noiembrie 1957, la capătul unei alei ce pleca din Höhenstraße și urca șerpuitor spre restaurantul vienez Cobenzl. Se afla lângă o gură de canal semnalizată printr-o piatră mare, inscripționată cu literele GW. Era îngropată în pământ la aproximativ 10 cm adâncime în spatele acelei pietre. Maiorului Tiberiu Hida, căci între timp coordonatorul agentului fusese ridicat în grad, i-a plăcut că în împrejurimi nu existau case. Doar copaci, alei, bănci și șoseaua plină de serpentine. Locul era puțin frecventat, în general doar de cupluri de tineri la plimbare, iar seara, după apusul soarelui, devenea pustiu. Ofițerii DIE și-au stabilit un traseu către căsuța poștală ce începea cu o plimbare cu mașina la marginea orașului spre a determina dacă sunt filați, apoi un popas la restaurantul Cobenzl pentru a lua masa; la plecare, un ofițer conducea mașina până la poalele serpentinelor, așteptând ca însoțitorul sau însoțitorii săi, care coborau pe jos într-o scurtă plimbare necesară digestiei, să se oprească în dreptul căsuței poștale prefăcându-se că-și fac nevoile, timp în care să depună sau să ridice materialele.

Semaforul acestui loc a fost stabilit în fața unui cinematograf de pe strada Parkring, pe spatele unei bănci aflate într-o stație de tramvai. Semnele convenite erau niște linii diagonale sau X-uri desenate cu creta, în funcție de persoana care avea de lăsat sau de ridicat materialele din căsuța poștală. În aceeași seară de 24 noiembrie ofițerii de Securitate au lăsat primele materiale pentru Victor, iar agentul le-a ridicat pe 28 noiembrie, când a depus, la rândul lui, unul din rapoarte[71].

Câteva luni mai târziu, pe 18 martie 1958, doi ofițeri de Securitate au identificat și stabilit a doua căsuță poștală pe care urma să o folosească agentul Victor. Se afla în cartierul 12, lângă cimitirul Friedhof Südwest. Cei doi ofițeri au găsit util în acest sens gardul cimitirului, construit din cărămidă tencuită, cu stâlpi de susținere din trei în trei metri. La baza celui de-al 22-lea stâlp al gardului, lângă colțul drept, îngropată la o adâncime de aproximativ 10 cm, se afla căsuța poștală nr. 2. Locul era foarte rar circulat, iar în zonă nu se aflau case, fiind de fapt un câmp mare și deschis. Depunerea

și ridicarea materialelor informative erau semnalate la un semafor stabilit într-o cabină de telefon public pe strada Wiedner Gürtel. În cabină, sub tăblia pe care se afla cartea de telefoane, desena un semn X cu cretă albă când depunea un material, iar ofițerul încercuia semnul X, tot cu cretă albă, după ce ridica materialul. În cazul în care agentul avea de trimis un material foarte urgent și valoros, semnala acest lucru printr-o telegramă cu text codificat către soția sa și urma să depună materialul în căsuța poștală a treia zi de la data expedierii telegramei, seara, respectând convenția semaforului[72].

Dacă inițial a fost destul de scrupulos, executând întocmai indicațiile primite în timpul instrucției de la București privind comunicarea cu ofițerii de Securitate, cu timpul, Crăciunaș a devenit neglijent. A abuzat de pildă de sistemul trimiterii de telegrame cu texte codate, ceea ce a alarmat Securitatea, care s-a simțit obligată să-i atragă atenția că ele trebuie trimise doar în cazuri excepționale, când are de comunicat faptul că într-o ascunzătoare se va afla un material ce trebuie cunoscut de îndată. Agentul însă dorea să se întâlnească mai des cu un ofițer acoperit, pretinzând că unele informații merită a fi cunoscute imediat, pentru că „evenimentele nu stau pe loc".

Activitatea lui Silviu Crăciunaș la Viena în anul 1957 va oscila între numeroasele întâlniri pe care a reușit să le organizeze cu diplomații și mesagerii americani și britanici și cele cu românii din exil, care au călătorit în capitala Austriei ca să-l revadă. În următoarele opt luni va vizita în repetate rânduri Ambasada SUA și pe cea a Marii Britanii și se va întâlni cu diferiți reprezentanți ai CIA și MI6. Cel mai probabil, aceștia s-au coordonat între ei, concepând un joc operativ care să le permită să descopere dacă povestea fostului agent Charles era sau nu adevărată. În realitate, nici CIA și nici MI6 nu-i credeau legenda. Orice ofițer de informații experimentat știa că era aproape imposibil ca după patru ani de detenție să reușești să evadezi de două ori, o dată din închisoare, a doua oară din țară, trecând ilegal frontiera. Rămânea însă de descoperit care erau punctele vulnerabile ale legendei, ceea ce nu era simplu. Securitatea l-ar fi torturat pur și simplu și după câteva zile toate secretele victimei s-ar fi risipit în celula în care era anchetat. Dar CIA nu putea folosi astfel de metode cu fostul său agent. Prin urmare, americanii au preferat să joace rolul polițistului bun și prietenos, în timp ce englezii au fost nemiloși, severi și distanți. Odată cu trecerea săptămânilor, Crăciunaș a început să înțeleagă impasul în care se afla. Astfel, s-a trezit că, pe de o parte, trebuia să-și susțină cu încăpățânare legenda în fața ofițerilor CIA, iar pe de altă parte, să ascundă față de Securitate îndoielile americanilor în privința lui. Iată unul dintre motivele din cauza cărora a ajuns să exagereze și chiar să inventeze în legătură cu activitatea serviciilor de informații străine în rapoartele sale.

Evident, prima persoană contactată de Crăciunaș a fost Sanda Stătescu, după ce agentul s-a asigurat că Margarete Grosschopf nu reprezintă un obstacol în relația lor romantică. A sunat-o pe 24 martie 1957. Aflată la Londra, femeia s-a bucurat enorm să-l audă, promițându-i că-l va vizita curând. Crăciunaș a rugat-o să-l anunțe și pe Basil Rațiu că a ajuns cu bine în Occident. Câteva zile mai târziu, la începutul lunii aprilie, Sanda i-a trimis o scrisoare ce conținea instrucțiunile maiorului Rațiu: Crăciunaș trebuia să se prezinte în fața autorităților austriece cu un nume fals, Savel Cristea, apoi să solicite eliberarea unui pașaport de la Ambasada Elveției pe același nume. Basil Rațiu credea că astfel agenții Securității din Viena nu ar fi aflat despre prezența în oraș a lui Crăciunaș, iar în viitor agentul ar fi putut fi angajat de americani într-o nouă misiune pe teritoriul României. Crăciunaș însă a refuzat, pentru că nu mai avea de gând să joace rolul curierului ilegal și nici nu mai intenționa să revină în România. A comunicat la București următoarele: „Am transmis imediat lui Basil Rațiu prin Sanda că nu pot fi de acord cu sfatul său întrucât nu cred că în prezent mai pot participa la acțiuni clandestine în direcția țării și i-am trimis un studiu scris pe zece pagini despre situația din România și starea de disperare și demoralizare a celor din țară, care nu cred că ar mai accepta, în situația internațională actuală, exemplificată de lipsa de intervenție în Ungaria, să participe la activități clandestine care i-ar duce la moarte sigură”[73].

A continuat să corespondeze cu Sanda Stătescu până la sosirea acesteia la Viena, pe 19 aprilie. Nu reușise să ajungă mai devreme din cauză că nu avea bani. Dacă ar fi fost trimisă în misiune de britanici, cum a pretins Crăciunaș, aceștia i-ar fi acoperit cu siguranță cheltuielile, dar nu a fost cazul. De altfel, este greu de crezut că la sfârșitul anilor 1950 vreo structură de informații de la Londra mai apela la serviciile Sandei Stătescu. Același Ion Rațiu i-a oferit în cele din urmă sprijin, după cum notează chiar el: „Joi, 18 aprilie 1957. [...] I-am dat ieri Sandei biletul de avion retur pentru Viena. [...] I-am dat Sandei un bilet de avion retur (£46) și ceva bani de buzunar (£30) când, de fapt, *nu sunt în fonduri*”[74]. În raport, pentru a scoate în evidență dificultățile financiare cu care se confruntă la Viena, dar în special pentru a sublinia că intrase deja într-un joc operativ prin intermediul agentei Sanda Stătescu, Crăciunaș va afirma că serviciile secrete britanice îl testau astfel, căci Sanda „a încercat să vină mai repede și să-mi procure un împrumut, dar nu a reușit fiind refuzată. Se vede că cei din spatele ei doreau să-mi vadă reacțiile și să mă țină cât mai apăsat, să accept cât mai ușor propunerile lor mai târziu”[75].

Concubina sa i-a mărturisit că „americanii și englezii s-au mirat cum a fost posibil să fac față anchetei, în ipoteza că real am evadat”,

un prim semnal de alarmă din care Crăciunaș a înțeles că este privit cu suspiciune de serviciile secrete occidentale. Curând această ipoteză de lucru îi va fi confirmată și de Basil Rațiu, care i-a scris în repetate rânduri că „americanii bănuiesc că am fost scos de la închisoare de comuniști și că continuu să mă găsesc sub controlul comuniștilor" și că CIA urma să-l supună unei „anchete excepționale"[76]. Nemulțumit că nu-i ascultă întocmai sfaturile, Basil Rațiu i-a explicat situația complicată în care se afla încă din momentul sosirii la Viena, scriindu-i că „acuzarea e puternică, de la plecarea din Franța, de la verificările lor ample, care au dus la concluzia lor (nu a mea) că Ortmayer și Erna* sunt agenți comuniști, până la informațiile (senzaționale) că ai fost scos din închisoare și te găsești încă sub controlul lor (comunist) au ieșit istorii fantastice. Singur eu de 3 ani le-am combătut. Problema e atât de complexă că tu nu ți-o poți măcar imagina"[77].

Informațiile de la Basil Rațiu și „veștile Sandei mi-au dat o mare orientare și posibilitatea de a ajusta perfect legenda la situația de aici"[78], a notat agentul în primul său raport. Sanda i-a povestit, printre altele, cum a reușit să obțină cei 2.000 de dolari trimiși familiei cu scopul de a-l salva. Astfel a aflat de rolul esențial jucat de Iancu, prietenul ei de la Londra. Crăciunaș a menționat informația în același raport, căci Securitatea încă nu cunoștea sursa banilor vărsați în bugetul Direcției de Contraspionaj, dar a făcut-o în stilul lui, denaturând faptele în ce sens îi convenea: „Sanda mi-a povestit că Iancu Rațiu a servit drept paravan, banii de mai sus fiind dați în realitate de Intelligence Service"[79]. Mai târziu, în cel de-al doilea raport, pe care l-a elaborat la 1 martie 1958, Crăciunaș a întărit această teorie, de data aceasta invocându-l chiar pe Ion Rațiu, care ar fi recunoscut faptul: „Mi-a istorisit cum Intelligence Service, pe care l-a sesizat despre situația mea disperată din țară, i-a dat dispoziții ca din fondurile societății de transporturi să-mi trimită cei douăzeci mii lei (în toamna [anului] 1956) să pot fugi în străinătate"[80]. În realitate, Ion Rațiu împrumutase banii de la baroneasa Bentinck, așa cum notase el însuși în jurnal, și nu putea să se laude cu un scenariu precum cel descris de agent. Motivul este simplu: J.R. Shipping Co., societatea de transporturi a lui Ion Rațiu la care se referea Crăciunaș, încă nu exista în toamna anului 1956, așa cum pretindea Crăciunaș, ci a fost înființată abia în octombrie 1957, la mai bine de șase luni după ce agentul a ajuns la Viena; prin urmare, Rațiu nu ar fi putut să folosească fondurile unei companii ce nu exista. Agentul Victor nu a făcut o eroare, ci a denaturat faptele intenționat, căci Rațiu însuși îl informase despre demersurile sale în afaceri. De altfel, Crăciunaș l-a felicitat pe 10 octombrie 1957 pentru hotărârea de a-și înființa o companie de transporturi maritime,

* Referire la Margarete Grosschopf.

afirmând că este bucuros de „vestea foarte mare că societatea ta nouă a început să funcționeze de luni [7 octombrie 1957]”[81].

După câteva zile, pe 24 aprilie, a sosit la Viena și Ion Rațiu, împreună cu soția sa, Elisabeth, pentru a-l cunoaște pe agentul Victor. Cei patru au petrecut împreună două zile pline de conversații lungi, căci bărbații au descoperit că aveau numeroase lucruri în comun, inclusiv faptul că au fost colegi de facultate la Cluj. „La despărțire suntem foarte emoționați cu toții. Îmi pare bine că l-am salvat pe Silviu, chiar dacă mai târziu se va ridica și el împotriva mea”[82], va nota în seara de 26 aprilie, în jurnal, Ion Rațiu, presimțind cumva influența negativă a lui Silviu Crăciunaș în viața sa. În raport, agentul va nota că Rațiu i-a propus atunci să renunțe la intenția de a lucra cu americanii și să vină la Londra, unde „să accept să organizez împreună cu el o acțiune de culegere de informațiuni din țară”. Se pare că Rațiu a făcut într-adevăr această propunere. Crăciunaș nu a respins-o, dar nici n-a îmbrățișat-o cu entuziasm, preferând să amâne decizia: „Iancu Rațiu și Sanda nu au fost prea încântați de poziția mea, dar le-am explicat prin ce am trecut, cum am fost părăsit, decepții etc., și nu au mai insistat. În schimb, au plecat din Viena lăsându-mi numai 500 [de] schilingi, o sumă ridicolă, ca să-mi înmoaie voința”[83], va menționa agentul. În raport, întâlnirea cu Ion Rațiu și Sanda Stătescu a fost prezentată în mod fals ca fiind organizată de serviciile de informații de la Londra.

Cu câteva zile înainte să-l cunoască pe Ion Rațiu, Crăciunaș a vizitat de două ori Consulatul SUA din Viena, pe 20 și 23 aprilie, la îndemnul celuilalt Rațiu, Basil, care îi scrisese din Elveția că americanii îl așteaptă. Maiorul renunțase la colaborarea cu americanii, dar păstra în continuare contactul cu aceștia. Într-o scrisoare din 1955 către fostul diplomat Alexandru Cretzianu, Basil Rațiu mărturisea că în 1952 i s-a adus la cunoștință „că trebuie să termin colaborarea cu amicii mei din Germania și să mă înapoiez la Paris sau la Londra, la dispoziția Comitetului [Național Român], pentru că MS Regele a decis acest lucru”. A considerat însă că această hotărâre l-a prejudiciat profund, „dată fiind buna mea situație acolo unde funcționam”. Întors la Paris, unde va fi persoana de legătură a CNR cu CIA, va afirma că a fost introdus într-o „combinație falimentară”, căci înțelegerea cu Neagu Djuvara, potrivit căreia „eu voi conduce partea operativă și el va rămâne cu cea defensivă”, nu a fost respectată. „În fapt, nu am fost ținut la curent cu nimica și se lucra în spatele meu”, i s-a plâns lui Cretzianu, simțindu-se ofensat că „Neagu, mă credea și încă vrea să mă considere ca «subalternul lui»!? Cu 15 ani mai bătrân decât el și cu poziția mea, dar și fără niciun fel de pregătire în acest domeniu și fără niciun potențial lucrativ, Neagu nu avea dreptul la asemenea pretenții umilitoare pentru mine”[84]. Nemulțumit, s-a retras în Elveția, unde va urma

cursuri pentru a-şi actualiza studiile în ingineria chimică şi se va angaja la Sapos SA, o firmă de produse farmaceutice din Geneva. Regimul comunist a continuat să-l monitorizeze pe Raţiu prin intermediul agenţilor aflaţi în Occident, precum Silviu Crăciunaş, sau al rudelor din ţară care, alături de prieteni, cădeau victime Securităţii rând pe rând, recrutaţi informatori în dosarul Simion, numele conspirativ al lui Raţiu. De-a lungul anilor, agentul Victor va scrie nenumărate pagini despre Basil Raţiu în rapoartele sale, dar maiorul nu-şi va pierde niciodată încrederea în el, considerându-l „de bună credinţă şi de mare cinste sufletească"[85].

După spusele lui Raţiu, cu „dl. George", pe care îl cunoscuse în casa sa din Bavaria, nu se mai putea întâlni, căci între timp demisionase din CIA, i-a spus Basil Raţiu, dar Frank Wild va veni la Viena în curând. Raţiu l-a îndemnat pe Crăciunaş să bată la porţile Ambasadei SUA pentru a-şi anunţa prezenţa în Austria. Însă niciun diplomat nu s-a arătat dispus să-l întâlnească şi o secretară l-a rugat să aştepte la domiciliul său până va fi contactat. Împreună cu Alois Ortmayer jr., s-a prezentat pe 2 mai în faţa autorităţilor austriece, care au decis să nu-l interneze într-un lagăr de refugiaţi şi să-i elibereze un „Fremdenpass" cu care putea să circule liber prin capitala Austriei. „Consecinţa a fost că la 19 mai* am fost vizitat la Alois Ortmayer acasă de Almesi, şeful serviciului de informaţii franco-american. Acesta este tânăr, cam de 40-42 [de] ani, chel pe frunte, ochi verzi, cam 172-173 cm." Almesi va fi, aşadar, primul ofiţer de informaţii american care a luat contact cu agentul Victor în 1957.

La Viena s-a repetat însă episodul petrecut cu mai bine de şapte ani în urmă acasă la Basil Raţiu, când CIA l-a trimis la întâlnirea cu Crăciunaş pe Manicatide, alias Frank Wild, român care se pretindea ofiţer american. Numele lui Almesi era Teodor Constantin Trancu, alintat de prieteni Teddy. Născut în 1920, era absolvent al Facultăţii de Drept din Bucureşti şi era urmărit de serviciile secrete din România încă din 1940, sub suspiciunea de colaborare cu Legaţia Marii Britanii. A luptat pe Frontul de Est, unde a fost rănit, iar după război, în 1946, s-a angajat ca ataşat comercial la Ministerul Economiei Naţionale. Atât SSI, cât şi Siguranţa au continuat să-l monitorizeze, căci era adesea observat în anturajul unor ofiţeri din cadrul Misiunii Militare Americane, dar n-au avut ocazia să-l reţină. În august 1947, Teddy Trancu a fugit din ţară. Părinţii lui însă au avut de suferit. Tatăl, Gheorghe Trancu, fost director general la Banca Comercială până în anul 1947, a ajuns portar la cooperativa „Progresul Metalurgic". Mama, Maria Ivoneta Trancu, descrisă de Securitate ca „o persoană îngâmfată, care persecută pe oamenii din serviciul său, iar la domiciliu făcea diferite chefuri ducând o viaţă

* Întâlnirea a avut loc în ziua de 14 mai 1957.

îmbelșugată"[86], a fost arestată pentru trafic de valută, apoi recrutată agentă, printr-o procedură finalizată la 26 mai 1956. Teodoru Maria – numele ei conspirativ – urma să fie folosită „în acțiunea informativă dusă de organele respective împotriva fiului ei"[87]. De la ea a aflat Securitatea cum a fugit din țară Bobec, numele conspirativ al lui Teddy Trancu, „în salopetă, fără să-și ia alt bagaj cu el. Nimeni din familie nu a știut de fuga lui și mult timp l-au crezut la niște prieteni la țară. După cca. 2-3 luni au primit un telefon, chemați de Ministerul de Externe Francez. La telefon era fiul ei și foarte scurt le-a spus că e în Franța și să nu aibă nicio grijă de el, căci e bine. De atunci nu au mai vorbit la telefon"[88]. În iunie 1959 Securitatea și-a abandonat agenta, constatând că „nu este sinceră", are o „vârstă înaintată" și „sentimentele materne constituie o piedică în dirijarea ei pe lângă fiul său"[89].

Ironia a făcut ca în martie 1957 mama lui Teddy Trancu să fie preluată chiar în rețeaua lui Petre Lenghel și a lui Tiberiu Hida din cadrul Direcției a II-a Contraspionaj, cu doar câteva săptămâni înainte ca agentul Victor, coordonat de aceiași ofițeri de Securitate, să se întâlnească cu fiul ei la Viena. Însă nimeni nu știa că Bobec era Almesi, iar Almesi era de fapt Trancu. Identitatea acestuia a fost divulgată mai târziu, în februarie 1958, de Basil Rațiu, care i-a dezvăluit lui Crăciunaș cine este Trancu, așa cum o făcuse și în privința lui Manicatide[90]. Agentul a transmis informația la București, dar era prea târziu, căci Trancu dispăruse din viața lui, iar Securitatea ratase ocazia de a-l introduce pe reprezentantul CIA într-o combinație operativă împreună cu mama sa. În primul său raport adresat Securității agentul Victor va descrie întâlnirea cu cel despre care credea că este un american care vorbește bine limba română:

> La început a fost puțin încordat apoi, după întrebările pe care mi le-a pus și răspunsurile mele că am fost arestat, după ce am pătruns clandestin în țară în martie 1950, anchetat 4 ani, evadat în 1954, ascuns până în 1957, fugit în străinătate cu banii trimiși de Sanda, Almesi a devenit foarte binevoitor. Mi-a cerut să scriu în fața lui textul pe care l-am scris cu mâna mea în august 1955 la cererea lor (prin Sanda), ca să vadă dacă a fost scrisul meu adevărat sau nu. Am copiat în fața lui textul arătat și s-a declarat mulțumit. M-a invitat la masă, mi-a dat cinci mii [de] schilingi și mi-a spus că va telegrafia totul la Washington. A doua zi mi-a cerut să scriu o dare de seamă despre tot ce am trăit în cei șapte ani și mi-a explicat că va aștepta la Viena să scriu totul să o ducă cu el. I-am promis[91].

Crăciunaș s-a ținut de cuvânt și în săptămânile următoare a scris un material de 270 de pagini intitulat *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957)*. L-a finalizat pe 11 iunie și l-a depus la ambasada americană. Trancu nu a așteptat cele trei săptămâni în

care agentul a umplut 270 de pagini de ficțiune, detaliind legenda construită de Securitate pentru a fi servită CIA-ului, și nu l-a mai contactat pe Crăciunaș o perioadă. Între timp, pe 22 mai și 6 iunie, agentul Securității a avut două întâlniri cu un alt reprezentant al CIA, care s-a recomandat ca venind din partea lui Trancu. Crăciunaș a raportat că s-a reîntâlnit pe 28 și 29 iulie cu Trancu, iar pe 30 și 31 iulie a informat Securitatea că l-a revăzut pe Manicatide. Nu avem motive să considerăm fictive aceste întâlniri, spre deosebire de mare parte din conținutul convorbirilor relatate de Crăciunaș în rapoartele sale. De exemplu, va pretinde că americanii „îmi oferă o foarte bună situație în serviciile lor, ca om cu mare experiență, cu condiția să rup cu englezii, cu Sanda și cu Iancu Rațiu. [...] Almesi mi-a repetat de zeci de ori că îmi oferă să plec în Statele Unite, un salar de cinci sute de dolari și suplimente, dar sau ei sau noi, nu pot fi cu amândoi în legătură"[92]. La rândul lui, Manicatide i-ar fi propus să înceapă colaborarea cu el în schimbul unui salariu de 800-1.000 de dolari pe lună, participând „la o acțiune de culegere de informații prin oamenii mei din țară și începutul să-l facem prin trimiterea la 2-3 luni a unor pachete prin poștă la unii de încredere care mi-au servit ca gazde de exemplu. [...] I-am confirmat că sunt de acord să colaborez cu ei, dar numai pentru acea ipoteză când se va apropria declanșarea războiului pentru acțiuni în direcția țării, iar până atunci le stau la dispoziție cu experiența mea și cu sfaturile mele în orice alte probleme, aici în străinătate"[93]. Toate aceste propuneri ar fi fost refuzate de agentul Victor, care nu intenționa să se lase atât de ușor atras în rețeaua spionajului american. În realitate, reprezentanții CIA nu făcuseră astfel de propuneri.

În timp ce Crăciunaș descria Securității evoluția pozitivă din relația cu americanii, lui Ion Rațiu îi transmitea o altă versiune, cea adevărată, prin intermediul corespondenței intense pe care cei doi au întreținut-o pe parcursul anului 1957: „La 14 mai m-a vizitat un american. Seara m-a invitat l-a masă, aseară din nou invitație etc. [...] Am vorbit despre tot ce s-a petrecut cu mine în acești șapte ani și s-au lămurit multe necunoscute"[94]. Câteva săptămâni mai târziu, revine asupra subiectului: „La 6 iunie m-a vizitat americanul meu. A fost binevoitor și cu totul schimbat ca program. S-a mulțumit numai cu darea mea de seamă, nu m-a invitat pentru discuții suplimentare, pentru discuții în Franța sau Germania, a acceptat să predau darea de seamă la ambasada USA – Viena contra unei adeverințe, a fost de acord că sunt cu totul liber și stăpân pe soarta mea"[95]. Aflăm de asemenea că în zilele de 10 și 11 iulie s-a întâlnit din nou cu un reprezentant al misiunii diplomatice americane, întâlniri pe care nu le menționează în raportul către Securitate și care au fost, „ca de obicei, convorbiri amicale", pe parcursul cărora a fost chestionat în legătură cu planurile sale de viitor.

„Duminică după-amiază au început și miercuri la prânz s-au încheiat convorbirile finale cu americanii", îi povestea Crăciunaș lui Ion Rațiu pe 1 august 1957. „Totul s-a desfășurat neașteptat de amical. Mi s-a comunicat oficial că autoritățile Statelor Unite au examinat darea mea de seamă și scrisoarea mea către ambasada din Viena, plus atitudinea mea din mai și până azi, în relațiile mele cu reprezentanții americani, că mi se acordă absolută încredere, sunt reabilitat, sunt liber să mă stabilesc în ce țară doresc, să-mi refac viața cum voiesc, să-mi fac un program de viitor potrivit cu aspirațiile mele și că îmi acceptă ca bună teza mea de a fi conservați oamenii mei devotați și posibilitățile mele din țară pentru un viitor. [...] Mi s-a pus la dispoziție o sumă de bani să-mi ajungă pe timp de 4-6 luni." În aceeași scrisoare va recunoaște că „față de americani nu am niciun fel de angajament și față de nimeni altul. Ei mi-au comunicat că sunt cu totul liber și pot să-mi reconstruiesc viața cum doresc. Au fost cu totul amicali față de mine. Dar pe ei nu pot să contez și nici nu doresc să contez"[96]. Acest ultim aspect îl va bucura pe Ion Rațiu, care avea propriile planuri cu agentul la Londra.

Cei 1.500 de dolari, căci aceasta era suma ce i s-a pus „la dispoziție", nu reprezentau plata în avans pentru un viitor angajament, ci erau achitați în contul unei așa-zise datorii invocate de Crăciunaș. Într-o altă scrisoare către Ion Rațiu, trimisă mai târziu, în noiembrie, se va arăta nemulțumit că nu a obținut mai mulți bani, explicând că „partea financiară s-a rezolvat potrivit cu micimea de suflet și omenia a acelorași foruri. [...] Decizia forurilor este să-mi plătească ceea ce am cheltuit în țară în 1950, în contul executării acțiunii proiectate în comun, și anume 3 500 [de] dolari, minus 1 500 [de] dolari cât mi-au achitat până acum. Concret mi-au oferit 2 000 [de] dolari, adică restul până la suma globală de 3 500 [de] dolari. [...] Despre banii pe care mi i-ai trimis tu în toamna [anului] 1956 ei refuză să-i restituie, susținând că aceasta este o chestiune care privește Comitetul Național Român și PNȚ care a tratat această problemă și și-a luat obligația de a restitui acești bani"[97]. Lui Rațiu îi va spune că a refuzat cei 2.000 de dolari pentru că erau oferiți cu condiția să participe la o anumită operațiune CIA, despre care însă nu menționează nimic.

Pe 25 octombrie 1957 ar fi avut loc o altă întâlnire între Crăciunaș și Trancu, descrisă doar în raportul agentului către Securitate. Va afirma că reprezentantul CIA i-a propus, printre altele, „să-mi scoată soția și fetița din țară prin ajutorul unui șlep petrolifer care să le aducă la Viena, pe Dunăre, de la Giurgiu. Mi-a spus că au legătura cu șlepul 8.404 (sau 8.405), cu timonierul Florică Ardeleanu, m-a condus la Korneuburg (lângă Viena) și mi-a arătat șlepul și mi-a făcut legătura cu Florică Ardeleanu să mă convingă că este posibil tot ce-mi propune. I-am răspuns că aș fi fericit să pot primi propunerea

lor, dar că soţia mea suferă de inimă, că din cauza emoţiei poate avea o sincopă şi poate muri pe vas". Trancu, notează Crăciunaş în raport, i-a cerut să se mai gândească la propunerea lui şi i-a oferit 1.000 de dolari „pentru întreţinerea şi sănătatea mea cu condiţia să semnez un angajament de principiu, că accept să intru în serviciul Statelor Unite, atunci când mă voi decide să primesc propunerea lor de a face parte din CNR-PNŢ. Fiind vorba de un angajament de principiu, am acceptat şi am semnat, primind în schimb 1 000 [de] dolari"[98].

Şi de această dată a mințit, dar în acest caz Securitatea ar fi avut posibilitatea să verifice informaţia dacă ofiţerii Direcţiei a II-a şi cei ai DIE ar fi depus minime eforturi. Într-adevăr, vizita la Korneuburg avusese loc. Nu pe 25 octombrie, ci cu aproape două săptămâni mai devreme, fiind organizată în realitate de Gelu Belu. Întocmai ca Basil Raţiu, nici acesta nu mai lucra pentru serviciul de informaţii militar francez şi se descurca greu la Viena. La reîntâlnirea cu agentul Victor, Belu i-a povestit că „din 1950 până în 1956 a lucrat în serviciul franco-american de informaţii când a fost concediat, împreună cu Neagu Djuvara, care era şeful secţiei româneşti, secţia desfiinţându-se din acea toamnă, iar agenţii lui fiind păstraţi în continuare de către americani şi francezi pentru serviciul lor. Tot atunci a fost concediat şi comandorul Opran"[99].

Trancu, alias Almesi, nici măcar nu participase la vizita de la Korneuburg, iar Crăciunaş obţinuse în realitate informaţiile despre vasul românesc şi timonierul Florică Ardeleanu de la Gelu Belu. Aflăm acest lucru din alte două surse, o scrisoare a lui Silviu Crăciunaş şi jurnalul lui Ion Raţiu. Pe 14 septembrie, agentul i-a scris lui Ion Raţiu că „Gelu mi-a cerut să te informez că marinarul pe care-l aşteaptă să sosească cu şlepul la Viena este unul din cei prin care poate scoate oameni din ţară într-o încăpere secretă de pe şlep, în care a adus deja o persoană. Acest marinar are 45 de ani vârstă şi este pe şlep de la vârsta de 20 de ani şi navighează mereu pe această rută. În prezent, face ruta completă la Viena de 2-3 ori pe an"[100]. Raţiu a vizitat Viena pe 12 octombrie, întâlnindu-se cu Crăciunaş şi Belu, care i-a condus pe amândoi la Korneuburg, unde urmau să se întâlnească cu fostul său colaborator Florică Ardeleanu, pe care Belu voia să-l pună la dispoziţia lui Ion Raţiu. Marinarul era de fapt informatorul Securităţii. Ion Raţiu a descris scena în jurnal: „După masă mergem la Korneuburg, la vreo 30 de km în sus pe Dunăre. După o recunoaştere plină de răbdare de-a lungul malului, am găsit tancul de petrol nr. 804 al timonierului Florică Ardeleanu. Facem contactul cu ajutorul său, Belu, pretinzând că e austriac şi vrea să obţină benzină şi, apoi, mergem toţi patru la o cârciumă din oraş, la un pahar de vorbă"[101]. Propunerea CIA de a scoate în mod ilegal familia lui Crăciunaş din ţară era aşadar plăsmuită.

După cum o făcuse în lunile anterioare, Ion Rațiu a insistat și în octombrie ca Silviu Crăciunaș să se mute la Londra. La întâlnirea lor din aprilie, Rațiu a încercat să-l convingă pe Crăciunaș că împreună ar putea acționa mult mai eficient împotriva regimului comunist și că această colaborare s-ar fi realizat cel mai bine la Londra, acolo unde locuia el. A căutat să-l convingă și în corespondența ulterioară, astfel încât Crăciunaș informa Securitatea că „la 12 mai, el îmi scrie că s-a gândit să-mi dea posibilitatea de a veni în Anglia, de a pătrunde în lumea apuseană, de a-mi creea un mare nume de luptător anticomunist, de a-mi creea o situație independentă față de CNR-PNȚ și americani"[102]. Agentul nu numai că nu avea nimic împotrivă, dar își și dorea acest lucru, știind că în realitate CIA nu se lăsase amăgită de poveștile lui, iar la Viena era izolat. „Aș veni imediat în Anglia", i-a răspuns Crăciunaș lui Rațiu încă din 3 mai 1957. Însă Aliens Department din cadrul Ministerului de Interne britanic, care avea sarcina să aprobe vizele acordate străinilor, nu era de aceeași părere. La sugestia lui Ion Rațiu, pe 20 mai, Crăciunaș a vizitat consulatul englez din Viena, dar diplomații britanici l-au luat la întrebări, fără să se sinchisească de relatările isprăvilor sale eroice. Domnul Johnson, un obscur angajat al consulatului, probabil un ofițer MI6 „cam de 45-47 de ani, cărunțit, brunet, cu ochelari"[103], l-a informat că are de completat un chestionar detaliat, iar această activitate „a ținut până în iunie, în diverse zile. Chestionarul a însemnat relatarea autobiografiei, legăturile din trecut, trecerile clandestine din 1947-1948, fuga mea din 1949, reîntoarcerea mea în țară, 1950, arestarea, ancheta, evadarea, 1954, ascunderea, fuga în străinătate etc."[104], va raporta agentul Securității.

La începutul verii Crăciunaș s-a plâns lui Ion Rațiu că „ieri, miercuri, 12.VI, Mister Johnson m-a ținut de la 9 dim. până aproape de ora 12, interesându-se despre cum am fugit de la spitalul Burdujeni. Mi-a dat o nouă întâlnire pentru luni, 17.VI., ora 10 dim., să continuăm. Partea care va urma se referă la ascunderea mea în țară și drumul spre străinătate. Insistă pas cu pas pentru nume și adrese și date exacte. Știu că vor ieși enervări dacă nu i le voi da, oricât de politicos îl voi refuza. [...] Este o anchetă în toată regula pe care mi-o face în stare de libertate, atât de minuțios mă interoghează"[105]. Pe 16 iulie i-a scris din nou prietenului său din Londra, rugându-l să solicite „un răspuns lămuritor definitiv dacă îmi aprobă sau îmi refuză viza"[106]. Însă Rațiu se lămurise chiar în aceeași zi. În jurnal a notat reacția sa la aflarea veștii:

> Marți, 16 iulie 1957. Primesc scrisoarea de la Home Office în care sunt informat că nu vor să acorde viză de intrare lui Silviu Crăciunaș. Telefonez imediat inspectorului Jeffcote de la Special Branch, Scotland Yard. Acceptă să mă vadă imediat. Luăm cafeaua împreună în Haymarket. Îi explic

faptele principale referitor la cazul Crăciunaș. Îi spun că eu sunt convins că el, Crăciunaș, *e demn de toată încrederea*, că e sincer și că merită să fie ajutat. Impresia ce mi-am format despre el e excelentă. Vreau să-l ajut. Refuzul de a i se acorda o viză de intrare în Anglia mă plasează într-o situație foarte dificilă. Eu consider de datoria mea să-l ajut. Am oarecare legături aici, în Anglia, printre miniștri și printre deputați. Le voi utiliza pe toate ca să schimb decizia Ministerului de Interne. M-aș opri numai în cazul că mi s-ar indica lămurit că Silviu a păcătuit grav, că nu merită încredere, că e agent provocator. „Poți dumneata, Jeffcote, i-am spus, să-mi dai informații precise asupra acestui caz?"[107]

După ce a aflat că Londra nu-l acceptă nici măcar ca turist, agentul Victor a fost nevoit să explice Securității acest eșec. A făcut-o apelând tot la o înșelătorie, căci în raportul său a justificat respingerea vizei prin refuzul său de a colabora cu britanicii, refuz sugerat de reprezentanții CIA, care doreau nespus ca agentul să lucreze doar pentru ei. Din această cauză „dl. Johnson a fost nemulțumit de atitudinea mea și ne-am despărțit nu prea prietenos. [...] Eu știam că refuzul meu de a colabora cu ei este cauza refuzului vizei mele"[108]. Încă o dată, la București a fost acceptată această falsă teorie. Însă, în timpul discuției sale cu Ion Rațiu din ziua de 16 iulie, inspectorul Jeffcote de la Scotland Yard a explicat adevăratul motiv:

El, Jeffcote, deși are toată încrederea în judecata mea, nu poate să fie de acord cu mine în cazul Crăciunaș, deși nu-l cunoaște. *„If he was în prison, and tortured for over four years, he talked. How do you know he was not allowed to escape? How do you know that he is not now used to spirit out information about the British and American setups? No, the likelihood, 99.9%, is that he is a «coming one».*"* Mi-a explicat, apoi, că dacă de exemplu ei s-ar decide să mă trimită în România și eu aș accepta, cazul meu ar fi pregătit cu atâta grijă încât explicațiile pe care le-aș da ar fi tot atât de verosimile și de exacte ca informațiile și explicațiile date de Crăciunaș. Nu uita, ei, comuniștii, au avut peste patru ani să pregătească o istorie compactă. *„In my job, I've come across countless stories, beautiful stories, used only to hide the ugly truth."*[**109]

Ion Rațiu nu l-a crezut. Era cucerit de spectaculoasa poveste de viață a agentului Victor, iar raționamentul experimentatului inspector Jeffcote nu-l putea convinge. Devenise cel mai puternic susținător

---

* „Dacă a stat la închisoare și a fost torturat vreme de peste patru ani, atunci a vorbit. De unde știi că nu i s-a permis să evadeze? De unde știi că nu este acum folosit ca să fure informații despre structurile britanice și americane? Nu, cel mai probabil, 99%, este că-i «infiltrat»." (în lb. engl.)

** „În meseria mea, am auzit o mulțime de povești, povești frumoase, al căror unic scop era să mascheze tristul adevăr." (în lb. engl.)

al lui Crăciunaș, iar suspiciunile întemeiate ale britanicilor nu făceau decât să-l îndemne să lupte cu și mai multă îndârjire pentru cauza agentului. Așa cum mărturisea el însuși în jurnal, a apelat la toate relațiile și la toți prietenii din Londra pentru a schimba decizia Ministerului de Interne. S-a întâlnit de mai multe ori cu Hayes, șeful Serviciului Imigrației, cu Edward Salis Simon, subsecretar de stat de la Interne, cu Ian Harvey, subsecretar de stat în Ministerul de Externe, sau cu diverși parlamentari. A cerut sprijin în demersurile sale și unchiului său Viorel Tilea, fostul ambasador al României, refugiat și el la Londra. L-a atras în această acțiune de presiune politică și pe William Collins, proprietarul prestigioasei Collins Press. În cazul în care Silviu Crăciunaș avea să-și scrie memoriile, Rațiu obținuse acordul lui Collins de a le publica la editura sa. Prin urmare, proprietarul editurii îi va da o mână de ajutor, folosindu-și influența considerabilă pe care o avea printre membrii guvernului și cei ai parlamentului. Așadar, pe 11 noiembrie 1957, Rațiu i-a telegrafiat lui Crăciunaș la Viena, anunțându-l că a mai obținut o victorie importantă în contul lui: editura Collins acceptase să-l invite în mod oficial la Londra, unde ar fi trebuit să petreacă cel puțin trei săptămâni cu agenții literari ai editurii pentru a discuta în detaliu structura viitoarei sale cărți. Invitația editurii a fost trimisă încă din luna septembrie și a contat în demersurile lui Ion Rațiu de a obține acordul autorităților britanice pentru viza agentului Victor. În final, aceste eforturi susținute vor da rezultate. După aproape patru luni, în ziua de 6 noiembrie, Sanda Stătescu a sunat la consulatul Marii Britanii din Viena și a aflat vestea cea mare: „viza a sosit și mâine mergem acolo să mi-o înscrie în pașaport. Mii de mulțumiri și sărutări pentru imensul bine și enorma ta alergătură din mai și până în toamnă pentru această mult așteptată viză”[110], i-a scris Crăciunaș lui Ion Rațiu chiar în aceeași zi.

Este drept că agentului i se permitea un sejur limitat la doar câteva săptămâni, dar era o primă și importantă victorie de etapă. Crăciunaș însă nu s-a grăbit să călătorească spre Londra. A dat vina pe funcționarii consulatului și pe complicatele proceduri birocratice. În realitate, își amânase plecarea pentru că pe 25 și 30 noiembrie erau stabilite la Viena două întâlniri cu Tiberiu Hida, cu care se revedea pentru prima dată de la momentul plecării din țară. Pe parcursul acelor întâlniri, agentul i-a relatat lui Hida în amănunt toate informațiile exagerate sau false pe care le trimisese deja la București. Ofițerul de Securitate era interesat în special de evoluția relației cu CIA. Hida a preluat cele 272 de filme ce conțineau corespondența întreținută cât timp s-a aflat la Viena și primul raport de activitate, atrăgându-i atenția că pentru Securitate este prioritar să se infiltreze în agentura CIA, nu în cea a britanicilor. Însă, de vreme ce făcuse demersuri din proprie inițiativă pentru a călători

în Anglia, fără să ceară în prealabil acordul Securității, l-a sfătuit să meargă totuși la Londra, iar în timpul vizitei să se comporte temperat, să nu ia decizii care să-i pună în pericol misiunea, să inițieze cât mai multe contacte cu agenții MI5 și MI6 și, bineînțeles, să culeagă informații despre românii refugiați în Marea Britanie. La final i-a oferit suma de 500 de dolari, pe care agentul a găsit-o insuficientă. După ce s-a despărțit de Hida, agentul și-a făcut bagajele pentru a pleca în prima sa călătorie. A ajuns la Londra în seara zilei de 6 decembrie 1957, însoțit de Sanda Stătescu. Cei doi au fost întâmpinați de Ion Rațiu, care i-a condus cu automobilul personal la micul apartament al Sandei din Sloane Avenue. Au locuit aici până pe 6 februarie 1958, când s-au reîntors la Viena.

Înainte să plece la Londra, Crăciunaș îi scrisese lui Rațiu de mai multe ori despre planurile lui în privința acestei vizite. „Doresc foarte mult să cunosc cu această ocazie lume din Londra, pe prietenii tăi."[111] Rațiu s-a conformat. A făcut-o cu plăcere, căci nutrea un sentiment de satisfacție când îl prezenta tuturor pe eroul anticomunist pe care îl salvase din țară trimițându-i banii necesari și de care se îngrijea acum, când vechii săi prieteni îl abandonaseră la Viena. În al doilea raport, ce acoperă activitatea desfășurată între 30 noiembrie 1957 și 1 martie 1958, agentul va recunoaște că „relațiile mele la Londra mi-au fost făcute de Iancu Rațiu și Sanda Stătescu". Aceștia l-au introdus în primul rând în comunitatea restrânsă a românilor refugiați în capitala britanică. Cei mai mulți erau angajați ai secției române a BBC, unul din obiectivele de interes ale Securității. L-a cunoscut pe Viorel Tilea, și el monitorizat de Securitate, iar cei doi, Tilea și Rațiu, l-au introdus în lumea politică engleză.

Tot Rațiu și Tilea l-au prezentat și inspectorului Jeffcote. Despre acesta nu avem alte informații decât cele notate de Ion Rațiu în jurnalul său. Rațiu l-a întâlnit pentru prima oară pe 16 februarie 1956, în urma solicitării inspectorului, care i-a transmis că vrea să-l cunoască. Jeffcote s-a recomandat drept reprezentant al Scotland Yard, Special Branch. Poliția metropolitană din Londra are și astăzi în componență acest departament special, numit Special Branch, care, din punct de vedere operațional, este însărcinat cu investigarea și arestarea persoanelor care reprezintă o amenințare la adresa securității statului, inclusiv agenții secreți din țări inamice. Ofițerii acestui departament au dreptul să facă arestări și desfășoară operațiuni în colaborare cu ofițerii Military Intelligence, Section 5 (MI5), serviciul de informații intern, cunoscut și sub denumirea de Security Service. De regulă, ofițerii MI5 sunt cei care produc și furnizează probe colegilor de la Scotland Yard, Special Branch, pentru că nu au competența să aresteze. Deși există o astfel de delimitare a atribuțiilor, în realitate inspectorii Special Branch, chiar dacă lucrează în cadrul poliției metropolitane, sunt coordonați de MI5.

De la întâlnirea lor din februarie 1956, Rațiu va ține legătura cu Jeffcote, dar și cu alți reprezentanți ai Scotland Yard, despre care uneori va scrie în jurnal[112]. Cei doi discutaseră deja despre Silviu Crăciunaș atunci când Rațiu îi solicitase sprijinul și Jeffcote îl avertizase că cel pentru care se luptă cu atâta pasiune este probabil agent comunist. Informații despre cum a decurs întâlnirea se găsesc în două surse, jurnalul lui Ion Rațiu și raportul lui Silviu Crăciunaș către Securitate. Însă cei doi prezintă întâlnirea diferit, menționând chiar și alte nume. Rațiu va scrie că, pe 3 februarie 1958, la ora 12.30, „vin Silviu și cu Sanda. La sosirea inspectorului Jeffcote de la Scotland Yard, Special Branch, Sanda ne lasă singuri. Jeffcote a fost foarte bine și prietenos. El a fost acela care a sugerat ce să facem ca să-l aducem pe Silviu aici în mod permanent. Mi-a spus că *el nu l-a văzut pe Silviu deloc*: el, mr. Smith, l-a cunoscut pe mr. Brown (Silviu); atât!! Cu alte cuvinte, mi-a indicat că în mod oficial el nu ne-a dat absolut niciun sfat. Dorea însă să știe dacă Silviu poate să creeze o legătură cu România și dacă este gata să fie pus la încercare. Silviu a confirmat"[113].

Crăciunaș va raporta la București nu una, ci trei întâlniri, la care ar fi participat și alte persoane, deși din însemnările lui Rațiu înțelegem că, cel puțin la prima întâlnire – singura menționată de Rațiu –, care a avut loc la biroul acestuia, au fost prezenți doar ei trei, Crăciunaș, Jeffcote și Rațiu, Sanda Stătescu fiind rugată să-i lase singuri. Agentul a notat în schimb că Rațiu „mi-a oferit să am o serie de întrevederi în privința aceasta cu un colonel din Intelligence Service [...]. Convorbirile au fost purtate la trei întrevederi, la care a participat și V.V. Tilea. Prima întrevedere a avut loc la locuința lui Iancu Rațiu, a doua la locuința lui V.V. Tilea din Carlisle Place 75, iar a treia la clubul renumit St. James [...] continuată apoi acasă la lordul St. Oswald. De fiecare dată întrevederile au fost precedate de o cină bogată și băuturi, pentru a creea atmosfera prietenească necesară"[114].

În rapoarte, Crăciunaș nu-i va menționa niciodată numele, Jeffcote, și nici calitatea, aceea de inspector Special Branch. Îl va numi în schimb „colonelul Brown", reprezentantul Intelligence Service, deci al MI6. Este greu de crezut că Rațiu nu i-a spus, atunci sau cu altă ocazie, cum se numește inspectorul și unde lucrează. Desigur, numele adevărat al lui Jeffcote probabil că nu-i era cunoscut nici lui Rațiu, căci de regulă angajații operativi ai Special Branch, MI5 și MI6 folosesc nume fictive în contactele cu persoane din afara instituției, mai ales cu străinii. Dar, așa cum reiese din însemnările lui Rațiu, mai serios sau mai în glumă, cei doi și-au desemnat în cursul primei întâlniri, la sugestia lui Jeffcote, numele conspirative *mr. Smith* și *mr. Brown*. Crăciunaș s-a folosit probabil de acest joc pentru a construi un personaj extrem de util în rapoartele sale, „colonelul Brown". Însă trebuie menționat că, potrivit lui Rațiu, *mr. Brown* ar fi trebuit

să fie Silviu Crăciunaș, nu Jeffcote; inadvertența se explica fie prin graba lui Rațiu când scria notițele, fie prin decizia lui Crăciunaș de a schimba numele conspirativ al lui Jeffcote din Smith în Brown.

Deși nu avem o certitudine în acest sens, ipoteza potrivit căreia colonelul Brown de la Intelligence Service, menționat atât de des în rapoartele viitoare ale lui Crăciunaș, ar fi în realitate inspectorul Jeffcote de la Scotland Yard (sau MI5) este una plauzibilă. Agentul Victor se va agăța și va profita de această relație mai bine de un deceniu, prezentând-o Securității într-o manieră deformată și mistificată. În jurnal, Rațiu va face ultima referire la Jeffcote în martie 1958. Acest lucru înseamnă cel mai probabil că acesta a ieșit la pensie sau a primit alte însărcinări. În jurnal, în locul lui vor apărea alte nume, alți inspectori, dar Crăciunaș va continua să vorbească despre el în fiecare raport trimis la București. Nici măcar nu l-a ridicat în grad, căci, timp de un deceniu, Brown a rămas în notele sale informative același colonel. Așa va deveni colonelul Brown unul dintre cei mai importanți ofițeri de informații cu care a fost agentul Victor în legătură la Londra. Brown va juca un rol chiar mai important decât cel al lordului St. Oswald, căci agentul va pune în seama colonelului organizarea operațiunilor secrete britanice îndreptate împotriva României.

Crăciunaș știa că Securității îi va fi imposibil să-l identifice, ceea ce i-a creat confortul necesar pentru a inventa numeroase operațiuni pe care Brown le-ar fi organizat și pentru a-l descrie ca pe manipulatorul diabolic al comunității de români de la Londra, în special al lui Ion Rațiu. De altfel, agentul nu a indicat vreodată Securității nici măcar prenumele lui Brown, element care să ajute la identificarea lui, ceea ce a contribuit la intensificarea misterului din jurul colonelului. Crăciunaș intuise bine că agenții DIE din Londra, în ciuda anilor de eforturi, nu au putut să-i stabilească identitatea, căci nimeni nu-l cunoscuse vreodată pe colonelul Brown în afară de agentul Victor. Dacă agenți ai DIE de la Londra ar fi fost întrebați cine este Jeffcote, cu siguranță ar fi știut despre cine este vorba.

Mai târziu, în 1960, DIE a rugat „tov. prieteni", adică spionajul sovietic, să-i dea o mână de ajutor în identificarea acestui personaj enigmatic. Direcția I Principală (Informații Externe) a KGB s-a descurcat puțin mai bine decât românii, dar tot nu a oferit un răspuns lămuritor. Potrivit sovieticilor, existau mai mulți Brown. Unul era funcționar la „serviciul de spionaj englez din Austria", dar în ianuarie 1958 fusese numit „în post la Hangkong", ceea ce trebuie să fi însemnat Hong Kong, dar pe atunci DIE nu se putea lăuda cu prea mulți angajați care să vorbească bine limba engleză sau să aibă minime cunoștințe de cultură generală. Prin urmare, acesta nu era persoana căutată pentru că în februarie 1958 nu se afla la Londra. Mai exista un J.C. Brown, „funcționar în aparatul central al serviciului

englez de informații, [...] secția contrainformativă din cadrul direcției de informații și de elaborare a misiunilor", un altul care conducea „activitatea agenturii care acționează împotriva Ambasadei URSS din Anglia" și, în fine, încă unul care lucra în cadrul MI6 la Direcția pentru Țările Orientului și Africii și răspundea „de probleme administrative"[115]. În aceste condiții, colonelul Brown invocat de agentul Victor a rămas pentru Securitate o veșnică taină. La un moment dat s-a considerat că este vorba despre acel Brown care lucra la „secția contrainformativă", dar o notă a Securității din anul 1969 scoate în evidență că nici după 12 ani de la prima mențiune în rapoartele agentului Victor, în ciuda numeroaselor eforturi depuse, „col. Brown nu se identifică"[116]. La București, oarecum resemnați că nu pot elucida misterul, ofițerii de Securitate l-au numit doar „colonelul Brown, cadru al Intelligence Service".

Alături de acesta, rapoartele agentului Victor vor fi dominate de alte două personaje. Este vorba de lordul Rowland St. Oswald, un influent politician conservator, și lordul Herbert Osborne. Va face referiri și la alți politicieni, precum lordul Christopher Birdwood, dar nu atât de des precum i-a menționat pe St. Oswald și pe Osborne. Cu toții erau prieteni apropiați ai fostului ambasador Viorel Tilea și ai lui Ion Rațiu și membri ai parlamentului. În rapoartele sale va susține că St. Oswald nu este doar politician, ci și colaborator apropiat al Intelligence Service, de fapt cel „prin care se duce semioficial acțiunea în direcția României și a altor țări din Europa de sud-est"[117]. Cu alte cuvinte, un fel de coordonator în plan politic al acțiunilor informative britanice de peste hotare. De aceea l-a evocat adesea, pretinzând că lordul St. Oswald îl considera un excelent analist și sfătuitor și îl implica în diferite operațiuni ale MI6 care vizau România. Nici Osborne și nici Birdwood nu erau străini de ele, dimpotrivă.

Nu știm dacă acești politicieni și membri ai parlamentului de la Londra au desfășurat o astfel de activitate. St. Oswald și Birdwood s-au implicat permanent în demersurile politice ale comunității de români din Anglia, ca susținători fervenți ai drepturilor omului. Viorel Tilea și Ion Rațiu au apelat adesea la sprijinul lor în diferite acțiuni de combatere a regimului comunist de la București, iar St. Oswald și Birdwood l-au oferit cu devotament și generozitate. Ion Rațiu i-a menționat deseori pe St. Oswald și Birdwood în jurnal, însă niciodată pe Herbert Osborne, de parcă acesta n-ar fi existat. În ceea ce privește operațiunile sub acoperire relatate de Crăciunaș, care ar fi fost coordonate de acești lorzi englezi, credem că multe dintre ele au fost fictive, imaginate de agent cu o pasiune incontrolabilă.

Direcția de Informații Externe a încercat să culeagă informații despre aceștia. Pe de o parte pentru a-l verifica pe agentul Victor,

iar pe de altă parte pentru a înțelege importanța rolului lor pe frontul secret, din moment ce Crăciunaș i-a descris drept coordonatori ai unor operațiuni MI6. Însă la sfârșitul anilor 1950 DIE încă nu recrutase la Londra agenți în rândul politicienilor și diplomaților britanici, cărora să le ceară sprijin în astfel de situații. Acest lucru se va întâmpla mai târziu, deocamdată spionajul comunist lucrând cu informatori mai mărunți, fără mare valoare, recrutați din rândul comunității de români, foști diplomați sau jurnaliști care refuzaseră să se întoarcă în România odată cu instaurarea regimului comunist, dar care acceptaseră să lucreze pentru Securitate din diverse motive, în urma presiunilor sau a șantajului ori pentru a obține beneficii financiare. La cererea DIE unul dintre aceștia, cu numele conspirativ Dragoș, a scris mai multe note despre politicienii indicați de Crăciunaș. Despre Birdwood a menționat că „este foarte activ" în Camera Lorzilor, unde era membru, „remarcându-se în special pe chestiuni de politică externă și relații internaționale". Agentul Dragoș mai nota că, „superficial, această atitudine este de multe ori atribuită faptului că Lordul Birdwood este însurat cu o fostă exilată politică poloneză care, se afirmă, îl influențează în această direcție", lucru neadevărat, căci nici prima soție a lordului, Elizabeth Vere Drummond Ogilvie, și nici a doua, Joan Pollock Graham, nu erau de origine poloneză. Dragoș a mai notat că atât Birdwood, cât și St. Oswald sunt probabil finanțați de serviciile secrete, ceea ce a mulțumit DIE, care vedea astfel confirmată teoria agentului Victor: „În același timp este bine știut că lordul Birdwood nu este bogat în adevăratul sens englez al acestui calificativ, iar situația materială confortabilă de care dispune nu este de natură a-i permite să facă asemenea sacrificii financiare pe cont propriu. La fel în ce privește lordul St. Oswald, nici el nu dispune de mare avere. Este deci evident că în spatele complexului de activitate politică și propagandă cu care se îndeletnicește cei mai sus menționați se ascunde o sursă de fonduri ce nu poate fi identificată, directă sau indirect, decât cu o instituție de specialitate guvernamentală". Oswald și Birdwood ar fi trebuit să devină membri ai cabinetului, mai spunea agentul Dragoș în septembrie 1960, dar amândoi sunt considerați mult mai utili „unei anumite politici cu care guvernul nu-și poate permite să se identifice în mod oficial"[118].

Acestea sunt cele mai importante personaje cunoscute de Silviu Crăciunaș la Londra în timpul primei sale vizite, ce a durat doar două luni. Ele vor deveni figuri semnificative în rapoartele sale, care le vor plasa în centrul activității informative desfășurate de diferitele guverne britanice împotriva României. Dintre toți, lordul Birdwood va scăpa cel mai ușor, căci a murit în 1962. Ceilalți însă, misteriosul colonel Brown, Oswald, Osborne sau Ion Rațiu, alături de care

vor fi menționați și alții, vor fi descriși de agentul Victor ca membri ai unei adevărate coloane a cincea a dușmanului, care complotau pentru a organiza în România operațiuni teroriste, sabotaje sau acțiuni de diversiune și spionaj. Iar Securitatea s-a lăsat, o bună vreme, amăgită de notificările agentului Victor.

***

La începutul anului 1958, după cele două luni petrecute la Londra, agentul Victor s-a întors la Viena pe un drum ocolit. S-a oprit la München pe 7 februarie și la Geneva pe 9 februarie, unde s-a întâlnit cu mai multe persoane, de regulă români, printre care Basil Rațiu și Neagu Djuvara, de la care a adunat un material informativ la fel de bogat ca acela cules deja la Londra. Peste câteva săptămâni urma să aibă o nouă întâlnire la Viena cu ofițerul de Securitate Tiberiu Hida, căruia trebuia să-i predea raportul, document în care va strecura multe minciuni construite în așa fel încât Securitatea să nu identifice tehnica sa de manipulare. Va descrie întâlniri avute în realitate, dar va denatura discuțiile purtate în timpul lor și le va presăra cu informații inventate, despre care Crăciunaș credea că ar fi de interes la București și greu de verificat a posteriori.

Un astfel de episod se referă la Neagu Djuvara, cu care a luat masa la un moment dat, alături de alți români aflați în exil. Acesta i-ar fi mărturisit cum, „în cursul revoluției din Ungaria, Iani Popa și Neagu Djuvara au fost trimiși în Ungaria, la Gyõr. Aici au avut legătura cu Atila Sighety, conducătorul revoltei din regiunea la Gyõr, care le-a pus la dispoziție tot aparatul local de stat și radiodifuziunea. Mi-au istorisit cum prin Atila Sighety aveau legătura cu Imre Nagy – primul ministru –, pentru care făceau legătura cu guvernul american”[119]. În raport, pe mai multe pagini, continuă dezvăluirile spectaculoase despre Djuvara, pe care îl prezintă ca pe un spion de elită, implicat în nenumărate activități suspecte. Însă nici fostul diplomat nu a uitat această întâlnire cu Silviu Crăciunaș și a menționat-o la rândul său în memoriile sale, ajutându-ne să înțelegem astăzi dimensiunile exagerărilor agentului: „În dosarul meu [...] se găsește un document stupefiant: agentul «Victor» comunică de la München că a luat masa cu mine și cu cântărețul Jean Moscopol la un membru al secției române de la Radio Europa Liberă și că a aflat că, în cursul «contrarevoluției» ungare din 1956, fusesem până în Ungaria, adăugând orașul și persoanele cu care aș fi luat legătura. Minciună integrală, nu m-am mișcat din Paris în tot timpul evenimentelor din Ungaria!”[120].

Sedus de anturajul lui Ion Rațiu de la Londra, de înaltele personalități politice britanice pe care le cunoscuse și de neașteptata

propunere a editurii Collins de a-i publica memoriile, Crăciunaș va face toate demersurile pentru a se muta în capitala britanică. La Viena nu avea nicio perspectivă, americanii nu voiau să depășească faza discuțiilor sterile, de control, căci nu erau interesați să lucreze cu un individ atât de suspect precum Crăciunaș. Securitatea urma să descopere curând acest lucru, însă deocamdată îl tot încuraja să continue demersurile în vederea colaborării cu CIA, deci să rămână la Viena. Agentul Victor nu putea evita acest deznodământ decât mutându-se la Londra, de unde ar fi putut convinge serviciul secret comunist că a fost recrutat de MI5 sau MI6.

Îl decepționase și lipsa de entuziasm a românilor din exil la sosirea lui în lumea liberă. Securității îi va transmite că „americanii constată că CNR este putred, are o activitate necorespunzătoare din cauza membrilor care-l compun și că ei, americanii, doresc să-l reactiveze prin oameni tineri ca mine"[121], dar informația era exagerată, pentru că liderii Comitetului Național Român nu-l băgau deocamdată în seamă. „Faptul că nu mi se întinde mâna de nimeni, nu mi se spune bun venit arată clar că nu sunt luat în considerare"[122], îi scria lui Ion Rațiu, iar lui Constantin Vișoianu și lui Augustin Popa, conducători ai CNR, le-a mărturisit că „după cinci luni de la sosirea mea aici faptele mă obligă să constat că CNR și PNȚ nu au nicio nevoie de mine și de experiența mea și nici de materialul valoros pe care l-am adus din țară"[123]. Într-un final, pe 29 noiembrie 1957 au sosit la Viena Virgil Veniamin, Romulus Boilă și Max Manolescu pentru a se întâlni cu agentul Victor, arătându-se „prietenoși și binevoitori". I-au spus că au venit atât de târziu pentru că „li s-a cerut expres de către americani să nu i-a nicio legătură cu mine și să nu-mi trimită niciun ban până nu vor lămuri ei situația mea"[124]. Crăciunaș a relatat amănunțit în raportul său discuțiile cu aceștia, ce au avut loc timp de mai multe zile, divulgând Securității atât subiectele politice dezbătute și activitatea celor trei la Paris, cât și relația lor cu serviciul francez de informații sau felul conspirat în care comunicau cu familiile rămase în țară.

Între timp, prin intermediul corespondenței și al Sandei Stătescu, a început să-l preseze pe Ion Rațiu să găsească soluții legale pentru mutarea la Londra. În Austria, se simțea în primejdie, îi scria cu prefăcută îngrijorare prietenului său din Anglia: „granița cu lumea comunistă este la câțiva pași și pericolul de a fi identificat și răpit de comuniști devine mare"[125]. Motivul era însă plauzibil, toată lumea știa că în acea perioadă Viena era un oraș „spurcat, infectat de agenți comuniști"[126], cum obișnuia să spună Basil Rațiu. În plus, avea un remarcabil talent de a manipula prin intermediul scrisorilor, iar Ion Rațiu, sensibil și deja cucerit de Crăciunaș, nu putea rezista rândurilor agentului, care începeau invariabil cu formula „iubite Iancule": „tu ești un om care-mi aduci noroc și-mi deschizi

uşi care în mod obişnuit greu se deschid. Cu adevărat te-am numit binefăcătorul meu pentru tot ce ai făcut în trecut. Tot binefăcător al meu trebuie să-ţi spun că eşti şi pentru viitor. De acum, chiar dacă tu m-ai alunga, eu tot voi fugi după tine, să fim ca fraţii"[127]. Şi a „fugit", într-adevăr, după Raţiu, nu doar atunci, ci întreaga sa viaţă, profitând de relaţiile acestuia. Nu i-a fost niciodată ca un frate, dimpotrivă. L-a denigrat permanent, încă de la începutul relaţiei lor. De exemplu, pe 3 octombrie 1957 i-a scris următoarele: „Te iubesc tare mult pentru tot ce clocoteşti în inima şi mintea ta. Îţi doresc din inimă să reuşeşti din plin în toate acţiunile şi proiectele tale, atât cele pentru binele tău, cât şi în cele pentru binele alor noştri, cei din ţară, milioane şi milioane de români, cu inimă bună, cu speranţe până în înaltul cerului, dar prea puţin ajutaţi de cei din străinătate. Eu te voi ajuta în multe direcţii şi poţi conta pe mine şi posibilităţile mele când momentul o va cere"[128]. Două săptămâni mai târziu, după ce Raţiu l-a vizitat din nou la Viena, agentul nota în raportul către Securitate toate planurile pe care acesta i le împărtăşise: „Iancu Raţiu mi-a vorbit în acele zile (când a locuit în camera mea cu mine spre a putea conversa pe larg), că scopul lui este de a creea în ţară o organizaţie de rezistenţă, care să participe la revoluţia anti-comunistă, care să răstoarne comunismul fără să provoace război mondial"[129].

Crăciunaş a fost duplicitar cu fiecare persoană din anturajul său, inclusiv cu membrii familiei, cărora le-a făcut uneori caracterizări calomnioase în rapoartele sale. Însă relaţia cu „binefăcătorul" său a fost aparte, căci cu cât Raţiu îl ajuta mai mult, cu atât mai activ îl defăima Crăciunaş. Aşa cum le relata Victor, faptele lui Raţiu erau fie fictive, fie exagerate; Crăciunaş îl prezenta ca pe un „paravan" al Intelligence Service, implicat în acţiunile subversive ale spionajului englez menite să înlăture comuniştii de la putere: „Mi-a spus că scopul Intelligence Service-ului (şi al său) este de a deveni mare om de afaceri şi mare politician român, astfel ca după eliberarea ţării să poată juca un rol politic şi economic principal în România, având de la spate sprijinul Intelligence Service"[130]. Ori de câte ori l-a menţionat în rapoarte, l-a calificat pe „iubitul Iancu" drept trădător de patrie, agent sau spion al britanicilor.

Desigur, faptul că prin intermediul lui Raţiu a cunoscut şi ofiţeri de informaţii britanici l-a ajutat să dea credibilitate acestei teorii. A fost cazul inspectorului Jeffcote, pe care l-a transformat în colonelul Brown. Sau al lui Ronald Burroughs, pe care l-a cunoscut la Viena pe 12 octombrie 1957, prezentat de acelaşi Ion Raţiu. Burroughs era diplomat al Ambasadei Marii Britanii din Austria şi a lucrat în diplomaţie până la jumătatea anilor 1970, ultima sa misiune fiind cea de ambasador în Algeria. Singura sa legătură cu România era prietenia cu Ion Raţiu. Securitatea însă l-a luat în vizor imediat ce

Crăciunaș l-a menționat în rapoartele sale, considerându-l ofițer acoperit, ceea ce în acest caz era adevărat. Mai târziu, în 1960, solicitându-le sovieticilor informații despre Burroughs, așa cum o făcuse și în cazul colonelului Brown, DIE a primit confirmarea faptului că Ronald Burroughs era ofițer de informații: „În urma verificărilor făcute la tov. prieteni asupra unor materiale obținute de la o sursă a noastră, s-au obținut următoarele: [...] Burrougs Ronald, englez, funcționar al spionajului englez din Austria, activitatea sa de spionaj și-o ascunde prin funcția de secretar I pe care o avea în cadrul ambasadei engleze din Viena. [...] Se ocupa de problemele luptei împotriva influenței comuniste, avea legături cu emigranții ruși. [...] Burrougs Ronald a plecat din Austria în anul 1959 și în prezent este funcționar în cadrul aparatului central al secret. Intelligence Service-ului – Secția măsuri plitice active. Datele sunt din martie 1960”[131].

Rațiu îl cunoscuse pe Burroughs încă din timpul studenției și apelase și la el pentru a-l ajuta pe Crăciunaș, care se plângea că diplomații englezi îl anchetează prea amănunțit și îi amână fără explicații acordarea vizei. Agentul însă l-a descris pe Burroughs drept reprezentantul colonelului Brown la Viena, care continua demersurile pentru recrutarea sa în cadrul Intelligence Service.

Folosindu-se așadar de relațiile lui Ion Rațiu și ale lui Viorel Tilea, Crăciunaș a continuat eforturile pentru a obține o nouă viză, apoi rezidența în capitala britanică. Nu a ținut cont de recomandările Securității, care spera în continuare că agentul va recâștiga încrederea CIA, și considera, prin urmare, că era mai util să se stabilească la Viena sau în Germania. A ascuns eforturile de a se instala în Anglia, justificând călătoriile la Londra ca fiind necesare pentru discuțiile cu editura Collins în legătură cu viitoarea sa carte și pentru întâlnirile cu colonelul MI6 Brown, care îi cerea sprijinul în organizarea unor operațiuni clandestine. Va susține că acesta i-a oferit, „în repetate rânduri, dreptul la ședere permanentă în Anglia, pașaport englezesc, un salar de o sută [de] lire pe lună și angajamentul permanent în serviciu Intelligence Service-ului”, ceea ce era o informație falsă menită să întărească ideea că locul său este la Londra, nu la Viena. Crăciunaș a transmis la București că a refuzat aceste propuneri, pentru că ar fi însemnat „o ședere permanentă în Anglia și la controlul continuu al Intelligence Service-ului”, dar și „să renunț la relațiile strânse cu americanii și la posibilitatea de a descoperi acțiunile lor contra RPR și a elementelor utilizate”[132].

Securitatea nu mai înțelegea nimic. Ofertele de la englezi și americani nu mai conteneau, iar în scurt timp Crăciunaș va menționa în rapoarte propuneri de colaborare și de la alte servicii secrete, precum cele din Elveția sau Israel. La sfârșitul lui noiembrie 1958, la München, s-a întâlnit cu generalul american Fisher, cu colonelul

Jerrold și cu generalul de brigadă israelian Dan Tolchowschi, Almesi fiind interpretul. Fisher i-ar fi propus să plece la o bază americană din Israel unde se antrenau agenți ce urmau să fie parașutați în România: „în mod concret eu urma să verific dacă cei pregătiți pentru lansare pe teritoriul RPR știu cum să se miște și cum să acționeze clandestin, cum să se ascundă, cum să se îmbrace pentru a fi în ton cu majoritatea populației, cum să-și procure legitimații false etc."[133]. Pe Tolchowschi l-a prezentat ca aviator, cu studii la Londra, fost șef al Statului-Major al Aviației, pe atunci consilier al premierului Ben Gurion. DIE a făcut eforturi să-l identifice și a constatat că există într-adevăr un general Tolchowschi care „lucrează în aviație – faptele sunt reale –, dar nu se ocupă cu munca informativă împotriva R.S. România"[134].

În final, agentul și-a atins obiectivul și a reușit să se mute la Londra. În prima parte a anului 1959 a făcut o vizită mai lungă în capitala britanică, obținând și un *travel document* care i-a acordat dreptul de ședere permanentă în Anglia. Sanda Stătescu primise dreptul de reședință permanentă în această țară în urmă cu aproape 20 de ani, iar posibilitățile ca amândoi să găsească un loc de muncă acolo erau mari, căci beneficiau de sprijinul unor membri ai comunității de români. Oferta editurii Collins nu era nici ea de neglijat pentru Crăciunaș. Începuse de asemenea să prindă contur scenariul potrivit căruia MI6 era interesat de o strânsă colaborare cu el, iar Securitatea părea să accepte situația. În aceste condiții, în anul 1960 a părăsit definitiv Viena, stabilindu-se la Londra, care va deveni orașul naturalizării sale.

Una dintre primele acțiuni duplicitare majore ale agentului Victor s-a întins pe o perioadă de câțiva ani și a vizat-o pe Sanda Stătescu, cea care i-a devenit a doua soție. Aceasta n-a știut probabil niciodată cum a zugrăvit-o partenerul ei de viață în rapoartele sale secrete, așa cum nu a aflat nici cât de mult s-a străduit Crăciunaș să-și ascundă căsnicia de ochii Securității. Iubirea lor nu a fost nici pătimașă și nici durabilă, căci, dacă au avut vreodată sentimente de afecțiune unul față de celălalt, acestea s-au stins repede la reîntâlnirea de la Viena. Crăciunaș a tăinuit căsnicia cât a putut de mult, nefiind pregătit să explice Securității de ce s-a însurat cu o agentă a britanicilor.

Fără îndoială, personalitățile lor atât de diferite și-au pus pecetea pe căsnicia complicată și conflictuală a celor doi. Ea era plină de energie, impetuoasă, emfatică, pătimașă în discuții și arțăgoasă. El era echilibrat. Sanda nu era nici măcar frumoasă, iar farmecul din tinerețe se pierduse de mult, odată cu trecerea anilor petrecuți în exilul plin de lipsuri și de sacrificii. Era „mai ofelită și potolită"[135], cum o descria agentul DIE 104 de la Londra, căci înaintase în vârstă și renunțase la aventurile amoroase care o făcuseră celebră în tinerețe. Silviu, chiar dacă nu stârnea admirația femeilor, era totuși

un bărbat cu trăsături plăcute. „Bătrânul a fost un mare amator de femei, nu neapărat «fustangiu», dar în orice caz puțin peste media obișnuită la majoritatea bărbaților”[136], îl va caracteriza fiica sa, Lilioara, mai târziu, în 1974. Cu toate acestea, din momentul în care s-au regăsit, în primăvara anului 1957, Silviu și Sanda vor rămâne împreună mai bine de 40 de ani, până când moartea îi va despărți, în pofida unei relații aprige și tumultuoase, cum rareori se întâlnesc.

Când a ajuns la Viena, Silviu Crăciunaș era un bărbat divorțat. Știa că probabil nu-și va mai revedea niciodată fosta soție. Eugenia rămăsese captivă în România împreună cu Lilioara și singura modalitate de a mai păstra legătura cu ea vor fi scrisorile interceptate de Securitate și, mai târziu, convorbirile telefonice, ascultate și ele. Întrucât se știa că Sanda Stătescu lucrase în trecut pentru serviciile de informații britanice – Securitatea era de altfel convinsă că legătura nu fusese întreruptă –, în timpul pregătirilor pentru a doua misiune, agentul Victor a purtat frecvente discuții cu Hida, Vîlceleanu și Holingher despre fosta sa amantă. Chiar înainte de a părăsi România a cerut „deslegare de la organele noastre pentru a se folosi de Sanda Stătescu în cunoașterea situației din străinătate și în acțiunea lui de a pătrunde într-un centru de spionaj”[137]. Ofițerii de contraspionaj l-au instruit cum să se comporte cu agenta britanicilor, explicându-i că trebuie să evite o relație romantică: „Părerea noastră este că dacă sursa va ajunge la relații sexuale cu Sanda Stătescu (deși acest fapt ar putea să o lege la început și mai tare de sine), mai târziu aceasta va deveni un fel de piatră de moară atârnată de gâtul său, ceea ce îi va putea uneori împiedica buna executare a acțiunii Securității. Linia sursei, după părerea noastră, va trebui să fie de relații cât mai prietenești cu cei din străinătate, dar astfel construită încât să-și poată menține mișcările cât mai libere în toate direcțiile, spre a putea rezolva cât mai perfect sarcinile acțiunii Securității”[138].

Deși analiza ofițerilor de Securitate era corectă, Crăciunaș n-a luat în seamă aceste recomandări. Nu numai că nu a evitat relațiile sexuale, dar s-a și căsătorit cu Sanda Stătescu chiar în acel an, în septembrie 1957, la doar șase luni după ce a ajuns la Viena. Corespondența cu Ion Rațiu oferă indicii despre eveniment, taina cununiei fiind oficiată de preotul iugoslav Nicolici[139] într-o melancolică singurătate, doar în fața lui Dumnezeu, căci n-au avut prieteni care să le fie alături în acele momente. „Mâine sperăm să înregistrăm formele de căsătorie sau cel târziu luni”[140], i-a scris lui Rațiu pe 6 septembrie, iar câteva săptămâni mai târziu, pe 25 septembrie, l-a informat, tot printr-o scrisoare, că Sanda îi purta din acel moment numele: „zilele acestea am fost la Salzburg unde ne-am căsătorit. Ceremonia a fost în ziua de luni, 23 septembrie, exact la trei ani de la fuga mea din spitalul din Burdujeni și exact la șase luni de la sosirea mea în Austria. Nu noi am ales ziua aceasta, ci Cerul, și ne-am minunat de coincidență ca de un simbol prevestitor de bine și noroc”[141]. Câteva

zile mai târziu, pe 4 octombrie, a avut loc și căsătoria civilă, la Viena.

Față de Eugenia, prima lui mare iubire, a tăinuit acest eveniment. L-a tăinuit și față de Securitate, ceea ce sugerează, din nou, că în martie 1957, când a părăsit definitiv România pentru a doua misiune, nu mai era agentul sincer și devotat care fusese în timpul primei misiuni. Pe ofițerii de Securitate a reușit să-i păcălească timp de aproape trei ani, căutând să pregătească momentul acestei dezvăluiri încă din anul 1957. „Sanda a venit la 15 august la Viena să mă vadă și să-și ia aici un serviciu, iar din salariul ei să mă întrețină și pe mine"[142], a raportat în noiembrie 1957, adăugând că „prezența Sandei, lângă mine, este un semn că sunt observat și studiat clipă de clipă"[143]. În acel moment Sanda îi era soție de aproape două luni. Nu a mințit doar în raport, ci și în timpul discuției cu Tiberiu Hida la Viena, în ziua de 25 noiembrie 1957, același Hida care îi recomandase la începutul anului, în România, să evite relațiile sexuale cu Sanda Stătescu. În raportul „despre felul cum a decurs întâlnirea cu agentul nostru Victor", finalizat pe 12 decembrie 1957, ofițerul de Securitate a notat următoarele:

> Ne-a mai relatat că locuiește în aceeași cameră cu Sanda Stătescu despre care știe că este agenta serviciului de spionaj englez. Ne-a făcut să înțelegem că nu a putut evita acest lucru. A scos în evidență însă două aspecte importante, care au rezultat ca consecințe [sic!] ale acestui fapt. În primul rând ea l-a informat de la început despre felul cum era cunoscut afară [...]. De asemenea, i-a deschis perspectiva și i-a inspirat încredere în cercurile conducătoare ale emigrației românești, introducându-l mai ales în sfera de interese ale serviciului de spionaj englez. În al doilea rând, ea însăși a prezentat și prezintă un control permanent asupra mișcărilor ce face el atât din partea englezilor, cât și din partea conducerii politice a emigrației. După părerea sa nu e cazul să rupă legăturile cu Sanda Stătescu pentru că mai poate fi de folos în mișcările lui de viitor, iar dacă, pentru un motiv sau altul, el n-ar putea pătrunde într-o direcție oarecare (și mai ales la englezi) o va putea folosi în orb pe ea în această privință. În ce privește controlul asupra sa, nu-l deranjează. Dimpotrivă, el preferă un asemenea control fiindcă știe din ce parte trebuie să se ferească și prin relații personale (probabil sentimentale) a reușit să o facă aproape inofensivă[144].

Așadar, Sanda era un instrument în jocul său operativ, și nicidecum soția sa. Locuia împreună cu ea pentru a o exploata în orb și pentru a-i induce în eroare pe ofițerii MI6, care la rândul lor au trimis-o să îl țină sub un „control permanent". Agentul Victor a continuat să dezvolte acest scenariu excentric și pe cât ne miră îndrăzneala sa, pe atât ne surprinde credulitatea ofițerilor de Securitate, care îi înghițeau minciunile pe nerăsuflate. Legăturile Sandei sunt „excelente" și „este vital să le cultiv"[145], scria câteva luni mai târziu,

la începutul lui martie 1958, căutând să justifice motivul pentru care locuia în continuare cu această femeie, considerată periculoasă la Bucureşti. „Este extrem de important să o ţin pe Sanda lângă mine, ea având legături excepţionale peste tot, în Europa şi Anglia. Acolo unde nu pot pătrunde eu, poate ea pătrunde", căci ea putea da „garanţii şi referinţe excepţionale despre mine tuturor"[146]. Desigur, prezenţa ei cerea anumite sacrificii financiare, adică „o dublă cheltuială", ocazie de a solicita Securităţii mai mulţi bani pentru a o întreţine şi pe aşa-zisa agentă a britanicilor, de care se folosea în misiune.

Lui Ion Raţiu îi mărturisise că „Sanda este pentru mine o fiinţă unică din toate punctele de vedere şi mi-a adus cea mai dulce seninătate a vieţii"[147]. Crăciunaş încerca probabil să se convingă singur că nu greşise cerând-o de soţie, dar câteva săptămâni mai târziu, în timpul primei vizite la Londra, nu a mai reuşit să păstreze aparenţele. Sanda se transformase deja într-o „piatră de moară atârnată de gâtul său", cum îl avertizase Hida înainte să plece din ţară. Din când în când, Ion Raţiu îşi nota în jurnal conflictele lor matrimoniale: „11 decembrie 1957. Seara târziu telefoane de la Sanda şi Silviu. Ciocnire teribilă între ei. Sanda să plece de-acasă; să vină la noi peste noapte sau să se arunce în faţa unui tren!? În fine, îi calmez. Amândoi sunt extrem de încordaţi"[148].

Agentul va descrie relaţia cu Sanda într-un mod special, plasând-o într-un cadru operativ, nicidecum romantic, după cum făcuse şi în raportul din iulie 1960. Încă nu le mărturisise ofiţerilor de Securitate că se căsătoriseră, dar pregătea momentul cu minuţiozitate. Va informa Centrala că sentimentele Sandei faţă de el nu se explicau doar prin „romantismul caracterului ei", ci şi prin plasarea lui „în sfera ei de interes", ceea ce însemna că Sanda îl urmărea permanent. De asemenea, va scoate în evidenţă iar şi iar rolul esenţial al Sandei în realizarea misiunii sale, ca sursă de informaţii despre planurile Intelligence Service în privinţa lui, permiţându-i astfel să manipuleze MI6. Nu Sanda fusese cea care l-a ajutat şi în trecut, când a obţinut banii necesari să poată fugi din ţară, „de la lordul Herbert Osborne, din partea Int. Service-ului"? Desigur, o altă minciună ce ar fi putut fi uşor descoperită de ofiţerii de Securitate dacă ar fi citit cu mai multă atenţie toate rapoartele agentului.

> După ce S. Stătescu a venit să mi se alăture în Austria în august 1957, mi-a spus că Int. Serv. dorea ca prin ea să execute o supraveghere directă asupra mea, din imediata mea apropiere. Acest fapt a devenit şi mai presant în toamna [anului] 1957, când I. Raţiu a venit la Viena pentru a face primele sondaje pe lângă mine, pentru a mă atrage într-o colaborare în vederea unor vaste acţiuni în direcţia RPR, aşa cum arată printre altele chiar scrisorile pe care mi le-a scris el în acea epocă (remise în film şi anexate la rapoartele mele, ceea ce arată încă o dată de când

Int. Serv. a început să prepare terenul, cu atenţie şi precauţie, pentru a iniţia acţiunile actuale în direcţia RPR). Cu acea ocazie – în toamna [anului] 1957, I. Raţiu a pus-o pe S. Stătescu în legătură cu Ronald Bouragh*, şeful Int. Serv. la ambasada din Viena, ca acestuia să-i dea informaţii despre mine ca forurile din Londra să mă poată studia şi ţine sub observaţie cât mai îndeaproape.

Aceste destăinuri ale S. Stătescu au constituit dovezi ale sentimentelor de admiraţie, devotament şi iubire manifestate faţă de mine, ceea ce m-a determinat în mod logic să fac orice eforturi spre a o câştiga şi atrage cât mai complet de partea mea. Îmi dau seama că prin mijlocirea ei eu pot să mă apăr de f. multe complicaţii şi riscuri, tocmai datorită faptului că-mi face asemenea destăinuiri, care concomitent îmi ajutau şi cum să mă orientez, şi cum să-mi manifest atitudinea faţă de I. Raţiu şi Int. Service, pentru a evita greşeli fatale într-o epocă de mare incertitudine şi confuzie, ca aceea. Tocmai informaţiile ei şi unele sfaturi mi-au servit ca ghid pentru a cuceri încrederea Int. Serv., aşa cum arată tot ce s-a petrecut în acest domeniu din 1957 până în prezent.

Din ianuarie 1959, după ce Sanda Stătescu şi-a reluat vechea ei reşedinţă în Anglia şi serviciul la centrul de radioascultare a Int. Serv. şi a War Office-ului (Ministerul de Război), noi am continuat să ne vedem zilnic, iar în unele etape chiar să locuim în aceeaşi casă de camere mobilate. Ea a continuat să mă informeze că Int. Serv. i-a dat instrucţiuni să mă ţină sub observaţia ei şi să adâncească legătura ei cu mine cât mai mult, pentru a putea să-mi citească până în cele mai adânci cute ale gândirii şi ale psihicului, metodă prin care Int. Service spera să descopere ce se ascunde în mintea mea şi în ce măsură îmi poate destăinui planurile puse la cale. Referinţele S. Stătescu au fost în mod constant excelente în favoarea mea, ceea ce a determinat ca încrederea forurilor Int. Serv. să crească an de an, dovadă cât de mult mi-au solicitat colaborarea şi cât de adânc mi-au împărtăşit unele planuri ale lor. Ei sunt convinşi că S. Stătescu nu mi-a vorbit nimic despre instrucţiunile lor de a mă supraveghea atât de atent şi mulţumiţi de rezultatele oferite de ea, nu au încercat să exercite o altă presiune, prin alte persoane, tocmai pentru a nu-mi provoca iritări, nemulţumiri şi suspiciuni din partea mea la adresa lor. Această situaţie continuă până azi şi este în favoarea mea, ceea ce m-a obligat să cultiv în mod constant relaţiile cu Sanda Stătescu.

Conştient că nu îşi putea controla pe deplin soţia, care în scrisorile trimise familiei de la Bucureşti, pe care Securitatea le intercepta, ar fi putut oferi informaţii adevărate despre viaţa lor personală şi despre felul în care îşi câştigă existenţa, agentul Victor a încercat să prevină suspiciunile Centralei. Prin urmare, i-a asigurat pe Hida şi pe Vîlceleanu că informaţiile strecurate în scrisori sunt de fapt „povestiri" ale MI6, născocite pentru a deruta serviciul secret comunist.

Cu ocazia vizitei pe care S. Stătescu mi-a făcut-o la sanatoriul din Geneva, în ianuarie 1960, mi-a spus printre altele că col. Brown este extrem de

---

* Nume scris incorect, este vorba de Ronald Burroughs.

satisfăcut că ea mă ţine sub aşa-zisa ei „influenţă", că nu am relaţii cu nicio altă femeie, că prin mijlocirea ei au reuşit încet-încet să mă atragă într-o colaborare cu Int. Serv. (aceasta este încă o dovadă cât de bine am reuşit să-mi dozez tactica faţă de Int. Serv. – tocmai datorită destăinuirilor pe care S. Stătescu mi le-a făcut). În afară de aceasta, col. Brown i-a spus că alăturarea ei de mine în Austria în 1957, ca şi călătoriile şi vizitele sale în Anglia fiind desigur interceptate de „agenţii comunişti" ea trebuie să fie foarte atentă la ceea ce va continua să corespondeze cu familia ei din Bucureşti ca Securitatea să nu poată descifra din niciun detaliu că pe acel fir eu mi-am transmis semnalele mele din ţară în 1955-1957.

Col. Brown i-a cerut deci să continue să scrie familiei ca şi în trecut despre acel personaj pe care ea l-a numit „băiatul ei", cu condiţia să deruteze în tot ce va scrie despre acest personaj. Ca urmare a acestor instrucţiuni, S. Stătescu a imaginat o serie de povestiri despre ea şi băiatul ei, ca şi despre aşa-zisa ei activitate de menajeră la un restaurant sau la o societate de binefacere sau la o agenţie de plasare de personal domestic etc., pentru a deruta cenzura eventuală a securităţii atât asupra propriei sale activităţi reale, pentru Int. Serv., cât şi pentru a deruta şi masca legătura ei cu mine. Astfel, în timp ce eu mă aflam la Geneva în sanatoriu, instrucţiunile col. Brown au determinat-o să scrie familiei sale că am fi împreună la Londra, că locuim împreună, avem apartament, că eu lucrez la o instituţie etc. În fapt, scopul urmărit de col. Brown este acela ca prin scrisorile S. Stătescu să dezinformeze securitatea din RPR şi să o determine să creadă că eu şi ea avem cea mai obscură şi modestă situaţie şi ca atare că suntem amândoi, şi în special eu, absolut inactiv în direcţia RPR. Tocmai prin creearea unei asemenea impresii, dacă securitatea ar exercita cenzura scrisorilor S. Stătescu (ceea ce presupun în mod logic) speră să păstreze şi mai mult secretul acţiunilor pe care cu atâta abilitate şi precauţie le-au pus la cale împotriva RPR.

S. Stătescu are însă un caracter extrem de dificil şi sistemul nervos destul de şubred, fiind foarte iritabilă. Eu trebuie să fac un efort constant pentru a mă stăpâni şi continua legătura cu ea, fiind în favoarea executării misiunii mele. Aceasta îmi cere multe sacrificii de ordin nervos şi moral, ştiind ce viaţă familiară perfectă am avut în trecut în ţară lângă soţia şi fiica mea şi părinţii mei. În concluzie, opinia mea este că atât timp cât va continua legătura mea cu Int. Serv. şi şederea mea în Londra, în mod necesar va trebui să continuie şi legătura mea cu Sanda Stătescu. Dacă mă voi muta la Viena şi ea nu mă va însoţi în niciun caz, preferând să rămână la Londra, încât înapoierea mea în Austria va soluţiona automat şi problema actualelor mele relaţii cu ea[149].

Acest raport a fost predat personal de agentul Victor colonelului DIE Dinar Marcarian, şeful rezidenţei din Bruxelles, în zilele de 2 şi 3 iulie 1960, în capitala Belgiei. În timpul discuţiilor cu Marcarian a recunoscut că „trăieşte permanent cu Sanda Stătescu", ceea ce contrazicea parţial afirmaţiile din raport. Dar fusese atras în această operaţiune de MI6, susţinea agentul, iar „Brown în persoană le-a pus la dispoziţie o vilă pe care o locuiesc împreună". Marcarian nu

avea cum să sesizeze minciuna agentului – căci cei doi locuiau atunci într-un apartament modest –, dar DIE ar fi putut să o verifice ușor. Colonelul a recomandat chiar Centralei ca, după o analiză profundă, să se asigure că Sanda Stătescu va fi „exploatată în orb cu mai mult folos, fie atât în obținerea de informații, cât mai ales în crearea unei atmosfere prielnice acoperirii lui Victor și a câștigării încrederii șefilor din IS* cu care Victor vine în contact"[150].

Șarada agentului Victor cu privire la căsnicia sa a mai continuat o perioadă. Abia în ianuarie 1961 a decis să dea explicații despre cum s-ar fi întemeiat această familie, realizând că e riscant să o mai ascundă, întrucât alți agenți ai DIE de la Londra puteau să afle cu ușurință că cei doi erau de mult căsătoriți. A urmat o nouă suită de neadevăruri, născocite în așa fel încât să nu poată fi verificate. Lorzii Osborne și St. Oswald ar fi fost cei care i-au sugerat, în numele Intelligence Service, „fie să fac o căsătorie de formă cu Sanda Stătescu, fie să lansăm cu toții un svon de natura aceasta printre românii din străinătate, ca astfel informația să ajungă prin mijlocirea agenților comuniști la cunoștința securității RPR". Cei doi lorzi, care nu aveau ceva mai important de făcut decât să o pețească pe Sanda Stătescu în numele lui, au încercat să o convingă să accepte acest pas, dar femeia ar fi refuzat inițial „de frica represaliilor posibile împotriva mamei și surorilor ei din RPR. Ei mi-au cerut să mă gândesc și să analizez această tactică, care mi-ar putea ocroti familia de repercursiuni posibile, insistând să încerc și eu – alături de ei – să o conving pe Sanda Stătescu să accepte una sau alta din soluțiile oferite"[151]. De altfel, va uza de acest argument ani de-a rândul, rugându-și prietenii și cunoștințele să nu discute despre căsnicia lor, mărturisind că „nu aș vrea ca în țară să se știe că eu sunt soțul Sandei deoarece mama [...] și familia Sandei ar avea probabil de suferit"[152].

Odată ce a recunoscut că s-a căsătorit cu ea, agentul Victor nu o va mai defăima pe Sanda cu atâta nonșalanță, evitând să mai menționeze în rapoarte caracterul ei dificil sau iritabil și eforturile lui de a se stăpâni în preajma ei. A devenit mai rezervat chiar și în privința colaborării Sandei cu Intelligence Service, ferindu-se să o mai numească agentă a britanicilor. Începând cu anul 1964 Securitatea a bănuit că agentul Victor i-a dezvăluit soției câte ceva despre activitatea sa de agent secret. Informația a fost obținută de Direcția de Informații Externe: „În legătură cu noile posibilități de a vizita țara numita Stătescu Sanda a afirmat într-o discuție următoarele: din punct de vedere al organelor române pentru ea, care este soția lui Silviu Crăciunaș, nu era nici anterior o problemă deoarece soțul său este prieten al organelor din țară. Stătescu Sanda a afirmat cele de

* Intelligence Service.

mai sus față de soția lui Rusu, cu care este bună prietenă. La 14 octombrie 1964 rezidența a obținut această informație de la Rusu"[153]. Rusu era numele conspirativ al jurnalistului Mircea Stoe, angajat la BBC, secția română, care în acea perioadă avea întâlniri cu Aurel Florea, ofițer DIE aflat sub acoperirea de diplomat la Londra. După câțiva ani de la acest incident, ofițerii de Securitate l-au întrebat de mai multe ori dacă Sanda știe ceva despre colaborarea lui, dar agentul Victor nu a recunoscut niciodată acest lucru.

Căsnicia lor a fost în continuare marcată de scandaluri, iscate de regulă de Sanda, care avea obiceiul de a se certa cu toată lumea, nu doar cu Silviu. În magazine, cu vânzătorii, în restaurante, cu chelnerii, în hoteluri, cu proprietarii sau directorii. Cele mai intense aveau loc în casă, între cei doi soți, iar Sandei îi plăcea să le încheie teatral, sunând prietenii sau chiar poliția pentru a se plânge de cumplita ei viață. Așa a făcut și pe 21 ianuarie 1961, mica scenă fiind consemnată în jurnal de Ion Rațiu: „Sosit la Londra, Elisabeth îmi spune că Sanda i-a telefonat ieri să-i spună că nu mai poate suporta viața cu Silviu și că vrea să vină să stea la noi acasă peste noapte. Elisabeth i-a răspuns că poate să o facă, dar că n-ar vrea să contribuie la o situație dificilă între Silviu și mine"[154].

Dar Securitatea a obținut cele mai amănunțite și reprobabile informații despre caracterul și năravurile Sandei mai târziu, la sfârșitul anilor 1960, de la Lilioara, fiica lui Silviu Crăciunaș. Aceasta a avut ocazia să o cunoască după ce i s-a permis să viziteze Londra, iar la întoarcere i-a povestit lui Gheorghe Vîlceleanu cu lux de amănunte viața de zi cu zi a tatălui ei alături de Sanda și scandalurile la care fusese martoră. „N-am întâlnit încă în viață un om atât de rău ca ea. Este rea în adevăratul sens al cuvântului. Un personaj negru cum am crezut că nu există decât în literatură"[155], povestea Lilioara, care a adăugat că Sanda era „dominată de viciul beției și al drogărilor"[156], că era nevrotică, iar atunci când începea să bea – o sticlă de whisky în fiecare zi – devenea teribil de agresivă. „Poate vă întrebați de ce naiba n-o bate odată zdravăn. A bătut-o, a dat-o și cu capul de pereți, dar Sanda, în loc să se învețe minte ca orice altă nevastă normală și să zică, vorba aia «Ioane, numa-n cap nu da», Sanda, zic, leșină spectaculos, zace o săptămână în pat – devine victimă și martiră."[157]

Într-adevăr, oricât de cumpănit și de reținut ar fi fost Silviu Crăciunaș, îi era imposibil să se stăpânească în fața soției, care adesea începea „să țipe ca o apucată", amenințând că se sinucide, fără vreun motiv anume. În rapoartele sale, Lilioara va descrie nenumărate astfel de scene în care informatorul Securității o altoia pe agenta Intelligence Service, căci viața de familie a cuplului de spioni româno-britanic era un adevărat iad. Uneori, Silviu lovea pereții cu pumnii ca să nu o strângă de gât, „(vezi ultimul lor scandal – în

timpul căruia şi-a spart capul lovindu-se de pereţi ca să nu dea în Sanda şi să n-o nenorocească fără să vrea ajungând apoi el, Tăticu, la ospiciu sau la puşcărie. Iar în această situaţie, când lui îi curgea sângele din cap, Sanda a chemat *nu* doctorul, ci poliţia)"[158]. Pentru agentul Victor, „viaţa nu mai are rost, dimineaţa se târa cu silă la servici, nu mai are poftă de mâncare, nici poftă de dragoste, insomnii neîntrerupte, acuză dureri de cap. Mi-am dat seama imediat că s-a declanşat o depresie nervoasă"[159], mai povestea Lilioara. „Mi-a mărturisit că-i este teamă de trei lucruri: 1. Să nu-şi iasă odată din fire şi Sanda să profite să-l interneze; 2. Să nu-şi iasă din fire şi neintenţionat s-o ucidă; 3. Să nu-l bage pe el în mormânt."[160]

Cu toate acestea, căsnicia lor nu s-a destrămat, iar Securitatea nu a intervenit în niciun fel, nu i-a propus agentului vreun plan de lucru în această privinţă, deşi Lilioara i-a atras atenţia lui Vîlceleanu că „este greu în această situaţie să ne mai aşteptăm ca acest om să dea «randament» şi este greu, de asemenea, să continuăm la infinit jocul"[161].

***

Aşadar, Silviu Crăciunaş s-a transformat repede într-un agent duplicitar, abuzând din ce în ce mai mult de încrederea Securităţii. Deşi rapoartele conţineau şi informaţii reale, fabulaţiile au continuat, iar când aveau să fie descoperite, lucru care trebuia să se întâmple mai devreme sau mai târziu, serviciul secret comunist nu putea să-l considere altceva decât un trădător. Însă una era să exagerezi, să deformezi realitatea şi să ascunzi anumite fapte, şi alta era să inventezi operaţiuni de anvergură care vizau România şi care nu aveau să se întâmple niciodată. Mai mult decât un impostor, agentul Victor părea să-şi fi pierdut definitiv simţul realităţii.

Cel mai elocvent exemplu în acest sens este informaţia transmisă Securităţii pentru prima oară în 1959, dezvoltată apoi ani de-a rândul, potrivit căreia britanicii organizau atacuri teroriste pe teritoriul României. În 1959 agentul Victor a vizitat Londra timp de cinci luni, începând cu ziua de 11 ianuarie. Colonelul Brown îl aştepta nerăbdător, a transmis el Securităţii, şi la întâlnire reprezentantul Intelligence Service i-a cerut să-l sprijine să organizeze „un stat major de acţiune pe teritoriul RPR şi declanşarea unui război de partizani în spatele frontului sovietic la momentul oportun în viitor, în caz de conflict armat, sau în cazul izbucnirii unor mari revolte spontane (ca în Ungaria)"[162]. Informaţia senzaţională însă nu era aceasta, ci faptul că Brown avea în vedere câteva acţiuni extrem de temerare, greu de imaginat:

> Col. Brown mi-a vorbit pe larg despre experienţele remarcabile, făcute de serviciul englez de informaţiuni timp de secole, sub forma atentatelor.

[...] El mi-a vorbit despre intenţia Intelligence Service-ului de a trimite în RPR doi ofiţeri englezi pentru a pregăti un atentat împotriva lui Gheorghiu Dej personal. La începutul lunii aprilie 1959 mi-a prezentat pe maiorul Lawrence Bachmann şi căpitanul Ioseph Wechsberg; ambii vorbesc perfect limba română. În prezenţa acestora, col. Brown mi-a schiţat planul lor de acţiune: în primul rând ar avea nevoie de o gazdă de încredere în Bucureşti sau împrejurimi, unde cei doi ofiţeri să poată avea un adăpost sigur şi pe timp îndelungat; acest adăpost le-ar servi ca bază de sprijin de pe care să poată dirija organizarea atentatului proiectat. Ca gazdă de încredere s-au gândit că ar putea fi utilizat omul oferit şi recomandat de mine, anume Dr. Ion Panaitescu. Acesta le-ar putea oferi adăpost atât în Bucureşti, în casa părinţilor săi, cât şi la Joiţa – Răcari, unde-şi are biroul de medic veterinar şi locuinţa, fiind astfel extrem de corespunzător planurilor lor. Ca un prim pas şi pentru a se convinge de existenţa acestui om de încredere ca şi despre seriozitatea lui, col. Brown şi-a manifestat dorinţa de a trimite la Bucureşti un delegat al Intelligence Service-ului care să i-a contact direct cu Dr. Ion Panaitescu. Am acceptat cererea col. Brown.

[...] După o săptămână, într-o nouă întrevedere, col. Brown mi-a recomandat pe maiorul Peter Brand spunându-mi că acesta va pleca personal la Bucureşti pentru a lua contactul cu Dr. Panaitescu. [...] Împreună cu col. Brown şi maiorul Peter Brand, în biroul lui Iancu Raţiu (de faţă fiind şi acesta) am stabilit modul în care să se facă contactarea Dr. Ion Panaitescu.

[...] La 11 mai am avut o nouă întrevedere cu col. Brown, tot în biroul lui Iancu Raţiu şi în prezenţa acestuia. Peter Brand, reîntors din Bucureşti, ne-a relatat modul în care a ajuns în ţară [...]. Lui Panaitescu i s-a prezentat ca fiind profesorul Adams; ca să nu-l sperie, în acest contact, i-a spus în esenţă că Occidentul nu pregăteşte războiul, că nu a venit să-l încurajeze cu iluzii false, preferând să-i descrie situaţia cum se prezintă în realitate; tot ca să nu-l sperie, Peter Brand nu i-a cerut doctorului Panaitescu niciun serviciu, nici nu i-a spus cum ar urma să fie utilizate posibilităţile lui de găzduire. Despre toate acestea ar urma să i se vorbească Dr. Panaitescu direct de către maiorul Lawrence Bachmann, după pătrunderea pe teritoriul ţării şi ajungerea la Bucureşti. [...] Col. Brown şi-a manifestat mulţumirea imediat, afirmându-mi că în felul acesta s-a convins că tot ce am scris în darea mea de seamă corespunde în totul realităţii[163].

Bachmann şi Wechsberg urmau să ajungă la Bucureşti „prin septembrie sau octombrie acest an" pentru a pregăti detaliile operaţiunii, după ce prima vizită în România a maiorului Peter Brand se încheiase deja cu succes. Amploarea intoxicării elaborate de agentul Victor ar fi fost imposibil de apreciat dacă Ion Raţiu nu ne-ar fi oferit în jurnalul său câteva indicii preţioase. Acestea sunt lămuritoare, căci ne dovedesc că operaţiunea de contactare a doctorului Panaitescu nu aparţinea Intelligence Service sau colonelului Brown şi s-a desfăşurat cu totul altfel, iar maiorul Peter Brand nici măcar nu a existat. În ziua de luni, 27 aprilie 1959, Ion Raţiu a notat următoarele:

Abia sosit la Londra, după o noapte minunată în care am admirat răsăritul soarelui la o înălțime de 10 000 metri, dar nedormit, mă întâlnesc la mine la birou cu Silviu Crăciunaș și Peter Woodard. Peter pleacă mâine în România și-i dăm o mică misiune de a contacta, fără să fie urmărit, pe niște prieteni de-ai lui Silviu. Toți sunt la București așa că n-ar trebui să aibă nicio dificultate. E vorba de dr. Ion Panaitescu, dr. Petrică Gane, Iancu Cojocaru și ing. Șerban Vasiliu. Plănuim totul, până în cele mai mici amănunte. Îi cerem să transmită un mesaj foarte simplu: 1. Să-și conserve toate forțele pentru că nu se poate aștepta la un deznodământ favorabil nouă, românilor, în viitorul apropiat. Războiul liberator devine tot mai îndepărtat. 2. Să se prezinte drept prof. Adams, sau Adam, pe românește, care va servi drept lozincă în viitor pentru operațiunile pe care le contemplăm. 3. Să ne dea ei, cei din România, indicații în ce le-am putea fi de folos. Pachete etc.[164].

Peter Brand, maior în cadrul Intelligence Service, era în realitate Peter Woodard, un vechi prieten al lui Viorel Tilea și Ion Rațiu, îndrăgostit de România, care de-a lungul a mai bine de două decenii, la rugămintea lui Rațiu, a făcut vizite la București sau la Cluj pentru a duce diverse cadouri și mesaje rudelor celor doi. Woodard nu lucrase niciodată pentru structurile de informații britanice și nici nu ar fi fost în stare, căci avea mai degrabă profilul psihologic al unui intelectual aiurit, întotdeauna binedispus, care vorbea mult și iubea excesiv băutura, fiind așadar ușor de manipulat de către un ofițer de informații. Călătoria lui Woodard în România nu este atât de spectaculoasă pe cât a vrut Crăciunaș să o descrie. În plus, agentul Victor nu avea habar că Securitatea aflase deja de intenția lui Woodard de a pleca în această călătorie riscantă, pregătindu-se să-l aștepte cum se cuvine.

Amănuntele au fost obținute de rezidența DIE de la Londra cu aproape o lună înainte ca Woodard să plece în România. De această dată, sursa deconspirării a fost Viorel Tilea, dar fără să știe acest lucru. Vizita la București a fost organizată la inițiativa lui Woodard, în urma unei discuții cu Ion Rațiu, probabil în decembrie 1958. Câteva săptămâni mai târziu, în ianuarie, Woodard i-a scris lui Tilea, informându-l că „am văzut pe Iancu și plănuiesc să fac o vizită în România în viitorul apropiat. [...] Când voi pleca, voi trece bineînțeles pe la Londra așa că dacă pot face ceva pentru tine acolo nu ezita să mi-o ceri”[165]. Dacă Ion Rațiu nu o făcuse deja, Tilea l-a contactat pe Crăciunaș pentru a-i cere adrese ale prietenilor săi din țară, pentru ca Woodard să îi contacteze în timpul călătoriei sale. Acest schimb de idei a avut loc prin intermediul scrisorilor. Securitatea a intrat pe fir după ce un agent al său, Corvin, a sustras și transmis ofițerilor DIE mai multe materiale din casa lui Tilea, inclusiv scrisorile dintre Tilea, Woodard și Crăciunaș.

Silviu Crăciunaș la 7 ani.
Arhiva Memorialului Sighet

Silviu Crăciunaș în 1949.
Arhiva Memorialului Sighet

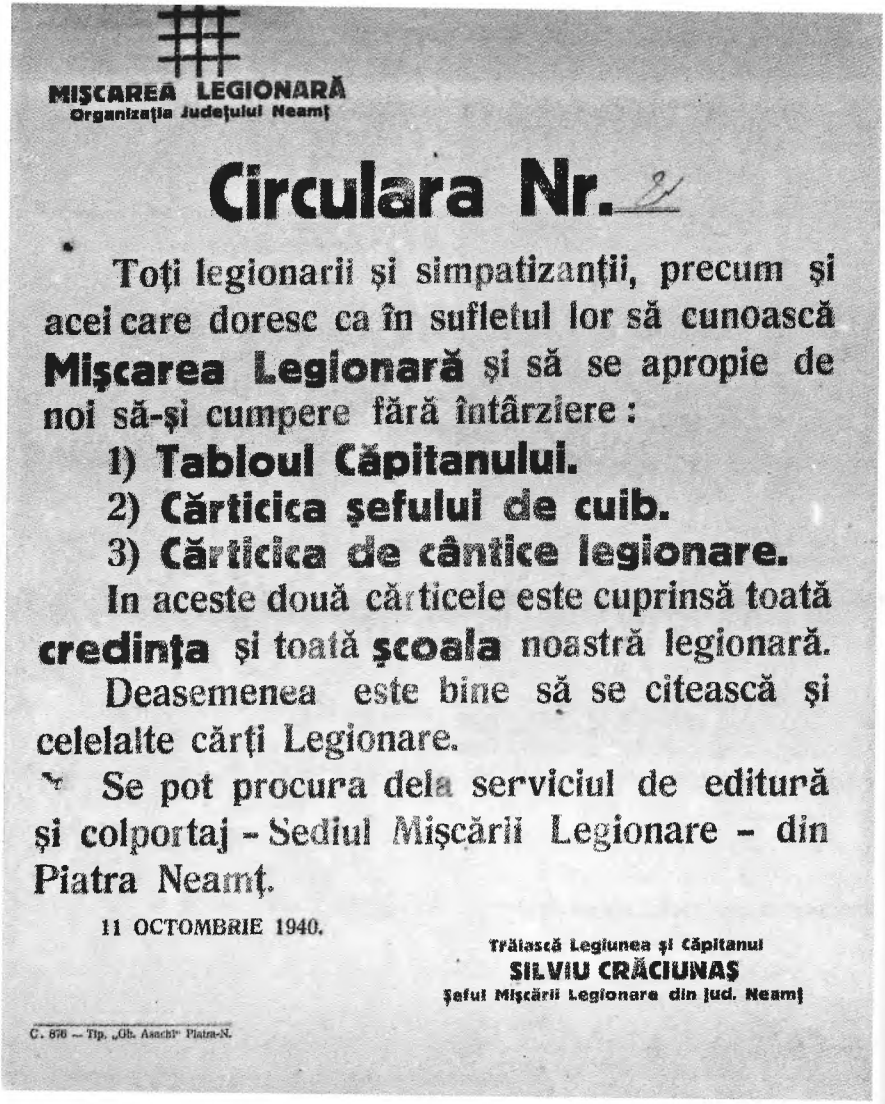

MIŞCAREA LEGIONARĂ
Organizaţia Judeţului Neamţ

Circulara Nr. 2

Toţi legionarii şi simpatizanţii, precum şi acei care doresc ca în sufletul lor să cunoască **Mişcarea Legionară** şi să se apropie de noi să-şi cumpere fără întârziere:

1) **Tabloul Căpitanului.**
2) **Cărticica şefului de cuib.**
3) **Cărticica de cântice legionare.**

In aceste două cărticele este cuprinsă toată **credinţa** şi toată **şcoala** noastră legionară.

Deasemenea este bine să se citească şi celelalte cărţi Legionare.

Se pot procura dela serviciul de editură şi colportaj - Sediul Mişcării Legionare - din Piatra Neamţ.

11 OCTOMBRIE 1940.

Trăiască Legiunea şi Căpitanul
SILVIU CRĂCIUNAŞ
Şeful Mişcării Legionare din Jud. Neamţ

C. 876 — Tip. „Gh. Asachi" Piatra-N.

Piatra Neamţ, octombrie 1940. Circulară a Mişcării Legionare, semnată de Silviu Crăciunaş pe vremea când era comandant al organizaţiei din judeţul Neamţ. Arhiva CNSAS

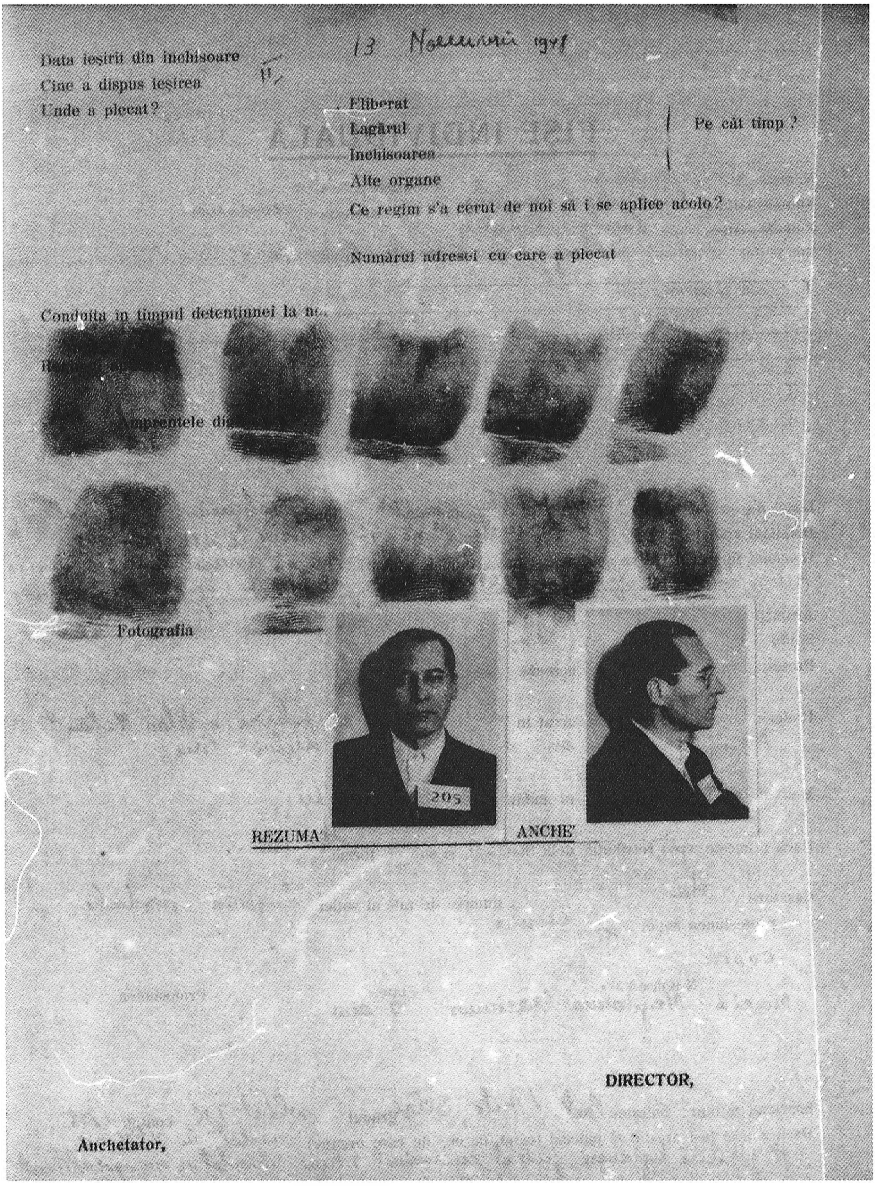

Silviu Crăciunaş în 1950, în timp ce se afla în arest. Arhiva CNSAS

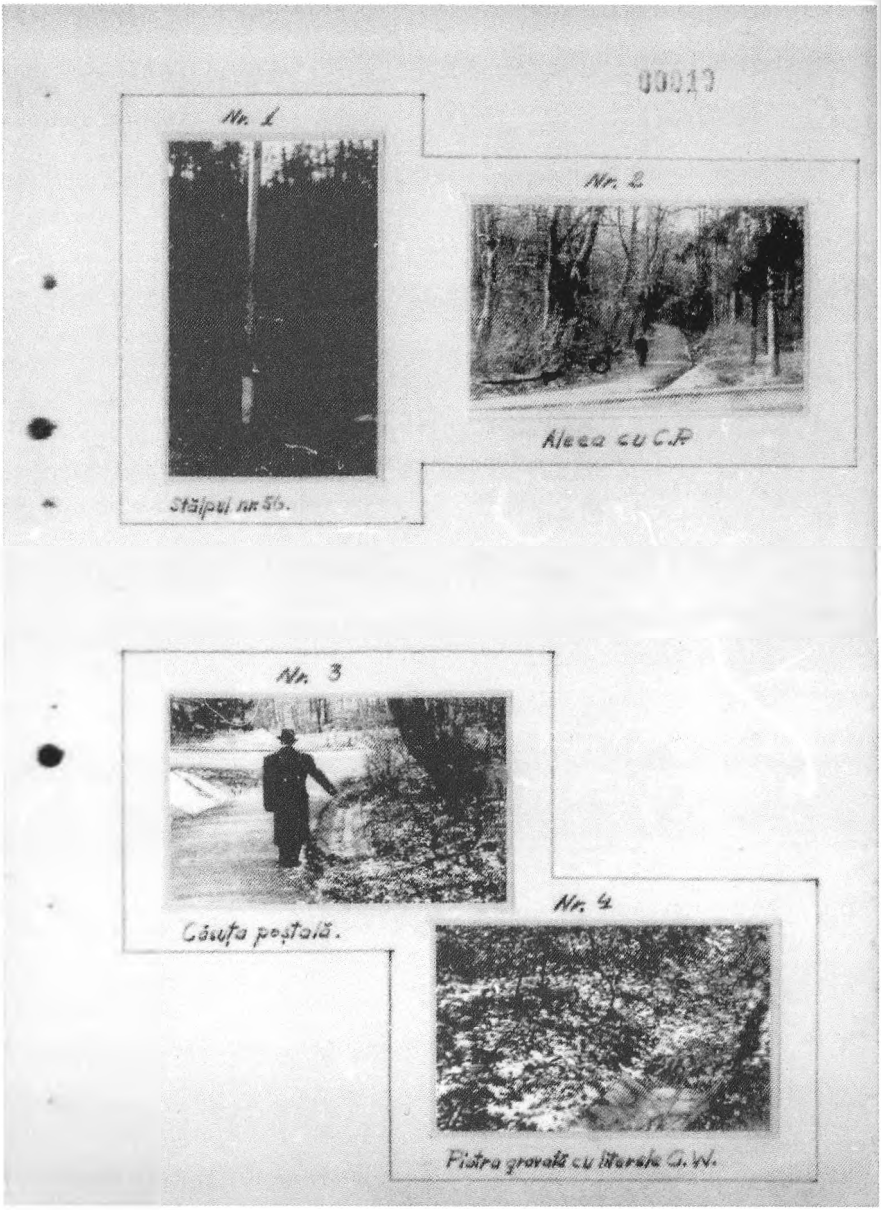

Viena, noiembrie 1957. Ofiţer al Direcţiei de Informaţii Externe a Securităţii, pe o alee puţin umblată, indicând locul secret al unei căsuţe poştale folosite de Silviu Crăciunaş. Arhiva CNSAS

Silviu şi Sanda Crăciunaş cu Ion Raţiu la Viena, 1957.
Arhiva Memorialului Sighet

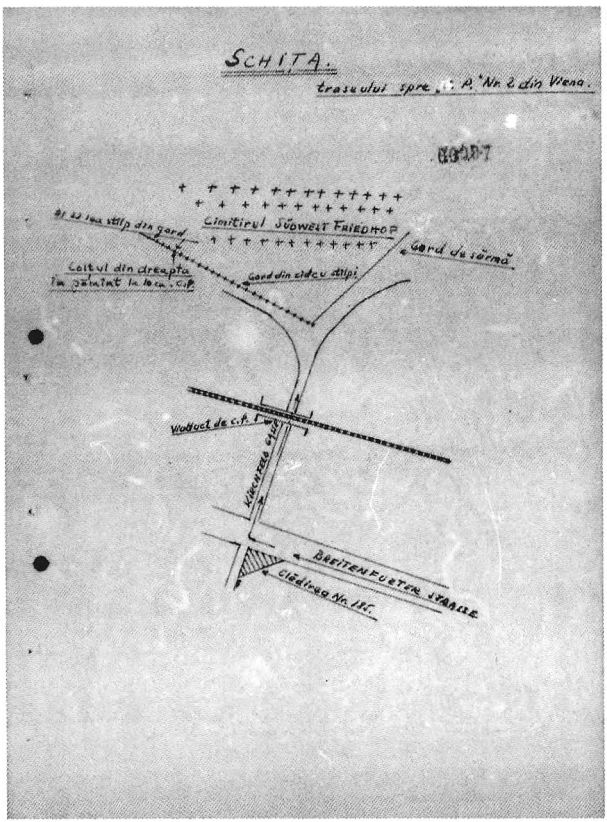

Schiţa traseului către a doua căsuţă poştală secretă folosită de Silviu Crăciunaş, realizată de ofiţerii de Securitate de la Viena. Arhiva CNSAS

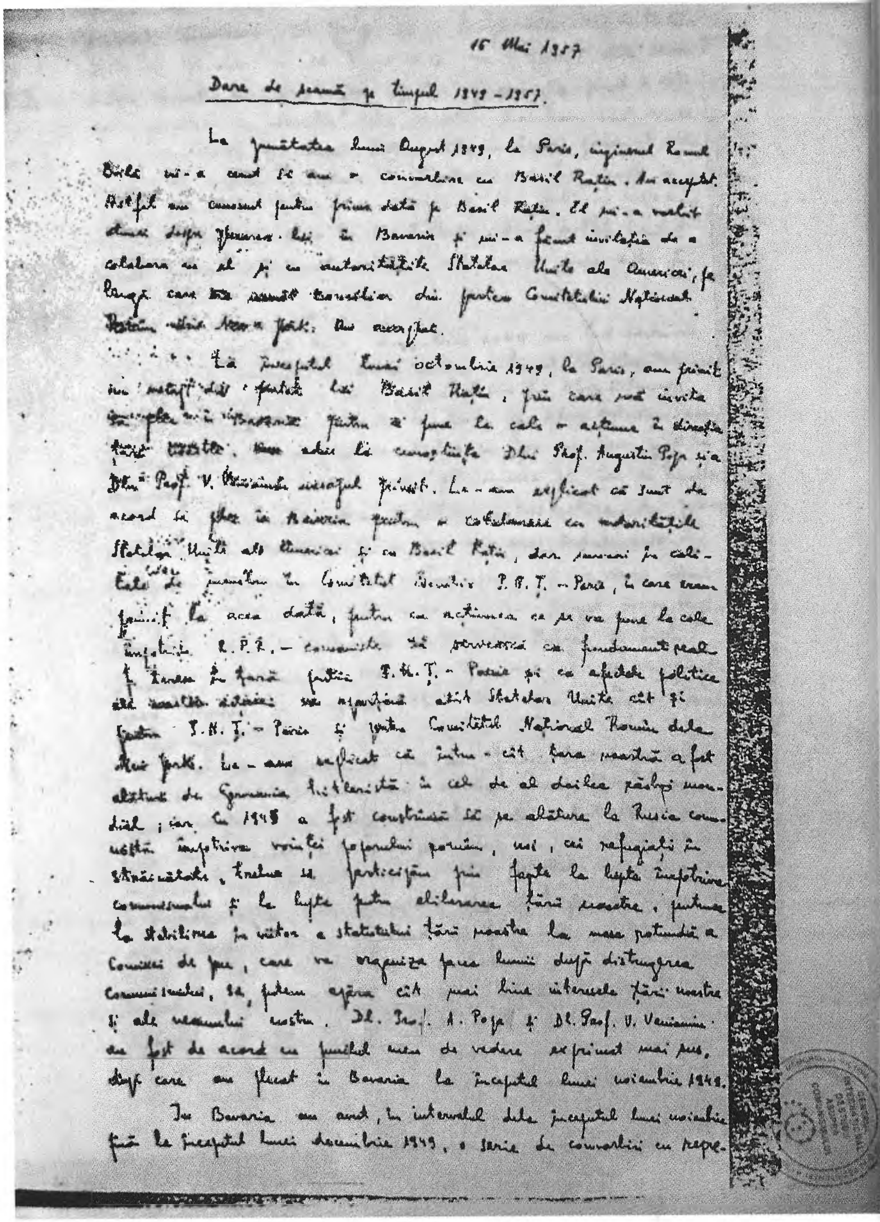
15 Mai 1957

Dare de seamă pe timpul 1949-1957.

La jumătatea lunii August 1949, la Paris, inginerul Romul Boilă mi-a cerut să am o convorbire cu Basil Raţiu. Am acceptat. Astfel am cunoscut pentru prima dată pe Basil Raţiu. El mi-a vorbit atunci despre plecarea lui în Bavaria şi mi-a făcut invitaţia de a colabora cu el şi cu autorităţile Statelor Unite ale Americii, pe lângă care era consilier din partea Comitetului Naţional Român din New York. Am acceptat.

La începutul lunii octombrie 1949, la Paris, am primit [illegible] a lui Basil Raţiu, prin care mă invita să plec [illegible] în Bavaria pentru a pune la cale o acţiune în direcţia ţării noastre. [illegible] cu consimţământul Dlui Prof. Augustin Popa şi a Dlui Prof. V. Veniamin [illegible]. Le-am explicat că sunt de acord să plec în Bavaria pentru o colaborare cu autorităţile Statelor Unite ale Americii şi cu Basil Raţiu, dar numai pe calitatea de membru în Comitetul Director P.N.Ţ. – Paris, în care eram primit la acea dată, pentru ca acţiunea ce se va pune la cale împotriva R.P.R. – comuniste să servească ca fundament real în ţară pentru P.N.Ţ. – Paris şi ca efectele politice ale acestei acţiuni să aparţină atât Statelor Unite cât şi pentru P.N.Ţ. – Paris şi pentru Comitetul Naţional Român dela New York. Le-am explicat că întrucât ţara noastră a fost alături de Germania hitleristă în cel de al doilea război mondial, iar în 1945 a fost constrânsă să [illegible] alături la Rusia comunistă împotriva voinţei poporului român, noi, cei refugiaţi în străinătate, trebue să participăm prin fapte la lupta împotriva comunismului şi la lupta pentru eliberarea ţării noastre, pentru la stabilirea în viitor a statutului ţării noastre la masa rotundă a Conferinţei de pace, care va organiza pacea lumii după distrugerea comunismului, să putem apăra cât mai bine interesele ţării noastre şi ale neamului nostru. Dl. Prof. A. Popa şi Dl. Prof. V. Veniamin au fost de acord cu punctul meu de vedere expus mai sus, după care am plecat în Bavaria la începutul lunii noiembrie 1949.

În Bavaria am avut, în intervalul dela începutul lunii noiembrie până la începutul lunii decembrie 1949, o serie de convorbiri cu repre-

Pagină din *Darea de seamă pe timpul 1949-1957*, document redactat de Silviu Crăciunaş pentru CIA. Arhiva Memorialului Sighet

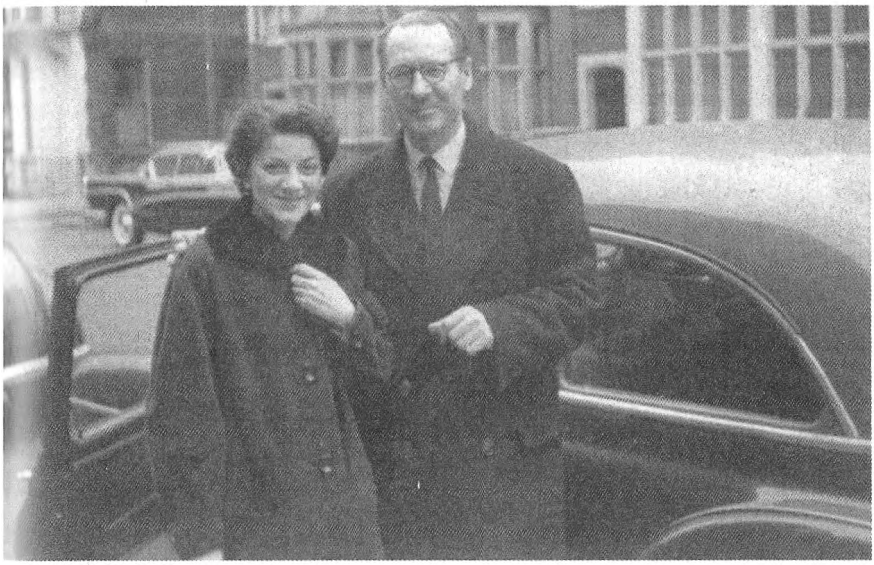

Londra, anii 1960. Sanda Crăciunaș și Silviu Crăciunaș.
Arhiva Memorialului Sighet

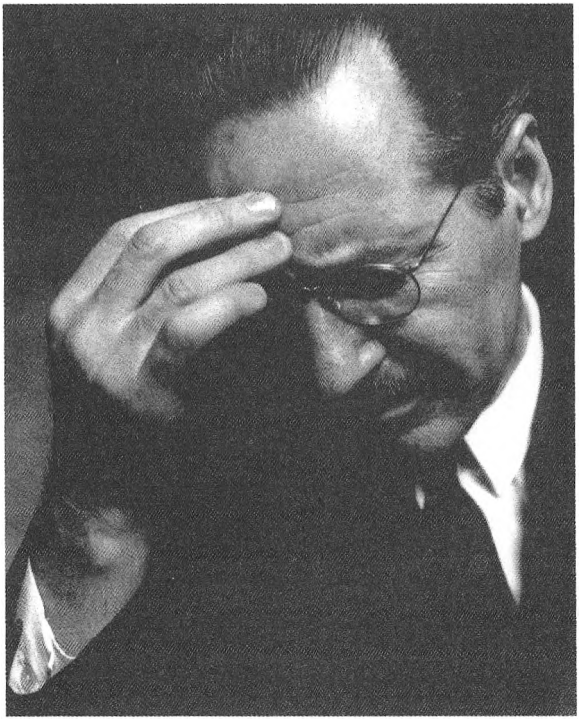

Silviu Crăciunaș. Arhiva Memorialului Sighet

Coperte la diferite ediţii ale bestsellerului autobiografic al lui Silviu Crăciunaş

Documentele au fost fotografiate în timpul nopții de ofițerii DIE, iar Corvin le-a reintrodus în casa lui Tilea a doua zi dimineața. Imediat, în zilele de 1 și 2 aprilie 1959, rezidența DIE de la Londra a transmis la București materialul informativ sustras, împreună cu telegramele ce detaliau felul în care s-au obținut documentele.

> Corvin a sustras din nou materiale (160 de poze). Materialul va fi înaintat centralei cu curieri. El a sustras documente originale din cursul anului 1959, interesante din punct de vedere informativ-operativ. Din material reiese organizarea unei acțiuni ce urmează a fi efectuată în țară. Tilea și Crăciunaș au o legătură în țară cu numele Gelu care răspunde la birou la telefonul nr. 436605. Acesta urmează să fie contactat în țară de către englezul Alfred Nathaniel Peter Woodard, prieten vechi al lui Tilea și fost diplomat englez în țară înainte de război. Englezul știe puțin românește. Urmează să vină în țară în vizită în cursul lunii aprilie. Acesta va aduce pentru Gelu o scrisoare din partea lui Tilea și Crăciunaș prin care i se vor trasa sarcini. În scrisoare va fi și următoarea indicație «să trateze persoana care îl va contacta (englezul) cu cea mai mare atenție și să se supună în totul instrucțiunilor acestuia, ca în cea mai perfectă colaborare să se poată realiza acțiunea care se preconizează» (extras din documente). [...] Rezidența este de părere să i se acorde viza în grup cu alții pentru a se putea depista în țară acțiunile acestora și acoperirile agentului nostru[166].

Crăciunaș le-a furnizat lui Tilea, Rațiu și Woodard adresa doctorului Ionel Scipio Panaitescu, medic veterinar în comuna Joița, în apropierea orașului București. Nimeni nu știa că acesta era agent al Securității, recrutat încă din anul 1956, după ce fusese șantajat cu închisoarea pentru o condamnare mai veche, primită în timpul regimului Antonescu, pentru vina de a fi fost legionar. Începând cu anul 1958, Panaitescu, alias Ion Niculescu, prezentat de Crăciunaș drept un contact discret și de încredere, a fost folosit în „acțiunea Victor", în speranța că va fi preluat și utilizat de spionajul britanic.

Prin urmare, Woodard a primit de la Crăciunaș adresa lui Panaitescu, iar agentul Victor și Rațiu i-au recomandat să folosească parola *Adam* sau *Adams* la întâlnirea cu medicul veterinar. Obiectivul lui Woodard, după cum menționa Rațiu în jurnalul său, era să le transmită încurajări celor din țară, demoralizați în privința viitorului lor.

În raportul către Securitate Silviu Crăciunaș a plăsmuit însă o poveste de spionaj în toată regula, susținând că Peter Woodard se numea în realitate Peter Brand, că era maior și reprezentant al Intelligence Service, având misiunea de a realiza un prim contact cu Panaitescu, care urma să fie mai târziu gazda echipei de comando trimise de la Londra pentru a-l asasina pe Gheorghiu-Dej. A mințit, desigur, cu bună știință, luându-și totodată o măsură de precauție: a oferit informația referitoare la Woodard, alias Brand, în iunie 1959, după ce vizita acestuia în România avusese loc deja, căci englezul

reușise să-l întâlnească pe Panaitescu în ziua de 6 mai. Crăciunaș spera probabil că Securității îi scăpase prezența lui Woodard în România și o verificare ulterioară nu va face decât să confirme informația sa. A încercat să semnaleze prezența așa-zisului maior MI6 în România și printr-o scrisoare scrisă codat și trimisă înaintea raportului, dar aceasta a fost interceptată de Securitate abia pe 11 mai.

Agentul a mers însă și mai departe, dezvoltând scenariul tentativei de asasinare a lui Gheorghiu-Dej cu o îndrăzneală ce întrece orice limită. De-a lungul timpului a oferit noi detalii, extrem de punctuale, care la prima vedere sporeau credibilitatea operațiunii. Potrivit lui Silviu Crăciunaș, colonelul Brown l-a vizitat la Geneva, la Clinique Château de Chougny, unde agentul s-a internat la sfârșitul anului 1959. Brown ar fi venit special de la Londra pentru această întrevedere în ziua de 29 decembrie 1959, iar întâlnirea a avut loc a doua zi și a durat aproximativ șase ore. În timpul discuției, Brown i-ar fi explicat agentului că Occidentul dorește intensificarea războiului subversiv, inclusiv împotriva României, plănuind acțiuni care să producă tulburări, lupte interne și, în final, „ținerea pe loc a evoluției, atât de rapidă, a țărilor din lumea comunistă". În acest scop Brown și MI6 pregătiseră deja asasinarea liderului comunist de la București:

> Unul dintre proiectele lor este – așa cum mi-a vorbit încă anul trecut – asasinarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. El mi-a explicat și cu ocazia întrevederii de la Geneva că „scoaterea din circulație" a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej ar provoca cu certitudine lupte teribile pentru ocuparea poziției de „secretar general", ceea ce ar tulbura pentru un timp destul de lung (poate 1-2 ani) unitatea și echilibrul existent în actualul CC executiv al PMR. În acest interval de slăbire a autorității și forței PMR, col. Brown speră că s-ar putea provoca și alte tulburări și chiar o revoltă, dacă între timp s-ar putea realiza proiectul lor numărul 2, acela al formării unor grupări de rezistență, sub conducerea unor ofițeri englezi. Col. Brown mi-a spus că experții lor au continuat să studieze proiectul lor nr. 1, al trimiterii în România a două echipe destinate să pregătească asasinarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, ajungând la o concluzie finală, adoptată de forurile superioare ale Int. Service. Decizia luată prevede ca prima echipă, condusă de căpitanul Ioseph Wechsberg și compusă din următorii: 1) Moraru (chelner la hotelul Ritz din Londra, despre care am amintit în precedentul raport); Sandu Știubei (fost ofițer de marină, fiul fostului amiral Știubei) și 3) Sandu Ionescu (fost ofițer de aviație) să fie trimisă în România în februarie sau cel târziu martie 1960, imediat ce trecerea iernii și a zăpezilor nu ar mai fi constituit un pericol. Col. Brown mi-a explicat că Moraru a fost ținut în Londra timp de șase ani (adus din Paris și recrutat special în vederea unei misiuni în România); în Londra a fost ținut camuflat sub diverse nume și oprit să aibă legături cu cercurile românești, ca să i se piardă urma. Sandu Știubei, de asemenea, a fost recrutat cu mulți ani în urmă, instruit în Anglia și trimis în Australia să i se piardă identitatea și orice urmă. Sandu Ionescu,

recrutat și instruit în Anglia, a fost trimis în America de Sud pentru același motiv, ca «agenții comuniști» să-i piardă urma. În vara trecută, aceștia au fost readuși în Anglia și supuși instructajului și pregătirii lor în România, ținuți complet izolați în Scoția.
Col. Brown mi-a spus că echipa va fi trecută peste granița din Iugoslavia în România, cu ajutorul colonelului Perici și a col. Krstic Dragujin, care vor pregăti călăuzele. Punctul de trecere va fi prin apropierea localității Velika Kikinda din Banatul sârbesc. Echipa urma să fie pregătită cu uniforme de ofițeri de Securitate și cu acte false de identitate, precum și cu un număr de adrese din București și alte câteva orașe unde ar fi putut obține găzduire. Col. Brown mi-a explicat că primul obiectiv al echipei după ajungerea în București este să procedeze la verificarea celor indicați în adrese, spre a fi siguri că nu se află sub supravegherea securității și că nu au fost transformați în agenți informatori ai securității. El prevedea că operațiunea aceasta urma să dureze câteva luni fiind absolut necesară după opinia lor, pentru a asigura atât primei echipe, cât mai ales celei de a doua echipe adăposturi și refugiuri absolut sigure și garantate. Fără asemenea bază clară, echipele ar fi de la început, înainte de a putea trece la acțiunea propriu-zisă, expuse descoperiri și arestării. Al doilea obiectiv vizat de prima echipă urma să fie culegerea de informații de la fața locului în București și alte orașe din țară, informațiile ce interesau începeau cu cele cotidiene și foarte simple privind viața zilnică a oamenilor în capitală, impresii, noutăți, zvonuri etc. Aceste informații urmau să servească la instruirea echipei a doua, rămasă în Anglia, care – fără să riște cu nimic existența sa – va primi informații certe și autentice din România pentru a se instrui în modul cel mai perfect asupra vieții din țară, ca atunci când va ajunge la fața locului să pară că a trăit acolo de ani de zile, iar adaptarea să se poată face în cel mai scurt timp, ca nimeni dintre localnici să nu-i poată descifra că ar fi străini. Al treilea obiectiv vizat de această primă echipă ar fi culegerea de informații privind mișcările lui Gh. Gheorghiu-Dej ca pe această bază, echipa a doua (în așteptare în Anglia) și experții Int. Serv. să încerce să studieze și să pună la punct un plan de asasinare, calculat pe câteva ipoteze[167].

Evident, pentru Securitate aceste informații justificau o alertă teroristă de tip cod roșu, căci indicau riscul iminent al unui atentat la viața celui care conducea România în acel moment. Acest raport a fost predat în vara anului 1960 la întâlnirea dintre agentul Victor și șeful rezidenței DIE de la Bruxelles. În timpul discuțiilor, colonelul DIE Marcarian i-a atras atenția că trebuie „să se concentreze asupra câtorva probleme pe care să le considere ca fiind cele mai importante și în special asupra actelor de terorism care trebuie clarificate până în cele mai mici amănunte". De asemenea, mulțumit că agentul oferise totuși câteva informații ajutătoare, ofițerul de Securitate a transmis urgent la București că, „de data aceasta, Victor a venit cu unele precizări de amănunt care pot pune organele noastre în situația de a verifica chiar posibilitățile informative ale lui

Victor"[168]. Concluzia lui Marcarian era corectă, căci, dacă informațiile nu se confirmau, agentul Victor fie mințea, fie era manipulat de britanici.

Crăciunaș s-a încăpățânat să dezvolte scenariul, afirmând în vara anului 1960 că echipa coordonată de Brown se afla deja în România, după ce trecuse granița din Iugoslavia în zona localității sârbe Chichinda Mare, „în luna mai sau în primele zile ale lunii iunie", iar „în jurul lui 20 iunie a.c. colonelul Brown din Intelligence Service ar fi afirmat că a primit din partea grupului o carte poștală prin care se anunța reușita pătrunderii în RPR"[169]. Așa cum era de așteptat, Securitatea a făcut demersurile necesare pentru a dezlega ițele acestei presupuse acțiuni teroriste. Direcția de Contraspionaj l-a căutat cu perseverență pe Sandu Ionescu, care, potrivit agentului Victor, era aviatorul recrutat de MI6 și antrenat la o școală de specialitate din Surrey, nu departe de Londra, precum și pe ceilalți membri ai echipei, Moraru, fostul chelner de la Hotelul Ritz din Londra și Sandu Știubei. Despre acesta din urmă ofițerii de Securitate au constatat că „nu există date", însă s-au lămurit destul de repede că ceilalți doi nu aveau nicio legătură cu operațiunea descrisă de agentul lor: „Din verificările făcute a fost identificat un singur fugar cu numele de Ionescu Alexandru (Sandu) care s-a repatriat încă din august 1958 și se află în București, fiind lucrat informativ de către Direcția a II-a. De asemenea, agentul arată că și Moraru, fost chelner la Londra, fugar român, ar fi fost trimis în țară împreună cu echipa lui Wechsberg. Din interceptarea corespondenței a rezultat însă că acesta se află în SUA unde este căsătorit și corespondează cu rudele din țară"[170].

Alte persoane din România au avut de suferit pentru simplul fapt că figurau în rapoartele agentului Victor ca fiind agenți ai serviciilor secrete britanice, având rolul de gazde pentru echipa de teroriști care ar fi activat în RPR. A fost cazul Adelei Călinescu, soția fostului prim-ministru Armand Călinescu, sau al lui Traian Belitoreanu, fost funcționar în cadrul Ambasadei României din Marea Britanie, repatriat la București în august 1960. Crăciunaș, care trecuse prin nenumărate anchete și îndurase groaznice torturi în beciurile serviciului secret comunist, știa prea bine că cei menționați în rapoarte vor cădea victime Securității și, prin urmare, viața lor va deveni un iad; nonșalanța cu care a scornit implicarea lor în operațiunea teroristă arată cât de ușor îi era să facă rău unor nevinovați. Despre Adela Călinescu a considerat oportun să vorbească în momentul când a auzit că aceasta se află într-o vizită în Anglia. Femeia își vizita fiul, pe arhitectul Barbu Călinescu. Încă din 1946, făcuse mai multe solicitări autorităților pentru a primi pașaport, însă fără succes. După ce într-un final i s-a permis această călătorie, Adela Călinescu a petrecut aproximativ șase luni în Anglia, între mai și octombrie 1959, la locuința fiului său din Cambridge. Sâmbăta și duminica, Adela și Barbu obișnuiau să se deplaseze cu mașina la Londra pentru a socializa cu românii stabiliți acolo. Crăciunaș a întâlnit-o o

singură dată, în timpul unui prânz la care au participat mai mulți români. Nici nu a avut nevoie de mai mult pentru a o menționa într-un raport pe bătrâna văduvă a lui Armand Călinescu.

A susținut că, în urma unor discuții cu reprezentanții Intelligence Service despre care aflase de la colonelul Brown, Adela Călinescu a acceptat să faciliteze găzduirea teroriștilor ce urmau a fi trimiși în România la două adrese secrete din București. Securitatea nu a sesizat probabil că această informație, care viza soția unui prim-ministru al României asasinat de Mișcarea Legionară, era furnizată de un fost legionar. Însă dincolo de ironia acestui fapt, informația lui Crăciunaș era de fapt o invenție ridicolă, ce nu merita luată în serios. Revenită la București, văduva lui Armand Călinescu a fost anchetată de mai multe ori de Direcția de Contraspionaj, care a considerat-o „suspectă de spionaj în favoarea serviciului de spionaj englez". Așa cum menționau și ofițerii de Securitate, datele fuseseră obținute dintr-un „material informativ provenit de la o sursă externă". Adela Călinescu a fost eliberată, căci nu avea habar despre teroriștii colonelului Brown și nu știa ce ar trebui să recunoască în timpul anchetelor, dar Securitatea nu s-a oprit aici. Mai mulți informatori, printre care și Radu Lobey, nepotul ei și fostul șef de cabinet al lui Armand Călinescu, au fost trimiși periodic să o viziteze pentru a obține date care să confirme informația lui Crăciunaș; s-a dispus inclusiv instalarea microfoanelor în locuința sa. După mai bine de un an de investigații, la 8 februarie 1961, Securitatea a constatat că „în timpul desfășurării acțiunii informative nu s-au obținut date din care să rezulte că numita Călinescu Adela ar desfășura activitate în favoarea vreunui serviciu de spionaj străin"[171].

Viața lui Traian Belitoreanu a fost la rândul ei dată peste cap tot de agentul Victor, care a transmis Securității că acesta fusese trimis în România de Intelligence Service „sub masca de repatriat"[172]. Belitoreanu fusese angajat la Legația României de la Londra în 1938, inițial ca telefonist, transferat apoi la serviciul consular. În 1942 s-a căsătorit cu pictorița Ketty Belitoreanu (născută Menke, de origine olandeză), iar nașul a fost Viorel Tilea. Pentru că Traian era măcinat de dorul de casă și pentru că nu prea mai aveau din ce să trăiască în străinătate, familia Belitoreanu s-a repatriat în România în august 1960. Odată ajunși la București, cei doi soți și-au regretat amarnic decizia. Belitoreanu a încercat să se reîntoarcă în Anglia, însă nu a mai primit nici pașaport și nici viză. Securitatea i-a deschis un dosar de urmărire informativă în 1961. Belitoreanu nu avea habar că era considerat trădător, iar sursa necazurilor lui se afla la mai bine de 2.000 de kilometri distanță, trăind confortabil la Londra pe banii Securității. De altfel, Crăciunaș și Belitoreanu probabil că nici nu s-au cunoscut prea bine, căci Traian și Ketty părăsiseră Londra încă din 1945, călătorind timp de mai bine de un deceniu și căutându-și un rost pe mai multe continente, în Brazilia, Uruguay, Columbia,

Insulele Bermude sau Portugalia. Agentul Victor îl cunoștea mai ales din povestirile lui Ion Rațiu sau ale lui Viorel Tilea. Dacă s-au întâlnit, a fost probabil doar pasager. Însă Crăciunaș a continuat să-i inventeze sarcini informative sărmanului Belitoreanu, care oricum regreta nespus decizia de a se repatria. Agentul Victor a atras atenția Securității că, după întoarcerea lui Belitoreanu, MI6 nu a mai primit niciun semn de viață de la acesta, iar „Ioseph Wechsberg fusese foarte prudent" și nu-l contactase în România, „potrivit pregătirilor făcute pentru misiunea sa", din moment ce Belitoreanu tăcea în mod suspect. De asemenea, pierderea contactului cu așa-zisul agent Belitoreanu ar fi constituit pentru Intelligence Service „o altă pierdere gravă despre care mi-a vorbit col. Brown"[173].

Deși rezultatele investigației referitoare la atentatul asupra lui Gheorghe Gheorghiu-Dej nu au confirmat informațiile agentului Victor, DIE a ținut totuși să se laude cu măsurile luate și să scoată în evidență activitatea de prevenție pe care o desfășura. Pe 5 octombrie 1961 conducerea Direcției a elaborat un material despre „intențiile unor conducători și organizațiilor de fugari din SUA și Anglia de a organiza acțiuni de teroare împotriva unor tovarăși din conducerea de Partid și de Stat a Republicii Populare Române". Cele șapte pagini, în care se amestecau datele obținute de la Silviu Crăciunaș cu altele, furnizate de agenții DIE din SUA, au fost trimise „conducerii superioare de Partid și de Stat", adică lui Gheorghiu-Dej în persoană, care trebuie să fi fost mulțumit că spionajul comunist deconspira cu succes operațiunile teroriste ale anglo-americanilor, salvându-i astfel viața. Raportul nu se referea doar la așa-zișii teroriști ai lui Crăciunaș, ci și la alți „fugari diversioniști", antrenați „de autoritățile americane specializate", adică de CIA și FBI, împărțiți în grupe de câte două-trei persoane, trimise în țară clandestin, „cu misiuni criminale", „dotați cu arme având mare putere de distrugere, camuflate în: stilouri, tabachere, mingi de tenis etc.". De asemenea, s-au propus și aprobat cu această ocazie trei măsuri, din care doar prima era concretă: „întărirea pazei și securității tovarășilor din conducerea de Partid și de Stat". Celelalte două exprimau intenția DIE de a face totul pentru a pătrunde, prin intermediul agenților, în interiorul acestor grupări teroriste din Occident. A doua zi, pe 6 octombrie, DIE va trimite acest material și conducerii Direcției a II-a Contraspionaj, rugându-l pe șeful direcției, pe un ton superior și ironic, să ia „măsurile care se impun"[174].

Tot în vara anului 1960, agentul Victor a transmis Centralei, printre altele, că MI6 a trimis clandestin în URSS o echipă de foști militari polonezi, specializați în activitate subversivă: „Echipa este compusă din fostul colonel Strugalsky (fost aghiotant personal al generalului Bor Kommorowsky în etapa când acesta conducea acțiunea din Varșovia împotriva armatelor hitleriste, în cursul celui de-al

doilea război mondial). În echipă a intrat și fostul colonel polonez Bogdan Marian Pietrowsky și Tadeus Novakowsky, plus cpt. englez Herbert Reordon". Crăciunaș aflase despre aceștia de la înaltele sale surse, Brown și lordul Osborne, care îi dăduseră detalii și despre misiune. Era vorba despre stabilirea contactului cu un ofițer sovietic trădător, „care le-ar putea furniza informații importante din domeniul aviației sovietice și a rachetelor"[175]. Securitatea urma să ofere informația partenerilor sovietici, dar în prealabil cineva a avut inspirația să propună verificarea ei cu ajutorul serviciului secret polonez. Pe 14 noiembrie 1960, Alexandru Drăghici, ministrul de Interne, a trimis omologului său polonez, Władysław Wicha, o adresă în care îl ruga să-l informeze dacă persoanele respective, care formau „echipa de teroriști sub comanda căpitanului englez Herbert Reordon", sunt cunoscute în baza de date a serviciului secret din Polonia. Tovarășii polonezi au identificat trei foști ofițeri care se numeau Strugalsky, dintre care doi erau refugiați la Londra, dar niciunul nu era în vizorul lor pentru astfel de activități. De asemenea, existau și un Pietrowsky și un Novakowsky, ultimul aflat la Londra, dar nici aceștia, chiar dacă erau considerați persoane ostile regimului comunist de la Varșovia, nu figurau pe lista teroriștilor sau a spionilor trimiși în misiune în Uniunea Sovietică. Prin urmare, Direcția de Informații Externe va considera că, „deoarece datele sunt sumare, tovarășii polonezi nu au avut posibilitatea să stabilească precis pe cine anume folosește serviciul de spionaj englez în scopurile sale de spionaj împotriva Republicii Populare Polone și URSS. [...] Ar fi de dorit ca în discuțiile cu agentul Victor să se stabilească dacă persoanele din fișele respective nu sunt cumva acelea care îi sunt cunoscute ca agenți englezi". În concluzie, aprecia DIE, este necesar „să se obțină date mai amănunțite despre persoanele care desfășoară activitate de spionaj împotriva țărilor socialiste"[176].

Date mai amănunțite agentul Victor nu avea de unde să ofere, astfel că Securitatea nu a putut să se mândrească față de consilierii sovietici de la București că un agent al său a descoperit o amplă operațiune de spionaj în derulare pe teritoriul Uniunii Sovietice. În loc să-și tempereze impulsul de a minți sau de a exagera, Silviu Crăciunaș a mărit miza, ca un jucător de poker luat de val, care își pierde luciditatea. A început să inventeze cu tot mai multă dezinvoltură, însă minciunile sale își pierdeau deja subtilitatea și relativa concordanță cu realitatea, transformându-se în povești fantastice, greu de crezut până și de Securitate. Așa-zisa tentativă de asasinare a lui Gheorghiu-Dej nu mai era o problemă, căci ofițerii de Securitate se lămuriseră că în România nu se află niciun terorist trimis de Londra. Însă apăruse o altă provocare, mult mai gravă, căci agentul Victor a transmis Securității în 1960 că Nikita Sergheevici Hrușciov, secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, era

şi el vizat de temutul colonel Brown: „Un alt capitol al planului de ansamblu imaginat de Int. Serv. este asasinarea lui Hruşciov. Englezii pornesc de la ideea că astfel precum moartea lui Stalin a provocat enorme frământări în cadrul Bir. Politic şi al Comit. Centr. Executiv din PC din URSS (frământări care au durat ani de zile până când Hruşciov a reuşit să înlăture toţi adversarii politici, inaugurate după decesul lui Stalin), tot astfel asasinarea acestuia ar putea provoca alte frământări, de proporţii mult mai mari"[177].

Prin urmare, a descris după cum l-a ajutat imaginaţia planul MI6 pentru organizarea acestui important asasinat. Potrivit agentului, serviciul de spionaj britanic urma să apeleze la contractori străini, deja experimentaţi în activităţi teroriste – iar aceştia erau români:

> În acest scop, Int. Serv. organizează în prezent câteva echipe de terorişti, recrutate exclusiv dintre emigranţi. Una din echipe este formată din Codrescu, Ochiu şi Chirilă, foşti oameni devotaţi lui Oliviu Beldeanu, cu care acesta a dat lovitura contra Legaţiei RPR din Berna. Toţi trei vor fi aduşi în viitorul apropiat în Anglia şi supuşi unei instrucţiuni speciale. Ei sunt foarte devotaţi englezilor, care – prin I. Raţiu, i-a ajutat în mod esenţial în cursul procesului de la Berna şi în anii care au urmat. Int. Serv. i-a selecţionat, considerându-i că sunt „terorişti prin structură", gata de sacrificiu de sine numai să de lovituri de mare răsunet, ca cele imaginate de Oliviu Beldeanu pe vremuri.
> Ideea Int. Serv. este să folosească ocazia oferită de vizitele pe care le face Hruşciov în special în unele ţări mici sau în unele ţări din Asia, pentru a fi încercată lovitura contra lui prin echipe de terorişti recrutate printre emigranţi, ca răspunderea să pară că revine acestora, iar asasinarea să aibă o explicaţie politică în ura acestora contra URSS şi a lui Hruşciov. Lordul H. Osborne şi col. Brown mi-au descris pe larg planul lor de acţiune, susţinând că orice măsuri de pază ar fi luate pentru apărarea lui Hruşciov cu ocazia vizitelor pe care acesta le face, există totuşi momente când poate fi împuşcat sau lovit prin grenade moderne de mare eficacitate. Englezii susţin că există anumite momente când Hruşciov se află în aer liber, ieşit din avion, automobil, vilă, palat etc. şi când lovitura contra lui poate fi dată[178].

Pe lângă cei trei români menţionaţi, Codrescu, Ochiu şi Chirilă, agentul menţiona şi alte echipe pregătite de MI6, „o echipă ungurească deja recrutată şi instruită", dar şi o a doua, formată din „români terorişti" din care făceau parte un inginer Popescu, originar din Braşov, „şi un anume Bosniac, ambii sunt fugari din RPR, aflaţi în Anglia de aproximativ 6 ani". De ce l-ar fi informat Intelligence Service despre toate acestea pe Silviu Crăciunaş? „Col. Brown şi lordul Osborne mi-au vorbit despre acest capitol din planul lor de ansamblu, în primul rând solicitându-mi opinia şi sfatul, afirmând că în calitate de fost membru al Gărzii de Fier desigur cunosc actele

de terorism săvârșite de această organizație și teribilele efecte provocate."

Un prim coordonator al grupului format din Codrescu, Ochiu și Chirilă ar fi fost Ion Rațiu, căci Oliviu Beldeanu, „cu ocazia vizitei făcute la Londra în ianuarie 1958, a lăsat o scrisoare prin care recomandă grupului său să se pună sub conducerea lui I. Rațiu dacă lui i s-ar întâmpla la un moment dat ceva grav"[179]. Așadar, îl acuza pe binefăcătorul său, cum obișnuia să i se adreseze lui Rațiu când îl vedea, de implicare directă în această periculoasă operațiune a MI6, iar pentru a-și dovedi teoria a oferit următoarele detalii:

> Int. Serv. a mers atât de departe cu planurile lui încât pentru a deruta eventualii „agenți comuniști" care încearcă să culeagă informații despre grupul lui O. Beldeanu a luat măsuri ca Codrescu să rămână în Elveția, Ochiu a fost deplasat în Germania, iar Chirilă în Spania, ca grupul Beldeanu să pară dispărut, neorganizat și practic inexistent. În realitate, cu ocazia vizitei la Paris în 16 mai anul acesta Ochiu-Chirilă-Codrescu au fost aduși clandestin la Paris și, puși sub conducerea lui I. Rațiu, au fost introduși în sala de conferințe de la Palatul Trocadero, unde a avut loc conferința de presă ținută de Hrușciov. Scopul urmărit cu acea ocazie de Int. Serv. a fost, în afară de studiul situației, și să studieze reacțiile lui Ochiu-Codrescu-Chirilă și I. Rațiu când se vor afla în fața lui Hrușciov, ca stăpânirea emoțiilor lor să le ușureze executarea plănuitului atentat în împrejurări similare, dar în altă țară[180].

În primul rând, trebuie spus că o parte din informațiile oferite Securității agentul său erau adevărate. Personajele nu doar că existau, ci erau prea bine cunoscute de Securitate și monitorizate permanent. La începutul anilor 1950, cinci tineri care fugiseră din România aveau să se întâlnească în Occident și să formeze un grup pe care în 1955 Securitatea îl va numi „grupul terorist" sau „grupul Beldeanu". Cei cinci se numeau Ioan Chirilă, Stan Codrescu, Dumitru Ochiu, Teodor Ciochină și Oliviu Beldeanu, conducătorul lor. În februarie 1955, cei cinci tineri au atacat și ocupat timp de câteva zile Legația României din Elveția. Gestul lor era unul politic, căci au cerut eliberarea unor deținuți aflați în închisorile comuniste, încercând totodată să dovedească faptul că misiunile diplomatice ale Republicii Populare Române, inclusiv cea de la Berna, erau, în realitate, oficii ale spionajului sovietic. Lumea liberă și exilul românesc i-au considerat luptători pentru libertate și eroi ai luptei anticomuniste, însă la București au fost acuzați de terorism[181]. Prin urmare, agentul Victor era conștient că un raport ce conținea numele celor cinci va trezi imediat vigilența ofițerilor de Securitate, care ar fi dat orice să spele rușinea din februarie 1955, când fuseseră luați prin surprindere, să preîntâmpine viitoarele acțiuni ale acestora și, în final, să pună mâna pe toți membrii grupului Beldeanu.

De altfel, cel mai important dintre ei era deja mort la momentul redactării raportului, dar Crăciunaș nu avea cum să știe acest lucru. Oliviu Beldeanu, considerat extrem de periculos, a fost răpit de o echipă a Stasi la solicitarea Securității, după ce a fost atras într-o capcană în Berlinul de Est în vara anului 1958. Fusese eliberat de autoritățile elvețiene în octombrie 1957, înainte de a-și fi ispășit pedeapsa de 4 ani de închisoare, iar Securitatea s-a temut că avea de gând să organizeze și alte acțiuni similare. Primise informații în acest sens de la agenții săi externi, precum Silviu Crăciunaș, care scriseseră diverse rapoarte fanteziste referitoare la Beldeanu. Rapoartele avertizau asupra intenției lui Beldeanu de a ataca și alte misiuni diplomatice și de a pătrunde clandestin în România pentru a organiza acțiuni teroriste și asasinate împotriva liderilor de partid de la București sau din alte țări comuniste. Toate aceste informații au convins Securitatea că trebuie să acționeze. Desigur, serviciul secret comunist își făcuse o obligație morală din a-l captura pe Beldeanu, care trebuia să plătească pentru îndrăznețul atac de la Berna. Adus acasă, Oliviu Beldeanu a fost anchetat mai bine de un an și executat la Jilava, în februarie 1960.

Ceilalți membri ai grupului, după cum menționa și agentul Victor, se răspândiseră prin Europa, dar nu din motivul indicat de Crăciunaș. Pur și simplu își căutau un rost, stabilindu-se în final în Germania și Spania, cu interdicție de a mai intra pe teritoriul Elveției. Ion Rațiu i-a cunoscut pe toți, căci i-a sprijinit în timpul procesului care a avut loc la Berna. Mai târziu, după ce a fost eliberat din închisoarea elvețiană Thorberg, Beldeanu l-a vizitat la Londra, ocazie cu care Rațiu i l-a prezentat și lui Silviu Crăciunaș, care a trimis Securității toate informațiile obținute în timpul discuțiilor la care participase. Beldeanu își va exprima aprecierea cu privire la Crăciunaș; în februarie 1958, Centrala a fost informată de agenții DIE de la Londra că Beldeanu îl găsește pe Crăciunaș „unul dintre cele mai capabile și decise elemente din «rezistență»"[182].

O altă informație adevărată, dar prezentată tendențios de agent se referă la prezența lui Rațiu la Paris în mai 1960, cu ocazia „Conferinței la vârf" organizate în capitala Franței. „Am fost martor la faimoasa conferință de presă a lui Hrușciov și am privit cu scepticism, mai târziu dovedit complet justificat, încercările lui Macmillan de a împăca lucrurile. De altfel, am scris două articole asupra acestui subiect publicate în revista săptămânală *The Tablet* și, în versiune prescurtată, în două numere consecutive ale ziarului *The Oregon Journal*", va nota în jurnal Rațiu, care fusese prezent la aceste evenimente politice în calitate de jurnalist, și nu de agent MI6 în căutare de informații care să ajute la organizarea asasinării lui Hrușciov. Într-adevăr, la Paris s-a întâlnit cu Dumitru Ochiu, unul dintre membrii grupului Beldeanu, dar nu în luna mai, în timpul

conferinței, ci în iunie. Și acest amănunt a fost notat în jurnal: „Din nou la Paris, îl întâlnesc pe Dumitru Ochiu care îmi aduce mesaje din partea mai multor români exilați, aparținând diverselor organizații românești, cerându-mi să caut obținerea conducerii exilului românesc. L-am sfătuit răbdare și iar răbdare, deși nu am rămas indiferent acestei manifestații de apreciere și suport”[183].

Așadar, informațiile însăilate de agentul Victor prezentau totuși o urmă de credibilitate în ochii Securității, care era deja convinsă că Ion Rațiu este agent al Intelligence Service și că membrii grupului Beldeanu sunt teroriști și ar putea pregăti alte acțiuni împotriva României. Dar adevărul ar fi ieșit ușor la iveală în urma unor verificări, pe care în final Securitatea le-a făcut, ajungând la concluzia că datele referitoare la asasinarea celor doi lideri comuniști, Gheorghiu-Dej și Hrușciov, nu sunt susținute de probe. De altfel, informațiile au fost trimise și sovieticilor, care au ajuns la aceeași concluzie.

Cu toate acestea, în iunie 1962, când Hrușciov a vizitat România, Securitatea a preferat să ia măsuri extraordinare întrucât, „din anul 1959, Victor semnalează în continuu că împotriva URSS și RP Române s-ar proiecta o serie de acțiuni de mare amploare ale serviciului de spionaj englez, pe linie de teroare, diversiune și spionaj”[184]. Prin urmare, pe parcursul celor șapte zile cât a durat vizita lui Hrușciov, Securitatea și-a intensificat măsurile de supraveghere asupra tuturor celor bănuiți a fi agenți și ofițeri de spionaj britanic, asupra românilor care se repatriaseră din Anglia în ultimii ani și a turiștilor britanici aflați în țară în acel moment. Niciunul dintre aceștia nu a făcut vreun gest care să nu fie cunoscut de autoritățile române și sovietice.

***

Începând cu noiembrie 1959, Direcția I Informații Externe a Securității, nemulțumită că este vioara a doua în cadrul „acțiunii Victor”, operațiune ce ar fi trebuit să-i aparțină, a solicitat conducerii Ministerului Afacerilor Interne trecerea agentului în coordonarea sa. Alexandru Drăghici a aprobat propunerea imediat. S-a invocat faptul că, până în acel moment, Direcția de Contraspionaj a ținut legătura cu agentul „în mod sporadic, foarte rar și la intervale foarte mari, fără a se face cu el discuții pe baza materialului primit, cât și a instructajului pentru îndeplinirea sarcinilor pe viitor”[185]. DIE avea sarcina să clarifice problemele apărute deja în relația cu agentul Victor. Predarea dosarului s-a făcut de către locotenent-colonelul Holingher, pe atunci șeful Contraspionajului, care i-a transmis toate materialele locotenent-colonelului Ismail Todiriu, șeful Serviciului III din cadrul Direcției de Informații Externe. La rândul său, agentul a fost preluat de DIE la Geneva, în timpul întâlnirii conspirate

din ziua de 22 noiembrie 1959, la care a fost trimis de la București Gheorghe Vîlceleanu, acum avansat la gradul de locotenent-colonel. DIE a decis ca șeful rezidenței de la Bruxelles, colonelul Dinar Marcarian, să participe la această întâlnire și să devină din acel moment ofițerul coordonator al agentului Victor. Direcția a II-a a primit doar sarcina de a monitoriza și menține legătura cu familia agentului din România, cu Eugenia, fosta sa soție, și cu Lilioara, fiica sa.

Cum era și firesc, în anul 1960, imediat după acțiunea de preluare, DIE a demarat o serioasă analiză a activității agentului, ceea ce Direcția de Contraspionaj amânase să facă sau poate nu considerase încă necesar. Deși inițiată de DIE, analiza a fost realizată împreună cu ofițerii de contraspionaj. În curând se împlineau patru ani de când Victor se afla în misiune în Occident și până atunci nimeni nu îi pusese la îndoială rezultatele muncii. Prima analiză s-a încheiat în ziua de 12 ianuarie 1960, iar trei zile mai târziu „prezentul referat a fost tradus pentru tov. Consilier", ceea ce înseamnă că a fost oferit spre studiu consilierului sovietic din cadrul DIE. Concluziile au fost mai degrabă pozitive, considerându-se că „nu sunt fapte din care să rezulte că agentul a trădat sau că ar fi dublu". S-a amintit că „este inteligent, are spirit de orientare, este sociabil și putem afirma că este pregătit pentru munca de informații". S-a constatat și că „o bună parte din materialele transmise de Victor au fost confirmate sau verificate și pe alte linii", printre care întâlnirile și discuțiile cu Oliviu Beldeanu la Londra, căci acesta recunoscuse în timpul anchetei de la București că îl întâlnise pe Crăciunaș, sau „informația cu privire la sosirea în București a unui ofițer englez din cadrul Intelligence Service-ului", referire la inocentul într-ale spionajului Peter Woodard, care se întâlnise cu doctorul Panaitescu, informatorul Securității, indicându-i parola „Adams".

Însă din referat reiese și că „unele informații sunt generale și neadâncite, altele sunt vădit exagerate", precum cele referitoare la „atentatul împotriva conducerii noastre de partid" sau cele despre „un număr de agenți pregătiți de I.S. și în parte trimiși pe teritoriul țării noastre". Agentul nu reușise, până la acel moment, să stabilească „o colaborare fructuoasă și de pe poziții convenabile organelor noastre, cu un singur serviciu de spionaj". DIE considera că Silviu Crăciunaș cochetează cu prea multe servicii de informații străine în același timp. Una dintre concluzii demonstrează că Direcția de Informații Externe începea să înțeleagă câte ceva din tehnica de manipulare a agentului: „Din analiza noastră rezultă că Victor află unele informații de la fugarii români, cunoscuți de-ai săi, iar nouă ne raportează că le-a primit de la cadrele de conducere ale spionajului inamic". Prin urmare, colonelul Marcarian a primit sarcina să-l instruiască mai temeinic în timpul următoarei întâlniri: „Concomitent, fără a-l jicni, cu tact, i se va spune că unele materiale sunt generale,

altele ne par exagerate, şi i se va atrage atenţia ca să procedeze cu mult discernământ când află unele informaţii deoarece exagerările nu sunt în folosul nostru"[186].

Nu ştim cât de mult tact a dovedit colonelul Marcarian în timpul întâlnirii din vara anului 1960, însă agentul Victor nu a devenit nici pe departe mai reţinut, servindu-i coordonatorului povestea atentatului asupra lui Hruşciov şi încăpăţânându-se să afirme că Gheorghiu-Dej este şi el în pericol. Din acest motiv, DIE a continuat să-i analizeze activitatea, iar semnele de întrebare s-au înmulţit. Pe 23 noiembrie pe biroul lui Alexandru Drăghici a fost depus un nou referat, semnat de şefii celor două direcţii, colonelul Nicolae Doicaru şi maiorul Neagu Cosma, pe care Drăghici l-a aprobat imediat.

S-a apreciat din nou că Victor furnizase un volum consistent de informaţii, ceea ce era un lucru pozitiv, dar informaţiile referitoare la operaţiunile pe care MI6 le-ar fi organizat în România tot „nu se verifică". Nici în acel moment DIE nu-l suspecta de rea-credinţă, ci mai degrabă de a fi căzut într-o capcană, manipulat de britanici. „Oricâtă încredere ar avea şefii de la Intelligence Service în Victor, credem mai puţin verosimil că aceştia să discute cu el probleme aşa de importante şi serioase", se afirma în raport. Teroriştii trimişi în România erau de negăsit, statul-major care ar fi trebuit să funcţioneze clandestin nu fusese identificat, iar după toate verificările şi cercetările întreprinse – cum a fost cazul Adelei Călinescu –, „a rezultat că cele mai multe din elementele semnalate de Victor ca fiind în contact cu serviciul de spionaj englez sunt femei de moravuri uşoare, oameni bătrâni, compromişi, sau care lucrează în domenii de activitate în care nu au legătură cu informaţii. Câteva din aceste persoane sunt arestate sau decedate. Ori, din acţiunile lichidate, rezultă că englezii nu se sprijină efectiv pe astfel de elemente, iar dacă le folosesc o fac în scopuri secundare sau de dezinformare, acoperindu-şi prin aceasta activitatea lor"[187].

Opinia generală era că agentul fusese descoperit de contraspionajul britanic. Unele voci ar fi putut să susţină şi teoria trădării sale, ce urma a fi dovedită, dar niciunui ofiţer DIE nu-i trecea prin cap că pur şi simplu ar fi putut să inventeze:

> Nu este întâmplător nici faptul că una din principalele surse ale lui Victor este tocmai colonelul Brown, despre care organele sovietice, la cererea noastră, ne-au comunicat că face parte din serviciul de contrainformaţii a Direcţiei de Informaţii Engleze. Pentru a nu trezi bănuieli lui Victor şi a-i lăsa impresia că englezii au nevoie de el în continuare, îl pun în legătură cu diverse „personalităţi" care în mod oficial sunt cunoscute ca vârfuri ale serviciilor de spionaj şi organizaţiilor internaţionale anticomuniste. Victor arată în rapoartele sale că este solicitat nu numai de englezi pentru colaborare informativă, ci în acelaşi timp de americani, nemţi, elveţieni, israelieni etc. Noi credem că aceasta este o

tactică folosită de englezi pentru a nu crea suspiciuni lui Victor că este depistat de către ei. Întrucât continuarea muncii cu Victor în condițiunile care s-au creat prezintă un pericol serios se impune clarificarea întregii situații a acestuia, motiv pentru care propunem aducerea lui Victor la Berlin, Praga sau Budapesta unde să se discute cu el în mod deschis problemele de mai sus și să i se facă o analiză a muncii în vederea liniei de urmat în viitor[188].

Prin urmare, următoarea întâlnire ar fi trebuit realizată pe un teritoriu mai puțin ostil, în condiții favorabile de lucru, unde agentul putea fi studiat și verificat pe îndelete, timp de cinci-șase zile. Marcarian trebuia să-l convingă să vină în capitala unei țări socialiste fără să-i trezească vreo bănuială, căci agentul mai revenise o dată în țară, în 1950, pentru a ajunge în final într-o celulă. DIE a luat în calcul și scenariul răpirii, căci i-a transmis lui Marcarian că „în cazul când la discuția cu Victor în unul din orașele menționate se va constata nesinceritate din partea lui va fi adus în țară". De asemenea, telegrama către colonelul DIE menționa că „pentru a-i întări convingerea că organele noastre își mențin încrederea în el îi veți da suma de 4 000 [de] dolari"[189].

Întâlnirea prevăzută pentru sfârșitul anului 1960 la Bruxelles, în timpul căreia Marcarian trebuia să-l convingă pe Crăciunaș să vină în Berlinul de Est, Praga sau Budapesta, a avut loc până la urmă în Luxemburg, în anul următor, pe 7 și 8 ianuarie 1961. Colonelul Marcarian se afla în SUA, cu o nouă misiune în cadrul rezidenței. În aceste condiții, la întâlnire au fost desemnați să participe maiorul Gheorghe Vîlceleanu și căpitanul Florian Plăiașu. Au plecat din România imediat după sărbători, pe 3 ianuarie, ieșind din țară prin punctul de frontieră Curtici. S-au oprit la Bruxelles, chiar dacă întâlnirea urma să aibă loc în Luxemburg, pentru că rezidența DIE din Belgia primise sarcina să-i sprijine pe cei doi în timpul misiunii.

În acel moment, Belgia trecea printr-o perioadă tulbure din punct de vedere politic și social, iar șeful rezidenței DIE a atras atenția asupra acestui lucru, văzând în el un posibil obstacol în calea misiunii. În urmă cu șase luni, Congo își proclamase independența, iar viitorul premier, Patrice Émery Lumumba, șeful Mișcării Naționale Congoleze, acuzat pe nedrept că se afla sub controlul URSS, urma să fie asasinat într-un mod sălbatic de belgieni pe 17 ianuarie 1961, sub privirea aprobatoare a CIA. Într-o telegramă trimisă în dimineața zilei de 7 ianuarie 1961, rezidența DIE din Bruxelles a propus anularea misiunii, menționând că „situația în ultimele zile s-a agravat. În acest sens, toate unitățile militare, poliția și jandarmeria sunt în stare de alertă permanentă. De asemenea, într-o serie de centre muncitorești care constituie puncte obligatorii de trecere spre Luxemburg s-au luat măsuri deosebite. Atmosfera generală fiind

încărcată, oficiile diplomatice prietene evită deplasările pentru a nu da loc la provocări. În această situație, rezidența cere aprobarea să se renunțe la întâlnirea cu V. și așteaptă ordinul Centralei"[190]. De la București, colonelul Aurel Moiș le-a răspuns „să analizeze la fața locului toate posibilitățile existente"[191], ceea ce însemna că șeful rezidenței avea libertatea să decidă el însuși dacă echipa de la București se va deplasa sau nu în Luxemburg pentru a continua misiunea.

Locotenent-colonelul Romeo Popescu, șeful rezidenței, i-a convocat pe Vîlceleanu și Plăiașu. Li s-a alăturat și căpitanul Ungureanu, iar după o analiză a situației s-a decis continuarea misiunii. Starea de spirit a ofițerilor de Securitate Vîlceleanu și Plăiașu era tensionată, căci se știau monitorizați de serviciul de contrainformații belgian, care voia să afle de ce sosiseră la Bruxelles chiar în acele momente complicate. Cu o zi în urmă, pe 6 ianuarie, cei doi se plimbaseră pe jos prin Bruxelles aproape întreaga zi pentru a descoperi filajul, observând că „după noi venea un cetățean pe care îl văzusem pe trotuarul de vis-a-vis de sediul Legației noastre". Apoi „un alt cetățean care ne «căuta» foarte îngrijorat după ce probabil ne «scăpase» din observare, deoarece noi coborâsem într-un subsol unde simulam că vrem să privim la o vitrină. Individul, neștiind precis unde suntem, a coborât foarte repede în subsolul respectiv și dând cu ochii de noi a încercat să mascheze intenția și s-a repezit la un telefon ce era în apropiere însă destul de stângaci. Am observat că nu avea nicio intenție să dea telefon deoarece în mod normal trebuia să introducă trei fise și apoi să ridice receptorul, ori el a procedat tocmai invers. A ridicat receptorul și a început să formeze numere la întâmplare"[192].

Au fost urmăriți inclusiv pe drumul spre graniță, până în orașul de frontieră Arlon, însă din acel moment ofițerii belgieni de contraspionaj au dispărut pe neașteptate. Echipa s-a cazat la Hotelul Kons din vecinătatea Place de la Gare din Luxemburg. Întâlnirea urma să aibă loc seara, la ora 19.00, așa încât cei patru au decis că era timp pentru o plimbare, doi dintre ei cu mașina, iar ceilalți doi pe jos, pentru a se convinge că nu sunt urmăriți în capitala Marelui Ducat.

Romeo Popescu a împărțit membrilor echipei sarcinile identificării și supravegherii locului de întâlnire, precum și realizarea contrafilajului, în timp ce Vîlceleanu lua contact cu Victor. Întâlnirea a avut loc potrivit planului, agentul fiind invitat de Vîlceleanu la restaurantul Cravat, după ce Plăiașu a preluat materialele aduse de el și a dispărut pe străzile liniștite ale orașului. Crăciunaș venise la întâlnire cu un raport informativ de 304 pagini și cu manuscrisul cărții sale *The Lost Footsteps*, care tocmai se publicase la Londra și urma să fie lansată peste doar câteva zile.

Vîlceleanu i-a propus ceea ce se stabilise la București, oferindu-i mai multe variante pentru următoarea întâlnire, Germania Democrată,

Cehoslovacia sau Ungaria, iar Victor a fost de acord, stabilind împreună ca întâlnirea să aibă loc în Berlinul de Est în ziua de 4 martie 1961. Cel mai probabil, agentul a acceptat pentru că pur și simplu nu era în situația în care ar fi putut să refuze, dar este limpede că nu avea de gând să calce în țările despre care îi vorbise Vîlceleanu, temându-se de o eventuală răpire. A luat cei 4.000 de dolari declarându-se „mulțumit", însă vigilența agentului Victor nu putea fi adormită nici măcar cu o astfel de sumă.

Și nu s-a dus la Berlin. Inițial a amânat data stabilită, apoi a refuzat pur și simplu, pretextând că fusese avertizat de colonelul Brown ca nu cumva să facă o călătorie în Germania deoarece ar putea fi răpit de Securitate. În plus, în anul 1961 capitala Germaniei de Est trecea prin evenimente dramatice, ce l-ar fi putut pune în pericol, căci era anul în care se ridica Zidul Berlinului.

DIE nu avea de gând să-l răpească decât dacă ar fi tras concluzia că agentul trădează. Voia doar să-l avertizeze că se lasă manipulat de ofițerii de contraspionaj britanici și că nu peste mult timp ar putea fi arestat. Acasă, la București, îl aștepta familia, iar opțiunile sale, considera Direcția de Informații Externe, păreau să se fi redus la două: să trăiască în închisoare la Londra sau în libertate la București. În martie 1961, Nicolae Doicaru a notat pe marginea unui document că un ofițer al Direcției de Contraspionaj ar trebui să-l întâlnească din nou, cât mai repede, și să-i spună „direct lui Victor că trebuie să vină acasă, căci el este încercuit de oamenii serv. englez și nu are nicio altă cale. Știm că ei îi pregătesc provocări. De altfel, și materialele date referitor la atentate sunt numai legende care, verificate de organele interne, nu pot rezista"[193].

***

Crăciunaș însă a continuat să se eschiveze, deși simțea că între el și serviciul de informații comunist se crease o stare de tensiune ce i-ar fi putut complica viața. Lunile treceau și, cu fiecare întâlnire evitată sau amânată, iritarea DIE creștea. În plus, valoarea rapoartelor lui Victor rămânea îndoielnică, întrucât exagera tot mai des. Prin urmare, șeful direcției de spionaj a solicitat implicarea în operațiune a altor agenți de la Londra care să-l monitorizeze pe Crăciunaș în încercarea de a descoperi date compromițătoare. Trebuia lămurit, o dată pentru totdeauna, care era jocul agentului Victor.

Din ordinul de misiune al DIE, întocmit pentru rezidența Londra pentru perioada 1 aprilie – 31 decembrie 1961, reiese că printre cei care au primit această însărcinare s-a aflat agentul Corvin, cel care furase corespondența lui Viorel Tilea cu Peter Woodard și Silviu Crăciunaș. Unul dintre cei mai eficienți și mai longevivi agenți ai Securității de la Londra, agentul figurează în documentele DIE cu

mai multe nume conspirative, precum Sandu, Sotir sau Page. Deşi avea talentul de a se strecura noaptea sau dimineaţa devreme prin casele sau birourile românilor din exil pentru a sustrage documente – Tilea nu era decât una dintre victimele sale –, agentul nu era hoţ de meserie, ci om de afaceri, unul dintre puţinii de succes din rândul comunităţii de români din Marea Britanie.

Numele lui era George Pop. Fugise din România şi se stabilise definitiv la Londra în 1948. Începând cu anul 1956 a intrat în atenţia Securităţii, care a organizat întâlniri cu el în vederea recrutării. Planul s-a concretizat după ce Pop a contactat Agenţia Economică a României cu intenţia de a cumpăra şi importa o cantitate de lemne din România. În februarie 1958, când Silviu Crăciunaş tocmai îşi încheia prima vizită la Londra, Pop devenise deja agent. Iniţial, DIE l-a îndemnat să-şi petreacă timpul în anturajul lui Viorel Tilea, apoi în cel al lui Ion Raţiu, cu care a colaborat strâns. Pop a trimis informaţii despre toţi românii de la Londra care se aflau în vizorul Securităţii, dar nu s-a oprit aici, căci în rapoartele sale tema exilului a fost surclasată de altele, de mai mare interes pentru DIE. Lansându-se în afaceri, şi-a extins anturajul, cultivând cu răbdare relaţii cu politicieni, militari şi oameni de afaceri din Marea Britanie sau din alte ţări. Această legendă, a omului de afaceri ambiţios, i-a oferit pretextul ideal pentru a călători în toată lumea, fiecare voiaj acoperind, de regulă, o misiune secretă. A scris note informative deopotrivă despre Tilea, Raţiu sau Crăciunaş şi despre bazele americane aflate pe teritoriul Spaniei. În 1958 ofiţerii KGB i-au felicitat pe colegii lor din DIE, cu precizarea că din informaţiile primite de la Bucureşti „în problemele politicii externe a SUA, 21 de materiale au prezentat interes şi au fost folosite", Moscova considerând că, „în problemele politicii externe, [DIE] are posibilităţi de a procura date documentare"[194]. Era şi meritul lui George Pop, care obţinuse numeroase informaţii despre armata americană chiar din interiorul Comandamentului SUA din Spania.

Tot agentul Sandu a fost cel care a aflat că „americanii, respectiv guvernul SUA, pregăteşte un atac [sic!] împotriva Cubei", referindu-se la ceea ce a devenit cunoscut în istorie drept invazia din Golful Porcilor. Unii ar putea spune că a fost mai degrabă norocos, dar un agent valoros îşi face norocul cu mâna lui. Prin intermediul a doi nepoţi ai ducelui Primo De Rivera, Pop a reuşit să se împrietenească cu un important om de afaceri cubanez care vizita Londra şi a obţinut de la lăudărosul afacerist informaţia legată de invazie, precum şi de faptul că „atacul urmează să înceapă peste circa două luni de zile"[195]. Nota a fost trimisă la Bucureşti de rezidenţa DIE din Londra în ziua de 23 februarie 1961, iar debarcarea pe plajele cubaneze a avut loc în dimineaţa zilei de 17 aprilie, întocmai cum fusese informat agentul.

Anii au trecut, iar Pop a devenit reprezentant în România al unor mari companii britanice, precum British Aerospace Company sau Rolls-Royce, făcând afaceri nu doar cu regimul comunist de la București, ci oriunde în lume identifica o oportunitate. A devenit și membru al masoneriei, fiind primit în rândul membrilor lojei The Manor of Stanestaple (nr. 6764). Dar chiar și după ce a cunoscut succesul, nu a refuzat niciodată solicitările Securității de a scrie mărunte note informative despre viața și activitatea românilor din Londra[196]. În primăvara anului 1961 a primit sarcina să-i exploateze informativ atât pe Silviu Crăciunaș, cât și pe soția sa, „elemente fugare cu care se află în relații"[197]. George Pop mai scrisese note informative despre cei doi, dar acum fusese instruit să-i urmărească pe soții Crăciunaș. Peste câteva luni, pe 15 septembrie, generalul Nicolae Doicaru a reconfirmat sarcina agentului printr-o rezoluție scrisă pe una din notele rezidenței de la Londra: „prin agentul Sandu să verificăm pe Crăciunaș și să identificăm elementele prevăzute a fi folosite de dușman"[198].

Într-adevăr, agentul Sandu a făcut de toate pentru Securitate. A furat sau fotografiat documente, a iscodit membrii exilului românesc de la Londra sau din alte capitale europene, a dezvăluit intențiile oamenilor de afaceri britanici care aveau interese economice în România, a redactat documente în care analiza politicienii de la Londra cu care se împrietenise. Viața lui, monitorizată pas cu pas de Securitate, nu avea nimic monoton. Întrucât DIE a bănuit la un moment dat că era agent dublu – această suspiciune fiind generată de agentul Victor, care comunica adesea la București că George Pop lucrează pentru Intelligence Service –, în timpul vizitelor la București Securitatea i-a urmărit fiecare mișcare, fie că era vorba de o întâlnire cu diplomații britanici din România, de o partidă de sex cu o prostituată în apartamentul său de la Hotelul Intercontinental sau de o întâlnire de afaceri cu șeici din Orientul Mijlociu.

Cu ajutorul lui Pop, Direcția de Informații Externe a reușit să recruteze pe unul din românii cei mai ostili regimului comunist de la București: fostul ambasador Viorel Tilea. Deși demis din această funcție în 1940, Tilea a fost considerat multă vreme cel mai important membru al comunității românești din Anglia. Era controversat și respectat în egală măsură, atât de românii din exil, cât și de Securitate, căci încă beneficia de recunoașterea unor importanți politicieni britanici, care îi deschideau în continuare ușile de la Foreign Office, de la Home Office sau de la Palatul Westminster. Însă la sfârșitul anilor 1950 Tilea se afla într-o situație financiară precară, copleșit de datorii. În decembrie 1959 George Pop a informat DIE că „starea lui morală în prezent este extrem de scăzută și chiar în trecutul apropiat ajunsese la o asemenea disperare încât era pregătit și decis să se sinucidă. Faptul că nu s-a sinucis se datorește că una din afacerile lui din Spania părea să aibă o șansă de succes și între timp s-a născut băiatul (Ion) care i-a schimbat puțin înclinația spre sinucidere".

Pop nu greșea cu nimic, căci Viorel Tilea trecea într-adevăr printr-o perioadă dificilă. Din cauza unei nașteri premature, fiul său, Ion, suferea de o severă boală neurologică ce necesita îngrijiri speciale și cheltuieli semnificative pentru tratament, iar situația financiară a fostului ambasador era proastă. Găsind că este un moment prielnic, Securitatea și-a făcut curaj pentru a organiza un prim contact cu Tilea. Acest lucru s-a întâmplat la îndemnul autoritar al șefului DIE, Nicolae Doicaru, care în martie 1961 a notat pe marginea unui material documentar referitor la Tilea că „se vorbește de un an de contactarea lui, dar nu vrem să ne mișcăm din loc". Contactul trebuia „temeinic organizat", din moment ce Tilea „este un vechi spion englez", urmând a se specula pe cât posibil dificultățile sale financiare. Pentru această întâlnire a fost trimis un ofițer de la București, conform legendei, funcționar al Ministerului Comerțului Exterior, care să deschidă discuții despre eventuale raporturi comerciale dintre firma lui Tilea și companiile de stat românești, pentru că Tilea era considerat nu doar spion englez, ci și „element avar după bani". După mai bine de un an de pregătiri, în decembrie 1961, acesta a ajuns la Londra, însă operațiunea nu a fost temeinic organizată, așa cum ordonase Doicaru. Deoarece nu vorbea limba engleză, ofițerul DIE trimis de la București nu a fost în stare să găsească singur adresa lui Viorel Tilea. Cu ordin de la București să nu contacteze pentru sprijin nici ambasada, nici rezidența, după câteva zile s-a întors acasă cu coada-ntre picioare, plângându-se în raportul său pe mai multe pagini de dificultățile întâmpinate de cei care pășesc pentru prima oară în Londra.

După această operațiune eșuată a DIE, o perioadă nu s-a mai întâmplat nimic. Însă mai târziu, în 1963, generalul Nicolae Doicaru a reluat acțiunea, de această dată Gilbert*, cum fusese botezat Tilea de ofițerii DIE, fiind contactat de șeful rezidenței de la Londra. La acea primă întâlnire, Tilea „a avut o atitudine rezervată, rece, însă nu s-a manifestat dușmănos. [...] Deși sursa noastră a accentuat în câteva rânduri că țara noastră importă din Anglia în principal mașini și utilaje (obiecte ale firmei sale)", Tilea a păstrat discuția în termeni vagi, acceptând alte întâlniri pe viitor. Nu a realizat că din acel moment prima etapă a recrutării sale era deja încheiată. DIE a mai avut nevoie de doar doi ani pentru a finaliza procedura, timp în care i-a promis că îi redă cetățenia și averea confiscată în România. În anul 1965, după ce serviciul secret comunist a obținut acordul lui Nicolae Ceaușescu și al lui Ion Gheorghe Maurer, Tilea a devenit agent de influență al Securității. Când se întâlnea cu el, maiorul DIE Aurel Florea îl recompensa cu 100 de lire sterline pentru sprijinul

* Un alt nume conspirativ folosit de ofițerii de Securitate pentru Viorel Tilea a fost Halifax.

acordat. Din când în când, îi aducea și câte o sticlă de țuică bună sau salam de Sibiu. Tilea, precizează telegramele DIE, era „foarte satisfăcut de gestul nostru, exprimându-se «știam că voi fi ajutat de frații mei din țară și te rog să le transmiți profundele mele mulțumiri pentru ajutorul acordat, le voi fi recunoscător», ultimele cuvinte au fost rostite cu lacrimi în ochi".

Desigur, datorită personalității sale, Viorel Tilea nu a fost considerat un simplu informator. Ofițerii DIE nu au îndrăznit să-i solicite să scrie personal note informative, ci l-au folosit doar pentru a influența opiniile și acțiunile politicienilor britanici sau ale românilor din exil, potrivit obiectivelor regimului comunist de la București. Chiar și simpla lui neutralizare era o victorie importantă a Securității, căci din 1965 Tilea nu s-a mai manifestat public împotriva regimului comunist de la București. Una dintre țintele pe care ofițerii de Securitate i le-au pus în față în timpul discuțiilor a fost Ion Rațiu, ceea ce stârnea în Tilea un „acces de furie împletit cu înjurături". Întorși la birou, aceștia notau cu satisfacție în telegramele către București reacțiile lui Tilea; spunea: „îi voi arăta eu acestui măgar de nepot ce îmi este"[199].

Prin urmare, Viorel Tilea nu a scris note informative despre ceilalți membri ai exilului de la Londra, dar le-a povestit ofițerilor de Securitate despre rostul fiecăruia dintre ei. Le-a vorbit inclusiv despre Silviu Crăciunaș, care n-ar fi obținut permisul de reședință în Marea Britanie fără sprijinul său și al lui Ion Rațiu, așa cum preciza și George Pop într-o notă informativă din decembrie 1959: „Relațiile cu Crăciunaș continuă și în prezent, îndeosebi că Tilea l-a sprijinit moralmente (cu influența sa) față de autorități ca să obțină permisul de ședere în Anglia"[200]. De altfel, Securitatea a aflat multe din informațiile despre viața personală a lui Tilea și despre proiectele sale politice și de la Crăciunaș, manipulându-i în final pe amândoi, astfel încât, în decursul anilor, să susțină împreună puncte de vedere și acțiuni favorabile regimului comunist.

Un alt agent al DIE de la Londra căruia i-a solicitat la un moment dat să obțină informații despre Silviu Crăciunaș a fost Barbu Călinescu, fiul fostului prim-ministru Armand Călinescu, asasinat de legionari în septembrie 1939. Tatăl său îl trimisese la Londra încă din 1938, în urma unor amenințări potrivit cărora legionarii intenționau să-l răpească. Când a ajuns în capitala britanică, era un adolescent, avea doar 16 ani. A terminat liceul, apoi a studiat arhitectura la Cambridge. În vara anului 1968 DIE l-a recrutat ca informator pe baza „sentimentelor patriotice" și a „cointeresării materiale", cu sarcina de a informa Centrala despre activitatea românilor din exil. Mai târziu Călinescu s-a aflat chiar la conducerea unei asociații românești care susținea regimul lui Nicolae Ceaușescu și care se poziționase în competiție cu organizația condusă de Ion Rațiu.

Barbulino, cum îl strigau prietenii săi români din Londra, nu a făcut o carieră în arhitectură, căci în realitate era un arhitect mai degrabă modest, așa cum nu a excelat nici în activitatea de agent secret comunist, precum neobositul George Pop. Obișnuia să-i spună ofițerului de legătură că „român s-a născut și român va muri", că acceptase deci colaborarea cu Securitatea din motive patriotice, dar în realitate banii îl mânaseră pe acest drum. Nu s-a descurcat niciodată bine din punct de vedere financiar, dar Securitatea l-a sprijinit, oferindu-i importante sume de bani sau vacanțe în România. Totuși, în noiembrie 1969, DIE a renunțat la agentul Wright, numele său conspirativ, pentru că „aportul informativ este redus, atât ca volum, dar mai ales sub raport calitativ". Era așadar considerat un agent mediocru, fără valoare. Barbulino nu a rezistat prea mult fără sprijinul Securității și, în mai 1970, s-a dus singur la Ambasada României de la Londra și i-a rugat pe ofițerii DIE să-l reintroducă în agentură, iar spionajul comunist a acceptat.

Probabil legătura a fost reluată pentru că Securitatea a înțeles că era totuși o eroare să renunțe la colaborarea cu singurul fiu al lui Armand Călinescu, fie el și neperformant. În acea perioadă, Securitatea hotărâse deja că era mai bine să uite că în februarie 1933, în timpul grevei muncitorilor de la Atelierele Grivița, Armand Călinescu, pe atunci subsecretar de stat în cadrul Ministerului de Interne, acționase „împotriva mișcării revoluționare, muncitorești, contribuind nemijlocit la reprimarea luptelor ceferiștilor", după cum menționa un referat al cercetătorilor de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București, realizat la începutul anilor 1970 special pentru conducerea Securității. Însă același referat amintea și că „A. Călinescu a devenit, pe de altă parte, unul dintre cei mai energici oameni politici burghezi care au combătut legionarismul și hitlerismul", ceea ce i-a fost fatal. Așadar, personalitatea lui Armand Călinescu „s-a integrat în istoria României". Cine ar fi fost mai potrivit să participe în neobosita luptă a Securității împotriva legionarilor împrăștiați în toată lumea, cine ar fi putut acuza cu mai multă legitimitate decât agentul Wright, fiul fostului prim-ministru asasinat?

Prin urmare, DIE a încercat să-l implice în mai multe operațiuni de propagandă și l-a îndemnat să acționeze pentru recuperarea memoriei tatălui său, mai precis să facă demersuri pentru publicarea celor opt caiete care conțineau memoriile lui Armand Călinescu și care se aflau sub cheie în sediul Securității. În paralel, l-au dirijat cu mai multă răbdare și i-au recomandat să fie mai agresiv în culegerea informațiilor despre activitatea „emigrației române reacționare" de la Londra, mai ales a lui Ion Rațiu. L-au instruit să folosească indigoul simpatic, să înregistreze pe ascuns pe bandă de magnetofon sau să fotografieze documente și l-au aruncat din nou

în luptă, de această dată cu alte nume conspirative, Petrescu și Popescu. Barbu Călinescu a continuat să scrie rapoarte despre românii aflați la Londra, ofițerul de legătură cerându-i „să cultive și să exploateze informații" despre cei mai importanți dintre ei. Cele despre Silviu Crăciunaș nu s-au păstrat sau au fost transmise doar verbal. Sau poate agentul Wright pur și simplu nu a fost în stare să-l exploateze pe agentul Victor, căci dosarul său conține puține referiri la acesta. Printre ele, o notă din septembrie 1972 menționa că, din punct de vedere material, Crăciunaș face parte dintre „oamenii care o duc cel mai bine"[201].

Spre deosebire de Barbu Călinescu, fostul jurnalist Ion Murgu, stabilit și el în Anglia, a fost mult mai activ și mai folositor Securității. În trecut, la sfârșitul anilor 1930, acesta fusese corespondent la Londra al unor ziare românești, apoi secretar de presă în cadrul Ambasadei României între 1940 și 1941 și secretar cultural între 1946 și 1948, când a fost destituit și a refuzat să se mai întoarcă în România. Murgu devenise agent al Serviciului Special de Informații, precursorul Direcției de Informații Externe a Securității, încă din 1946, dar în 1948 a renunțat la colaborarea cu serviciul secret. Zece ani mai târziu, în 1956, a fost din nou recrutat, de data aceasta de DIE, pentru care a lucrat mai bine de 20 de ani, semnând notele și rapoartele cu diferite nume: Răzvan, Dragoș, Traian, Mihai, Dan sau Stanciu. Dintre toți informatorii Securității de la Londra, Murgu a ieșit în evidență prin dibăcia cu care și-a discreditat victimele. Persoanele care figurau în rapoartele sale secrete erau descrise denigrator, în contradicție cu atitudinea măgulitoare pe care Murgu o afișa în prezența lor. De altfel, chiar alți informatori ai DIE îl caracterizau ca fiind „un ticălos și un murdar cum nu ai să mai găsești altul în Anglia"[202].

La Murgu va apela DIE pentru a încerca să-i identifice la Londra pe membrii români ai echipei teroriste ce urma să organizeze asasinarea lui Gheorghiu-Dej. „Despre Moraru și aceste elemente s-a dat sarcină lui Stanciu să-i caute", dar informatorul nu a reușit să-l găsească, precizând doar că Moraru lucrase la hotelul Ritz, iar „în prezent lucrează la un club de noapte, care nu a putut fi identificat". Sub numele conspirativ Dragoș, același Murgu a scris o lungă descriere a lordului Birdwood, după ce Silviu Crăciunaș l-a indicat în rapoartele sale drept unul dintre politicienii conservatori care coordonează operațiunile MI6 ce vizau România. Murgu a confirmat teoria lui Crăciunaș, afirmând că Birdwood se ocupă de „strângerea de material informativ pe alte căi decât cele întrebuințate oficial de autoritățile engleze"[203]. Agentul va contribui și la decizia DIE de a-l răpi pe Oliviu Beldeanu, căci numeroase note informative semnate de el au făcut referire la „noi intenții ale fugarilor (Beldeanu) cu privire la atacarea reprezentanțelor noastre diplomatice", afirmând

că a obținut noi indicații „de la Beldeanu de a ataca curierii diplomatici ai RPR-ului"[204]. Despre Silviu Crăciunaș agentul Stanciu a scris note informative începând cu anul 1957, dar încă nu primise indicații să-l urmărească în mod special. Mai târziu, la începutul anilor 1960, se va alătura însă la ordinul DIE agentului Sandu, cei doi informatori fiind desemnați să-l monitorizeze îndeaproape pe Crăciunaș.

Prin urmare, stabilit la Londra, Silviu Crăciunaș va fi supravegheat permanent de Direcția de Informații Externe a Securității cu ajutorul agenților activi în comunitatea de români. Nu ne îndoim de faptul că MI5 sau Scotland Yard au făcut același lucru, folosindu-se de alți agenți, români sau englezi, care au primit sarcina să descopere orice detaliu ce ar fi indicat o conduită dubioasă și ar fi justificat neîncrederea. De exemplu, Sanda Crăciunaș a întreținut o relație de prietenie cu Marie-Jeanne Livezeanu, soția lui Alastair MacDonald, iar soții MacDonald au intrat repede în anturajul familiei Crăciunaș. Cei doi, Marie-Jeanne și Alastair, s-au cunoscut la Viena, probabil la sfârșitul anilor 1940, Alastair fiind pe atunci ofițer în armata Marii Britanii. A fost repede cucerit de fosta primbalerină a Teatrului de Operă și Balet din București, iar după ce s-au căsătorit, cei doi s-au stabilit la Londra. DIE a încercat să o recruteze pe Marie-Jeanne, însă operațiunea a eșuat lamentabil. S-a descoperit că aceasta îi spunea totul soțului ei, iar după ce ofițerul DIE care se întâlnea cu Marie-Jeanne a fost deconspirat și expulzat de autoritățile de la Londra, s-a considerat că femeia era agentă a serviciilor de informații britanice. În privința lui Alastair MacDonald DIE nu s-a lămurit niciodată „care este adevărata lui profesie" și nici nu a putut „stabili precis ce ocupație are", dar era convinsă că este ofițer de informații. Agentul Victor a contribuit la formarea acestei opinii, dar probabil că de data aceasta nu a exagerat, căci apartenența lui MacDonald la Scotland Yard, Special Branch sau MI5 era posibilă, deși nu au fost identificate dovezi în acest sens. Alastair MacDonald vorbea perfect limba română, iar un alt agent al DIE a transmis Securității că „este în serviciul poliției engleze însărcinat cu supravegherea românilor din Londra".

Cu toate că erau prieteni de familie, Silviu Crăciunaș nu s-a sfiit să-i menționeze pe amândoi în rapoartele sale. Despre Marie-Jeanne a scris încă din 1949. Pe atunci se afla la Viena, în prima sa misiune, iar de la Gelu Belu a aflat că De Ravegnel, căpitan în cadrul serviciilor de informații franceze, are o legătură amoroasă „cu dansatoarea Livezeanu", din cauza căreia voia să-și părăsească familia. Un deceniu mai târziu, după ce s-au împrietenit la Londra, agentul Victor a continuat dezvăluirile: „Marie-Jeanne mi-a vorbit despre tinerețea ei, școala de balet, primă balerină la opera din Viena, activitatea ei pentru serviciul francez de informații (alături de Gelu

Belu, cu care este de atunci f. bună prietenă) și activitatea ei pentru serviciul englez de informații, atrasă de Alastair MacDonald, cu care apoi s-a căsătorit și a plecat în Anglia". Mai important era însă soțul ei, despre care Crăciunaș a susținut de nenumărate ori, încercând să și dovedească această informație, că „face parte din Intelligence Service"[205]. Dacă era adevărat, ne putem imagina că după fiecare întâlnire prietenească între cele două familii, atât Crăciunaș, cât și MacDonald se așezau să-și scrie notele informative, unul către DIE, celălalt către MI5.

O altă persoană cu care Crăciunaș s-a întâlnit adesea la Londra, dar cu care nu a reușit să lege o relație de prietenie, a fost Edwin George Boxshall, ofițer de informații britanic născut la București. Locotenent-colonelul Boxshall nu a avut niciodată încredere în Crăciunaș, afirmând că multe din istoriile susținute de acesta sunt neadevărate, dar a preferat să îl analizeze de la distanță decât să intervină și să contracareze acțiunile agentului Victor. În noiembrie 1962, Ion Rațiu l-a rugat să încerce să afle câte ceva despre trecutul prietenului său, însă Boxshall i-a răspuns că „nu poate să mă ajute să-l verific pe Silviu Crăciunaș. Îmi dă însă să înțeleg că sunt anumite nedumeriri asupra lui". Rațiu oricum nu credea teoria potrivit căreia Crăciunaș ar fi agent secret, spunându-i lui Boxshall că „dacă Silviu ar fi agent comunist ar trebui să fie un mare artist. Au mai fost și alții, mi-a răspuns zâmbind"[206], ceea ce confirmă atât îndoielile lui Boxshall, cât și suspiciunile celor de la MI5 în privința lui Crăciunaș.

De altfel, se pare că Boxshall a fost implicat în monitorizarea directă a agentului Victor, pe care se încăpățâna să-l acuze că face afirmații „lipsite de logică autorităților de contrainformații engleze și americane cu privire la fuga sa din închisoare" sau despre alte episoade ale biografiei sale. Securitatea a descoperit acest lucru în ianuarie 1962 cu ajutorul agentului DIE Sandu, care aflase la rândul său de la „James Harry George, colonel pensionar, fost șeful serviciului de informații englez în Orientul Mijlociu, care a vorbit personal aceste lucruri cu colegul său, colonelul Boxshall". După ce l-a tras de limbă pe colonelul pensionar, agentul Sandu a transmis rezidenței DIE următoarele:

> Din relatările sursei, în vederea clarificării situației lui Crăciunaș organele engleze au luat următoarele măsuri:
> – modul cum a reușit să evadeze din închisoare și apoi cum a fugit Crăciunaș din RP Română, prin agentura de care aceste organe dispun în RP Română;
> – Crăciunaș va fi supravegheat la domiciliu, la fel și în deplasările sale;
> – Verificarea tuturor elementelor cu care acesta ia contact.
> De cele de mai sus se relatează că s-ar ocupa și răspunde colonelul Boxshall, șeful secției serviciului de contrainformații englez care se ocupă cu R.P. Română[207].

***

Urmărit și de agenții români, și de cei britanici, suspectat din ambele părți de trădare, Silviu Crăciunaș a încercat să-și îmbunătățească relația cu Securitatea. Chiar dacă a refuzat întâlnirile agreate de comun acord, agentul a mai scris totuși un raport pe care l-a predat din proprie inițiativă și într-o manieră neobișnuită, în luna septembrie a anului 1961. A călătorit în Belgia, traversând Canalul Mânecii cu feribotul, iar în după-amiaza zilei de 3 septembrie, în jurul orei 16.00, s-a oprit în fața reședinței din Bruxelles a ambasadorului român Pavel Babuci. A sunat la poartă, dar nu i-a răspuns ambasadorul, ci femeia de serviciu, curioasă să afle cine este persoana de dincolo de gard care vorbește românește. Agentul Victor ținea în mână un plic voluminos pe care scrisese „strict secret, confidențial pentru tov. Ambasador" și pe care l-a înmânat femeii de serviciu, subliniind că doar ambasadorul Babuci trebuia să vadă conținutul său. Apoi a plecat.

Primul care a deschis plicul nu a fost ambasadorul, ci rezidentul Securității, sosit la cinci minute după ce femeia de serviciu, tulburată, l-a sunat. Victor dispăruse deja, iar ofițerul DIE ajuns în fața porții a abandonat intenția de a se plimba pe străzile adiacente în încercarea de a-l identifica pe individ, de teamă să nu fie atras într-o cursă. S-a retras într-o cameră și a studiat conținutul plicului: două scrisori și un raport informativ. Prima îi era adresată lui Pavel Babuci, căruia Victor i-a scris următoarele: „împrejurările mă obligă să apelez din nou la dv. și rog transmiteți cât mai urgent posibil plicul alăturat ce conține documente de mare importanță pentru securitatea RPR și care trebuie să ajungă direct în mâinile tov. Ghe. Gheorghiu Dej, care-l așteaptă. Victor"[208]. A doua scrisoare îi era adresată chiar lui Gheorghiu-Dej. Agentul Victor se scuza că întreruperea legăturii cu Securitatea îl obliga să recurgă la o asemenea metodă de a transmite materialele, dar împrejurările îl puneau în imposibilitatea de a reface legăturile cu serviciul secret comunist într-un timp atât de scurt. Însă el, Gheorghiu-Dej, liderul partidului comunist de la București, trebuia să cunoască neîntârziat informațiile din raportul său.

Raportul lui Silviu Crăciunaș avea 82 de pagini și este probabil unul dintre cele mai slabe documente întocmite de agent. Pare că nici măcar fantezie nu mai avea, căci informațiile despre colonelul Brown și lorzii St. Oswald, Osborne și Birdwood sunt lipsite de strălucirea cu care obișnuise să le prezinte până atunci. Pagini întregi sunt dedicate analizelor referitoare la viabilitatea regimului comunist din România, de parcă Securitatea ar fi avut nevoie să îi explice un agent că Occidentul va pierde curând competiția ideologică. Datele despre comunitatea de români din exil, singurele care de regulă erau

parțial corecte, erau de această dată depășite. Raportul făcea multe referiri la cartea pe care o publicase, *The Lost Footsteps*, în general exagerate și care nu mai prezentau niciun interes pentru Securitate. DIE a fost iritată și de stilul superficial al agentului: „Pentru noi este însă surprinzător faptul că Victor nu duce ideea acțiunilor până la capăt, ci o lasă suspendată sub pretextul lipsei de timp". A mai strecurat și câte un episod amăgitor despre evoluția carierei sale de spion dublu, amintind din nou neîncetatele acțiuni de recrutare ale britanicilor, căci colonelul Brown, pentru a câta oară, i-a propus să accepte angajarea în cadrul Intelligence Service: „să accept cetățenia britanică (pe care o puteam obține în 24 [de] ore) și să fiu încadrat în Intelligence Service cu un salar de trei sute [de] lire lunar și alte avantaje. [...] Refuzul meu a trebuit să-l îmbrac în zeci de explicații și contra-argumente. [...] Se înțelege că englezii nu m-au putut forța să le accept oferta, numindu-mă însă «idealist», lipsit de spirit practic privind propriile mele interese, «un romantic» dedicat cauzei naționale românești etc. Am preferat însă soluția aceasta întrucât era singura care-mi permitea să scap de la o subordonare totală față de Intelligence Service"[209]. Așadar, Crăciunaș nu voia să devină un simplu „soldat", supus ordinelor englezilor, chiar dacă oferta era generoasă și îi rezolva problemele financiare.

De fapt, agentul tocmai acest lucru urmărea. Securitatea ridicase nivelul recompenselor sale financiare, iar cei 4.000 de dolari primiți în timpul ultimei întâlniri, din ianuarie 1961, au reprezentat o sumă extrem de generoasă, care îl bucurase nespus. Acum, precizând că banii fuseseră folosiți pentru a achita o datorie mai veche, Crăciunaș cerea ca „partidul să-mi pună la dispoziție fondul de cincizeci [de] mii [de] mărci germane", pe care să îl investească în restaurantul Doina din München, la care i se propunea să devină partener. În felul acesta va justifica ușor deplasările în afara Marii Britanii. În plus, avea nevoie de „un sprijin financiar urgent de 800 + 300 [de] lire sterline, pentru a-mi restitui măruntele împrumuturi" și de „un supliment de două sute [de] lire, din care să pot face față cheltuielilor curente și spezelor viitoarei călători la întâlnirea pe care sper să o pot avea cu un tov. de legătură în viitor"[210]. Pe scurt, încă 1.300 de lire pe lângă cele 50.000 de mărci.

După ce a studiat raportul, Direcția de Informații Externe l-a găsit „mai slab decât materialele din rapoartele anterioare. [...] Problema difuzării cărții sale, în jurul căreia consumă aproape jumătate din raport, este o problemă cunoscută și nu conține nimic secret, și despre care am avut informații la timp din alte surse". În ceea ce privește pretențiile financiare, DIE considera că agentul se află „în fața unui joc operativ al Intelligence Service". Prin urmare, „considerăm potrivit [...] să nu i se mai dea lui Victor alte sume de bani (el nu poate avea nicio justificare pentru noi sume bănești)"[211].

Până în acel moment DIE îi plătise cel puțin 8.500 de dolari[212], sumă care nu includea banii cheltuiți de Direcția de Contraspionaj în țară, în perioada de pregătire a agentului, banii oferiți lunar timp de mai mulți ani familiei rămase în România sau cheltuielile pentru vacanțele familiei lui la munte sau pe litoral. Deși a primit sume atât de mari – media veniturilor în acea perioadă în Occident era de doar câteva sute de dolari pe lună –, Crăciunaș a continuat să trăiască timp de ani de zile mai mult decât modest. A economisit permanent și a căutat să nu cheltuie inutil, în final investind sumele primite de la Securitate și banii câștigați din drepturile de autor în afaceri imobiliare.

Odată stabiliți la Londra, Silviu și Sanda Crăciunaș au locuit pe strada Harrington Gardens nr. 43 până în vara anului 1964. Era un mic apartament cu două camere care avea doar două avantaje: era oferit gratuit și se afla într-o zonă centrală. Din toamna anului 1959, când asociația Girls' Friendly Society and Townsend Members' Fellowship l-a angajat pe postul de portar și îngrijitor al clădirii, și până în vara anului 1964 i s-a oferit posibilitatea să locuiască în aceeași clădire, la parter, fără să achite alte cheltuieli de întreținere, iar pentru cumpătatul Crăciunaș acest lucru a contat. La două luni după ce s-au instalat în Harrington Gardens, soția lui a descris primele impresii lăsate de locuință într-o scrisoare trimisă familiei și interceptată de Securitate: „Deocamdată suntem mulțumiți că cel puțin pentru apartament, lumină, încălzire, gaze etc. nu plătim nimic, fiind parte din remunerarea lui Băiețel pentru lucrul lui. Acum am terminat aproape complet cu instalarea, fiind enorm de mult de tapetat, văruit și vopsit – și el a făcut totul. Altfel ne-ar fi costat bani grei și nici nu ar fi fost atât de reușit. Ne mai lipsesc încă mobile și covoare, dar și așa arată deja complet aranjat"[213].

Deși ar fi putut folosi banii primiți de la Securitate pentru a închiria un apartament mai confortabil, Crăciunaș a preferat să-i depună la diferite bănci fără să se atingă de ei. Păstra în acest fel aparența unui exilat sărac, așa cum îl îndemnase și Securitatea, dar nici în lipsa acestui rol nu i-ar fi cheltuit, căci agentul Victor a fost o persoană extrem de chibzuită din acest punct de vedere. A preferat să stea în apartamentul din Harrington Gardens care îi oferea condiții minime de confort, până când a fost obligat să se mute. Dacă nu se vindea clădirea, cuplul ar mai fi rămas probabil în micul lor apartament, deși toată lumea știa că în 1964 Crăciunaș economisise destul încât să-și poată cumpăra o locuință.

Informatorii Securității au remarcat și ei acest lucru; în februarie 1961, agentul Sandu observa că Silviu Crăciunaș „a arătat că deși a primit ceva bani după publicarea cărții sale el totuși nu va părăsi postul de portar pe care îl are în prezent deoarece acest post îi asigură locuință gratuită" și că avea de gând să o facă doar după

ce urma să primească „toți banii ce i se cuvin din vânzarea cărții"[214]. Un an mai târziu, agentul Sandu făcea din nou referiri la situația materială a lui Crăciunaș, informând că printre românii aflați în exil la Londra se zvonea că acesta, „în urma cărților publicate, ar fi realizat o sumă de circa 50 000 de lire sterline, dar fiind un element zgârcit și pentru a nu fi impus la taxe de către autoritățile engleze sau să nu i se ceară cu împrumut de către alți fugari nu discută cu nimeni despre această sumă pe care a depus-o la o bancă din Elveția"[215]. George Pop aflase astfel de informații inclusiv de la Sanda Crăciunaș. Securitatea s-a declarat mulțumită de comportamentul agentului său, fără să se arate interesată de zgârcenia lui sau de motivele pentru care își ascundea banii. Rapoartele menționează că agentul „în general duce o viață destul de modestă, fără cheltuieli care să dovedească bani în plus peste salariul ce-l primește ca portar"[216].

Tot în februarie 1961, colonelul DIE Aurel Moiș a „cerut rezidenței Londra să verifice dacă într-adevăr S. Crăciunaș lucrează ca portar sau are altă funcție deoarece datele despre el se contrazic"[217]. Într-adevăr, agentul a fost destul de evaziv în privința slujbei pe care o avea, afirmând ori că este șoferul bancherului Emanuel Dee, ori că este întreținut de Intelligence Service prin intermediul Sandei. Pentru a descuraja orice inițiativă a Securității de a verifica cu ce se ocupă, a afirmat într-un raport din ianuarie 1961 că Intelligence Service l-ar fi încurajat, cu scopul de a-i dramatiza situația, să declare în mod fals că este portar, administrator și fochist al unei clădiri ce aparținea societății de binefacere Townsend Members' Fellowship. Mai mult, Crăciunaș nu s-a dezmințit, afirmând că această organizație religioasă „în realitate se pare că camuflează anumite activități ale Int. Service-ului"[218]. În definitiv, într-unul din rapoartele sale, informase deja Securitatea că micul lor apartament era de fapt o vilă pe care colonelul Brown le-o pusese gratuit la dispoziție.

În realitate, Crăciunaș chiar era administratorul clădirii, iar organizația ce își desfășura activitatea în ea nu avea nicio legătură cu Intelligence Service. În arhiva personală a lui Silviu Crăciunaș s-au păstrat câteva file scrise de mâna lui, probabil în 1959 sau în 1960. Fire metodică, obișnuit să își pregătească minuțios activitatea, a așternut pe hârtie toate obligațiile pe care le avea de îndeplinit în calitate de administrator al acelei clădiri, stabilind intervalul de timp necesar pentru fiecare dintre ele. Astfel, aflăm că avea sarcina să facă focul în clădire începând cu ora 7 dimineața, să spele scările, să șteargă praful, să curețe cabina liftului sau să se îngrijească de curățenia din bucătărie, bibliotecă și camerele bărbaților. Trebuia să repare parchetul acolo unde tocurile ascuțite ale doamnelor lăsau urme, așa cum avea și obligația să pregătească ceaiul de după-amiază și să-l servească personalului. A calculat că îi erau necesare cel puțin

patru ore de muncă zilnică, dar nu putea părăsi clădirea înainte de ora 16.00, când se terminau orele de birou, pentru că era adesea solicitat să facă câte ceva pe neașteptate.

Agenții DIE nu cunoșteau aceste detalii, dar au aflat destule despre activitatea lui Crăciunaș. Ion Murgu, alias agentul Stanciu, a informat imediat rezidența DIE că acesta „lucrează în prezent ca caretaker (portar) la un imobil de birouri și oficii comerciale din centrul Londrei, unde are un mic salariu săptămânal și un apartament gratis"[219]. George Pop, alias agentul Sandu, a furnizat și mai multe detalii, lămurind definitiv DIE în privința situației reale a lui Crăciunaș și fiind răsplătit cu 100 de lire din partea rezidenței pentru informațiile adunate:

> Concomitent continuă să lucreze ca portar-administrator la blocul în care locuiește și în schimbul acestui serviciu are asigurată o locuință (dormitor, baie, bucătărie) gratuită și un venit de 45 de lire sterline lunar. Având serviciul în același loc cu locuința majoritatea timpului, în special dimineața și după-amiaza de la orele 3, 4 în sus Victor este acasă. Locuința sa se găsește chiar la parterul imobilului unde nu mai sunt alte camere de locuit. De obicei, dimineața Victor rămâne singur acasă deoarece soția sa, care are un fel de agenție pentru angajarea de femei de serviciu merge prin oraș în căutare de clienți. În cursul zilei Victor de regulă nu pleacă din imobil decât foarte rar și pentru perioade foarte scurte. Sâmbăta după-amiază și duminica este, în general, liber. În aceste zile se mai duce în vizită la prieteni, în special la familiile Cârciog Mihai și Iancu Rațiu, iar în ultimul timp la Tilea Viorel.
> Victor, în general, duce o viață destul de modestă, fără cheltuieli care să dovedească bani în plus peste salariul ce-l primește ca portar[220].

Nimeni nu a știut vreodată câți bani are Silviu Crăciunaș, în conturi sau în locuri ascunse, poate nici măcar soția sa, căci timp de mulți ani agentul s-a priceput de minune să păstreze aparențele unei persoane modeste. A evitat orice gest care i-ar fi trădat posibilitățile financiare, chiar și pe cele umanitare, precum demersul de eliberare din închisoare și scoaterea din țară a lui Constantin Noica. La începutul anilor 1960, Ion Rațiu a cerut ca numele lui Noica să figureze pe lista cu deținuți politici a căror eliberare era solicitată regimului comunist de Amnesty International. În martie 1962, Wendy Muston, soția filosofului, s-a întâlnit cu Henry Jakober, om de afaceri și agent al mai multor servicii de informații, care intermedia răscumpărarea de persoane din România în schimbul unor mari sume de bani, iar acesta i-a solicitat între 1.000 și 3.000 de lire sterline pentru a negocia răscumpărarea lui Noica. Ion Rațiu a promis că va suporta această cheltuială dacă va fi necesar, dar a apelat și la Crăciunaș, aducându-i aminte că în urmă cu aproape cinci ani se aflase într-o situație similară, când se ruga de prietenii lui din

Occident să-i trimită bani pentru a putea părăsi țara. Venise momentul să facă același lucru pentru un alt deținut politic:

> Luni seara, 26 martie, Silviu Crăciunaș a venit să mă vadă. Eu îi telefonasem cu o zi înainte să-i spun că am urgentă nevoie de £ 3 000 de sterline ca să salvăm pe un român care se găsește astăzi în închisoare (mă refeream la Noica). [...] Îmi dă un cec de £ 250 cu o serie întreagă de explicații, proteste de prietenie și asigurări că este încântat să poată să-mi plătească datoria. Am fost foarte calm, dar rece. I-am spus clar că este vorba de salvarea vieții unui om care se găsește astăzi în închisoare. În definitiv, omul pe care încercăm să-l salvăm este într-o situație mai gravă decât era Silviu când eu am dat banii pentru el fără nicio ezitare. [...] Silviu, ca de obicei, cu fața lui de mironosiță, mi-a spus că nu poate să o facă pentru că ar pierde ceva bani din cauza impozitelor etc. Explicații puerile. Fapt este că el refuză să facă un efort deși i l-am cerut expres[221].

Cu o astfel de conduită nu este de mirare că agentul Victor s-a chivernisit repede, adunând probabil o mică avere la începutul anilor 1960, timp în care se plângea atât ofițerilor de Securitate, cât și cunoscuților de nivelul de trai la Londra, de costul tratamentelor pentru bolile sale și ale soției sau de mulțimea de datorii pe care le avea. În fiecare raport adresat Securității a înșirat lungi și laborioase explicații privind nevoia de a primi sume mari de bani necesare realizării misiunii sale în Occident, iar Securitatea s-a lăsat la început păcălită. Ofițerii de legătură au raportat adesea că agentul „se plânge de bani", iar sumele solicitate Centralei ajungeau până la urmă în buzunarul lui Crăciunaș, chiar dacă nu atât de mari și nici atât de repede pe cât le dorea. După ce a primit cei 4.000 de dolari, în ianuarie 1961, pentru „rezolvarea pozitivă a problemei financiare" a cerut și mai mulți bani, 16.140 de dolari, dar în 1962 Securitatea îl dorea deja acasă și nu mai intenționa să-i trimită decât suma necesară cumpărării biletului de tren.

S-a gândit să-și investească banii în diverse afaceri, precum cumpărarea unor clădiri ce urmau să fie închiriate. Știind că Ion Rațiu dispunea de resurse financiare care l-ar fi ajutat să evite împrumuturi bancare, pe 23 decembrie 1961 Crăciunaș i-a propus un parteneriat, dar Rațiu l-a refuzat: „Mi-a vorbit apoi îndelung de planurile lui de a cumpăra o casă pe care să o administreze el însuși. Apartamente de locuit sau hotel. A căutat să mă cointereseze și pe mine demonstrându-mi ce mulți bani se pot face în felul acesta. L-am ascultat cu multă răbdare, dar n-am reacționat. Chiar dacă ideea e bună, nu vreau să mă ambalez cu el pentru că nu mai am încredere în el. Fiind vorba de o afacere bani-peșin, eu depind de onestitatea lui. Or, din experiență, am învățat că el reinterpretează lucrurile în mod fundamental neonest pentru a servi propriile interese

financiare egoiste. De ce să risc o nouă dezamăgire? De ce să pun în fața lui o nouă tentație? Îi doresc tot succesul, dar fără mine"[222].

Deși refuzat de Rațiu, Crăciunaș nu a abandonat ideea de a se lansa în afaceri imobiliare. Prima proprietate, situată în Clydesdale Road, a fost achiziționată în 1963. Cea de-a doua, aflată în Randolph Avenue, a fost cumpărată în 1965, cu ajutorul banilor obținuți din chiria de pe prima proprietate, care au completat creditul ipotecar solicitat băncii. În 1966 a mai cumpărat două proprietăți, mult mai mari, situate în Clanricarde Gardens la numerele 35 și 37, la doar câțiva pași de Hyde Park. Cele două clădiri costaseră 33.000 de lire, dar mare parte a chiriilor încasate erau reținute de băncile de la care luase împrumuturile ipotecare. Chiar și în aceste condiții, veniturile sale au crescut spectaculos, numeroasele camere închiriate aducându-i zeci de mii de lire anual*. În plus, în februarie 1965 s-a mutat într-un splendid apartament situat în Riverview Gardens la numărul 29, pe care îl cumpărase printre altele pentru că avea o frumoasă priveliște spre fluviul Tamisa.

Securitatea a aflat despre prima achiziție imobiliară a lui Crăciunaș încă din 1963. Agentul Sandu a fost cel care a informat rezidența DIE de la Londra că Silviu Crăciunaș „și-a cumpărat o casă proprie compusă din 5 apartamente"[223], care, după cum a adăugat agentul, îi aducea venituri în urma închirierii. Crăciunaș însuși a preferat să nu-și ascundă față de Securitate averea acumulată, recunoscând într-unul din rapoartele sale de mai târziu că era proprietarul mai multor imobile ce îi aduceau venituri. Oricum nu se mai putea ascunde; toți prietenii și cunoscuții știau deja că nu mai are probleme financiare și că poate fi considerat unul dintre românii înstăriți.

În acei ani însă relația dintre agent și Securitate a devenit din ce în ce mai șubredă. În analize, DIE a menținut tonul critic la adresa lui și nu peste mult timp a decis să renunțe la agentul Victor din cel puțin două motive: pe de o parte, pentru că, „deși a fost solicitat să vină la întâlniri nu s-a prezentat la datele fixate, motivând prin corespondență diferite pretexte ale neprezentării", iar pe de alta, pentru că „materialele furnizate de el cu privire la legăturile

---

* În raportul transmis Securității în ianuarie 1967 Silviu Crăciunaș a menționat că își crease „o importantă bază economică pentru susținerea acțiunii pentru care am fost trimis în Occident în 1957", adăugând că venitul său se ridica în acel moment la „aproximativ 17-18 mii de lire sterline pe an". Câteva luni mai târziu, în august 1967, în timpul unei discuții cu un informator al Securității aflat în voiaj în Marea Britanie, Crăciunaș a menționat că „are un venit de aproximativ 20 000 de lire sterline anual care-i asigură o existență excepțională", iar mai târziu, în scrisoarea către Barbara McClintock din 4 martie 1985, i-a mărturisit acesteia că sumele brute obținute de pe urma închirierii apartamentelor și camerelor depășeau 40.000 de lire pe an.

cu organele de informații engleze erau vădit exagerate și s-au dovedit neverosimile". DIE oferea mai multe exemple în acest sens, cele mai importante fiind presupusele acțiuni de „teroare, diversiune și propagandă antipopulară de mare amploare ale serviciului de spionaj englez, vizând în primul rând asasinarea lui Gheorghiu-Dej și Nikita Hrușciov", care urmau să fie duse la îndeplinire de mai multe echipe de teroriști. „Toate rapoartele lui Victor cuprindeau aspecte «foarte importante», dar fără date concrete, care să ne ofere posibilitatea verificării."[224] Prin urmare, spionajul comunist a decis să se spele pe mâini, renunțând la responsabilitatea coordonării unui agent care abuza de încrederea Centralei: „Direcția de Informații Externe a hotărât și obținut aprobarea conducerii MAI ca Victor să fie predat din nou Direcției de contraspionaj deoarece [...] s-a ajuns la concluzia că avem de-a face cu un joc operativ al dușmanului"[225]. În februarie 1962, când cei de la contraspionaj l-au întrebat pe locotenent-colonelul DIE Todiriu dacă totuși se va mai menține corespondența cu agentul, acesta le-a răspuns că direcția de spionaj nu mai este interesată de acest lucru, că i se va răspunde numai în cazul în care solicită o întâlnire și că Direcția de Contraspionaj era liberă să decidă dacă avea să continue sprijinul financiar acordat familiei lui Crăciunaș. Prin urmare, Neagu Cosma a decis să nu-și mai asume nici el „responsabilitatea retribuirii soției lui"[226].

Acesta este contextul în care a călătorit Vîlceleanu la Londra în noiembrie 1962. Securitatea încă mai încerca să-și salveze agentul, crezând că „englezii l-au depistat ca informator al organelor noastre"[227]. Dar, deși i-a promis lui Vîlceleanu că în scurt timp va reveni acasă, a fost așteptat în zadar până la sfârșitul anului 1963. Numai atunci a reinterpretat DIE poziția lui Silviu Crăciunaș, renunțând la orice indulgență față de el. Din acest moment, nu s-a mai considerat că agentul Victor este manipulat, ci pur și simplu „face jocul organelor engleze, al căror agent loial este, iar organelor noastre le-au cerut la fiecare contact sau depunere de material sume foarte mari de bani în valută în contul «perspectivelor viitoare»"[228].

Crăciunaș era convins că, odată întors în România, vechea poveste se va repeta, că Securitatea îl va aresta în final și va sfârși într-una din celulele Direcției de Anchete Penale. Dacă se întâmplase în 1950, când nici măcar nu fusese vinovat, cu siguranță se va întâmpla și acum, în 1962, când se putea demonstra ușor că mințise, că plăsmuise multe din informațiile furnizate în rapoartele sale, ceea ce era tot o trădare. Evita întoarcerea în România și pentru că, între timp, situația lui financiară se îmbunătățise considerabil, câștigând o stabilitate materială pe care mulți dintre românii exilați la Londra o invidiau. În plus, avea o nouă familie, era căsătorit cu Sanda Stătescu, chiar dacă această căsnicie nu era nici pe departe una perfectă. Nu în ultimul rând, câștigase o oarecare notorietate în plan

internațional, era autor de bestseller, căci volumul *The Lost Footsteps* fusese tradus în mai multe limbi. Cine ar fi dat cu piciorul unui astfel de statut social, unui viitor lipsit de griji, la Londra, abandonând totul pentru a se întoarce într-o țară comunistă și totalitară?

Îl măcina cu siguranță temerea că Securitatea nu se va limita la a-i transmite mesaje și indicații și își închipuia că ar putea fi la rândul lui ținta unei operațiuni de răpire organizată la București, așa cum se întâmplase cu alți români. Era neliniștea lui cea mai mare, resimțită intens începând cu anul 1962. Vizita prin surprindere a lui Vîlceleanu, la sfârșitul lunii noiembrie, i-a confirmat bănuiala că Securitatea îl pândește. După părerea lui, putea fi oricând băgat cu sila în portbagajul unei mașini de niște necunoscuți, bătut și drogat, urmând să se trezească tocmai la București, în arestul Securității. A ajuns la această concluzie și din cauza lui Ion Rațiu, care a încercat să-i verifice legenda și a stârnit o mică furtună în viața agentului Victor.

Cu trecerea anilor, Rațiu devenise una dintre principalele ținte ale Securității. DIE îl monitoriza permanent, activând în jurul său nu doar un agent, ci mai mulți, ocupați să descopere, să influențeze sau să oprească planurile lui Rațiu de acțiune împotriva regimului comunist din România. Silviu Crăciunaș a fost unul dintre ei, iar informațiile culese de la prietenul său au fost numeroase și detaliate. La un moment dat, Direcția de Contraspionaj, ce acționa împotriva lui Ion Rațiu în paralel cu DIE, uneori fără să se coordoneze cu aceasta, a decis trimiterea în Occident a unui informator care să-l contacteze pe Rațiu. S-a întâmplat în iunie 1961. Doctorul Nicolae Oprean, fost deținut politic, recrutat informator la începutul anului 1957, a călătorit la Viena, pretextând că i se permisese ieșirea din țară pentru a se trata la o clinică din Austria de complicatele sale boli. Pe 19 iunie Rațiu a primit o scrisoare din partea lui, în care doctorul îi transmitea că ține neapărat să-l vadă fără întârziere, pentru că are lucruri importante de comunicat. Ion Rațiu a plecat la Viena chiar în aceeași zi și astfel l-a cunoscut pe doctorul Oprean, de altfel o rudă îndepărtată de-a sa.

În timpul discuțiilor, Rațiu l-a rugat pe Oprean ca, odată întors acasă, la Cluj, să-l viziteze pe doctorul Ion Goia, cel care, conform legendei lui Crăciunaș, vânduse o casă și îi oferise banii pentru a fugi din țară în anul 1957. Banii trimiși atunci de Ion Rațiu au fost importanți, dar insuficienți, avea să susțină agentul Victor mai târziu, la Londra, iar Rațiu s-a simțit jignit văzând că prietenul său ține să minimalizeze sprijinul pe care i-l oferise cu atâta generozitate în trecut, când nici măcar nu îl cunoștea. Prin urmare, Rațiu l-a rugat pe agentul Ionel (doctorul Nicolae Oprean) să-l întrebe pe Goia dacă poate confirma cele spuse de Crăciunaș și dacă ar putea menționa suma avansată acestuia înainte să plece din România.

Un an mai târziu, în 1962, Oprean a revenit la Viena, tot cu acordul și sprijinul Securității. Trebuia să afle de la Ion Rațiu, printre altele, informații despre presupusele misiuni încredințate acestuia de spionajul englez, precum și despre evoluția relației dintre el și Silviu Crăciunaș. Rațiu l-a vizitat în ziua de 3 iulie. Rezultatele micii investigații realizate de Oprean pentru Rațiu au fost surprinzătoare, având în vedere că veneau de la un agent al Securității. Oprean i-a spus că Silviu Crăciunaș mințise, căci doctorul Goia nu-i dăduse niciun ban. Mai mult, Rațiu ar trebui să se ferească de el pentru că este „periculos". Satisfăcut, Rațiu va nota în jurnal că suspiciunile sale fuseseră confirmate. Însă, deși făcuse câțiva pași importanți, ce ar fi putut duce într-un final la deconspirarea agentului Victor, Rațiu nu și-a propus să aprofundeze investigația, pentru că pur și simplu nu credea că prietenul lui ar avea legături cu serviciul secret comunist:

> Sunt bucuros să am această confirmare că Silviu este, la bază, necinstit. Am suspectat-o deja mai de mult, pentru că s-a purtat față de mine personal în mod incorect. Totuși, am căutat să nu las dezamăgirea mea personală să-mi coloreze judecata față de el. Acum însă nu mai încape nicio îndoială. Omul este necinstit. Totuși însă, eu nu iau lucrurile prea grav. Eu nu am teama că el este agent comunist pentru simplul motiv că el știa de legătura mea cu Oprean și iată că Oprean tot este liber și astăzi. Dacă lucrurile ar fi stat altfel, Oprean ar fi arestat acum.
> [...] În concluzie, Silviu Crăciunaș, după părerea mea, nu este agent comunist, dar este un om slab de înger, tentat de posibilitatea realizării succesului său *cu orice preț*. Prietenia și eforturile mele pentru el au fost date la o parte de el fără nicio jenă. La fel, nu l-a deranjat deloc să afirme o minciună sfruntată în ce privește pe Goia din moment ce această minciună i-a fost de folos[229].

Naivitatea lui Ion Rațiu nu trebuie considerată lipsă de maturitate, întrucât era greu de acceptat că un om ca Silviu Crăciunaș putea fi agent secret, în condițiile în care, pe lângă povestea sa de viață remarcabilă, odată ajuns la Londra denigrase constant regimul comunist de la București. Iar argumentul cel mai puternic era cartea sa de memorii, *The Lost Footsteps*, pe care o publicase cu un an în urmă și care lovea fără nicio rezervă în Securitate. Crăciunaș, pe de altă parte, era speriat pentru că nu înțelegea nici ce urmărea să dovedească Rațiu, nici rolul jucat de Oprean. Să fi intenționat Securitatea să-și deconspire propriul informator, sătulă de ficțiunile și nestatornicia sa? Să fie acest demers realizat gradual, în timp, prin intermediul altor agenți trimiși în Occident, care să-i pună la îndoială credibilitatea?

Doctorul Oprean era informatorul Direcției a II-a Contraspionaj, nu al DIE, iar înainte să plece la Viena a fost instruit în mod temeinic

de ofițerii de Securitate din Cluj care îl coordonau. Cele câteva documente ce se referă la acest incident arată că agentul și-a respectat instructajul și că nu l-a acuzat de minciună pe Crăciunaș din proprie inițiativă. Într-un raport al DIE, realizat după ce Oprean s-a întors acasă, se menționează că „în instructajul făcut lui Ionel de Direcția a II-a s-a făcut o greșeală gravă legată de Victor", care „periclitează serios situația lui Victor în străinătate deoarece conform legendei (fuga din țară) el a relatat că a fost ajutat cu bani și de prof. Goia"[230]. Așadar, totul a pornit de la ofițerii de contraspionaj din Cluj, iar DIE nici măcar nu fusese informată de planurile acestora în privința agentului Victor.

În același timp, apostilele locțiitorului Direcției de Contraspionaj Neagu Cosma de pe raportul agentului Ionel, scris la întoarcerea acasă, pe 28 iulie 1962, sunt mai mult decât revelatoare, pentru că dovedesc că nici conducerea Direcției de Contraspionaj nu a urmărit să-i compromită legenda și să-l pună în pericol pe agentul Victor. Cosma, indispus de conținutul raportului lui Oprean, a notat mai multe constatări pe marginea documentului: „iată unde a dus acest instructaj greșit", „poftim! un agent dat peste cap", „iată încă o dată cum s-a dus un agent"[231].

Crăciunaș nu avea de unde să știe că a fost vorba doar despre „o greșeală gravă", și nu despre un plan de acțiune al Securității. A simțit pericolul și a reacționat în singurul fel în care mai putea să o facă. Bineînțeles, a aflat despre neplăcuta întâmplare chiar de la Ion Rațiu, care nu s-a putut abține și i-a reproșat că a mințit. La rândul său, Crăciunaș l-a acuzat pe Oprean, pe care nu-l cunoștea, că este agent al Securității și că minte cu scopul de a-i dezbina pe cei doi prieteni și colaboratori. Timpul a trecut și incidentul a fost uitat, dar Crăciunaș va continua să creadă de-a lungul a zeci de ani că doctorul Oprean fusese trimis de Securitate pentru a-l supraveghea și poate, cine știe, pentru a-i organiza răpirea. Nu i-a menționat niciodată numele, ci doar faptul că era „medic, trimis cu misiunea specială de a se împrieteni cu mine"[232]. Va susține că acest medic îl vizitase personal de mai multe ori, chiar și în anii 1980, dar acest lucru nu ar fi fost posibil. Doctorul Oprean nu a ajuns niciodată la Londra și, după mai bine de două decenii de colaborare cu Securitatea, a fost deconspirat în anul 1979 de ofițerii de contraspionaj francezi, pe când se afla la Paris. Din acel moment Securitatea nu i-a mai permis să călătorească în străinătate.

Ultimul gest de recuperare a agentului a avut loc la începutul anului 1964 la inițiativa DIE. Cu câteva săptămâni în urmă, pe 5 noiembrie 1963, Nicolae Doicaru a cerut printr-o apostilă pe marginea unei telegrame venite de la Londra, care, printre altele, prezenta noi informații despre agentul Victor, ca ofițerii DIE să „ia legătura cu Dir. II și să se discute ca Vîlceleanu să-l contacteze din nou"[233].

Acțiunea a avut loc pe 28 februarie 1964. Gheorghe Vîlceleanu a procedat întocmai cum o făcuse în urmă cu mai bine de un an, în noiembrie 1962, contactându-l prin surprindere la Londra în momentul în care Crăciunaș cobora din mașină în fața locuinței sale. I-a repetat că trebuie să se repatrieze pentru că este în pericol, iar agentul l-a păcălit din nou cu o altă poveste complicată și, cel mai probabil, inventată:

> Victor spune că a privit cu toată seriozitatea cele raportate la primul contact, luând de îndată măsuri pentru a veni în țară. Pentru aceasta a cerut viza de intrare în Austria. La câtva timp însă s-a prezentat la el colonelul Brown care l-a întrebat de ce vrea să plece în Austria, când știe că acolo este foarte periculos, iar comuniștii au răpit o serie de fugari. Victor a răspuns că vrea să viziteze pe prietenul său Gelu Belu din Viena, dar că nu s-a gândit la cele sesizate de Brown. Apoi a spus acestuia că are dreptate și din această cauză renunță pentru moment la călătoria respectivă. Colonelul Brown i-a spus că dacă totuși dorește să plece, pentru siguranță el îi poate da un însoțitor. Din această cauză Victor n-a mai întreprins alte încercări de a mai pleca pe continent[234].

Vîlceleanu l-a întrebat cum va rezolva totuși această problemă, ca să se poată deplasa la Viena, de unde să-și ridice actele de repatriere și să revină acasă. Crăciunaș i-a spus că mai are nevoie de timp, că va solicita cetățenia britanică și, după ce o va primi, va putea călători fără restricții. Tovarășii de la București să mai aibă un pic de răbdare, se va întoarce acasă curând. În schimb, din acel moment agentul Victor a întrerupt orice legătură cu serviciul secret comunist, iar Securitatea, care tot nu se lămurise dacă era trădător sau doar manipulat de dușmani, s-a împăcat cu ideea că totul s-a sfârșit.

Capitolul 5

Istoria secretă a unui bestseller uitat

Există fără îndoială autobiografii în literatura universală în care autorii au mai născocit unele fapte. Dar este greu, dacă nu imposibil să găsești una atât de departe de adevăr cum este cartea lui Silviu Crăciunaș intitulată *The Lost Footsteps*. Volumul, prezentat drept povestea adevărată și spectaculoasă a unui luptător împotriva comunismului, este de fapt o ficțiune, zămislită dintr-un lung șir de minciuni. Și, cu cât au fost mai exagerate aceste minciuni, cu atât au fost mai convingătoare și mai apreciate. Cititorii și criticii literari, nemaivorbind de prestigioasa editură Collins, s-au lăsat ușor amăgiți de autor, lăudându-i curajul și forța – fizică și morală – de care dăduse dovadă în trecut.

După lansarea ei, în mai 1961, revista americană *Kirkus*, una dintre cele mai importante publicații în domeniul criticii literare, a oferit cărții *The Lost Footsteps* o stea și o cronică elogioasă. Steaua indica faptul că volumul era considerat unul dintre cele mai bune ale anului. Cronica poate fi și astăzi citită pe pagina de internet a revistei, căci din momentul publicării, în 1961, nu s-a schimbat niciun cuvânt: „Doldora de întâlniri, stârnind fiori prin vânătoarea, neîncetată, plină de realitățile obișnuite ale neobișnuitei vieți într-o țară a Cortinei de Fier, acesta este un document uman care vădește triumful spiritului individual asupra cumplitei degradări a mentalității colective. Un thriller psihologic, spiritual și fizic, care îmbină sub același înveliș lumea lui Orwell, metafizica lui Kafka și suspansul lui Ambler-Greene"[1].

The Lost Footsteps începe cu descrierea unui episod aventuros – trecerea ilegală a frontierei dintre Austria și Ungaria în 1950. Crăciunaș se întorcea în România și era însoțit de două călăuze. Această acțiune riscantă, introducerea perfectă în povestea sa spectaculoasă, stimulează cititorul să anticipeze. Într-adevăr, după primele rânduri ale cărții, cititorului nu-i va fi ușor să o pună deoparte, sedus de povestea de viață a acestui om deosebit de curajos, desprinsă parcă dintr-un roman de aventuri.

Trecând dintr-un plan al narațiunii în altul, autorul prezintă ceea ce susține că este propria sa istorie desprinsă parcă dintr-un roman

de aventuri. Se oprește preț de câteva pagini asupra activității sale din perioada 1947-1949, împletind adevărul cu minciuna, căci trece sub tăcere faptul că, pe 7 aprilie 1948, a fost arestat de SSI timp de șapte luni, până pe 13 noiembrie, perioadă în care a fost recrutat ca agent. Acest episod va rămâne secret toată viața sa. Nici despre activitatea politică din studenție nu spune nimic, afirmând doar că, la un moment dat, a devenit membru al Mișcării Legionare din dorința de a lupta împotriva comunismului, retrăgându-se din această organizație când a realizat că este de sorginte fascistă.

Crăciunaș descrie în carte cum a părăsit România pentru prima dată în 1949, dar nici acest episod nu reflectă adevărul, căci fuga sa „ilegală" fusese de fapt regizată de Securitate, în realitate fiind vorba despre prima sa misiune secretă în Occident ca agent extern. Apoi, fără să explice deslușit cine l-a determinat să revină în România în 1950, Crăciunaș descrie călătoria de întoarcere și redă pe scurt activitatea sa din București până în septembrie 1950, când a fost arestat. Cele mai multe dintre aceste detalii sunt neadevăruri, așa cum fals este și motivul pentru care ar fi fost arestat, și anume acuzația că revenise în România pentru a lupta împotriva regimului comunist.

O parte însemnată a volumului descrie anii petrecuți în închisoare, care l-au marcat profund, cum era și firesc. Menționează și unele dintre torturile la care a fost supus, precum manejul, chinuitoarele bătăi la talpă, loviturile la corp sau biciuirea. Însă, după alte câteva pagini, șirul minciunilor este reluat: povestește despre evadarea sa pe cât de simplă, pe atât de spectaculoasă, despre anii petrecuți în România, perioadă în care a fost ajutat și ascuns de prieteni care și-au riscat astfel libertatea și viața și despre cum a reușit să părăsească din nou țara.

Povestea lui Crăciunaș se dezvoltă pe motivul rezistenței, al rezistenței personale în fața anchetatorilor și al celei naționale împotriva comunismului impus românilor de Uniunea Sovietică. Dar această poveste impresionantă, cu eroi și călăi, a fost plăsmuită ca parte a legendei agentului Victor. În acest pretins volum autobiografic, doar câteva fragmente care se referă la activitatea sa până în 1950, precum și cele despre teribila viață din închisoare sunt adevărate.

Iată de ce cartea lui Crăciunaș este pe atât de controversată astăzi, după decenii întregi în care părea că a fost dată uitării, pe cât a fost de lăudată la momentul apariției sale. După ce publicul a aflat câte ceva despre adevărata activitate a lui Crăciunaș în exil, s-au făcut declarații și în legătură cu cartea sa, unele fiind pur și simplu greu de acceptat. Cea mai spectaculoasă afirmație le aparține ofițerilor de Securitate în rezervă care au fost implicați, într-un fel sau altul, în „problema Victor". Este cazul generalul Neagu Cosma, care a afirmat la începutul anilor 2000 că *The Lost Footsteps* ar fi

fost creată în laboratoarele Direcției de Informații Externe. Cosma, fostul comandant al contraspionajului în anii 1960, a cunoscut prea bine povestea agentului, coordonându-i la un moment dat activitatea, fapt care ar trebui să ofere greutate și credibilitate afirmațiilor sale. Și generalul Mihai Ilie, fostul șef al Serviciului D (Dezinformarea serviciilor de spionaj străine) în anii 1970, pare să fi vehiculat aceeași teorie pe holurile sediului Direcției I Informații Externe, asumându-și chiar meritul de a fi îndrumat echipa care a elaborat volumul*.

Este greu de imaginat că Securitatea ar fi acceptat să regizeze o operațiune dăunătoare imaginii ei. Să fi fost agentul Victor considerat atât de valoros încât Securitatea să-și asume un sacrificiu de imagine atât de mare, pe care în plus să-l ducă ea însăși la bun sfârșit? Dacă Neagu Cosma și Mihai Ilie au dreptate, cartea ar fi trebuit să fie scrisă de specialiștii Serviciului D, unitate care de-a lungul existenței ei a desfășurat inclusiv operațiuni ce vizau publicarea în străinătate a manuscriselor unor autori români sau străini. Dar aceste cărți au servit la construirea unei bune reputații a regimului comunist și a liderilor săi, nu discreditau și nu defăimau realitățile socialiste ale României, nu dezvăluiau mecanismele terorii și metodele de supliciu și suferință practicate în anchetele Securității, cum a fost cazul cărții lui Crăciunaș. În plus, conducerea Securității n-ar fi putut lua niciodată o astfel de decizie fără acordul liderilor partidului comunist, în acest caz chiar al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Niciun ministru de Interne, fie el și temutul Alexandru Drăghici, nu și-ar fi permis să inițieze o operațiune atât de ambițioasă și riscantă fără acordul prealabil al conducătorului partidului. În mod evident, cartea lui Silviu Crăciunaș nu a fost scrisă de serviciul de spionaj al României comuniste, existând numeroase dovezi în acest sens. Însă un lucru trebuie subliniat: a fost scrisă cu acordul Securității, care nu s-a opus redactării și publicării ei decât atunci când era prea târziu.

---

* Potrivit istoricului Marius Oprea, această teorie a fost susținută de generalul Neagu Cosma, fost șef al Direcției de contraspionaj (Marius Oprea, *Șase feluri de a muri*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 117). Este posibil ca Neagu Cosma să fi preluat informația de la generalul Mihai Ilie, pentru că și generalul Ion Mihai Pacepa își amintește o versiune similară, dar cu alți actori: „Potrivit celor ce am aflat de la generalul Mihai Ilie, care a devenit apoi șef al Serviciului de Dezinformare al Securității, faimoasa carte a lui Crăciunaș, *Urme pierdute* (*The Lost Footsteps* în versiunea engleză), ar fi fost produsă de Direcția de Contraspionaj a Securității. [...] Nu am verificat niciodată spusele lui Ilie, deoarece în acei ani Crăciunaș nu făcea parte din atribuțiile mele profesionale. Sugerez să le verificați și adânciți. S-ar putea să conțină exagerări" (corespondență personală a autorului cu Ion Mihai Pacepa, 4 august 2017).

Cine a avut ideea unei astfel de cărți? Câteva afirmații ale lui Silviu Crăciunaș din decembrie 1956 sugerează că agentul plecase în a doua misiune cu ideea că, în anumite circumstanțe, ar putea să scrie o carte despre agitata sa viață. Afirmațiile lui au rămas consemnate într-o notă referitoare la obiectivele pe care le avea de îndeplinit „în străinătate și tactica de urmat pentru a le realiza". În acel moment, pregătindu-se intens de plecare, a afirmat în discuțiile cu ofițerii de Securitate care îl instruiau că, odată ajuns în Occident, americanii îl vor verifica temeinic și cât mai profund, urmărind să descopere dacă nu cumva era compromis. Astfel, printre alte solicitări, CIA ar putea să-i ceară să acorde interviuri, să scrie articole sau cărți „cu întâmplările prin care am trecut: drumul în RPR, arestarea, ancheta, evadarea, fuga în străinătate", materiale care ar fi trebuit să aibă un evident „conținut dușmănos și anticomunist". Desigur, va refuza, mai spunea Crăciunaș, invocând faptul că trebuie să-și protejeze familia rămasă în țară, dar, „dacă americanii vor cere ca articolul sau cartea să o scriu sub un pseudonim, ca familia mea să nu aibă de suferit, apare clar că îmi va fi greu să-i refuz fără ca ei să mă bănuiască că am anumite rezerve, care pot avea un anumit substrat. În acest caz, cred că va fi mai bine să accept imediat ideea lor, dar să amân punerea ei în practică sub diverse motive plauzibile, până când se vor plictisi și mă vor lăsa în pace"[2].

Imediat ce a ajuns la Viena, Crăciunaș a uitat promisiunea făcută Securității cu câteva luni în urmă. Mai mult, a inițiat chiar el discuții privind intenția sa de a scrie o carte, fără să mai aștepte să vadă dacă americanii îl vor provoca să o facă. A purtat asemenea discuții cu cel puțin o persoană, și anume cu Ion Rațiu, în corespondența cu el și în convorbirile telefonice dinainte de prima lor întâlnire, ceea ce demonstrează stăruința cu care a urmărit acest obiectiv. Atunci, la începutul lunii aprilie 1957, Rațiu a rămas impresionat de ideile lui Crăciunaș, notând în jurnal că acesta îi împărtășise faptul că pregătește pentru viitor „9 volume de cărți politice – filosofice", precum și alte „4 volume ale operei sale literare"[3]. Câteva zile mai târziu, pe 24 și 25 aprilie, când cei doi s-au întâlnit prima dată la Viena, Crăciunaș i-a povestit lui Rațiu toate „aventurile" lui, așa cum fuseseră stabilite în discuțiile cu ofițerii de Securitate. Rațiu a fost copleșit de teribila lecție de viață oferită de agentul Securității, după cum ilustrează însemnările din jurnal: „Joi stăm din nou de vorbă toată ziua. Luăm masa la un restaurant Berger pe Dunăre, în afara orașului [...]. Din tot ce-mi spune Silviu reiese foarte clar că are o personalitate puternică, un caracter ferm, un curaj nemaipomenit, un cap cumpănit și calm. Țin foarte mult ca el să scrie cât mai mult. Să pătrundem în presă, în primul rând prin articole de actualitate, apoi prin studii pentru reviste și prin cărți"[4].

Stimulat de Crăciunaș, Ion Rațiu a sesizat imediat valoarea mărturiei sale, inclusiv din punct de vedere literar, precum și impactul pe care îl putea avea în societatea britanică și în lumea liberă în general. Ar fi putut însemna un mare câștig politic al exilului românesc. Crăciunaș avea toate atuurile pentru a fi recunoscut ca dârz luptător împotriva comunismului, iar Rațiu putea să-l ajute într-o măsură pe care Crăciunaș nici nu și-o imaginase. Desigur, până să le propună editorilor cele 13 volume de opere politice, filosofice și literare, cel mai bine era să înceapă cu începutul, și anume cu povestea eroicei sale vieți. Astfel, întors la Londra, în doar două săptămâni Rațiu a făcut din proprie inițiativă primele demersuri, consemnate în jurnalul său: „Miercuri, 8 mai 1957. [...] După cină, la Manya Harari. Îi povestesc peripețiile lui Silviu Crăciunaș. Sugerez o carte. Vorbim la telefon cu dna Collins, care arată mare interes. Îmi fixează un rendez-vous cu Billy Collins pentru vineri la 3 p.m. Intenția mea este să pot vinde cartea înainte de a fi scrisă ca astfel Silviu să aibă din ce trăi"[5]. Două zile mai târziu, pe 10 mai, a avut loc întâlnirea fixată, la care a participat și bine-cunoscutul editor Milton Waldman și unde Rațiu a obținut o ofertă care l-a surprins chiar și pe el: „La orele 3.00 la Billy Collins. Milton Waldman asistă la interviu. Prezint cazul lui Silviu Crăciunaș și-i cer să accepte să scrie o carte finanțată în prealabil de către Editura Collins. Billy Collins acceptă imediat și-mi acordă dreptul să cheltuiesc maximum £500 cu drumul de la Viena aici și cu întreținerea lui Silviu pe o perioadă de 6 luni. Sunt încântat"[6].

Prin urmare, la doar câteva săptămâni după ce a ajuns la Viena, când abia începea perioada „legalizării", iar agentul Victor avea atâtea probleme de rezolvat, Rațiu l-a încărcat cu această plăcută și dorită povară: să scrie o carte despre peripețiile sale. Crăciunaș a primit vestea pe 12 mai 1957, prin intermediul unei scrisori în care Rațiu îl informa că îi aranjase deja venirea la Londra, unde bine-cunoscuta editură engleză Collins and Harvill Press urma să-i plătească întreținerea timp de șase luni în schimbul acordului de a scrie o carte autobiografică. În primul său raport către Securitate, din noiembrie 1957, Crăciunaș a menționat angajamentul obținut de prietenul său de a scrie „o carte de 200-250 de pagini cu întâmplările prin care am trecut în ultimii șapte ani". De asemenea, a menționat și răspunsul trimis lui Rațiu, căutând să-l justifice, dat fiind că nu avusese răbdare să aștepte prima întâlnire cu ofițerul de legătură Tiberiu Hida pentru a discuta dacă să accepte sau nu această propunere: „Am judecat situația și am acceptat în principiu să plec în Anglia și oferta lui Collins. Am judecat că ar fi contraindicat ca un om în situația mea, care nu avea nici din ce trăi, să refuze așa ofertă «generoasă», mai ales că cartea urma să relateze legenda mea – evadarea, fuga în străinătate etc. – și ar fi constituit

o probă de bună credință în favoarea mea, o dovadă că în spatele meu nu stă nimeni și nimic, decât mintea și sufletul meu"[7]. Însă Crăciunaș a adăugat în raport un detaliu esențial, în lipsa căruia cartea probabil că nu ar fi văzut lumina tiparului cu acordul Securității. Autobiografia era solicitată doar formal de Ion Rațiu și Collins, primul fiind un intermediar, iar al doilea un simplu instrument. Conform agentului, cei care îi propuneau acest proiect erau de fapt ofițerii de informații ai MI6. Era unul dintre primele mari neadevăruri din rapoartele lui Crăciunaș către Securitate: „Mai târziu am aflat [...] că editura Collins mi-a oferit să scriu cartea având în spate directiva de la Intelligence Service, care totdeauna folosește tot felul de acoperiri de natura aceasta"[8].

Desigur, agentul Securității a sesizat repede absurdul și ineditul situației în care se afla. I se oferea ceea ce își dorise cu ardoare, propunerea să scrie o carte, așa-zis autobiografică. Dar în paginile ei urma să dezvăluie mijloacele de tortură, de șantaj și de intimidare folosite tocmai de serviciul secret comunist în slujba căruia se afla și care îl trimisese în misiune secretă în Occident. Cum va demonstra utilitatea acestui demers în fața ofițerilor de Securitate? Cum își va explica nevinovăția față de regimul comunist autorul unei cărți care acuza tocmai acel regim? În același timp, perspectiva de a deveni autor publicat de editura Collins era atât de atrăgătoare, încât pur și simplu nu putea fi respinsă în mod aprioric. În definitiv, Crăciunaș trăise mereu cu sentimentul că este un intelectual de valoare. Această carte autobiografică, fie ea și neadevărată, era marea oportunitate care urma să-i deschidă cu succes calea unei cariere de scriitor consacrat. Iar această carieră n-ar fi împiedicat cu nimic misiunea lui secretă, dimpotrivă.

Frământat de astfel de gânduri contradictorii, agentul Victor a conceput cea mai potrivită tactică prin care să convingă Securitatea că în final demersul său ar putea fi util tuturor: țării, regimului comunist și Securității. Și, bineînțeles, lui personal. A construit această tactică pe baza argumentului extraordinar folosit de Crăciunaș în primul său raport din noiembrie 1957: cartea nu era o simplă carte, ci o operațiune complexă în care era atras de MI6, iar o eventuală eschivare din acest joc operativ ar fi putut chiar compromite misiunea sa în Occident. Felul abil și stăruitor în care a procedat reprezintă adevărata poveste a acestei cărți. Mintea sa înclinată spre vicleșug a știut să găsească soluția, iar tenacitatea cu care și-a pus planul în practică face din istoria secretă a acestui bestseller una impresionantă.

Prin urmare, odată planul finalizat, agentul l-a pus în practică. Pe 25 și 30 noiembrie 1957, în timpul celor două întâlniri conspirative cu Tiberiu Hida la Viena, Crăciunaș i-a relatat acestuia geneza ideii unei cărți autobiografice, sugerându-i că ar fi o operațiune a

serviciilor de informații britanice și că CIA și-ar fi dat la rândul ei acordul pentru scrierea și publicarea cărții. Acest lucru se întâmplase, potrivit lui Crăciunaș, la sfârșitul lunii octombrie, când ofițerul american Almesi, de fapt românul Teddy Trancu, l-a vizitat din nou la Viena și i-a spus că „forurile din Washington sunt de acord să scriu cartea pentru Collins – Londra, dar să o public sub alt nume, să schimb în carte numele tuturor persoanelor și al localităților ca Securitatea să nu știe cine sunt aceștia, să fie feriți de consecințe, idem familia mea să fie apărată de consecințe, ca astfel să-mi fac un renume în străinătate"[9]. Basil Rațiu însă îi spusese altceva cu câteva luni în urmă: „Americanii tăi nu vrea [sic!] să te vadă la Londra și consideră contractul cu Collins Press ca un lucru la care tu ar trebui să renunți"[10], avertizându-l că CIA nu înțelege ce urmărește de fapt cu acest proiect editorial. Pentru a descuraja o eventuală reacție de împotrivire din partea lui Hida, Crăciunaș l-a asigurat că și în situația în care se angajase deja în mod formal în acest proiect, avea totuși soluții să-l oprească în cazul în care nu se obținea aprobarea de la București: pur și simplu va scrie o carte atât de proastă, încât să nu poate fi publicată. Hida, idealistul ofițer de Securitate, l-a crezut, chiar dacă argumentele agentului erau absurde. Oricum nu putea să ia vreo decizie privind această situație inedită, așa că și-a scris repede raportul către București, menționând că agentul, „pentru a continua acțiunea sa de pătrundere în centrele serviciilor de spionaj", cere să i se aprobe scrierea cărții „despre lupta sa împotriva comunismului", volum solicitat de editura Collins, „respectiv de serviciul de spionaj englez"[11].

Între timp, Crăciunaș a plecat în prima vizită la Londra, unde a fost copleșit de întâlnirile pe care Rațiu le organizase pentru el. În acele zile de decembrie ale anului 1957 a realizat cât de mare era atenția care i se acorda. Reprezentanții editurii erau încântați că îl cunoșteau în sfârșit pe curajosul luptător anticomunist despre care auziseră atâtea lucruri excepționale de la prietenul său, Ion Rațiu. I-a fost pusă la dispoziție o întreagă echipă de literați și toată lumea a fost entuziasmată de proiectul acestei autobiografii. Era cât se poate de limpede, cartea avea toate șansele să devină un bestseller. În timp ce Rațiu se ocupa cu înflăcărare de promovarea viitoarei cărți, căutând să vândă deja articole exclusive în presa britanică, echipa Collins și Harvill Press a început discuțiile cu agentul Victor, ca să înțeleagă patimile prin care trecuse și să determine cum puteau fi mai bine surprinse în volum. Sub coordonarea lui William Collins, președintele companiei, în acest proiect s-au implicat cele mai respectabile și cunoscute nume ale vremii, a căror simplă prezență nu putea decât să garanteze succesul cărții.

În primul rând, trebuie spus că proiectul editorial fusese acceptat de una dintre cele mai mari și mai prestigioase edituri din Anglia,

William Collins, Sons, cunoscută și sub numele de Collins Press. Fondată în 1819 la Glasgow de William Collins și Charles Chalmers, la sfârșitul anilor 1950 Collins Press fuzionase cu Harvill Press, publicând cărțile sub numele Collins and Harvill Press*. Collins se specializase mai ales în literatură clasică, dar nu numai. În perioada interbelică se lansase și în domeniul policier odată cu publicarea romanului *The Murder of Roger Ackroyd* al Agathei Christie, și tot atunci editura a dat o nouă lovitură pe piața din Marea Britanie, obținând drepturile de autor ale operelor lui Walt Disney. În același timp, Harvill Press, care nu se putea lăuda cu tradiția celor de la Collins, căci fusese înființată abia în 1946, își făcuse deja o bună reputație în deceniul său de existență. Harvill Press a fost fondată de scriitoarele Manya Harari și Marjorie Villiers, de unde și numele editurii. Cele două coproprietare s-au cunoscut încă din timpul războiului, când au lucrat împreună la Ministerul de Externe, Departamentul Informații Politice, Biroul Rusia. Harvill Press va deveni cunoscută în rândul cititorilor englezi prin faptul că publica literatura autorilor disidenți din lagărul comunist și memoriile dezertorilor sovietici. Unul dintre exemplele relevante în acest sens este cartea locotenent-colonelului Grigori Tokaev, primul ofițer important care a dezertat din serviciile secrete sovietice în timpul Războiului Rece și s-a refugiat în Anglia în 1947. *Betrayal of an Ideal*, volumul lui Tokaev, care descria viața în URSS și lupta pentru putere în interiorul Partidului Bolșevic, a fost publicat de Harvill Press în 1954. Strategia editurii Harvill Press era ideea și meritul Manyei Harari, născută în Rusia, într-o familie de evrei, și emigrată la Londra în 1914. Manya Harari va deveni cunoscută publicului în special pentru traducerile sale din limba rusă. De altfel, tocmai în perioada când Silviu Crăciunaș ajungea la Londra, Manya Harari se ocupa, împreună cu Max Hayward, de traducerea cărții lui Boris Pasternak *Doctor Jivago*, care urma să fie publicată peste doar câteva luni, în 1958.

Collins, Harari și Villiers formau așadar anturajul select în care tocmai se pregătea să pătrundă agentul secret comunist Victor prin intermediul lui Rațiu, fără să fi făcut aproape niciun efort. În compania lor, Victor va cunoaște alte personalități ale culturii engleze și internaționale, căci editorii au decis cooptarea unor oameni de litere importanți, care să transforme manuscrisul lui Silviu Crăciunaș într-o carte de succes. A fost cazul scriitorului și publicistului Milton Waldman, specializat în redactarea de biografii literare, care lucra pe atunci în cadrul editurii Collins. American de origine maghiară,

* În 1990, Collins Press a fuzionat cu editura americană Harper & Row, fiind cunoscută azi sub numele de HarperCollins. În anul 2005, Harvill Press a fuzionat cu editura Secker & Warburg, devenind astfel Harvill Secker.

Waldman era deja cunoscut publicului britanic pentru biografiile populare ale reginei Elisabeta I, publicate începând cu anul 1933. Rolul lui Waldman a fost să lucreze împreună cu agentul Victor la structura cărții. Cei de la Collins and Harvill Press au apelat și la ajutorul lui Mark Bonham Carter, la fel de cunoscut în acele vremuri, nu atât ca scriitor și colaborator al editurii Collins, cât mai ales ca politician liberal. În 1958, Bonham Carter a fost numit unul dintre directorii Royal Opera House, devenind în același timp membru al Parlamentului. Pe el a decis editura să-l trimită la Viena timp de câteva săptămâni, în aprilie-mai 1958, ca să culeagă direct de la Crăciunaș principalele momente ale aventurii sale – momentele care se vor afla la baza structurii cărții – și să realizeze astfel prima schiță a autobiografiei. Să mai spunem că la final Collins a rugat un alt scriitor cu notorietate internațională, pe W. Somerset Maugham, să se aplece asupra textului pentru a-i da cea mai bună formă din punct de vedere stilistic. Din păcate, despre implicarea lui Somerset Maugham, reală sau nu, avem doar informațiile obținute din rapoartele agentului Victor, care în 1960 comunica Securității că „mâna de maestru a marelui romancier englez Somerset Maugham, cunoscut anticomunist și antisovietic, se vede în fiecare pagină. El a dat forma finală și stilizarea cărții, povestirea luând aspectul unui roman de aventuri pentru a atrage și captiva un public de masă”[12]. Dar nu există dubii în ceea ce îl privește pe la fel de celebrul scriitor și filosof Salvador de Madariaga, care, la solicitarea editurii și a lui Crăciunaș, a scris prefața volumului, o carte pe care „trebuie s-o citești până la sfârșit, pagină cu pagină, captivat de un interes pe care niciun roman nu ți-l poate stârni”[13].

Într-o companie atât de distinsă, înconjurat de scriitori valoroși și editori de succes, Crăciunaș nu mai avea nimic de făcut decât să-și povestească legenda și să profite la maximum de pe urma aventurilor sale plăsmuite. Însă cartea nu s-a născut ușor. Lucrurile s-au complicat pe parcurs, fie pentru că agentul Victor avea o viziune diferită asupra cărții, fie pentru că, la scurt timp, a început să viseze la mai mult și să ridice astfel noi pretenții. Silviu Crăciunaș spera, desigur, că această carte, pe lângă faima pe care urma să i-o aducă, avea să îi asigure venituri atât de mari, încât cel puțin o vreme să nu mai aibă grija banilor.

Până în acel moment, legătura dintre echipa Collins și Crăciunaș fusese Ion Rațiu, cel care inițiase discuțiile cu William Collins, Manya Harari și Marjorie Villiers. De fapt, Rațiu s-a transformat într-un fel de agent literar al lui Crăciunaș, căci el a fost cel care a negociat cu editura contractul final dintre părți. În săptămânile care au urmat sosirii sale la Londra, Crăciunaș a discutat tot cu Rațiu aspectele financiare ale proiectului, căutând să obțină un avans mai mare din partea editurii, lucru care pe Rațiu l-a deranjat. Pe 9 ianuarie 1958,

Rațiu scria în jurnal: „Sanda și Silviu aici. Sunt foarte mulțumit cu textul primului capitol. Johnny îl traduce acum. Sunt foarte plictisit însă cu pretențiile lor actuale. Vor acum să ceară un avans de £650 de la Collins. Le spun, cam ritos din păcate, pentru că am fost așa de indignat, încât nu m-am putut stăpâni, că nu intenționez absolut deloc să ridic cifra convenită cu Collins, care este £500. Ne-am despărțit cam rece. E fantastic cum oamenii nu se mulțumesc cu ce faci pentru ei. Nu numai că l-am scos din țară, că i-am dat bani de când e aici în exil, că m-am zbătut enorm ca să-l aduc în Anglia, că i-am găsit o editură care să-i avanseze (fără să-l fi văzut la față și fără să fi citit un rând scris de el) £500, acum vrea să-i găsesc mai mulți bani. Recunoștință față de mine?! Să vedem! Până acum numai vorbe frumoase. Le-am spus însă foarte categoric că eu înțeleg să respect exact cuvântul dat lui W. Collins, adică «up to and not exceeding £500»*"[14].

Câteva zile mai târziu, pe 14 ianuarie 1958, Rațiu finaliza discuțiile despre contract cu editura, notând în jurnal: „La Collins. Reușesc să obțin un contract extrem de favorabil pentru Silviu. E un mare succes! Sunt foarte mulțumit"[15]. În aceeași zi, după ce s-au stabilit termenii contractuali cu editura, Rațiu și Crăciunaș au decis ca, în cazul în care cartea va avea succes și numai după ce se vor fi vândut cel puțin 25.000 de exemplare, ziarul *Free Romanian Press*, editat de Ion Rațiu, să primească din partea lui Crăciunaș 25% din banii câștigați de pe urma cărții sub formă de donație. „El ar fi vrut să-mi dea mie personal această participare", își amintește Rațiu, „dar eu am insistat pentru ca să se poată dovedi că eu personal n-am niciun beneficiu din această carte"[16]. Banii însă n-au fost plătiți niciodată. Între timp, pe măsură ce Milton Waldman se ocupa de redactarea manuscrisului, declarând că „această carte ar putea să fie mare reușită; depinde însă de cum e scrisă"[17], agentul Victor insista pe lângă Rațiu să obțină de la editori un nou avans financiar, ceea ce Rațiu a refuzat din nou, îndemnându-l să discute direct cu ei. Cu timpul, această situație va contribui la răcirea relațiilor dintre Crăciunaș și Rațiu.

Tot în acele zile de decembrie s-a stabilit și agenda de lucru, hotărându-se ca volumul să fie lansat în cursul anului 1959. Crăciunaș și echipa sa aveau la dispoziție între șase și opt luni pentru a finaliza manuscrisul, timp în care editura îl susținea din punct de vedere financiar prin intermediul lui Ion Rațiu. Deocamdată, editura avea la dispoziție materialul de 270 de pagini intitulat *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957)*, redactat de Crăciunaș la solicitarea reprezentantului CIA cu care s-a întâlnit la Viena în primăvara anului 1957. William Collins l-a rugat pe Rațiu să se ocupe de traducerea

* „Până la maximum 500 de lire" (în lb. engl.).

lui, timp în care Crăciunaș putea să scrie alte pagini pentru a completa materialul. În doar câteva săptămâni, totul se pusese pe roate. Agentul Victor trebuia doar să se apuce de treabă.

La începutul lui februarie 1958, Crăciunaș s-a întors la Viena. Peste câteva săptămâni urma să aibă o nouă întâlnire cu Tiberiu Ilida, prin urmare, înainte de a începe să scrie primele capitole ale cărții, trebuia să termine de redactat raportul vizitei din Anglia. Pe 1 martie, ziua în care s-a întâlnit cu ofițerul de legătură, agentul a finalizat acest al doilea raport de activitate, care acoperea perioada dintre 30 noiembrie 1957 și 1 martie 1958. În paginile lui, Crăciunaș a descris întâlnirile și discuțiile de la Londra referitoare la volumul său autobiografic:

> În cursul vizitei la Londra Iancu Rațiu a aranjat o serie de întrevederi cu editorul W. Collins. Acesta ne-a invitat la el acasă și ne-a prezentat familiei sale și unor directori ai editurii lui: Waldman și Mark Bohnamcarter* (fost maior în aviația engleză în război). Am avut lungi convorbiri în jurul întâmplărilor prin care am trecut în țară și a fugii mele etc., exprimându-și admirația pentru tot ce am făcut.
> În ce privește cartea propriu-zisă, Collins și Iancu Rațiu au susținut că eu, întrucât nu sunt scriitor de profesie, nu voi fi capabil să scriu ca un literat această carte și că cel mai bine ar fi ca acest lucru să-l facă consilierul și directorul lor literar Waldman (evreu, cam de 58-60 de ani și scriitor de profesie, originar din Ungaria unde bunicul său a fost rabin la Kecskemét). Ca bază ar urma să servească descrierea întâmplărilor prin care am trecut eu, descriere existentă deja în darea mea de seamă, și care întâmplări ar urma să fie prelucrate literar de Waldman. Iancu Rațiu s-a oferit să traducă textul dării de seamă în limba engleză și să-l predea editurii și tot el să se ocupe de prelucrarea literară alături de Waldman, el – Iancu Rațiu – fiind cel mai bun cunoscător al întâmplărilor prin care am trecut eu, plus că locuind permanent la Londra poate ușor colabora la pregătirea cărții. S-a stabilit că numele persoanelor vor fi cu totul schimbate, la fel va fi schimbat numele localităților și timpul când s-a petrecut acțiunea astfel ca autoritățile din țară să nu poată descoperi niciun indiciu despre identitatea persoanelor respective. În ce privește numele autorului sub care urmează să apară cartea a rămas să se stabilească mai târziu, în viitor. Data publicării s-a fixat pentru anul 1959, durata scrisului cărții fiind de 6-8 luni (Waldman și Iancu Rațiu având tot felul de alte ocupațiuni), plus aproximativ 6-3 luni pentru tipărire și răspândire la librării. La 15 ianuarie 1958 Iancu Rațiu a făcut cu Collins un aranjament scris, pe care îl anexez în filmul alăturat. În acest aranjament se prevede că cartea urmează să se publice concomitent și în SUA, iar contractul definitiv urmează să se semneze cu firma americană ca astfel să se ușureze plata participației mele la Viena sau în altă țară din Europa, plata prin editura din Anglia fiind mult mai

* În raport, Silviu Crăciunaș a transcris greșit numele lui Mark Bonham Carter.

dificil de făcut. În aranjament se fixează o participaţie pentru mine de 12,1/2% – 15% – 17,1/2% după o anumită scară, bazată pe numărul de exemplare vândute. Din această participaţie urmează să preia zece la sută traducătorul (dării de seamă) – 270 [de] pagini – respectiv Iancu Raţiu, plus 25% organizaţia „fantomă" Free Romanian Mouvement care este tot Iancu Raţiu în fapt. Free Romanian Mouvement este o agenţie de ştiri în care Iancu Raţiu apare ca fondator şi director şi prin care îşi camuflează o parte din venituri şi din afaceri, în special pentru a nu fi atins de impozite prea mari, şi românii să nu-l poată critica direct pentru afacerile lui şi pentru veniturile lui prea mari. În plus, Iancu Raţiu a încasat cinci sute lire sterline ca aconto de la Collins, sumă virată la banca lui, pentru contul lui, şi pe care şi-a reţinut-o pentru acoperirea unei jumătăţi din suma pe care mi-a trimis-o în ţară, în noiembrie 1956. Nu m-am putut opune aranjamentului lui decât prin faptul că am refuzat să semnez aranjamentul făcut de el, amânând acest fapt pentru mai târziu. I-am spus că suma împrumutată de el a fost împrumutată Comitetului Naţional Român care – prin prof. Augustin Popa – s-a obligat să i-o restituie. Iancu Raţiu mi-a răspuns că, întrucât Comitetul Naţional Român nu se grăbeşte să-i restituie această sumă el trebuie să o recupereze cum poate, o posibilitate fiind acontul de la Collins. I-am spus că, în fapt, acest acont a fost prevăzut pentru mine, să am din ce trăi pentru cazul că eu aş fi scris cartea, aşa cum el mi-a scris încă în primăvara 1957. Mi-a răspuns că întrucât s-a stabilit că Waldman să scrie cartea aceasta eu nu voi face niciun efort şi pot să mă ocup de altceva pentru a-mi câştiga existenţa, cum ar fi executarea acţiunii cerută de englezi. Nu am mai insistat fiindcă mi-am dat seama că totul s-a aranjat pe la spatele meu, tocmai pentru a fi lipsit de bani şi constrâns de greutăţi şi lipsuri să accept cele cerute de col. Brown şi St. Oswald. Am scris totuşi o nouă scrisoare prof. Augustin Popa – New York, în care îi răspundeam scrisorii lui din 11 noiembrie 1957, şi-l rugam să facă tot ce va putea să-i restituie lui Iancu Raţiu banii promişi, în speranţa că dacă se realizează acest fapt eu voi putea primi acontul de la Collins. Din participaţia fixată cu Collins pentru mine aş putea primi ceva numai în anul 1959 spre sfârşit sau numai în anul 1960, şi aceasta va depinde de vânzarea cărţii şi de aşa-zisul ei succes (anexez un film după scrisoarea cu aranjamentul dintre Collins şi Iancu Raţiu şi copia scrisorii mele către prof. A. Popa).

În fapt, tot ce mi-a cerut Collins şi Iancu Raţiu a fost numai un consimţământ general ca cartea să fie scrisă pe baza materialului aflat deja la Iancu Raţiu în darea de seamă. Eu am amânat orice semnătură sau consimţământ scris din partea mea ca să am răgazul necesar să primesc o directivă din ţară, să ştiu cum să procedez. Formalitatea semnării contractului cu o editură americană a fost bine-venită pentru a dispune de răgazul necesar, aranjamentul făcut între Collins şi Iancu Raţiu nefiind obligator pentru mine şi neavând vreo semnătură din partea mea. Aranjamentul de mai sus s-a încheiat de fapt numai după ce Iancu Raţiu a tradus şi a transmis lui Collins primele 10-20 pagini din darea de seamă şi acesta s-a convins de existenţa materialului şi de importanţa lui pentru a captiva pe cititori.

Necăjit de întorsătura luată de această problemă, am amenințat puțin pe Iancu Rațiu că nu voi semna contractul final cu firma americană. El a ținut să-mi precizeze că este în interesul meu de a face cunoscut în public prin tot ce am trecut în cei șapte ani din țară, să se risipească pentru totdeauna bănuielile care ar mai exista față de mine și pentru a mă face cunoscut ca om și ca luptător anticomunist în „lumea liberă", ceea ce îmi va deschide apoi mari perspective de viitor. M-am lăsat convins de argumentele lui și astfel s-a ajuns la rezolvarea descrisă mai sus[18].

Din felul în care a înfățișat Crăciunaș discuțiile despre carte reieșea că Ion Rațiu era pe cale să profite financiar de pe urma contractului său cu editura Collins. A făcut-o în special pentru a se victimiza, tactică pe care o folosea la întâlnirile cu ofițerii de legătură sau în rapoartele secrete transmise Securității prin intermediul căsuțelor poștale. Așadar, aranjamentul financiar obținut la Londra a fost zugrăvit în acești termeni pentru ca ofițerii de Securitate să înțeleagă prin ce dificultăți materiale trece. Este greu de crezut că Ion Rațiu și-a însușit avansul acordat de editura Collins, așa cum a afirmat Crăciunaș. Există mai multe surse care dovedesc contrariul, printre care corespondența lui Crăciunaș cu alți români din exil, în care a menționat adesea cu oarecare vanitate statutul său de scriitor curtat de editura Collins. S-a mândrit cu acest contract, adăugând chiar detalii despre oferta financiară a lui Collins, ca în scrisoarea din 15 aprilie 1958 adresată fostului ministru de Externe Constantin Vișoianu, refugiat în SUA. Din ea reiese că în realitate banii avansați de editură erau folosiți de el, și nu reținuți de Rațiu: „După o ședere de două luni la Londra am fost obligat să mă înapoiez în Austria. Aici viața are un cost mult mai redus și acontul pe care l-am primit de la editura Collins pentru a-mi asigura existența pe timpul cât scriu cartea mea în Austria are o putere de cumpărare mult mai mare decât în Londra și-mi este mult mai folositor"[19].

Dincolo de aspectul financiar care îl frământa atât de mult, din document reiese că agentul căuta să convingă serviciul secret comunist că încercase să pondereze entuziasmul celor de la Londra, tergiversând inițiativa editurii de a semna contractele, „ca să am răgazul necesar să primesc o directivă din țară, să știu cum să procedez". Într-adevăr, Crăciunaș plecase în Anglia cu puține speranțe că Securitatea, odată ce realiza despre ce era vorba în realitate, îi va permite să scrie o astfel de carte. În săptămânile care au urmat, în timp ce Crăciunaș se afla la Londra, la București s-a făcut o analiză în cadrul Direcției a II-a Contraspionaj, în care s-a discutat printre altele solicitarea inedită a lui Crăciunaș de a i se permite să scrie cartea. Pe 10 februarie 1958 s-a elaborat și un raport care conținea instructajul pe care agentul Victor urma să-l primească de la ofițerul de legătură la următoarea întâlnire de la Viena, cea din martie. Sub semnăturile locotenent-colonelului Isidor Holingher, șeful direcției, și maiorului Tiberiu Hida, ofițerul coordonator, raportul îl

îndemna pe agent să refuze propunerea editurii Collins: „Dacă are vreo posibilitate, să se eschiveze de la scrierea unei asemenea cărți. [...] În cazul când va aprecia că nu poate să se sustragă de la această obligație să facă așa cum ne-a propus el, adică să scrie o asemenea variantă proastă care să nu fie editată. Numai atunci când prin scrierea cărții poate obține în folosul nostru rezultate de mare valoare va putea corecta sau redacta cartea în așa fel încât eventual să poată fi editată. Cu această ocazie îl vom instrui să înceteze cu scrierea de articole și cuvântări la radio fiindcă nu pentru aceasta a plecat și nu-i aduce niciun folos, ci dimpotrivă, îi va aduce numai greutăți în executarea misiunii sale"[20].

Desigur, argumentele celor doi ofițeri de contraspionaj erau justificate și temeinice. Victor nu fusese trimis în Occident pentru a deveni un autor celebru, ci pentru a se infiltra în serviciile secrete dușmane, în special în CIA, misiunea lui fiind să „pătrundă în Serviciul de Spionaj american, să afle activitatea și planurile acestuia și să raporteze informațiile obținute"[21]. Publicitatea, expunerea în presă l-ar fi putut deturna cu ușurință de la această misiune. Activitatea lui trebuia să fie discretă, iar ofițerul de legătură urma să-i reamintească ce fel de conduită publică era necesară ca să-și poată duce misiunea la bun sfârșit. Scrierea cărților, a articolelor sau acordarea interviurilor trebuiau, desigur, evitate.

Însă nu s-a întâmplat așa. Tragem această concluzie din rezoluțiile pe care generalul Alexandru Drăghici, ministru de Interne și șef al Securității, le-a notat pe raportul lui Holingher și Hida. În dreptul textului care propunea ca agentul să se eschiveze de la oferta editurii Collins, mâna lui Drăghici a scris cu un creion „De ce?", completând apoi: „Să scrie, dar să nu semneze"[22], ceea ce era imposibil în realitate. Astfel că la întâlnirea din martie Tiberiu Hida i-a transmis lui Crăciunaș că, în principiu, de la București i s-a permis să înceapă să-și scrie cartea.

A urmat apoi perioada dedicată creației în sine. În aprilie 1958, Mark Bonham Carter a poposit la Viena pentru câteva săptămâni, petrecându-și timpul în compania lui Crăciunaș pentru a completa informațiile obținute deja din *Darea de seamă*. Potrivit lui Crăciunaș, discuțiile aveau loc de regulă la locuința secretarului I al Ambasadei Marii Britanii, Ronald Burroughs, situată pe bulevardul Jaurèsgasse din Viena. Pe 20 aprilie, Burroughs l-a sunat pe Crăciunaș și l-a invitat a doua zi acasă la el. Să-l lăsăm pe agentul Victor să povestească mai departe, așa cum a făcut-o în raportul pentru Securitate scris la 1 iunie 1958:

> La această întrevedere m-a primit împreună cu un alt englez, pe care mi l-a prezentat ca fiind Mark Bonham Carter, fiul lui Lady Bonham Carter, ea fiind lider al Partidului Liberal englez și mare personalitate

în lumea engleză. Ronald Burroughs mi-a spus că col. Brown i-a trimis un nou mesaj pentru mine în care își exprimă simpatia pentru mine [...]. Ronald Burroughs mi-a explicat că col. Brown s-a gândit că ar fi altceva de făcut important în prezent și anume ca editura Collins să pregătească cât mai temeinic cartea mea și să o publice în primăvara viitoare cu o mare propagandă spre a face din mine un mare personaj și erou al rezistenței din România, urmând ca prin mine și prin această carte să țină trează opinia publică din Anglia asupra primejdiei pe care ar reprezenta-o comunismul [...]. Ronald Burroughs mi-a spus că pentru a sigura cărții un succes ea trebuie scrisă ca un fel de roman, să placă marelui public, care ar urma să fie influențat de această carte. Ca să fie scrisă ca un roman cartea ar trebui colorată cu tot felul de amănunte din viața mea și din întâmplările prin care am trecut eu, să fie cât mai atractivă. El mi-a explicat că, întrucât darea mea de seamă, deși are 270 pagini, totuși este ca un fel de jurnal sobru și sever care, deși este interesant, nu-i suficient pentru a emoționa masele de cititori.

Ronald Burroughs mi-a explicat că col. Brown a luat legătura cu William Collins, editorul meu din Londra, cu care a tratat această problemă, editorul fiind de acord cu punctul de vedere al colonelului. În acest scop și ca urmare a convorbirii și a înțelegerii sale cu editorul meu, col. Brown a trimis la Viena pe Mark Bonham Carter ca acesta să stea de vorbă cu mine pentru a-i povesti tot felul de amănunte din viața mea și din întâmplările mele, urmând ca aceste date suplimentare să fie folosite de consilierul literar Waldman al editurii Collins, pentru redactarea și scrierea cărții ca un fel de roman. Ronald Burroughs mi-a spus că Bonham Carter este un fost maior aviator englez, distins cu mari ordine militare pentru faptele sale din timpul celui de-al doilea război mondial, cerându-mi să am în acesta toată încrederea și să-i răspund la toate întrebările.

Cu Mark Bonham Carter am avut, după această primă convorbire, o serie de întrevederi aproape zilnice la locuința lui Ronald Burroughs din Jaurèsgasse. El mi-a povestit episoade din luptele sale aeriene și din viața sa de aviator, ca și un episod dintr-o misiune de spionaj, lansat în dosul liniilor frontului german din Italia, căderea lui ca prizonier, evadarea lui, fuga în Elveția și repatrierea în Anglia, afirmându-mi că a fost trimis să stea de vorbă cu mine tocmai pentru că a trecut prin întâmplări asemănătoare și că astfel poate înțelege bine ce s-a petrecut cu mine și în psihicul meu. În convorbirile care au urmat Mark Bonham Carter mi-a cerut să-i povestesc viața mea de când eram copil până în prezent pas cu pas, amănunt cu amănunt, notându-și în scris tot ce credea el că ar putea interesa consilierul literar al editurii Collins pentru redactarea cărții. Întrevederile au durat peste trei săptămâni și s-au încheiat la 10 mai 1958. Mi-am dat seama că această reconstituire a vieții mele de către Mark Bonham Carter a urmărit, pe lângă culegerea amănuntelor necesare scrisului cărții, să mă verifice din nou și cât mai temeinic, și să-mi descopere și identifice toate așa-zisele mele legături din țară, spre a se convinge probabil că tot ce le-am spus cu câteva săptămâni înainte reprezintă adevărul și realitatea, și că nu-i duc de nas.

Înainte de plecarea sa la Londra, Mark Bonham Carter și Ronald Burroughs mi-au transmis din partea lui col. Brown invitația să plec la toamnă la

> Londra pentru câteva luni în vederea unor convorbiri pe care ar dori să mi le mijlocească cu câteva mari personalități din lumea engleză. I-am spus că primesc cu bucurie și că, dacă nu voi fi reținut de nimic, voi pleca la toamnă la Londra. Ne-am despărțit în cele mai bune condiții de prietenie, urmând să ne revedem la toamnă la Londra[23].

Din acest moment, vara anului 1958, nu va mai exista raport în care Crăciunaș să-și pomenească autobiografia fără să invoce MI6 sau pe reprezentantul acestuia, misteriosul colonel Brown. În definitiv, o astfel de operațiune secretă trebuia să aibă și un coordonator nevăzut, iar Ion Rațiu, William Collins, Manya Harari sau Marjorie Villiers nu aveau profilul necesar. Colonelul Brown era însă omul potrivit.

În plus, aproape toate persoanele care vor contribui la scrierea, publicarea și lansarea cărții *The Lost Footsteps* vor fi prezentate de Crăciunaș în rapoartele sale ca ofițeri de informații sau agenți britanici. A fost și cazul lui Mark Bonham Carter, bănuit de legături cu structurile de informații. Mai târziu însă se va referi la el cu certitudinea că este ofițer MI6. Securitatea i-a reținut numele și a căutat să afle cât mai multe despre Carter, dar agenții de la Londra nu au reușit să obțină decât informații publice, precum numele părinților săi, al soției, adresa de domiciliu sau școlile absolvite. Au mai aflat și câte ceva despre activitatea sa din timpul războiului, când, se menționează într-un raport din august 1960, Carter „a fost militar la serviciul de gardă al grenadierilor, armata a 8-a engleză (Africa) și în grupul de armată 21 (N.W. Europa)"[24]. Documentul mai amintește evadarea lui Carter din prizonierat, precum și funcțiile în care a fost ales sau numit după terminarea războiului. Carter provenea dintr-o familie celebră, așa cum menționase și Crăciunaș, mama sa fiind Lady Violet Bonham Carter, fiica fostului prim-ministru H.H. Asquith* și prietenă apropiată a lui Winston Churchill.

Crăciunaș descrie în raport întâlnirea cu Bonham Carter din 21 aprilie 1958, susținând că Burroughs i-l prezentase ca trimis oficial al editurii și mesager neoficial al colonelului Brown. Prezența unui așa-zis mesager al colonelului Brown la Viena întărea firește scenariul prezentat Securității. Însă Crăciunaș face o primă eroare, sugerând că l-a cunoscut pe Bonham Carter la Viena în locuința lui Ronald Burroughs, nu la Londra. E posibil să-i fi scăpat pur și simplu din vedere faptul că îl menționase deja pe Mark Bonham Carter în primul

---

* Fiica sa, Elisabeth (1898-1945), a fost căsătorită cu Anton Bibescu (1878-1951), diplomat, ministru plenipotențiar în SUA, Spania și Portugalia (1920-1933), un apropiat al lui Marcel Proust. A murit în România, fiind înhumată pe domeniul familiei Bibescu de la Mogoșoaia. După moartea soției, Anton Bibescu a reușit să plece în Franța (1946), unde a și murit.

raport, întocmit la întoarcerea din prima vizită în Marea Britanie. În acel document, predat la 1 martie 1958, notase că „în cursul vizitei la Londra Iancu Rațiu a aranjat o serie de întrevederi cu editorul W. Collins. Acesta ne-a invitat la el acasă și ne-a prezentat familiei sale și unor directori ai editurii lui: Waldman și Mark Bonham Carter (fost maior în aviația engleză în război)". În plus, mulțumită lui Ion Rațiu, care într-o seară de decembrie a anului 1957 și-a făcut timp pentru o scurtă și aparent neînsemnată notiță în jurnalul său, ni se confirmă din nou că Silviu Crăciunaș și Mark Bonham Carter se cunoscuseră deja la Londra, cu patru luni în urmă: „Vineri, 13 decembrie 1957. Cu Sanda și Silviu la W. Collins. Manya Harari și Ralph. De asemenea, Mark Bonham Carter. Ei fac impresie bună. Sanda mă cam plictisește, nu înțelege când trebuie să plecăm deși i-am spus foarte clar care este situația. Am lăsat-o acolo pentru că nu vroiam să-i creez impresia că vreau să o privez de plăcerea de a mai sta"[25]. Așadar, episodul în care, la Viena, Burroughs l-a „primit împreună cu un alt englez, pe care mi l-a prezentat ca fiind Mark Bonham Carter", nu era decât o altă minciună.

Din nou, nu știm dacă a încercat în mod deliberat să ascundă acest amănunt sau dacă pur și simplu l-a neglijat din neatenție. De altfel, e ciudat că nici ofițerii de Securitate de la București care aveau sarcina să analizeze fiecare rând în parte din rapoartele lui Victor nu au sesizat acest lucru. Dacă ar fi făcut-o, scăparea l-ar fi putut costa pe agent încrederea de care deocamdată se bucura. Cert e însă că agentul a profitat de prezența lui Bonham Carter la Viena pentru a-și consolida scenariul potrivit căruia MI6 se afla în spatele acestei viitoare cărți, atât ca inițiator, cât și ca beneficiar.

După plecarea lui Bonham Carter de la Viena, lucrurile mai degrabă au stagnat, dar nu din cauza englezilor de la editura Collins, ci a românilor. Crăciunaș nu a scris aproape nimic în vara anului 1958, iar persoana desemnată de Ion Rațiu să traducă în limba engleză *Darea de seamă* nu și-a respectat termenul de livrare. În ianuarie 1959, reîntors la Londra, Crăciunaș a găsit timp, printre activitățile de culegere de informații, să se întâlnească și cu cei implicați în redactarea cărții, însă, în stadiul în care se afla, manuscrisul mai avea nevoie de multe ore de muncă pentru a fi gata de tipar. Waldman avea notele lui Bonham Carter realizate la Viena, dar nu primise încă traducerea în limba engleză a *Dării de seamă*. În ianuarie s-a apelat la un alt traducător, soția profesorului Grigore Nandriș, Mabel Nandriș, care s-a dedicat cu multă pasiune proiectului. Nici Crăciunaș nu-și scrisese încă materialul care i se repartizase. *Darea de seamă* pe care o oferise editurii acoperea doar perioada 1949-1957. În plus, Crăciunaș trebuia să contribuie la redactarea unui text care urma să dezvolte un șir de concluzii privind rezistența românilor împotriva regimului comunist, atât în țară, cât

și în străinătate, și care să plece de la exemplul propriului sacrificiu – dar încă nu se apucase de scris. A promis în schimb că, odată ajuns la Londra, se va așeza la masa de lucru și până la începutul verii, când Mabel Nandriș urma să termine traducerea, va fi finalizat și textul său.

În 1959, starea de spirit a unora dintre cei care lucrau cu adevărat la realizarea cărții nu mai era atât de însuflețită cum fusese în timpul primei vizite a lui Crăciunaș la Londra, cea din decembrie 1957. Milton Waldman, de exemplu, își pierduse entuziasmul, dar nu pentru că încetase să creadă în proiect, ci pentru că nu mai avea nicio speranță în talentul de scriitor al lui Crăciunaș. În plus, la fel ca Ion Rațiu, începuse la rândul său să-l vadă cu alți ochi pe agentul Victor, față de care dezvoltase o antipatie. A intenționat chiar să abandoneze totul, făcând un referat depreciativ textului oferit de Crăciunaș, pe care l-a considerat extrem de slab. Era departe de ce i se ceruse să scrie, și anume un roman; în schimb, se lansase în tot felul de considerații generale, într-un material pe care l-a socotit viziunea sa filosofică asupra comunismului, dar și o reinterpretare filosofică a sensului vieții, cum nota Rațiu în jurnal după ce a văzut schițele lui Crăciunaș. Tot Rațiu îi mărturisea mai târziu, în martie 1961, unui alt agent al Securității de la Londra, că încercarea lui Crăciunaș de a scrie un text pentru editura Collins a fost „naivă, încâlcită și se pierdea în prea multe detalii secundare privind istoricul partidelor și personalităților politice ce nu interesează publicul englez într-o asemenea lucrare de aventuri personale”[26]. Era chiar mai rău decât atât și departe de așteptările editurii. Parcă pentru a complica situația, Crăciunaș a scris un text suplimentar care conținea un fel de concepție personală asupra lumii și a universului, plecând de la experiențele mistice trăite în închisoare, precum viziunile sau revelațiile în care animale sau preoți ai lui Brahma îi apăruseră în diverse momente dificile, în special atunci când, în urma torturilor din închisoare, hotărâse să se sinucidă.

Waldman îi ceruse altceva – un produs literar izvorât din experiența sa personală, considerată de editori extrem de valoroasă și excepțională, fără niciun discurs propagandistic gratuit sau descrierea excesivă a unor vedenii. În definitiv, încercările prin care afirma că trecuse erau argumente mult mai puternice împotriva comunismului decât orice considerații teoretice. Rațiu a intervenit din nou, insistând în discuțiile cu Harari și Collins ca volumul să apară totuși, chiar dacă trebuia rescris de consilierii literari ai editurii, ceea ce s-a și întâmplat, căci editura Collins a făcut eforturi pentru a nu-l lăsa pe Crăciunaș să transforme o carte de non-ficțiune într-un pretins tratat de filosofie a vieții. Mai târziu, în luna septembrie a anului 1960, agentul Victor se va plânge de această situație într-o scrisoare adresată filosofului Salvador de Madariaga, explicându-i

că în realitate contribuția lui ca autor a fost mult mai profundă și mai valoroasă, dar editura nu a dorit decât o carte de aventuri. Aceasta își atingea totuși scopul, pentru că arăta adevărata față a comunismului: „După ce veți citi relatarea experiențelor mele, aș dori să discutăm partea filosofică – în jur de 75.000 de cuvinte – din manuscrisul original, din care în carte apare din păcate doar o infimă parte. Pătrunderea esenței acestor idei – rezultatul direct al experienței mele în comunism – vă va ajuta să vă formați o mai bună imagine generală despre această carte [...]. În situația internațională actuală, care devine tot mai critică pe zi ce trece, obiectivul meu principal – precum și cel al editurii – este să caut cu ajutorul acestui document autentic să dezvălui încă o dată adevărata față a comunismului"[27].

Securității în schimb i-a spus altceva. Pe 8 iulie 1960, Crăciunaș a scris în raportul său următoarele: „Manuscrisul acesta, care număra aproximativ 675 de pagini scrise la mașină și peste două sute mii de cuvinte a fost terminat în noiembrie 1959. Pe tema aventurilor mele – care urmează în mod strict linia legendei cu care am plecat în străinătate în martie 1957 – redactorii au introdus în text fragmente și capitole întregi de interpretări filosofice și politice, ca cartea [sic!] să constituie un atac ideologic la adresa lumii comuniste și ca aventurile mele să fie ridicate de la nivelul local – românesc –, la un nivel de ordin mult mai general". Prin urmare, se plângea Crăciunaș Securității, nu el scrisese partea filosofică a cărții, ci consilierii editurii, probabil Waldman. Ce s-a întâmplat totuși cu acest text, de ce nu a mai apărut în carte? Crăciunaș dă vina pe reprezentanții MI6:

> Când manuscrisul astfel „împodobit" a fost terminat, editura l-a trecut lordului Osborne pentru a fi supus studiului de către experții Int. Service-ului. După vreo două luni, aceștia și-au dat avizul: cartea, încărcată cu asemenea fragmente de idei, va fi apreciată doar de-o minoritate a publicului, cu un nivel de cultură și de interes politic ridicat; dacă însă cartea va povesti doar partea de aventuri, în stil de roman de aventuri, cu un minim de idei „neobositoare" pentru publicul obișnuit, în acest caz ar putea pătrunde în mase. Acesta fiind interesul esențial al Int. Service-ului, decizia luată de forurile conducătoare a determinat trimiterea manuscrisului din nou la editură pentru a i se da o nouă redactare, care să elimine aproape complet partea de ideologie și filosofie din viitoarea carte. Operațiunea a durat aproximativ alte două luni, până la finele lunii februarie 1960. Manuscrisul astfel epurat a mulțumit forurile Int. Service-ului, care l-au aprobat ca fiind bun pentru tipar[28].

În relația cu Securitatea, Crăciunaș a jonglat permanent cu cartea, raportând de fiecare dată smerit că, în contextul creat, nu a avut niciodată posibilitatea de a interveni în deciziile pe care le-au luat alții în legătură cu acest subiect. Ofițerii MI6 care ar fi fost în

spatele acestui proiect erau cei care controlau totul, susținea agentul. Se temeau de un singur lucru, imposibil de controlat – o eventuală deconspirare ca agent al Securității, care ar fi putut veni de la un cititor al cărții. Volumul, odată lansat, putea ajunge și în mâinile unei persoane care să-l fi cunoscut cu adevărat, un fost deținut politic cu care s-ar fi intersectat la un moment dat în închisoare: „Deși ar avea un avantaj în interesul executării misiunii mele, în sensul că ridicat la rangul de «erou» mi-ar deschide perspective noi și mai interesante de lucru contra lumii capitaliste, publicarea cărții îmi poate atrage concomitent și mari riscuri. Nu putem ști în niciun caz ce poate scoate la lumină publicitatea, mai ales că din 1948 până în prezent au ieșit din RPR mii de oameni, unii fugari clandestini, alții cu certificate de emigrare. În special evrei plecați în Israel sau alte țări cu certificate de emigrare până recent, ar putea eventual scoate la iveală detalii extrem de periculoase pentru mine"[29]. Fără să o spună direct, Crăciunaș sugera Securității băgare de seamă și efectuarea verificărilor necesare, astfel încât să nu se permită unor astfel de persoane ieșirea din România. Referirea la evrei era de asemenea importantă. Agentul se temea mai ales de o eventuală deconspirare a activității de legionar pe care o desfășurase la Piatra Neamț, la sfârșitul anului 1940, când acționase abuziv față de evrei, încercând să-și însușească averile lor.

În vara anului 1959, în raportul care cuprindea activitatea sa în perioada noiembrie 1958 – iunie 1959, agentul a făcut noi precizări referitoare la carte, așa cum o făcuse în toate rapoartele de până atunci. A anunțat că volumul este gata pentru publicare, deși în realitate Milton Waldman încă mai lucra la manuscris, căci editura s-a declarat satisfăcută de forma finală a lucrării abia la sfârșitul anului 1959. Dar Crăciunaș a informat Securitatea că motivul amânării publicării și lansării cărții ar fi fost legat de strategia de marketing a editurii, ceea ce părea plauzibil, chiar dacă nu era adevărat:

> Cartea scrisă de Milton Waldman / consilierul literar al editurii Collins / despre aventurile mele din anii 1950-1957, pe baza notelor luate de Mark Bonham Carter în primăvara 1958 la Viena, este gata pentru publicare; totuși Editura Collins, la cererea col. Brown, a amânat publicarea ei pentru primăvara 1960 și nu în sezonul acestui an. Motivul a fost dorința col. Brown ca această carte să fie lansată cu mare vâlvă și să i se asigure pătrunderea în cele mai largi cercuri de cititori; dacă ar fi fost publicată în sezonul acestui an – 1959 –, cartea despre mine ar fi fost mult umbrită de lansarea cărții lui Boris Pasternak, ca și de cartea cuprinzând memoriile mareșalului Montgomery, ambele lansate concomitent de către editura Collins în acest an*. Dorința Intelligence Service-ului este

* Cele două cărți menționate de Silviu Crăciunaș, *Doctor Jivago* de Boris Pasternak și *The Memoirs of Field Marshal Montgomery* de Bernard Law Montgomery, au fost publicate în anul 1958.

ca prin mijlocirea acestei cărți să fiu prezentat publicului englez ca un mare luptător împotriva comunismului, pentru a-mi face un mare renume și a servi ca un exemplu încurajator pentru tineretul englez și pentru opinia publică, în privința continuării cu fermitate a luptei contra comunismului. Dar concomitent, publicarea acestei cărți îmi va deschide perspective unor vaste legături în cele mai variate cercuri și domenii în viitor. [...] Amintesc aici că Mark Bonham Carter, director la editura Collins / cu care am avut convorbirile din aprilie-mai 1958 în Viena /, a fost ales membru în Parlamentul Britanic – Camera Comunelor. El continuă să lucreze pentru editura Collins, bineînțeles pentru Intelligence Service[30].

Printre altele, Crăciunaș a adăugat că editura Collins negociase deja cu o altă editură, Farrar, Straus & Cudahy, care urma să publice și să lanseze cartea în SUA, concomitent cu evenimentul de lansare de la Londra. În final, după ce a enumerat din nou argumentele privind utilitatea acestei acțiuni, menționând că în acel moment proiectul devenise aproape imposibil de oprit, Crăciunaș a introdus în joc o nouă stratagemă, prin care urmărea să inducă în eroare Securitatea. Dacă autoritățile de la București vor decide că această carte nu trebuie să apară, spunea Crăciunaș, se mai poate face un singur lucru: „Singura modalitate finală de a mă opune publicării acestei cărți este reîntoarcerea mea în RPR ca să-i barez definitiv apariția. Eu sunt gata să mă înapoiez imediat în țară sau la orice dată îmi va fi indicat de securitatea RPR. Sunt decis la această întoarcere și din alt punct de vedere: nu aș dori în niciun caz ca această carte (pe care eu nu am scris-o, ci a fost scrisă de alții, cum am arătat mai sus) să fie interpretată de securitatea RPR ca un atac al meu împotriva noii societăți din țara noastră, construită cu atâtea sacrificii glorioase în ani de mari eforturi și realizând un imens progres pe toate planurile"[31]. Acest nou argument nu era nimic altceva decât o cacealma. Agentul Victor nu avea nicio intenție de a se întoarce în România; toate demersurile lui indică faptul că intenționase încă din 1957 să se stabilească definitiv în Anglia, urmărind în același timp să convingă Securitatea că mutarea la Londra este, dimpotrivă, cea mai potrivită mișcare pentru îndeplinirea misiunii.

Este remarcabilă capacitatea lui Crăciunaș de a crea și dezvolta exact ceea ce îl învățase Securitatea: combinații și jocuri operative care urmăreau să pună adversarul pe piste false. Doar că de această dată însuși serviciul secret comunist devenise victima unei astfel de combinații operative create de propriul ei agent. Pentru ca ea să reziste, pe lângă împletitura de false argumente și hățișul de scenarii fanteziste pe care le crease, Crăciunaș trebuia și să împiedice sau să întârzie obținerea manuscrisului de către Securitate. Ofițerii de legătură i l-au cerut în repetate rânduri, dar Crăciunaș a invocat

nenumărate scuze pentru a nu-l preda, fiind probabil alarmat de faptul că, odată citit la București, se va lua imediat decizia de a se împiedica apariția lui. Mai ales că în vara anului 1960 primise deja indicații potrivit cărora trebuia să facă demersuri de a temporiza proiectul său literar:

> În orice caz, am luat la cunoștință de mesajul transmis mie prin tov. Moraru și voi face maximum de eforturi ca publicarea cărții să fie amânată cât mai mult, chiar un an sau mai mult, potrivit instrucțiunilor dv. În luna martie, anul acesta, am primit la sanatoriul Château de Chougny, Geneva, o copie scrisă la mașină după manuscrisul de 400 pagini, rezultat pe urma epurării a peste 275 pagini ideologice și filosofice a primului manuscris. Copia mi-a fost trimisă printr-un curier al Consulatului Englez din Geneva pentru a o citi și a-mi da avizul. În zece zile am citit-o și am restituit-o Int. Service – pe aceeași cale. Manuscrisul mi-a apărut ca un roman fantastic de aventuri în cel mai pur stil englez. Practic mi-a fost imposibil să rețin copia scrisă la mașină pentru mine și a trebuit să o restitui. La Londra, în mai, am primit copia textului stilizat de Somerset Maugham, care i-a dat o înfățișare literară excelentă. Mi s-a promis că voi primi o copie definitivă imediat ce textul va fi dat la tipar. Operațiunea tipăririi va dura luni de zile și probabil va fi terminată abia în toamnă. Copia tipărită, care-mi va fi pusă la dispoziție și pe care o voi păstra ca proprietate a mea, sper să o pot pune la dispoziția tov. Moraru cu ocazia viitoarei noastre întâlniri în octombrie 1960. Deci Securitatea va avea timp suficient pentru a lua cunoștință de conținutul cărții și pentru a decide dacă să fie publicată în mod final sau dacă să-i fie paralizată publicarea prin întoarcerea mea în RPR[32].

Informațiile din raportul lui Crăciunaș sunt confirmate și de cele din raportul ofițerului de Securitate Ion Moraru, numele conspirativ al colonelului Dinar Marcarian, șeful rezidenței DIE de la Bruxelles, cu care agentul se întâlnise la Bruxelles în zilele de 2 și 3 iulie 1960. Câteva zile mai târziu, referindu-se la publicarea cărții lui Crăciunaș, Marcarian a informat la rândul lui Centrala că „Victor a promis că va face tot ce-i stă în putință pentru a amâna apariția cărții și aceasta fără a da câtuși de puțin de bănuit. Motivul pe care îl va invoca în ultimă instanță va fi schimbarea unui pasagiu”[33]. În mod evident, conducerile celor două direcții centrale ale Securității care coordonau acum împreună activitatea agentului, cea de Informații Externe și cea de Contraspionaj, încă nu realizau că Victor nu avea de gând să facă vreun gest care să determine amânarea apariției cărții. Scenariul invocat, în care autorul, nemulțumit de forma finală a unui „pasagiu”, ar fi generat discuții și controverse cu editorii pentru a tergiversa publicarea cărții, era un tertip neserios și copilăresc. Dar, spre norocul lui Crăciunaș, a fost acceptat cu ușurință la București.

Referitor la momentul și felul în care va intra în posesia manuscrisului, colonelul Marcarian a menționat în raport următoarele:

„Victor a arătat că fiind în tratament la sanatoriu, a primit un singur exemplar (o serie de şpalturi) pe care le-a citit, a făcut unele corecturi şi apoi le-a restituit. Şpalturile i-au fost aduse la sanatoriu de Sanda Stătescu şi tot ea le-a ridicat. [...] La întâlnirea viitoare va aduce un exemplar"[34]. Aşadar, curierul consulatului Marii Britanii din Geneva care îi adusese manuscrisul în timp ce se afla internat în clinica din Elveţia, conform raportului lui Crăciunaş, era de fapt soţia sa, Sanda. Dar, pentru că era cunoscută Securităţii drept colaboratoare a serviciilor de informaţii engleze, statutul de curier pe care l-a primit în raportul soţului ei putea fi acceptat la Bucureşti. De asemenea, Securitatea s-a mulţumit şi cu explicaţia lui Crăciunaş, potrivit căreia încă nu putea obţine o copie a manuscrisului pe care să o predea ofiţerului de legătură.

Crăciunaş a promis că va obţine şi va preda o astfel de copie în toamna anului 1960, înainte ca manuscrisul să fie tipărit, pentru a primi „bunul de tipar" şi din partea Securităţii, însă nici atunci nu s-a ţinut de cuvânt. Şi asta pentru că întâlnirea prevăzută pentru octombrie 1960 a avut loc abia în luna ianuarie 1961. Este vorba despre întâlnirea de la Luxemburg din zilele de 7 şi 8 ianuarie, deja menţionată. Crăciunaş a susţinut atunci că încercările sale de a amâna publicarea şi lansarea cărţii au fost sortite eşecului din cauza presiunilor MI6, care dorea finalizarea acestei operaţiuni. Adusese, e adevărat, o copie a manuscrisului, dar în acel moment cartea era deja tipărită. Era prea târziu pentru obiecţiile Securităţii. Cartea urma să fie lansată peste doar câteva zile. Agentul nu a venit cu un exemplar, ci cu manuscrisul, explicându-şi gestul în felul următor: „Anexez un manuscris scris la maşină, aproximativ 385 pagini, conţinând aproximativ 125.000 cuvinte. L-am obţinut cu destulă dificultate de la o secretară a editurii Collins pentru un scurt timp, sub un pretext oarecare, că doresc să revăd unele capitole. Orice încercare de a obţine o copie tipărită mi-a fost cu neputinţă să o realizez, fiind probabil luate măsuri severe ca niciun exemplar să nu ajungă în mâini străine înainte de a fi efectiv dat publicităţii (dovadă scrisoarea de la editura Harvill din octombrie – semnată de Wiri Sterling, anexez scrisoarea). Manuscrisul scris la maşină reprezintă exact textul deja tipărit, destinat să fie dat publicităţii"[35].

Într-adevăr, Crăciunaş i-a dat maiorului Vîlceleanu, trimis special din România la întâlnirea de la Luxemburg, manuscrisul „obţinut cu destulă dificultate", dar i l-a dat cu împrumut. A doua zi, pe 8 ianuarie, i-a cerut ofiţerului o nouă întâlnire, în cadrul căreia să i se restituie manuscrisul cărţii *The Lost Footsteps*. Iar Vîlceleanu şi însoţitorii săi s-au conformat şi şi-au petrecut noaptea la hotel fotografiind întregul material informativ, mai precis, raportul lui Victor de 304 pagini şi manuscrisul cărţii, alte 385 de pagini.

La aceeaşi întâlnire din 7 ianuarie, Victor i-a mai spus maiorului Vîlceleanu că fusese însărcinat de colonelul Brown să participe la o

conferință de presă organizată de MI6, care urma să aibă loc în ziua de 17 ianuarie. Era vorba de fapt despre evenimentul de lansare a cărții *The Lost Footsteps*, organizat de editura Collins. Victor i-a explicat lui Vîlceleanu că „a cerut amânarea conferinței și a publicării, dar colonelul Brown l-a amenințat că, cu voia sau fără voia lui, conferința se va ține, iar ei vor trage concluziile necesare, fie că este laș, fie că în spatele său stau forțe care-l rețin"[36]. O explicație mai scurtă și mai cuprinzătoare nu se putea găsi; Crăciunaș bloca astfel orice tentativă a Securității de a zădărnici participarea sa la lansarea volumului.

De fapt, Securitatea era pusă în fața faptului împlinit de propriul ei agent, care visa deja că peste doar câteva zile se va plimba pe străzile din centrul Londrei și își va admira cartea în vitrina vestitei librării Hatchards. Ce nu știa acesta era că poliția politică din România studiase cu multă vreme în urmă manuscrisul său. Prima dată a avut ocazia să-l obțină exact cu un an în urmă, la începutul lui ianuarie 1960. George Pop, alias agentul Sandu, a raportat rezidenței DIE de la Londra că Silviu Crăciunaș îi face destăinuiri despre activitatea sa, despre preocuparea de a demasca public „regimul odios din țară", concentrându-se asupra scrierii unei cărți „care este spre terminate, urmând să fie dată la tipar și să apară peste 3-4 luni". Crăciunaș i-a oferit lui Sandu manuscrisul pentru a-l citi și analiza împreună, iar Sandu „a vrut să ni-l dea pentru fotografiere. Ținând cont că această carte va apare [sic!] pe piață în scurt timp, noi nu am considerat oportun să o luăm, fapt ce a fost explicat lui Sandu și cu care a fost de acord"[37].

Însă ofițerul DIE care a refuzat oferta agentului Sandu greșise. Centrala i-a atras imediat atenția astfel că, la începutul lui februarie 1960, dintr-o nouă telegramă a rezidenței de la Londra, aflăm că rezidentul a făcut tot posibilul să-și repare greșeala: „Conf. dispozițiunilor Centralei, prin Sandu s-a reușit obținerea manuscrisului cărții pregătită pentru tipar de către Căciunaș Silviu. Materialul a fost fotocopiat (676 de pagini), urmează să fie trimis Centralei prin curier"[38]. Astfel, manuscrisul lui Crăciunaș a ajuns la București exact cu un an înainte să apară în librăriile din Londra, e drept, în forma inițială, modificată pe parcurs de editură și care cuprindea 24 de capitole, și nu 20, așa cum a fost publicată cartea. Titlul manuscrisului era cel propus de Crăciunaș, *Lupta în umbra colosului răsăritean*, o variantă neinspirată și neatractivă, schimbat probabil la solicitarea editurii. DIE a făcut și un rezumat de nouă pagini al manuscrisului, prezentat conducerii superioare a Securității[39].

Prin urmare, jocul lui Crăciunaș, care se plânsese timp de un an în rapoarte sau în discuțiile cu ofițerii de legătură că toate copiile manuscrisului erau încuiate fie în sertarele editorilor de la Collins, fie în birourile ofițerilor de la MI6, ar fi putut fi expus cu ușurință

drept o înșelătorie. Nu s-a întâmplat așa, ceea ce demonstrează din nou că Securitatea, în special Direcția de Contraspionaj, avea încredere deplină în agent, nepunându-i la îndoială afirmațiile.

La sfârșitul lunii ianuarie 1961, Securitatea a developat filmul făcut de echipa maiorului Vîlceleanu, pe care se aflau filele cărții lui Crăciunaș fotografiate la Luxemburg. Filmul nu sosise la București în geanta maiorului, care nu avea voie să călătorească cu el prin Occident, ci prin intermediul curierului diplomatic trimis de Ambasada României de la Bruxelles, unde îl depusese Vîlceleanu în drumul său de întoarcere. Pentru că volumul a fost cerut „foarte urgent de conducerea ministerului"[40], la 25 ianuarie manuscrisul a fost trimis Serviciului F pentru a fi tradus din limba engleză. La 1 februarie, cartea era deja tradusă, iar peste două zile a fost legată în trei exemplare. Pe 3 februarie poposea pe biroul ministrului Afacerilor Interne, generalul-colonel Alexandru Drăghici, și al colonelului Nicolae Doicaru, șeful Direcției I Informații Externe. Maiorul Neagu Cosma, adjunctul șefului contraspionajului, cel care în anii 2000 va insinua că DIE ar fi scris cartea lui Crăciunaș, a primit-o mai târziu, abia pe 6 februarie.

Între timp, în cele câteva zile care trecuseră până la finalizarea traducerii, conducerea ministerului a avut timp să citească ultimul raport al lui Crăciunaș, predat la Luxemburg și sosit tot prin intermediul curierului diplomatic de la Bruxelles. În acest raport, agentul a relatat întreaga poveste a cărții, desigur, versiunea sa personală, reluând informațiile vechi, deja cunoscute din rapoartele anterioare. A explicat din nou faptul că nu el este adevăratul autor al cărții, că a încercat să întârzie apariția volumului, dar că era dezarmat în fața amenințărilor colonelului Brown și ale lorzilor Oswald și Osborne. Sub o formă discretă și aparent candidă, strecurase și câteva amenințări la adresa Securității, semnalând care ar putea fi consecințele unor măsuri represive față de familia sa din țară, luate ca reacție la apariția cărții.

Partea a doua a materialului constă însă într-o analiză amănunțită a consecințelor apariției acestei cărți, precum și a metodelor prin care Securitatea putea să o combată în mod public. Sugestiile lui Crăciunaș pe marginea acestui subiect sunt numeroase, fiind cel mai amplu material al agentului pe această temă. Numeroase pagini menționează discuțiile pe care le-ar fi purtat cu lorzii St. Oswald, Osborne și așa-zisul colonel Brown. Raportul transmite și râvna cu care Crăciunaș căuta să se asigure că Securitatea nu-l va pedepsi după ce va analiza conținutul cărții. Redăm mai jos o parte din el, pentru că, până la urmă, efortul lui Crăciunaș este captivant. În definitiv, chiar dacă nu era un bun scriitor, agentul avea un anumit talent de a transforma minciuna în adevăr sau imaginarul în realitate:

La cea dintâi întâlnire pe care am avut-o cu lordul Osborne – col. Brown – lordul St. Oswald, am pus în discuţii problema cărţii intitulată de ei *The Lost Footsteps* (sau în traducere *Fâşia paşilor pierduţi*).
Practic nu este necesar să-i fac aici un rezumat. Ar cere zeci de pagini de scris. [...] Textul deja tipărit conţine în prezent două legende:
1. Legenda trasată de forurile securităţii RPR pentru a-mi servi ca fundament executării misiunii mele în Occident. Legenda descrie reîntoarcerea mea în România, unele contacte făcute la Bucureşti şi Cluj, arestarea, anchete, fuga din spitalul Burdujeni, ascunderea prin diverse locuri şi localităţi, legătura cu anumite cercuri din Occident, organizarea fugii la Viena. La aceasta am adăugat şi legenda primei fugi în străinătate (1949 – Viena/Paris) împreună cu Maria Leibovici, plus împrejurările în care Basil Raţiu îmi solicită reîntoarcerea în RPR în vederea executării unei misiuni subversive în interesul Comitetului Naţional Român din New York şi al unor cercuri occidentale interesate la activarea luptei împotriva regimului de democraţie populară din România, prin orice mijloace.
2. Legenda schiţată de forurile Int. Service-ului din Londra, adăugând la legenda mea cele mai extraordinare aventuri şi obiective senzaţionale, urmăreşte scopul de a mă prezenta publicului englez ca un personaj absolut miraculos. Astfel lordul Osborne, lordul St. Oswald şi colonelul Brown mi-au spus că în niciun caz nu trebuie să fie pus în textul cărţii accentul pe ideea că m-aş fi înapoiat în RPR pentru a organiza o reţea de agenţi pentru a culege informaţii. Asemenea obiectiv este considerat de publicul de aici ca fiind de ordin minor, iar personalitatea mea ar fi apărut publicului englez ca ceva prea puţin interesant şi serios. Ei au susţinut că în textul cărţii trebuie să se arate că m-am înapoiat în RPR în vederea atingerii unui obiectiv senzaţional: *organizarea mişcării de rezistenţă din România, în ansamblul ei, pentru a putea începe lupta împotriva regimului de democraţie populară RPR* când împrejurările ar fi devenit favorabile. După opinia celor trei englezi numiţi mai sus, numai având în faţa mea un astfel de obiectiv „măreţ" eu voi putea fi prezentat publicului englez ca un mare personaj, un luptător de mari proporţii din mişcarea de rezistenţă, un erou etc. (altfel, după opinia lor, numai obiectivul culegerii de informaţiuni m-ar fi înfăţişat doar ca un simplu spion care niciodată nu ar putea fi prezentat ca o mare personalitate, ca un erou etc.).
Am fost de acord cu acest punct de vedere, căci cred că este în interesul executării misiunii mele să pot fi prezentat publicului englez, ca şi multor cercuri foarte influente în lupta anticomunistă, ca o mare „personalitate" cu vastă experienţă în domeniul activităţii conspirative şi a mişcării de rezistenţă în general. Am întrebat însă pe lordul Osborne, lordul St. Oswald şi col. Brown dacă au fost imaginate o serie de capitole care nu au apărut în textul ce mi-a fost prezentat în primăvară la sanatoriul din Geneva. Aceste capitole privesc viaţa mea în închisoare, încercarea unui deţinut – agent provocator al Securităţii – de a afla ce secrete se ascund în capul meu, confruntarea cu deţinuţi imaginari în legătură cu acţiuni subversive fantastice în anii 1947-1948 etc. După fuga de la închisoare au fost introduse capitole noi cu peripeţii şi aventuri senzaţionale,

urmărit de securitate în București și la o mânăstire; nu lipsesc împușcături și aruncări de grenade explozive, câini de urmărire etc. În fine, în timpul revoltei din Ungaria, toamna 1956, apare că împreună cu două personaje din mișcarea de rezistență din munții Carpați, un colonel și un profesor de la politehnica din București, am încercat să organizăm un război civil și o lovitură de stat etc.

Cei trei englezi mi-au explicat că ceea ce eu am descris relativ la viața mea în închisoare, fuga, ascunderea în țară și fuga în străinătate este perfect înțeles de către ei fiindcă privesc faptele cu ochi de specialiști experimentați. Mi-au spus că ei și-au dat seama că după fuga de la închisoare superioritatea mea față de securitatea RPR a constat tocmai în arta cu care am știut să rup firul urmăririi și să evit incidente, împușcături, explozii; dacă așa ceva s-ar fi întâmplat în realitate, cel mai probabil că aș fi fost împușcat în timpul urmăririi sau capturat. Dar, mi-au spus ei, publicul ar considera o asemenea istorie ca ceva neinteresant, ca ceva plat și lipsit de captivant. Criticii nu i-ar face reclamă și nimeni nu ar putea fi determinat să citească asemenea soi de aventuri. Dimpotrivă, cartea *The Lost Footsteps* este destinată de forurile Int. Service-ului să fie răspândită în masa publicului. Ori publicul englez (educat de zeci de ani să trăiască prin prisma emoțiilor filmelor și cărților de aventuri cu bandiți celebri și tot felul de tipuri excentrice create de experți literați, specializați în asemenea domeniu) ar accepta să citească și să acorde interes numai unei cărți care l-ar captiva prin aventură senzațională. Iată deci motivul introducerii unor asemenea noi capitole, care de fapt reprezintă o a doua legendă relativ la persoana mea, grefată pe prima legendă cu care am plecat din RPR în 1957.

Am spus celor trei englezi că înțeleg prea bine motivele invocate de ei, dar că eu personal nu pot accepta să-mi dau numele și să răspund ca autor al cărții. Le-am arătat că publicarea cărții și deci publicitatea dată conținutului ei poate ajunge la cunoștința multor persoane din România sau a altor persoane aflate în străinătate care-mi cunosc perfect viața și relațiile și care pot contesta veridicitatea și autenticitatea întâmplărilor descrise în cartea *The Lost Footsteps* (titlul însuși, *Fâșia pașilor pierduți*, arată că este vorba de o carte de aventuri). În acest caz eu aș fi expus compromiterii grave, ceea ce mi-ar cauza mari neplăceri, prevederea acestor consecințe posibile determinându-mă să mă opun publicării unei asemenea cărți sub numele meu. Le-am spus că dacă ei voiesc pot să o publice sub un pseudonim, ceea ce pe mine m-ar feri de consecințele amintite.

Lordul Osborne, lordul St. Oswald și col. Brown s-au arătat foarte mirați și chiar furioși pentru atitudinea mea, acuzându-mă că în ultimul moment vreau să mă opun publicării cărții când deja textul ei este tipărit; ei mi-au făcut reproșuri aspre pentru faptul de a fi acceptat în 1957 ideea scrierii și publicării unei cărți relativ la experiențele mele, susținând că atunci ar fi fost momentul să mă opun publicării ei, nu acum în toamna 1960. Eu, la rândul meu, am protestat pentru metoda cu care am fost pus în fața unui fapt împlinit, a unui text gata tipărit, radical deosebit de textul scris la mașină primit la Geneva prin februarie, primăvara aceasta. Normal ar fi fost, am afirmat eu, ca și textul nou, pregătit de

experții lor în cursul acestei veri – 1960 – să-mi fi fost pus în prealabil la dispoziție pentru a-mi putea spune opinia.
Cei trei englezi au susținut că lipsa mea din Anglia în tot cursul verii și faptul că nu au comunicat cu mine direct până în sept. când am revenit la Londra, i-a împiedicat să-mi pună la dispoziție noul text, pregătit pentru a fi dat la tipar (în fapt, eu am plecat spre finele lunii iunie din Anglia, englezii de mai sus au avut suficient timp să-mi vorbească de intențiile lor de a se redacta un nou text, cu aventuri senzaționale, dar ei au preferat să tacă și să mă pună în fața unui fapt împlinit, anume textul tipărit, ca [la] protestele mele să poată răspundă că textul gata tipărit nu mai poate fi sub niciun motiv modificat, lucrările de tipar fiind mult prea costisitoare spre a putea fi repetate).
Nu am cedat însă argumentelor utilizate de lordul Osborne, lordul St. Oswald și col. Brown. Le-am spus că nu pot accepta să-mi apară numele ca autor al cărții *The Lost Footsteps* fiindcă capitolele de aventuri extraordinare sunt în fapt neadevăruri. Sunt minciuni destinate publicului englez, ceea ce îmi va atrage răspunderi de cea mai mare gravitate. Ei mi-au răspuns că în lupta împotriva unui inamic cum sunt comuniștii orice armă este permisă, inclusiv minciuna, dacă prin asta se servește „cauza și interesele așa-zisei lumi libere". În ce privește publicul englez, ei și-au exprimat părerea că pot să-i ofere „minciuni" bine ticluite, pe care să le creadă oricine ca autentice fapte, cu condiția ca printr-o astfel de metodă să poată fi atâțată și întreținută aversiunea față de comunism. În acest caz un obiectiv important este atins pentru Int. Service. În plus, m-au asigurat că prezența mea în Anglia le va permite să mă arate publicului englez, prezentându-mă la conferința de presă și interviuri de televiziune și radio în carne și oase, ca o dovadă vie și pipăibilă că tot ce se istorisește în cartea mea este un adevăr autentic.
Lordul Osborne, lordul St. Oswald și col. Brown mi-au reamintit că le datorez lor salvarea mea din România, executată prin mijlocirea Sandei Stătescu și Iancu Rațiu, ceea ce mă obligă moral să le fac un contraserviciu și să servesc cauza Angliei și lupta ei împotriva comunismului, acceptând să apar ca autor al cărții *The Lost Footsteps*. În caz contrar, de refuz din partea mea, ei sunt totuși ferm decișI să dea cartea publicității cu numele meu ca autor. Iar dacă aș protesta public împotriva unui asemenea procedeu prin trimiterea unei scrisori de protest la unul din marile ziare, cei trei englezi m-au amenințat cu cele mai grave consecințe. Ei mi-au afirmat că deja au la dispoziție vreo cinci persoane în diverse țări din Europa, Israel, pregătiți să depună jurământ în fața oricui spre a dovedi că întâmplările scrise de mine sunt adevăruri complet autentice. Invers, dacă m-aș opune publicării cărții, cei cinci așa-zișI martori ar fi întorși de Int. Service împotriva mea, spre a fi dovedit în fața publicului că sunt de fapt un „agent provocator" care am intrat sub pielea autorităților engleze și a unui mare editor londonez pentru a-mi publica o carte, ca sub asemenea acoperire să pot apoi executa o acțiune de spionaj în Anglia în favoarea Uniunii Sovietice și a comunismului. Natural, finalul depoziției celor cinci martori împotriva mea ar da posibilitatea Int. Service-ului să mă aresteze și să mă ducă în fața curții cu jurați, condamnarea mea fiind astfel inevitabilă.
Lordul Osborne, lordul St. Oswald și col. Brown mi-au declarat că ei sunt convinși că în realitate eu sunt un mare naționalist și că am luptat

împotriva comunismului, o serie de probe importante culegându-le aici în străinătate, alte probe le-au obținut prin Sanda Stătescu în cursul corespondenței ei avută cu mine în epoca când mă ascundeam în RPR. Totuși cei șapte ani (1950-1957) petrecuți de mine în RPR sunt de fapt un mare mister pentru Int. Service, care nu a avut și nu are posibilitatea să verifice în România fiecare pas pe care l-am făcut eu și fiecare zi petrecută acolo. În schimb, publicând cartea mea și răspândind-o prin presă, radio și televiziune ei sunt convinși că dacă ceva întunecat se ascunde la spatele meu publicitatea va scoate adevărul la lumină. Ei au chiar intenția de a organiza o serie de interviuri și comentarii la radio BBC, secția pentru România, cu scopul de a răspândi în țara noastră știrea despre publicarea cărții *The Lost Footsteps* și numele meu ca autor al ei. Ei speră că vor putea provoca astfel apariția unor informații chiar de la persoane aflate în RPR asupra mea și asupra întâmplărilor prin care am trecut în țară, pentru a se convinge astfel definitiv ce se ascunde de fapt în spatele meu: sunt un „erou" sau sunt un „agent comunist".

Lordul Osborne, lordul St. Oswald și col. Brown mi-au declarat că ei nu pun în dubiu trecutul meu, dar sunt datori să facă o verificare perfectă a persoanei mele. Ei mi-au declarat că deja mi-au împărtășit secrete de mare importanță pentru Int. Service, o defecțiune din partea mea putându-le cauza mari încurcături și neplăceri. Ei m-au asigurat că de fapt au toată încrederea în mine și că planul lor – a Int. Service-ului – este de a mă transforma într-un personaj celebru, legendar, ca astfel să câștige un mare prestigiu în fața publicului spre a putea fi lansat apoi cu succes în tot felul de acțiuni regizate de Int. Service împotriva comunismului. Tocmai ca să-mi crească la maximum prestigiul ei au aranjat prin V.V. Tilea și R.A. Butler (ministrul de interne) ca cartea *The Lost Footsteps* să fie dedicată acestuia din urmă (anexez scrisoarea originală a lui Butler și formula dedicației). În fața publicului englez, apariția numelui lui Butler pe prima pagină a cărții va sugera, în mod clar și indiscutabil, că tot ce se povestește în carte este pur autentic și poartă ștampila verificării oficiale din partea Home Office-ului (adică a Ministerului de Interne), care-i garantează astfel seriozitatea și autenticitatea. Natural, fiecare cititor își va da seama indirect, sau va trage concluzia ce i se sugerează, că o personalitate guvernamentală de talia lui Butler nu ar fi acceptat să-i fie dedicată cartea și să-și *asocieze numele lui cu al meu* dacă nu ar fi verificat autenticitatea a ceea ce povestesc în carte. În plus, mi-au declarat ei, tocmai prin asocierea lui Butler cu cartea mea (el fiind personalitatea cea mai marcantă a Partidului Conservator Englez, alături de Macmillan, primul ministru) însăși partidul conservator va sprijini cartea *The Lost Footsteps* pentru a fi răspândită în masa publicului englez, folosind-o ca o armă, ca o grenadă explozivă împotriva comunismului.

Lordul Osborne mi-a declarat că din aceeași dorință de a-mi spori prestigiul în fața publicului englez, Int. Service a solicitat prin dna Villiers (verișoara lordului Osborne și fiica lordului Clarendon)* și Milton Waldman, experții literari ai editurii Collins, au solicitat de la filosoful Don Salvador

* Informație eronată. Marjorie Villiers nu era fiica lordului Clarendon. Soțul acesteia, Charles Villiers, a fost nepotul lordului Clarendon.

de Madariaga – care trăiește în Anglia – ca acesta să scrie o prefață cărții *The Lost Footsteps*. Prefața a fost scrisă deja și o anexez în copie. Madariaga mi-a creat un portret excepțional, iar aventurilor mele el le dă o interpretare extraordinară și le ridică la rangul de avertisment, adresat publicului englez. Ei mi-au atras atenția că *asocierea numelui unui filosof* cu renume mondial ca Salvador de Madariaga cu numele meu ca autor al cărții (acest Madariaga fiind foarte cunoscut ca un mare anticomunist angajat în lupta împotriva comunismului de zeci de ani) este destinat să garanteze și mai mult autenticitatea a tot ce se istorisește în carte, ca publicul să-i acorde maximă încredere și să repudieze detaliile pe care comuniștii ar încerca să le creeze prin presă după apariția ei.

Tot din dorința de a-i garanta autenticitatea forurile Int. Service-ului voiesc să sugereze publicului englez că eu personal aș fi scris cartea aceasta, textul românesc fiind apoi tradus în englezește de d-na Mabel Nandriș, soția profesorului Nandriș de la școala de limbi slave, Universitatea din Londra, trecută pe coperta cărții în calitate de traducătoare. Ei deja au luat măsuri în privința aceasta discutând chestiunea cu d-na Mabel Nandriș. Aceasta a ezitat multă vreme să accepte să apară ca traducătoare pe coperta cărții *The Lost Footsteps*, fiindu-i teamă că securitatea RPR va porni represalii împotriva rudelor lui Nandriș aflate în Bucovina de Sud și în București. În final însă Mabel Nandriș a acceptat să apară ca traducătoare, fiind convinsă de forurile Int. Service în acest sens. Ca să deschidă drumul cărții *The Lost Footsteps* forurile Int. Service-ului au luat măsuri să fie publicată în limba engleză cartea țăranului bucovinean Dumitru Nimigeanu intitulată *Hell Moved Its Border** sau în traducere *Iadul își mută frontierele*. Prefața cărții este scrisă și semnată de prof. Grigore Nandriș (soțul lui Mabel Nandriș), folosit de Int. Service în foarte multe ocazii și mai ales la instruirea unor ofițeri englezi cum să vorbească perfect românește.

Lordul Osborne și lordul St. Oswald, precum și col. Brown mi-au spus că întregul manuscris redactat de Milton Waldman, d-na Villiers și d-na Harari a fost revăzut și perfect stilizat de marele scriitor englez Somerset Maugham, care i-a dat o formă literară de înalt nivel. Ei mi-au explicat că, desigur, forma literară foarte bună încă va contribui la ridicarea valorii cărții și a autenticității, succesul ei literar contribuind la creșterea prestigiului meu cât mai mult posibil. Pentru a preîntâmpina critici din partea publicului, pe pagina a doua va fi inserat un scurt text care va declara cititorilor că toate persoanele apărute în paginile cărții sunt prezentate cu detaliile complet schimbate spre a nu fi descoperite de securitatea RPR (identitatea lor sau legăturile lor). În același text se declară însă că toate persoanele ce apar în paginile cărții sunt absolut reale (nu sunt imaginare) și că întâmplările descrise, de asemenea, sunt perfect autentice – nimic inventat. Declarația este semnată cu numele meu și este destinată să fie tot una din nenumăratele probe despre autenticitatea aventurilor din carte.

---

* Cartea lui Dumitru Nimigeanu, *Hell Moved Its Border*, a fost publicată la Londra în 1960 de Blandford Press.

Toate datele amintite în această parte a raportului meu le redau așa cum le-am cules de la cei trei englezi pentru ca securitatea RPR să poată analiza și judeca cu câtă grijă procedează Int. Service la construirea cărții *The Lost Footsteps* și cum o împodobește cu tot felul de nume de personalități marcante și de dovezi asupra autenticității ei, cu scopul de a face, din cartea acesta, o armă împotriva comunismului, iar din mine – ca autor al ei – un mare „luptător anticomunist". Intenția lor de a mă prezenta ca o „mare personalitate" apare încă din pagina a treia sau a patra, care conține o scurtă notă autobiografică asupra mea (anexată în copie). Nota autobiografică mă înfățișează ca fiind un exponent al capitalului bancar și al capitalului industrial din România burgheză, arătându-se ce poziții am ocupat în conducerea unor concerne industriale din trecut. Pentru a dovedi publicului aceste calități, Int. Service vrea să folosească datele unui anuar economic german care publică numele membrilor consiliilor de administrație din industria și finanța din vechiul stat român, printre care figurează și numele meu, cu toate titlurile universitare pe care le posed. În privința publicării cărții *The Lost Footsteps* forurile Int. Service-ului au intenționat să o publice cândva la vara sau toamna viitoare. În cursul absenței mele din Anglia intenția aceasta s-a schimbat complet, forurile Int. Service-ului făcând acum eforturi să-i pregătească publicarea în primăvara viitoare, poate chiar în februarie 1961.

Încercările mele de a-i convinge să amâne publicarea cărții nu au dat rezultate. Am spus lordului Osborne, lordului St. Oswald și col. Brown că înțeleg perfect planul lor și aș dori foarte mult să servesc cauza Angliei, însă publicarea acestei cărți îmi poate expune părinții, soția, fiica la cele mai grave represalii din partea securității comuniste, fapt care mă obligă din nou să mă opun publicării ei sau cel puțin să fie amânată pentru un termen mai îndepărtat în viitor. Le-am explicat că experiențele teribile prin care am trecut mi-au sporit foarte mult sensibilitatea de om și grija de a evita să mai cauzez rău familiei mele rămasă „ostatecă" în România. Le-am descris cum familia mea, părinții, soția, fiica au avut de suferit ori de câte ori am fost eu urmărit de securitate pentru a fi descoperit unde mă ascundeam sau atunci când am fost arestat în toamna 1950 cât rău a avut de suferit familia mea. În numele familiei mele le-am cerut să amâne publicarea cărții pentru o dată nedeterminată. Cei trei englezi au fost extrem de iritați de opoziția și argumentele mele. Ei au susținut că toată lumea a văzut în mine un „om dedicat" luptei anticomuniste și ca atare sunt descris și în carte. După opinia lor, un astfel de „luptător" nu trebuie să țină seama de niciun sacrificiu, chiar al propriei sale familii, când este vorba de o cauză „măreață" ca aceea a așa-zisei salvări a lumii libere de pericolul comunismului mondial. Ei au susținut că între anii 1944-1948 și după aceea, în 1950 și în anii care au urmat, familia mea n-a contat nimic în ochii mei, că în lupta mea împotriva comunismului nu am ezitat să-mi expun familia la mari primejdii și represalii. De ce atunci am avut asemenea curaj și de ce acum curajul mi-a dispărut?, m-au întrebat ei. Cei trei englezi au susținut că de fapt eu ar fi trebuit să raționez astfel (referitor la familia mea) încă din 1944-1945, la ocuparea României de către armatele sovietice și după instaurarea regimului la 6 martie 1945, când ar fi trebuit

să evit orice conflict cu noul regim sau să fi încercat să fug spre Occident în acei ani, cu întreaga mea familie, pentru a o ocroti de pericolele de care încerc acum să o feresc, desigur mult prea târziu şi ineficace. După opinia lor, eu nu am alt drum de urmat decât de continuat drumul iniţial – lupta împotriva comunismului – independent de orice sacrificiu, chiar al familiei mele şi chiar al meu propriu.

La una din întâlnirile avute cu ei, lordul Osborne m-a asigurat că, dacă după publicarea cărţii familiei mele i s-ar cauza un rău de către securitatea RPR, Int. Service-ul ar alarma presa engleză şi unele ziare mari din alte ţări europene pentru a întreprinde o campanie publică împotriva României şi a regimului ei de democraţie populară, ca sub o asemenea presiune morală să înceteze persecutarea familiei mele. Pentru a-mi ocroti soţia de o persecuţie posibilă, lordul Osborne şi lordul St. Oswald mi-au sugerat să fac uz de faptul că *juridic* sunt divorţat de soţia mea încă din anul 1948 (deci un mare interval de timp) sau 1950 – nu-mi aduc aminte exact –, fapt cunoscut desigur de securitatea RPR. Iar ca o confirmare a acestui fapt fie să fac o căsătorie de formă cu Sanda Stătescu, fie să lansăm cu toţii un zvon de natura aceasta printre românii din străinătate ca astfel informaţia să ajungă prin mijlocirea agenţilor comunişti la cunoştinţa securităţii RPR. În acest caz, securitatea RPR va avea o probă de fapt că eu sunt cu totul despărţit de soţia mea, încât orice măsură de persecuţie la adresa ei mie nu mi-ar putea provoca nicio constrângere morală. [...]

În ce priveşte *data* posibilă a publicării cărţii *The Lost Footsteps*, forurile Int. Service-ului sunt ferm decise să o publice la *finele lunii ianuarie* sau *începutul lunii februarie* 1961, în mod irevocabil şi independent de consimţământul meu.

***

Până la finele lunii iunie 1960 forurile Int. Service-ului nu au manifestat nicio grabă relativ la publicarea cărţii *The Lost Footsteps*; dimpotrivă, părea că publicarea ei va fi amânată pe o perioadă nedeterminată. În septembrie, după ce am revenit la Londra, forurile Int. Service-ului au iniţiat convorbiri cu mine referitor la această publicare. În octombrie şi mai ales în noiembrie au început să manifeste o grabă serioasă, făcând preparative viitoare (posibil februarie 1961). Scrisoarea anexată, primită zilele acestea de la editura Collins, vorbeşte despre data de 30 ianuarie 1961 ca dată posibilă a publicării cărţii, promiţându-mi că-mi va trimite un exemplar în mod anticipat.

Opinia mea este că graba Int. Service-ului se explică prin o serie de cauze:

1. În primul rând sunt interesaţi să dea o lovitură propagandistică împotriva comunismului, lansând o carte prefabricată, precum am arătat în paginile precedente.

2. În al doilea rând, aceste foruri mi-au acordat o mare încredere şi vor să mă transforme în instrument al planurilor lor anticomuniste, fie teroriste, fie de altă natură. Desigur, acest fapt convine excelent însăşi executării misiunii mele în lumea capitalistă, căci îmi deschide mari perspective de pătrundere în viitor spre cele mai înalte planuri de acţiune.

3. În al treilea rând, pe baza celeiași încrederi că sunt „un mare luptător" anticomunist, forurile engleze urmează să mă transforme într-un personaj influent, pe care să-l lanseze în campanii de propagandă împotriva comunismului, destinate să agite publicul și să-i țină trează atenția asupra așa-zisului pericol comunist.
4. În al patrulea rând, cred că anumite eșecuri și încurcături survenite în planurile lor din România, ca și faptul că Hrușciov ar fi fost avertizat de existența unei acțiuni teroriste împotriva sa, le-a trezit suspiciuni mai mult sau mai puțin puternice la adresa mea. Deci, grăbindu-se să publice cartea *The Los Footsteps*, ei calculează să mă supună concomitent unui ultim și profund control.
Cartea *The Lost Footsteps*, fiind destinată să lovească în comunism, *se pune problema împiedicării publicării ei.* Am încercat să mă opun acestei publicări, dar fără rezultat. Orice insistență în plus va întuneca relațiile mele cu Int. Service și-i voi spori suspiciunile până la cel mai înalt grad.
A. *Ipoteza întâia, a retragerii urgente în RPR a subsemnatului.*
Singura posibilitate de care dispun pentru împiedicarea publicării cărții este reîntoarcerea mea în RPR încă în ianuarie 1961. Dacă voi trimite o scurtă scrisoare, să zicem adresate lui V.V. Tilea sau Iancu Rațiu, cu un scurt mesaj destinat colonelului Brown, ștampila poștei din București și mesajul meu îi va decide să oprească imediat publicarea cărții. Desigur, aceasta va însemna implicit și terminarea misiunii mele în Occident. Am studiat problema aceasta din toate punctele de vedere și am ajuns la concluzia că față de atitudinea absolut rigidă a forurilor Int. Service eu nu pot face nimic pentru a împiedica publicarea cărții, decât reîntorcându-mă în RPR.
B. *Ipoteza a doua, a publicării cărții la Londra în așteptarea aprobării din partea Partidului.*
Există însă *o altă posibilitate de a torpila această carte*, prin următoarea metodă:
– să accept publicarea ei la data proiectată de Int. Service;
– să particip la interviurile radiodifuzate și televizate, precum și la conferințele de presă, potrivit programului pe care îl pregătește Int. Serv. pentru a da o mare publicitate cărții și numelui meu;
– să fie lansate atacuri de presă din RPR și cea din URSS împotriva cărții, împotriva mea și împotriva celor ce stau în spatele întregii conspirații (planul acestori atacuri îl voi descrie separat, în alte pagini care vor urma);
– după un interval de două sau trei luni de la lansarea cărții, adică prin mai sau iunie 1961, să mă reîntorc la Viena sau să plec la Berlin, unde să mă prezint la Legația RPR spre a cere azil politic și repatriere imediată;
– după reîntoarcerea la București cred că s-ar putea aranja o mare conferință de presă cu jurnaliști români, sovietici și, desigur, jurnaliști occidentali. La această conferință de presă aș putea face declarații „senzaționale" despre felul în care Int. Service m-a constrâns să accept ca sub numele meu să fie publicată o carte de aventuri fabricată de experții lor, luând ca bază evadarea mea de la închisoare și fuga din România spre Austria etc. De asemenea, aș putea demasca planurile lor conspirative și teroriste împotriva lui Hrușciov și Gheorghiu-Dej, ca și împotriva

Uniunii Sovietice şi RPR. Aş putea demasca pe colonelul Brown, lordul Osborne, lordul St. Oswald, pe R.A. Butler – ministrul de interne al Angliei – şi partidul conservator englez care de fapt stau în spatele întregii conspiraţii (desigur că, cu aceeaşi ocazie, aş putea demasca pe generalul american Fischer, colonelul Jerrold şi planurile conspirative americane, precum şi pe Ben Gurion şi pe generalul Dan Tolkowsky şi planurile subversive ale Israelului). Ca declaraţiile mele să aibă o justificare aş putea explica jurnaliştilor la conferinţa de presă că în mine s-a produs un teribil *proces de conştiinţă* după fuga din RPR în Occident. La originea acestui proces interior ar sta epoca începută după armistiţiul din sept. 1944 când autorităţile militare şi politice americane, franceze şi engleze au intrat în România, susţinând din acel moment democraţia burgheză şi vechile partide politice cu ideea unui „nou război" împotriva URSS-ului, prima linie de luptători trebuind să fie, desigur, cei care se aflau în Europa de Est, printre care şi românii. Influenţa cercurilor occidentale a crescut enorm în lunile şi anii următori, determinând mii de tineri români să se avânte la o luptă făţişă împotriva Uniunii Sovietice, adevărata eliberatoare a României de armatele hitleriste şi împotriva regimului de democraţie cu adevărat populară instaurat în martie 1945. Lupta a dus la rezultatele catastrofale pentru aşa numita mişcare de rezistenţă, care de fapt era o reacţiune internă puternic influenţată şi aţâţată de statele imperialiste. Finalul luptei a fost înfrângerea reacţiunii şi distrugerea reacţionarilor, părăsiţi în mod laş de cei care i-au aţâţat să pornească la luptă împotriva Uniunii Sovietice şi a regimului de democraţie populară din RPR. Aş putea explica jurnaliştilor că eu am fost unul din cei care am fost influenţat de tactica imperialiştilor, care m-au antrenat să mă arunc alături de alţi români la lupta reacţionară împotriva comunismului. Finalul a fost şi pentru mine înfrângerea. După fuga de la închisoare (spitalul Burdujeni), imperialiştii americani şi Marele Cartier General din Washington m-a părăsit în ghearele primejdiei, împreună cu Comitetul Naţional Român, ambii obligaţi să mă ajute prin toate mijloacele.

După ce am reuşit să fug în Occident, atât serviciul american de informaţii, cât şi Int. Service încearcă să mă stoarcă de informaţii şi să mă ademenească cu sume mari de bani şi premii să devin din nou instrumentul lor în vederea unor teribile acţiuni teroriste împotriva lui Hruşciov, Gheorghiu-Dej, Uniunea Sovietică şi RPR. Dar după experienţele deja făcute în trecut cu americanii, şi după ce mi-am dat seama că mă vor părăsi în mod laş în caz de eşec, am ajuns la concluzia că trebuie să mă opun planurilor lor şi să le răstorn împotriva lor. Explicaţia acestei schimbări în conştiinţa mea ar începe cu ideea că imperialiştii au fost de fapt prima cauză a suferinţelor şi dezastrelor a mii de români, participanţi la aşa-zisa mişcare de rezistenţă pe urma influenţei şi aţâţării din partea imperialiştilor. Deci nu comuniştii, şi nici sovieticii nu poartă răspunderea, ei fiind în legitimă apărare în lupta împotriva noastră. La aceasta aş mai adăuga schimbările din conştiinţa mea în anii petrecuţi în Occident – în 1949-1950 şi mai ales între 1957-1961 – când mi-am dat seama de procesul de descompunere politică şi morală a burgheziei, a capitalismului şi a imperialismului, ca şi de fascizarea Statelor Unite, a Franţei şi Angliei. Dându-mi seama de pericolul enorm pentru ţara

mea natală și pentru compatrioții mei, pe urma masivelor înarmări atomice și termonucleare a marilor puteri occidentale care merg pe drumul pregătirii unui monstruos război mondial, am ajuns la concluzia finală că aș putea *repara greșelile vieții mele* dacă m-aș înapoia în Patrie și aș da compatrioților mei un avertisment de mari proporții, spre a-i feri să mai devină instrumente oarbe în mâinile imperialiștilor. Ca să-i conving că este spre binele lor și spre salvarea familiilor lor, ca și a apărării unui mod de viață mult mai sănătos decât cel burghez, aș anunța pe compatrioții mei că voi scrie o carte în care voi relata toate faptele anunțate la conferința de presă, ca faptele să-i convingă prin realismul și logica lor să nu mai devină victime inconștiente ale imperialiștilor, ci dimpotrivă, să sprijinească regimul socialismului din țara noastră.

Dacă Partidul și tov. Gheorghiu-Dej ar aproba planul acesta, eu aș avea posibilitatea dorită de ani de zile de a *declara public* alăturarea mea la comunism și dorința de a repara greșelile trecutului meu, dedicându-mi toate puterile luptei de apărare a regimului de democrație populară din țara noastră și construcțiile lui extraordinare din ultimii cincisprezece ani. În felul acesta, ajutorul pe care mi l-a dat în 1948 tov. Petea, de a înțelege ce înseamnă pentru dezvoltarea lumii (și a țării noastre) comunismul, va da rezultate pozitive și sub această formă.

Declarațiile mele se vor explica de la sine prin aceea că sunt un om cu o puternică viață interioară, cu un creier care analizează, nu stă pe loc, ci e capabil de decizii proprii foarte importante. În plus, publicitatea care mi se va face în Anglia și Occident cu ocazia lansării cărții *The Lost Footsteps*, precum și tot ce au pus la cale cei din Int. Service pentru a-mi ridica la maximum prestigiul va servi foarte mult planul schițat mai sus. Declarațiile mele vor apărea astfel ca din partea unui *om de mare prestigiu moral*, care a trecut printr-un complicat proces de conștiință până a ajuns la decizia că poate repara toate greșelile sale, încercând să facă un suprem bine Patriei sale și compatrioților săi. Linia aceasta de conduită mi se pare plină de conținut moral și politic și cred că mi-ar permite să întorc împotriva englezilor întreaga conspirație plănuită de ei. Desigur, întreaga problemă trebuie perfect studiată, ca cu ocazia reîntoarcerii mele în RPR și a conferinței de presă în București să nu se simtă nimic din substratul legăturilor mele cu securitatea și cu Partidul, încă din 1948. Sunt ferm convins că o asemenea conferință de presă, precum și publicarea unei eventuale cărți care să demaște planurile americanilor și englezilor ar constitui o puternică lovitură la adresa imperialiștilor. În orice caz, aș fi extraordinar de încântat să le-o putem da din plin în viitorul apropiat și lovitura să fie pentru ei cea mai neașteptată surpriză.

Oricare din soluțiile de mai sus mi-ar permite să mă înapoiez în Patrie în viitorul apropiat. Din punct de vedere pur personal, reîntoracerea în RPR ar pune capăt riscurilor inevitabile la care sunt continuu expus în Occident și care într-o zi mi-ar putea fi fatale. În plus, reîntors în țară, m-aș putea alătura din nou familiei mele: soție, fiică, părinți. Sunt despărțit de ei de 13 ani, ceea ce reprezintă o durată considerabilă de timp. Soția mea bolnavă, fiica mea și părinții deja bătrâni doresc în mod cert să fiu alături de ei și să-i ajut.

Desigur, recurgerea la oricare din soluţiile analizate şi descrise în paginile anterioare ar însemna terminarea misiunii mele în străinătate în viitoarele câteva luni.

C. *Ipoteza a treia, privind publicarea cărţii cu aprobarea Partidului.* Dacă forurile Partidului şi ale Securităţii sunt convinse de necesitatea de a continua misiunea mea în străinătate în cadrul condiţiunilor apărute în ultimele luni (descrise în prezentul raport şi-n cel predat la 2 iulie la Bruxelles), în acest caz eu voi fi obligat să rămân în Occident şi să accept publicarea cărţii *The Lost Footsteps*. Dar această carte fabricată de experţii Int. Service-ului este destinată să lovească în comunism şi-n Patria mea – în RPR. După experienţa mea, făcută între 1950-1954 (cu tovarăşii responsabili pentru acţiunile legate de prima mea misiune în străinătate în 1949-1950), acum mă gândesc în mod logic că forurile conducătoare actuale ale Securităţii şi ale Partidului ar putea prea bine să interpreteze că această carte a fost făcută cu concursul meu şi deci este în acelaşi timp o lovitură şi din partea mea la adresa comunismului, nu numai din partea Int. Service-ului (experienţa arestării mele în toamna anului 1950 a fost o lecţie ce nu se poate uita prea uşor).

Desigur, dacă se ia ca fir călăuzitor evoluţia faptelor de la ideea lui Iancu Raţiu de a fi scrisă o carte despre aventurile mele (în scrisorile lui din 1957 – în film la dosarul dv. – apare clar ideea lui şi relaţii cu editura Collins etc.) şi până la modul cum a fost fabricată cartea *The Lost Footsteps*, aşa cum am descris în prezentul raport, se poate constata cu claritate că participaţia mea este minoră, fiind în fapt constrâns de împrejurări să-mi deschid cel mai bun drum pentru executarea misiunii primite de la Securitate. În rapoartele mele din 1957 şi 1958 am descris toate faptele şi toate detaliile în legătură cu problema acestei cărţi, ceea ce poate fi oricând consultat de dv. la dosar. Iar dv. – forurile securităţii – mi-aţi transmis aprobarea cuvenită (în 1958), în sensul că pot accepta pregătirea acestei cărţi[41].

Argumentele lui Crăciunaş pornesc de la falsa premisă că el nu este decât o victimă a împrejurărilor. În realitate, afirmă agentul, este loial partidului şi braţului său înarmat, Securitatea. Aceasta însă trebuia să se abţină de la a împiedica publicarea acestei cărţi, pentru ca MI6 şi MI5 să elimine definitiv orice suspiciune pe care o mai aveau asupra lui. Oricum, îşi continuă agentul argumentarea, în Occident se publică adesea cărţi împotriva comunismului „cu o furie nemaipomenită şi cu un rafinament diabolic". Ce mai conta încă una, cartea lui? În definitiv, niciuna dintre aceste cărţi nu a putut să pună la îndoială victoria comunismului în lume, căci, aşa cum îi spunea Petea Goncearuc în timpul procesului de reeducare din 1948, comunismul „este un proces istoric obiectiv, independent de voinţa oamenilor". Clamând devotamentul faţă de cauza clasei muncitoare, agentul Victor era mult mai bine pregătit în arta manipulării decât cei care credeau că îl controlează.

***

În așteptarea zilei de 17 ianuarie 1961, când urma să aibă loc conferința de presă la care se anunța lansarea cărții *The Lost Footsteps*, Direcția I Informații Externe a Securității a mai căutat să afle câte ceva despre pregătirea evenimentului. Cu câteva zile înainte, omul de afaceri George Pop, alias agentul Sandu, a informat rezidența din Londra că ziarul *Daily Mail* va publica fragmente din cartea lui Crăciunaș, iar tirajul volumului va fi, pentru început, de 25.000 de exemplare. La câteva zile după ce agentul a obținut informațiile de la Crăciunaș, Securitatea a instruit rezidența ca „materialul publicat în presa engleză, precum și cartea redactată de susnumitul să fie procurate și trimise în Centrală”[42].

Același agent Sandu, continuând să-l exploateze informativ pe agentul Victor, a informat rezidența în primele zile ale lunii februarie că volumul a apărut deja în librării, însă „nu s-au publicat fragmente în ziare așa cum s-a raportat anterior deoarece editura Collins, care a publicat-o, s-a împotrivit sub pretextul că aceasta ar fi dăunător vânzării cărții”[43]. Imediat după lansare, Securitatea a reamintit rezidenței DIE că are sarcina de a afla și de a o informa în legătură cu persoanele care au participat, cu declarațiile făcute în timpul evenimentului, precum și toate comentariile despre carte și autorul ei publicate în presa engleză. Pentru ca informațiile culese de la fața locului să fie cât mai cuprinzătoare și obiective, rezidența DIE l-a instruit și pe Ion Murgu, fostul ziarist și secretar de presă al Ambasadei României, acum agentul Stanciu, să participe la eveniment.

Cei doi agenți ai DIE, Sandu și Stanciu, care nu știau că lucrează pentru același serviciu secret, au participat așadar la conferința de presă din ziua de 17 ianuarie 1961 a lui Silviu Crăciunaș, agentul Victor, care nu avea habar că în sală se află și alți agenți ai Securității în afară de el, cu misiunea de a obține informații de la alte persoane prezente la eveniment. Însă nu erau prea multe de aflat. Stanciu a raportat, de exemplu, că Silviu Crăciunaș ar putea primi și alte oferte în viitor, cum ar fi realizarea unor scenarii pentru mai multe televiziuni din Marea Britanie, SUA și Canada, care îi vor aduce sume de bani considerabile, pe lângă drepturile de autor oferite de editura Collins and Harvill Press.

La conferința de presă și la petrecerea organizată de editură în onoarea lui Crăciunaș au participat români și englezi deopotrivă, printre care scriitori, membri ai parlamentului, diplomați, reprezentanți ai Foreign Office și jurnaliști. Pe scurt, peste optzeci de „personalități britanice”, în frunte cu Richard Austen Butler, ministrul de Interne la acea dată, după cum nota meticulos și entuziasmat Crăciunaș într-unul din rapoarte, în timp ce Rațiu, în jurnalul de care nu se despărțea niciodată, a consemnat doar „lume multă”.

Într-adevăr, a participat un număr impresionant de persoane. Dintre personalităţile prezente la eveniment merită amintite măcar câteva, precum scriitorul Salvador de Madariaga, generalul Brian Horrocks, erou al celor două războaie mondiale, devenit scriitor, căpitanul aviator Douglas Bader, a cărui biografie, scrisă de Paul Brickhill, devenise cea mai vândută carte în 1954, scriitoarea Susan Ertz, autoarea volumului *In the Cool of the Day*, care avea să fie ecranizat curând de Metro-Goldwyn-Mayer cu Jane Fonda în rolul principal, lordul Bernard Fergusson, general de armată, scriitor şi guvernator general al Noii Zeelande, sau scriitoarele Veronica Wedgwood, Elizabeth Jane Howard şi Audrey Erskine Lindop. Jurnaliştii, printre cei mai reputaţi ai vremii, reprezentau ziarele şi publicaţiile importante: *Daily Mail*, *Observer*, *The Economist*, *Daily Express*, *BBC*, *Sunday Telegraph*, *Times*, *Spectator*, *Evening Standard*, *The Guardian*, *The Evening News*, *Daily Herald* ş.a.m.d.

Dintre români nu putea lipsi Ion Raţiu, fără de care Crăciunaş nu ar fi ajuns la Londra şi nici nu ar fi devenit un autor atât de apreciat în acel moment. Însă Raţiu a participat la eveniment fără prea mare tragere de inimă. Se afla în Elveţia, în vacanţă, când a primit din partea editurii Collins o telegramă cu câteva zile înainte de lansare, urmată de telefoane insistente din partea lui Crăciunaş, care nu îi putea accepta lipsa. Ion Raţiu era în realitate decepţionat de prietenul său, considerând că, în ciuda sprijinului fundamental pe care i-l acordase, Crăciunaş nu a vrut să împartă cu el momentul său de glorie. Pe 20 ianuarie 1961, întors în Elveţia pentru a-şi continua vacanţa, Raţiu şi-a notat în jurnal gândurile despre Crăciunaş, ca o trecere în revistă a momentelor care le-au marcat prietenia. Succinte, ele sunt de fapt o scurtă şi adevărată istorie a cărţii *The Lost Footsteps*:

> E însă o ocazie bună să încrustez anumite gânduri în legătură cu Silviu Crăciunaş şi soţia lui de astăzi, Sanda, fostă Stătescu, şi apoi Longo. Se merită să o fac în primul rând pentru mine, căci, poate, voi dori în viitor să reflectez asupra lor şi asupra legăturii dintre noi. Va fi util atunci să-mi reamintesc de felul cum am văzut situaţia aceasta astăzi. Şi apoi, cine ştie, poate vreodată şi-odată, aceste rânduri vor prezenta oarecare interes cititorului de mâine; dacă nu pentru valoarea lor literară (pe care n-am căutat-o niciodată, încrustând întotdeauna grăbit crâmpeie de gânduri) cel puţin ca o indicaţie a frământărilor vieţii noastre de exilaţi.
>
> Am scris despre Silviu şi Sanda în acest jurnal de zi de nenumărate ori. Când Sanda a venit la mine, disperată, am sărit în ajutorul lui fără nicio ezitare. După ce a sosit la Viena m-am zbătut şi m-am luptat pentru el necontenit. Întâi pentru a-i da ceva bani, apoi pentru a-i da şansa de a „intra în legalitate", plasându-i „povestea" la Editura Collins şi obţinându-i un avans de £500. În fine, pentru a-l putea aduce la Londra.

Pe vremea aceea, când toată lumea se ferea de el, atât Silviu, cât şi Sanda mă copleşeau cu ditirambe şi osanale de omagii, asigurări de devoţie absolută etc. Silviu mi-a dat chiar singura fotocopie a raportului lui scris, făcut pentru serviciile americane care l-au trimis în România, cu o lungă şi frumoasă dedicaţie scrisă cu mâna lui pe pagina primă a fotostatului. În corespondenţa ce a urmat, şi când mă zbăteam pentru el, toate scrisorile lui şi ale Sandei conţin aceleaşi sentimente de totală devoţie de admiraţie pentru mine şi de recunoştinţă eternă. Tot acest timp însă eu eram la capătul dăruitor şi el la cel receptor al firului ce ne unea.

La un moment dat se decisese chiar să se abandoneze proiectul cărţii lui. Waldman, care avea o antipatie faţă de Silviu, a făcut un raport defavorabil şi primele capitole prezentate au fost socotite slabe. Eu însă am insistat şi în conversaţii cu Manya Harari şi cu Sarah Collins am reuşit să conving editura să continue cu proiectul cărţii chiar dacă va fi necesar să se reînscrie întregul text. La Crăciun 1959, la cina de la Manya Harari, Marjory Villiers a discutat cu mine forma pe care va trebui să o ia *Introducerea* pe care eu urma să o scriu. Asupra faptului că eu eram acel care va prezenta cartea nu exista niciun dubiu.

Sosit la New York, fac cunoştinţa dnei Straus, mama şefului casei de editură Farrar, Straus & Cudahy. Îi vorbesc şi ei cu acelaşi entuziasm cu care l-am convins pe Billy Collins să accepte cartea fără ca să fi văzut măcar un singur rând scris. Scriu lui Manya imediat despre acest lucru şi editurile intră în legătură cu rezultatul că publicaţia cărţii în America e aranjată. Cu alte cuvinte ieşirea lui Silviu din ţară, ideea de a scrie o carte şi de a termina cu viaţa de clandestinitate, plasarea cărţii la Londra, obţinerea de bani pentru a-i asigura existenţa, aducerea lui la Londra, plasarea cărţii în America, toate mi se datoresc mie. În plus, Silviu îmi datorează bani peşini peste una mie lire sterline.

Abia sosit la Londra în luna mai 1960 primesc o serie de lovituri, una după alta. Silviu şi Sanda vin să ia cina cu noi, prima duminică după sosirea mea. Mi-am dat seama că ceva nu mergea. Un fel de jenă şi reticenţă. N-am înţeles despre ce era vorba, la început. În cele din urmă însă, mi-au confirmat că s-a decis să nu se mai scrie o *Introducere* la carte. Manya, pe care o văzusem chiar în acea după masă, nu-mi spune niciun cuvânt. Am citit textul în grabă, însă cu multă atenţie, şi am ajuns la concluzia că o introducere e absolut esenţială, din două motive: a. pentru a ridica naraţia din domeniul aventurii în cel al politicii şi b. pentru a stabili că Silviu a abandonat trecutul său fascist în Garda de Fier în mod total, încă în timpul războiului, şi că a fost de-atunci încoace un membru devotat şi leal al PNŢ-ului.

A doua zi primesc o scrisoare de la dna Villiers informându-mă că nu se mai publica o *Introducere*, utilizând nişte argumente puerile de ce eu nu pot scrie această introducere, în orice caz, din moment ce Silviu se referă, în carte, la ajutorul pe care i l-am dat. Resping acest argument într-o scrisoare pe care o dictez imediat şi explic de ce o introducere este esenţială chiar dacă nu e scrisă de mine. Într-o întâlnire cu Silviu îi arăt, clar, că sunt foarte dezamăgit că s-a decis să nu se mai publice o introducere, arătându-i şi lui toate argumentele mele de ordin naţional românesc. Îi indic că nici referinţele pe care le face în text la rolul meu

în această istorie nu mă măgulesc câtuşi de puţin. De fapt el m-a prezentat ca pe un tânăr student rămas în Anglia din cauza războiului şi că i-am venit în ajutor de dragul prieteniei ce ne lega în timpul studenţiei la Cluj. În realitate noi n-am fost niciodată prieteni în România şi i-am sărit în ajutor din motive pur politice. I-am făcut lui Silviu o mică lecţie cu ocazia aceea şi l-am rugat să mă lase afară din text dacă nu este gata să mă prezinte în aşa fel încât să nu mă micşoreze în statură politică. „E important, i-am spus, ca noi românii să ne ajutăm unii pe alţii, ca să ne creem personalităţile care să ne reprezinte aici în străinătate. Eu am făcut totul pentru tine. Tu mă prezinţi într-o lumină foarte puţin favorabilă."

Silviu a părut foarte aferat la acea dată şi a căutat să îndrepte puţin lucrurile schimbând textul referitor la mine. A făcut-o însă în aşa fel încât toată condamnarea neacţiunii Comitetului Naţional Român o pune în gura mea între semne de citaţii. Deşi este cu totul nedrept să facă acest lucru eu n-am mai zis nimic. L-am lăsat să o facă de capul lui şi am acceptat ceea ce a făcut.

Îmi spune apoi că s-a decis să dedice cartea lui R.A. Butler, ministrul de interne, care i-a dat azil. N-am făcut niciun comentariu, dar este extrem de curios că nu i-a trecut prin minte să mi-o dedice mie pentru că l-am salvat, în primul rând, şi pentru că am făcut apariţia cărţii posibilă. Cu alte cuvinte Silviu a acceptat fără nicio luptă pentru mine ca *Introducerea* ce urma să fie scrisă de mine să fie abandonată şi nici nu s-a gândit măcar ca, drept compensaţie, să-mi dedice cartea mie aşa cum mi-a dedicat raportul său original[44].

Într-adevăr, deşi promisese să-i încredinţeze introducerea, Crăciunaş şi-a neglijat prietenul, preferând un text scris mai degrabă de un scriitor cunoscut publicului englez decât de un exilat ştiut doar de o mână de politicieni. Raţiu a fost surprins şi mâhnit în acelaşi timp, considerând că prietenul său, autor de bestseller acum răsfăţat de editori, îi era nerecunoscător. Introducerea urma să fie înlocuită de o prefaţă semnată de celebrul Salvador de Madariaga. Crăciunaş însuşi l-a contactat pe Madariaga în timpul verii anului 1960, însă scriitorul nu i-a dat atunci un răspuns ferm. Pe 21 septembrie, într-o engleză modestă, i-a scris lui Madariaga o scrisoare în care îi reamintea rugămintea adresată cu câteva luni în urmă: „Sper că vă amintiţi conversaţia noastră din iulie, pe drumul de la întâlnirea PEN în Exile către clubul dumneavoastră [...]. Săptămâna aceasta am primit exemplarele necorectate ale cărţii mele, *The Lost Footsteps*, din care să vă trimit o copie, reînnoind rugămintea pe care v-o adresasem atunci, de a-i scrie prefaţa. Editura Collins-Harvill a rezervat un spaţiu de 600-1.000 de cuvinte în acest scop, şi deşi tipografia mă zoreşte, vă rog să nu lăsaţi acest lucru să vă stingherească şi să citiţi textul în tihnă"[45]. Madariaga i-a confirmat că va trimite prefaţa tot prin intermediul unei scrisori la începutul lunii octombrie, declarându-se totodată impresionat de calitatea manuscrisului. Simţindu-se rănit, Ion Raţiu nu a mai putut decât să publice

în propriul său ziar, *Free Romanian Press*, pe 23 februarie 1961, un articol intitulat „Povestea din spatele cărții *Pașii pierduți*", prin care a scos în evidență rolul jucat în geneza cărții.

În urma conferinței de presă și a lansării, cartea a fost trimisă în librării. În săptămânile care au urmat, *The Lost Footsteps* a beneficiat de toată atenția presei. Recenziile nu au mai contenit, atât în ziare, cât și la radio, cele mai multe favorabile, unele de-a dreptul elogioase. Scrupulos, Crăciunaș le-a strâns pe toate în arhiva personală, făcând și o listă cu publicațiile în care s-a scris despre cartea sa, cu autorii și titlurile cronicilor și recenziilor. Din acest document aflăm că numai în prima jumătate a anului 1961 s-au publicat 116 articole și recenzii în ziarele din Marea Britanie, alte 87 de articole fiind publicate în țări din Europa, SUA sau de pe alte continente. Aproximativ 150 de ziare, reviste și posturi de radio din întreaga lume au comentat cartea *The Lost Footsteps*, unele dintre ele realizând adevărate foiletoane cu ample pasaje din volum[46]. În publicații prestigioase, cu orientări diferite – de centru, de stânga sau de dreapta –, autorii acestor articole, jurnaliști, scriitori sau politicieni, îl declarau pe Silviu Crăciunaș, tainicul agent al Securității, un personaj excepțional, un spirit de neînfrânt, un simbol al rezistenței anticomuniste, un erou incontestabil care beneficiază în sfârșit de recunoașterea internațională pe care o merită și așa mai departe. La Londra, scriitorii și jurnaliștii Raymond Mortimer, Peter Vansittart, Neal Ascherson, Charles Petrie sau Michael Birkett sunt doar câțiva dintre cei care s-au aplecat asupra volumului. Raymond Mortimer, bine-cunoscutul și influentul critic literar care lucrase ani de zile pentru *New Statesman* și *Nation*, iar la acea vreme pentru *Sunday Times*, și-a publicat articolul cu o zi înainte ca volumul să apară în librării, pe 29 ianuarie, intitulându-l „Man's Inhumanity to Man"*. Mortimer era cunoscut pentru stilul exact și harul de a pătrunde sufletul cititorului britanic, iar o cronică favorabilă semnată de el era cheia succesului pentru un editor. În articol, Mortimer considera că a doua zi, odată ajunse în librării, „exemplarele [cărții] vor fi imediat cumpărate pentru poliția secretă din București, Budapesta și Moscova, deoarece autorul descrie cum a fost de trei ori introdus pe furiș prin Cortina de Fier, cum a scăpat dintr-o închisoare din România și cum prietenii au împiedicat să fie prins din nou, ținându-l ascuns timp de doi ani"[47]. Cartea lui Crăciunaș, mai spunea Mortimer, era scrisă în genul „conte cruel" al lui Villiers de l'Isle-Adam, iar autorul, personaj real într-o poveste adevărată, dăduse dovadă de un eroism tenace.

A fost probabil prima și ultima dată când, într-una din cronicile sale literare, Mortimer s-a înșelat atât de grav în mai multe privințe.

---

* „Neomenia omului față de om" (în lb. engl.).

Desigur, afirmația că Securitatea urma să cumpere întregul tiraj al cărții era doar o frumoasă figură de stil prin care cititorul era provocat să-și imagineze agenții secreți din România, Ungaria sau Uniunea Sovietică alergând prin librăriile londoneze. Pentru Crăciunaș însă nu a fost deloc o metaforă. Peste ani, va afirma adesea un alt mare neadevăr, și anume faptul că în ianuarie 1961 William Collins i-ar fi spus că ambasadele Uniunii Sovietice și României au cumpărat sute de exemplare ale cărții, în condițiile în care Securitatea comandase, de fapt, un singur exemplar[48]. Mortimer își va continua retorica, alunecând și el, ca toți ceilalți, în capcana iscusitului agent Victor, prezentat opiniei publice drept ceea ce nu era: „Curajul îmi pare mai uimitor decât atunci când autorul acestei cărți s-a întors în România din care scăpase cu atâta greutate, el și-a dat seama de grozăvia pedepselor pe care le risca și, când a fost supus lor, el nu a trădat niciun fapt pe care temnicerii căutau să-l obțină"[49].

Renumele lui Crăciunaș a ajuns repede pe alte continente, pe măsură ce cartea apărea și în alte țări anglofone sau era tradusă în mai multe limbi. Chiar și Walter Nash, fost prim-ministru al Noii Zeelande până în decembrie 1960, a publicat la Wellington, în iunie 1961, o amplă recenzie a cărții lui Crăciunaș, pe care l-a descris drept un spirit invincibil și un exemplu înălțător pentru politicieni.

Au fost și articole critice, dar nu atât de vehemente încât să clatine reputația artificială pe care Crăciunaș și-o crease prin această autobiografie. Astfel, unele observații din *The Observer*, *The Guardian, Times Literary Supplement* sau *Spectator* au fost mai puțin elogioase. Probabil cel mai pătrunzător în analiză și vehement în critică a fost Emanuel Litvinoff, apreciatul scriitor și poet de origine evreiască, ai cărui părinți emigraseră din Rusia și care și-a intitulat cronica „Too bad to be untrue"*. Litvinoff și-a publicat articolul în *The Guardian* pe 3 februarie, la trei zile după ce cartea apăruse în librării, afirmând că anumite detalii din volumul lui Crăciunaș îl deranjau. În primul rând, Silviu Crăciunaș fusese membru al Mișcării Legionare până în 1940, răstimp despre care nu pomenea mai nimic, așa cum nu menționa nici activitatea sa din timpul războiului, în special în perioada în care statul român era condus de un guvern din care făceau parte legionarii. În plus, mai spunea Litvinoff, Crăciunaș făcuse câteva indiscreții care puteau fi periculoase, menționându-l de pildă pe rabinul-șef din Budapesta sau descriind cum foloseau evreii bogați valizele diplomatice pentru a scoate din România bani, aur și bijuterii. Dincolo de aceste detalii, Litvinoff a apreciat dimensiunile eroice, incredibile ale poveștii de viață a lui Crăciunaș, dar „credibilitatea este ultimul lucru care trebuie cerut adevărului"[50]. Criticile lui Emanuel Litvinoff au fost primite cu oarecare îngăduință, probabil și pentru

* „Prea slab să nu fie adevărat" (în lb. engl.).

că scriitorul era cunoscut pentru faptul că se implicase în anii 1950 în campaniile umanitare de eliberare a evreilor din Uniunea Sovietică. Nu era simplu pentru un om ca Litvinoff să scrie doar cuvinte de laudă despre o carte al cărei autor fusese în trecut un asupritor al evreilor.

Daniel Norman, jurnalist evreu de origine română, corespondentul publicației *Le Figaro* la Londra, a fost mai aprig decât Litvinoff. L-a amenințat chiar pe William Collins cu demersuri împotriva editurii pentru că a publicat *The Lost Footsteps*, care conține „o înșiruire de neadevăruri"[51]. Collins i-a pus în vedere lui Norman că orice acțiune trebuia să fie îndreptată împotriva autorului, nu a editurii, dar, pentru că era considerat un jurnalist de extremă stângă, în realitate Norman nu prea a fost băgat în seamă. Prin urmare, criticile apărute în presă nu au fost atât de supărătoare, nu au generat vreun scandal care să submineze autoritatea lui Crăciunaș.

Din cele aproximativ 150 de publicații care au scris într-un fel sau altul despre Silviu Crăciunaș, doar una a publicat un articol critic în integralitatea lui, acuzându-l pe autorul cărții că nu este nimic altceva decât un criminal și un mincinos. Dar acest articol, oricât de acuzator și de agresiv, a sporit de fapt credibilitatea lui Crăciunaș, căci ziarul care l-a publicat se numea *Glasul Patriei* și era controlat și finanțat de guvernul comunist al României. Precum cartea lui Crăciunaș, acest articol are propria lui poveste ascunsă, asupra căreia merită să ne oprim.

Totul a pornit de la Ion Rațiu, care, odată cu trecerea săptămânilor de la momentul lansării, a început să suspecteze realitățile descrise în carte de Crăciunaș. Desigur, micile ironii din presă, inclusiv acuzațiile lui Daniel Norman, trebuie să fi contribuit la apariția acestor bănuieli. Pe lângă acestea au mai fost și acuzațiile lui Edwin George Boxshall, fost ofițer englez de informații, bun cunoscător al României și al românilor, întrucât se născuse la București și își desfășurase activitatea acolo timp de mai mulți ani, până la instaurarea regimului comunist. Când Boxshall a susținut, de exemplu, că în cartea lui Crăciunaș sunt multe „invenții"[52], Crăciunaș a reacționat, amenințându-l că îl va da în judecată pentru calomnie. Boxshall și-a retras afirmațiile și totul s-a terminat la fel de repede precum a început. Rațiu însă nu a fost convins de reacția agresivă a lui Crăciunaș, mai ales că regimul de la București păstra o liniște nefirească.

Securitatea a aflat despre starea de spirit a lui Ion Rațiu la începutul lunii martie 1961. A fost meritul agentului Sandu (George Pop), care a informat rezidența DIE că:

> Rațiu Iancu a început de curând să aibă din ce în ce mai multe bănuieli asupra celor declarate de S. Crăciunaș referitor la fuga sa din țară, lăsând

să se înțeleagă că după părerea lui, toată povestea din cartea acestuia ar fi o combinație a organelor securității RPR. Iancu Rațiu spune că, deși nu este convins de acest lucru, următoarele fapte îi întăresc tot mai mult această concluzie: pe de o parte, încă de la început s-a eschivat să discute o serie de probleme și amănunte asupra cărora el, ca principal colaborator al lui S. Crăciunaș în conceperea cărții, insista în mod deosebit să apară în carte un lucru care până la urmă nu s-a realizat. La multe dintre probleme, după afirmațiile lui Iancu Rațiu, S. Crăciunaș dă răspunsuri foarte relative și se arată nervos când se deschid discuții asupra lor. Pe de altă parte, Iancu Rațiu afirmă că pentru el este un semn de întrebare faptul că autoritățile RPR nu iau nicio poziție față de cartea lui S. Crăciunaș, în timp ce au făcut o problemă atât de mare cu cartea lui Horia Vintilă, care după părerea lui nici nu se poate compara prin efect cu a lui S. Crăciunaș[53].

Telegrama rezidenței DIE de la Londra se încheia cu mențiunea că agentul Sandu obținuse această informație din două surse, Rațiu și MacDonald, de unde putem trage concluzia că George Pop, Ion Rațiu și Alastair MacDonald au purtat această discuție împreună. Rațiu și MacDonald aveau dreptate. În definitiv, trecuse mai bine de o lună de când presa din Marea Britanie scria în mod regulat despre cartea *The Lost Footsteps*, iar unele dintre articole nu erau simple recenzii, ci ample comentarii despre suferințele românilor și despre felul în care regimul comunist de la București instrumenta teroarea, sfidând orice reguli sau norme sociale existente într-un stat de drept. Efectul real și pervers al cărții lui Crăciunaș a fost că a menținut viu acest subiect pe primele pagini ale ziarelor, ajutând publicul britanic să înțeleagă cât de puțină legitimitate avea guvernul comunist impus de Moscova, care se menținea la putere prin asuprirea populației. Laolaltă, aceste articole creaseră o campanie de proporții semnificative împotriva comuniștilor români, o consecință pe care Securitatea nu a fost în stare să o prevadă atunci când i-a dat lui Crăciunaș acordul să-și scrie cartea.

Pe de altă parte, volumul lui Vintilă Horia, *Dumnezeu s-a născut în exil*, publicat în Franța în 1960 și distins cu premiul Goncourt, era un roman, o ficțiune despre ultimii opt ani de viață ai poetului Ovidiu exilat într-unul din orașele de la Pontul Euxin, numele antic al Mării Negre. Autorul acestui roman, în paginile căruia nici măcar nu se regăsea adjectivul *comunist*, a fost târât într-un scandal internațional pe parcursul anului 1960, scandal generat de autoritățile din România, care l-au acuzat că a fost legionar și l-au condamnat pentru crime de război, fapte de care nu se făcea în realitate vinovat. În spatele acestei campanii se afla serviciul secret de la București. În aceste condiții, întrebarea lui Rațiu era cât se poate de legitimă; dacă regimul comunist din România a fost atât de ostil și răzbunător față de Vintilă Horia, în fond, nevinovat din punct de vedere

politic, punându-l la zid, de ce era tăcut şi neinteresat de Silviu Crăciunaş, fostul membru al Mişcării Legionare, şi de cartea sa acuzatoare la adresa regimului comunist?

Telegrama rezidenţei DIE de la Londra a fost resimţită ca un duş rece la Bucureşti, căci era vorba de o neglijenţă în muncă. Colonelul Doicaru a scris imediat o rezoluţie pe document, ordonându-le subalternilor săi, Moiş şi Todiriu, să se ocupe „cu seriozitate de a apare, aşa cum s-a dat ordin, articole în *Glasul Patriei* şi în presa noastră despre Crăciunaş. Pe linie de legaţie să se facă în străinătate demascare aşa cum s-a făcut şi în cazul celuilalt fugar la Paris. Acesta-i ordinul tov. ministru"[54] (Alexandru Drăghici). În plus, pentru informaţia obţinută, dar şi pentru că soţia sa tocmai născuse un băieţel, agentul Sandu a fost gratificat cu 100 de lire sterline.

Într-adevăr, aşa cum indicase rezoluţia lui Doicaru, pe 11 martie 1961 ministrul de Interne Alexandru Drăghici aprobase propunerea DIE ca Silviu Crăciunaş „să fie demascat public, prin presă", iar câteva zile mai târziu ofiţerii de Securitate au trimis Ministerului de Externe mai multe materiale biografice despre Silviu Crăciunaş, pentru a fi folosite în articolul demascator. Aceste materiale preluau cea mai mare parte a sugestiilor făcute chiar de Crăciunaş în raportul în care explica Securităţii cum ar trebui atacată în presă propria sa carte. După ce a primit bunul de tipar al Securităţii, articolul a fost publicat pe 10 aprilie 1961. Semnat de Gheorghe Ardeleanu şi intitulat „Paşi pierduţi şi identificaţi... Cum se încearcă reabilitarea unui... contrabandist de criminali şi răufăcători"[55], textul avea dimensiuni considerabile. În mod paradoxal, cea mai mare parte din informaţiile şi analizele autorului erau adevărate, dar nimeni nu avea să le creadă. În zilele şi săptămânile care au urmat apariţiei articolului din *Glasul Patriei*, Crăciunaş s-a plimbat fericit cu un exemplar al ziarului prin Londra, mândrindu-se cu ocara şi critica din articolul publicat în ziarul comunist, căci, cu cât rândurile lui Ardeleanu îl incriminau mai mult, cu atât credibilitatea lui era mai solidă.

Spre deosebire de cartea lui Vintilă Horia, care în urma scandalului declanşat de regimul comunist de la Bucureşti a avut în Franţa un succes uriaş, editura Fayard vânzând 150.000 de exemplare în mai puţin de şase luni[56], *The Lost Footsteps* a stat mult mai modest în această privinţă. Vânzările din Marea Britanie, deşi considerabile, nu au fost pe măsura succesului prevăzut de instituţiile de presă, iar ediţia lansată în SUA în primăvara anului 1961 a avut vânzări chiar mai slabe decât cele din Marea Britanie. Crăciunaş, care urmărea cu febrilitate situaţia vânzărilor în speranţa că se va îmbogăţi, a păstrat în arhiva sa corespondenţa cu editura şi o parte din articolele de presă despre cele mai vândute cărţi în acea perioadă. Cel puţin în primele luni de la apariţia ei, *The Lost Footsteps* a fost insistent cerută de cititori. Pe 11 februarie 1961, *Smith's Trade News*

o plasa în topul vânzărilor de carte din acea săptămână pe locul 3, învinsă doar de *A Burnt-Out Case*, romanul lui Graham Greene, și de cartea *Born Free*, scrisă de Joy Adamson. Compania era mai mult decât selectă, dar, spre deosebire de cartea lui Crăciunaș, celelalte două opere literare au rezistat în timp, vânzându-se în multe milioane de exemplare până în ziua de astăzi. La 1 martie, clasamentul s-a modificat, *The Lost Footsteps* trecând pe locul 5 al vânzărilor din acea săptămână, apoi pe locul 6, dar menținându-se pe aceste poziții și în săptămânile care au urmat. În ceea ce privește numărul de cărți vândute, Crăciunaș se lăuda cu cifre exagerate în discuțiile cu prietenii săi; astfel, la sfârșitul lunii mai i-a spus lui George Pop că volumul se vânduse deja în 40.000 de exemplare, alte 15.000 fiind expediate în Africa de Sud și Australia[57]. În realitate, printr-o scrisoare expediată la 16 mai 1961, editura îl informase pe Crăciunaș că vânzările au scăzut foarte mult și brusc, cu doar 400 de exemplare vândute în luna aprilie, iar „vânzarea totală până în prezent se ridică la peste 19.000 exemplare"[58]. Dacă față de agentul Sandu se lăuda cu vânzări exagerate, față de Ion Rațiu, căruia ar fi trebuit să-i dea cei 25% din drepturile sale, promiși încă înainte de publicarea cărții, Crăciunaș se plângea invocând vânzări mult mai mici decât cele reale. Pe 23 decembrie 1961, Rațiu a notat în jurnal o discuție purtată cu Crăciunaș pe această temă: „Mi-a confirmat dezamăgirea lui și a editurii cu vânzările cărții lui. S-au vândut în Anglia ceva mai bine de 10.000 exemplare, dar nu s-a pus în circulație ediția (sau mai degrabă imprimarea) a doua. El nu-și poate da seama de ce, pentru că oriunde s-a dus prin librării, cartea a fost epuizată. De ce nu se distribuie celelalte 5.000 de exemplare și mai bine care așteaptă în stoc la Collins? Este oare o conspirație, o lucrătură împotriva lui? Ca de obicei, el vede ceva persecuție de ordin personal. Încasările până astăzi s-au ridicat la vreo £5.100 (cincimii una sută sterline)"[59].

Crăciunaș s-a plâns de vânzări proaste și în următorul raport către Securitate, pentru a susține teoria că este în continuare lipsit de venituri și că poliția politică de la București nu are niciun motiv să înceteze să-l plătească într-o manieră generoasă. S-a autocompătimit ca de obicei, afirmând că inițial publicul „a început să cumpere masiv" cartea, dar „valul acesta de curiozitate a ținut foarte puțin", lucru care a îngrijorat și dezamăgit MI6, care ar fi sperat ca volumul să se vândă în primele luni în cel puțin 100.000 de exemplare. Prezentând situația reală a vânzărilor, așa cum fusese informat de editura Collins, Crăciunaș a plăsmuit în raport un alt scenariu imposibil de verificat de Securitate. Potrivit lui, publicarea cărții în SUA a fost mai degrabă un experiment sociologic al CIA și al Departamentului de Stat, care doreau să sondeze starea de spirit și

interesul opiniei publice față de subiectul luptei împotriva comunismului:

> Aranjamentul publicării ei în America a fost făcut anul trecut, cu ocazia vizitei lui John Foster Dulles la Londra*. Ca paravan a servit editura Farrar, Straus and Cudahy din New York, prin care s-a pus la cale imprimarea ediției americane folosindu-se chiar clișeele tipografice din Anglia. Singurul element schimbat a fost doar coperta. În Statele Unite cartea a fost lansată la data de 5 mai [1961]. La acea dată rezultatele de publicitate și de vânzare din Anglia deveniseră clare și fuseseră transmise americanilor. Tocmai în acel moment, Dean Rusk, șeful Departamentului de Stat, a venit cu ideea de a face un dublu sondaj: 1. sondarea atitudinii presei americane și 2. sondarea publicului american. Într-adevăr, spre deosebire de Anglia, John Foster Dulles și conducătorii lui American Intelligence Agency nu au făcut niciun fel de aranjamente în presă prin legăturile lor secrete, în vederea lansării unei reclame în jurul cărții *The Lost Footsteps*, tocmai pentru a putea sonda care va fi reacția naturală a criticilor și a ziariștilor. Rezultatul: în intervalul mai-august au fost publicate aproximativ douăzeci și șase recenzii, note sau comentarii în legătură cu cartea *The Lost Footsteps*, deci de cinci ori mai puține ca în Anglia. Vânzarea cărții a fost foarte slabă, dar încă nu am reușit să obțin date exacte, ca cele obținute pentru Anglia.
> Intelligence Service-ul a analizat aceste rezultate trăgând o serie de concluzii grăitoare. Colonelul Brown mi-a spus că în intervalul mai-august cartea de cel mai mare succes în America a fost „Noua Biblie", tradusă și pregătită în Anglia, precum și cartea despre ascensiunea și dezagregarea celui de-al treilea Reich German. După opinia lui, succesul unor cărți de natura celor citate mai sus arată în mod evident că publicul american este în mod preponderent interesat în probleme privind divinitatea. Sau în probleme privind un inamic (cel german), care efectiv a făcut un rău de neuitat Statelor Unite în cele două războaie mondiale consecutive. În schimb, același public american este mai apatic în cazul problemelor anticomuniste, o dovadă fiind lipsa lui de interes manifestată în jurul cărții *The Lost Footsteps*, cumpărată într-un număr redus de exemplare de către cititorii americani[60].

Referindu-se la apetitul scăzut al americanilor pentru acest gen de literatură, Crăciunaș s-a inspirat de fapt dintr-o scrisoare primită cu câteva luni mai devreme de la diplomatul român Alexandru Cretzianu, refugiat în SUA, care pe 15 iunie 1961 îi transmitea câteva aprecieri personale ca explicații pentru lipsa succesului cărții *The Lost Footsteps* în SUA. Cretzianu a folosit același substantiv, „apatie", pentru a descrie dezinteresul americanilor, afirmând că volumele

---

* John Foster Dulles, secretar de stat american, a vizitat Londra foarte des în comparație cu predecesorii sau succesorii săi; însă Dulles a murit pe 24 mai 1959, ultima sa vizită la Londra având loc în 4 și 5 februarie 1959, nu „anul trecut", adică în 1960, cum a indicat Crăciunaș.

„consacrate statelor captive din zona sovietică se lovesc de apatia acelora care duc viața cea mai ușoară de pe toată planeta noastră și care nu sunt încă dispuși să înțeleagă primejdia iminentă ce-i amenință"[61].

Raportul în care agentul Victor a pomenit în povestea cărții sale Departamentul de Stat și CIA a fost scris pe 2 septembrie 1961 și predat a doua zi la Bruxelles. Agentul dezvoltase un scenariu imaginar la nivel înalt, afirmând că însuși Dulles, în timpul vizitei la Londra din februarie 1959, ar fi avut pe agenda de discuții cu partea engleză subiectul implicării CIA-ului în *operațiunea* The Lost Footsteps, care urma să folosească drept paravan editura Farrar, Straus and Cudahy, așa cum MI6 s-ar fi folosit de Collins and Harvill Press, determinând editura americană să publice cartea lui Crăciunaș ca parte a unei acțiuni de propagandă anticomunistă. DIE însă nu s-a mai lăsat păcălită de această nouă conspirație dezvăluită de agentul ei. Pe 11 septembrie, în urma analizei raportului agentului Victor din septembrie 1961, șeful spionajului comunist, Nicolae Doicaru, a făcut o serie de propuneri ministrului de Interne Alexandru Drăghici, de curând numit și viceprim-ministru. Nicolae Doicaru și Ismail Todiriu, semnatarii acestei note, au considerat că, „studiind materialul predat la 3 septembrie 1961, raportăm că el este mai slab decât materialele din rapoartele anterioare. [...] Problema difuzării cărții sale, în jurul căreia consumă aproape jumătate din raport, este o problemă cunoscută, nu conține nimic secret și despre care am avut informații la timp din alte surse"[62].

The Lost Footsteps a continuat să beneficieze de atenția presei și după 1961, BBC realizând chiar și o piesă radiofonică de 60 de minute, difuzată pe 31 iulie 1962. De asemenea, edituri prestigioase din Franța, Suedia, Finlanda, Danemarca, Spania, Norvegia, Olanda și Elveția au cumpărat drepturile de autor, publicând volumul între 1961 și 1965*. Chiar și Madariaga, cucerit de aventurile lui Crăciunaș, a făcut demersuri pentru ca *The Lost Footsteps* să fie publicată în străinătate. L-a informat de acest lucru printr-o scrisoare trimisă pe 2 ianuarie 1961, în care îi spunea, printre altele, că „am recomandat

* *The Lost Footsteps* a fost publicată în SUA în mai multe ediții de editura Farrar, Straus and Cudahy, editura Berkley și editura Diane. La Londra, Collins and Harvill Press a reeditat-o la începutul anilor 1970, după ce, anterior, o ediție ieftină a fost tipărită și de editura Pan Books. *The Lost Footsteps* a fost tradusă și publicată și de editurile Le Livre Contemporain (Paris), Plaza & Janés (Barcelona, Buenos Aires, Bogotá, Mexico City), Bonniers (Stockholm), Gyldendal Norsk Forlag (Oslo), Arvi A Karisto (Helsinki), Forum Boekerij (Haga), Schweizer Druck- und Verlagshaus (Zürich). De asemenea, cartea a fost vândută și într-o traducere arabă care a apărut la Beirut. În SUA, Silviu Crăciunaș și-a cedat drepturile de autor misiunii creștine conduse de pastorul Richard Wurmbrand.

cu tărie [cartea] la Buenos Aires, Paris și Berna"[63], indicându-i totodată lui Crăciunaș adresele editorilor unde să trimită volumul. S-a mai spus că statul britanic a cumpărat 20.000 de exemplare pentru a le distribui în rețeaua bibliotecilor, dar sursa acestei informații este tot Crăciunaș[64]. Ea nu a putut fi verificată și nici nu credem că este reală. Este imposibil de stabilit câte exemplare din *The Lost Footsteps* au fost vândute în toată lumea, dar, datorită nenumăratelor ediții, vânzările trebuie să fi fost considerabile, confirmând faptul că volumul a fost un bestseller. Este mai mult decât evident faptul că agentul Victor a realizat o mică avere de pe urma ei, mai ales după moartea lui William Collins, când familia acestuia a dorit să vândă editura, iar toate drepturile de autor i-au revenit lui Crăciunaș. Collins n-a bănuit niciodată că unul dintre autorii săi, agent secret al unui serviciu secret comunist, a susținut ferm că editura sa este un instrument al serviciilor de informații britanice. Securitatea în schimb a acceptat fără rezerve această teorie, menționând uneori în documente ceea ce aflase de la Crăciunaș:

> Serviciul de spionaj englez folosește în scopurile sale, în mod acoperit, editura Collins Press din Londra. Una din sarcinile acestei edituri este scoaterea pe piața engleză și americană a unor cărți despre activitatea „luptătorilor anticomuniști" din țările de democrație populară și popularizarea acestor diversioniști, teroriști și criminali în rândul emigrației pentru a-i convinge că aceste acțiuni criminale ar fi juste și astfel să atragă și pe alții la asemenea acțiuni. De asemenea, prin aceste cărți caută să întrețină o psihoză dușmănoasă și războinică în opinia publică engleză și americană împotriva țărilor de democrație populară. Metoda curentă a lor este de a cere de la „personalități marcante" din sânul emigrației rapoarte sau memorii detaliate despre crimele săvârșite de ei împotriva propriilor lor țări – apoi aceste memorii sunt prelucrate, stilizate și transcrise de colaboratorii permanenți ai editurii – scriitori de profesie – la urmă sunt tipărite și difuzate[65].

Este adevărat, Collins and Harvill Press au publicat cu entuziasm cărți scrise de autori care prezentau, pe bună dreptate, ideologia comunistă ca fiind falimentară. Ele apăreau într-un context politic complicat, căci în acei ani se considera iminent un război pe baze ideologice între Uniunea Sovietică și statele ei satelit, pe de o parte, și SUA și țările europene occidentale, pe de altă parte[66]. Astfel de apariții editoriale puteau fi considerate parte a unei propagande politice a Occidentului. În același timp, nu ne îndoim nici de faptul că William Collins, Marjorie Villiers sau Manya Harari aveau legături personale cu reprezentanți ai Foreign Office sau ai MI6, care ar fi putut contribui la susținerea unor astfel de apariții editoriale, precum volumul lui Silviu Crăciunaș. Însă, așa cum a fost descrisă de Silviu Crăciunaș, implicarea MI6, a CIA și a Departamentului

de Stat în așa-zisa *operațiune* The Lost Footsteps pare a fi doar o teorie născocită de imaginația lui pentru a convinge Securitatea să accepte și, mai târziu, să nu blocheze acest proiect literar pe care și l-a dorit atât de mult. Totodată, suntem convinși că declasificarea documentelor din arhivele britanice ne-ar ajuta să descoperim și alte adevăruri ascunse, inclusiv despre istoria secretă a scrierii acestui bestseller uitat.

Cărți precum cea a lui Crăciunaș au mai apărut la Londra în acea perioadă. De exemplu, cea a jurnalistului de origine română Leonard Kirschen, fost deținut politic. Acesta a publicat în 1963 un volum despre anii petrecuți în închisorile din România, intitulat *Prisoner of Red Justice*. Dar Kirschen, deși a scris o carte impresionantă, nu a fost răsfățat de presa din Marea Britanie așa cum a fost Silviu Crăciunaș, iar volumul său nu a fost tradus în toată lumea.

Alții au fost chiar mai puțin norocoși. Constantin Mugur, fost angajat al Legației Marii Britanii la București, condamnat la închisoare de regimul comunist din România pentru spionaj, a avut aceeași șansă ca a lui Kirschen, căci și el a fost eliberat în final în urma presiunilor guvernului de la Londra, reușind să se refugieze în Anglia. Mugur s-a trezit însă mai târziu, abia în 1964, când imaginea României începea să fie percepută pozitiv în Anglia, iar relațiile dintre cele două țări se îmbunătățeau în mod accelerat. Pe 11 iunie 1964, rezidența DIE de la Londra comunica Centralei o scurtă telegramă care nu mai are nevoie de nicio altă explicație:

> Fostul funcționar al oficiului diplomatic englez din București, anume Mugur, care se găsește la Londra de circa 2 ani, la îndemnul lui Iancu Rațiu a început să scrie o carte intitulată „15 ani în închisorile RPR-iste". Mugur a fost condamnat la mulți ani de închisoare în RPR. Deși Rațiu I. i-a făcut toate aranjamentele pentru publicarea cărții respective la editura Collins and Harvill Press din Londra (care a publicat cu ani în urmă cartea „Fâșia pașilor pierduți" a lui S. Crăciunaș) Mugur a fost contactat cu circa 10 zile în urmă de un reprezentat al ministerului de externe englez cu care ocazie acesta l-a sfătuit pe Mugur să înceteze scrierea cărții, spunându-i că în actualele condiții autoritățile britanice nu sunt de acord cu publicarea ei[67].

Capitolul 6

Mult iubita tanti Viorica

La începutul lunii iunie 1966, Silviu Crăciunaș și soția sa se aflau la Veneția, într-o scurtă vacanță. Plecaseră cu avionul de la Londra, iar aceasta era prima lor călătorie în afara țării după ce, cu doar câteva săptămâni în urmă, agentul Victor obținuse cetățenia și pașaportul britanic. Din Veneția, profitând de un moment de singurătate după ce o abandonase pe Sanda în magazinele din centrul orașului, a trimis două scrisori în România, către fosta sa soție, Eugenia, și către fiica sa, Lilioara. Eugeniei, pe care nu o mai văzuse de la începutul anului 1957, îi scria rânduri frumoase, declarându-i dragostea sa nestinsă, căci aceasta nu știa că Silviu se recăsătorise în urmă cu mai mulți ani și nici nu a aflat vreodată: „Te iubesc imens, iar imaginea ta trăiește în inima mea vie și plină de culori, ca în toamna anului 1940, când ne-am întâlnit prima oară". Însă următoarea frază întrerupe brutal frumoasa declarație de dragoste, căci Crăciunaș o încheie în felul următor: „Gândește-te la tot ce ți-am scris și sugerează-mi ce crezi că este de întreprins, spre binele nostru și al tantei Viorica"[1].

Tanti Viorica era sora lui Silviu Crăciunaș, Viorica Marinca, mezina familiei. Dar agentul nu se referea la ea, ci la Securitate, acesta fiind codul pe care îl folosise în trecut în corespondența cu familia atunci când avea de transmis un mesaj urgent Securității. Prin urmare, chiar dacă scrisoarea trimisă din Veneția purta titlul „Iubita mea Janin", cum obișnuia să o alinte pe Eugenia, era adresată în realitate „mult iubitei tanti Viorica", adică Securității. În plus, formula „Iubita mea" în titlu însemna că situația lui era bună, că nu era amenințat de niciun pericol.

În scrisoare, agentul a povestit ce i s-a întâmplat în ultimii ani, cum și-a dezvoltat afacerea imobiliară, a menționat că acum duce o viață prosperă și că nici măcar nu mai este apatrid, ci are cetățenie britanică. A indicat că are pregătite materiale informative noi („aș dori să vă trimit un pachet cu materiale de îmbrăcăminte și altele"), dar nu știe dacă Securitatea mai este interesată de ele. A încercat și să justifice pe scurt de ce nu a revenit în România la

solicitarea repetată a Securității, promițând că va da toate explicațiile necesare în momentul în care se va reîntâlni cu un ofițer trimis de la București: „Tanti Viorica dorea să revin acasă, ceea ce la fel nu se putea face în doi timpi și trei mișcări. Îți voi scrie într-un timp nu prea îndepărtat din Bruxelles, detaliat despre acea perioadă". Desigur, acum lucrurile se schimbaseră, dar, dacă serviciul secret comunist își păstrase opinia că este în pericol de a fi arestat de britanici și că trebuie să se repatrieze cât mai repede, ceea ce nu se confirmase în ultimii ani, el totuși o va face: „Pot vinde ușor tot ce am aici (în aproximativ șase luni) și să revin acasă la voi cu echivalentul în dolari sau franci elvețieni, care ar fi cam una sută mii dolari. Știu că voi, acasă, cu iubirea delicată ce-mi purtați, îmi veți oferi ceea ce-mi lipsește cu adevărat, de când ne-am despărțit: pace, liniște, securitate și o delicată dragoste, a noastră, care este însăși sensul vieții mele"[2]. Fără îndoială, era tot o stratagemă înșelătoare a agentului, căci în realitate nimeni nu ar fi putut să-l determine să renunțe la viața sa confortabilă și să revină în România.

Surpriza a fost mare la București. Și plăcută. Ultima întâlnire cu agentul avusese loc la Londra, la începutul anului 1964, deci în urmă cu mai bine de doi ani. De atunci nu se mai înregistrase niciun contact, niciun schimb de informații. Desigur, poliția politică de la București se mai informa din când în când despre activitatea lui Crăciunaș prin intermediul agenților care descriau în rapoartele lor situația „fugarilor" din exil. Cum s-a întâmplat și în octombrie 1965, când un astfel de informator, stabilit la Paris, a făcut o vizită la Londra și a raportat despre Crăciunaș că trăiește într-o stare de spirit tensionată: „Silviu Crăciunaș (cel fugit din țară de două ori) a ajuns la o situație materială destul de bună. Trăiește în obsesie că va fi omorât sau răpit de comuniști, schimbă domiciliul, își ascunde adresa, idem numărul de telefon, are autorizare să poarte armă permanent, a solicitat și obținut protecția specială a poliției engleze față de temerile sale permanente"[3].

După ce au citit scrisorile, ofițerii de contrainformații au scos și dosarul agentului din arhivă pentru a reanaliza documentele mai vechi. Din mesajele transmise prin intermediul celor două scrisori, Securitatea a tras următoarele concluzii:

– a obținut cetățenia engleză și dispune de pașaport englez, fapt care îi permite să se poată deplasa oriunde și oricând;
– și-a creat o situație materială bună, care îi asigură independență financiară, veniturile sale anuale fiind de cca. 7.500 lire sterline, dându-ne de înțeles că nu mai are nevoie de sprijinul nostru sub acest aspect;
– are relații în cercuri sus-puse unde este tratat cu considerație și stimă;
– și-a creat un număr de 4 căsuțe poștale pe care ni le-a indicat pentru corespondența ce o vom întreține cu el, urmând ca folosirea fiecăruia dintre acestea să se facă numai la indicația lui;

În aceeași scrisoare Victor menționează că intenționează să depună la Bruxelles un material pentru organele noastre. În contextul scrisorilor, Victor susține ideea folosirii sale în continuare în exterior. El menționează că atunci când se va aprecia, este dispus să-și lichideze afacerile ce le are și să revină în țară[4].

„Să trimiți câteva reviste de modă belgiene, de care-i place lui tanti Viorica"[5], i-a răspuns Eugenia la scrisoare, în luna iulie, îndemn care însemna că Securitatea îi solicita să depună materialul informativ la Ambasada României din Bruxelles înainte de stabilirea oricăror întâlniri conspirative. Ceea ce agentul a făcut. Pe 5 ianuarie 1967, când diplomații români din capitala Belgiei încă mai savurau momentele petrecute în seara de Revelion, un „individ" s-a prezentat la reședința ambasadorului României din Bruxelles și a lăsat un plic într-un ambalaj de cadou. Plicul a ajuns imediat în posesia șefului rezidenței DIE, primul care l-a deschis și a studiat materialul: raportul agentului Victor, o scrisoare adresată secretarului general al PCR, Nicolae Ceaușescu, și mai multe documente fotocopiate, printre care și pașaportul său britanic.

În raport explică încă de la început de ce a refuzat să se întoarcă în România, reproșând Securității că în 1962 și 1964 nu a făcut decât să-i transmită ordinul prin Gheorghe Vîlceleanu, fără să-l sprijine în acest sens: „În orice caz, mi s-a părut curios că curierul [sic!] din București nu mi-a adus un pașaport fals cu care să pot ieși din Anglia clandestin și o sumă de bani cu care să-mi pot pregăti călătoria". A reluat argumentele referitoare la colonelul Brown, care i-ar fi pus în vedere că, în cazul unei călătorii la Viena sau Berlin, îi va da un însoțitor de la Intelligence Service, ceea ce însemna că era în imposibilitatea de a călători. A mai informat că între timp a obținut cetățenia britanică, motiv pentru care a atașat copia pașaportului. Fără să-l uite pe colonelul Brown, în acest raport a introdus noi reprezentanți ai serviciilor secrete britanice, precum colonelul Hardcastle și generalul Carlton Villiers, cu care ar fi fost în contact permanent. Prin urmare, a făcut „un bilanț al realizărilor sale de ordin material și social, fiind amintite doar vag și neconcludent unele probleme pe linie de contraspionaj"[6], după cum au considerat ofițerii de Securitate care i-au studiat raportul. Crăciunaș nu a uitat să menționeze că pregătește un nou material informativ „interesant", pe care îl va înainta la prima întâlnire cu un ofițer de Securitate.

În realitate, se pare că motivul pentru care a contactat Securitatea după atâția ani era unul financiar. L-a explicat singur în finalul raportului, ca și cum ar fi fost problema cea mai neînsemnată, sugerând însă că era o soluție bine-venită pentru a-și acoperi călătoriile în Europa în care se întâlnea cu ofițerii de Securitate. Dacă Securitatea mai avea nevoie de el, trebuia totuși să plătească. Cât anume? Agentul

Victor, acum proprietar de imobile în Londra, pusese ochii pe un mic şi cochet hotel în Elveţia, situat în localitatea Montreux Chernex, denumit Les Iris şi care tocmai fusese scos la vânzare pentru suma de 150.000 de franci elveţieni. Şi-l dorea foarte tare şi găsea că serviciul secret comunist ar fi cea mai potrivită sursă pentru o parte din banii necesari. În raport menţiona că i se aprobase deja un credit de la banca Crédit Foncier Vaudois în valoare de 110.000 de franci şi solicita Securităţii restul sumei, de 40.000 de franci. Tranzacţia însă trebuia realizată până la sfârşitul lunii februarie 1967, data-limită de încheiere a contractului de vânzare. Dacă nu obţinea hotelul, având în vedere măsurile de supraveghere care îl vizează, nu va putea părăsi Anglia decât o dată pe an, în timpul vacanţelor, singura justificare pe care o putea oferi britanicilor pentru absenţele din ţară[7].

Direcţia de Contraspionaj a Securităţii a privit cu destulă îngăduinţă pretenţiile ridicate ale agentului, care în trecut refuzase să îndeplinească ordinul de a se întoarce acasă şi păstrase o supărătoare tăcere în ultimii ani, căci era curioasă să afle cât de „interesant" era următorul material informativ pomenit în raport. „Deşi Victor condiţionează legătura cu noi prin acordarea sumei solicitate, apreciem că menţinerea contactului poate fi util", a recomandat Vîlceleanu pe 20 februarie 1967, într-o notă despre raportul depus de Victor în luna ianuarie la Bruxelles. Prin urmare, Vîlceleanu a propus „să-i confirmăm primirea materialului, mulţumindu-i pentru informaţiile trimise", şi „să-i comunicăm că deşi suntem «de acord» să-i dăm suma solicitată nu o putem face decât la o întâlnire cu el. Pentru a-i verifica atitudinea să-i propunem ca mai întâi să depună la Bruxelles materialul informativ şi apoi vom organiza o întâlnire cu el pe continent, eventual în Belgia". Astfel, Eugenia i-a scris din nou, spunându-i că „şi eu şi tanti Viorica îţi mulţumim pentru darurile frumoase şi urările de bine trimise cu ocazia sărbătorilor de iarnă", iar în finalul scrisorii Vîlceleanu a adăugat următorul text: „Draga mea, tu ştii că întotdeauna ne bucură veştile tale şi de aceea să nu ne laşi prea mult să aşteptăm. Ne plac, de asemenea, şi revistele de modă, iar lui tanti Viorica îndeosebi cele belgiene. Te rugăm să trimiţi câteva înainte de plecare în concediu, ca să ne facem şi noi rochiţe frumoase de vară, din ultimele noutăţi"[8].

Asemenea schimburi de scrisori şi depuneri de rapoarte la ambasada din Bruxelles au continuat în anii următori, reluându-se astfel relaţia cu agentul Victor. Deşi nu avea posibilităţile informative cu care se lăuda, Direcţia de Contraspionaj s-a lăsat iarăşi ademenită de agent, care nu voia decât să tragă foloase de pe urma ei. Direcţia de Informaţii Externe, care părea că înţelesese deja atât caracterul, cât şi jocul agentului, a avut însă o opinie contrară. DIE nu a acceptat propunerile lui Crăciunaş, nemaifiind interesată să-şi facă „rochiţe

frumoase de vară" din revistele de modă belgiene trimise de el. Prin urmare, s-a opus reluării acestei relații, considerând în continuare că agentul avusese în general „o comportare dubioasă", iar acum îndrăznea să condiționeze „reluarea relațiilor informative cu organele noastre de acordarea prealabilă a sumei de 40.000 franci elvețieni (circa 10.000 dolari)". În plus, agentul „prezintă în mod exagerat posibilitățile și relațiile sale cu cadre din serviciul de spionaj și contraspionaj englez" și, prin urmare, „nu este indicat a mai restabili contactele de muncă cu el"[9]. Pe 21 noiembrie 1967, DIE a elaborat o fișă a agentului Victor, pe care a trimis-o și colegilor de la contraspionaj. Documentul, plin de cuvinte grele la adresa lui, îl considera parte a unui „joc operativ al dușmanului" și îl acuza că, aflat la Londra, „și-a intensificat activitatea dușmănoasă împotriva țării, scriind o carte cu caracter dușmănos". Colonelul Neagu Cosma, șeful Direcției de Contraspionaj, a făcut mai multe însemnări pe marginea textului, mâhnit și iritat de opinia camarazilor spioni. Acolo unde DIE menționa că agentul colaborează probabil cu serviciile de informații britanice, Cosma a scris „noi nu am ajuns la o asemenea concluzie", iar mai jos, unde DIE l-a catalogat pe Crăciunaș „dușman" și autor de cărți contrarevoluționare, a scris „nu este adevărat. Altfel stau faptele". La finalul documentului a scris o scurtă propoziție, un fel de concluzie din care înțelegem că șeful Direcției de Contraspionaj nu voia cu niciun chip să se despartă de agentul său: „Prezentarea lui Victor nu este obiectivă"[10].

Astfel, în următorii ani DIE nu se va mai implica în această operațiune, lăsându-i pe colegii de la contraspionaj să gestioneze deocamdată situația. Însă agentul Victor nu și-a îndeplinit visul de a deveni proprietar de hotel în Elveția, căci nu a primit suma solicitată. În condițiile în care în cadrul Securității existau două opinii contrare și la fel de categorice în privința sa, probabil că ministrul de Interne a acceptat o soluție de compromis: reluarea legăturii cu agentul, dar fără recompensă financiară.

Mai târziu, când și-a trimis raportul din 15 aprilie 1968, a făcut o încercare similară, ceea ce demonstrează că nu renunțase la ideea de a obține sume considerabile de bani pe seama colaborării cu Securitatea, de data aceasta măcar sub formă de împrumut. În timp ce se afla împreună cu Sanda într-o scurtă vacanță la Bruxelles, s-a plâns Securității că nu avea răgazul să-și scrie raportul decât după ce soția sa adormea, iar el se refugia în baia hotelului, singurul loc în care nu putea fi surprins. Având în vedere că nu putea călători în afara Angliei decât în vacanțe, și atunci doar împreună cu Sanda, trebuia neapărat să găsească o altă soluție, care să constituie acoperirea călătoriilor sale în străinătate de unul singur. Prin urmare, a informat că a găsit un alt hotel de vânzare, de această dată în Franța, la Nisa: „Dacă securitatea R.S. România mi-ar putea pune la dispoziție,

pentru un an de zile, o sumă de două mii lire transferată la banca mea din Geneva, eu aş putea obţine pe baza acestui depozit un credit de opt mii lire sterline în Elveţia, afacerea hotelului s-ar încheia complet şi şansa mea de a călători în străinătate oricând ar fi necesar ar fi perfect acoperită"[11]. Nici această încercare nu i-a reuşit. La Bucureşti se decisese deja, cel puţin deocamdată, să nu se mai investească vreun dolar în bunăstarea agentului Victor.

Rapoartele lui din următorii ani au fost din ce în ce mai slabe din punct de vedere calitativ. Au vizat în special comunitatea exilului, cu precădere activitatea Asociaţiei Culturale a Românilor din Anglia (ACARDA) de la Londra, înfiinţată de Ion Raţiu şi din a cărui conducere a făcut parte şi Crăciunaş începând cu luna mai a anului 1965. Pe Raţiu nu a încetat să-l descrie în culori sumbre, belicoase şi fanteziste, de parcă ar fi fost cel mai mare duşman al său: „Orice pas face, este în prealabil trasat de British Intelligence, care încearcă să obţină o anumită influenţă politică asupra exilului românesc prin mijlocirea lui"[12]. Rapoartele vor menţiona şi alţi membri ai asociaţiei, prezentaţi fie ca agenţi ai Intelligence Service, fie ca suspecţi de colaborare cu Securitatea.

Colonelul Brown va fi în continuare prezent în viaţa agentului; cel puţin în rapoartele întocmite la sfârşitul anilor 1960 va fi semnalat adesea, deşi, în realitate, inspectorul Jeffcote, alias Brown, trebuie să fi fost de mult pensionat. Treptat, alte personaje importante care reprezentau serviciile de informaţii de la Londra îi iau locul lui Jeffcote, anume colonelul Hardcastle şi generalul Villiers. Pe cei doi îi va întâlni la sfârşitul anului 1966, în urma unei invitaţii la Ministerul Apărării primite pe 30 noiembrie, pentru o discuţie informală. Colonelul Hardcastle, care avea în sarcină monitorizarea comunităţii de români, l-ar fi condus în biroul generalului Carlton Villiers, „şeful unui departament al serviciului de contraspionaj MI5". Potrivit agentului, Villiers „mi-a explicat că îmi cunoaşte toată viaţa din rapoartele care i s-au făcut de experţii departamentului lui şi că are o mare admiraţie şi stimă pentru curajul prin care am trecut prin cele mai extraordinare întâmplări"[13]. În timpul acelei discuţii, care ar fi durat peste patru ore, Villiers l-a asigurat că îi acordă „o încredere totală", dar cetăţenia obţinută în urmă cu câteva luni implica şi anumite datorii faţă de Marea Britanie. Pe scurt, trebuia să informeze permanent serviciul de securitate despre românii stabiliţi în Marea Britanie şi, bineînţeles, să ţină secretă această colaborare. Cu alte cuvinte, a raportat că ar fi fost recrutat de MI5. Acelaşi Villiers i-ar fi spus că ACARDA, organizaţia condusă de Ion Raţiu, era în realitate „iniţiată de MI5 în primăvara anului 1965" cu scopul de a-i atrage pe români sub o singură umbrelă politică şi „a le cunoaşte reacţiile politice". Evident, informaţia era falsă, dar de necontestat pentru Securitate, convinsă oricum că aşa stăteau lucrurile.

Astfel, noul agent MI5 ar fi fost instruit de Villiers să culeagă informații despre activitatea Ambasadei României de la Londra, „despre întregul personal, de la șofer până la ambasador", ceea ce în realitate era peste puterile lui, dar și despre agenții comuniști care „pot fi recrutați dintre românii deja stabiliți în Anglia de ani și ani de zile"[14]. Din acest moment, în rapoarte va face în sfârșit diferența între MI5 și MI6, adică între Security Service și Secret Intelligence Service, precizând că Villiers și Hardcastle i-ar fi propus „să păstrez complet secret referitor la legăturile mele cu War Office și MI5, întrucât eu sunt în planul lor elementul cel mai prețios, cu prestigiu excelent în toate cercurile românești din Anglia și străinătate, Intelligence Service-ul fiind interesat în cazul tuturor românilor din străinătate care călătoresc la Londra sau țin legături cu românii stabiliți în Anglia"[15].

Hardcastle, al cărui nume adevărat nu-l cunoaștem, exista în realitate, așa cum și invitația la Ministerul Apărării a fost reală. Era vorba despre ofițerul de contrainformații al MI5 desemnat să protejeze din punct de vedere informativ comunitatea românilor din Anglia. Despre activitatea lui aflăm câteva amănunte din jurnalul lui Ion Rațiu, care l-a cunoscut pe 3 decembrie 1966. De altfel, în cursul anului 1966, Hardcastle a invitat în repetate rânduri români din Londra să-l viziteze la biroul său sau i-a contactat prin intermediari cu scopul de a-i cunoaște. După întâlnirea din 3 decembrie, pe Ion Rațiu l-a revăzut în ziua de 8 decembrie, iar cu Silviu Crăciunaș s-a întâlnit pe 6 decembrie după-amiaza. Prin urmare, întâlnirea lui Hardcastle cu agentul Victor nu era cu nimic ieșită din comun, deși raportul o prezenta astfel. De asemenea, povestea cu ofițerul MI5 care încercase și reușise să-l recruteze încă de la prima întâlnire era tot o exagerare. Niciun ofițer de contrainformații experimentat nu ar fi procedat astfel, dat fiind că procesul recrutării este îndelungat și marcat de multiple verificări.

Ion Rațiu a ținut legătura cu Hardcastle în perioada 1966-1969. De regulă, întâlnirile lor au fost menționate în jurnal, fapt care ne ajută să înțelegem natura relației lor și să cunoaștem opinia reprezentantului MI5 despre unii dintre românii din exil, precum Silviu Crăciunaș. Rațiu mărturisește că i-a cerut să se sprijine reciproc în „problema securității", ceea ce însemna identificarea agenților DIE de la Londra care ar fi avut obiectivul să-l monitorizeze și influențeze. Hardcastle nu l-a abordat pe Rațiu prin intermediul unei scrisori oficiale, așa cum a făcut cu Silviu Crăciunaș, ci a apelat la Ronald Burroughs, alt ofițer de informații, care îl cunoștea pe Rațiu încă din facultate, din timpul războiului, și care l-a însoțit pe Hardcastle acasă la Rațiu în ziua de 3 decembrie:

> Ronnie Burroughs vine cu Audrey și cu Tony Hardcastle. Tip înalt, uscățiv. Față saturniană. Cam de vârsta mea. Vorbim de toate. Bea cumpătat.

Eu am căutat să-mi dezleg limba aşa că n-am fost prea reţinut. După ce Elizabeth şi cu Audrey au plecat sus am rămas în sufragerie numai noi trei. Sunt de acord că dezvoltarea actuală e interesantă pentru mine, pentru România şi pentru ei, englezii. Tony e avocat de meserie. Îmi confirmă că e MI5 şi că nu-l cheamă Hardcastle. Îmi cere să nu spun nimănuia că l-am văzut. Pot discuta problema securităţii, dar să nu dau numele. După părerea lui e greu să ne dăm seama ce urmăresc cei de la Bucureşti[16].

Şi întâlnirea din 8 decembrie a fost notată în jurnal de Raţiu. Hardcastle l-a întrebat despre mai mulţi români din exil, printre care şi Silviu Crăciunaş, cu care reprezentantul MI5 tocmai se văzuse în urmă cu două zile:

De la prânzul oferit mie de Dinu fug să-mi iau maşina; să o las la garajul meu „Lex" din Brewer St., şi să iau un autobuz până în Whitehall. Vroiam să fiu punctual la întâlnirea cu „Tony Hardcastle". A avut loc la orele 2.45 în clădirea vechiului minister al apărării (Old Ministry of Defence). Mă aşteptau. Chiar la poartă, la intrarea principală, aproape exact vis-à-vis portalului regimentului Cavaleriei de Gardă, cu sentinelele în splendidele lor uniforme, călare pe nişte roibi superbi. Coridoare după coridoare. Pline de dulapuri de fier, vopsite în verde cu o etichetă, în formă de săgeată, roşie în dreptul lacătului. Pe ea, tipărită, admonestarea: „Închide-o!".
Am ghicit unde mă găseam. N-a fost un efort prea mare; nici pentru mine! Intrat în camera unde se găsea „Tony Hardcastle" am fost întâmpinat cu cuvintele: „Iartă atmosfera oficială, cam neprietenoasă". L-am asigurat că nu mă aşteptam la altceva. E doar normal şi natural. Ne găsim într-un edificiu guvernamental. Nu ştiu dacă a sesizat mica mea ironie, care de altfel n-a fost răutăcioasă.
Ne-am aşezat. El la masa de scris. Eu pe un fotoliu foarte confortabil în faţă. Elegant, politicos. Mi-a mulţumit că am venit etc. I-am reamintit, în treacăt, că eu am fost acela care am făcut primul pas şi că eu vreau să fiu ajutat pentru a-mi da seama dacă există sau nu un pericol real „de securitate". „Da, desigur, mi-a răspuns Tony, dar eu îmi fac doar meseria."
[...] Am vorbit de Crăciunaş şi am spus că oricare a fost rolul meu în această chestiune, am făcut-o pentru că am socotit că era important să o fac pentru cauza României libere. „Există vreun motiv să ne îndoim de autenticitatea lui? Eu n-o văd, am adăugat, pentru că nu e nevoie să scrii o carte atât de eficace şi vehementă pentru a-i convinge pe occidentali că nu eşti agent comunist. Sunt destule alte mijloace, dacă într-adevăr eşti agent şi dacă doreşti să-i păcăleşti. Nu e nevoie să loveşti în cauza comunistă atât de brutal. Şi Crăciunaş a făcut-o." Tony nu ştie de nimic ce ar putea să-l incrimineze pe Silviu. I-am spus că nici eu, la cererea lui. „Dar există zvonuri."[17]

Securitatea a primit şi ea confirmarea existenţei şi activităţii lui Tony Hardcastle, de la alţi informatori ai DIE de la Londra, care au

fost în aceeași situație cu Rațiu și Crăciunaș, adică au fost rugați să-i viziteze biroul, spre mulțumirea ofițerilor Direcției de Contraspionaj. Dar nici unul dintre ei nu a informat Securitatea că ar fi fost recrutat de Hardcastle pentru a lucra în slujba MI5. De altfel, agenții DIE nu au știut să-l descrie pe celălalt ofițer de informații invocat de Crăciunaș, generalul Villiers, șeful lui Hardcastle, căci nimeni nu auzise vreodată despre acesta.

La sfârșitul lunii septembrie 1968, Direcția de Contraspionaj l-a trimis pe Vîlceleanu la Paris pentru a se întâlni cu agentul Victor. Trebuia să-i explice acestuia cât de importante erau informațiile despre englezii care se deplasau în România cu sarcini informative, precum și cele referitoare la românii din exil despre care știa că fuseseră recrutați de structurile de informații britanice și care erau trimiși în țară sub pretextul că-și vizitează rudele, în realitate cu misiuni de îndeplinit. Asupra acestora dorea Direcția de Contraspionaj să se concentreze agentul. DIE găsea că informațiile venite de la Victor aveau o calitate îndoielnică sau erau chiar periculoase, căci ar fi putut fi vorba de un joc operativ al britanicilor, dar contraspionajul nu era de aceeași părere, apreciind că agentul este sincer și încă mai are posibilități informative.

Cei doi, Vîlceleanu și Crăciunaș, s-au revăzut atunci, la Paris, după aproape cinci ani. În timpul întâlnirii, agentul a mărturisit că este frământat de situația lui prezentă, iar Vîlceleanu a căutat să-l liniștească și să-l încurajeze, declarându-i că Securitatea încă mai are nevoie de el, iar activitatea lui ar putea fi în continuare eficientă. Fiecare dintre ei a încercat să scoată în evidență „neajunsurile" relației pe care o aveau de atâția ani, reproșându-și chiar unul altuia greșelile făcute în trecut. În timp ce Vîlceleanu s-a declarat mulțumit de sinceritatea agentului, Crăciunaș a încercat să realizeze câteva obiective pe care le pregătise înaintea întâlnirii: să obțină o recompensă de 500 de dolari și promisiunea ofițerului de Securitate că fiica sa, Lilioara, va avea posibilitatea să-l viziteze mai des. Ambele solicitări au fost acceptate de Direcția de Contraspionaj.

Fără prea mare entuziasm, DIE a continuat să verifice din alte surse informațiile agentului Victor, constatând că doar o parte se confirmau, căci doar o parte erau adevărate. Din acest motiv, Gheorghe Vîlceleanu a primit sarcina ca, în timpul următoarei întâlniri cu agentul Victor, care a avut loc tot la Paris, în vara anului 1969, pe lângă instruirea referitoare la îndeplinirea sarcinilor în viitor, să-i atragă atenția că unele informații transmise „până în prezent nu s-au confirmat". Șirul acestora era destul de lung, iar printre ele se afla și „faptul că [...] ofițerii englezi, generalul Villiers și col. Brown nu se identifică. [...] Să i se spună că cele relatate de el au fost aduse la cunoștința conducerii și au făcut obiectul unor ample analize și dezbateri. Concluzia acestor activități arată că nu este vorba de neîncredere, însă unele din informațiile sale nu se verifică"[18].

Din cauza acestor rapoarte care conţineau informaţii exagerate, DIE a continuat să fie extrem de circumspectă în privinţa lui Silviu Crăciunaş, refuzând în acel moment să-şi mai implice ofiţerii în vreo operaţiune care avea legătură cu agentul Victor. Nu a mai vrut să le ofere sprijin nici ofiţerilor de contraspionaj care se întâlneau cu agentul prin diverse capitale europene, considerând probabil că ar putea pune în pericol ofiţerii DIE aflaţi în misiune în ţările respective. O astfel de situaţie a avut loc la Paris în iunie 1969, când Gheorghe Vîlceleanu trebuia să se întâlnească cu agentul Victor şi nu a fost nici măcar aşteptat la aeroport de colegii din DIE. Colonelul Mihail Caraman, aflat la post în capitala Franţei, i-a spus lui Vîlceleanu că nu va fi sprijinit de niciun ofiţer DIE aflat sub comanda sa, deşi aceştia ar fi trebuit să realizeze măsuri de contrafilaj în timpul întâlnirii, potrivit ordinului pe care tocmai îl primise din Centrală. Vîlceleanu a trecut atunci prin cele mai complicate momente ale carierei de ofiţer de Securitate, trăind cu mare intensitate emoţiile misiunii. Le-a descris, cu o sinceritate care îl face demn de compasiune, în raportul pe care l-a făcut după ce a revenit la Bucureşti:

> În orice caz, în primul moment am rămas foarte mirat, dezorientat, şi i-am spus tov. Caraman că nu cred ce-mi spune. Cum să mă descurc singur, într-un oraş ca Paris, pe care nu-l cunosc? Nu este nici oraşul Bucureşti, unde lucrez de douăzeci de ani, şi nici Slatina, oraşul copilăriei şi adolescenţei mele, pe care-l cunosc foarte bine. M-a asigurat că lucrurile stau aşa pentru că altfel nu s-ar permite să facă o astfel de glumă. Am plecat şi până au găsit o cameră în ambasadă unde să locuiesc, m-am plimbat puţin prin jurul ambasadei. Am venit şi la ora 19.00 am intrat în cameră de unde n-am mai ieşit până a doua zi la ora 9.00. A fost o noapte de chin. Nici n-am mâncat seara, dar nici n-am dormit în această noapte. M-am hotărât totuşi să realizez întâlnirea. A doua zi am mers împreună cu tov. Caraman la ambasadorul nostru, tov. Flitan, să mă prezint şi să-l informăm că am o misiune de îndeplinit, iar în cazul că mi se va întâmpla ceva să mă recunoască ca diplomat român.

A doua zi, nedormit, palid şi tras la faţă, vizibil emoţionat, ofiţerul de Securitate l-a întâlnit pe Silviu Crăciunaş pe o stradă mai lăturalnică de lângă Operă. Cumva, soarta se răzbuna pe Vîlceleanu, care în urmă cu mai bine de şase ani, în noiembrie 1962, îl pândise pe agentul Victor în faţa casei sale din Londra pentru a-l lua prin surprindere, speriindu-l atât de tare, încât Victor se crezuse pe punctul de a fi răpit. Atunci l-a forţat să se plimbe cu el aşa cum ieşise din locuinţă, îmbrăcat subţire şi neglijent, în papuci de casă, într-o seară răcoroasă de noiembrie. Acum, pentru că nu mai beneficia de măsurile de contrafilaj ale ofiţerilor DIE, el era cel care se simţea dezorientat, sfârşit, de parcă ar fi fost ultima zi din viaţa lui, întocmai cum se simţise şi Crăciunaş în 1962:

L-am întrebat dacă are material scris și după răspunsul afirmativ, m-a întrebat dacă să mi-l înmâneze. Fiind totuși preocupat ca să nu fiu prins cu material, i-am spus să-l mai țină. Doream să văd și să fiu convins încă o dată și poate pentru ultima oară, înainte de a prelua materialul, dacă mi se poate întâmpla ceva. Acum și în acest moment era singurul lucru din viața mea pe care nu-l doream să se întâmple. Singur și fără niciun sprijin ar fi fost pentru mine o adevărată nenorocire, după aproape 20 de ani de muncă în organele de contraspionaj. Nu pot descrie ce am simțit în acel moment, dar în câteva clipe mi-a trecut prin minte întreaga viață. În acest moment Victor m-a întrebat dacă sunt bolnav, iar la răspunsul meu negativ a zis „păreți palid și tras la față, oricum sunteți obosit".

[...] Ajuns la ambasadă cu bine, tensiunea nervoasă în care am trăit până aici a început să-și spună cuvântul. Am încercat să citesc materialul, dar n-am reușit să înțeleg nimic. L-am predat spre păstrare și m-am urcat în cameră. Am vrut să mă odihnesc, apoi să mănânc, dar nimic nu se prindea de mine. Eram surescitat la maximum. Până la urmă am adormit. Nu știu când, însă când m-am trezit afară era ziuă, iar eu îmbrăcat. Așa adormisem.

„Cum este posibil", a mai scris revoltat în raportul său locotenent-colonelul Vîlceleanu, „ca un ofițer, care nu desfășoară muncă informativă în exterior, nu are experiența unor astfel de întâlniri, nu cunoaște bine limba, decât puține cuvinte – strictul necesar –, nu cunoaște orașul în care are loc întâlnirea, să fie lăsat în voia soartei, cu un informator cu care însăși ofițerii DGIE* fac afirmații de neloialitatea sa față de organele noastre deși, până în prezent, n-au putut să dovedească aceasta"[19]. Această discordie dintre ofițerii celor două direcții ale Securității, provocată de agentul Victor, a mai continuat o perioadă, însă la începutul anilor 1970 DIE a reintrat în acțiune. De această dată nu preluându-l pe agent, cum o mai făcuse în trecut, ci pe fiica și ginerele său, Lilioara și Emil Stoicoviciu.

Cei doi tineri s-au cunoscut în ziua de 1 ianuarie 1958, în autobuzul care mergea de la Sibiu la Cluj. Lilioara era elevă, avea doar 15 ani și mergea la bunici în vacanța de iarnă. Emil, proaspăt inginer, se întorcea de la Turda, unde petrecuse Revelionul cu logodnica lui. A ajutat-o cu bagajele, iar Lilioara a știut încă de atunci, când îl privea pe furiș cărându-i valiza, că este vorba despre un adevărat „coup de foudre". Din acea zi nu prea s-au mai despărțit, chiar dacă au ascuns relația, căci ea era minoră. Ca să nu-l piardă, adolescenta i s-a dăruit cu totul, „pentru a nu fi nevoită să-l împart cu altă femeie, eu rămânând doar pe post de «iubire platonică»"[20], îi va mărturisi câțiva ani mai târziu lui Vîlceleanu, ofițerul de Securitate care o coordona.

---

* Direcția Generală de Informații Externe a Securității.

Lilioara nu a avut o copilărie obișnuită. Prezența ofițerilor de Securitate în viața ei era un lucru firesc, fapt ce i-a modelat caracterul și i-a influențat permanent destinul. A știut că tatăl său este urmărit de autorități încă de la sfârșitul anilor 1940, când avea doar cinci ani, ceea ce trebuie să fi fost teribil pentru un copil atât de mic. În 1947, hăituit de SSI, Silviu Crăciunaș și-a ascuns fetița la mânăstirea Vladimirești, dând-o în grija cumnatei sale, Marieta Iordache, devenită între timp maica Mihaela. A stat acolo mai bine de un an, iar Crăciunaș a învățat-o cum să se comporte în cazul în care persoane străine o vor întreba despre tatăl ei. Peste decenii, Lilioara va povesti într-o notă informativă un astfel de episod, amintiri pe care puțini copii le au la o vârstă atât de fragedă:

> Îmi amintesc perfect de perioada cât am stat la mânăstire, de călugărițele vesele și harnice, de lanurile lor de grâu, de stâna plină de oi și miei unde mergeam cu trăsura. [...] Între timp, Tătucu „căzuse" în mâinile lui Petea și șederea mea la mânăstire nu mai era necesară (din acest moment începe „colaborarea" mea cu dv. Aveam deci cinci ani și Petea mă ținea pe genunchi, față în față cu Tătucu, și mă întreba: „Cum îl cheamă pe Tătucul tău? Și eu răspundeam: „Ionescu Vasile". „Și unde este?" Și eu răspundeam: „Nu știu", uitându-mă la Tătucu. Atât de instruită fusesem să nu-l trădez. Parcă aud și acum râsul înveselit al oamenilor lui Petea, care asistau la scenă)[21].

A trăit apoi cu aceeași intensitate lunile petrecute la ferma SSI din Săftica, atunci când ea și mama ei au fost mințite că Silviu Crăciunaș fusese executat. L-a revăzut peste câțiva ani, la sfârșitul anului 1954, după ce acesta a „evadat" și a reapărut pasager în viața lor, fiind marcată și de acest episod. În adolescență s-a împrietenit cu Leni Roșianu, desemnată de Direcția de Contraspionaj să aibă grijă de familia agentului Victor, înțelegând prea bine că tatăl ei este agent secret, trimis de statul comunist în străinătate. A înțeles atât de bine importanța acestei instituții în viața ei, încât obișnuia să se prezinte singură la Securitate, pentru a înmâna scrisorile primite de la Londra, care din neglijență scăpaseră de cenzură.

Cu sprijinul serviciului secret a reușit să se înscrie la Facultatea de Filologie din Cluj, secția limbi germanice, pe care a absolvit-o în 1965. Regimul comunist nu i-ar fi permis niciodată unui copil de fugar să-și continue studiile, dar Leni Roșianu i-a fost alături permanent, ca o umbră, oferindu-i sfaturi și sprijin material. A fost recrutată de Direcția de Contraspionaj în anul 1960, când a împlinit 18 ani. Era doar o formalitate, Lilioara fiind o sinceră colaboratoare a Securității de multă vreme, încă din copilărie. Tot cu ajutorul serviciului secret comunist a reușit să se angajeze, în 1965, la Editura Politică. Când era întrebată, spunea că părinții săi divorțaseră în 1950 și că pe tatăl său nu-l mai văzuse încă din 1945, neștiind unde se află.

Devenită informatoare și stabilindu-se la București, Lilioara a fost preluată de „tovarășul Voicu", cum se recomandase Gheorghe Vîlceleanu când s-au cunoscut, încă din 1956. Acestuia i-a predat toate notele informative despre părinți sau rude, dar și despre Emil, care îi va deveni soț în anul 1960 și care nu va cunoaște nimic despre viața ascunsă a Lilioarei. Nici măcar despre tatăl ei nu va ști nimic, doar că este un „transfug politic", fugit din țară la sfârșitul anilor 1940, ca atâția alți români.

Securitatea a folosit-o pe Lilioara, devenită acum agenta Maria, în operațiunea Victor, dar la un moment dat i-a lărgit obiectivele misiunii. Ambițioasă și plictisită să joace rolul informatoarei care se ducea din când în când la sediul Securității pentru a mai lăsa câte o scrisoare primită de la tatăl ei, Lilioara a început să aibă inițiative. În anul 1967 i-a propus lui Vîlceleanu să plece într-o excursie în Italia, împreună cu soțul ei, în timpul căreia să-și contacteze tatăl. Securitatea abia reluase legătura cu agentul Victor, iar propunerea fiicei sale a fost considerată utilă. Lilioara a povestit cum s-a petrecut întâlnirea în mai multe rapoarte, iar faptul că a absolvit Facultatea de Litere a ajutat-o, căci le-a scris într-un mod agreabil și captivant:

> Îi dau un telefon tov. Voicu și îi expun situația manifestându-mi totodată dorința de a-l chema pe Tătucu în Italia. Prin mine se putea reface mai ușor legătura cu Tătucu care tăcea din 1962-1963. Eu suportam, de asemenea, toate cheltuielile, așa cum s-a întâmplat și cu deplasările ulterioare. A durat puțin până s-a hotărât. Până la urmă a avut încredere în mine. Au urmat întâlniri dese, aproape din 2 în 2 zile în ultimele două săptămâni, când mi-a dat toate indicațiile cum să procedez, ce să-i spun lui Emil, familiei etc. Lui Tătucu trebuia să-i pun o singură întrebare: dacă mai are de gând să colaboreze sau se lasă păgubaș și că „Împărăția" este nemulțumită de el.
> Plecăm spre Italia la 22 septembrie 1967 cu avionul. În avion îi spun lui Emil că Icuța* mi-a dat totuși adresa lui Tătucu și că vreau să-l întâlnesc. Primele trei zile le petrecem la Roma. O zi întreagă, având adresa din Victoria Street, căutăm înnebuniți, în cărțile de telefon ale Londrei, în speranța că-i găsim nr. de telefon și-l putem suna. De altfel, așa suna și indicația tov. Voicu. N-am reușit să găsim nimic. Seara târziu, din gară, singurul ghișeu de poștă deschis la ora aceea, expediem o telegramă în limba germană care suna așa: „Sunt la Roma, hotel Tiziano, telefonează urgent. Poimâine plecarea. Mamalisa". Niciun telefon. Urma să plecăm pentru două zile cu autocarul pe coasta Amalfitană, apoi ne reîntorceam pentru o zi la Roma, iar în 30 septembrie urma reîntoarcerea spre casă. Când ne-am întors de la Capri, la recepția hotelului ne aștepta o telegramă de la Tătucu în care ne dădea „întâlnire telefonică" la ora 20 chiar în acea zi. Eu zburdam, după ce fusesem tare tristă. Seara la telefon mai întâi a vorbit Emil pe franțuzește, apoi eu.

* Referire la Viorica Marinca, sora lui Silviu Crăciunaș.

Eram îngrozitor de emoţionată. Nu-l văzusem şi nu-l auzisem din 1957 - zece ani încheiaţi. Deziluzie amară pentru mine, Tăticu, cu un glas pe care nu i-l mai recunoşteam, încerca să-mi explice că nu va putea să vină la Roma să mă vadă. Noi, a doua zi la 10 1/2 dimineaţa, trebuia să fim la autocar ca să fim duşi la aeroport. Trebuie că ceva în glasul meu l-a făcut să tresară, deşi n-am insistat deloc să vină. Atunci mi-a spus că la 12 noaptea mă va mai suna în cameră la hotel să-mi spună dacă nu cumva poate totuşi să vină. După ce am pus jos receptorul am început să plâng şi am plâns neîntrerupt tot drumul până la hotel şi acolo până la 12 noaptea. Emil era îngrozit şi nu mai ştia ce să-mi facă. La 12 noaptea deci a sunat telefonul şi Tăticu, cu glas sprinţar şi vesel, mi-a spus că la 7 dimineaţa va fi la Roma. Mi-a dat întâlnire în faţa Pantheonului, care era foarte aproape de hotel, la ora 7.30 dimineaţa, a doua zi. [...] A doua zi la 7.15 dimineaţa eram la Pantheon. Tăticu era deja acolo. Eu trebuia să mă fac că nu-l recunosc imediat, dar Emil, care are vederea formidabil de bună, l-a reperat de la distanţă şi l-a recunoscut datorită asemănării fizice cu Tatiţi*. Îl rugasem în prealabil pe Emil să mă lase o oră singură cu Tăticu, fiindcă cu siguranţă el va dori să-şi explice faţă de mine căsătoria cu Sanda şi mai mult ca sigur că prezenţa lui Emil l-ar jena.

Ne-am dus toţi trei într-o cafenea la doi paşi de Pantheon. Tăticu arată bine, aproape neschimbat. Îmbrăcat modest, cu o voce moale şi o sticlă mică, pătrată, de coniac care-i ieşea din buzunarul de la haină. N-am mai regăsit în el intelectualul de rasă de altă dată. Avea un aer de mic proprietar, preocupat de afacerile lui. Mai întâi ne-a explicat, pierzându-se în amănunte, cât de greu i-a fost să plece, că n-a avut paşaportul pregătit, că durează formalităţile şi alte inepţii (abia în 1972, la Londra, am aflat întregul adevăr: cum Sanda i-a ascuns telegrama noastră şi i-a arătat-o abia când era convinsă că noi am plecat spre ţară. Că el a dat totuşi telefon la hotel şi a aflat că suntem doar la Capri şi urmează să ne reîntoarcem. Că Sanda i-a făcut scene de isterie să nu vină la Roma, că precis este o cursă şi nu sunt eu acolo, ci securitatea română care îl va răpi etc.). S-a lăudat apoi cu casele lui şi ne-a tot arătat diverse hârtii care atestau faptul că este proprietar. Ne-a povestit despre succesul cărţii şi a scos 2 exemplare: în limba germană şi în limba arabă. Ne-a spus că este povestea tinereţii lui, fără să precizeze despre ce-i vorba. [...] Emil a plecat să se plimbe conform înţelegerii. Tăticu a început să se scuze pentru căsătoria cu Sanda: că a fost obligat de împrejurări, că este o fiinţă minunată, dar că el tot pe Mama o iubeşte. Era, evident, speriat că-i voi face reproşuri. Eu mi-am manifestat bucuria că nu-l ştiu singur. M-a întrebat dacă am să-i transmit ceva de la „prietenii" lui. I-am pus întrebarea respectivă. Mi-a declarat că firește că este dispus să continue colaborarea, dar că trebuie să fie foarte prudent, că a muncit din răsputeri până să-şi facă o situaţie (tot în 1972, la Londra, mi-a mărturisit că pe atunci n-avea în toată casa decât un pat, deci observasem f. bine că nu-i merge strălucit). Mi-a spus că el este oricând dispus să se întâlnească cu cineva din partea dv. Mi-a mai relatat toate suspiciunile

* Referire la Augustin Crăciunaş, tatăl lui Silviu Crăciunaş.

pe care le-a avut de întâmpinat după ce a trecut graniţa. Emil s-a reîntors mai repede, speriat că poate nu mă mai găseşte la cafenea. [...] Trebuia să plecăm la autocar. Tăticu a început să plângă şi să mă sărute. Am început şi eu să plâng şi eram de toată minunea pe stradă. A fost îngrozitor. Mă doare şi acum după atâţia ani. El urma să se întoarcă cu un tren de noapte la Londra. În ultima clipă şi-a scos trenciul de pe el şi a insistat vehement să-l primească Emil. Asta m-a convins şi mai mult că a rămas acelaşi generos ca întotdeauna, dar că-i merge prost. Ajunşi la Bucureşti, am descoperit o găurică în căptuşeala trenciului. Emil a exclamat: „Ce are să se facă la noapte, în tren, fără trenci?" şi a început să plângă în hohote. A fost prima oară când l-am văzut plângând în 9 ani de când îl cunoşteam.
I-am telefonat tov. Voicu. Au urmat întâlniri peste întâlniri, cu relatări verbale şi note scrise amănunţite: notă despre cum a decurs întâlnirea – tehnic vorbind, notă despre discuţia avută între mine şi Tăticu, notă despre impresia pe care mi-a făcut-o Tăticu, notă despre atitudinea lui Emil, notă despre atitudinea familiei lui Tăticu. În timpul cât am fost singuri i-am povestit pe scurt că şi eu, şi Mama ne bucurăm de sprijinul dv., ce facultate am urmat, unde lucrez etc. Timpul revederii a fost extrem de scurt după o despărţire de zece ani.
Tăticu mi-a dat la Roma toate adresele şi numerele de telefon care sunt valabile şi astăzi. A urmat o corespondenţă destul de regulată şi convorbiri telefonice ocazionate de aniversări. Imediat, a doua zi, eu îl sunam pe tov. Voicu şi îi predam scrisorile sau îi făceam note în scris despre convorbirile telefonice. Mult timp orice scrisoare de-a mea către Tăticu sau Sanda era mai întâi citită de tov. Voicu până când s-a convins că am priceput ce trebuie şi ce nu trebuie să scriu. [...] Am mai scris note despre familia Sandei din ţară, căci Tăticu m-a rugat în mod expres să le caut pe „babe". De asemenea, am mai prezentat note scrise ocazionale[22].

La sfârşitul anului 1968, Vîlceleanu şi-a aranjat întâlnirea cu agentul Victor de la Paris tot cu ajutorul fiicei sale, iar în august 1969, pentru că Lilioara dovedise deja că este o informatoare exemplară, i-a permis să plece din nou în străinătate, după cum îl rugase şi Crăciunaş în 1968. De această dată în Elveţia, unde urma să se întâlnească cu Silviu Crăciunaş la Geneva, în casa lui Basil Raţiu.

În noiembrie 1968 m-a căutat pe neaşteptate şi neanunţat tov. Voicu la editură şi mi-a spus că trebuie, în seara aceleaşi zile (nu mai ştiu exact data), să telefonez la Londra pentru a aranja o întâlnire dintre dânsul şi Tăticu. Din fericire, l-am găsit uşor. Nu ştiu dacă „codul" pentru întâlniri îmi fusese precizat. Cred că nu, pentru că eu trebuia să rostesc, printre altele, fraza: „Ah, Tăticule, ce n-aş da să mă plimb cu tine pe la Paris, prin faţa Operei, să intrăm într-o mică cafenea de acolo şi să ne spunem multe şi de toate". Tăticu a părut dezorientat. A trebuit să repet fraza. În cele din urmă a înţeles. Totuşi tov. Voicu mi-a spus că Tăticu era cât pe ce să rateze întâlnirea pentru că lucrurile nu-i fuseseră clare. Bineînţeles că am făcut o notă scrisă şi referitor la această convorbire telefonică.

Apoi, în august 1969, l-am întâlnit a doua oară pe Tăticu în Elveția. Și această plecare a fost pregătită intens prin discuții. În 1969 se pleca mult din țară în vacanțe așa că lui Emil nu i s-a părut ceva deosebit faptul că am primit aprobare să plecăm prin ACR, mai ales că nu ceream valută. [...] Încă de la București Tăticu ne-a dat numărul de telefon al lui Basil Rațiu, recomandându-mi să-l sunăm de îndată ce sosim și că Basil ne va da toate relațiile unde-l putem găsi. [...] Eu trebuia să-l întreb cum vede el pe mai departe colaborarea cu dv., dacă mai vrea și mai poate să lucreze pentru dv. În al doilea rând, trebuia să discut absolut în principiu despre o eventuală stabilire a noastră lângă el într-un viitor neprecizat, mai ales că Mama mai trăia și n-aș fi putut s-o las singură. La prima întrebare în legătură cu colaborarea lui cu dv. mi-a răspuns povestindu-mi despre vâlva și agitația produsă de descoperirea faptului că diplomați englezi marcanți au făcut spionaj pentru URSS. Mi-a povestit despre Gordon Lonsdale și mai ales despre Kim Philby, Maclean, Burgess. Faptele erau încă foarte proaspete – 1964-1965. Foreign Office și Security Service deveniseră deosebit de vigilenți și bănuitori, renunțând la serviciile unui mare număr de agenți. [...] În această situație Tăticu mi-a explicat că trebuie să fie extrem de prudent și vă ruga să aveți răbdare, să se mai liniștească lucrurile, pentru că o „forțare a situației" i-ar fi putut fi fatală. Vă mai ruga, prin mine, să aveți încredere, și să nu puneți la îndoială loialitatea și dorința lui de colaborare. Mi-a mai spus că anii petrecuți în Occident l-au făcut să înțeleagă și mai bine unele aspecte și că starea de lucruri din Occident nu poate fi viabilă, că unele schimbări și răsturnări sunt iminente. [...] Reîntoarsă în țară am iarăși nenumărate întrevederi cu tov. Voicu și prezint note scrise amănunțite[23].

Crăciunaș nu a știut că fiica sa fusese recrutată de Securitate, chiar dacă s-a folosit de ea pentru a comunica serviciului secret comunist anumite informații. Desigur, a înțeles prea bine rolul ei, faptul că devenise indispensabilă pentru ofițerii de Securitate, dar nici Vîlceleanu și nici Lilioara nu i-au spus că relația de colaborare dintre ea și serviciul secret se formalizase de mult prin semnarea unui angajament. La rândul ei, Lilioara i-a propus lui Vîlceleanu ca Emil să lărgească la rândul lui cercul informatorilor din familie, însă, odată recrutat, să nu afle faptele din trecut ale soției sale. Această propunere a fost făcută după ce, în prealabil, Lilioara a reușit să-l convingă pe Vîlceleanu, iar acesta conducerea Direcției de Contraspionaj, că ar putea să facă mai multe dacă ar lua-o pe urmele tatălui ei și ar fi trimisă de Securitate să se stabilească definitiv la Londra. Nu ne îndoim de sinceritatea agentei Maria, care în acel moment era o informatoare cinstită, dar gânduri ascunse trebuie să fi avut și ea, mai ales după ce, în anii care trecuseră, călătorise adesea în străinătate, la Roma, Geneva, Praga sau Londra și respirase aerul plăcut și amețitor al libertății. Visul ei de a lucra pentru Securitate de la Londra, și nu din Calea Giulești, unde locuia

acum, era de înțeles, iar faptul că tatăl său devenise între timp proprietarul a patru mari imobile în Londra o motiva și mai mult, mai ales în vederea securizării viitoarei moșteniri, căci și nesuferita Sanda avea rude în România care ar fi putut râvni la această avere. Într-unul din rapoartele agentei Maria, scris chiar înainte de a părăsi definitiv țara, în aprilie 1974, găsim o parte dintre argumentele cu care a încercat, și a reușit, să convingă Securitatea. Tatăl ei, spunea Lilioara, nu mai are nici forța, nici oportunitățile necesare activității de agent extern, devenind „un cal mort". „Trimiteți forțe proaspete", îi spunea lui Vîlceleanu, „și nu lăsați mândrețe de vapoare în port", referindu-se bineînțeles la ea și la Emil.

Urmează perioada anilor 1970-1972. Tov. Voicu îmi propune să merg pentru o lună la Londra, mai ales că aveam motiv bun: să le-o prezint pe Ala*. [...] Îi scriu lui Tătucu cerându-mi să-mi trimită o „chemare" – de altfel, el mă chemase demult la Londra și ar fi dorit chiar să merg să nasc acolo. Tătucu îmi trimite „chemarea", depun actele, și în 16 iunie 1972 plec cu avionul împreună cu Ala la Londra, unde rămân până în 14 iulie 1972. Trebuia să-i pun următoarele întrebări:
[...] Dacă mai poate continua colaborarea cu dv.? Ce este cu Comitetul Național? [...] Bineînțeles că dorește din suflet să continue colaborarea cu dv. Oricând este dispus să se întâlnească cu cineva de la dv. Că din partea lui se reclamă în continuare prudență – îmi povestește despre Iancu Rațiu (cazul cu Dumitrăchescu**), argumentându-mi ce imprudent ar fi fost să se apuce să anunțe în mod empiric Bucureștiul. Îmi povestește despre Basil Rațiu, despre diverși agenți „căzuți" prostește, din imprudență. Îmi explică pe larg situația Comitetului Național și luptele interne pentru conducere, pe care tare și-o dorește Iancu Rațiu. Îmi relatează despre diverse persoane „suspecte" pentru Occident – oameni cu trecut politic pătat și care pot pleca din România cu prea mare ușurință. Îmi este imposibil să-mi amintesc acum de toți. Au trecut doi ani și după ce am făcut nota scrisă n-am mai făcut efortul de a le reține numele. Mi-a spus că de multe ori ar putea transmite lucruri importante, dar că nu are o posibilitate și un mijloc rapid de a face acest lucru și apoi informațiile se perimează. [...] Reîntoarsă acasă am scris totul pe hârtie și am predat tov. Voicu. [...] I-am precizat lui Tătucu că dv. nu-mi forțați mâna și că eu sunt cea care doresc f. mult să vă fiu colaboratoare. [...] Deși îl iubesc foarte mult am încercat întotdeauna să vi-l prezint obiectiv pe Tătucu. Are nenumărate calități. Nu le mai înșir căci le cunoașteți. Din cauza educației de acasă și din cauza greutăților prin care a trecut nu are un deosebit elan pentru activitatea [pe] care i-o cereți. Este excesiv de prudent și de multe ori nu și-a respectat promisiunile față de dv. Incontestabil a rămas un bun român și este legat de țară. O

* Referire la fiica Lilioarei și a lui Emil Stoicoviciu, Ala Osmond (născută Stoicoviciu).

** Constantin Dumitrăchescu, ofițer DIE care a defectat în iulie 1972, în timp ce se afla în misiune la Tel Aviv.

serie de fapte mi-au confirmat acest lucru. Dar e bătrân, bolnav şi hărţuit. Aveam eu o vorbă faţă de tov. Voicu: „Călăriţi un cal mort. Trimiteţi forţe proaspete". Şi mai spuneam: „Nu lăsaţi să ruginească mândreţe de vapoare în port" (vapoarele fiind noi – eu şi Emil). După reîntoarcerea de la Londra, afară de notele raport despre ce am făcut acolo, am dat şi o notă despre Emil, pe care vi l-am recomandat din toată inima. [...] Începând cu luna noiembrie 1973 lucrurile au început să prindă contur. [...] Totuşi vreau să fiţi convinşi că mă voi strădui din răsputeri să mă arăt demnă de încrederea pe care mi-o arătaţi. [...] Am scris aici poate prea mult. Poate s-au strecurat multe amănunte nesemnificative. Dar cum mă aşteaptă un drum lung alături de dv. am considerat că trebuie să cunoaşteţi cât mai bine omul alături de care porniţi.
Maria, 16 aprilie 1974[24].

Astfel s-a trecut şi la recrutarea lui Emil Stoicoviciu. Acesta nu înţelegea prea multe, nici măcar faptul că fusese împins în acest malaxor chiar de Lilioara, care îl recomandase „din toată inima". DIE a reapărut pe scenă cu această ocazie, gata să preia cuplul de informatori şi, implicit, pe agentul Victor, cu care Maria urma să lucreze în străinătate. Ofiţerii de Securitate au întrebat-o care ar fi maniera cea mai potrivită de abordare a lui Emil, ceea ce arată gradul ridicat de încredere care i se acorda: „Rezultatul ar fi mai bun dacă aţi discuta cu Emil independent de mine şi de Tăticu", le-a spus aceasta. „Şi anume din mai multe motive: Emil să aibă impresia că el singur v-a trezit interesul. [...] Dacă va afla de «colaborarea» mea ar putea fi şocat că trăind alături de el i-am ascuns atâţia ani lucruri atât de grave şi m-aş trezi că-şi pierde încrederea în mine." Mai mult, Lilioara a considerat, pe bună dreptate, că astfel ar „putea fi oricând un mijloc de verificare a reacţiilor, stărilor lui"[25]. Ceea ce a şi fost, Emil neavând nicio şansă de a se ascunde de Securitate din moment ce însăşi soţia sa îl monitoriza.

A fost recrutat în ziua de 27 februarie 1974. După întâlnirea conspirativă în timpul căreia a semnat şi angajamentul, s-a mai plimbat puţin prin oraş ca să ia aer. Lilioara îl aştepta acasă, nerăbdătoare. Chiar în acea seară de februarie, probabil după ce Emil s-a culcat, a scris o notă informativă în care a povestit cum s-a comportat soţul ei din momentul când a intrat în micul lor apartament din Calea Giuleşti. „A sosit acasă după ora 18. Avea o figură destinsă, surâzătoare, întinerise cu zece ani. Mi-am zis în gând că totul e OK." Au discutat îndelung, Lilioara adresându-i felurite întrebări referitoare la întâlnirea misterioasă pe care tocmai o avusese. Emil a fost rezervat, i-a povestit câte ceva, dar prea puţin, căci nu i-a mărturisit ceea ce soţia lui oricum ştia, şi anume că tocmai devenise informator: „L-am «încolţit» şi i-am spus: «Emil, tu nu-mi spui tot, tu îmi ascunzi ceva!». Mi-a răspuns că nu-mi ascunde nimic, dar că sunt lucruri care se spun numai la momentul potrivit. [...] A mâncat

cu poftă și a adormit buștean încă înainte de încheierea telejurnalului de seară. Somn eliberator și liniștit, cum de altfel am prevăzut că se va întâmpla după acest consum de nervi din partea lui"[26]. Câteva săptămâni mai târziu, Emil a fost întrebat de ofițerul de Securitate dacă soția sa ar putea să-l ajute „în rezolvarea sarcinilor informative"[27], iar acesta a primit cu entuziasm propunerea, recomandând-o la rândul lui pe Lilioara. Astfel, agenta Maria „a acceptat" propunerea primită prin intermediul soțului și a fost recrutată chiar în fața lui Emil, păcălit astfel pentru a doua oară, și de Securitate, și de soție.

Așa s-a născut cuplul de informatori Ene și Maria, pe care DIE îl va trimite în Anglia în iulie 1974. Ideea de a trimite în străinătate un cuplu de agenți, soț și soție, era mult mai fericită, căci cei doi urmau să se ajute reciproc, bazându-se unul pe celălalt. Erau mai credibili, nu atrăgeau atenția prea ușor și aveau abilități complementare, el fiind inginer, deci cu evidente deprinderi tehnice, folositoare pentru criptarea materialelor informative, iar ea extrem de sociabilă, iscusită în a aduna informații și a exploata persoane în orb.

În vara anului 1974, cei doi erau deja pregătiți de misiune, fuseseră antrenați în tehnica transmiterii informațiilor criptate, a realizării microfilmelor sau a scrierii cu cerneală simpatică. Legătura cu ei urma să se țină atât personal, prin întâlniri directe, care însă vor avea loc mai târziu, cât și impersonal, prin intermediul căsuțelor poștale și al mesajelor unilaterale, transmise de la București cu ajutorul emisiunilor obișnuite de radio, în anumite zile și la anumite ore. De exemplu, dacă la o astfel de emisiune se difuza piesa *Sanie cu zurgălăi*, acest lucru era un „indicativ de apel", adică urma să se transmită un mesaj special pentru ei în mod codificat, prin menționarea unor cuvinte-cheie sau a unor cifre. Prin melodia *Auzi, dragă Mărioară*, interpretată de Benone Sinulescu, Securitatea transmitea de fapt că „am recepționat mesajul, totul este normal", iar cântecul *Astă iarnă era iarnă*, interpretat de Maria Tănase, era o chemare la întâlnire, la ora și locul fixate în prealabil, peste 20 de zile de la data emisiunii, în țara de reședință. În schimb, melodia *Cine n-are dor pe lume*, interpretată de Irina Loghin, însemna tot o chemare la întâlnire, dar la Paris. DIE le-a oferit și un aparat de radio Blaupunkt, model Supernova, cu care puteau recepționa anumite frecvențe și pe care cuplul de informatori Ene-Maria l-au împachetat în bagajul cu care au plecat din țară. Au primit și carnete cu indigo simpatic sau role pentru supracifrare cu două culori, albă pentru cifrarea textului, roșie pentru descifrarea mesajelor primite de la Centrală, și felurite alte materiale necesare criptării mesajelor. Pe scurt, au fost pregătiți temeinic și dotați corespunzător.

Din păcate pentru Securitate, cei doi n-au devenit agenți de succes, iar destinul lor nu s-a transformat într-o frumoasă poveste de

spionaj, așa cum s-a sperat – la început din cauza Securității, iar mai târziu din vina lor. Pe 27 mai 1974, pe când echipa comună de ofițeri ai DIE și ai Direcției de Contraspionaj pregătea cuplul de agenți pentru misiune, fostul ofițer de Securitate Tiberiu Hida și soția sa au plecat într-o excursie în Israel, plănuind să nu se mai întoarcă în România. Nimeni nu a bănuit că Hirsch, cum se numea Hida înainte să-și schimbe numele, avea de gând să aleagă această cale, pe care Securitatea tot o trădare o numea, chiar dacă Hida nu mai lucra în această instituție de mai bine de un deceniu. Pentru Hida însă, chemarea sângelui a fost mai puternică decât loialitatea față de Securitate și regimul comunist, iar foștii săi colegi au realizat destul de târziu acest lucru, luând primele măsuri abia în ianuarie 1975.

Tiberiu Hida nu a avut o carieră lungă și însemnată în Securitate, a lucrat doar 11 ani, fiind trecut în rezervă în 1961, cu gradul de maior. Fusese angajat numai în cadrul Direcției de Contraspionaj, unde se ocupase de „emigrație, fugari și pătrunderi informative în serviciile de informații dușmane", iar acum, în 1974, se transformase el însuși într-un fugar. Securitatea s-a temut că serviciile secrete din Israel urmau să-l exploateze din punct de vedere informativ, scoțând de la el orice informație utilă. Ipoteza nu era deloc exagerată. Tocmai de aceea s-a făcut o analiză pentru a determina agenții externi cu care Hida lucrase sau despre care știa că sunt ai Securității. Printre aceștia, agentul Victor:

> Pe linia sarcinilor avute, Hida Tiberiu a putut să cunoască, direct sau indirect, numeroase surse și acțiuni externe, care ulterior, unele dintre ele, au fost preluate de către DIE. Printre agenții externi cunoscuți de fostul maior de securitate Hida Tiberiu este și Victor din Anglia, care se află în legătura unității noastre din luna decembrie 1973. Acest caz a fost în legătura personală a lui Hida Tiberiu, care l-a pregătit și scos cu sarcini informative în Austria. În anul 1957 și 1958 Victor a fost contactat în Viena de către Hida Tiberiu. Din anul 1960, când Victor a fost preluat de către DIE, nu mai cunoaște nimic cum a evoluat munca cu acesta. Hida Tiberiu a cunoscut și pe fiica lui Victor când aceasta avea 14 ani, însă nu știe nimic referitor la recrutarea ulterioară a acesteia și folosirea ei în sistemul de legătură cu Victor[28].

Din acest motiv, DIE a decis imediat abandonarea agentului Victor, acum compromis definitiv. Crăciunaș era istorie, nici măcar Neagu Cosma nu mai avea cum să-i ia apărarea în această situație. În documentele DIE nu va rămâne menționat ca un agent loial și de succes, ci ca o persoană periculoasă. De exemplu, într-o notă din dosarul jurnalistului Liviu Cristea, care a lucrat timp de decenii la secția română a BBC și Radio Europa Liberă, colaborând o perioadă și cu Securitatea din motive oportuniste, se menționează la 25 iunie

1975 că Silviu Crăciunaș „are o comportare incorectă și dușmănoasă față de țara noastră. A colaborat și se pare că mai colaborează cu diverse servicii de spionaj, printre care cel englez, american și elvețian"[29].

Câțiva ani mai târziu, generalul Ion Mihai Pacepa, fostul adjunct al șefului Direcției de Informații Externe, va comunica serviciilor secrete occidentale cine era de fapt luptătorul anticomunist Silviu Crăciunaș: „În anii când am fost adjunct al șefului DIE am știut că Silviu Crăciunaș era agent al Brigăzii Emigrație, dar nu am fost implicat în coordonarea activității sale", a mărturisit Pacepa. „În 1978, după ce am primit azil politic în SUA, am informat comunitatea ei de informații despre colaborarea lui Crăciunaș cu Securitatea, și despre sarcina sa de a-l spiona pe Ion Rațiu. Informațiile mele despre Crăciunaș au fost trimise la serviciul de contrainformații britanic, MI5, de la care am aflat însă că în urmă cu câteva luni Crăciunaș se mutase în Spania. La sugestia mea, informațiile despre Crăciunaș au fost trimise și DST (Direction de la Surveillance du Territoire) în Franța."[30]

Ultima întâlnire a agentului Victor cu un ofițer de Securitate a avut loc la Londra, în decembrie 1973. Tiberiu Hida încă nu fugise, dar din raportul lui Gheorghe Vîlceleanu, căci tot el a fost trimis să se întâlnească cu agentul, de data aceasta însoțit de colonelul Petre Zamfirescu, reiese că Silviu Crăciunaș își pierduse valoarea și în ochii ofițerilor Direcției de Contraspionaj, nu doar ai celor de la DIE. În timpul discuțiilor care au avut loc pe 11, 12 și 15 decembrie, agentul Victor le-a spus ofițerilor că în ultimii ani „a fost foarte preocupat de problemele sale personale – vânzarea unui imobil care l-ar fi ajutat să achite creditele, în detrimentul celor care privesc colaborarea cu organele noastre. Din acest motiv n-a mai acordat atenția cuvenită unor probleme ce ne-ar putea interesa". Le-a descris însă situația exilului românesc, care potrivit lui trecea printr-o perioadă de „inactivitate", pentru că „majoritatea emigranților sunt dezinteresați uneori și dezorientați". Dacă totuși Securitatea era interesată, atunci era cel mai potrivit moment să se implice, folosindu-l pe el pentru a controla și dirija noile asociații ale românilor din exil. „A susținut afirmația și prin aceea că în acest fel s-ar putea ajunge în cercurile mai intime ale exregelui Mihai, care în fața CNR continuă să rămână un factor constituțional. Orice activitatea mai deosebită a CNR s-ar face cu consimțământul lui Mihai." Iar Crăciunaș putea avea acces la anturajul regelui prin intermediul lui Ion Rațiu, „deoarece îl are sub influență și se consultă în majoritatea problemelor care privesc emigrația". Pe Vîlceleanu și Zamfirescu îi interesau în special date despre defectorii Ion Iacobescu și Constantin Dumitrăchescu, ofițeri ai DIE refugiați în Occident în 1969, respectiv 1972. După cum nota agentul Victor, „Ion Rațiu, în baza instrucțiunilor de la

englezi, a avut un rol de jucat la rămânerea în străinătate"[31] a acestora.

Au stabilit ca următoarea întâlnire să aibă loc în 1974, în Austria, la Innsbruck, la cafeneaua hotelului Maria Theresia. Dar incidentul Hida a oprit brusc totul. Prin urmare, deşi numele lui Silviu Crăciunaş va mai apărea în documentele Securităţii în anii 1970 sau 1980, niciun ofiţer de la Bucureşti nu va mai apela vreodată la serviciile lui. De altfel, îmbătrânise şi nu mai avea mintea ageră ca în anii 1950, când era în stare să doboare orice stavilă i-ar fi stat în cale.

Mai ştia cineva oare, în anii 1970, cât de uşor şi absurd i-au frânt ofiţerii SSI cariera de agent secret, care debutase impresionant în 1948, cu realizări remarcabile? „În cazul când Victor nu ar fi fost reţinut în 1950, ar fi ajuns şeful reţelei americane de spionaj ce urma să se organizeze în R.S. România"[32], spunea în anul 1969 maiorul Basil Raţiu, şi nu ne îndoim că avea dreptate. O revenire la Paris la sfârşitul anului 1950 l-ar fi putut propulsa la vârful structurii informative pe care CIA o construia atunci în Germania. Crăciunaş n-ar fi fost cu nimic mai prejos decât Kim Philby sau Aldrich Ames, legende ale spionajului sovietic. Şi-ar fi continuat cariera clandestină mulţi ani şi poate doar un defector al Securităţii ar fi pus capăt, la un moment dat, carierei lui.

Însă nerecunoştinţa, desconsiderarea şi tratamentul inuman la care a fost supus începând cu toamna anului 1950 de echipa Serviciului Secret de Informaţii l-au schimbat profund, determinându-l să caute soluţii pentru a scăpa la început de detenţie, iar mai târziu din ţară. Lilioara a explicat pe scurt toate acestea într-unul din rapoartele sale: „Mi-a povestit tot prin ceea ce a trecut. Nu a învinuit niciodată global regimul sau comunismul, ci izolat câteva persoane (Zaharia, Ervin etc.), aşa cum şi-a manifestat recunoştinţa faţă de cei care l-au sprijinit (Petea, un tovarăş cu mână de lemn* şi mai târziu tov. Voicu). Trebuie să fiu obiectivă şi să-mi repet convingerea că, spre deosebire de mama, pentru Tăticu colaborarea cu dv. nu a reprezentat şi nu reprezintă sensul vieţii lui. Aceasta din cauza educaţiei primite de acasă peste care s-au suprapus evenimentele din 1950, care l-au făcut ca multă vreme să nu se poată debarasa de o oarecare teamă fizică şi morală faţă de dv. Colaborarea lui cu dv. reprezintă doar un capitol din viaţa lui şi din această cauză şi-a îndeplinit numai uneori cu conştiinciozitate îndatoririle"[33].

Este imposibil de spus când au aflat pentru prima oară serviciile secrete occidentale că Silviu Crăciunaş era informatorul Securităţii. S-a întâmplat în 1974, când Tiberiu Hida a fugit în Israel? Sau în 1978, când Ion Mihai Pacepa a făcut acelaşi lucru, dar în SUA? Sau mai devreme? Cetăţenia britanică, primită în vara anului 1966, ar

* Referire la unul dintre anchetatorii SSI ai lui Crăciunaş, neidentificat.

putea indica faptul că nu se identificaseră până atunci probe acuzatoare în privința lui.

În același timp, este posibil ca agentul Victor să fi fost deconspirat în anii 1960 chiar de un ofițer DIE care îl cunoștea și care să fi colaborat cu serviciile de informații occidentale, colaborare care să fi rămas secretă până astăzi. Prin urmare, MI5, aflând această informație, ar fi putut decide ademenirea lui Crăciunaș, cu recompensa acordării cetățeniei în schimbul informațiilor despre agenții și ofițerii Securității despre care știa că acționează la Londra. Fără acces la dosarul său din arhiva MI5, MI6 sau CIA, nu putem decât să ne mulțumim cu ipoteze, dar acest scenariu rămâne posibil, urmând să fie confirmat în viitor.

Deocamdată nu știm decât că, începând cu anul 1966, informațiile pe care le-a oferit Securității au avut cam aceeași valoare ca acelea trimise începând cu anul 1957, când a ajuns din nou la Viena. Nu sunt nici combinații operative, capcane întinse Securității de MI5 prin intermediul lui Silviu Crăciunaș, nu conțin nici deconspirări ale ofițerilor sau agenților Securității cunoscuți de el. Așadar, nici un indiciu care să sprijine teoria că agentul Victor ar fi fost un trădător care lucra în realitate pentru britanici, cum a crezut DIE. Există în schimb informații care confirmă că a fost într-adevăr un impostor, care a încercat să păcălească atât Securitatea, cât și pe sovietici – căci consilierii sovietici din DIE și din Direcția de Contraspionaj au fost informați permanent despre „acțiunea Victor", probabil intervenind uneori în coordonarea agentului. Oricum, în 1974 destinul său a luat o altă turnură, iar activitatea sa clandestină s-a încheiat într-un climat de neîncredere. Agent dublu sau nu, devenise ceea ce chiar fiica lui, agenta Maria, le spunea ofițerilor de Securitate că este: un cal mort.

***

Considerând că Tiberiu Hida nu cunoștea planurile Securității referitoare la Lilioara și Emil Stoicoviciu, DIE nu și-a călcat pe inimă să renunțe și la aceștia, abia plecați în misiune, preferând, în ianuarie 1975, doar „avertizarea cuplului Ene-Maria să înceteze orice activitate informativ-operativă până la noi dispoziții din partea unității noastre"[34]. Între timp, sosiți în Anglia, cei doi au făcut demersurile necesare pentru a trece cu bine prin perioada legalizării, căutând să obțină un loc de muncă, să-și echivaleze studiile, să obțină cetățenia britanică, să se înscrie într-un partid politic de dreapta cu scopul de a-și lărgi relațiile etc. În paralel, aveau misiunea de a se infiltra în mediul frecventat de românii aflați în exil la Londra, activând în asociația ACARDA, în care Silviu Crăciunaș fusese ales vicepreședinte. Trebuiau să afle care sunt „tendințele

individuale în atitudinea față de evoluția actuală a țării, disensiunile și divergențele interioare, precum și eventuale acțiuni dușmănoase inițiate împotriva țării". De asemenea, aveau sarcina să-și creeze relații printre persoanele care lucrau la secția română a BBC, urmărind ca Lilioara să poată obține la un moment dat chiar un loc de muncă în această instituție. Orice alte informații, precum cele referitoare la românii care fugeau din țară și se stabileau la Londra, erau la rândul lor bine-venite. Emil însă avea de parcurs o altă cale. Absolvent al Politehnicii din Cluj, de la acest agent DIE și-ar fi dorit să obțină la un moment dat informații din „domeniul tehnic-industrial, cu caracter de noutate și eficiență ridicată pentru economia națională". Având în vedere specializarea agentului, se urmărea cu predilecție obținerea de informații referitoare la „transmisii mecanice, cu precădere reductoare de turații cu roți dințate"[35]. Așadar, Emil trebuia să se angajeze la o companie din acest domeniu de activitate.

Cei doi vor semna telegramele cu indicativul EM-26765 și vor începe să le trimită la București încă din toamna anului 1974. La început vor conține informații despre ACARDA și Ion Rațiu, căci erau ușor de cules. „Nu descurajăm, suntem îndârjiți. Contați total pe noi"[36], scriau cei doi tineri agenți din Londra. „Față de Bătrânul adoptați tactica exploatării în orb, fără să faceți referiri sau să recunoașteți că aveți legături separate cu noi"[37], li se răspundea de la București. Bătrânul era Silviu Crăciunaș.

După plecarea lui Hida în Israel, cuplul de agenți a păstrat tăcerea o perioadă, dar în a doua jumătate a anului 1975 a reînceput să trimită scurte rapoarte. Una dintre misiuni l-a avut în vedere pe Ion Vulpe, fost funcționar al Agenției Economice de la Londra, care a defectat la sfârșitul anului 1971. Dispăruse împreună cu familia în ziua de 8 septembrie, chiar când urma să revină în țară, iar DIE le-a cerut lui Ene și Mariei să afle adresa acestuia și orice alte informații relevante. De asemenea, le-au fost solicitate insistent date despre Ion Iacobescu și Constantin Dumitrăchescu. În acest scop, trebuiau să-l exploateze în orb pe Silviu Crăciunaș, care mai putea afla câte ceva de la Ion Rațiu.

Familia Stoicoviciu și-a stabilit domiciliul în orașul Royston, la vreo 50 de kilometri de Londra. La început au lucrat ca vânzători într-un magazin, apoi Emil s-a angajat consultant la Peregrine, o mică firmă de inginerie mecanică. A trimis Securității un prim raport tehnic referitor la metoda de reglare a mașinilor unelte de danturat, astfel încât să se poată executa un lot de roți dințate printr-un reglaj foarte simplu și rapid. Inginerii de la București însă nu l-au considerat valoros, afirmând că „avantajele nu sunt reale", iar „metoda care se utilizează în prezent la noi este superioară celei expuse în documentație"[38]. Emil susținea că șeful său îl aprecia în mod deosebit și îl

implicase într-un proiect tehnic comandat de Amiralitate, o lucrare intitulată codificat BR-6500 și realizată cu aportul său. Era vorba de o invenție în domeniul roților dințate, iar Emil Stoicoviciu a obținut documentația și a trimis-o la București. A informat Centrala că Peregrine colaborează cu firma Dunlop pentru realizarea unui sistem de frânare și oprire a tancurilor în timpul ochirii obiectivelor inamice. Prin urmare, în august 1977, când Lilioara și Emil s-au deplasat în Spania pentru a se întâlni cu ofițerul de Securitate Constantin Robescu, agentul Ene avea rezultate cu care să se mândrească, sau cel puțin asta promitea, în timp ce agenta Maria „a raportat că este pe deplin conștientă de faptul că încă n-a reușit să-și aducă un aport pe măsura posibilităților sale", în special din cauza lui Silviu Crăciunaș, care a împiedicat-o „să ocupe un post la BBC"[39].

De altfel, relația dintre Lilioara și tatăl său se va deteriora permanent, cei doi ajungând la un moment dat să nu mai comunice sub nicio formă. La baza conflictului erau banii. Crăciunaș considera că Lilioara și Emil aveau pretenții prea mari de la el. O notă informativă trimisă de cuplul EM-26765, nedatată, dar scrisă probabil la sfârșitul anului 1976, ne arată că Lilioara pierduse orice urmă de respect pentru tatăl său, care nu mai era „același generos ca întotdeauna", ci teribil de zgârcit. Pe de altă parte, agentul Victor considera că fiica și ginerele său sunt puși pe căpătuială, urmărind să obțină de la el doar „casă și bani".

> Din discuții generale despre viață a reieșit indirect că a fost totuși racolat de americani și că le-a făcut mici servicii. De altfel, este unicul român din Anglia care are două limuzine americane. Acum vrea să-și lichideze complet afacerile și să se retragă, nu se știe încă unde. [...] Se plânge însă oricui că n-are niciun penny și este dator vândut băncilor. Impresia noastră este că scoate prin mijloace ilicite bani din Anglia, pe care-i depune în străinătate în cont secret. [...] Nu are nici pe departe relațiile, cunoștințele și reputația [pe] care am crezut-o noi. Lumea își bate joc de zgârcenia lui și de veleitățile lui de scriitor, care nu scrie un rând. [...] Este de un orgoliu patologic, considerându-se în toate privințele superior. [...] Visul lui Silviu Crăciunaș a fost să-l dărâme pe Iancu Rațiu. Rivalitatea dintre ei este îngrozitoare. S-ar ucide reciproc dacă ar putea, păstrând aparențele de mare prietenie[40].

DIE a sesizat repede conflictul dintre ei, dar nu avea cum să intervină. Agenta Maria însă nu-și mai îndeplinea obiectivele misiunii, chiar dacă trimitea în continuare Centralei rapoarte frecvente despre românii aflați la Londra. Nici agentul Ene nu s-a ridicat la așteptările inițiale ale ofițerilor DIE, căci în final s-a descoperit că suferă de depresie într-o formă gravă. A reușit să se angajeze la firma Davall Gears, dar DIE și-a pierdut interesul față de el pentru că „nu s-a ridicat la nivelul cerințelor și posibilităților"[41], iar în

timpul crizelor sale exista chiar riscul să-şi deconspire soţia. În anul 1982 a fost „scos din stocul extern al studioului”[42], ceea ce însemna că s-a renunţat la serviciile lui de agent extern al DIE.

Lilioara a divorţat până la urmă şi s-a căsătorit cu şeful ei, Bernard Osmond, care era farmacist. În 1983, DIE i-a comunicat că, din cauza complicaţiilor generate de Emil, care devenise agresiv, gelos şi incontrolabil, „e mai bine ca o perioadă de circa 3 ani să stea în conservare, pentru a evita eventuale bănuieli ale organelor de contraspionaj engleze. În acest sens, i s-a indicat să aştepte un semn din partea noastră pentru a reîncepe legătura cu noi”[43]. Şi Lilioara a aşteptat, continuând să asculte emisiunile de radio româneşti, dar melodia *Sanie cu zurgălăi* nu a mai răsunat niciodată pe frecvenţele indicate.

Emil a părăsit Anglia, stabilindu-se la Paris, iar Lilioara, de teamă că fostul soţ ar putea să facă demersuri pentru a împărţi custodia copilului, a părăsit Anglia, însoţindu-şi soţul, care a obţinut diferite slujbe în Egipt, Irak, Uganda sau Sudan. Începând cu anul 1985, DIE a încercat să intre în legătură cu ea în repetate rânduri, dar nu a avut succes, căci Lilioara venea rar la Londra. Uneori mai scria rudelor din România scrisori în care strecura diferite mesaje utile Securităţii, precum în anul 1986, când a menţionat că a vizitat Londra şi s-a întâlnit cu mai mulţi români. De la aceştia aflase că „ACARDA s-a schimbat, dar Iancu Raţiu se pare că nu se dă bătut”[44].

În februarie 1989, DIE a renunţat şi la agenta Maria. Nu reuşise să o ademenească în România, aşa cum şi-ar fi dorit, pentru a putea reînnoda relaţia. Întrucât nu exista „o asemenea perspectivă în viitorul apropiat”[45], s-a propus şi aprobat clasarea dosarului.

Capitolul 7

Ultimii ani din viață

La începutul anilor 1970, Silviu Crăciunaș colabora cu Securitatea mai mult din inerție. În realitate, agentul își căuta propriul turn de fildeș. Voia să-și finalizeze opera vieții, căci în mintea și sufletul său ardeau înăbușit mari idei filosofice și spirituale. Prin urmare, a simțit nevoia să se izoleze de prieteni, de realitatea înconjurătoare și să scrie. Situația lui financiară devenise excelentă, de la an la an câștiga tot mai mulți bani și acumulase astfel o adevărată avere. Nu mai dorea decât liniște, iar viața să-i mai ofere doar zece ani de trăit, căci atât considera că are nevoie pentru a-și realiza *opera magna*.

Părăsit de Securitate, în 1974 luase deja decizia să-și lichideze toate afacerile, ceea ce a și făcut pe parcursul următorilor ani. În februarie 1977, după ce și-a vândut toate proprietățile și a depus banii în bănci, a plecat în Spania, țară în care atât el, cât și Sanda se simțeau bine. La început a fost singur, căci a trebuit să aranjeze noua locuință pe care a închiriat-o în localitatea Mijas, într-o mică vilă din Apartado de Correos, la 25 de kilometri de Málaga. În august i-au ajuns de la Londra și bagajele, care conțineau peste 1.000 de cărți, iar în septembrie a sosit și Sanda. Deși pretindea că nu dorește să-și facă noi prieteni și că vrea să trăiască izolat, a avut grijă să aibă la el mai multe exemplare ale autobiografiei sale, ediția în limba spaniolă, *Pasos perdidos*, pe care le oferea uneori localnicilor, devenind astfel cunoscut printre ei drept scriitorul care se mutase în Andaluzia pentru a scrie un nou bestseller.

A acceptat chiar să ofere un interviu, găzduindu-l între 22 și 26 august 1981 pe scriitorul Traian Filip în casa pe care o închiriase. Filip a povestit despre întâlnirea cu Silviu Crăciunaș în cartea *Corăbii dincolo de orizont*, publicată în 1985 la Roma de editura Nagard, volum în care a adunat interviuri cu membrii exilului românesc considerați a fi elita intelectuală, precum Vintilă Horia sau George Uscătescu. A intitulat capitolul referitor la Crăciunaș „Legile universului". Filip l-a descris ca fiind în plină putere creatoare, chiar dacă se deplasa „cu pași anevoioși și puțin aplecat de spate". Avea o figură „prelungă, severă, trăsăturile aspre erau în contrast cu vocea blândă [...]. Acum

Silviu arată ca un lord, a căpătat aer englezesc, vorbește aproape șoptit, dar e afectuos și toate gesturile lui ceremonioase nu pun distanță în comunicare". Sanda, pe de altă parte, i-a părut a fi „o femeie interiorizată, cu o imaginație demnă de Saint-Exupéry". Cu acel aer de lord, bătrânul agent al Securității i-a descris lui Filip impresionanta sa preocupare intelectuală: „Problema legilor care guvernează universul și, implicit, omenirea și ființa umană"[1].

Teoriile sale despre univers, societate și ființa umană nu erau noi. Subiectul îl preocupa de mai multe decenii și era convins că între timp se ridicase la un nivel înalt de cunoaștere a lumii. Cum a ajuns Crăciunaș să fie absorbit de un subiect atât de profund? Supus unui regim de nesuportat după arestarea sa din septembrie 1950, agentul a cunoscut metodele brutale de anchetă ale Securității. În timpul detenției, a căzut adesea în stări de inconștiență provocate de tortură, în timpul cărora a avut viziuni sau halucinații. Pe unele le-a descris în volumul *The Lost Footsteps*. Sunt scene în care s-a regăsit alături de tigri maiestuoși, vipere negre și personaje bizare. Alteori, pereții celulei sale se transformau în largi ferestre sau dispăreau pur și simplu, iar el putea astfel să vadă lumea întreagă într-un fel aparte. Însă viziunea care l-a marcat pentru tot restul vieții a fost impresionanta apariție a unui brahman:

> Într-o seară, când caloriferul își începuse susurul jalnic, peretele din fața mea se dădu la o parte, dezvăluind un lanț de munți înzăpeziți, strălucind în soare. Dinaintea lor se afla un mic templu indian dedicat zeiței Kali, umbrit de un copac înalt. La umbra lui ședea un bătrân, cu picioarele încrucișate sub el și cu mâinile pe genunchi, după obiceiul brahman. Purta o barbă albă, lungă și foarte subțire. Chipul lui ascetic era la fel de senin ca cerul albastru de deasupra piscurilor strălucitoare. Cum eu îl priveam cu atenție, el își înclină ușor capul, zâmbi și spuse: „Văd că m-ai uitat. Nu ți-l mai aduci aminte pe Aurobin Dogos, brahmanul?". „Nici nu-ți închipui de când te caut și te strig...", m-am pomenit răspunzând. Am umblat mult ca să ajung aici. Mi-au trebuit șaizeci de ani". Am trăit în compania brahmanului vreo patru luni, după aceea, și ajunsesem să cred că era o ființă reală[2].

Crăciunaș a avut pentru prima dată experiența acestei viziuni după ce luase hotărârea să se sinucidă, nemaiputând suporta tortura. În zilele și săptămânile următoare, în urma discuțiilor imaginare cu Aurobin Dogos, s-a lăsat convins că trebuie să renunțe la gândul sinuciderii pentru că „viața este sacră". Mai mult, yoghinul l-a învățat cum să reziste torturilor, lăsându-și spiritul să circule liber în afara corpului și dincolo de zidurile închisorii. Din acel moment va practica intensiv meditația, care îl va ajuta să treacă peste supliciul anchetelor coordonate de Petea Goncearuc și Mircea Țigoiu.

Personajul la care face referire Crăciunaș și care i-a devenit maestru fără ca măcar să-l întâlnească în lumea reală a existat cu adevărat.

Nu se numea Aurobin Dogos, ci Aurobindo Ghose (Sri Aurobindo). Este considerat unul dintre cei mai importanți filosofi indieni contemporani, considerat de scriitorul Aldous Huxley „Platonul Indiei moderne"[3]. Sri Aurobindo murise pe 5 decembrie 1950, cu câteva luni înainte să apară în viziunile lui Crăciunaș, care se presupune că nu auzise niciodată despre el, ceea ce explică faptul că i-a înțeles și notat greșit numele. Ajuns în Occident, a pretins că a aflat data exactă a morții lui Sri Aurobindo mulți ani mai târziu, dar în această privință s-a contrazis*.

În ceea ce privește autenticitatea acestui episod, dovezile care să-l indice pe agentul Victor drept un farsor sunt greu de găsit. Desigur, s-ar fi putut ca, în perioada interbelică sau în timpul războiului, când Silviu Crăciunaș era încă liber, să se oprească într-o bibliotecă din București unde să-i fi ajuns în fața ochilor un text în care să fie menționat numele lui Aurobindo Ghose. Apoi, în anii de detenție, ar fi putut să și-l reamintească și să-l invoce mai târziu în cartea sa autobiografică. Însă filosoful indian nu era cunoscut în România interbelică, cu atât mai puțin după aceea. Așa cum remarcă și cercetătorul Liviu Bordaș, „nu s-a scris nimic despre Aurobindo; doar Mircea Eliade publicase un articol sub pseudonim, în 1935, într-o revistă esoterică de circulație confidențială, și făcuse câteva referiri marginale la el în vreo alte două-trei articole. Șansele ca Silviu Crăciunaș să le fi cunoscut sunt cvasinule"[4]. Din acest motiv, viziunea sa rămâne spectaculoasă și demnă de luat în seamă.

După ce a părăsit definitiv România, Crăciunaș nu a ascuns aceste revelații, în special efectele unice și de necrezut ale tehnicii de meditație pe care afirma că o stăpânește. Le-a povestit și altora, explicând prin ele rezistența lui în închisoare. Prima oară a făcut-o în textul intitulat *Darea de seamă*, pe care l-a pregătit la solicitarea CIA în anul 1957. Fără să-l invoce pe Sri Aurobindo, probabil pentru a nu-i îngrijora prea mult pe ofițerii de informații americani, mai puțin înclinați către spiritualitate, a mărturisit cum și-a învins „marile crize" ale sufletului cât timp s-a aflat în închisoare:

> Deja în lunile mele de singurătate și de izolare completă învinsesem marile crize din sufletul meu. Ca să-mi găsesc un echilibru interior, am început să mă gândesc la tot felul de probleme privind universul și lumea, pornind de la marile întrebări: de unde venim, de ce trăim așa cum

* În prima scrisoare către secretarul general al Sri Aurobindo Ashram, trimisă în iulie 1986, Silviu Crăciunaș a afirmat că a aflat data morții lui Sri Aurobindo abia în 1985, în timp ce studia diverse reviste despre filosofia indiană primite de la Birmingham Public Library. În a doua scrisoare către secretarul general al ashram-ului, trimisă pe 11 august 1986, a declarat că aflase data exactă a morții filosofului indian „probabil după zece ani" de la prima viziune.

trăim şi unde mergem după moarte. Alte mari întrebări erau: cum de m-au învins comuniştii, cum de au reuşit să cucerească şi să menţină puterea politică în mâinile lor în ţara noastră, care sunt cauzele superiorităţii lor? În capul meu aveam un material documentar uriaş, atât din studiile mele, cât şi din faptul că întregul univers este în mintea noastră, dar nesistematizat, neînţeles, necunoscut cum trebuie din cauza vastităţii lui şi din cauza vieţii noastre agitate, care nu ne permite să dispunem de timp liniştit, numai pentru gândire şi pentru studiul acestor mari probleme. Adâncindu-mă în analiza şi în explicarea acestor mari probleme spiritul meu evada din celulă, călătorea prin univers, în celulă rămânea doar corpul meu, înţepenit pe un scaun, într-o nemişcare totală, încât uneori paznicul trebuia să bată în uşa celulei să mă ridic, să mişc, să fie convins că trăiesc. La data când am fost scos de la izolare ajunsesem la constatări extrem de importante în problemele care mă preocupau. [...] Fiind astfel clarificat în mintea mea, am ajuns cu totul pregătit să duc orice luptă şi cu ceea ce urma să mă aştepte în celula în care eram dus. Trecusem deja peste marile crize când simţeam că este gata să se rupă un fir în creierul meu şi în clipa următoare voi începe să urlu, aşa cum auzeam din când [în când] urletele unora care înnebuneau. Însăşi marile clarificări în gândirea mea, şi posibilitatea de a mă concentra perfect asupra unor astfel de probleme şi să evadez cu spiritul meu din celulă mi-au redat echilibrul interior pentru totdeauna şi o forţă enormă de a rezista în continuare la presiunile anchetei[5].

Apoi a introdus în autobiografia *The Lost Footsteps* pasajele amintite aici, de această dată pomenindu-l şi pe Sri Aurobindo, celebrul filosof şi yoghin indian. La sistemul lui filosofic s-a referit şi în corespondenţa cu Salvador de Madariaga, şi în rapoartele către Securitate, afirmând că este dezvoltat în „peste 275 de pagini ideologice şi filosofice", pagini care au fost eliminate din manuscrisul cărţii. Înlăturarea lor l-a motivat mai târziu să se aplece cu entuziasm asupra subiectului şi să pornească într-o nouă aventură literară, de această dată de substanţă filosofică, scriindu-şi cea de-a doua carte. Lucrarea va conţine, afirma Crăciunaş, un amplu şi complex studiu despre „codul de legi universale" care guvernează Universul.

După ce a observat lipsa de interes a editurii Collins pentru textul său filosofic, Crăciunaş a preferat să evite discuţiile despre acest subiect. Prietenii din Londra, care nu aveau niciun interes faţă de astfel de teme, ar fi putut să considere că dă semne serioase de dezechilibru mintal. Prin urmare, s-a îndreptat către cei despre care credea că îl pot înţelege, contactându-i prin intermediul scrisorilor. Pentru a-şi susţine credibilitatea şi a elimina suspiciunile în ceea ce-l privea, alături de lungile sale scrisori Crăciunaş le trimitea câte un exemplar al cărţii *The Lost Footsteps* şi fotocopii ale articolelor şi recenziilor laudative ale volumului.

A fost cazul Barbarei McClintock, om de ştiinţă american, specialistă în citogenetică şi laureată a Premiului Nobel pentru Medicină

în 1983. La începutul anului 1985, în perioada când își stabilise reședința în Spania, i-a trimis acesteia o scrisoare întinsă pe 111 pagini, în care, chiar din primele rânduri, Crăciunaș mărturisea că „acum în jur de treizeci de ani am descoperit Legile Universale care guvernează întregul Univers, întreaga viață, și de asemenea omul și toate cele care țin de el. Întreaga lucrare, notele pregătitoare, toate dovezile științifice au fost elaborate în ultimii șapte ani, finanțate din fonduri proprii"[6]. I-a explicat Barbarei McClintock că acest Cod al Legilor Universului oferă soluția pentru a distruge imediat și definitiv sistemul ideologic marxist. Desigur, principiile îi fuseseră revelate încă din închisoare de maestrul său spiritual, dar în momentul când a ajuns la Londra le-a păstrat secrete pentru cazul în care ar fi fost răpit sau asasinat de comuniști: „Era cea mai bună protecție dacă eram din nou arestat". Editura Collins i-a eliminat paginile referitoare la acest subiect, mai spunea Crăciunaș, tot pentru a-l proteja de astfel de amenințări, pentru că, odată publicate, Securitatea ar fi înțeles că este deținătorul unei cunoașteri profunde. Barbara McClintock l-a recomandat Academiei de Știință din New York pentru a colabora la anumite lucrări științifice[7].

În iulie 1986 a scris o altă scrisoare, la fel de lungă (93 de pagini), adresată secretarului general al Sri Aurobindo Ashram din Pondicherry, India. Acest lăcaș spiritual a fost înființat de Sri Aurobindo după ce s-a retras la Pondicherry în 1910. În ea, Crăciunaș a povestit cam aceleași lucruri despre misteriosul său cod de legi, dar a oferit o altă explicație pentru lipsa textului filosofic din *The Lost Footsteps*, contrar dorinței lui inițiale: editura Collins l-a considerat prea valoros și important pentru a fi publicat într-o carte cu un astfel de subiect. Drept urmare, Collins însuși l-a îndemnat să-l publice separat, într-un volum dedicat subiectului. În prima scrisoare către ashram a solicitat sprijinul pentru constituirea unui institut care să continue cercetările sale avansate, precum și găzduirea lui și a soției sale în ashram timp de șase ani pentru a-și finaliza manuscrisul. În definitiv, spunea Crăciunaș, munca sa era misiunea pe care o primise chiar de la Sri Aurobindo. Era convins că opera filosofică la care lucra era de fapt opera maestrului său spiritual, că el nu era decât instrumentul prin intermediul căruia se materializa: „Când va fi publicată noua operă a lui Sri Aurobindo, deja pregătită de mine, Filosofia occidentală își va găsi orientarea optimă pentru a putea începe să studieze din nou Lumea și oamenii, și pentru a-și aduce contribuția la dezvoltarea minții umane spre niveluri superioare"[8]. Ashram-ul însă a refuzat propunerile lui Crăciunaș*. Din scrisori aflăm totuși un detaliu despre prețiosul său manuscris, și anume că

* Potrivit lui Liviu Bordaș, cel care a răspuns scrisorilor lui Silviu Crăciunaș a fost Jayantilal Parekh, directorul Arhivelor Sri Aurobindo Ashram,

avea deja aproximativ 2.000 de pagini, fiind structurat în patru volume.

În aceeași perioadă a continuat să scrie scrisori și altor personalități, precum Richard Nixon sau Ronald Reagan. Față de acesta din urmă avea un respect deosebit, considerându-l un politician vizionar. Li s-a adresat lor și pentru că, în cadrul acestui Cod Universal, Crăciunaș pregătise un Plan Global de Acțiune, conceput sub directa îndrumare a lui Sri Aurobindo, care ar fi urmărit să dezarmeze sau să anihileze din punct de vedere spiritual capacitatea de a raționa a liderilor sovietici prin demolarea doctrinei marxiste. Ceea ce însemna nici mai mult, nici mai puțin decât sfârșitul comunismului. Acest Plan urma să fie perfecționat în cadrul institutului de cercetări pe care-l dorea înființat în ashram-ul indian. Iar Crăciunaș găsea că președintele în exercițiu al SUA, Ronald Reagan, ar fi trebuit să fie extrem de interesat de un astfel de proiect.

Crăciunaș a realizat o nouă lovitură de imagine în momentul când scriitoarea Maggi Lidchi-Grassi i-a acordat un întreg capitol într-un volum în care descria și analiza diferitele apariții ale spiritului lui Aurobindo Ghose, intitulat *The Light that Shone into the Dark Abyss*[9]. Cu ajutorul ei, povestea deținutului român din închisorile comuniste care l-a întâlnit pe Sri Aurobindo la câteva luni după moartea indianului a ajuns să fie cunoscută și admirată de discipolii yoghinului din toate colțurile lumii.

Așa și-a petrecut Silviu Crăciunaș ultimii ani de viață, retras „într-un veritabil bârlog faustic"[10], cum scria Petru Poantă în 1990, în care și-a elaborat teoriile despre felul în care credea el că funcționează universul. Convins că este un ultim mare vizionar al secolului, în realitate era doar un om care își pierduse coerența, ale cărui plăsmuiri nu mai aveau acum nicio limită. Intrase într-o profundă stare de alienare.

După ce s-au întors din Spania, începând cu luna octombrie a anului 1986, Silviu și Sanda Crăciunaș au locuit în orașul Hove, aflat pe coasta de sud a Marii Britanii, în comitatul Essex, unde își cumpăraseră un apartament. Hove, astăzi Brighton and Hove, este una dintre cele mai populare stațiuni britanice, ceea ce era probabil un fel de consolare pentru cuplul Crăciunaș, care petrecuse aproape zece ani pe Costa del Sol. Au continuat să călătorească în Spania, dar nu numai pentru că le era dor de Andaluzia. În toamna anului 1995, plimbându-se pe George Street în Hove, celebră pentru numeroasele ei magazine, Sanda a fost „împinsă" de un necunoscut și a căzut pe trotuar, fracturându-și șoldul și femurul stâng. Câteva săptămâni mai târziu, în decembrie, a suferit și o hemoragie pulmonară

---

care l-a descurajat să vină la Pondicherry (Liviu Bordaș, *Yoghinul și prizonierul*, Paideia, București, VI, nr. 4 [20], 1998, pp. 91-102).

care a necesitat alte săptămâni chinuitoare de tratament. Fiind slăbită, doctorul i-a recomandat să-și petreacă vacanța într-un loc cu climă caldă și uscată, astfel că, la începutul lunii ianuarie 1996, cei doi au plecat din nou în Spania, locul ideal pentru convalescența Sandei. Crăciunaș a văzut în incidentul de pe George Street o operațiune a Serviciului de Informații Externe sau a Serviciului Român de Informații, necunoscutul care o împinsese pe Sanda fiind în opinia lui un urmăritor trimis de una dintre aceste organizații secrete din România. Crăciunaș a invocat în acest sens o presupusă mărturisire a șefului poliției din Hove, care i-ar fi spus avocatului familiei că incidentul a fost provocat de un agent străin care avea „misiunea să mă deturneze de la munca la manuscrisul meu, dar și să-mi fure manuscrisul care era foarte important pentru cei care l-au trimis în misiune pe acest agent"[11].

Este greu să pui în relație două lucruri complet independente unul de celălalt, așa-zisa bruscare intenționată a soției, pe de o parte, și întreruperea lui Silviu Crăciunaș de la lucrul la noua sa carte, precum și subtilizarea manuscrisului respectiv, pe de altă parte. Crăciunaș însă a făcut-o. Logica sa îl convinsese că accidentul fusese provocat anume pentru a-l obliga să se dedice îngrijirii soției, întrerupându-și astfel lucrul și permițând ca manuscrisul să fie sustras în timp ce se preocupa de sănătatea Sandei. În anii 1990, până în ultima clipă a vieții, agentul uitat al Securității a crezut cu tărie că este în continuare urmărit de noile servicii de informații românești. Nimeni nu mai știe ce s-a întâmplat cu manuscrisul căruia i-a dedicat atâția ani din viață, dacă într-adevăr l-a sustras cineva. Sau dacă nu cumva chiar Sanda, după moartea lui, l-a aruncat pur și simplu într-un coș de gunoi, răsplată pentru bătăile îndurate în atâția ani de căsnicie.

Se știe însă că agentul Victor a fost convins că niciuna dintre deciziile importante pe care le-a luat începând cu anul 1951, când a avut prima viziune, nu i-a aparținut. Ele au fost îndrumări și îndemnuri ale lui Sri Aurobindo, cu care avea o legătură spirituală puternică și invariabilă. Din scrisorile către Barbara McClintock și Maggi Lidchi-Grassi aflăm că Sri Aurobindo i-ar fi spus, prin intermediul revelațiilor din timpul recluziunii, cum ar putea să scape din închisoare, precum și din România. Odată ajuns în Occident, același Sri Aurobindo a continuat să-i fie ghid spiritual, iar Crăciunaș era încredințat că va muri la aceeași vârstă la care murise maestrul său, 78 de ani, deci pe parcursul anului 1992, pretinzând că tot de la Sri Aurobindo știa și acest lucru.

Desigur, niciun cuvânt despre colaborarea cu serviciul secret comunist. Dacă a existat totuși o astfel de relație imaterială a agentului Victor cu filosoful indian, în care acesta din urmă i-a fost ghid călăuzitor în viață, ne îndoim că l-a îndemnat să facă astfel de

compromisuri, să mintă, să-şi discrediteze prietenii, să provoace arestări şi anchete ale unor nevinovaţi acuzaţi pe nedrept în rapoartele sale, cerând în acelaşi timp să fie bine răsplătit pentru toate acestea. A călcat cu o nefirească uşurinţă peste cadavre şi nu a dat niciodată semne că regretă, nici măcar la finalul vieţii, pe care ar fi putut să şi-l petreacă într-o căinţă menită să-i elibereze sufletul. La sfârşitul anului 1989, a privit probabil cu satisfacţie dispariţia Securităţii, căreia îi supravieţuise victorios.

Cât priveşte trecerea sa în nefiinţă, trebuie să fi trăit cu intensă emoţie întregul an 1992, când a împlinit 78 de ani, aşteptându-şi sfârşitul în orice clipă. A murit însă mult mai târziu, la 1 februarie 1998. Peste câteva zile urma să împlinească 84 de ani. Se spune că Lilioara, supărată în continuare pe tatăl său, nu a vrut să meargă la înmormântare. Sanda i-a supravieţuit doar o scurtă vreme, murind în 1999, în singurătate, într-un azil de bătrâni.

Agentul nostru Victor, sau *Adevărul a înviat din morți*

Niciodată nu m-am îndoit că Stejărel Olaru este, ca istoric, pe lângă un cercetător meticulos și onest al arhivelor, și un om capabil să intre și să lumineze cele mai ascunse cotloane ale sufletului omenesc. De el nu mă leagă doar preocupările similare în domeniul istoriei recente, ci mai ales o lungă, exersată și încercată prietenie. Puține sunt descoperirile cu care un istoric se poate mândri, iar eu am (fără falsă modestie) câteva în palmares, dar în fruntea acestora se întrepătrund și se disting două anume: faptul că, în același timp în care descopeream că Silviu Crăciunaș, un adevărat mit al rezistenței anticomuniste pentru exilul românesc, a fost de fapt spion al Securității, l-am descoperit și pe Stejărel Olaru. Se întâmpla în primăvara anului 2001, când am început să lucrăm împreună în cadrul Institutului Român de Istorie Recentă (IRIR). A bătut atunci la poarta institutului – unde eram coordonator de programe – cu recomandarea Alinei Mungiu-Pippidi, care i-a fost profesoară la cursul de master de la Școala Națională de Studii Politice și Administrative. Alături de mine, Stejărel Olaru s-a implicat în proiectele IRIR, precum strângerea de mărturii de la protagoniștii revoltei anticomuniste de la Brașov din 15 noiembrie 1987, dar și în investigarea arhivei locale a Comitetului Municipal al PCR. Curând, priceperea și puterea lui de muncă au făcut ca, în 2002, după ce debutase cu studii în *Analele Sighet* și *Dosarele istoriei*, să semnăm împreună două cărți, *Ziua care nu se uită. Brașov, 15 noiembrie 1987* și *Securiștii partidului. Serviciul de cadre al P.C.R. ca poliție politică*, ambele apărute la Editura Polirom în anul 2002, un remarcabil dublu debut pentru el, care avea să-i deschidă calea spre propria carieră de istoric, realizator al unor excelente filme documentare de televiziune și specialist în istoria (și actualitatea) serviciilor secrete.

Lucrând împreună, am putut observa că are un pronunțat spirit analitic și critic, care face ca analiza documentului să fie la el una fără greș, o acuitate a pătrunderii naturii umane caracteristică unui fin psiholog și o solidă cunoaștere a istoriei și a mecanismelor statului totalitar comunist. Dar – lucru rar la un cercetător – are și puterea de a empatiza profund cu subiectul cercetării sale, în care locuiește, pentru o vreme, o a doua viață. Dăruire, acesta ar putea să fie cuvântul, care nu îmi place și sună vetust, dar un altul îmi este imposibil să găsesc. Și a avut cu siguranță nevoie de acest dar al său pentru a scrie cartea pe care o aveți acum sub ochi. Nu este ușor să reconstruiești – retrăind în același timp, pentru a o înțelege în toată profunzimea – viața unui om, cu atât mai mult a unuia ca Silviu Crăciunaș, pentru a încheia arătând adevărata lui față, cea a unui om de o „rafinată" abjecție. Un spion comunist, care a trădat poliției politice tot

ce putea fi trădat. Nu doar informațiile la care a avut acces, construindu-și, cu trudă și cu sprijinul Securității, o falsă biografie de erou anticomunist, ci și prietenii apropiați, familia, soția. Pe sine! Și, în același timp, într-o apoteoză a trădării ca o a doua natură umană, a trădat chiar și Securitatea, mințind-o și dezinformând-o cu o perfidie ridicată la rang de artă.

Biografia lui Silviu Crăciunaș depășește granițele istoriei recente, pentru a intra în analele științei care cercetează meandrele minții omenești. Nu e ușor ca, în timp ce descrii parcursul vieții unui om, să faci istoria sufletului său, reconstruind-o doar din documentele aflate în umbra arhivelor. E nevoie de multă intuiție și sensibilitate, ca să nu mai vorbim de harul de a mânui condeiul. Slavă Domnului, Stejărel Olaru le are pe toate și, prin această carte, a ajuns la maturitatea sa ca istoric și la definitiva consacrare.

Odată cu apariția ei, mă simt eu însumi reabilitat și răzbunat. Am fost ținta unor atacuri și am fost supus unor judecăți nedrepte după ce am publicat un articol despre Silviu Crăciunaș în revista *Dosarele istoriei*, nr. 4 (68), în anul 2002. Ideea acestui articol mi-a venit tocmai de la Stejărel Olaru, pe care l-am văzut, într-o bună zi, în biblioteca Institutului Român de Istorie Recentă, citind (și citând) cu admirație pasaje din cartea lui Silviu Crăciunaș, *Urme pierdute*, apărută în traducere românească la Editura Enciclopedică în anul 2000. „Nu-l crede", i-am spus, „a fost agent al Securității". Atunci, Stejărel a fost cel care nu m-a crezut pe mine. Am căutat și i-am arătat mai apoi documentul pe care îl descoperisem în 1995, când colaboram deja de trei ani cu Asociația Foștilor Deținuți Politici din România (în calitate de consilier al senatorului Constantin Ticu Dumitrescu) la instrumentarea dosarului generic numit „procesul comunismului". Făcusem și o analiză a primelor succese ale spionajului României Populare în Occident, strâns legate de numele lui Silviu Crăciunaș, din care reiau câteva pasaje, pentru a demonstra de ce mă simt atât de legat de subiectul de față.

La crearea Securității, în august 1948, activitatea de spionaj a României Populare era practic inexistentă. Decapitarea vechilor structuri de informații a dus, implicit, la pierderea rețelelor dezvoltate de acestea în țările occidentale, care nu doar că nu au putut fi reactivate, ci, în unele cazuri, au trecut de partea „inamicului", punându-se în slujba acțiunilor îndreptate împotriva regimului comunist, alături de tot mai numeroasa emigrație românească. Departe încă de a fi infiltrată, dezbinată și compromisă prin acțiunile intensive ale Securității din ultimele două decenii ale regimului comunist, emigrația era pe atunci mult mai bine organizată și acțiunile ei împotriva comunismului beneficiau de o generoasă asistență financiară din partea guvernelor occidentale, în special după Legea „securității mutuale", semnată de președintele Statelor Unite la 10 octombrie 1951, prin care se prevedea finanțarea unor acțiuni severe împotriva țărilor socialiste.

În această situație, riposta spionajului românesc a rămas mai degrabă palidă, în virtutea faptului că Securitatea nu funcționa după caracteristicile unui serviciu de informații și contrainformații, ci avea cu preponderență trăsăturile unei poliții politice. Cele mai multe date privind acțiunile agențiilor occidentale împotriva regimului comunist din România erau furnizate de serviciile interne ale Securității, care capturaseră și anchetaseră parașutiști pregătiți în centre de spionaj anglo-franco-americane. A fost cazul agenților din grupul Săplăcan, parașutați în Munții Făgărașului în toamna

anului 1951*, al lui Nicolae Popa sau Mihail Țanțu. Informațiile culese erau rodul unor acțiuni din țară, unde se obținuseră inclusiv 600 de dosare de documente secrete, sustrase din reprezentanțele diplomatice străine de la București, prin mituirea unor funcționari și prin infiltrarea ca personal auxiliar a unor agenți ai Securității**. Metoda avea să fie ulterior consacrată de spionajul românesc prin activitatea rețelei Caraman, care a reușit să sustragă în același mod cantități impresionante de documente din sediul NATO de la Bruxelles.

După decizia de înglobare a serviciilor de spionaj în Securitate, punând capăt subordonării lor Consiliului de Miniștri (practic, lui Emil Bodnăraș), în fruntea lor a fost pus Serghei Nikonov (alias Nicolau), ofițer al serviciilor secrete sovietice, promovat ca șef al spionajului RPR cu gradul de general-maior (avea să ajungă ulterior până la gradul de general de divizie), iar după transferarea acestuia în fruntea serviciilor de informații militare, agenții români au trecut sub comanda lui Vasile Vîlcu. Fără să arate calități deosebite în activitatea de informații, Vîlcu a continuat să exploateze mica rețea de spioni dezvoltată în afara României în condiții noi. Atacul de la Berna din noaptea de 14 spre 15 februarie 1955, îndreptat împotriva Legației României și realizat cu succes de un grup condus de sculptorul Oliviu Beldeanu (episod prezentat de Stejărel Olaru în cartea *Cei cinci care au speriat Estul*, debutul său individual ca istoric), a dus la consolidarea spionajului românesc, care primea necondiționat asistența direcțiilor interne ale Securității. Deși a fost o acțiune pornită din inițiativă personală și fără vreo legătură cu organizațiile românilor din emigrație sau cu serviciile secrete apusene ori americane, așa cum s-a dovedit ulterior, fapta românilor conduși de Beldeanu, care au ocupat sediul Legației, deci un teritoriu românesc, a avut nu numai un larg ecou în lumea occidentală, ci și o puternică încărcătură simbolică, aruncând în pragul isteriei autoritățile de la București. Din acel moment, Direcția de Informații Externe (DIE) s-a format ca o elită a poliției politice și a trecut la măsuri active și intensive împotriva emigrației românești, angajându-se într-un război fratricid ale cărui consecințe sunt vizibile și astăzi. Începând din 1955, infiltrarea și compromiterea diasporei au devenit principala preocupare a Securității, pregătirea agenților care urmau să fie trimiși în Occident fiind în genere adaptată acestui scop. Pe 27 octombrie 1955, Vasile Vîlcu prezenta un raport de activitate al Direcției I de Informații Externe în Biroul Politic***. Direcția ajunsese la un număr de 104 agenți, care acordau o atenție specială penetrării „emigrației reacționare române", în egală măsură cu pătrunderea în mediile politice și militare occidentale. „În vederea dezvoltării muncii informative în rândul emigrației, sunt în studiu o serie de elemente cu importante posibilități", arăta Vîlcu, subliniind că, în vederea întăririi acțiunilor externe ale Securității, „au fost pregătite în țară 5 elemente, urmând să fie trimise în exterior cu misiuni informative"****.

---

* Vezi în legătură cu odiseea „grupului Săplăcan" Marius Oprea, „Spioni de strânsură", în *Dosarele istoriei*, nr. 17 (1998), pp. 30-35.

** *Ibidem*.

*** Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond CC al PCR – Cancelarie, dos. 83/1955, ff. 101-125.

**** *Ibidem*, ff. 110-112.

Unul dintre cele cinci „elemente" la care se referea Vîlcu (folosind o formulă care arată că nu era vorba de agenți selectați dintre cadrele Securității) a fost, așa cum lasă să se înțeleagă mai multe documente și mărturii, iar un raport din 1968 o afirmă explicit, Silviu Crăciunaș. Poate cel mai cunoscut român din emigrație la începutul anilor 1960, Crăciunaș este autorul unei cărți celebre în epocă, *The Lost Footsteps*, publicată de editura londoneză Collins and Harvill Press și republicată în SUA, tradusă în Franța, Elveția, Suedia, Finlanda, Danemarca, Norvegia, Spania și Olanda (aceeași care apăruse în România cu titlul *Urme pierdute* și pe care Stejărel Olaru o citea pasionat în 2002, în biblioteca IRIR). Succesul acestei cărți a fost binemeritat: Crăciunaș a zugrăvit în maniera romanului polițist peripețiile unui român anticomunist, organizator al unor rețele de fugă din România, cu care a fost lesne identificat, precum și tratamentul pe care l-a îndurat în temnițele regimului comunist. Cartea nu poate fi socotită nici pe departe roman autobiografic, cum a fost catalogată până nu demult, pentru simplul fapt că Silviu Crăciunaș a acționat, cum detaliază Stejărel Olaru aici, ca „agentul nostru Victor", un pion important al spionajului românesc în Occident. Stejărel a arătat în amănunt cum a ajuns Silviu Crăciunaș să fie „întors" și transformat în agent. Pentru a înțelege importanța dezvăluirii acestei adevărate identități, trebuie să înțelegem impresia aparte pe care acest adevărat personaj de roman a lăsat-o contemporanilor. Crăciunaș a fost considerat de majoritatea celor care l-au cunoscut, figuri onorabile ale rezistenței anticomuniste din emigrație sau din țară, „un tânăr minunat, un ardelean destoinic, un foarte bun camarad care reușise să fugă din România în 1948, revenise în 1950 (cu misiunea de a pregăti trecerea clandestină a graniței unor fruntași țărăniști), fusese prins, anchetat și condamnat. După câțiva ani de detenție, reușise să evadeze din infirmeria închisorii și, în mod miraculos, să treacă granița din nou către Occident". Aprecierea aparține comandorului de aviație Ion Coșoveanu, alături de care, în condițiile în care arestarea lui Iuliu Maniu devenise iminentă, Silviu Crăciunaș a încercat un plan de scoatere a liderului țărănist peste graniță, cu ajutorul unui avion*.

Nu intru în alte detalii ale biografiei lui Crăciunaș, pe care le-am publicat la rândul meu în capitolul trei din cartea *Șase feluri de a muri* (Editura Polirom, 2009), unde pe Crăciunaș l-am supranumit Ianus și despre care Stejărel Olaru scrie în amănunt aici. O altă biografie a sa, cea de erou anticomunist, a fost confecționată cu avizul Securității, după cum relata fostul general de Securitate Neagu Cosma, care arăta, fără să-i divulge numele, că Silviu Crăciunaș „a trecut de partea noastră" și a rămas „loial în colaborarea sa; ne-a adus multe servicii"**. O primă dovadă că Silviu Crăciunaș era controlat de spionajul românesc se află într-un raport din 23 august 1948 al Serviciului Special de Informații (SSI), precursorul Direcției de Informații Externe a Securității, care prezintă modul în care „S.C." (inițialele lui) a părăsit țara, însoțit de un agent SSI, pentru a demonstra modul

* Dorana Coșoveanu, „Un plan pentru scoaterea din țară a lui Iuliu Maniu", în *Anale Sighet*, nr. 5, anul 1947 – *Căderea cortinei*, Fundația Academia Civică, 1997, pp. 704-709. Filiera fraților Leibovitz: 708.

** Neagu Cosma, *Cupola. Securitatea văzută din interior*, Editura Globus, București, 1994, p. 254.

de funcționare al rețelei de trecere frauduloasă a frontierei, pe care o construise și pentru care a fost arestat: „S-a plecat cu mașina până la Baia Mare, unde au dormit la Chintea Vasile, din strada Progresului nr. 1 (gazdă aranjată de S.C.). De la Baia Mare au plecat cu trenul la Satu Mare, unde au luat contact cu rabinul din localitate, care le-a procurat buletine de populație ungurești pe nume evreiești, au fost puși în legătură cu o țărancă (călăuză) care, cu o căruță, i-a dus pe câmp până la casa ei, situată pe frontieră, după pichetul de grăniceri românesc (țara nimănui). De la această casă, au fost preluați de către un țăran ungur, care i-a condus până la localitatea Csenger (Ungaria), de unde, cu concursul acestuia și a personalului gării au luat trenul spre Budapesta"*. Toți membrii rețelei, inclusiv cei din Ungaria, au fost arestați, devenind primele victime ale jocului dublu al lui Silviu Crăciunaș. SSI a luat, în aceste împrejurări, decizia de a-l trimite ca spion în Apus, de unde a fost retrimis de CIA în România, în martie 1950, cu diferite misiuni de îndeplinit. La întoarcere a furnizat informații de mare valoare pentru stăpânii săi de la Serviciul Special de Informații. S-a întors în țară în urma sugestiei pe care el însuși a făcut-o reprezentanților CIA din Germania, așa cum îi indicase SSI în timpul pregătirilor pentru această misiune.

Despre el, Neagu Djuvara scria: „Printre tinerii adunați în jurul lui Iuliu Maniu se afla un om de un curaj extraordinar, Silviu Crăciunaș. Și în 1949, poate în '50, nu pot să precizez data, a propus americanilor să plece din nou în țară, unde el făcuse drumul dus și întors, să scoată personalități. Avea deci o cale de trecut prin Ungaria și a propus să întemeieze un grup de rezistență în România. A fost trimis acolo". Coresponda „prin anunțuri cifrate, codate în ziare și după câteva săptămâni abia, poate câteva luni, aceste contacte s-au pierdut"**. Într-adevăr, arestat în septembrie 1950 la București pentru că SSI l-a acuzat pe nedrept de trădare, povestea lui Crăciunaș s-a complicat și mai mult, devenind greu de descurcat atât pentru Djuvara, cât și pentru CIA. Stejărel Olaru a reconstituit aici în amănunt întregul său destin, anii de detenție, „evadarea", ce a întreprins în țară până la retrimiterea în Apus, de această dată de către Securitate, care în acest fel a recuperat un agent valoros al SSI-ului.

Am dobândit certitudinea că Silviu Crăciunaș a lucrat pentru Securitate dintr-un document elaborat în anul 1968, pe care l-am citit și copiat în 1995 la Procuratura Generală, intitulat *Documentar privind unele măsuri luate de organele M.A.I. pentru a se șterge urmele ilegalităților săvârșite în legătură cu procesul Pătrășcanu*, în care se arată că Silviu Crăciunaș a fost utilizat de Securitate alături de „alți agenți ai organelor M.A.I." în unele „acțiuni în cazul Lucrețiu Pătrășcanu", fiind folosit inclusiv ca martor în anchetă, probabil pentru a da consistență documentării presupusei tentative de fugă din țară a liderului comunist. Așa-zisa lui „evadare" din 1954, despre care Stejărel Olaru scrie pe larg în *Agentul nostru Victor*, corespunde

* Arhiva Serviciului Român de Informații, fond Documentar, dosar 4086, ff. 121-122; vezi și *Cartea Albă a Securității* (23 august 1944 – 30 august 1948), editată de Serviciul Român de Informații, București, 1997, pp. 471-472.

** Neagu Djuvara, *La Paris, într-un serviciu special de informații*, în „Analele Sighet", nr. 5, pp. 699-703.

de altfel cu finalizarea procesului și condamnarea deținuților din „lotul Pătrășcanu"*.

În 1957 venise și vremea recompensei. Silviu Crăciunaș a plecat într-o nouă călătorie spre Apus, odată cu îndemnul „să piardă biletul de întoarcere"**. Decizia a fost luată anterior, dar reconfirmată pe 6 februarie 1956, la o ședință de analiză a acțiunilor externe ale Securității convocată de Alexandru Drăghici, cu participarea directorului DIE de atunci, Mihai Gavriliuc, a adjunctului său Nicolae Doicaru, precum și a șefilor contraspionajului, Isidor Holingher și Eugen Szabo. Cu acea ocazie, Gavriliuc constata: „Dușmanul nu este prost. Pentru munca în străinătate trebuie agentură foarte serioasă *sau unul care este legat de noi foarte serios, care ne-a dat toți colaboratorii săi*" (s.n.). Era cazul lui Silviu Crăciunaș, „agentul nostru Victor", cum îi spune Stejărel Olaru. La vremea respectivă, Securitatea aprecia că Crăciunaș „ne va fi de mai mare folos, având în vedere poziția sa politică, relațiile pe care le avea în lumea occidentală și serviciile incomensurabile făcute unora care se ocupau cu activități de spionaj contra României [pe care îi ajutase în 1946-1947 să părăsească țara – n.n.]. Am pus la punct un sistem de legătură și am așteptat vești de la el. După un timp, au sosit și veștile și informațiile, care deseori aveau valoare operativă"***.

În cartea sa, Stejărel Olaru descrie în amănunt cum i-a organizat Securitatea plecarea în cea de-a doua misiune, semnalele trimise prietenilor săi din emigrație, precum și modalitatea prin care spionajul comunist a încercat să atragă CIA într-o nouă capcană. Americanii, precum și francezii au refuzat să se implice în final, suspectând că la mijloc ar putea fi mâna Securității. CIA nu a dorit să transmită suma de bani solicitată de Crăciunaș, necesară pentru a putea părăsi din nou țara, considerând că „nu se poate ști dacă e sub control sau nu". În vara anului 1956, după o lungă analiză, serviciile secrete reunite i-au comunicat lui Neagu Djuvara la Paris decizia lor de a nu sprijini această acțiune. Djuvara a răbufnit: „Am zis: *ce importanță are că e sub control, scoateți-l, că e vina voastră, voi l-ați trimis acolo!* Nu a fost chip să obțin cei 2.000 de dolari"****. Banii necesari (echivalentul a 20.000 lei) au fost oferiți în cele din urmă de Ion Rațiu, în urma consultării sale cu liderii Comitetului Național Român de la Paris, care au sprijinit recuperarea lui Crăciunaș din România. „A fost salvat de fosta lui prietenă din Anglia, care a reușit să obțină bani de la Ion Rațiu. A primit cei 2.000 de dolari, a reușit să iasă pe o filieră din Ungaria și a scris mai târziu în Anglia o carte zguduitoare despre chinurile pe care le îndurase cinci ani în închisorile din România", a continuat multă vreme să creadă Neagu Djuvara în buna-credință a lui Silviu Crăciunaș*****.

Viața lui Crăciunaș la Viena, apoi la Londra, așa cum o descrie Stejărel Olaru în *Agentul nostru Victor*, a fost una desprinsă parcă din romanele de spionaj ale lui John le Carré. „Pentru a putea trăi la Londra, după ce am

---

* Arhiva Comitetului Executiv al CC al PCR (Arh.C.Ex. CC al PCR), nr. 264/1972, vol. 20, ff. 315-342.

** Expresia generalului de Securitate Neagu Cosma (*op. cit.*, p. 254).

*** N. Cosma, *op. cit.*

**** S. Crăciunaș, *Urme pierdute*, ed. cit., p. 493.

***** N. Djuvara, *op. cit.*

primit în anul 1959 decizia și permisiunea de a mă stabili în Anglia și a lucra aici, cum nu cunoșteam limba engleză, am reușit să găsesc prin anunțuri publicate în ziare un loc de portar la o organizație bisericească anglicană, ca să am grijă de imobilul lor cu cinci etaje și zeci de camere, cu două săli spațioase pentru conferințe, cu sute de locuri pentru invitați. În grija mea erau și instalațiile de încălzit apa, caloriferele, cu cazane imense ca de locomotivă, folosind cărbuni. Aveam de dus la poștă saci întregi cu corespondență, pachete, precum și o mulțime de alte treburi manuale", povestește Crăciunaș*. Nu amintește însă că atât permisul de rezidență, cât și locul de muncă au fost obținute cu sprijinul hotărâtor al lui Ion Rațiu și al lui Viorel Tilea, cel din urmă fiind fostul ambasador al României la Londra, refugiat și el în Anglia, despre care Stejărel Olaru dezvăluie în acest volum că a devenit în 1965 agent de influență al Securității. Crăciunaș trăia împreună cu soția sa, Sanda Stătescu, într-un apartament modest în aceeași clădire în care și-a desfășurat munca de administrator. Nici schimbarea survenită în urma succesului cărții *The Lost Footsteps* nu i-a schimbat acest mod de viață mai degrabă șters: „Am lucrat ca portar peste șapte ani, ca să-mi pot economisi venitul produs de carte". După această perioadă se lansează în afaceri imobiliare, pe care susține că le-a realizat din propriile economii și din drepturile de autor, cumpărând câteva imobile în Londra, amenajându-le și închiriindu-le apartamentele**. Spre sfârșitul anilor 1960, Crăciunaș era un om bogat, iar la averea sa contribuise în mod esențial stipendiul oferit de Securitate în schimbul informațiilor sale.

Firește, viața sa de agent a fost deseori tulburată de spaima deconspirării. În confesiunea pe care a trimis-o în 1997 doamnei Dorana Coșoveanu, fiica ofițerului comandor Ion Coșoveanu, arestat chiar în urma delațiunilor lui Crăciunaș, acesta povestește că în 1963 a sosit în Anglia, via Elveția, un medic „trimis cu misiunea specială de a se împrieteni cu mine, ca să mă țină sub observație permanentă"***. Era un ofițer al Securității care se temea să nu-și piardă agentul, în condițiile succesului neașteptat al volumului *The Lost Footsteps*. Și acest episod, prezentat denaturat de Crăciunaș, este scos la lumină de autorul cărții *Agentul nostru Victor*.

Cariera lui de spion a fost deseori amenințată de arestarea sau dezertarea unor ofițeri DIE, care ar fi putut să-i cunoască adevărata identitate. Primul pericol s-a ivit în 1958, când ofițerii DIE Constantin Horobeț și Ștefan Ciuciulin au fost prinși de serviciile de contraspionaj vest-germane. Ei au divulgat însă organigrama ofițerilor aflați la posturi în capitale europene și numai câteva nume de agenți, căci, fiind ofițeri de teren, nu cunoșteau prea mult din ansamblul rețelelor DIE. Crăciunaș nu s-a aflat pe lista furnizată de aceștia, dar, în 1974, fuga din țară a unuia dintre ofițerii care îl coordonaseră în trecut, Tiberiu Hida, a pus capăt definitiv relației dintre Securitate și agentul Victor. În anul 1977 s-a mutat în Spania, unde a locuit aproape un deceniu. Și-a dedicat timpul scrierii unei noi cărți, despre care nu știm decât că se dorea a fi un tratat filosofic: „Cred că, prin rigorile meditației, ajunsesem la o filosofie nouă, bazată pe valorile umanismului și la

* S. Crăciunaș, *Reabilitarea*, ed. cit., p. 192.
** *Ibidem*, p. 193.
*** *Ibidem*, p. 30.

concordia bunei rânduieli. Eliberat de teorii și credințe, am pătruns în legi ale universului, putând astfel să deslușesc și să dezvolt o înțelegere diferită a suferinței, libertății, antagonismului și armoniei, a revoluției și evoluției"*. Deși mărturia lui Crăciunaș pare impresionantă, în realitate fostul agent al Securității „intrase într-o profundă stare de alienare", cum scrie Stejărel Olaru.

Fără îndoială, Silviu Crăciunaș a plătit un preț mult mai greu decât orice ar fi putut recompensa arginții Securității. Nu numai o viață trăită în întunericul spaimei. În cursul anchetelor din 1948 fusese prevenit „că pedepsele pe care mi le vor aplica dacă refuz să fac declarațiile pe care le așteaptă de la mine vor lăsa asemenea urmări, încât chiar dacă printr-un miracol aș scăpa cu viață din mâinile lor, îmi voi aduce aminte în fiecare zi în care aș supraviețui de refuzul meu și de consecințe. Nervii sciatici de la ambele picioare mi-au fost zdrobiți în asemenea măsură, încât eu nu mai pot sta pe scaun decât într-o poziție cu totul schimonosită, numai pe marginea lui din față, ca să-mi feresc de atingere nervul sciatic, care se irită și devine din ce în ce mai dureros. Pentru scris, singura soluție pe care am găsit-o este să scriu lungit în pat, sprijinit la spate de perne, cu lumina la dreapta mea. Hârtia pe care scriu este prinsă cu un arc de oțel, ca să nu se miște, pe un carton foarte rezistent, ca o scândură. Din această cauză scrisul meu este strâmb, fapt pentru care îți cer iertare, dragă Dorana..."**. Ultimele rânduri ale bătrânului spion pot fi citite și în cheie simbolică. Suferința poate justifica scrisul strâmb, dar nimic nu-l putea absolvi în afara mărturisirii. Nici măcar moartea, care a pus capăt vieții total dedublate a „agentului nostru Victor", devenit, în paginile cărții lui Stejărel Olaru, un personaj cu valențe hollywoodiene.

A trebuit să plătesc un preț scump pentru că am dezvăluit, încă din anul 2002, prin articolul din *Dosarele istoriei*, calitatea de agent al Securității a lui Silviu Crăciunaș. Am fost etichetat pe dată drept un naiv căzut în capcana unei dezinformări a Securității, care face marea greșeală de a ataca și discredita un mare erou anticomunist. Unii mă bănuiau chiar de legături subterane cu o acțiune controlată de foști securiști. Devenisem peste noapte „un caz". Suspiciunea s-a prelungit în timp și mi-e greu să descriu aici câte am avut de îndurat, după cum dovedește Stejărel Olaru prin cartea de față – care este și o reabilitare a mea –, cu totul pe nedrept. Într-un dialog cu Neagu Djuvara publicat de scriitoarea Simona Sora, aceasta întreba: „Ce părere aveți de *cazul Marius Oprea*? Credeți că istoria recentă, cea de 15 ani, de care vorbeați mai înainte, ar trebui studiată implicat, așa cum o face el, sau așteptând și lăsând lucrurile să meargă de la sine?". Răspunsul distinsului istoric, care continua să creadă în eroismul fostului său bun prieten Silviu Crăciunaș, a cărui imagine o „terfelisem", a fost următorul: „Poate că intențiile sale sunt bune, dar face marea greșeală când crede în toate hârtiile și documentele pe care le găsește, lucru care este total eronat. Să vă dau un exemplu concret. Patru din anii mei de exil i-am petrecut ca om de legătură al României, în numele Comitetului Național Român, cu CIA și Serviciile franceze de Spionaj. Au fost niște ani pe care i-am detestat, pe care îi reneg și pe care, dacă aș putea să-i șterg, pur și simplu, din viața

* S. Crăciunaș, *Urme pierdute*, ed. cit., p. 202.
** S. Crăciunaș, *Reabilitarea*, ed. cit., p. 190.

mea, aș face-o fără să clipesc. Cel mai sinistru, cel mai nenorocit lucru pe care l-am făcut în acești patru ani a fost să trimit în România parașutiști care nu au mai ajuns niciodată la destinație. Unul a scăpat și a fugit în Iugoslavia, doi au fost împușcați după proces". Din aceste împrejurări, cel care a scăpat ca prin minune și s-a întors parcă din morți a fost prietenul său Crăciunaș, pe care „americanii aveau datoria morală de a-l salva", dar „nu s-a făcut nimic, iar eu am demisionat! În final, Crăciunaș a reușit să ajungă în Anglia, unde a publicat o carte cutremurătoare, *The Lost Footsteps*, în care povestea toate ororile prin care a trecut. Niște lucruri de necrezut: el spunea cum era bătut până cădea pe jos, cum era obligat să-și mănânce excrementele și cum, dacă vomita, era forțat să mănânce ceea ce vomitase!". Asemenea iritării domnului Djuvara, concluzia dialogului este relevantă, Simona Sora încheind astfel: „Cutremurător! Stau și mă gândesc că mulți din cei care l-au chinuit mai sunt încă în viață și poate sunt plini de bani! Iar pentru dl Oprea Crăciunaș a fost omul Securității!"*.

E doar un exemplu, au mai fost și altele. Neagu Djuvara m-a admonestat public în câteva rânduri, dar și privat, la telefon. Dorana Coșoveanu, cu care avusesem excelente relații, nu a mai vorbit cu mine. Până când, în anul 2008, am primit un telefon, dar și o scrisoare prin care, pe un sever ton autocritic, Neagu Djuvara își cerea scuze pentru grava eroare pe care o săvârșise. Semnează „cu prețuire, al tău Moș Neagu Djuvara", scuzându-se că din motive de sănătate nu mi-o poate înmâna personal și recunoaște că, după ce și-a văzut propriul dosar de la Securitate, s-a putut edifica asupra faptului că prietenul său de o viață, Silviu Crăciunaș, fusese omul poliției politice comuniste. Fusese, după cum l-au revendicat întotdeauna securiștii, „agentul nostru Victor". Iar acum, Stejărel Olaru, căruia mă simt mândru și onorat că i-am îndrumat primii pași în cariera de istoric, face lumină întru totul în destinul spectaculos al unui om a cărui viață nu le-a aparținut lui, familiei și prietenilor lui, ci Securității. Și-mi face și mie dreptate, arătând adevărata față a unui om a cărui minte a plăsmuit atâtea minciuni, planuri și scenarii, încât s-a pierdut cu totul în ele și însăși viața sa, așa cum cu o inegalabilă acribie și precisă măiestrie o înfățișează astăzi cititorilor Stejărel Olaru, a devenit o imensă minciună, pe care a încercat să o susțină până dincolo de moarte. Însă, iată, fără a reuși; dincolo de moarte, minciuna este dovedită și adevărul a înviat din morți. Cum o dovedește cu asupra de măsură autorul acestei cărți, fără a mai putea fi tăgăduit de cineva, Silviu Crăciunaș nu a fost el însuși, ci „agentul nostru Victor", mândria secretă a spionajului comunist din România.

Marius Oprea

* Apărut în *Dilema Veche*, nr. 91, 13 octombrie 2005.

Nota autorului

Această carte prezintă povestea vieții lui Silviu Crăciunaș, agent puțin cunoscut al Securității, în slujba căreia a lucrat mai bine de două decenii. Am încercat să o înțeleg în profunzime, cu scopul de a reda cât mai fidel nu doar viața sa ascunsă, ci și rezultatele activității sale de agent extern.

Viața și activitatea lui Crăciunaș sunt parte a istoriei Securității, căci urmărind soarta agentului Victor poți parcurge diferitele etape ale evoluției serviciului de informații comunist, așa cum poți descifra amprenta pe care Securitatea și-a pus-o, în mod fatal și implacabil, pe destinul celor care s-au intersectat de-a lungul timpului cu agentul Victor, fie că erau la rândul lor agenți, fie că erau victime. Toate acestea o fac spectaculoasă, mai captivantă decât orice altă ficțiune, așa cum ar trebui să fie o poveste de spionaj.

Tocmai de aceea am considerat că acest personaj seducător și perfid trebuie cunoscut de către public, mai ales că o biografie extinsă a agentului Victor nu există. Nici această carte, din păcate, nu poate să ofere toate răspunsurile, însă cititorul va înțelege că, atunci când faptele nu au putut fi descrise obiectiv, au rămas semnele de întrebare legitime, la care fiecare dintre noi poate să răspundă în felul în care crede de cuviință.

În timpul documentării mai multe persoane m-au sprijinit cu generozitate, ușurându-mi în mod semnificativ munca de cercetare. Îi sunt îndatorat în mod special lui Claudiu Secașiu, ale cărui observații și propuneri au îmbogățit cartea. Mulțumiri se cuvin a fi adresate și lui Liviu Bordaș, care mi-a pus la dispoziție materiale documentare pe care le-a descoperit în India în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, precum și lui Marius Oprea, cel care a devoalat pentru prima dată, în anul 2002, calitatea de agent secret a lui Silviu Crăciunaș, pentru sugestiile sale. Nu în ultimul rând, îi mulțumesc lui Ion Mihai Pacepa, care, deși atunci când a lucrat în DIE nu a cunoscut în amănunt cazul lui Silviu Crăciunaș, mi-a oferit sugestii potrivite.

Dosarul agentului Victor din arhiva Securității este unul dintre cele mai voluminoase, fiind împărțit în 63 de volume. Documentele se opresc însă la anul 1969, de parcă activitatea lui Silviu Crăciunaș s-ar fi întrerupt brusc în acea perioadă. Există însă numeroase dosare personale sau dosare problemă în care se pot identifica noi documente referitoare la activitatea agentului Securității desfășurată în anii 1970, cel mai important fiind cel al fiicei sale.

Pe lângă aceste dosare aflate azi în arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, alte două arhive pot oferi informații relevante celor care doresc să continue investigarea acestei povești aparte. Prima este arhiva Rațiu Family Charitable Foundation, aflată la Londra, ce conține inedite și valoroase documente adunate de Ion Rațiu de-a lungul timpului.

A doua este arhiva Fundației Academia Civică din București, care a primit de la Peter și Marie-Paule Hayward, spre păstrare, o parte din documentele personale ale lui Silviu Crăciunaș. Le mulțumesc atât lui Nicolae Rațiu, cât și Ioanei Boca, pentru amabilitatea de a-mi pune la dispoziție aceste documente.

Stejărel Olaru

Note

Capitolul 1

Scurt portret de tinerețe

1. Detalii despre întâlnire și discuția dintre maiorul Gheorghe Ion Vîlceleanu și agentul Silviu Crăciunaș sunt redate în raportul ofițerului de Securitate (ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, ff. 111-113).
2. *Ibidem*, f. 114.
3. *Ibidem*.
4. Silviu Crăciunaș, *Urme pierdute*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 28. Ediția românească a cărții lui Crăciunaș a fost tradusă de Sânziana Dragoș și Gheorghe Dragoș, cu o postafță semnată de Dorana Coșoveanu.
5. Vezi Ion Rațiu, *Jurnal*. Volumul 2. *Printre spioni și trădători de țară*, Editura Corint, București, 2017.
6. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 50, f. 137.
7. *Ibidem*, vol. 56, f. 201.
8. *Ibidem*, vol. 50, f. 140 și vol. 57, f. 2.
9. *Ibidem*, vol. 4, f. 210.
10. *Ibidem*, vol. 46, f. 11.
11. *Ibidem*, vol. 4, f. 208.
12. *Ibidem*, vol. 57, f. 62.
13. *Ibidem*, vol. 46, f. 12.
14. *Ibidem*, vol. 4, f. 209.
15. Eduard Mezincescu, „Lacună procedurală sau... legalitate socialistă?!", *Magazin Istoric*, anul XXVI, nr. 7 (304), iulie 1992, p. 34.
16. Florian Banu, Luminița Banu (editori), *Partidul și Securitatea. Istoria unei idile eșuate 1949-1989*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2013, p. 153.
17. Interviu realizat pe 23 aprilie 1978 de Alexandru Șiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris. Materialul ne-a fost pus la dispoziție prin amabilitatea lui Andrei Șiperco, fiind pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: rivalități, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Șiperco*, volumul III, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București.
18. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 4, ff. 211-212.
19. *Ibidem*, vol. 18, f. 361.
20. Florian Banu, Luminița Banu (editori), *op. cit.*, p. 151.
21. Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond CC al PCR, colecția 53, dosar T-46, vol. 1, f. 75 (mulțumiri lui Claudiu Secașiu pentru indicarea sursei).
22. Mulțumiri lui Claudiu Secașiu pentru informațiile biografice furnizate referitoare la ofițerii SSI menționați.
23. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 56, f. 146.

24. *Ibidem*.
25. *Ibidem*, ff. 146-147.
26. *Ibidem*, vol. 4, f. 212.
27. *Ibidem*, vol. 56, f. 148.
28. Silviu Crăciunaș, *op. cit.*, p. 76.
29. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 4, f. 213.
30. *Ibidem*, vol. 56, f. 147.
31. Silviu Crăciunaș, *op. cit.*, p. 80.
32. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaș*, Editura Militară, București, 2008, p. 189.
33. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 56, f. 150.
34. *Ibidem*.

Capitolul 2

Prima misiune

1. *Ibidem*, vol. 1, f. 291.
2. *Ibidem*, vol. 4, f. 159.
3. Despre activitatea lui Gelu Belu la Viena vezi și Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*
4. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 3, f. 31.
5. *Ibidem*, f. 52.
6. *Ibidem*, f. 33.
7. Vezi și Dennis Deletant, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Palgrave Macmillan, Londra, 2016, pp. 121, 130-131.
8. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 3, f. 45.
9. *Ibidem*, f. 46.
10. *Ibidem*, f. 58.
11. *Ibidem*, f. 57.
12. *Ibidem*, f. 55.
13. *Ibidem*.
14. *Ibidem*, f. 59.
15. *Ibidem*, f. 73.
16. *Ibidem*, dosar 1460, f. 74.
17. *Ibidem*, ff. 2-3.
18. *Ibidem*, f. 3.
19. *Ibidem*, f. 8.
20. *Ibidem*, f. 9.
21. *Ibidem*, f. 5.
22. *Ibidem*, f. 73.
23. *Ibidem*, f. 116.
24. *Ibidem*, dosar 638, vol. 3, f. 74.
25. *Ibidem*, fond Informativ, dosar 253 300, f. 17.
26. „În Scânteia erau asemenea minciuni, încât mi s-a părut un ziar suprarealist", interviu cu Theodor Cazaban realizat de Cristian Bădiliță în *România literară*, nr. 51-52, 2000.
27. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 18, f. 374.
28. *Ibidem*, f. 375.
29. Pavel Chihaia, *Opera Omnia IV, Trecut și prezent*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2010, pp. 100-101.
30. ACNSAS, fond SIE, dosar 25 341, f. 1.

31. *Ibidem*, f. 2.
32. *Ibidem*, fond Informativ, dosar 253 330, f. 18.
33. *Ibidem*, fond SIE, dosar 638, vol. 3, f. 88.
34. *Ibidem*, ff. 47-49.
35. *Ibidem*, dosar 5729, f. 36.
36. *Ibidem*, f. 16.
37. *Ibidem*, f. 57.
38. *Ibidem*, f. 2.
39. *Ibidem*, f. 18.
40. *Ibidem*, ff. 20-21.
41. *Momentul*, anul II, nr. 371, 373.
42. ACNSAS, fond SIE, dosar 5729, f. 22.
43. *Ibidem*, ff. 27, 31.
44. *Ibidem*, f. 55.
45. *Ibidem*, dosar 39 808, f. 12.
46. *Ibidem*, f. 6.
47. *Ibidem*, ff. 1-2.
48. *Ibidem*, dosar 5729, f. 109.
49. Arhiva electronică a Central Intelligence Agency (ACIA), document accesat la 8 noiembrie 2017: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0005382735.pdf.
50. ACNSAS, fond Informativ, dosar 257 773, vol. 1, f. 19.
51. *Ibidem*, ff. 21-22, 36.
52. *Ibidem*, f. 87.
53. *Ibidem*, dosar 5729, f. 110.
54. Arhiva Fundației Academia Civică (AFAC), București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Referat din 28 octombrie 1953*.
55. ACIA, document accesat la 8 noiembrie 2017: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/VACARESCU%2C%20JOACHIM_0016.pdf.
56. ACNSAS, fond SIE, dosar 5729, f. 96.
57. *Ibidem*, ff. 112, 114.
58. *Ibidem*, f. 124.
59. *Ibidem*, f. 78.
60. *Ibidem*, f. 82.
61. *Ibidem*, ff. 83-84.
62. *Ibidem*, dosar 638, vol. 3, ff. 50-51.
63. *Ibidem*, f. 50.
64. *Ibidem*, f. 59.
65. *Ibidem*, f. 67.
66. *Ibidem*, f. 77.
67. *Ibidem*.
68. *Ibidem*, f. 82.
69. *Ibidem*, vol. 1, ff. 214-216.
70. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Notă asupra relațiunilor de ordin informativ avute de Silviu Crăciunaș cu serviciile franceze, 23 decembrie 1949*.
71. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 3, ff. 150-152.
72. *Ibidem*, vol. 56, f. 163.
73. *Ibidem*, vol. 3, ff. 346-347.
74. *Ibidem*, f. 354.
75. Vezi raportul lui Silviu Crăciunaș referitor la întâlnirea cu Horia Sima în *Ibidem*, ff. 346-379.
76. *Ibidem*, vol. 4, f. 24.

77. *Ibidem*, f. 42.
78. *Ibidem*, f. 43.
79. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957)*.
80. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 42, f. 419.
81. *Ibidem*, vol. 4, f. 89.
82. Vezi arhiva electronică a Departamentului de Stat, document accesat la 5 decembrie 2017: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1946v06/d407. Alte detalii privind incidentul descris se regăsesc în interogatoriul Silviei Placa luat la Securitate în ziua de 22 noiembrie 1952 (ACNSAS, fond Penal, dosar 1109, vol. 1, f. 587).
83. *Ibidem*, fond SIE, dosar 638, vol. 52, f. 68.
84. *Ibidem*, vol. 4, ff. 92-94.
85. *Ibidem*, vol. 42, f. 420.
86. *Ibidem*.
87. *Ibidem*.
88. *Ibidem*.
89. *Ibidem*, vol. 4, f. 97.
90. *Ibidem*, f. 151.

Capitolul 3

Din nou acasă, din nou în închisoare

1. *Ibidem*, vol. 3, f. 193.
2. *Ibidem*, f. 2
3. *Ibidem*, f. 7.
4. *Ibidem*, f. 1.
5. *Ibidem*, dosar 26 765, vol. 1, f. 274.
6. *Ibidem*, dosar 638, vol. 17, f. 191.
7. *Ibidem*, vol. 49, f. 497.
8. *Ibidem*, vol. 57, f. 89.
9. *Ibidem*, vol. 56, ff. 170-171.
10. Interviu realizat pe 23 aprilie 1978 de Alexandru Șiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris, pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: rivalități, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Șiperco*, volumul III, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București (mulțumiri lui Andrei Șiperco pentru amabilitatea de a ne permite consultarea manuscrisului).
11. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 1, ff. 13-14.
12. *Ibidem*, f. 8.
13. *Ibidem*, ff. 8-12.
14. *Ibidem*, f. 271.
15. *Ibidem*, f. 273.
16. *Ibidem*, f. 284.
17. *Ibidem*, f. 324.
18. *Ibidem*, vol. 17, f. 328.
19. *Ibidem*, vol. 56, f. 149.
20. *Ibidem*, vol. 3, f. 23.
21. *Ibidem*, f. 17.
22. *Ibidem*, vol. 17, f. 214.
23. *Ibidem*, vol. 3, f. 6.
24. *Ibidem*, vol. 56, f. 151.

25. *Ibidem*, vol. 3, f. 68.
26. *Ibidem*, vol. 1, f. 249.
27. *Ibidem*, f. 8.
28. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.*, pp. 210-211.
29. ACNSAS, fond Informativ, dosar 555 521, vol. 1, f. 189.
30. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.*, p. 228.
31. ACNSAS, fond Informativ, dosar 555 521, vol. 3, f. 205.
32. *Ibidem*, vol. 1, f. 82.
33. *Ibidem*, dosar 233 837, vol. 1, f. 87. și vol. 17, f. 195.
34. *Ibidem*, vol. 1, ff. 295-296.
35. *Ibidem*, fond SIE, dosar 638, vol. 17, f. 285.
36. *Ibidem*, f. 289.
37. *Ibidem*, f. 300.
38. *Ibidem*, vol. 49, ff. 497-498.
39. Silviu Crăciunaș, *op. cit.*, pp. 136-139.
40. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 1, f. 298.
41. *Ibidem*, vol. 56, f. 167
42. *Ibidem*, f. 168.
43. Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*, Editura Humanitas, București, pp. 126-127.
44. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 1, f. 312.
45. *Ibidem*, ff. 367-369.
46. *Ibidem*, f. 300.
47. *Ibidem*, f. 373.
48. *Ibidem*, ff. 230-231.
49. *Ibidem*, f. 398.
50. *Ibidem*, dosar 26 765, vol. 1, f. 72.
51. *Ibidem*, dosar 638, vol. 3, f. 124.
52. *Ibidem*, vol. 1, f. 5.
53. Interviuri realizate pe 28 martie și 23 aprilie 1978 de Alexandru Șiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris, pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: rivalități, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Șiperco*, volumul III, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București (mulțumiri lui Andrei Șiperco pentru amabilitatea de a ne permite consultarea manuscrisului).
54. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 2, f. 240.
55. Biografia Constanței Magoș a fost tratată mai amănunțit în studiul lui Claudiu Secașiu, „Preliminariile unei proces politic îndelung amânat", *Anale Sighet, Anii 1954-1960: Fluxurile și refluxurile stalinismului*, nr. 8, Editura Fundația Academia Civică, București, 2000, pp. 369-379. Studiul a fost folosit ca bază de referință de Stejărel Olaru și Georg Herbstritt în *Stasi și Securitatea*, Editura Humanitas, București, 2005, pp. 30-32.
56. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 2, ff. 74-75.
57. Mulțumiri lui Claudiu Secașiu pentru informațiile biografice oferite.
58. Florian Banu, Luminița Banu (editori), *op. cit.*, p. 153.
59. *Ibidem*, p. 154.
60. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 57, ff. 73-74.
61. *Ibidem*, vol. 56, ff. 173-174.
62. *Ibidem*, f. 172.
63. *Ibidem*, fond Direcția Secretariat-Juridică, dosar 3612, vol. 4.
64. *Ibidem*, fond SIE, dosar 638, vol. 56, f. 172.
65. Interviu realizat pe 23 aprilie 1978 de Alexandru Șiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris, pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste.*

România 1944-1965: rivalități, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Șiperco, volumul III, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București (mulțumiri lui Andrei Șiperco pentru amabilitatea de a ne permite consultarea manuscrisului).

66. Silviu Crăciunaș, *op. cit.*, pp. 257-259.
67. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 46, ff. 52-53.
68. *Ibidem*, f. 100.

Capitolul 4

A doua misiune

1. ANIC, Fond CC al PCR-Secția cadre, Dosar G-470 (Goncearuc Petre), f. 35.
2. *Ibidem*, f. 26.
3. *Ibidem*, f. 39.
4. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 46, f. 412.
5. *Ibidem*, f. 259.
6. *Ibidem*, vol. 49, f. 122.
7. *Ibidem*, vol. 46, f. 88.
8. *Ibidem*, dosar 26 765, vol. 1, f. 77.
9. Vezi *Ibidem*, dosar 7037 și fond Informativ, dosar 548 576.
10. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Notă a unor discuții avute în ziua de 19 august 1955 între V. Veniamin, Mr. Weston, B. Radu, I. Iliu privitor la Charles.*
11. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 242.
12. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 98.
13. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Notă. Discuțiuni avute în ziua de 19 august 1955 între V. Veniamin, Mr. Weston, B. Radu, I. Iliu, privitor la Charles* și *Notă. Detalii explicative asupra celor șapte scrisori originale.*
14. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.*, p. 254.
15. Dinu Zamfirescu, *Cârtițele Securității. Agenți de influență din exilul românesc*, Editura Polirom, 2013, Iași, p. 18.
16. ACNSAS, fond SIE, dosar 1163, vol. 1, f. 112.
17. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Notă referitoare la Silviu Crăciunaș, 21 septembrie 1951.*
18. *Ibidem.*
19. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 4, f. 27.
20. *Ibidem*, dosar 1163, vol. 1, f. 111.
21. *Ibidem*, f. 112.
22. *Ibidem*, f. 400.
23. *Ibidem*, vol. 3, f. 319.
24. *Ibidem*, vol. 1, f. 135.
25. *Ibidem*, f. 69.
26. *Ibidem*, ff. 158-159.
27. *Ibidem*, f. 225.
28. *Ibidem*, f. 160.
29. Vezi cazul Virgil Veniamin tratat pe larg în Dinu Zamfirescu, *Cârtițele Securității...*, Editura Polirom, Iași, 2013.
30. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Referat la concluziile ce se desprind din studiul dosarului „Charles", 23 septembrie 1956.*
31. ACIA, document accesat la 1 februarie 2018: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/TRIFA%2C%20VIOREL%20DONISE_0003.pdf.

32. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, f. 212
33. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 1. *Începuturile unui exil îndelungat (1940-1954)*, Editura Corint, Bucureşti, 2017, pp. 656, 663.
34. ACNSAS, fond SIE, dosar 26 765, vol. 2, f. 242.
35. *Ibidem*, dosar 638, vol. 2, f. 75.
36. *Ibidem*, vol. 58, f. 212.
37. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 1. *Începuturile...*, p. 386.
38. ACNSAS, dosar 638, vol. 29, f. 293.
39. *Ibidem*, fond M FI, dosar 3199 Argeş, f. 48.
40. *Ibidem*, fond SIE, dosar 638, vol. 28, ff. 391-392.
41. *Ibidem*, vol. 13, ff. 75-76.
42. *Ibidem*, vol. 28, f. 360.
43. *Ibidem*, ff. 12-13.
44. *Ibidem*, f. 145.
45. *Ibidem*, vol. 46, f. 240.
46. *Ibidem*, f. 241.
47. Dorin-Liviu Bîtfoi, *Aşa s-a născut omul nou. În România anilor '50*, Editura Compania, Bucureşti, 2012, pp. 283-284.
48. Silviu Crăciunaş, *op. cit.*, pp. 304-305.
49. Adrian Majuru, „Suntem veniţi din anii '50!", *Cotidianul*, 13 ianuarie 2013.
50. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 29, f. 210.
51. *Ibidem*, vol. 28, f. 343.
52. *Ibidem*, vol. 29, f. 294.
53. *Ibidem*, vol. 46, f. 171.
54. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare din 9 septembrie 1955*.
55. *Ibidem*, *Scrisoare din 16 noiembrie 1955*.
56. Neagu Djuvara, *op. cit.*, pp. 124-126.
57. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 28, f. 148.
58. *Ibidem*, vol. 29, f. 152.
59. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 178.
60. *Ibidem*, pp. 186-187.
61. *Ibidem*, pp. 188-190.
62. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 47.
63. *Ibidem*, vol. 49, f. 452.
64. *Ibidem*, dosar 26 765, vol. 1, f. 319.
65. *Ibidem*, dosar 638, vol. 46, f. 449.
66. *Ibidem*, vol. 49, f. 469.
67. *Ibidem*, f. 450.
68. *Ibidem*, vol. 46, ff. 437-450.
69. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957)*, p. 262. Silviu Crăciunaş a început să scrie acest raport pe 15 mai 1957 şi l-a finalizat pe 11 iunie 1957, predându-l reprezentanţilor CIA la Viena în ziua de 11 iunie 1957.
70. ACIA, *Investigation of Dubious Intelligence Personalities in Austria*, 16 noiembrie 1953, p. 5, document accesat la 1 februarie 2018: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/VACARESCU%2C%20JOACHIM_0016.pdf.
71. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 56, ff. 13-15.
72. *Ibidem*, ff. 1-3.
73. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957)*, p. 266.
74. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 234.
75. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 2.

76. *Ibidem*, f. 33.
77. *Ibidem*, vol. 51, f. 90.
78. *Ibidem*, vol. 63, ff. 5-6.
79. *Ibidem*, f. 3.
80. *Ibidem*, ff. 55-56.
81. Arhiva Rațiu Family Charitable Foundation (ARFCF), Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 10 octombrie 1957.*
82. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 239.
83. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, ff. 4-5.
84. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Basil Rațiu intitulată „Mult stimate Domnule Ministru", 8 noiembrie 1955.*
85. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 8 iunie 1957.*
86. ACNSAS, fond SIE, dosar 1755, vol. 1, f. 13.
87. *Ibidem*, f. 270.
88. *Ibidem*, f. 256.
89. *Ibidem*, f. 271.
90. *Ibidem*, dosar 638, vol. 52, f. 68.
91. *Ibidem*, vol. 63, f. 14.
92. *Ibidem*, ff. 15-16.
93. *Ibidem*, ff. 17-18.
94. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoare nedatată a lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu.*
95. *Ibidem*, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 8 iunie 1957.*
96. *Ibidem*, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 1 august 1957.*
97. *Ibidem*, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 6 noiembrie 1957.*
98. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, ff. 19-20.
99. *Ibidem*, f. 28.
100. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 14 septembrie 1957.*
101. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 296.
102. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 7.
103. *Ibidem*, f. 8.
104. *Ibidem*, ff. 7-8.
105. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 13 iunie 1957.*
106. *Ibidem*, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 16 iulie 1957.*
107. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 261-262.
108. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 8.
109. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 262.
110. ARFCF Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 6 noiembrie 1957.*
111. *Ibidem*, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 12 noiembrie 1957.*
112. Vezi o analiză a relației dintre Ion Rațiu și reprezentanții Scotland Yard, Special Branch și cei ai MI5 în Stejărel Olaru, „Pe urmele lui Tony", în Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 9-50.
113. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 344.
114. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 56.
115. *Ibidem*, vol. 48, f. 281.
116. *Ibidem*, vol. 59, f. 155.
117. *Ibidem*, vol. 63, f. 56.
118. *Ibidem*, vol. 48, ff. 248-251.

119. *Ibidem*, vol. 52, f. 62.
120. Neagu Djuvara, *op. cit*, pp. 129-130.
121. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 19.
122. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea nedatată a lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu.*
123. *Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Constantin Vișoianu și Augustin Popa, 30 august 1957.*
124. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 52.
125. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 6 noiembrie 1957.*
126. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 51, f. 112.
127. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 16 mai 1957.*
128. *Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 3 octombrie 1957.*
129. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, ff. 9-10.
130. *Ibidem*, f. 55.
131. *Ibidem*, vol. 48, f. 282, vol. 63, ff. 8-9.
132. *Ibidem*, vol. 42, f. 30.
133. *Ibidem*, f. 3.
134. *Ibidem*, vol. 59, f. 155.
135. *Ibidem*, vol. 58, f. 212.
136. *Ibidem*, dosar 26 765, vol. 1, f. 66 (verso).
137. *Ibidem*, dosar 638, vol. 33, f. 81.
138. *Ibidem*, vol. 28, f. 24.
139. Ion Rațiu a consemnat în jurnal, la 29 martie 1977, numele preotului care a realizat slujba: „Sugestii din partea lui Silviu și Sanda Crăciunaș să-l luăm pe părintele iugoslav Nicolici. E episcopul lor și el îl desemnează pe preotul Rozianko de la BBC. Prieten bun al lui Cucoș. Nicio problemă, mă asigură Sanda, pentru că ea e foarte bună prietenă cu Nicolici. El, doar, i-a căsătorit, când Silviu a sosit din țară" (ARFCF, Londra, jurnalul lui Ion Rațiu în manuscris, aflat în curs de publicare).
140. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 6 septembrie 1957.*
141. *Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu,* 25 septembrie 1957.
142. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 8.
143. *Ibidem*, ff. 8, 19.
144. *Ibidem*, vol. 51, ff. 323-324.
145. *Ibidem*, vol. 63, f. 109.
146. *Ibidem*, f. 119.
147. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 3 octombrie 1957.*
148. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 334.
149. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 48, ff. 171-175.
150. *Ibidem*, ff. 111-114.
151. *Ibidem*, vol. 47, f. 122.
152. *Ibidem*, fond Informativ, dosar 534 779, ff. 30-31.
153. *Ibidem*, fond SIE, dosar 935, vol. 2, f. 43.
154. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 424.
155. ACNSAS, fond SIE, dosar 26 765, vol. 2, f. 243.
156. *Ibidem*, f. 257.
157. *Ibidem*, ff. 248 (verso).
158. *Ibidem*, vol. 1, f. 168.

159. *Ibidem*, f. 147.
160. *Ibidem*, vol. 2, f. 249.
161. *Ibidem*, vol. 1, f. 168.
162. *Ibidem*, dosar 638, vol. 42, f. 22.
163. *Ibidem*, ff. 23-27.
164. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 389-391.
165. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 1, f. 360.
166. *Ibidem*, ff. 328-329.
167. *Ibidem*, dosar 638, vol. 48, ff. 127-129.
168. *Ibidem*, ff. 108, 110.
169. *Ibidem*, f. 293.
170. *Ibidem*, ff. 304-305.
171. *Ibidem*, fond Informativ, dosar 549 900, vol. 1, ff. 313-314.
172. *Ibidem*, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 454.
173. *Ibidem*.
174. *Ibidem*, ff. 655-662.
175. *Ibidem*, vol. 48, f. 155.
176. *Ibidem*, ff. 155, 372-378.
177. *Ibidem*, f. 155.
178. *Ibidem*, f. 156.
179. *Ibidem*, f. 158.
180. *Ibidem*, ff. 158-159.
181. Vezi detalii în Stejărel Olaru, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legaţiei RPR de la Berna (februarie 1955)*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
182. ACNSAS, fond SIE, dosar 104, vol. 2, f. 117.
183. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 409.
184. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, ff. 32-33.
185. *Ibidem*, vol. 48, f. 77.
186. *Ibidem*, ff. 75-81.
187. *Ibidem*, ff. 274, 305.
188. *Ibidem*, ff. 306-307.
189. *Ibidem*, f. 329.
190. *Ibidem*, vol. 50, f. 44.
191. *Ibidem*, f. 44
192. *Ibidem*, ff. 9-10.
193. *Ibidem*, f. 88.
194. *Ibidem*, dosar 53 927, vol. 2, ff. 20-21.
195. *Ibidem*, ff. 218-219.
196. Stejărel Olaru, „Pe urmele lui Tony", în Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 46-49.
197. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 2, f. 231.
198. *Ibidem*, f. 290.
199. *Ibidem*, dosar 106, vol. 1, ff. 151, 232–233, 289, 361, vol. 2, f. 218, dosar 771, vol. 2, f. 62.
200. *Ibidem*, dosar 53 927, vol. 2, f. 118.
201. *Ibidem*, dosar 8917, vol. 1, ff. 4-5, vol. 2, ff. 75, 83, vol. 3, ff. 36-38, 276, vol. 4, f. 63.
202. *Ibidem*, dosar 104, vol. 2, f. 26. Vezi şi Stejărel Olaru, „Ion Raţiu, o poveste încă nespusă", în Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 1. *Începuturile...* şi Stejărel Olaru, „Pe urmele lui Tony", în Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*
203. ACNSAS, fond SIE, dosar 104, vol. 4, ff. 419-422.
204. *Ibidem*, vol. 2, f. 274.
205. *Ibidem*, dosar 638, vol. 3, f. 46, dosar 216, vol. 1, ff. 18, 222-223.

206. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 653.
207. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, f. 1.
208. *Ibidem*, vol. 50, f. 225.
209. *Ibidem*, ff. 358-359.
210. *Ibidem*, ff. 364-365.
211. *Ibidem*, ff. 284-285.
212. *Ibidem*, vol. 58, f. 3.
213. *Ibidem*, f. 163.
214. *Ibidem*, dosar 53 927, vol. 2, ff. 211, 266.
215. *Ibidem*, vol. 6, f. 38.
216. *Ibidem*.
217. *Ibidem*, vol. 2, f. 213.
218. *Ibidem*, dosar 638, vol. 47, f. 171.
219. *Ibidem*, vol. 50, f. 1.
220. *Ibidem*, dosar 53 927, vol. 6, f. 38.
221. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 587.
222. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 558.
223. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 6, f. 116.
224. *Ibidem*, dosar 638, vol. 59, ff. 100-102.
225. *Ibidem*, dosar 26 765, vol. 4, ff. 9-10.
226. *Ibidem*, dosar 638, vol. 61, f. 123.
227. *Ibidem*, vol. 59, f. 102.
228. *Ibidem*, ff. 102-103.
229. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 617-620.
230. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, ff. 44-45.
231. *Ibidem*, fond Informativ, dosar 185 000, vol. 1, ff. 146-166.
232. Silviu Crăciunaș, *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaș adresate Doranei Coșoveanu*, Editura Vremea, București, 2000, pp. 30-32.
233. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 6, f. 116.
234. *Ibidem*, dosar 638, vol. 58, ff. 205-206.

Capitolul 5

Istoria secretă a unui bestseller uitat

1. Vezi cronica *Kirkus* disponibilă pe internet la adresa https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/silviu-craciunas/the-lost-footsteps (document accesat la 31 ianuarie 2018).
2. INMER, Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.*, p. 327.
3. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 232.
4. *Ibidem*, p. 238.
5. *Ibidem*, p. 244.
6. *Ibidem*, pp. 244-245.
7. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 53, f. 7.
8. *Ibidem*, f. 10.
9. *Ibidem*, f. 19.
10. *Ibidem*, vol. 51, f. 98.
11. *Ibidem*, f. 325.
12. *Ibidem*, vol. 47, f. 130.
13. Silviu Crăciunaș, *Urme pierdute...*, p. 9.
14. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 336.
15. *Ibidem*, p. 337.

16. *Ibidem.*
17. *Ibidem*, p. 335.
18. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 52, ff. 33-34.
19. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare către Constantin Vişoianu, 15 aprilie 1958.*
20. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 52, ff. 130-131.
21. *Ibidem*, f. 186.
22. *Ibidem*, ff. 130-131
23. *Ibidem*, vol. 53, ff. 47-49.
24. *Ibidem*, dosar 104, vol. 4, f. 421.
25. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 334.
26. ACNSAS, fond SIE, dosar 771, vol. 2, f. 47
27. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare către Salvador de Madariaga, 21 septembrie 1960.*
28. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 53, ff. 235-236
29. *Ibidem*, f. 237.
30. *Ibidem*, vol. 42, ff. 34-35, 45.
31. *Ibidem*, vol. 53, f. 238.
32. *Ibidem*, ff. 238-239.
33. *Ibidem*, vol. 48, f. 110.
34. *Ibidem*, f. 110.
35. *Ibidem*, vol. 47, f. 112.
36. *Ibidem*, vol. 50, f. 46.
37. *Ibidem*, dosar 53 927, vol. 2, f. 122.
38. *Ibidem*, f. 131.
39. *Ibidem*, dosar 638, vol. 48, ff. 336-344.
40. *Ibidem*, vol. 50, f. 38.
41. *Ibidem*, vol. 47, ff. 110-132.
42. *Ibidem*, dosar 53 927, vol. 2, ff. 197-198.
43. *Ibidem*, f. 200.
44. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 419-422.
45. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare către Salvador de Madariaga, 21 septembrie 1960.*
46. Vezi fotocopii ale diverselor articole şi recenzii pe această temă în Arhiva Fundaţiei Academia Civică (AFAC).
47. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 50, f. 76.
48. Silviu Crăciunaş s-a contrazis şi în această privinţă, declarând cu altă ocazie că au fost cumpărate zeci de exemplare, nu sute: „Ambasada României a fost instruită să trimită imediat un lot de aproximativ douăzeci de exemplare la Bucureşti. [...] Concomitent, şi Ambasada sovietică din Londra a comandat un mare lot din cartea respectivă" (Silviu Crăciunaş, *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaş adresate Doranei Coşoveanu*, Editura Vremea, Bucureşti, 2000, pp. 29-30).
49. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 50, f. 81.
50. Vezi fotocopia articolului lui Emanuel Litvinoff, „Too bad to be untrue", în AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate.
51. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 439.
52. *Ibidem*, p. 435.
53. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 2, f. 225.
54. *Ibidem.*
55. *Glasul Patriei*, Organ al Comitetului Român pentru Repatriere, anul VI, nr. 11 (193), Berlin, 10 aprilie 1961.

56. Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989*, Editura Compania, București, 2010, p. 391.
57. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 2, f. 266.
58. *Ibidem*, dosar 638, vol. 47, f. 2.
59. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 557.
60. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 50, ff. 292-293.
61. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Alexandru Cretzianu către Silviu Crăciunaş, 15 iunie 1961.*
62. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 50, ff. 283-284.
63. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare lui Salvador de Madariaga către Silviu Crăciunaş, 2 ianuarie 1961.*
64. Silviu Crăciunaş, *Reabilitarea...*, p. 188.
65. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 594.
66. Una dintre cărţile care tratează amănunţit subiectul publicaţiilor finanţate de CIA în războiul propagandistic împotriva blocului răsăritean este cea a lui Alfred A. Reisch, *Hot Books in the Cold War. The CIA-Funded Secret Western Book Distribution Program Behind the Iron Curtain*, CEU Press, 2013.
67. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 6, f. 365.

Capitolul 6

Mult iubita tanti Viorica

1. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, f. 220.
2. *Ibidem*, ff. 217, 219.
3. *Ibidem*, dosar 687, vol. 2, f. 255.
4. *Ibidem*, dosar 638, vol. 58, f. 215.
5. *Ibidem*, vol. 59, f. 80.
6. *Ibidem*, f. 82.
7. Vezi raportul lui Silviu Crăciunaş din 4 ianuarie 1967 în *ibidem*, ff. 51-77.
8. *Ibidem*, ff. 79-80.
9. *Ibidem*, vol. 58, ff. 300-301.
10. *Ibidem*, vol. 59, ff. 97-98.
11. *Ibidem*, f. 114.
12. *Ibidem*, f. 110.
13. *Ibidem*, f. 64
14. *Ibidem*, f. 71.
15. *Ibidem*, f. 72.
16. ARFCF, Londra, jurnalul lui Ion Raţiu în manuscris, aflat în curs de publicare.
17. *Ibidem.*
18. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 59, ff. 155-156.
19. *Ibidem*, dosar 26 765, vol. 4, ff. 108-111.
20. *Ibidem*, vol. 1, f. 66 (verso).
21. *Ibidem*, ff. 69-70.
22. *Ibidem*, ff. 78-80.
23. *Ibidem*, ff. 80-82 (verso).
24. *Ibidem*, ff. 82-85 (verso).
25. *Ibidem*, f. 177 (verso)
26. *Ibidem*, ff. 9-10.
27. *Ibidem*, vol. 7, file nenumerotate.
28. *Ibidem*, vol. 3, f. 295 (verso).
29. *Ibidem*, dosar 772, f. 634.

30. Corespondență personală a autorului cu Ion Mihai Pacepa, 4 august 2017.
31. ACNSAS, fond SIE, dosar 26 765, vol. 2, ff. 357-364.
32. *Ibidem*, f. 256.
33. *Ibidem*, vol. 2, f. 77 (verso).
34. *Ibidem*, vol. 3, ff. 295-296.
35. *Ibidem*, ff. 138-141.
36. *Ibidem*, f. 254.
37. *Ibidem*, f. 256.
38. *Ibidem*, vol. 7, f. 229.
39. *Ibidem*, f. 88.
40. *Ibidem*, f. 121.
41. *Ibidem*, f. 30.
42. *Ibidem*, vol. 8, f. 28.
43. *Ibidem*, f. 32 (verso).
44. *Ibidem*, f. 35 (verso).
45. *Ibidem*, f. 40 (verso).

Capitolul 7

Ultimii ani din viață

1. Traian Filip, *Corăbii dincolo de orizont*, Editura Nagard, Roma, 1985, p. 101.
2. Silviu Crăciunaș, *Urme pierdute...*, p. 199.
3. Vezi o analiză a modului în care Silviu Crăciunaș a relaționat la nivel spiritual cu Sri Aurobindo în Liviu Bordaș, *Yoghinul și prizonierul*, Paideia, București, VI, nr. 4 (20), 1998, pp. 91-102.
4. Corespondența autorului cu Liviu Bordaș, 14 octombrie 2017.
5. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, raport al lui Silviu Crăciunaș predat reprezentanților CIA la Viena în 1957 și intitulat *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957)*, ff. 94-95.
6. Sri Aurobindo Ashran Archives and Research Library, Pondicherry, *Scrisoare a lui Silviu Crăciunaș către Barbara McClintock, 4 martie 1985*, obținută prin amabilitatea lui Liviu Bordaș.
7. *Ibidem*, *Scrisoare a lui Silviu Crăciunaș către secretarul general al Sri Aurobindo Ashram, iulie 1986*, obținută prin amabilitatea lui Liviu Bordaș.
8. *Ibidem*.
9. Maggi Lidchi-Grassi, *The Light that Shone into the Dark Abyss*, Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry, 1994, pp. 64-71 (capitolul IX).
10. Petru Poantă, „Destine exemplare ale emigrației", *Europa și neamul românesc* (Roma), XIX, nr. 222, decembrie 1990, p. 19.
11. Sri Aurobindo Ashran Archives and Research Library, Pondicherry, *Scrisoare a lui Silviu Crăciunaș către Maggi Lidchi-Grassi, aprilie 1996*, obținută prin amabilitatea lui Liviu Bordaș.

Index

A

Adamson, Joy 242
Andrei, Victor (alias Silviu Crăciunaş) 11, 11n, 16
Angelescu, Gheorghe 7
Anton, Hell 20,
Ardeleanu, Florea 34, 136-137
Ardeleanu, Gheorghe 49, 241
Ascherson, Neal 237
Asquith, H.H. 212
Auşnit, Max 24n
Aurobindo Ghose (Sri Aurobindo) 275, 278

B

Babuci, Pavel 185
Bachmann, Lawrence 159
Bader, Douglas 234
Banea, Ion 14
Beaumont, maior 51, 57-59, 117
Beldeanu, Oliviu 168-172, 182-183, 283
Belitoreanu, Traian 164-166
Belu, Gelu (alias căpitanul Fabre) 34-37, 40-44, 48, 54, 56, 63, 81, 137, 183-184, 196
Bentinck, Gabrielle 119, 131
Bibescu, Anton 212n
Birdwood, Christopher 144-145, 182, 185
Birkett, Michael 237
Blondell 56
Bodnăraş, Emil 25, 91, 283
Bodolea, Liviu 20-21, 29, 33-35, 40-43, 50, 54, 82, 101
Bodor, Petre 39
Boilă, Romulus 20, 33, 41, 58-59, 113, 119, 147
Bonham Carter, Mark 205, 207, 207n, 210-213, 216-217
Bonham Carter, Lady Violet 212
Bordaş, Liviu 275, 277n, 291
Boullen, Pierre (alias Pierre Bissot) 35-40, 55-56
Boxshall, Edwin George 184, 239,
Bragadiru, Dumitru D. 45-46
Brown, colonel 142-145, 148-149, 154-155, 158-159, 162-168, 173, 176, 185-186, 188, 196, 208, 211-212, 216, 219-227, 229-230, 243, 249, 252, 255
Brüll, Haim 120
Bucur, Coriolan 14
Bucur, Nicolae 98-99
Bujoiu, Ioan 24, 26
Burroughs, Ronald 148-149, 154n, 210-213, 253
Butler, Richard Austen 225, 230, 233, 236
Butyka, Francisc 93
Buzeu, Vasile 60

C

Cantacuzino, Gheorghe 15
Caragea, Alexandra (Tanda) 40, 43-52, 54
Caragea, Constantin 52
Caragea, Ecaterina 45, 52-54
Caragea, Irina 54n
Caragea, Maria 54n
Caraman, Mihail 256, 283
Caranfil, Nicolae 45
Carp, Grigore P. 18
Cazaban, Theodor 41, 55
Călinescu, Adela 164-165
Călinescu, Armand 111, 164-165, 180-181
Călinescu, Barbu 164, 180, 182
Călinescu (Stătescu), Viorica 110-112, 115-116, 119, 122
Ceauşescu, Nicolae 179-180, 249
Chendi, Ştefan 20, 60
Chihaia, Pavel 42
Chirilă, Ioan 168-169
Chirulescu, Victor 17-18
Ciochină, Teodor 169
Claudian, Alexandru 19
Codrescu, Stan 168-169
Collins, William 140, 201-209, 211-214, 235, 238-239, 245, 277
Comaniciu, Horaţiu (Horia) 19-21, 33, 55, 58, 60, 76, 101, 107, 113
Comşa, Ovidiu 14
Corteanu, Emilia (Lia) 38-39

Cosma, Avram 77, 85
Cosma, Gelu 19
Cosma, Neagu 173, 192, 195, 198-199, 221, 251, 266, 284
Costea, Michel 27n
Coşoveanu, Dorana 287, 289
Coşoveanu, Ion 248, 287
Crăciunaş, Augustin 12, 260n
Crăciunaş, Lilioara 18, 28, 70, 88, 100, 121-122, 151, 157-158, 172, 247, 255, 257-259, 261-265, 268-272, 280
Crăciunaş, Lucian 12
Crăciunaş, Rozalia 12
Crăciunaş, Silviu 11-12, 14-16, 18-21, 23-25, 27-28, 31-32, 34n, 39, 49, 55n, 59, 61, 63, 79, 81-82, 84, 86-89, 91-94, 96, 98-99, 101-102, 108-116, 118, 120-124, 126, 129, 132-133, 137-140, 142-143, 145-146, 151, 153, 156-158, 160-162, 166-168, 170, 172, 176-178, 180, 182-185, 187-194, 197, 199-201, 204-206, 207n, 213, 216n, 220, 233-239, 241, 244n, 245-248, 253-254, 256, 258, 261, 267-271, 273-275, 277n, 278-279, 281-282, 284-286, 288-289, 291-292
Crăciunaş, Viorica 12, 111-112, 115, 247-250, 259n
Cretzianu, Alexandru 63, 119, 132, 243
Cristea, Liviu 266
Cristea, Savel (nume fals Crăciunaş) 130

D

De Madariaga, Salvador 205, 214, 225-226, 234, 236, 276
De Ravegnel, căpitan 34, 183
Demetrescu, Georgel 60
Dincă, Dumitru 13
Djuvara, Neagu 117, 119, 132, 137, 146, 285-286, 288-289
Doicaru, Nicolae 173, 176, 178-179, 195, 221, 241, 244, 286
Dragoş, Gheorghe 77, 85
Drăghici, Alexandru 94, 99, 167, 171, 173, 199, 210, 221, 241, 244, 286
Dulles, John Foster 243-244
Dumitrăchescu, Constantin 263, 267, 270

E

Eliade, Mircea 275
Erdoş, Rudolf 96-97
Erskine Lindop, Audrey 234
Ertz, Susan 234

F

Fergusson, Bernard 234
Filderman, Wilhelm 27n
Filip, Traian 273-274
Florea, Aurel 7-10, 157, 179
Frick, Robert 63

G

Gafencu, Grigore 45
Gavriliuc, Mihai 286
Georgescu, Rică 27n
Georgescu, Teohari 91
Gheorghiu-Dej, Gheorghe 91, 100, 159, 161-163, 166-167, 171, 173, 182, 185, 192, 199, 229-231
Gherman, Coriolan 27
Ghilezan, Emil 58, 101
Glasser, Hubert 55, 126
Goia, Ion 122, 193-195
Goncearuc, Piotr (Petea) 22-25, 38, 69, 72, 78, 81, 87-88, 90, 92-93, 99, 123, 232, 274
Gross, Tobias 20
Grosschopf, Alois 55
Grosschopf, Margarete (Greta Ortmayer) 55, 89, 125-126, 130, 131n
Gurion, Ben 150, 230
Guttentag, Betty 29

H

Hall, Thomas 65
Harari, Manya 201, 204-205, 212-214, 226, 235, 245
Hardcastle, Tony 249, 252-255
Hayward, Max 204
Hida, Tiberiu 99-100, 112, 116-117, 121-123, 128, 134, 140-141, 146, 151-154, 201-203, 207, 209-210, 266-270, 287
Hodrea, Aurel 14
Holingher, Isidor 98-99, 122, 151, 171, 209-210, 286
Horia, Vintilă 240-241, 273
Horrocks, Brian 234
Howard, Elisabeth Jane 234
Hruşciov, Nikita 167-171, 173, 192, 229-230
Hulubei, Ervin 25-26, 80, 83, 87, 90, 92-93

I

Iacob, Dumitru 75-76
Ilie, Mihai 199
Iliu, Ion 19-20, 55, 101-103, 106-107, 113, 115

Ionescu, Sandu 162, 164, 258
Iordache, Ana 18
Iordache (Crăciunaș), Eugenia 17-18, 20, 28, 70-71, 88-89, 100, 107, 121-122, 127, 151-152, 172, 247, 249-250
Iordache, Marieta 17-18, 258
Iordache Nicoară, Nicolae 17
Israel, Ethel 83
Iunian, Gabriela 111
Iunian, Grigore 111

J

Jakober, Henry 189
Jeffcote, inspector 138-139, 141-143, 148, 252

K

Kirschen, Leonard 246

L

Lafaille, colonel 33-34, 54
Laptew, Paul Constantin 43n, 50-51
Lazăr, Constantin Petre 105
Leibovici, Alex 29-30
Leibovici, Leon 20, 29-30, 83
Leibovici, Maria 29, 35, 78-79, 97, 222
Leibovici, Penchas 88
Lenghel, Petre 96-97, 99-100, 113, 116, 134
Lerescu, doctor 88
Litvinoff, Emanuel 238-239
Livezeanu, Marie-Jeanne 183
Lobey, Ana 111
Lobey, Constantin 111
Longo, John 108, 234

M

MacDonald, Alastair 183-184, 240
Machacek, Frantisek 125
Magoș, Constanța Maria 90, 105-106, 110
Mailat, Vasile 76
Manicatide, Teodor (alias Frank Wild) 63-67, 73, 133, 135
Maniu, Iuliu 19, 85, 284-285
Manjan, Maurice 34
Manolescu, Max 147
Manu, George 19, 24
Manu, Leon 77, 85
Marcarian, Dinar 155, 163-164, 172-174, 218
Marinca, Eugen 12, 122
Maurer, Ion Gheorghe 179
Mayer, Nicolae 77
Mănuilă, Sabin 20, 58
McClintock, Barbara 191n, 276-277, 279
Menke, Ketty 165
Micu, Virgil 27
Mihai I 21, 33n, 49, 105, 267
Moevs, Robert 46-48, 51
Moiș, Aurel 52, 175, 188, 241
Mortimer, Raymond 237-238
Moscopol, Jean 146
Mugur, Constantin 246
Munteanu, Ionel 25-29, 43-44, 48, 50, 54, 56, 59, 69, 78-80, 82, 91-93
Murgu, Ion 182, 189, 233
Muston, Wendy 189

N

Nandriș, Grigore 213, 226
Nandriș, Mabel 213-214, 226
Nash, Walter 238
Neagoe, George 43-44, 51
Nicolau, Serghei 80, 90-92, 112, 283
Nixon, Richard 278
Noaghea, Virgil 14
Noica, Constantin 189-190
Norman, Daniel 239

O

Ochiu, Dumitru 168-171
Opran, Mihail 71, 73, 82, 90, 137
Oprea, Marius 199n, 288-289, 291
Oprean, Nicolae 193-195
Ortmayer, Alois jr. 33, 55, 68, 125, 131, 133
Osborne, Herbert 144-145, 153, 156, 167-168, 185, 215, 221-228, 230
Osmond, Bernard 272

P

Pacepa, Ion Mihai 199n, 267-268, 291
Panaitescu, Ionel Scipio 159-162, 172
Pădureanu, Ion 19
Petrașcu, Nicolae 15, 24n
Petrescu, Dumitru 71, 73
Petrie, Charles 237
Pintilie, Victor 19, 77
Placa, Silvia 65
Plăiașu, Florian 174-175
Plesnilă, Virgil 64
Pop, George (alias Sandu) 177-181, 188-189, 191, 220, 233, 239-242
Pop, Valeriu (alias Walter Popan) 44, 50
Popa, Augustin 58, 60, 119-120, 147, 208
Popa, Iani 146
Popa, Nicolae 283

Popescu, Gheorghe (alias Ardeleanu) 49
Popescu, Romeo 175, 182
Popovici, Alexandru 14-17, 88
Popp, Alexandru 24, 26
Predescu, Ştefan 77, 85
Protopopescu 60
Protopopov, colonel DIE 105-106
Pupeza, Ion 75-77, 80, 83-85, 97

R

Racotă, Alexandra 46-47
Racotă, Nicolae 47
Rangheţ, Iosif 90
Raţiu, Aneta 63
Raţiu, Basil 27, 33, 58-60, 62-65, 67, 73, 86, 93, 102-104, 106, 116-120, 130-134, 137, 146-147, 203, 222, 261-263, 268
Raţiu, Elisabeth 132, 157, 254
Raţiu, Ion (Iancu) 118-119, 122, 130-132, 135-145, 147-149, 151, 153-154, 157, 159-161, 166, 168-171, 177, 180-181, 184, 189-191, 193-195, 200-209, 212-214, 224, 229, 232-234, 236, 239-240, 242, 246, 252-255, 263, 267, 270-272, 286-287, 291
Rădescu, Nicolae 33n, 45, 63
Reagan, Ronald 278
Robescu, Constantin 271
Roşianu, Leni 258
Roth, Lola 29, 34, 42-44, 50, 54
Ruja, Augustin (alias Puiu Dumitrescu) 43-44 48-50, 52, 66

S

Schortt, George 63-64, 67, 73
Schuman, Sigmund 116, 120
Schuyler, Cortlandt V. R. 65
Sepianu, Cleopatra (Cleo) 109
Sima, Horia 14-17, 19, 60-62, 74, 76, 85n
Simion, Toma 16, 133
Somerset, Maugham W. 205, 218, 226
St Oswald, Rowland W., baron 142-145, 156, 185, 208, 221-228, 230
Stanciu, Ilie 7, 182-183
Stănescu, Gabriela 110-111
Stănescu, Victor 111
Stătescu, Eufrosina (Puica) 110-112, 115-116
Stătescu, Mioara 110-112, 115-116
Stătescu, Sanda 10, 101, 106-113, 115-116, 118-120, 122, 130, 132, 140-142, 147, 150-156, 192, 219, 224-225, 228, 234, 287
Stevens, George 109n
Stoe, Mircea 157
Stoicoviciu, Emil 257, 263n, 264, 269, 271
Stojanov, Panait 48
Stroici, Manole 77
Sturm, Gertrude 126
Szabo, Eugen 98-99, 286

Ş

Şimandan, Iuliu 27n
Şiperco, Alexandru 90, 94
Ştiubei, Sandu 162, 164

T

Tănase, Nicolae 56-57
Teodorescu-Făget, Jean 82
Tilea, Viorel 108, 140-142, 144, 149, 160-161, 165-166, 176-180, 189, 225, 229, 287
Titeanu, Eugen 44n
Todiriu, Ismail 171, 192, 241, 244
Tokaev, Grigori 204
Tolchowschi, Dan 150
Tomescu, Ştefan 93
Trancu, Gheorghe 133
Trancu, Maria Ivoneta (alias Maria Teodoru) 133
Trancu, Teodor Constantin (alias Almesi) 133-137, 150, 203

Ţ

Ţanţu, Mihail V. (alias Voicu) 81-83, 89, 283
Ţanţu, Vasile 81
Ţigoiu, Mircea 25-29, 38, 48-50, 54, 56, 58-59, 69-70, 72, 78-84, 86-90, 92-93, 104, 274

U

Uscătescu, George 273

V

Vansittart, Peter 237
Vasilescu, rezidentul SSI la Budapesta 30, 79, 81
Vasilescu-Karpen, Elena 104
Veniamin, Gheorghe 104
Veniamin, Lascăr 104
Veniamin, Marina 104
Veniamin, Nicolae 104
Veniamin, Virgil 20, 33, 58-60, 102-106, 116-120, 147
Veselovschi, Iosif 19
Viţianu, Solvan 44
Villiers, Carlton 249, 252-253, 255
Villiers, Charles 225n
Villiers, Marjorie 204-205, 212, 225-226, 235, 237, 245

Vişoianu, Constantin 118-120, 147, 209
Vîlceleanu, Gheorghe Ion 7-10, 99, 112, 151, 154, 157-158, 172, 174-176, 192-193, 195-196, 219-221, 249-250, 255-257, 259, 261-263, 267
Vîlcu, Vasile 106, 283
Vulpe, Ion 270

W

Waldman, Milton 201, 204-208, 211, 213-216, 225-226, 235
Wedgwood, Veronica 234
Weston, maior american 102-103, 106, 116
Winer, Ştefania 29
Wisner, Frank G. 51, 64
Woodard, Peter (alias Peter Brant) 159-162, 172, 176

Z

Zamfirescu, Petre 267
Zelea Codreanu, Corneliu 15, 18

www.polirom.ro

Redactor: Anca Şerbănuţă
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Radu Căpraru

Bun de tipar: aprilie 2018. Apărut: 2018
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la S.C. Tipo-Lidana S.R.L.,
Calea Unirii, nr. 35, Suceava
Tel. 0230/517.518; Fax: 0330/401.062
E-mail: office@tipolidana.ro; www.tipolidana.ro

„Cartea arată adevărata faţă a unui om a cărui minte a plăsmuit atâtea minciuni, planuri şi scenarii, încât s-a pierdut cu totul în ele şi însăşi viaţa sa, aşa cum cu o inegalabilă acribie şi precisă măiestrie o înfăţişează astăzi cititorilor Stejărel Olaru, a devenit o imensă minciună, pe care a încercat să o susţină până dincolo de moarte."

Marius Oprea

Pe copertă:
© nuvolanevicata/Depositphotos.com
(prelucrare)